SRBI O SRBIMA

„ЈЕСМО ЛИ ЧУДОВИШТА?"

SRBI O SRBIMA
"ЈЕСМО ЛИ ЧУДОВИШТА"

BIBLIOTEKA "SVJEDOČANSTVA"
- knjiga četvrta -

CID - Centar za istraživanje i dokumentaciju
Saveza logoraša Bosne i Hercegovine
Sarajevo
"BAKE - LINE " d.o.o.
Sarajevo

CID - Centar za istraživanje i dokumentaciju
Saveza logoraša Bosne i Hercegovine
Sarajevo
"BAKE - LINE " d.o.o.
Sarajevo

BIBLIOTEKA
"SVJEDOČANSTVA"

Biblioteka"Svjedočanstva"sadrži naša izdanja u kojima objavljujemo autentična svjedočenja žrtava ratnog zločina, genocida i homokausta u Bosni i Hercegovini,kao i svjedočenja,stavove i mišljenja istaknutih novinara, publicista, književnika, političara, vojnih analitičara i umjetnika kroz njihove napise, intervjue, knjige i časopise.

SRBI O SRBIMA
"ЈЕСМО ЛИ ЧУДОВИШТА"

SRBI O SRBIMA

"ЈЕСМО ЛИ ЧУДОВИШТА"

"Ljudi će govoriti ljudima koji ih neće čuti; oči će im biti otvorene, a vidjet ih neće; pričat će im, a oni odgovarat neće; tražit će se oprost od čovjeka koji ima uši, a ne čuje..."

(Leonardo da Vinči: "PROROČANSTVO")

RIJEČ IZDAVAČA I

Zašto su izdavači objavili ovu knjigu?
Za koga je ova knjiga, kome je namijenjena?
Ova pitanja postavljaju izdavači, osjećajući da će ih biti kod čitatelja.
Prije svega, namijenjena je Srbima, prevashodno mladima, ali i svima drugima, baš iz pera Srba, srpskih nezavisnih intelektualaca, najlegitimnijih dijagnostičara duha srpskog nacionalnog bića.

Srpski intelektualci čiji napisi, intervjui, eseji, čije izjave doslovno - u potpunosti čine ovu knjigu, izdigli su se iznad svog subjektivnog osjećanja i odnosa prema sebi, svome nacionalnom utemeljenju, nacionalnom duhu, identitetu. Putujući svijetom, živeći sa drugima i drugačijima, bili su u prilici da objektivnim spoznajama o drugima, o drugim nacionalnim bićima, u svome kolektivnom nacionalnom duhu prepoznaju elemente iracionalnog i retardiranog mitomanstva koje je okovalo i koje u zatočenju drži ogroman broj Srba.

Svojom objektivnošću, svojim otvorenim porukama, srpski nezavisni intelektualci upozoravaju da je krajnje vrijeme u srpskom nacionalnom duhu postići otriježnjenje - izliječenje.

Uz ovakve priloge srpskih intelektualaca u ovoj knjizi se nalaze izjave, intervjui, dijelovi intervjua Srba političara, umjetnika, vojnih lica, javnih ličnosti, u kojima još uvijek intenzivno živi mit i iz kojih on progovara cjelinom svoga iracionalnog duha, što u zbiru sa drugim oslikava i ukupni srpski nacionalni, kolektivni duh.

Jer, ako Srbin **prof. dr. JOVAN DERETIĆ**, učenjak s američkim doktoratom u svojoj dvotomnoj knjizi ISTORIJA SRBA podastire "dokaze" kako je **srpski narod star tri i po hiljade godina**, kako su **Arijevci potomci Srba**, kako su **Hazari bili "srpska sekta"**, kako su **Srbi nekada bili najbrojniji svjetski narod, kako je ALEKSANDAR VELIKI bio čisti SRBIN**, prezimenom Karanović, kako su Srbi još u pradavnim vremenima **bili osvojili Indiju, kako je grčka - helenska kultura zapravo srpska kultura**, onda se moramo zapitati u koliko dubokom glibu se nalaze srpski intelektualci **s onu stranu racionalnog**.

Izdavači, izuzev ovoga, nikako ne žele iskazivati **svoj određeniji stav - komentar, suzdržavaju se i očekuju da će to sobom samom učiniti ova knjiga** i da će doći u ruke bar nekima od onih preko 200.000 mladih i obrazovanih Srba koji su u desetak posljednjih godina uspjeli pobjeći, emigrirati iz Srbije,

Bosne, Hrvatske, Crne Gore i dr., jer nisu htjeli uzeti u ruke kamu, pušku i s njima slijediti Slobodana Miloševića, **izvršitelja zločinačke politike** SANU - Srpske akademije nauka i umetnosti.

Politika SANU, sinteza te politike, izražena je filozofijom, nametnutim uvjerenjem da, **Srbi**, kao "**nebeski narod**" ni s kim ne mogu zajedno. Svjesni pogubnosti ove opasne i iracionalne sintagme, nezavedeni, neopijeni i objektivni srpski intelektualci moraju se pitati koja je dijagnoza toj bolesti, tom poroku, usudu.

Iskrena, otvorena i objektivna reagiranja brojnih srpskih intelektualaca, njihovi pozivi, poruke i apeli da se Srbi iz svojevrsne letargične i mitomanske zavedenosti povedu ka otriježnjenju, čine sadržaj, bit i poruku ove knjige.

U ovoj knjizi se nalaze prilozi autora koji se danas formalno, možda više ne osjećaju i ne iskazuju kao Srb.i Mi objektivno ne možemo suditi ko je danas Srbin, a ko nije, jer je elementarno pravo svakog čovjeka da se slobodno izražava o svojoj nacionalnoj i religijskoj pripadnosti.

Jer, kada je u ljeto 1989. **Slobodan Milošević** na Gazimestan "**sišao s neba**", (spustio se helikopterom), postao svetac, kada je osobno mislio da je "**Bog koji po zemlji hoda**", kada je poludio pred milion i po Srba (a neki pišu i pred dva miliona) na Gazimestanu, na Kosovu, **šesto godina poslije**, proglasivši Srbe "NEBESKIM NARODOM", **tada je biti Srbinom bilo vrlo popularno. Crnogorci su nažalost, prednjačili u tome, pa i poneki Mađar na čelu sa Mihaljom Kertesom, "krvotvornim Srbinom". Zbog takvih "Srba" iskazujemo ovu rezervu.**

Jako je mnogo srpskih pisaca, esejista, intelektualaca čiji stavovi potpuno korespondiraju sa fundamentalnom idejom i koncepcijom ove knjige.

Svi nisu mogli u jednu knjigu. Bila bi preobimna i izvan, kako tehničkih, tako i psihosocijalnih ili nekih drugih gabarita. Da li u ovoj knjizi ipak ima dovoljno intelektualaca **s ovu stranu racionalnog**, da li su snaga, da li su lijek, nauk???

Želimo da ova knjiga na ova pitanja da svoje odgovore.

Izdavači se pridružuju brojnim srpskim intelektualcima čiji su prilozi uvršteni u ovu knjigu, slijedeći njihove plemenite namjere i objedinjujući ih u knjizi.

A da li će se mnogim Srbima desiti pročišćenje, otriježnjenje, duhovna katarza, to prvenstveno zavisi od njih samih.

(U Sarajevu, 01. jula 2001. godine)

UZ RIJEČ IZDAVAČA

Redoslijed autorskih priloga postavljen je shodno generalnoj koncepciji knjige "Srbi o Srbima"...

Prvim poglavljima knjige želimo čitatelje uvesti u materijal, u bit knjige, u njen koncept predstavljajući prilozima autora:

- genezu mita i mitomanije kod Srba,
- paganske elemente u srpskom mitu,
- mit u vremenu i prostoru života Srba kroz historiju Srba,
- genezu velikosrpskih državnih aspiracija, te metode provedbenih pokušaja tih aspiracija...

Nakon ovih uvodnih poglavlja, u drugom dijelu knjige, koji slijedi generalnu koncepciju najavljenu prvom knjigom i s njom u potpunosti korespondira, u ovom smo vremenu, poimajući ovo vrijeme vremenom dvadesetog stoljeća, posebno prijelaza iz dvadesetog u dvadeset i prvo, u vremenu današnjem, u kome je iracionalana mitomanija intenzivno aktivirana, koja se, zahvaljujući naučno-tehničkim dostignućima nažalost iskazuje u svojoj još razornijoj pogubnosti.

Drugi dio knjige u sebi sadrži i veći broj lakših, humornijih i slobodno se može reći, satirično obojenih priloga koji iz više kutova oslikavaju savremene protagoniste zatočeništva iracionalnog srpskog mitomanstva.

U okviru pojedinih priloga involvirali smo svoje - redakcijske međunaslove u skladu sa generalnom koncepcijom i porukom knjige. Time nismo niukoliko oskrnavili izvorni tekst priloga, već smo ga samo podgradili svojom globalnom redakcijskom koncepcijom u službi poruke knjige...

Izvorni tekst, može se čitati i sa, a i bez osvrtanja na involvirane međunaslove.

(U Sarajevu, 01. jula 2001. godine)

Dr. Nada Popović

KNJIGA KOJA SECIRA SRPSKU MITOMANIJU

U prostranstvima demokratije, ljudskih sloboda i građanskih prava, ovde u Kanadi i Sjedinjenim Američkim Državama, objektivno sam dovedena u poziciji **da taj ambijent uporedim sa njegovom suprotnošću, svom pogubnošću i mrakom zatočeništva mitomanijom srpskog nacionalnog duha kome i rođenjem i svim drugim opredelenjima realno pripadam**, čega se neću i ne mogu odreći, makar ću ovde živeti do kraja života. Dugo se pitam, dugo u sebi nosim pitanje šta učiniti, šta naći u sebi, šta izneti iz sebe kao odgovor, **kako doprineti da dođe do izlečenja, do osveštenja srpskog naroda, njegovog duha**. Predamnom je rukopis koji mora biti knjiga, pred njim sam sama kao pred ogledalom, ogledalom koga u ruke treba da uzme što veći broj mojih sunarodnika Srba.

Danas, 14. marta 2001. godine, govore mi da će rukopis, pa i knjiga biti obimniji.

Čitam zbornik sastavljen od napisa srpskih intelektualaca iz celog sveta i želim da se pridružim njihovoj hrabrosti u nastojanjima **da se otvorenošću i poštenjem, istinom kao šok terapijom, izleči rak rana koja je obuzela srpski nacionalni duh.**

Imali su hrabrosti da opšti, univerzalni i iskonski ljudski integritet suprotstave svome, genetski, kroz istoriju nametnutom, nadzidanom unutrašnjem zatočeničkom srbo - etničkom identitetu. I u tome su potpuno uspeli.

Imali su iskonsku hrabrost čoveka i hrabrost svoje intelektualne erudicije da svedoče istinu dobra protiv istine zla, istinu pravde protiv istine nepravde.

Razobličavanje celokupne nakaznosti bolesnog srpskog ultranacionalizma bez presedana u istoriji, bez mogućnosti da se ta nakazna izopačenost veže uz bilo koju fašizoidnu paradigmu i ljudske porive koji ih u tome vode, istinoljubivi i slobodoumni srpski intelektualci čiji napisi čine ovu knjigu, pretpostavili su konforu bezbednosti, pretpostavili su strahu od odmazde.

Istina je najbolji lek, iako istinu, kada ga presretne, kada mu prepreči put, čovek odmah ne prepoznaje, ne prihvata, ne miri se sa njom. No, samo se tako iz degeneracije može krenuti ka biološkom preporodu.

Početkom novembra 2000. godine, čitam izjavu **Mirjane Miočinović** iz Beograda: "**Mi, Srbi imamo kolektivnu odgovornost, jer smo Slobodanu Miloševiću dali saglasnost.**

Srbi nisu čudovišta, **ali Srbe je potrebno dovesti do otrežnjenja. Moramo se otrezniti na moralnim principima, jer smo se opili na zločinačkim premisama.**"

. I pitam se kolika je moja odgovornost u okviru srpske kolektivne, šta to ja moram učiniti kako bih bila čista sama sa sobom?

Čitam priloge za ovu knjigu i obraćam se sebi nalogom: Moraš kao recenzent zapisati svoj stav, i to ne samo stav o knjizi. Tako će tvoja moralna vodilja kao moralna podrška srpske intelektualke, doprineti **da šok terapija, što će je, nadam se, postići ova istini otvorena knjiga, kao preki lek, deluje na što veći broj Srba, da se Srbima konačno desi osveštenje, kolektivna katarza.**

Zato sam se, neko će, između mojih Srba reći, "drznula" da napišem recenziju za ovu knjigu, da kažem svoju reč. **Istina je "ljuta rana", ali je najefikasniji božiji lek. Popijmo ga danas, pre nego li bolest kao rak rana metastazira, zahvati nam celo telo, celu dušu i povede u nestanak.**

Zbog te rane koju nam u duši ureza **zaluđujući zvuk zlokobne uvoštene guslarske žice**, kojom nas epski mitomani zadojiše, opiše, kroz istoriju, doživljavamo poraz do poraza. Sečemo glave jedni drugima u začaranom krugu srpske etno - nacionalne retardiranosti.

Izgubili smo gotovo sve svoje bitke. Opstajemo, jer su nam geopolitičke realnosti tokom XIX i XX veka pogodovale više nego drugima. Naše protivnike porazili su drugi, a mi smo "jurišali" iza, a nekad i ispred pobednika, kao vodiči francuskim, pa i nekim drugim generalima i njihovoj konjici.

Ne možemo ni s kim u svome neposrednom okruženju, svi su nam krivi, samo mi kročimo "**pravo po bespuću**" samo smo mi "**nebeski**" i neće proći mnogo vremena, ako se pameti ne dozovemo, pa ćemo se svi tragično reducirani naći pod jednom šljivom na malom ostrvu usred uzburkane kosmičke kataklizme, kako to zloumno, maloumno predvide voajer, srpski slikar **Milić od Mačve**.

Ova knjiga razara, ova knjiga secira poraženu srpsku mitomansku ideologiju. To je dobro, to je njeno poslanje. Ideologija koja je razarala svetlo svojim mračnjaštvom, mora biti razorena. Ali pre svega u svesti samih srba.

(Toronto, 27. juna 2001. g.)

Dr. Vitomir Galić

I UDŽBENIK I DOKUMENT I LITERATURA

*Ova knjiga sama sobom, svojom dokumentacionom vrijednošću, svojim psiho-socijalnim angažmanom koji su neprocjenjivo vrijedna naučno-istraživačka podloga, i svojim porukama, opomenama, naspram je, usuđujem se reći, **jača je i ubitačnija od više stotina knjiga** objavljenih u posljednjih 10 godina, a koje govore o zločinima i zločincima, genocidu i fašizmu, o agresiji Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) na Bosnu i Hercegovinu i Hrvatsku, **o ljudskoj, mitomanskoj omamljenosti, o mitomanskoj robotizaciji Srba.***

***Sve je na jednom mjestu**, sve je skupila, u sebe udahnula ova knjiga, sve je između ovih knjižnih korica.*

Sve svjedoče Srbi koji su za vrijeme agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu figurirali na najvišim državničkim, kao i na dužnostima u komandnim strukturama JNA i Vojske Jugoslavije.

***Sve svjedoče krunski ideolozi zla** opijeni mitomanskim aspiracijama za stvaranje tzv. "**Velike Srbije**" zločinom i genocidom.*

*Ova knjiga je i **svojevrsna istorija naroda i ustavno-pravnih odnosa na prostoru bivše SFR Jugoslavije**, pa je time i svojevrstan dokument-prilog ukupnoj objektivnoj istoriji Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Crne Gore, Makedonije, kao i Kosova i Metohije, Albanije... Ona je UDŽBENIK za višekratno iščitavanje i stalno nam ruke vodi prema sebi... Ovoj knjizi odolit se ne može...*

*Nema projekta, nema knjige sa prostora bivše SFR Jugoslavije koja je u sebi sažela, sakupila, **na jedno mjesto poslagala, toliko briljantnih dokaza, neoborivih činjenica o zločinu ideologa zla akademika srpske Akademije nauka i umjetnosti, predvođenih Mihailom Markovićem i Dobricom Ćosićem i učenikom im Slobodanom Miloševićem, te Miloševićevim poslušnicima, nad nesrbima u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu**, dokaza za tužbe protiv optuženika za ratni zločin-genocid na prostorima bivše Jugoslavije pred HAŠKIM TRIBUNALOM, kao što je ova knjiga samom sobom, sve na jednom mjestu, sve svjedočenja samih Srba...*

*Isto tako, ova knjiga u sebi sadrži **krunske dokaze za agresiju SR Jugoslavije** (Srbije i Crne Gore), **za genocid, zločin u Bosni i Hercegovini,***

u Hrvatskoj, na Kosovu, za pljačku, razaranje i uništavanje dobara u tim zemljama i opredijelit će MEĐUNARODNI SUD OUN koji rješava sporove između država-članica OUN, a koji također ima sjedište u DEN HAAGU, da nakon svoje sveobuhvatne međunarodno-pravne procedure, ***donese pravednu presudu, pravedno presudi u korist Bosne i Hercegovine i Hrvatske a na štetu SR Jugoslavije, kao agresora.***

Knjiga SRBI O SRBIMA je neprocjenjiva građa za edukaciju, za istraživanje, za doktorate iz oblasti sociologije, psihologije, psihijatrije, politikologije, kriminologije, žurnalistike i drugih naučnih oblasti.

Bilo bi jako nekorektno (gledano iz više uglova) stati na ovoj knjizi, na ovoj nacionalno određenoj - determiniranoj opservaciji... ***Jako me raduje što će Centar za istraživanje i dokumentaciju - CID Saveza logoraša BiH,*** *sarađujući svakako i sa drugima - srodnima,* ***uskoro prirediti i objaviti i projekte: "DRUGI O SRBIMA", "HRVATI O HRVATIMA", "BOŠNJACI O BOŠNJACIMA"...***

Balkan kao epicentar evropskih, pa i ukupnih svjetskih istorijskih i geopolitičkih gibanja, posebno u minulom dvadesetom vijeku, traži, moli otvorenost svih prema sebi, traži mnoge odgovore, ma koliko pitanja i odgovori u nama, ukorijenjenima na Balkanu, budili naše poročne nedoumice.

Stoljećima čitamo i slušamo srpske autore svih naučnih i kvazinaučnih profila, kako je ***"Srbija centar Balkana"****, neki od njih govore, pišu kako je* ***"Srbija centar Evrope"****, neki i svijeta...* ***Milić od Mačve zapjenušano govori da je Srbija i da su Srbi "centar kosmosa"...*** *I svi su u pravu kad se mitski uzneseni stave u tačku u kojoj je objekt njihovog iluzionističkog zanimanja njihov iracionalni* ***centar****. Zato je bilo dobro* ***povesti ih ovom knjigom iz njihovog iracionalnog ka pravom racionalnom centru.***

(Beograd, 28. juna 2001. god.)

KREMANSKO PROROČANSTVO I KOSOVO

Šta su vidjeli braća Tarabići

O vremenu prošlom i budućem mnogo toga je rečeno kroz različita proročanstva među kojima je svakako najpoznatije ono koje kroz "famozne centurie" iznosi Nostradamus. Brojnim čitaocima je vjerovatno manje poznato (ali i ništa manje vrijedno analize) "Kremansko proročanstvo". Pa ako ste za njega već čuli ili možda čitali knjigu pod istim naslovom, vjerovatno vam je znano da ono potiče od autentičnih kazivanja dvojice kremanskih proroka, Miloša i Mitra Tarabića.

Iz svog zabitog sela iznad Kremana, pod planinom Tarom (u zapadnoj Srbiji), dva nepismena seljaka bez osnovnih istorijskih i geografskih saznanja, predvidjela su sve značajnije događaje krajem prošlog i tokom dvadesetog stoljeća. Nisu govorili neodređeno i nejasno poput nekih drugih proroka (kao što je Nostradamus), nisu ostavljali nikakve dileme kada će se šta dogoditi i kako. Njihove poruke nose vremensku određenost i gotovo hronometarsku tačnost.

*Sve što im je bilo "kazato" prenosili su svome **kumu proti Zahariju Zahariću**, čije je rukopise, skrivene i sačuvane na raznim stranama, pokupio njihov **praunuk Dejan Malenković**, na osnovu kojih je uglavnom i napisana pomenuta knjiga.*

Kamen koji "zrači"!

*Bilo je to krajem prošlog vijeka kada je na rovitom Balkanu jedan rat smjenjivao drugi. Većina srpskih kuća bez muških glava, nespokojstvo svuda. Sloboda iščekivana - daleko, i mir - daleko. U takvom "naopakom vaktu" nepismeni seljak **Miloš, čobanin, provodi dane sa stadima pod Tarom, i vidi ono što državnici ne slute, što nauk još ne poznaje. A poslije, i njegov sinovac Mitar: ubistvo knjaza Mihaila, sudbinu kralja Milana, ubistvo Aleksandra, propast Srbije, svjetske ratove, pronalazak telefona, željeznicu (koja će proći ovim krajem), televizor, kompjutere**, rupe u potrazi za crnim zlatom "od kojih će biti izranjavana majka Zemlja" i još mnogo toga što nas u ovom vremenu snađe i ono što nas tek očekuje.*

A svijet danas, kao nekada i više nego nekada, ne prestaje da se interesuje za Kremna i proročanstvo koje potiče iz ovog kraja. **Seljaci u njemu najčešće razgovaraju sa šumom i pticama.** Kada se probude, prvo njih ugledaju i čuju. **A šta li tek kriju tajne ove zemlje? Koje li su tajne zemljine utrobe?** Zemljište ovog kraja bogato je magnezijumom, gvožđem i raznim mineralima. Ljekovite vode na svakih sto metara. Poslije kiša osjeti se jak ozon. To je granica do koje nauka može doprijeti, dalji koraci u smjeru istraživanja obavijeni su velom tajni, jer ni do dana današnjeg nije ustanovljeno zbog čega kremanski kamen pravi smetnje bilo kakvom snimanju iz vazduha. **Avioni registruju prelazak preko ovoga kraja kao fenomen kojeg ne mogu da objasne, jer njihove kamere nisu u stanju da išta snime "od obljeska koji zrači kamen sa ove zemlje".** Jedino mjesto na kugli zemaljskoj koja pruža "organizovan otpor" satelitskom snimanju!

A čudna je i biljna flora ovog kraja. Naime, na osnovu brojnih istraživanja koja su se dublje bavila Kremnima, ustanovljeno je da ovaj kraj obiluje čudesnim endemskim biljem, **i to da se ovdje ne umire od bolesti, već od starosti, poslije osamdesete! U tri sela na tri okolna brijega, tvrdi se da nikada niko nije umro od raka.** Barem ne oni koji su ostali da žive ovdje. Već nekoliko kilometara dalje zabilježeni su slučajevi oboljelih.

Pored svega, reći ćete, kakve to veze ima sa proročanstvom, o kome je riječ? Vrijedno je spomena, vjerovatno, zato da ukaže na činjenicu kako jedan **fenomen** kao što je **vidovnjaštvo** ne mora uvijek biti proizvod slučajnosti, već je prije ono rezultat izuzetnih okolnosti u kojima **ljudi imaju mogućnost da uspostave komunikaciju sa "višim" izvorom energije** koja je u nama i oko nas, i o kojoj, također, naširoko i nadugačko u "Kremanskom proročanstvu" govore Tarabići.

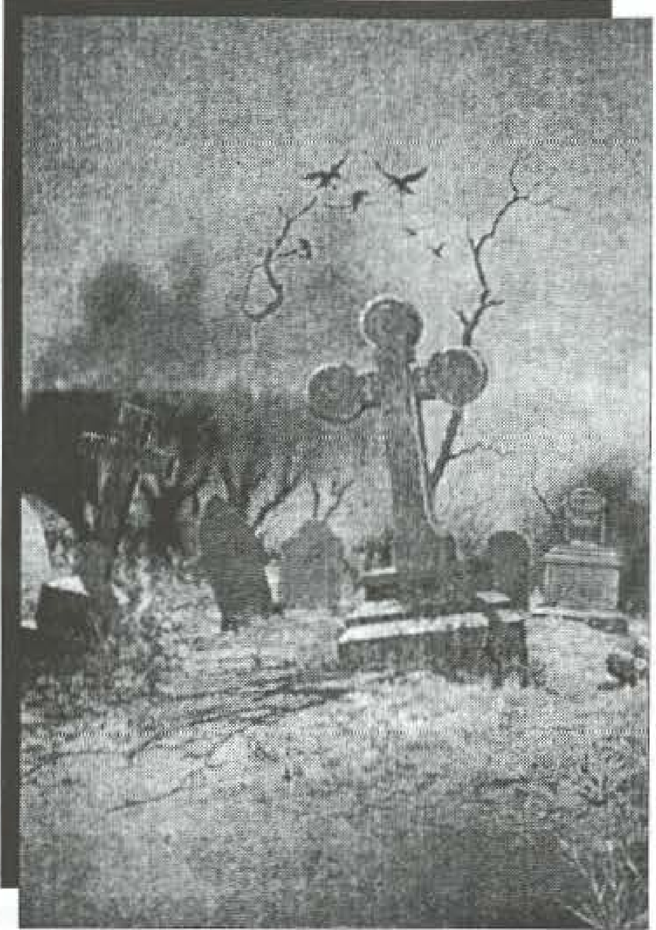
Novi narod

Dakle, da krenemo od vremena sadašnjeg, od onog što je u našoj najbližoj "okolini" najaktuelnije, što zauzima udarni termin vijesti širom svijeta. **Pogađate, riječ je o Kosovu i jednom narodu koji se bori za goli opstanak. U bilješkama prote Zaharija Zaharića nalaze se zapisane Mitrove vizije mržnje koja će nastati poslije vremena izobilja, kao i o pojavi "novog naroda" na "našijem granicama i preko njih".** Nema detalja kada je to Mitar govorio svom kumu, ali je precizno zapisano i ovo kazivanje.

"Na našijem granicama i preko njih pojaviće se novi narod. Rašće ti ljudi iz zemlje, ko trava na livadi pošlje velikoga dažda, a biće vrijedni i pošteni, te će na našu mržnju odgovarati svojom pameću. Oni će paziti jedni druge, ko da su svi braća rođena. Mi, jopet, od svoje manite pameti mišljaćemo da sve

znamo i umijemo, te ćemo onaj narod krstiti nekom novom vjerom koja se budne u nas pojavila, ali sve to krštenje naše zalud će biti, jerbo će svi ljudi toga novoga naroda vjerovati samo u sebe i ni u koga više. ***Veliki belaj će nastati oko toga, jerbo će taj narod junačan biti.***

Mlogo ljeta potrajaće taj belaj, ali niko ništa učinjeti nemore, ***jerbo će taj narod nicati svuda ko trava.*** *Jedan koji se budne rodio mnogo ljeta pošlje tebe, biće čestit i uman, te će se s tijem narodom u miru razgraničiti.* ***Mi ćemo ondakar u slozi živjeti - oni tamo, mi ovđe i tamo.*** *Taj koji budne činio to razgraničenje i biće i ko neće biti tvoj rod."*

Govoreći o vremenu ***između drugog i trećeg svjetskog rata (kojeg predviđa), Mitar Tarabić*** *je jezikom nepismenog seljaka iz zabitih Kremana uspio vijerno i jasno da odslika duh današnjeg vremena.* ***Aludirajući na rak ili pak sidu Mitar*** *nam* ***poručuje: Cijelim svijetom vladaće neka boleščina, te niko umjeti neće da joj rane izvida, svi će kazivati ja znadem, ja znadem jerbo sam učen i naučen, a niko ništa znati neće.*** *Lutaće ljudi sa mislima okolo i naokolo, a* ***nikako neće moći da nađu pravi lijek, a on će Božijom pomoću biti svuđe oko njih u njima samima."***

Sile u nama

O modernom dobu koje je rezultat tehnološkog razvitka ljudskog roda ***Kremansko proročanstvo*** *kaže:* ***"Napraviće čoek sanduk i u njemu će biti neko sokoćalo sa prikazama, a da neće umjeti sa mnom mrtvim da besjedi, bez obzira što će to sokoćalo*** *biti blizu ovome drugome svijetu ko vlas do vlasi kose na svijem ljudskim glavama.* ***Uz pomoć toga sanduka sa sokoćalom čoek će moći da vidi šta se svugdje na ovome zemaljskom šaru čini."***

O prijetećoj ekološkoj kataklizmi *čiji je uzročnik neumjerno, bjesomučno korištenje raspoloživih zemaljskih resursa, kaže se:* ***"Bušiće ljudi bunare u zemlji i iz njija vaditi zlato (naftu op. SOS)*** *koje će sve okretati te im davati*

svjetlost, hitrinu i snagu, **a zemlja će tugom proplakati, jer će na njojzi samoj biti mlogo više zlata i svjetlosti, no u utrobi njenoj. Boljeće je rane od tijeh rupetina.** Umjesto da kose i plaste, ljudi će kopati svuđe, đe treba i đe ne treba, a te će sile biti svuđe oko njih, samo što neće umjeti da zbori i da im kazuje - daj, uzmite me, zar ne vidite da sam tuj, svuđe oko vas. **Tek pošlje mlogo ljeta, ljudi će se sjetiti ove sile prave, pa će vidjeti kakvu su ludost činjeli sa tijem svojim rupetinama.** Biće te sile i u samijem ljudima, ali će proći podosta vremena da je oni doznaju i upotrebe."

Zar vas ova poruka Mitra Tarabića ne asocira na mogućnost korištenja ljudskih skrivenih potencijala o kojima govore oni "što u sebi imaju nadnaravne osobine", kroz **korištenje univerzalne vitalne energije, bioenergije** (prane) čijim se otkrićem mogu pohvaliti brojni autoriteti sa Istoka. **O "idolopoklonstvu" nauci i knjiškom znanju koje zatomljuje ljudsku dušu proročanstvo decidno veli:** "Radiće ljudi još svakojakih gluposti, pa će mišljeti da sve znaju i umiju, a znati ništa neće. **Pojaviće se mudraci na Istoku pa će njihova pamet preći sva mora i sve međe,** a ljudi jopet neće zadugo vjerovati ni ovoj mudrosti, pa će **ovu istinu istinski oglašavati kao laž.** I kod naske će biti ko u čitavom svijetu. **Ljudi će omrznuti vazduh i ovaj božiji dah i svu božiju ljepotu pa će bježati u smrad.** Niko ih neće tamo goniti, nego će oni to sami, od svoje volje, činjeti"

O Srbiji i Srbima u vremenu koje odgovara sadašnjem, u proročanstvu se između ostalog kaže: "Nečastivi će ući u ovaj narod i u postelju legati sa srpskijem sestrama, majkama i ženama. Praviće im taku djecu da među Srbima, od kako je svijeta goreg roda biti neće. Rađaće se sve sami sinji kukavac, a da niko neće u snazi biti da rodi pravog junaka. Naske kao da jedno vrijeme u ovijem našijem predjelima neće ni biti, ni postojati. **Otići ćemo neđe na sjevernu stranu,** te ćemo pošlje vidjeti kaku smo glupost učinjeli i **jopet ćemo se vamo vratiti. Kada se vamo budnemo vratili, jopet ćemo u svoju pamet doći, te ćemo nečastivog oćerati da ga više nikad, u ime božije ne vidimo.**"

Treći svjetski rat

A sada da se pozabavimo bliskom budućnošću, *koja u vizijama Tarabića nije baš svijetla. Ukratko, nakon* **"sveopšte kataklizme"** *izazvane ratom kojeg će biti* **pošteđena "samo jedna zemlja na kraju svijeta,** *opasana velikijem morima, velikačka* **k'o ova naša Jevropa**", (predpostavlja se da je riječ o **Australiji**), slijedi uskrsnuće jednog sasvim novog pogleda na život koji će jedno dugo vremensko razdoblje isključivati svaku mogućnost

narušavanja mira na planeti. **Proročanstvo je, opet, jasno u predviđanju budućih događaja:**

"Svijet će biti razdvojen **na dva dijela ko ova po srijedi presječena jabuka... Ta voćka više nikada ne more da budne cijela... Javiće se neki treći da svojijem srcem zacijele ovu jabuku,** ali od njiove želje i ljubavi vajde nikakve biti neće. Prije ovoga rata na prijestolje velikačkog carstva naroda, preko beskrajne vode **ustoličiće se jedan čoek koji budne i seljak i čauš.** Kad izbije ovaj ljutiti rat, teško onijem vojskama koje budnu uzlećele u nebo, a blago onijem vojnicima koji budnu vojevali po zemlji i po vodi."

Na mogućnost **korištenja hemijskog oružja** u ovom ratu ukazuje slijedeće proročke riječi: "**Ljudi koji budnu vodili ovaj rat imaće svoje učenjake i mudrace koji će izmišljati svakojaku tanad za svoje topove. Kada opale, ondakar će ova tanad, đe god budne pala, umjesto da ubije zamađijavaće sve živo, ljude, vojsku i stoku.** Ta mađija bacaće ih u san, te će oni nako zamađijani spavati umjesto da vojuju, a pošlje će se vraćati u svoju pamet."

Oko učešća Srbije u ovom ratu kaže se: "**Mi u tom ratu nećemo vojevati,** ali će se drugi biti preko našijeh glava. **U vazduhu iznad Požege s' neba će užareni ljudi padati na zemlju.**"

Posljednja poruka koja obuhvata ovo poglavlje o predstojećem **Trećem svjetskom ratu** sadrži još ovaj zaključak:

"Pošlje ovog rata na prijestolje svijeta doći će jedan plemenit i dobrodušan riđi čoek. Blago onome ko to doživi, jerbo će taj **riđokosi svijem ljudima donijeti sreću.** On će biti duga vijeka i vladaće sve do smrti svoje od Boga date... Za vrijeme njegovo, ni pošlje njega, ratova više nikad biti neće, **ali će tamo u ko zna kojem vremenu i vijeku za ljude, zbog njihovijeh gluposti, nastupiti veliko zlo i omraza ljudska.**"

("NOVA ARKA" - juni 1998.)

Živojin Pavlović

"LAPOT"

(Odlomak iz romana)

"A njegov otac svoga oca..."

Tamo, u alugi, u kojoj je nad Petkovim ocem izvršen lapot, i nad ocem Petkovog oca, i tako unazad, u mrklinu minulog vremena kome se ne zna ni početak ni kraj, izvršiće se i nad Petkom, ocem Jotinim. Kao što će se izvršiti i nad Jotom, i njegovim sinovima, i sinovima njegovih sinova - dokle god bude istočne Srbije. Sejmenskog dola, Zjapine i Zjapinaca. Zato se Jota ne miče. Lice mu je skamenjeno: niti je surovo, niti ravnodušno. Usta, obrasla maljama kao u divlje svinje, suva su. Usnice su sljubljene. Nad usnama se nozdrve šire kao dve špilje. Duboke bore rasecaju uljubljene obraze - put im preči isturena donja vilica s rupom u bradi što liči na slepo oko. Oči su nasađene uz koren nosa, oprezne, nepoverljive. Na licu, mrtvom poput utrine, jedino one ne miruju: sa tamnih senki skaču na osvetljeni planinski vrh; sa udaljenih, medveđem krznu sličnih šuma na štalu udno avlije.

U štali, ututkan u slamu i opijen vonjem balege i ovčeg runa, spava Petko Stojin. Dršće u snu. Trza se. Vavolji bezubim ustima. Katkad, kao da ga prepada ružan san, grebe po podu modrim noktima, obogaljenim težačkim radom. Spava nemirno. Ali, san mu nije nespokojan od slutnje, već od starosti: zna da je dotrajao i da se bliži sudnji dan. A kakav će taj dan biti, i ko će mu presuditi - da li Savaot, ili bolest, ili sin - svejedno je.

I zato, čim ga sinovljeva pesnica mune u rebra, on se budi kao da i ne spava, i ne sanja, nego kao da je žmurio. Čini se: svu je noć samo stiskao smežurane, crvenom oteklinom obrubljene kapke. I to ne samo ovu noć, sve sve noći otkad se rodio. Jer od rođenja, otkad njuši vazduh što vonja na balegu i slamu natopljenu kravljom mokraćom, od prvog dana otkad zna za sebe, pa do ovog jesenjeg jutra, on kao da se, stalno na oprezu, pretvarao da spava. Izgleda da je oduvek spreman, kao što je spreman i u ovaj čas, da na prvi doticaj sinovljeve šake otvori oči, digne se sa stajskog poda i poslušno krene u šumu - onamo kuda je i on vodio svoga oca. A njegov otac svog oca. To jest njegovog dedu. Kome se ni lik, ni ime, ni grob ne znaju.

Kao što se neće znati ni njegov grob. Neće ga ni biti: posno, žilavo meso, sedu kosu i strunuli drob očerupaće sove i jastrebovi. Oči će rastočiti

mravi. A krta kokala oglodati psi. Kao što će mu se i ime, čim ga ne bude, lako zaboraviti. A lik, izmenjen dugim životom, i mnogim nedaćama, ionako vene u sećanju - i njegovom; i njegovih; i ostalog sveta. Onog seoskog življa, s kojim je, u Zjapini, na livadama, čuvajući stoku, i u šumama, krešući gorunovinu za lisnike, proveo sav svoj vek.

Ali Petko Stojnin, otac Jotin, zbog toga ne brine: sin ubija oca, da mu, nemoćan i beskoristan, roditelj više ne bude na teretu. Takva je Božja pravda. Tako je otkad je sveta i veka. I tako će uvek biti.

Miodrag Popović

VIDOVDAN I ČASNI KRST

(Arheološka studija)

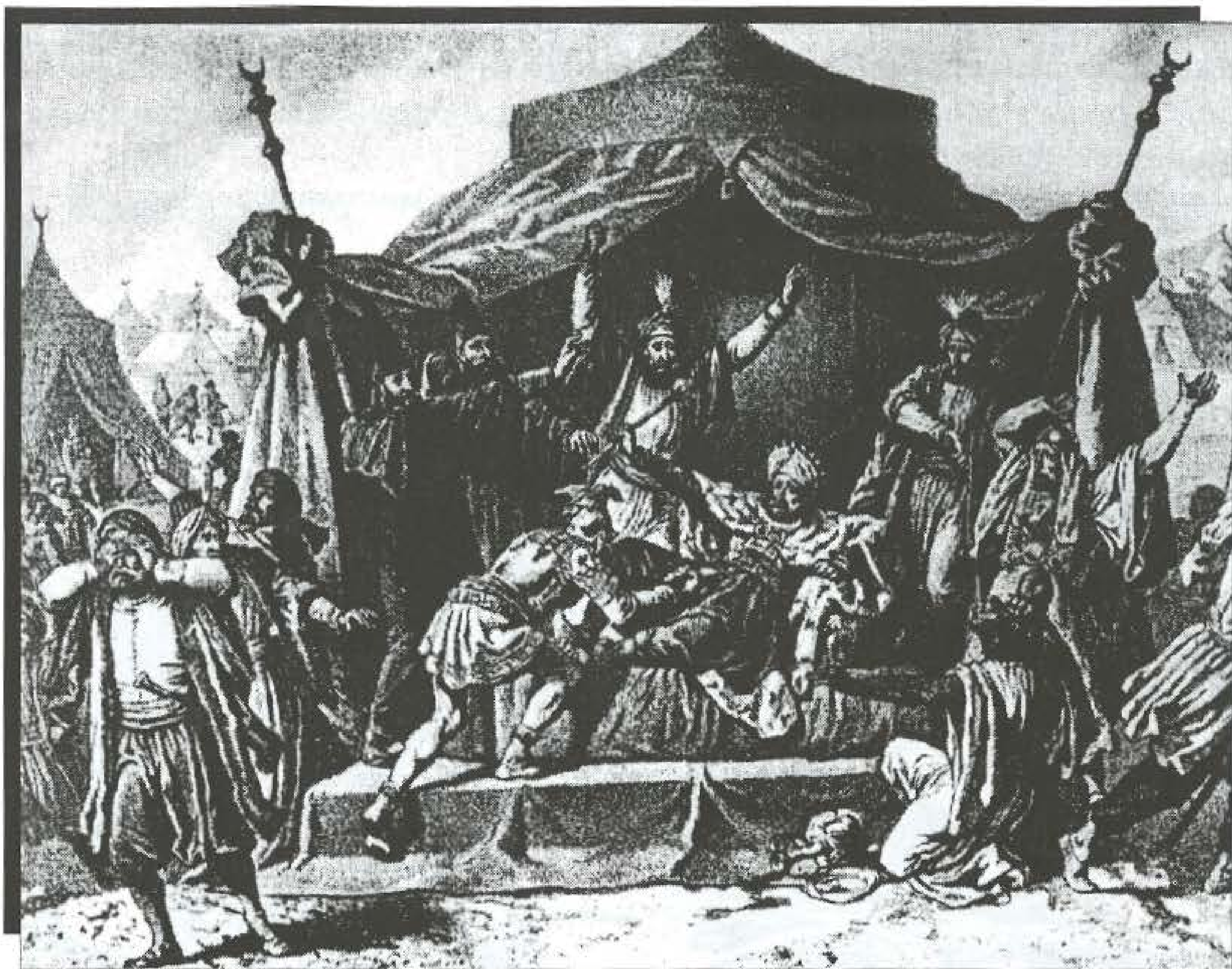
"Da li je Miloš Obilić uopšte postojao?"

Netačno obaveštena o srpskoj pobedi na Kosovu, Sinjora od Firence piše u pismu bosanskom kralju Tvrtku sa mnogo mašte o dvanaestorici srpskih vitezova koji su prodrli do Murata. Njeni redovi deluju kao konvencionalni literarni sastav, u kome se lepa Sinjora divi nekom dalekom, sanjanom junaku koji je ubio Murata, te se teško mogu prihvatiti kao istorijsko svedočanstvo. Iznad dnevnika ruskog putopisca **Đakona Ignjatija**, koji je na putu za Carigrad čuo o kosovskom boju, i bugarske hronike, lebde senke sumnje u autentičnost dokumenata, koje ni do danas nisu otklonjene.

Miloš Obilić pred šatorom cara Murata, litografija, rad Vincenca Kaclera, 1870., Istorijski muzej Srbije u Beogradu

Nasuprot turskim hronikama i problematičnim ruskim i bugarskim izvorima, rani srpski dokumenti (do 1433) ne govore o carevom ubici, a ***srpska istoriografija sve do današnjeg dana, nije identifikovala Miloša Obilića među srpskim feudalcima druge polovine XIV veka****. Simptomatično je da ni narodna legenda o Kosovu, koja obično vezuje junake za određena mesta, Miloša ne vezuje ni za jedno, odnosno vezuje ga naknadno za mnoga imena istorijskih ličnosti, i u hronikama i u narodnom predanju, obično se tačno pamte. Ali, to nije slučaj sa imenom viteza koji je ubio cara Murata. U prvim pomenima o njemu nalazimo samo njegove atribute: neki kaurin (Ahmedi, pre 1410), neko veoma blagorodan (Konstantin Filozof, 1433-1439), jedan prokleti nevernik (Urudž-bin Adil, oko 1450), jedan nevernik (Šukrullah, 1457), neki mladić, hrabar i lukav (Duka, oko 1480).*

Miloš Obilić probada cara Murata, litografija, rad Vincenca Kaclera, 1871., Istorijski muzej Srbije u Beogradu

I docniji izvori, sve do XVII veka, ne pominju ime Miloš Obilić. Kod Ašik-paše-zade (XV vek) Muratov ubica zove se Biliš Kobila*; Halkokondiles*

(kraj XV veka) ga naziva Miloin, a Konstantin Mihailović (1497) **Miloš Kobila**. *U italijanskoj preradi Dukine hronike (kraj XV veka) i kod Orbina (1601) biće Miloš Kobilić; kod Crijevića (početak XV veka) Milon; u Kuripečićevom putopisu (1531), Nešrijinoj istoriji Otomanskog carstva (početak XVI veka) i u kosovskim bugaršticama Miloš Kobilović; u "Podgoričkom letopisu" (1738) Miloš Omilević, a u istoriji Crne Gore Vasilija Petrovića (1754) Miloš Obiljević. Tek u "Priči o kosovskom boju" (posle 1723) naći ćemo ime Miloš Obilić. Po Ilarionu Ruvarcu, u štampanim tekstovima Muratov ubica zvaće se Miloš Obilić tek u Julinčevoj istoriji iz 1765. U Raićevoj "Istoriji raznih slavjanskih narodov" nalazimo imena Miloš Kobilić i Miloš Obilić.*

Očigledno, kada stvari ovako stoje - prvi srpski dokumenti ne pominju postojanje Muratovog ubice, ne zna se mesto junakovog rođenja, vekovima se luta oko njegovog imena - ostaje otvoreno pitanje da li je Miloš Obilić uopšte postojao ili ga je izmislilo tursko narodno predanje, kome je prokleti nevernik, kao mučki ubica bio neophodan da bi se spasla viteška čast i dostojanstvo turskog cara.

Po turskom narodnom predanju, *koje su prihvatili i hroničari,* **Murat je ubijen na konju, kao pravi ratnik**. *On ne gine uoči boja, kao u srpskoj legendi, nego posle pobede nad nevernicima. Padišah pada kao žrtva svoje velikodušnosti: dozvoljava da mu pristupi poraženi nevernik, koji ga onda mučki ubija. Kod zvaničnog turskog istoričara* **Nešrije** *(početak XVI veka), koji je odlično poznavao i srpsku kosovsku tradiciju,* **Muratova sudbina biće neka vrsta pandana Lazarevom opredeljenju za viši život**. *Budući božjom voljom predodređen da položi život radi pobede nad nevernicima, svesno žrtvujući sebe, Murat moli boga da bude ubijen.* **Po Nešriji, Miloš je slepa igračka u rukama Alaha a ne junak za ugled.**

Sumnju u Miloša i njegov podvig kao u istorijsku činjenicu naročito pobuđuje podatak da **nijedan od prvih srpskih dokumenata ne zna za Miloša**. *Tek četrdeset i više godina posle kosovskog boja, Konstantin Filozof će pomenuti viteza koji je ubio Murata, ali mu neće reći ime. Zašto ovog viteza ne pominje "Pećki letopis", koji je nastao pre 1405. ili neki od ranijih srpskih izvora o kosovskom boju? Žitija, delom i Danilovo "Slovo", imaju hroničarski karakter, pa bi bilo logično da i ona zabeleže način na koji je Murat ubijen.*

Mada za našu temu nije presudio da li je postojao ili nije, istorijski Miloš Obilić, ili ga je, iz idejno-političkih motiva, izmislilo tursko narodno predanje, kada govorimo o kosovskoj legendi kod Srba, ne možemo zaobići podatak da svi srpski letopisi i drugi pisani izvori pre XVIII veka (sem Konstantina Filozofa) ne pominju delo srpskog viteza. Da li je onda

moguće da je o njemu postojalo srpsko usmeno predanje i da ono, mimo običaja, nije ostavilo baš nikakav trag u srpskoj pisanoj književnosti?

Sveti knez Lazar srpski, bakrorez, Zaharija Orfelina, 1773., vlasništvo Muzeja SPC u Beogradu

Miloševog imena neće biti ni u poznijim srpskim izvorima. Srpski letopisi do XVIII veka ili, da budemo oprezniji, do poslednje desetine XVII veka, ne pominju Miloša Obilića niti govore o Muratovom ubici. Tek u Verković-Ostojićevom letopisu iz XVIII veka Miloš se pominje kao Lazarev zet. u Dečanskom, iz prve polovine XVIII veka, stoji "tu pogibe Murat od Miloša Obilića"; u Ruvarčevom i nalazimo "od Miloša Kobilića", a u Dorpatskom (oba iz ovih vremena) "od sluge Lazarevog Miloša". Podgorički letopis pisan 1738, pored Miloša Omilevića, pominje Jug Bogdana, Stevana Musića i Milana Kosančića, kosovske junake, za koje ne znaju raniji letopisci. Za razliku od ovih letopisa, koji interpoliraju u stari letopisni tekst novija narodna predanja, među letopisima iz ranijih vekova ima pomena da je sam Lazar ubio Murata. Na primer, u Sofijskom i: "Stvori knes Lazar boi na Kosovu... i Murata oubi."

Mišljenje da su tragovi srpske kosovske poezije iz XV veka sačuvani u turskim i grčkim hronikama iz onog vremena, od kojeg polazi i nemački slavista Maksimilijan Braun, ne zasniva se ni na čemu konkretnom. Kako se, bez ikakve rezerve, može govoriti o uticaju srpskih kosovskih pesama na turske i grčke hroničarske zapise iz XV veka o Muratu i Milošu Obiliću kada tek iz dokumenta napisanog 1530. pouzdano znamo da su postojale takve srpske kosovske pesme!?

Nasuprot tezi o uticaju srpskog narodnog predanja na turske i grčke hroničare, sa više argumenata moglo bi se braniti mišljenje da su turske hronike o kosovskom boju, posredno, mogle uticati na dalje grananje i razvijanje srpske kosovske legende, koja je postepeno izlazila iz okvira prvobitnog kulta kneza Lazara.

Odsecanje glave knezu Lazaru, drvorez, iz knjige "Turska hronika", štampana 1575. kod Sigmunda Fajerbenda, vlasništvo Univerzitetske biblioteke "Svetozar Marković" u Beogradu

Hrišćanski pisci su nesumnjivo dobro poznavali tursko kosovsko predanje, koje smo našli kod Ahmedija, Urudža, Šukrullaha i Ašik-paše zade. To se najbolje vidi iz hronike grčkog istoričara Halkokondilesa. Govoreći o kosovskom boju, Halkokondiles navodi i tursko i hrišćansko kazivanje. "- Kako pričaju Turci", piše on, "Murat je naterao Lazareve ljude u bekstvo i progonio ih svom snagom. I za vreme ovog progonjenja naišao je na jednog Srbina i napao ga. Međutim, ovaj, na nogama, ustremio se na njega i probo mu grudi." PO Halkokondilesu grčko, odnosno hrišćansko predanje kazuje da je Murata, izdajući se za prebeglicu, ubio srpski vitez "i time učinio najdivnije delo koje nam je poznato". Grčki hroničar ne samo interpretira tursko predanje nego mu se, na određen način, i suprotstavlja.

I kod Srba, kao i u grčkoj hronici, moralo se prepričavati i širiti tursko kosovsko predanje. U prvi mah, u vreme dobrih odnosa sa Turcima, Srbi su ćutke prelazili preko turske legende o Muratovom ubici. Murat je bio otac sultana s kojim je srpski despot bio u srodstvu. Sasvim je izvesno da srpski

vitezovi, kao turski ratnici, nisu mogli slaviti u pesmi ubicu turskog cara sve dok je srpski vladar bio u dobrim odnosima sa turskim dvorom.

Kako smo već rekli, Milošev podvig će u srpskoj književnosti prvi pomenuti **Konstantin Filozof** u "Životu despota Stefana Lazarevića" tek posle 1433. Ali, ni on neće znati ime Muratovog ubice, niti će ga po dostojanstvu približiti knezu Lazaru. Konstantinov opis Miloševog podviga nije mogao biti načinjen po srpskim junačkim pesmama o Milošu, kojih u njegovo doba, iz razloga koje smo naveli, nije bilo.

Pri izdisanju cara Murata, car Lazaru glavu seku, litografija, rad Vincenca Kaclera, 1871., Istorijski muzej Srbije u Beogradu

Konstantinov prikaz Muratovog ubistva mogao je biti zvaničan odgovor sa srpske strane turskom predanju o Milošu. Sam Konstantin kaže na jednom mestu u "Životu despota Stefana Lazarevića" **da je delo napisao "po zapovesti i zahtevu najsvetijeg patrijarha srpske zemlje kir Nikona i dvorskih načelnika"**, a na drugom dodaje da ga je pisao po naređenju vojnog zapovednika. "Život" je pisao posle despotove smrti, u doba zategnutih odnosa između Srba i Turaka, tako da je u njemu mogao izliti svu svoju netrpeljivost prema Turcima. U "Kazivanju o pismenima" on je još za despotova života nazvao Turke "ričućim zverima".

Konstantin Filozof bio je izuzetno obrazovan pisac. Kao dobar poznavalac književnosti, naročito grčke i vizantijske, i znalac turskog

jezika, on je mogao čitati i tursku "Aleksandridu". Kao i turski pesnik Ahmedi, i Konstantin je visoko cenio Aleksandra Velikog i poredio despota Stefana sa njim. Interesantno je da su obojica, i srpski biograf i turski pesnik, imala pozitivan odnos prema makedonskom caru, dok je drugi značajni srpski pisac ovog vremena, patrijarh Danilo, video u Aleksandru, kao i u Muratu, samo oličenje zla.

Plutarhova biografija Aleksandra Velikog bila je model po kome je Konstantin pisao i svoj "Život despota Stefana Lazarevića". Nije onda čudo što baš on, nezadovoljan Ahmedijinom slikom Muratove smrti, prvi kod Srba progovoriti o izmišljenom ili stvarnom podvigu srpskog viteza na način koji je odgovarao ondašnjem raspoloženju srpskog naroda.

Slaveći cara Murata, tursko predanje je nužno moralo načiniti od srpskog junaka mučkog ubicu, te je time, posredno, unizilo i ostale srpske vitezove. Suprotstavljajući se turskim izvorima, po kojima Miloš nije dostojan viteškog poštovanja, Konstantin Filozof je posebno istakao da je Muratov ubica bio "veoma blagorodan". Turskoj verziji on će dodati i motiv o junakovoj vernosti knezu Lazaru, koji je, zbog prelaženja pojedinaca u islam, bio aktuelan baš u to doba. Inače, ostalo je manje-više sadržano i u turskim izvorima: "... Nađe zgodno vreme, ustremi se ka samom velikom načelniku kao da je prebeglica, i njemu put otvoriše. A kada je bio blizu, iznenada dojuri i zari mač u toga samoga gordoga i strašnoga samodršca. I tu sam pade od njih."

U arhaičnim sredinama, naročito onim koje ne znaju za pismo, česta je pojava da se istorijski događaji najpre opesme, stave u stihove, a tek docnije da budu preuzeti od strane hroničara neposredno iz junačkih narodnih pesama i tako budu trajno sačuvani od zaborava. Ova pojava nesumnjivo je bila karakteristična i za Srbe u ranijim vekovima, pre primanja hrišćanske pismenosti, a naročito docnije, kada su se udaljili od civilizacije, ali ne i za pokosovsko vreme. Sudeći po sačuvanim književnim delima, po živopisu i neimarstvu, prva polovina XV veka bilo je doba kada su se Srbi uspeli do samih vrhova svetske kulture i civilizacije. Duhovni centar, doduše, nalazio se u užem feudalnom krugu, oko vladara i crkve. Ali, misao koja je zračila sa vrha društva nametala se svemu što bi moglo nastati izvan posvećenog kruga i potiskivala u pozadinu svaku nepoželjnu duhovnu tendenciju.

Čak i kad bismo poverovali u mogućnost da su među vojnicima despota Stefana Lazarevića pevane pesme o Miloševom ubistvu Murata, zvanični istoričar Konstantin Filozof ne bi ni u kom slučaju mogao preuzeti iz njih prikaz Miloševog podviga. Kao ideolog vremena, žarište ondašnje

umjetničke misli, on je mogao samo uticati, davati idejni ton eventualnim sastavljačima kosovskih junačkih pesama, a ne i ići za njima.

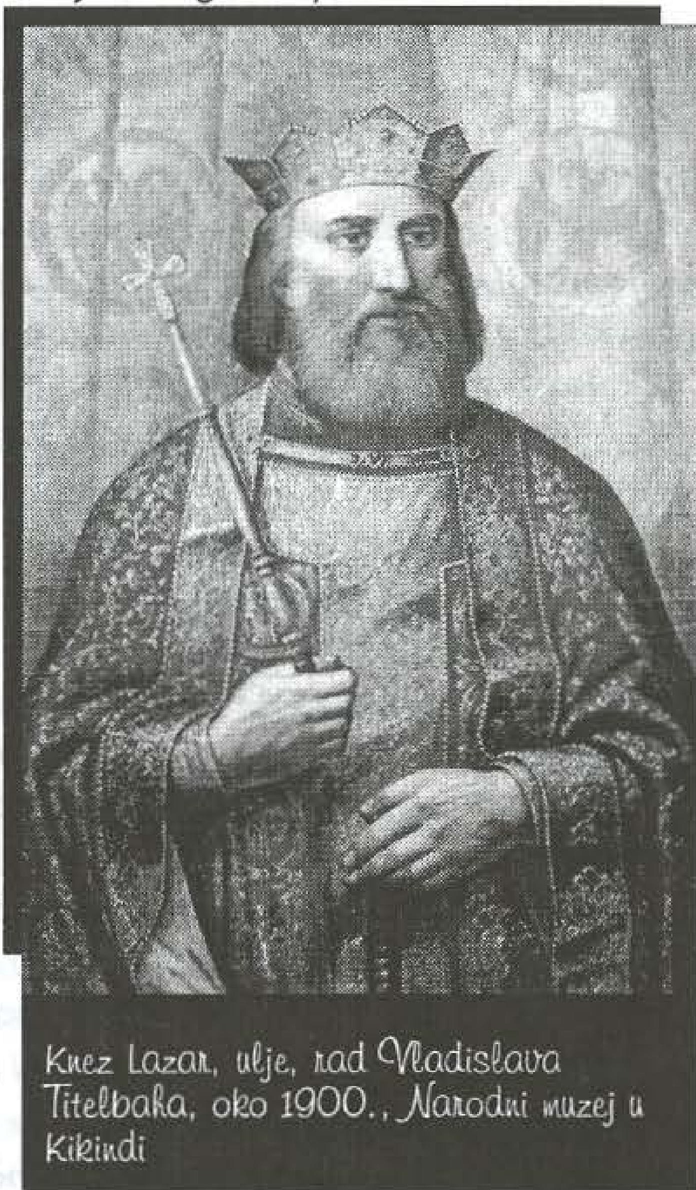
Zato će biti bliže istini da je Konstantinov prikaz Muratovog ubistva u "Životu despota Stefana Lazarevića" uticao na junačke kosovske pesme a ne obratno. Ubistvo nezaštićenog cara na prevaru, ne uklapa se u viteški etički kodeks, niti srpski vitezovi u slovima o kosovskom boju, kod Danila i drugde, bilo čime podsećaju na junake-ubice. Biće da je takav srpski "junak" nametnut srpskoj viteškoj poeziji sa strane, od protivnika. Narodna pesma morala je prihvatiti junaka-ubicu i pokušati da ga preobrazi, oplemeni, baš zato što je tursko kosovsko predanje, rasprostranjeno širom Otomanskog carstva, bilo dalo Milošev lik u izrazito negativnom svetlu. Na tome putu mogao joj je biti uzor Konstantin Filozof sa neustrašivim Muratovim ubicom, kao vitezom koji je bio "veoma blagorodan".

Odnos između usmenog predanja i pisanih izvora uopšte uzev vrlo je složen. Ono što danas deluje kao interpolacija usmene legende u pisani izvor, u minulim vekovima mogao je biti i način mišljenja i izražavanja ondašnjih obrazovanih ljudi. Mesta koja će docnije preći u epsku formulu u XV veku mogla su se spontano javiti kod književno darovitih hroničara kada govore o istim događajima o kojima i narodna pesma. Njihovo poimanje i interpretiranje istorijskih zbivanja, redovno usaglašeno sa ideološko-političkim potrebama, nije se ni po unutrašnjem smislu ni po izrazu mnogo razlikovalo od junačkih pesama nastalih u vojničko-feudalnim krugovima.

Kada je reč o sačuvanim starim napisima o kosovskom boju, **teško je razlučiti šta je u njima preuzeto iz eventualnih junačkih pesama, a šta izvorni hroničarev tekst**, za koji je pisac našao građu na drugoj strani. Onako kao što je kosovska junačka pesma mogla biti izvor sastavljačima hronika, mogle su i junačke legende, koje su se iz pojedinih hronika i drugih pisanih tekstova prenosile u narod, naknadno nadahnuti narodne pevače za stvaranje novih junačkih pesama.

Hronike i životi vladara nisu bili pisani samo za posvećene. Oni su imali i drugu namenu: negovanje vlastite istorijske tradicije i njeno prenošenje u narod. Preko učenih kaluđera, sadržina hronika mogla je doći i do nepismenih ili polupismenih narodnih pevača. Nema sumnje da su sačinioci narodnih viteških pesama u drugoj polovini XV veka, koji su po obrazovanju bili bliži kultivisanim vrhovima nego li obični narodni pevači, dobro znali šta se govorilo u delu Konstantina Filozofa i u drugim spisima o kosovskim događajima.

Kao i narodni pevači, i hroničari su po potrebi menjali stvarne događaje, dodavali ili ispuštali detalje, te tako stvarali legendu koja je odgovarala duhu vremena. Da su u tome bili inventivni, najbolje se vidi iz hronike vizantijskog istoričara Duke. Ovaj pisac s kraja XV veka namerno veliča Muratovog ubicu. Po njemu, on je hrabar, mlad vitez, koji se zaverio na žrtvu. **Ubijajući tiranina Murata, srpski junak će se podvigom, koji plaća životom, uzvisiti čak i iznad ubica tirana u staroj Grčkoj.** Dukino veličanje srpskog junaka, svesne žrtve svog podviga, nastalo po svoj prilici kao plod posredne polemike s turskim kosovskim predanjem, bilo je izraz zajedničkog grčko-srpskog otpora Otomanskom carstvu posle pada Srbije (1459) i Carigrada (1453). Centar otpora bila je Sveta Gora, na kojoj se to u vreme, pored učenih Grka, nalazio i izvestan broj dobeglih srpskih feudalaca.

Knez Lazar, ulje, rad Vladislava Titelbaha, oko 1900., Narodni muzej u Kikindi

Dukina hronika prevedena je krajem XV veka na italijanski jezik i tom prilikom znatno prerađena. Preko ove italijanske prerade, koja predstavlja jedan od najznačajnijih izvora za proučavanje kosovskog predanja, i legenda o srpskom vitezu koji je ubio cara Murata, prešla je sa istoka na zapad. Sporno je samo da li je sam prerađivač proširio legendu ili je u nju samo uneo delove srpskog kosovskog predanja, koje je, drugim putevima, već bilo stiglo na zapad.

Neka mesta, kojih ima i u narodnom predanju, pre deluju kao samostalna razrada kosovske legende, čije jezgro nalazimo kod samog Duke, nego li kao unošenje srpskog narodnog predanja u Dukin tekst. Mesto kakvo je, na primer, Milošev odgovor Lazaru (**"Sutra ujutru, ako Bog dadne da se moja misao ostvari, videće se da li sam veran ili neveran svome gospodaru"**) ne mora biti preuzeto iz srpškog narodnog predanja. **Ono može biti i originalno stvaralačko dograđivanje legende** od strane samog hroničara-prerađivača, koje je docnije, iz

njegove prerade, prešlo u narod. Izrazito subjektivna priroda prerade, čiji je pisac očigledno bio slovenski rodoljub, takođe govori u prilog mišljenju da je reč o **samostalnom dograđivanju legende.**

Vidovdanski kult

Ustanak Srba na početku XIX veka protiv turske vlasti s pravom je ocenjen kao događaj od izuzetnog istorijskog značaja. Vuk ga je nazvao opštedruževnom vojnom za otečestvo; Leopold Ranke srpskom revolucijom. Savremeni istoričari utvrdili su dvojnu prirodu ove revolucije: nacionalnu i socijalnu. **Ustanak je, naime, bio ne samo oslobođenje od tuđinske vlasti nego i rušenje vojno-feudalnog sistema u nekadašnjem beogradskom pašaluku.** Nesumnjiv je i udeo građanstva u revolucionarnim zbivanjima, kao i idejni pečat koje će ono, na samom početku, dati srpskoj antifeudalnoj revoluciji. Kao nacionalna i društveno-politička činjenica nesumnjivo stoji da je **ustanak prokrčio puteve razvitku kapitalizma kao novog društveno-ekonomskog sistema u Srbiji.**

Pored zbivanja na racionalnom planu, događaji su imali i svoj unutaršnji, iracionalni kontekst, bez koga se ne može do kraja sagledati **specifična priroda srpske nacionalne i socijalne revolucije početkom XIX veka.**

Ustanak se, kao i svaka revolucija, odvijao na dva plana: **spolja, u društvu, i unutra, u ljudima. Sami ustanici su, do izvesne mere, bili pagani, arhaični ljudi**, što je, kao jedan od elemenata, moralo uticati i na tok revolucionarnih zbivanja. I naše patrijarhalne ratnike, kao i sva arhaična društva, karakterisalo je kružno mišljenje, koje je kao svoju oslonu tačku imalo apsolutni početak. **Na početku se nastajalo; od početka se polazilo i kružnim putem opet njemu vraćalo. Sunce je izlazilo, pravilo krug po nebu, tonulo u tamu i opet se rađalo. Tako i biljke, životinje, čovek; tako i sve što se u društvu zbiva. Arhaični ljudi nisu umeli da misle izvan ovoga kruga**, za njih svaki kraj bio je i početak; svaka smrt i rađanje. Na početku, bio je predak, natprirodno biće, bog; iz njega se ishodilo i u njega, umirući, vraćalo, da bi se ponovo rodilo, obnovilo.

Mitolozi su utvrdili da narodi arhaične svesti i danas mogu da zamisle velike socijalne i nacionalne pokrete samo kao vraćanje početku. Neka afrička plemena, ona najarhaičnija, doživljavaju i oslobođenje od kolonijalnog ropstva kao povratak pretku. Plemensko-patrijarhalna svest u Srba u XVIII veku nije se mnogo razlikovala od njihove. U "Gorskom vijencu", živoj slici pravoslavnog patrijarhalno-herojskog sveta, na dan istrage poturica, koju junaci Njegoševe poeme doživljavaju

kao oslobođenje od Turaka, mitski iguman Stefan oživljava sećanje na pretke, a narod vidi kako njihove duše, kao "beli labudovi, igraju nad jezerom, po nebu vedrome."

Nešto slično zbiva se i u ustanku: paganski ratnici idu u boj pod barjakom sa znakom krstolikog pretka, koji ih vodi nekoj zlatnoj slobodi, koja opominje na mitska augea aetas. Oni nemaju predstavu o širim društveno-političkim perspektivama ustanka. Ustajući protiv dahija, feudalne kontrarevolucije u Turskoj koja im je ukinula stare slobode i opteretila ih novim feudalnim nametima, oni se ne zalažu za novo građansko društvo. **Predstava o novom kao nečem što ne bi istovremeno bilo i vraćanje prvobitnom bila je sasvim strana njihovom arhaičnom mišljenju. To što ustaničke mase traže, u stvari je ono što je bilo ranije, pre dahija.**

U toku ustanka, sa porastom revolucionarne svesti, rastu i njihovi zahtevi. Zajedno sa svojim vođama, ustanici se bore za **odbranu prekosovske slobode**; u njihovoj svesti, nenaviknutoj na hronološko povezivanje stvari, tu slobodu simbolično predstavlja trijumfalni časni krst, simbol prvobitnog herojskog pretka. Za ove ratnike, bez pravog kraja, smrti, nema ni početka, to jest rađanja i obnove; nema, znači, ni slobode. Stoga, da bi stekli tu slobodu, oni u ime nje ubijaju, kolju, skidaju skalpove, pale turske bogomolje i gradove, stavljaju nejač pod nož. Karađorđe, i sam surov i prek, s naganom u ruci mora da obuzdava njihovu ostrvljenost, a pesnik Sima Milutinović Sarajlija, u "Srbijanki", naziva ih "bećarinama strvnim."

U opštem metežu i krvoproliću, ustanici ništa ne čuju, ne vide; i sami ginu uludo, neštedimice. Kao opijeni, u herojskom zanosu idu, gotovo lete s jednog kraja Srbije na drugi, noseći pred sobom krstaš barjak. **Sama revolucija, čiji su osnovni motivi bili racionalni, društveno-politički, pod naletom ovakvih iracionalnih, impulsa, dobija izvesne osobine verskog rata**, koji je, kao i svi verski ratovi, **fanatičan, slep, krvavo stravičan.** Nije slučajno što su **simboli zaraćenih tabora bili verski, krst i polumesec**, a ne klasni ili nacionalni. Krstoliki idol srpskog boga rata dobio je tako još jednu namenu: postao je i znak verske diferencijacije između paganizovanih hrišćana i Muhamedovih ratnika.

Pojava renesansne paganske svesti

Putevi istorije su čudni. Nekad, ide se napred, u nove društvene formacije, uz istovremeno oživljavanje arhaične, suštinski retrogradne svesti. Tako je bilo i kod Srba u ustanku od 1804-1815. godine. **Na jednoj strani, oni su među prvima srušili feudalne brane** i otvorili perspektive za razvitak modernog građanskog društva, koje će tokom XIX veka biti

izgrađeno na ruševinama osmanlijskog feudalizma. **Na drugoj**, upravo na početku ovog procesa, **došlo je do pojave renesanse paganske svesti**, čija je heroika doduše dala podsticaj samoj revoluciji, ali je isto tako dovela i do surovog obračunavanja među protivnicima; do nepotrebnih krvoprolića i na jednoj i na drugoj strani. Tokom ustanka, među ustanicima, dolazilo je i do divljanja, samovolje, nediscipline, sukoba, rasula, nepoštovanja tuđe svojine, što je, u krajnjoj liniji, smetalo društveno-političkim ciljevima revolucije.

Provala iracionalnih impulsa, razumljivo, **dala je pozitivnije rezultate u poeziji negoli u društveno-političkoj praksi**. Neobični istorijski trenutak, u kome se novo rađalo uz asistenciju stare svesti, po mnogo čemu je podsećao na ono prelazno doba u istoriji svakoga naroda, koje je još Ruvarac nazvao junačkim dobom; epohom u kojoj određeni narod prelazi iz oblasti mitskog sveta u modernu civilizaciju. Razumljivo je što se ovaj istorijski čin, koji kod Srba, kao što smo ranije naglasili, ima duže vremensko trajanje, poklapa i sa zlatnim dobom srpske junačke poezije. U tom vremenu će, između ostalih, i kosovske pesme dobiti savršeniju formu, koja će im dati trajnu umetničku vrednost. **U znaku velikog rađanja, velikog istorijskog preporoda, rodila se i velika kosovska poezija, kao ne odmah prepoznatljiva slika izuzetnog istorijskog i poetskog trenutka.**

Tih dana, u zlatno doba srpske junačke poezije, obnovljeno je i **sećanje na Vidovdan. Iz mitskih dubina, zajedno sa drugim iracionalnim slikama, iskrsnuo je i nekadašnji dan junačkog ogledanja.**

Malo se zna o tome od kada Srbi svetkuju Vidovdan kao svoj crkveni praznik. Obično ga mešaju sa 15. junom, praznikom proroka Amosa i kneza Lazara i pišu da se slavi više od pet vekova. Po navici, neki izvori (čak i "Enciklopedija Jugoslavije", knj. 5, str. 336) tvrde da se Vidovdan pominje i tamo gde je, u izvoru, kao dan kosovske bitke označen samo 15. juni.

Kao crkveni i nacionalni praznik, Vidovdan je tekovina novijeg vremena. Put do njegovog unošenja crvenim slovima u kalendar srpske pravoslavne crkve dosta je dug i zanimljiv. Karakteristično je da on ide uporedo sa stvaranjem novog **vidovdanskog kulta, u kome kosovsko predanje dobija pseudomitsku varijantu.**

Iako ga ne nalazimo u kalendarima XVIII i prve polovine XIX veka, Vidovdan se pominje u napisima i pesmama o kosovskoj pogibiji po almanasima i književnim listovima prve polovine XIX veka. Od značajnijih pesnika Lukijan Mušicki peva već 1819. "Odu na Vidovdan 1389", a Jovan Sterija Popović objavljuje 1842. elegiju "Spomen Vidova dana". U obema pesmama inspiracije su refleksivno istorijske a ne mitske. **Za čudo, kod**

Njegoša, čija pesnička interpretacija kosovske pogibije ima i mitske elemente, Vidovdan se pominje samo na jednom mestu.

Šezdesetih godina trijumfovaće Vukove ideje. U znaku oživljavanja narodnog duha raste i interes za starine, istorijske, kao i preistorijske, mitske. Na tome putu prednjači Đura Daničić. Uporedo s interesovanjem za starine jača i nacionalno-revolucionarna svest. Godine 1866. dolazi do stvaranja patriotske organizacije "**Ujedinjena omladina srpska**". Celokupan javni život, politički, književni, umetnički i verski, odvija se u znaku priprema za oslobođenje od Turaka. U takvoj atmosferi kosovska tradicija postaje sve popularnija, a Vidovdan se sve češće pominje, tako da će šezdesetih godina ući u rečnik dnevne patriotske publicistike, a glavni političko-književni list u Beogradu zvaće se "Vidov-dan".

Tek šezdesetih godina u "Šematizmusu za 1864", umesto proroka Amosa i kneza Lazara, prvi put ćemo pod 15. junom naći zabeležen Vidovdan. Ali ne crvenim već običnim slovima. Narednih godina, verovatno pod pritiskom crkve, uz narodno Vidovdan, stajaće i crkveni sveci Amos i Lazar. U "Šematizmusu za 1867", na primer, naći ćemo "Vidov-dan, Amos" itd.

Iako je centar revolucionarnog sprstva bio Novi Sad, unošenje Vidovdana u kalendare na teritoriji karlovačke mitropolije bilo je teže no u Srbiji. Beogradski mitropolit Mihailo imao je više sluha za nacionalno-revolucionarne ideje nego li srpska crkva u Austro-Ugarskoj. Zbog toga **Vidovdan neće lako ući ni u "Omladinski kalendar", koji je bio neposredni izraz ideja Ujedinjene omladine srpske**. U ovom kalendaru, u jeku patriotske ekstaze 1868. godine, biće napisano pod 15. junom "Car Lazar, patrijarh Jefrem II, Jona mitr. moskv. Amos pr., Vit muč." Naredne godine "Vit muč." zameniće "Vid. d."; 1870, kalendar će posle navođenja imena drugih svetaca, pod 15. junom doneti u zagradi "Vidov-dan", a tek 1872. daće 15. junu narodno ime: "Vidov dan: car Lazar i patr. Jefrem II, Prk. Amos."

Za ovim kalendarima, povešće se i drugi. Ali, mada je Vidovdan već u omladinsko doba bio simbol budućeg oružanog otpora Turcima, ime ovog praznika i u drugoj polovini veka biće po kalendarima ispisivano običnim, a ne crvenim slovima, što znači da Vidovdan ni u to doba nije bio svetkovan kao nacionalni i crkveni praznik. Oko proslave petstogodišnjice kosovske bitke 1889, srpska patriotska javnost zahtevaće da se Vidovdan uvede u zvanične praznike srpske pravoslavne crkve. Na dan kosovske bitke, **15. juna 1889. u pravoslavnim crkvama u Srbiji služila se služba kosovskim mučenicima**. Ali, u crkvenom kalendaru ("Šematizmus za 1890") pod 15. junom i dalje je pisalo običnim slovima "Vidov-dan (knez Lazar)".

Car Lazar sa Jug-Bogdanom i devet Jugovića čini prvi udar na Turke, litografija, rad Vincenca Kaclera, 1871., Istorijski muzej Srbije u Beogradu

U Ugarskoj, iste godine, povodom proslave petstogodišnjice kosovske bitke, temišvarski, budimski i bački episkop zabraniće održavanje parastosa na Vidovdan. Iako su njihovi stvarni motivi bili čisto politički: lojalnost srpske pravoslavne crkve prema ugarskim vlastima, koje nisu želele nikakve masovne manifestacije srpskog patriotizma, bački episkop Valerijan daće za javnost drugo, čisto religijsko objašnjenje. Kao razlog za zabranu navešće da "taj dan (Vidovdan) ne samo da nije uvršten među praznične dane, nego ni spomena o tom danu nema, dakle zapovedni praznik nije". Da se crkva u Srbiji i posle proslave petstogodišnjice kosovske bitke kolebala oko uvođenja Vidovdana u zvanične praznike, vidimo i po tome što će njegovo ime biti ispušteno u "Šematizmusu za 1891." da bi tek 1892. prvi put u zvaničnom kalendaru srpske pravoslavne crkve, bilo napisano crvenim slovima: "Pr. Amos i knez Lazar (Vidov-dan)."

Kolebanja oko proglašenja Vidovdana za zvanični nacionalni i crkveni praznik biće i početkom XX veka. U kalendaru Male biblioteke za 1909. Vidovdan je, na primer, napisan običnim slovima. I u kalendaru "Sarajevske Prosvete" za 1913, koji je uređen 1912, pre pobede srpske vojske nad Turcima, 15. juni kao Vidov i Lazarev dan neće biti označen crvenim slovima. Ali, već naredne godine, u kalendaru iste institucije za 1914, štampanom 1913, što znači posle kumanovske bitke, ime Vidovog dana napisano je prazničnim, crvenim slovima. Iste godine Vidovdan je ušao u kalendar Kraljevine Srbije kao jedan od devet glavnih praznika koji se svake godine zvanično svetkuju. ***Dakle, tek posle definitivne pobede nad Turcima, kojom su srpski ratnici, kao i arhaični ljudi prošlih vremena, dokazali da su dostojni herojskog pretka, Vidovdan je i zvanično uveden kao nacionalni, crkveni i narodni praznik.*** *Od 1913. godine, na dan njegovog svetkovanja, redovno će biti evocirano sećanje na pale ratnike u prvom svetskom ratu i deliće se* ***jelo i piće za njihovu dušu, kao u mitsko doba.***

Do koje je mere Vidovdan, koji vodi poreklo od drevnih svečanosti u ***slavu boga Vida,*** *kao nekadašnji dan junačkih ogledanja, postao popularan u XX veku, vidimo i po tome što se neki ključni događaji u životu srpske nacije vezuju za ovaj praznik.* ***Gavrilo Princip ubija Ferdinanda na Vidovdan 1914, a srpske građanske partije, nadajući se da će ga tako lakše nametnuti, izglasale su na taj dan, 1921. godine, nepopularni Vidovdanski ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.***

Gavrilo Princip, atentator

U XX veku, očigledno, stvara se ***novi vidovdanski kult,*** *koji dolazi kao neočekivani završetak nacionalno-političkog procesa započetog još u doba romantizma. U XIX veku* ***romantičarski pesnici i ideolozi srpske nacije prihvatili su kosovski mit i dali mu izuzetno mesto u duhovnom životu srpskog naroda. U njihovo vreme on je postao sržni nacionalni mit, uz koji će ići i nova ubojna krilatica, "Za krst časni i slobodu zlatnu".***

Uglavnom građanski demokrati zapadnog tipa, kao đaci evropskih univerziteta, rani nacionalni ideolozi imali su širu i humaniju viziju sveta od one koju su im nudili drevni mitovi. Ne verujemo da im je Miloš Obilić iz narodne pesme, koji nožem kolje neprijatelja, bio intimno blizak i da su se lako poistovećivali s njim. Obilić je više uticao na junake iz naroda. Iz

Vukovog žitija **Miloša Stoičevića Pocerca** vidimo da je tako bilo već u ustanku. "Mlogo je njegovom junaštvu", piše Vuk, "pomoglo što je sve pomišljao na Miloša Obilića koji je, kao što se peva i pripoveda, također bio iz Pocerine, a kažu da ga je i Crni Đorđije toga opomenuo, kad ga je zavojvodio".

Mitizacija istorijskih događaja

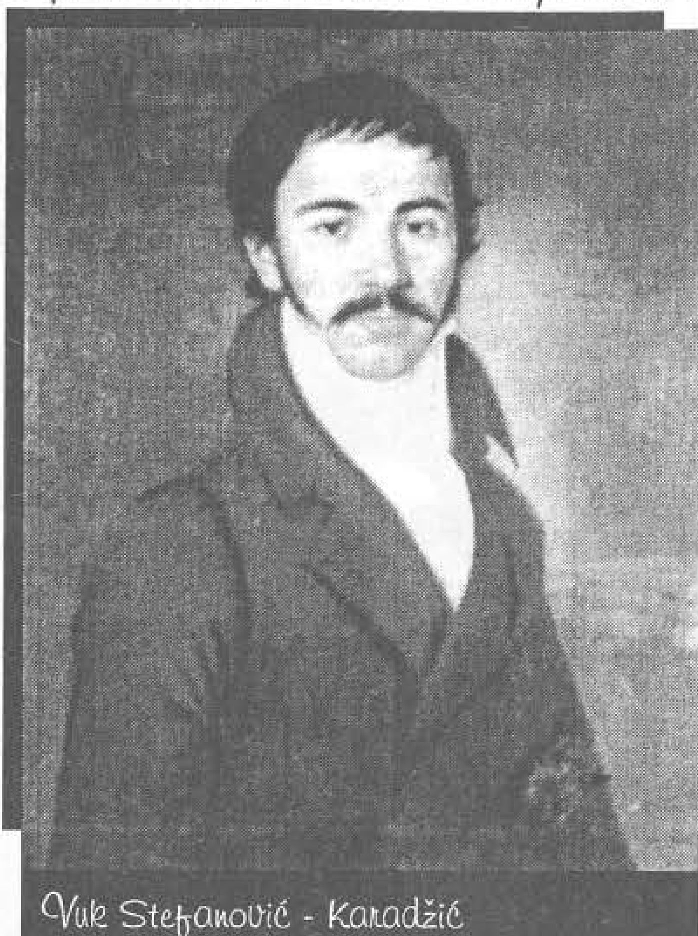
Ni Njegoš, koji je među ideolozima srpske nacije bio najbliži narodnoj heroici, nije u celini prihvatio narodno predanje o Milošu Obiliću, već je u svom delu **znatno preinačio i oplemenio Obilićev lik. Stvarajući u "Gorskom vijencu" Obilićev svetlosni kult, sakrio je od budućih pokolenja njegov nož.**

U stvari, ideolozi srpske nacije, kao i dubrovački humanisti krajem XVI i početkom XVII veka, iskoristili su kosovski mit i upotrebili ga u novoj, političkoj funkciji. Ovoga puta, doista, nacionalno-oslobodilačkoj, demokratskoj, izrazito antifeudalnoj. Nosioci nacionalne građanske misli kod Srba, kao i građanski demokrati širom sveta, računali su sa nivoom svesti naroda, širokih masa na koje su se, pre svega, oslanjali u borbi za nacionalne i građanske slobode. Suprotno prosvetiteljima, koji su s vrha, iskorenjujući stare običaje i nipodaštavajući narodno stvaralaštvo, nasilno, ali bez mnogo uspeha, širili građansku misao u narodu, nova generacija, na čelu sa Vukom Karadžićem, pošla je drugim putem. Oslanjajući se na vrednosti naše patrijarhalno-plemenske kulture, naročito na njen jezik i usmenu književnost, srpska građanska inteligencija stvarala je novu, demokratsku kulturu. Imajući za sobom u tek oslobođenim krajevima moćno patrijarhalno-herojsko zaleđe manje-više na nivou mitske svesti, ona se nije mogla odvojiti od njega, niti, poput svojih prethodnika, građana, učenih Srba iz Austrije, stvarati izrazito klasnu kulturu i književnost izvan pravog bića srpskog naroda.

Kao vodeća duhovna, delom i društvena sila, građanska inteligencija nametala je seljačkoj patrijarhalnoj masi svoju misao, ali je zato, istovremeno, zajedno sa narodnom poezijom i jezikom, prihvatila u izvesnoj meri i njen arhaičan pogled na svet. Otuda je, kao što smo videli, preuzela i Vidovdan. Na taj način, došlo je do pojava koje su, gledano sa stanovišta duhovnog sazrevanja jednog naroda i razvitka njegove društvene svesti, neobične i čudne. **Od tridesetih do sedamdesetih godina XIX veka srpska inteligencija hrani se i paganskim duhom narodne poezije i modernom mišlju filozofa i naučnika kakvi su Kant, Hegel, Kont, Darvin, Hekel, Bihner i drugi. Na jednoj strani, relativno**

brzo asimilišući tokove moderne građanske misli, duhovi streme napred. Oni najprogresivniji već sedamdesetih godina znaju za Černiševskog i Marksa i sanjaju o socijalizmu. Ali, na drugoj, kao i arhaični ljudi, i oni ne mogu do kraja da se oslobode kružnog mišljenja, vraćanja Vidu, prvobitnom pretku, čiji će dan uskoro prihvatiti kao nacionalni praznik.

Kao i mitski ljudi, i romantičari u drevnim junacima traže uporišta; preci su im izvori hrabrosti. Za ovu pojavu, između ostalih, karakteristično je, na primer, ponašanje mladog Đorđa Popovića, budućeg velikog naučnika. Kada je 1847. lično Meternih zabranio štampanje njegovog dela "Filološke primedbe na Utuk III Hadžića - M. Svetića" u Beču, mladi filolog nije hteo da ustukne. Pod imenom junaka narodne poezije Đure Daničića, objaviće svoje čuveno delo "Rat za srpski jezik i pravopis" na drugoj strani, u Budimu. Novo ime, u čijoj se osnovi nalazi dan, svetlost, opominje takođe na mitskog Vida; u naslovu dela je reč rat. Sam pisac, koji je već u "Ratu za srpski jezik i pravopis" pokazao besprimernu intelektualnu hrabrost, biće i docnije nepokolebljivi ratnik duha; sve do smrti ostvarivaće smele podvige u oblasti nauke i kulture.

Vuk Stefanović - Karadžić

Nije isključeno da je, na Daničićevu inicijativu, Vidovdan 1864. unesen prvi put u srpski kalendar. Daničić je te godine, kao profesor na Velikoj školi, bio glavna ličnost u kulturnom i naučnom životu u Beogradu. Kao prevodilac Starog zaveta, miljenik kneginje Julije, cenjen ne samo u dvorskim no i u crkvenim krugovima, Daničić je i po svojim pogledima na budućnost srpskog naroda bio blizak mitropolitu Mihailu.

Ne samo u prvoj polovini veka već i docnije, u doba Ujedinjene omladine srpske, građanska inteligencija misli i deluje pod uticajem iracionalnih impulsa. Ondašnje intelektualce, kao nekom magijskom silom, privlače minula vremena, koja su za njih izvor, početak, raj. U znaku buđenja narodnog duha, oni i epohu u kojoj žive doživljavaju kao obnovu onoga što je nekad bilo, kao novo rađanje. I u poeziji i u prozi onoga vremena česti su termini jutro, zora, proleće, klica, izvor,

buđenje, iskon. **Unutrašnji iracionalni kontakt sa pravremenima naročito je čest kod pesnika.** Njegoš sluti da je u preegzistenciji postojalo neko davno doba. Milutinović traga za "potajenim suncem" srpstva; u Zmaju žive tamne uspomene na "daljinu, maglovitu tminu"; Jakšić se u mašti vraća paganima; kod Njegoša se istorijske ličnosti javljaju i kao svetlosni mitski heroji, a Laza Kostić, koji oseća "sveti miris pamtiveka", kao i Njegoš u "Gorskom vijencu", na dan oslobođenja, u pesmi "Prava Brankova želja", oživeće pretke: ("Dođe doblje da oživi groblje"). Pesnici ne nalaze tragove mitskih vremena samo spolja, u kultovima predaka, u legendama i narodnim pesmama nego i u dubinama vlastite podsvesti. Kod Branka i Njegoša, na primer, beli labud iste godine javlja se kao simbol heroike.

Petar Petrović - Njegoš

Mitizacija istorijskih događaja, koju nalazimo već u **junačkim narodnim pesmama, očigledno nastavlja se i u umetničkoj poeziji XIX veka. Zainteresovani istovremeno za istorijsku i za mitsku prošlost, opsednuti junacima natprirodne snage, belim vilama, aždajama, demonima, vampirima, kao i narodni pevači pre njih, i romatničarski pesnici spajaju mitološko i istorijsko u nove pesničke celine.** Tako nastaju njihove mitsko-poetske vizije: herojske poeme, pripovetke, drame. Osobenost njihovih vizija biće **supstitucija paganskih božanstava i hrišćanskih svetitelja istorijskim ličnostima, odnosno mitizacija nekadašnjih feudalaca i suvremenih ustanika.** Ne samo Karađorđe i ustanički junaci već i kosovski junaci Miloš Obilić, car Lazar, i drugi javljaju se u Milutinovićevim, Kostićevim ili Jakšićevim stihovima kao junaci - simboli. Karakteristično je za ove herojske supstitucije da su i **kod njih, kao i kod boga Vida, svetlost i heroika otelovljenje u istoj ličnosti.**

Kosovski mit dobio je centralno mesto u duhovnom životu srpske inteligencije u XIX veku. On živi i izvan poezije: kod političara, oficira, naučnika, profesora, umjetnika, sveštenika, lekara, trgovaca, zanatlija, a naročito kod studenata i đaka. Vremenom, postaje satavni deo njihove

nacionalne ideologije. Vremenom kosovski mit će postati duhovni most između građanske inteligencije i još živih izdanaka boga Vida u našem patrijarhalno-herojskom svetu.

O tome koliko je kosovska legenda pogodovala duhu vremena svedoči i popularnost književnih dela o kosovskim događajima. Spev Joksima Novića Otočanina "Lazarica ili boj na Kosovu", delo sasvim prosečne vrednosti, bilo je u XIX veku čitanije od "Gorskog vijenca", a "Sraženije" Gavrila Kovačevića, o čijoj se umetničkoj vrednosti ne može ni govoriti, doživelo je do 1891. devet izdanja i bilo najčitanija srpska knjiga u ovom veku. U "Sraženiju" će kosovska legenda, kao nekada u srednjem veku, dobiti izrazito hrišćanski smisao.

Ogromna popularnost dela sa izrazito hrišćanskom tendencijom, veća no ijednog drugog dela o Kosovu bila je znak većeg uticaja hrišćanske crkve na Srbe tokom XIX veka nego ranije. U Kneževini Srbiji, na primer, odmah posle ustanka, još za doba Miloša Obrenovića, došlo je do masovnog obnavljanja i podizanja novih crkava. I na verskom i na kulturnom planu osećao se uticaj karlovačkog mitropolita Stefana Stratimirovića. **Sem toga, i konzervativni intelektualci, koji su tridesetih i četrdesetih godina dolazili iz Austrije u Srbiju, bili su verski obarzovani hrišćani, tako da je sve to skupa dovelo do oseke paganstva i nove hrišćanske plime.**

Karađorđe Petrović

Kosovske pjesme budile su nove Obiliće

Među Srbima u Austriji "Sraženije" je, po svemu sudeći, bilo popularnije i od samih kosovskih pesama, što je uostalom i razumljivo. Kao delo u kome se kosovski junaci ponašaju slično graničarskim oficirima, puno suza, srceparatelnih scena i prave hrišćanske pobožnosti, ono je moralo biti bliže tamošnjim pitomim malovarošanima nego li paganska heroika, naročito njen Miloš Obilić koji nožem kolje Murata.

Boj na Kosovu. Srbi navaljuju na obezglavljene Turke, minijatura, sredina XVI veka, Biblioteka Akademije nauka SSSR u Lenjingradu

Kosovska legenda bila je bliža nacionalno-političkim idealima vremena no ijedan od postojećih mitova. ***Kosovske pesme podsticale su naše patrijarhalne ratnike, budile u njima nove Obiliće.*** *Bolesnik na Bosforu, kako su zvali Otomansko carstvo u XIX veku, nije tako lako umirao. Turski feudalci žilavo su branili svoje gospodstvo. Srpski narod mogao se osloboditi njihove vlasti jedino u otvorenom sukobu s moćnom i iskusnom carskom vojskom.* ***Potrebni su bili junaci, paganski heroji, koji će, u znaku starih bogova, umirati za nove ideale.*** *Oni su se teže nalazili među obrazovanom inteligencijom u Austriji; više ih je bilo u patrijarhalno-herojskom svetu na Balkanu, u kome je, negde u dubinama svesti, još* ***tinjala tradicija boga Vida.***

Šezdesetih godina građanska inteligencija u Ugarskoj uveliko je maštala o osveti Kosova, a njene vođe obećavale pomoć Kneževini Srbiji ako dođe do rata protiv Turaka. Ali, kada je do njega došlo, jedva da se ko iz njene sredine 1876-1877 našao na bojnom polju u Srbiji i Crnoj Gori. Na Javoru, Drini, na Vučjem Dolu, ginuli su drugi, oni koji su duhom bili bliži heroici kosovske poezije. Još za vreme krivošijskog ustanka 1867, pesnik Laza Kostić je u njima prepoznao jadranske Prometeje, polubogove, potomke boga Vida, one s kojima će Srpstvo, to jest napredno srpsko građanstvo, morati da računa kao sa svojom budućom vojskom.

Naviknut da misli u mitskim krugovima, naš patrijarhalni čovek je, kao i za vreme ustanka, doživljavao Turke kao mitsko zlo koje treba do kraja uništiti. Njegova mržnja prema Turcima rasla je paralelno sa porastom zločinstava koja su činili muslimanski feudalci tokom XIX veka. Oživljeni kosovski kult, sa carem Muratom kao crnim bogom i Turcima kao zlom, i sam se kretao u mitskom krugu. Obećavao je slobodu kao obnovu srpskog

carstva, ponovni dolazak Miloša i Lazara među Srbe. **Zlo je moralo biti uništeno, do kraja satrveno tamo gde je nekada trijumfovalo, na Kosovu, da bi se nakon njegove smrti, na dan Boga Vida, a u znaku trijumfalnog časnog krsta, mogla roditi sloboda.**

Budeći ratničke instinkte i raspaljujući iskonsku mržnju, kosovski mit je pripremao duhove za krvavi obračun s Turcima. To je bilo baš ono što je, u tom trenutku, najviše odgovaralo srpskom građanstvu, zaokupljenom duhovnom i materijalnom pripremom za rat protiv Otomanskog carstva. **Kosovski mit kao spona između ratničkih masa i vodećeg građanskog sloja, neposredno se uključivao u nacionalnu propagandu; od mita postajao politička stvarnost srpskog naroda.**

Kosovsko predanje je od ranije čuvalo sećanje na kneza Lazara, vladara domaće krvi, pod čijom su vlašću Srbi imali vlastitu državu. U doba kada je građanstvo uz podršku dvora i crkve stvaralo modernu državu na monarhističkom principu, ovakav knez Lazar lako se uključivao u nacionalnu državotvornu propagandu. Posredstvom kosovskog predanja, ne samo građani no i široki slojevi seljaštva listom su pridobijani za stvaranje nove države, snažne i moćne kao i u nemanjićko doba. Umesto tuđe, feudalne turske države, koja je u narodnoj svesti izjednačavana sa samim đavolom, kosovski mit pozivao je u borbu za novu, bolju i pravedniju državu, sličnu onoj za koju su u narodnim pesmama živeli i umirali srpski herojski preci.

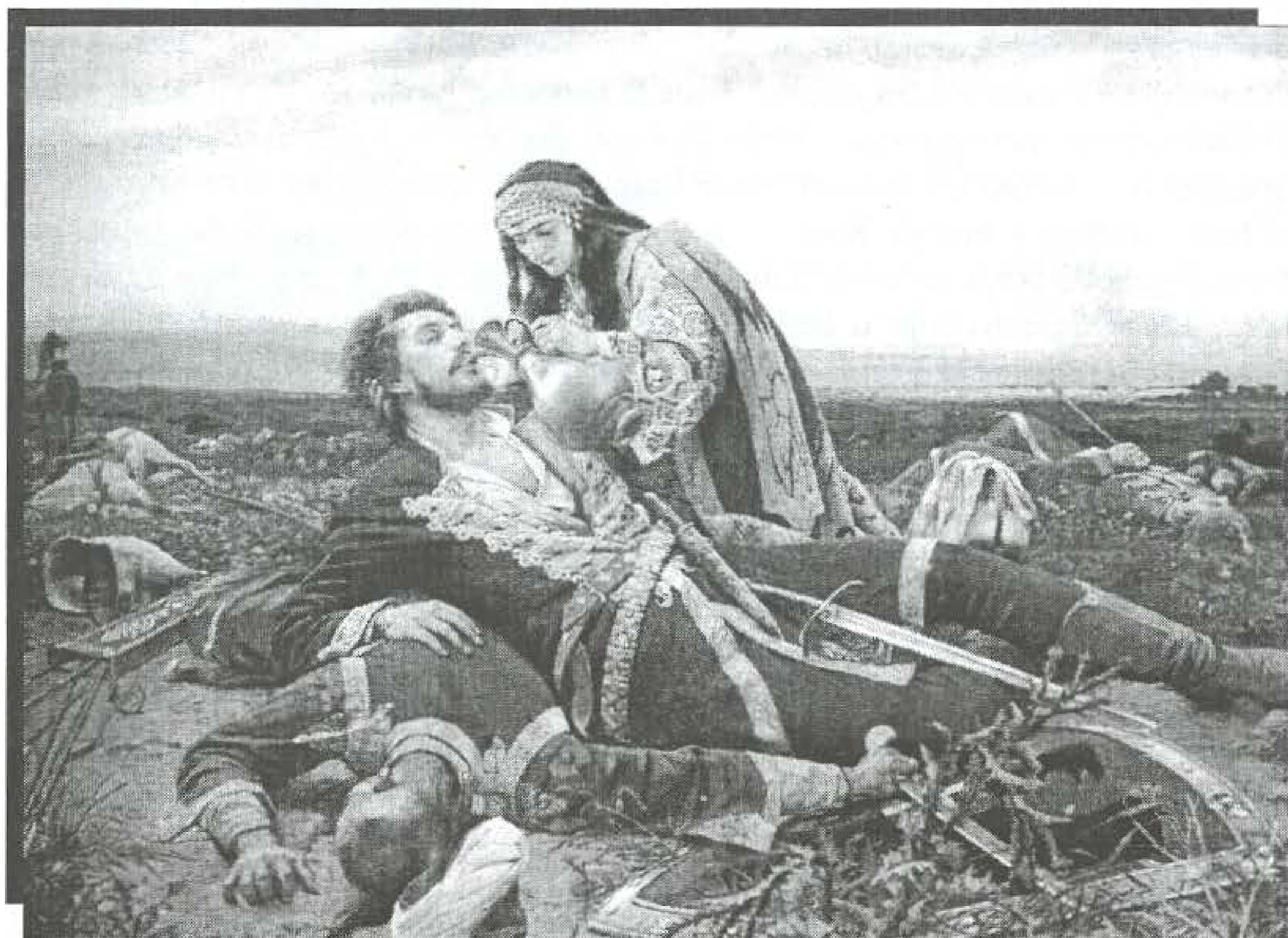
Sve do oslobođenja srpskog naroda od Turaka, odnosno do završenog obračuna sa Otomanskim carstvom na Kumanovu 1912, srpski seljaci će se hrabro boriti i ginuti za tu novu državu. Gotovo na isti način na koji su i njihovi preci, kosovski heroji, ginuli u odbranu imaginarnog Lazarevog carstva. *Svedočanstva o tome kako su srpski seljaci u ratu 1912, kao pravi mitski ljudi, viđali pred sobom Miloša Obilića i Marka Kraljevića za vreme bitke, ušla su i u stranu mitološku literaturu. Uvereni da Miloš i Marko zbiljski jurišaju na Turke, kao omađijani, ludo hrabri, srpski ratnici su srljali napred, uskakali u neprijateljske rovove, klali, ubijali, ginuli i sami i najzad - osvojili Markov Prilep.*

Vidovdan se, kao što je već rečeno, nije pominjao u prvim varijantama kosovske legende. Ali, uporedo s podržavljavanjem predanja i veličanjem Lazarevog državotvornog lika, baš ovaj kosovski simbol dolazi u centar pažnje kao dan definitivnog obračuna s Turcima. Krajem XIX i početkom XX veka Kraljevina Srbija se političkim sredstvima bori za pripajanje ondašnjih turskih teritorija, Kosova i drugih krajeva na jugu. Posle poraza srpske vojske u ratu protiv Turaka 1876. i 1877, ne samo pesnici već i drugi patrioti, javni radnici, novinari, političari, državnici, pa čak i oficiri sve više

govore o osveti Kosova. **Ranije, u doba romantičara, kosovski mit, onakav kakav je bio u narodnoj poeziji, nalazio se u službi nacionalnooslobodilačke misli. Sada, međutim, dolazi i do njegovog postepenog preinačavanja i stvaranja novog, vidovdanskog kulta.**

Po mitu, Vidovdan je bio dan junačkog ogledanja, pobede, trijumfa nad zlom. U novom kultu, nastalom pod pritiskom političko-ekonomskih imperativa srpskog građanstva, prodiranja na jug i osvajanja Kosova, Vidovdan postaje simbol krvave, bespoštedne osvete nad svim što je tursko, muslimansko uopšte. U novom kultu, već na samom početku, dolazi do unutrašnjeg raslojavanja kosovskog mita, čime i poetsko ustupa mesto konkretnoj nacionalnoj politici.

Narodna poezija razvila je srpsku mitsku svijest

Kosovka devojka, ulje, rad Uroša Predića, 1919., Muzej grada Beograda

Dok su u Vukovim kosovskim pesmama Miloš i Lazar, kao polariteti, bili dosta jedinstveni u transcendentnoj heroici, vidovdanski kult ih potpuno razjedinjuje. **Lazarevo opredeljenje za viši život** kao nešto nestvarno, čisto, ali istovremeno maglovito, neodređeno i nedefinisano **postaje simbol**

mističnog nacionalizma. Miloš se, pak, postepeno izdvaja iz celine predanja kao osvetnik Kosova, čiji nož više niko ne skriva. Tako se, pod velom viših interesa nacije, koja se poistovećuje s apsolutom i preuzima dimenzije večnosti, **stvara kult po kome je bezmalo sve dozvoljeno, čak i nož.** Ova nova pseudotranscendenca, koja je nasilno nakalemljena na hrišćansku i pagansku transcendentnu heroiku, predstavlja nesumnjivo estetičku i humanističku degradaciju kosovskog mita.

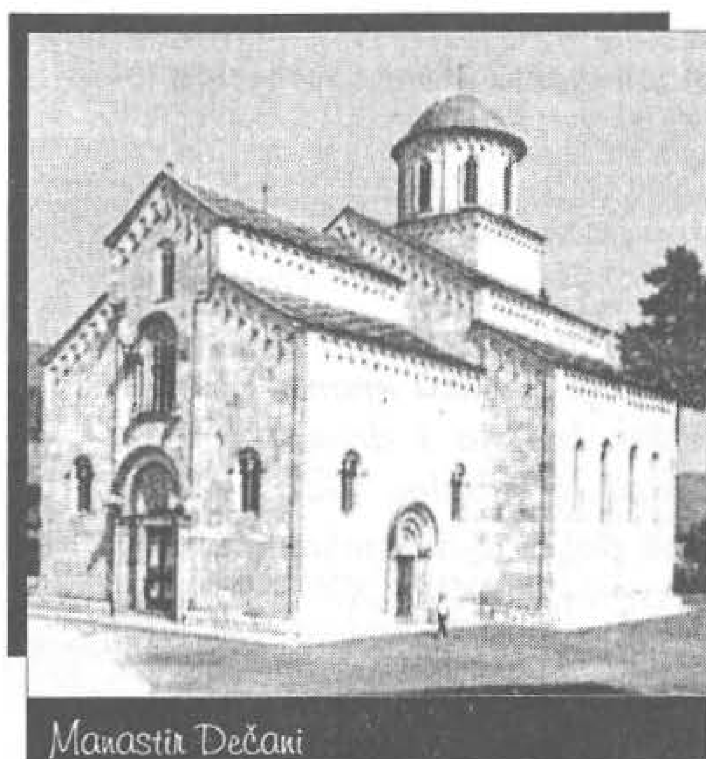
Izražavajući državotvornu klimu onih vremena, vidovdanski kult okupio je prvih decenija XX veka oko sebe ne samo srpsko građanstvo, nego i seljaštvo, koje je činilo veliku većinu srpskog naroda. U feudalno doba za Srbe je bilo karakteristično amalgamisanje hrišćansko-feudalne i pagansko-herojske svesti u novu celinu. U građansko doba, u eri buržoaskog nacionalizma, imaćemo duhovno jedinstvo patrijarhalnih seljaka, koji su manje-više samo po imenu hrišćani, a u stvari pohrišćanjeni pagani, i građana kao predstavnika nove svesti. **Nekada, posle prihvatanja hrišćanstva, Srbi su se okupljali na slavama; one su bile zamena za njihove kućne idole. U XIX i XX stoleću imamo nešto slično: duhovno okupljanje nacije oko kosovskih heroja i drugih supstitucija vrhovnog paganskog božanstva, vezano za dan belog Vida, boga rata.**

Kao i ranije, i u novo, građansko doba, došlo je do mešavine raznolikih, heterogenih svesti. Dvojnost "nove" svesti tokom XIX i XX veka oseća se i u poeziji. Zameskih i pseudoistorijskih mreža. U njima, savremena misao, duh čovekov, može doživeti novo Kosovo: intelektualni i etički porez.

Savremeno mišljenje, u osnovi kritičko, usmereno je i prema nama samima, to jest i prema avetima koje izviru iz nas, kao i prema fascinacijama i strašilima koja deluju iz zaostale sredine na čovekovu svest. Nemamo razloga da se plašimo njegove "suve" kritičko-naučne logike, niti da se ustežemo pred argumentima koje nam ono nudi. Istovremeno i mač i bedem, ono može biti i odbrana od svih onih opasnosti koje u kulturno i duhovno nezrelim sredinama vrebaju sa svih strana, ugrožavajući čovekov duhovni integritet.

Kritički odnos prema svemu, pa i prema nasleđu pravekova, ni u kom slučaju ne znači anatemisanje mitskog mišljenja. Ali, mora se znati da ono pripada praistoriji čovečanstva. Za nas, mitovi nisu prihvatljivi kao svete, neprikosnovene poruke koje su nam daleki preci ostavili u "bogovskim" skaskama. Oni nas više zanimaju kao forma, oblik savremene pesničke misli, kojoj izražajnu dinamiku daju lirske slike preuzete iz pravremena, zaboravljene starine koje negde žive u dubinama bića savremenog čoveka i čine sastavni deo njegove podsvesti.

Na zov koji je dolazio spolja, Tešan Podrugović, Slepa Živana i drugi narodni pevači iskopali su iz dubina pamtiveka krstolikog idola stare vere i načinili od njega simbol jedne revolucije, krstaš barjak, *zastavu s kojom se, uime nacionalne i socijalne slobode, za ono doba nove misli, išlo u boj protiv feudalizma. Zajedno s pobedničkim krstom na ustaničkoj zastavi, narodni pevači oživeli su i kultni dan boga Vida, i to u novoj, ratničkoj varijanti, kao dan junačkog ogledanja, sadašnjeg, budućeg, svevremenog. U njihovim pesmama, samo su slike bile stare, mitske. Poruke su bile nove, ustaničke.*

Manastir Dečani

Sa stanovišta poetike, njihove slike, i časni krst i Vidovdan kao dan svevremenog junačkog ogledanja, umetnički su funkcionalne jedino dok žive u iracionalnom kontekstu u kome su ih narodni pevači dali. Izvađene iz njega i uključene u nove, ideološke, pseudomitske konstrukcije, ove herojsko-lirske slike gube svoju lepotu i unutrašnji poetski sadržaj, postaju mitski segment kvaziracionalnog konteksta, intelektualnog surogata u kome se ne samo gube granice između arhaične i savremene svesti, već dolazi i do neke vrste poremećene svesti, koja više ne razlikuje mit od zbilje.

Narodna poezija je veliko umjetničko blago, ali istovremeno i bogata riznica mitske svesti. U njoj, kao u kakvom depou, čuvaju se ne samo slike od iskona, *već i* ***istorijske legende*** *koje su naknadno mitizovane. Dosadašnja interesovanja za mitološko u narodnoj junačkoj poeziji ograničavala su se uglavnom na proučavanje preistorijskih pesama, onih u kojima su se u autentičnim formama sačuvali nekadašnji slojevi mitske svesti. Ali, mitsko ne preovlađuje samo u mitološkim pesmama već, takođe, i u onim pesmama koje su naknadno mitizovane. Otuda su i one od interesa za izučavanje mitskog u srpskoj književnosti i kulturi uopšte. U njima će budući istraživači naći obnovljenu arhaičnu svest, skorašnju, živu, sraslu sa istorijskim zbivanjima: na prvi pogled teško uočljivu, naročito od pripadnika sredina koje i same, nesvesno, nisu do kraja oslobođene arhaičnog mišljenja.*

Nauci se otvaraju velike saznajne mogućnosti na polju proučavanja mitskih slojeva u narodnoj junačkoj poeziji. Otkrivanjem ranih, prevashodno poetskih praslojeva, ona će do kraja osvetliti ono što je u pesmama suštastveno poetsko. **Jasno odvajanje mitskog od istorijskog, biće istovremeno i krupan doprinos emancipaciji savremene svesti od zastarelog kultnog mišljenja.**

Časni krst i Vidovdan nisu jedini tragovi mitskog u narodnoj poeziji. Pred nama je da otkrijemo i druge slične tragove, kako u njoj tako i u nama samima, što znači da identifikujemo sebe i svoju sredinu. Valja priznati da smo ono što jesmo, da bismo, emancipovani od slepog robovanja svemu što smo nasledili od iskona, mogli da budemo ono što bismo hteli da jesmo.

Kneževa večera

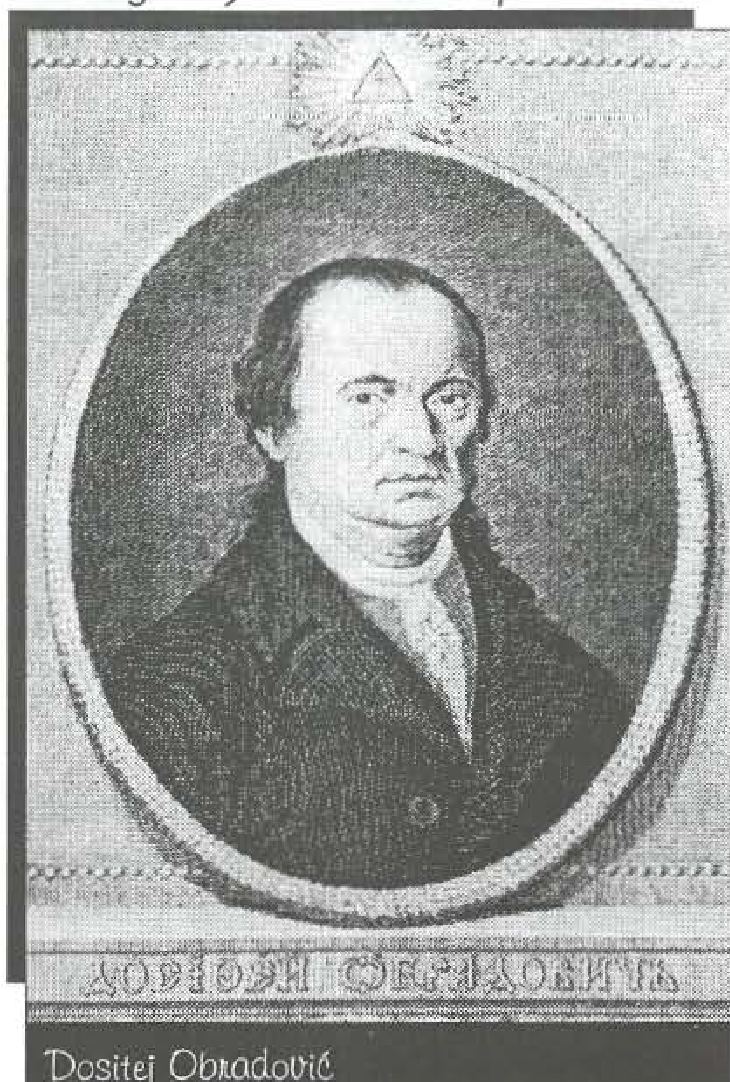
Da bi se u celini shvatio smisao mitizacije kosovskih pesama, njeno značenje i na društveno-istorijskom planu, valja šire upoznati i prilike koje su učinile da dođe do mitizacije kosovskih vitezova u junačkim narodnim pesmama.

Srbi se već u XVIII veku, i geografski i kulturno i klasno, dele na dve različite celine. Jednu čine klerokratsko-građanski vrhovi u Austriji, koji su prihvatili evropsku kulturu i postali sastavni deo savremenog civilizovanog sveta. Drugu, široke graničarske mase u Austriji i Srbi u Turskoj. Prvi su bili verski obrazovani hrišćani. **U Austriji se, uz njihovu podršku, vodila borba protiv sujeverja i drugih ostataka paganstva u širokim seljačkim masama.** Protiv starog srpskog boga Davora i kulturnih običaja stare vere boriće se ne samo crkva već i Dositej Obradović. Drugi, naročito oni u Srbiji, bili su duhom daleki evropskoj civilizaciji. **Napušteni prilikom seobe Srba iz Turske u Austriju 1690. i 1739. od svojih prvosveštenika, oni su se sve više udaljavali od hrišćanstva i vraćali se veri svojih predaka.**

U ustanku, za trenutak, i jedni i drugi našli su se zajedno u borbi protiv Turaka. Sjedinila ih je ideja o nezavisnoj srspkoj državi. Zalažući se za njeno ostvarenje, obe strane slavile su kneza Lazara i Kosovo. Međutim, i tada, svaka od njih, u zavisnosti od prirode i nivoa sveseti kao i od svojih užih, klasnih interesa, imala je svoga kneza Lazara i svoje Kosovo, svoga Miloša Obilića.

Mitropolit Stratimirović se zalagao za stvaranje slobodne slavenosrpske države feudalno-građanskog tipa, a vođ srbijanskih ustanika, Karađorđe Petrović, za nezavisnu srpsku kneževinu, u kojoj neće

biti ne samo turskih paša i begova, nego ni domaće sijatelne gospode. Po Proti Mateji, Karađorđe je pozvao sirotinju raju da "u ime boga skine jaram koji Srbin od Kosova vuče". **Ropski jaram nije bio samo nacionalne no i socijalne prirode. Karađorđevo Kosovo očigledno je bilo drugačije od onoga o kome se pisalo i govorilo u Sremskim Karlovcima.** Za njega, ono je bilo ne samo poetski simbol srpskog poraza i veličine već, pre svega, zbiljsko polje na kome su divlji, polupaganski ratnici vodili borbu protiv Turaka. Njihova vera, mada se i ona zvala hrišćanska, bila je znatno drugačija od one koju je propovedala verski obrazovana srpska inteligencija, na čelu sa prosvećenim mitropolitom Stratimirovićem.

Dositej Obradović

Iz Dositejevih spisa i drugih književnih dela srpskih pisaca XVIII veka vidi se da se srpsko građanstvo u Austriji već u ovo doba evropeiziralo. Po Vukovom "Srpskom rječniku" iz 1818, proizilazi da je situacija u Turskoj bila sasvim drugačija. Kao duhovna slika srpskog naroda u Otomanskom carstvu na početku XIX veka, **rečnik otkriva da su tamošnji Srbi, što znači većina srpskog naroda, bili daleko od pravog hrišćanstva. Iako su formalno poštovali crkve i manastire, njihova svest je bila u vlasti drevnih običaja čak i onda kada su se, po inerciji, držali nekih hrišćanskih obreda.**

Vještice, vampiri, vile, zmajevi, aždahe, čini...

Na mnogim mestima u "Srpskom rječniku" vidi se da stanovnici Srbije u Vukovo doba žive i ponašaju se kao arhaični ljudi. **Oni veruju u veštice, vampire, vile, zmajeve, aždaje, zle sile, čini. Čuvaju stare kultove i leče se od bolesti na mitski način: travama i bajanjem. U proleće, kraj torova, pale velike paganske vatre. Njihove slave samo formalno nose imena hrišćanskih svetaca (sv. Đorđe, sv. Nikola, sv. Jovan, sv. Arhanđel), a u stvari su supstitucije za kult domaćeg idola - pretka-zaštitnika. Kao**

dodole i kraljice, devojke se prerušavaju u mitska bića i pevaju pesme iz prehrišćanskog perioda. Božić i Đurđevdan svetkuju se u znaku starih kultova. Krstonoše, koje po poljima nose litije i mole boga za plodnost i obilje, takođe opominju na ona vremena.

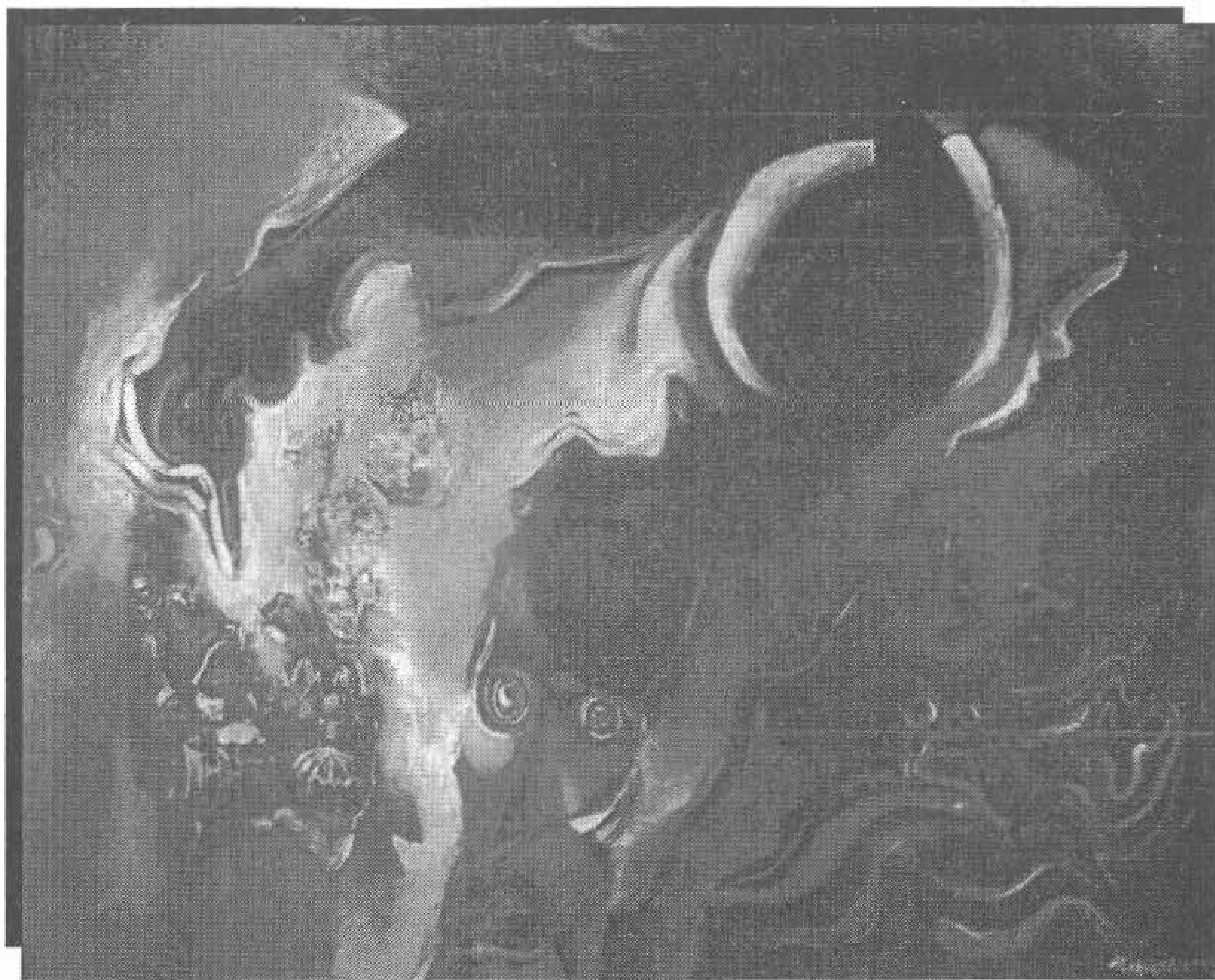
Po rečniku, Srbi se mole **Višnjem Bogu, Bogu Velikome, a pominju i Zlog Boga.** Znaju za vidovito dete i vidovitu travu; **đake šibaju prutom od senovitog drveta da bi u njih ušao božanski duh; gataju u plećke; imaju kultni odnos prema verigama, glogu, grabu, lipi; poštuju boga Davora itd. Verske obrede obavljaju manje u crkvama, a znatno češće u kući, na polju, u prirodi, na svetim mestima od davnine, kraj zapisa. Njihovi popovi, često i sami ljuti ubojnici, malo liče na pravoslavne sveštenike. U rečniku je puno reči od starine, nerazumljivih za neposvećene u mitske tajne, koje se često samo u pesmama čuju ("Udri, udri, sitna kiša, oj dodole, moj božole!").**

Za razliku od pravih hrišćana, koji imaju osećanje za hronologiju događaja, predanja u srpskom rečniku govore o vanvremenskim junacima. Oni više liče na mitska bića nego li na istorijske ličnosti o kojima je tobože reč.

I samo ponašanje srbijanskih ustanika, kako za vreme bune tako i pre nje, ne govori mnogo o hrišćanskoj prirodi Vukovih zemljaka. U obračunu s Turcima oni su divlji, surovi, seku glave, ubijaju tursku nejač. Karađorđev vojvoda Pljakić pali veštice, gotovo kao iskonski mitski čovek. **Prota Mateja, poput svojih davnih predaka, smatra da bogu treba služiti prinoseći mu na dar, kao žrtvu, tuđu krv. Ljudi ustaničkog vođe Jakova Nenadovića kolju Đurčijinog momka nožem, kao žrtveno jagnje. Karađorđev momak Petar Jokić svedoči da su ustanici, slično Indijancima, skidali skalpove sa glava ubijenih neprijatelja. Ustanički prvaci, kao i vođe indijanskih plemena, zovu se poglavice.**

Ako se vratimo u XVIII vek, naći ćemo mnoge dokumente koji govore slične stvari i o onim srpskim ratnicima koji su tokom seoba prešli u hrišćansku, civilizovanu Austriju. Bez dovoljno razvijenog osećanja za privatnu svojinu, skloni promiskuitetu i podložni sujeverju, oni su u stalnim sukobima ne samo sa zakonima nove sredine nego i sa pravim hrišćanskim nazorima. **U crkvi, njihovi sveštenici, slično paganskim vračevima, za vreme bogosluženja izvode neke čudne pokrete, krevelje se i zavijaju kao vuci.** Kako iz Beograda, na putu za Carigrad, javlja 1717. ledi Montegju u pismu svome prijatelju, engleskom književniku Poupu: "Naši graničari izgledaju više kao razbojnici nego kao vojnici"... "Kako nemaju nikakve plate od cara", piše ona, "a prinuđeni su da sami nabavljaju svoje oružje i konje,

oni su pre nalik na lutajuće cigane ili prosjake nego na urednu vojsku". Jedino u ratu umeli su da budu ludo hrabri. U miru, bili su ponizni pred svojim prvosveštenicima kao pred paganskim bogovima.

Srbija, kombinovana tehnika na platnu, rad Bate Mihailovića, 1980, Umetnička zbirka SANU u Beogradu

Srpske mase teško su se prilagođavale novoj, civilizovanoj hrišćanskoj sredini. O tome ne govore samo stranci i austrijski dokumenti. I naš književnik iz prve polovine XVIII veka, Gavril Stefanović Venclović, ostavio je slična svedočanstva u svojim besedama-kritikama. Kao i austrijske vlasti, i obrazovani deo srpske crkvene hijerarhije, kome je pripadao i Venclović, nastojao je da hristijanizuje svoju pastvu. Zato se tako uporno, sve do mitropolita Stratimirovića, često uz pomoć vlasti i prosvećenih srpskih pisaca (Dositej, Muškatirović i dr.), vodila borba protiv paganskih običaja. U učenim krugovima nije bilo razumevanja ni za narodnu poeziju. Vuk tvrdi da ni Mušicki, koji se inače, pod Herderovim uticajem, interesovao za narodnu poeziju, nikada nije mogao do kraja da sasluša kazivanje narodnih stihova uz gusle. Ovog obrazovanog hrišćanina,

kao pripadnika racionalističkog prosvetiteljsko-filozofskog smera, odbijalo je sve što je dolazilo iz mitskih dubina, pa i sam zvuk guslarskog deseterca.

Dokumenti pokazuju da srpske seljačke i ratničke mase tokom XVIII veka i u Austriji nerado napuštaju staru veru. Dokle je išao njihov otpor hrišćanskoj civilizaciji vidi se iz podatka da su se Srbi, kada je Marija Terezija zabranila iz sanitarnih razloga sahranjivanje mrtvih po dotadašnjem obredu, pobunili 1770. u vršačkom kraju protiv svojih sveštenika i austrijskih vlasti.

Ima podataka kako su se i pravoslavni sveštenici početkom XIX veka grubo služili silom u borbi protiv paganskih običaja. Pominjući iskorenjivanje narodnih kultova i igara među Srbima u Sremu, Banatu i Bačkoj, Vuk piše 1852. u rečniku: "Pripovijedaju žene koje su djevojkama bile u kraljicama da su ih (sveštenici) s batinama tjerali i razgonili po selu."

Mitski impulsi stvarali su odlične ratnike

Podsticani mitskim herojskim impulsima, po imenu doduše hrišćani, ali suštinski manje-više mitski ljudi, Srbi su od XVI do XVIII veka bili odlični vojnici i u turskoj i u ugarskoj, odnosno austrijskoj vojsci. *U Evropi, junačkim zanatom bavili su se samo feudalci. Kmetovi nisu ratovali. Ni u Otomanskom carstvu raja nije bila obavezna da ide na vojnu. Međutim,* ***iz redova srpske raje nicali su često najbolji turski vojnici.*** *Bilo ih je ne samo među martolozima već i među janičarima. Austrijske graničarske jedinice, bacane u najteže bitke, takođe su bile sastavljene od srpskih seljaka graničara.*

Naravno da se ovakva uloga srpskih ratnika na granici između dvaju carstava, Turske i Austrije, može tumačiti i drugim, čisto istorijskim motivima, ali nijedno ozbiljnije tumačenje ne može prenebregnuti srpsku herojsku tradiciju, čiji koreni potiču još iz pravremena. ***Po načinu kako su ratovali, po nedisciplini, po impulsivnim ispadima, po mitskoj prirodi herojskih kultova i obreda koje su negovali, martolozi i graničari bili su, u XVIII veku, dalji od hrišćanstva nego njihovi preci u feudalno doba, kada je u srpskim društvenim vrhovima hrišćanska civilizacija bila na zavidnom nivou.***

Kao i kod drugih naroda, i kod Srba hrišćanstvo nije bilo istrebilo arhaične kultne obrede. Bilo je došlo samo do kompromisa između stare i nove vere, do neke vrste verskog sinkretizma. Za ovu mešavinu vera, koja nije bila trajna, ustaljena, jednom za uvek data, karakteristična su stalna pomeranja unutrašnjih odnosa u okviru nje same, česte plime i oseke jedne ili druge vere. U srednjem veku, naročito u doba Stefana Lazarevića, paganstvo je bilo u defanzivi. Pod turskom vlašću bilo je drugačije: opala

moć srpske pravoslavne crkve dovela je do postepenog jačanja stare verske svesti na štetu čisto hrišćanskih shvatanja. Ali, do prave plime stare vere i starih verskih kultova doći će tek u XVIII veku, posle prve, (1690) i druge (1739) seobe, kada su srpski crkveni vrhovi i imućni trgovci napustili Otomansko carstvo i prebegli u Austriju. Po našem mišljenju, baš tih godina, kada je srpska pravoslavna crkva u Turskoj prešla u tuđe, grčke ruke, proces otuđenja od hrišćanstva i vraćanja paganskim obredima i božanstvima bio je intenzivniji nego ranijih vekova.

Knez Lazar, ulje, rad Đure Jakšića, 1858., Narodni muzej u Beogradu

Ovakva istorijska sudbina srpskog naroda, koja je i dovela do njegovog otuđenja od prave hrišćanske vere, imala je nesumnjiv udeo i u novoj interpretaciji mita o Lazaru i kosovske legende u deseteračkim pesmama. Crkvena tradicija sa mnogobrojnim delima o knezu Lazaru, u kojima su kosovska zbivanja bila prikazana na drugi način, samim svojim postojanjem opirala se novoj interpretaciji Lazarevog mita. Ali, oživljavanje stare vere među Srbima u Turskoj u XVIII veku učinilo je da je u mnogim pesmama ipak došlo do nove mitizacije i onih ličnosti koje su, kao i car Lazar, već bile ušle u hrišćansku mitologiju. Svakako da su tom prilikom, kao izraz unutrašnjeg sukoba između hrišćanskog mita o Lazaru i novih mitskih tendencija, neki raniji simboli našli mesto i u narodnom kosovskom mitu kao sintezi suprotnosti.

Herojski kult belog Vida

Za proučavanje mitskih slojeva u kosovskim pesmama najinteresantniji je treći deo Vukovih "Komada od različnijeh kosovskijeh pjesama", onaj koji obično nazivamo "**Kneževa večera**", a u kome su glavni junaci knez Lazar i Miloš Obilić. Turski car Murat, koji se samo pominje na dva mesta, ostaće u pozadini. Ako pesmu tumačimo sa mitološkog stanovištva, **Muratovo ime moglo bi biti zamena za Crnog Boga, sa kojim, kao sa mitskim zlom, treba da se sretnu knez Lazar i Miloš Obilić u predstojećoj borbi, u kojoj će se, kroz smrt, ponovo roditi, i tako postati besmrtni.**

Predstavu o Muratu kao o mitskom zlu, narodna pesma je preuzela od crkvene tradicije. Već u kosovskim slovima, a naročito u "Službi svetome knezu Lazaru", na mestima koja govore o Turcima, nalazimo izraze: istinska zmija, divlja zver, paklena ala, sotona, deca zvera i aždaje, što kazuje da je crkva mnogo pre narodnog predanja videla u njima mitsko zlo. Slike kakve su ala, aždaja, zmija, nasleđene su od pamtiveka, morale su snažno delovati na one Srbe koji su još mislili na arhaičan način. Dočaravajući svu stravu zla, one su u njima budile neku dubinsku, iracionalnu mržnju prema Turcima uopšte. S mržnjom se javljala i nagonska želja za pobedom nad zlom u junačkim bojevima s Turcima. Sasvim je prirodno da je, zajedno sa novom heroikom, u narodu oživelo i sećanje na **herojski kult belog Vida**. I oživljavanje **Vidovog kulta**, a ne samo približno podudaranje istorijskog datuma kosovske bitke sa Vidovim kultnim danom, moglo je učiniti **da baš Vidovdan bude ovekovečen kao dan trajnog, vanvremenskog junačkog ogledanja sa mitskim zlom - Turcima.**

Produženu ruku zla, izdaju koja počinje klevetanjem Miloša Obilića, predstavlja i Vuk Branković. **Istorijski, Vuk Branković, srpski feudalac s kraja XIV veka, nije bio izdajnik na Kosovu.** Legenda o njemu kao izdajniku ušla je u kosovsko predanje docnije, u XVI veku, **iz potrebe za opravdanjem poraza.** Poznato je da su neslaganja između Vuka Brankovića i Lazarevih potomaka posle kosovske bitke bila istorijska činjenica. I samo Brankovićevo ponašanje za vreme bitke nije bilo dovoljno jasno. To je mogao biti povod što će legenda motiv izdaje vezati baš za ime Vuka Brankovića, ali ne i razlog što je sam lik izdajnika uveden u kosovsko predanje.

Glavni motivi za stvaranje legendarnog lika Vuka Brankovića su drugi, ideološko-politički. Proces islamizacije, koji se u feudalno-crkvenim krugovima izjednačavao sa izdajom, bio je u toku sve do XIX veka. Kao izraz otpora islamizaciji, kosovsko predanje će već pre XVIII veka u liku Vuka Brankovića inkriminisati sve prebeglice i otpadnike od narodnog kolektiva.

Pod Turcima, Srbi nisu, poput katoličke crkve, mogli da spaljuju svoje otpadnike na lomačama. Ali su ih zato, u predanju, moralno žigosali kroz ličnosti Vuka Brankovića. Docnije, u Vukovim kosovskim pesmama, nastalim u ustaničkim vremenima, kada je motiv izdaje postao još aktuelniji, u znaku opšte mitizacije i legendarni izdajnik Vuk Branković pretvoriće se u neku vrstu mitske veštice. On će postati krivac za sve, predmet mržnje i prezira. Njega i njemu slične pogađa i **mitska kosovska kletva:**

Ko ne dođe na boj na Kosovo,
od ruke mu ništa ne rodilo,
ni u polju bjelica pšenica
ni u brdu vinova lozica.
("Komadi od različnijeg kosovskijeh pjesama")

Ili, još strašnije:

Ko je Srbin i srpskoga roda,
i od srpske krvi i kolena,
a ne došo na boj na Kosovo,
od ruke mu ništa ne rodilo:
rujno vino ni pšenica bela!
Ne imao poljskog berićeta,
ni u domu od srca poroda!
Rđom kapo dok mu je kolena!
("Stefan Music")

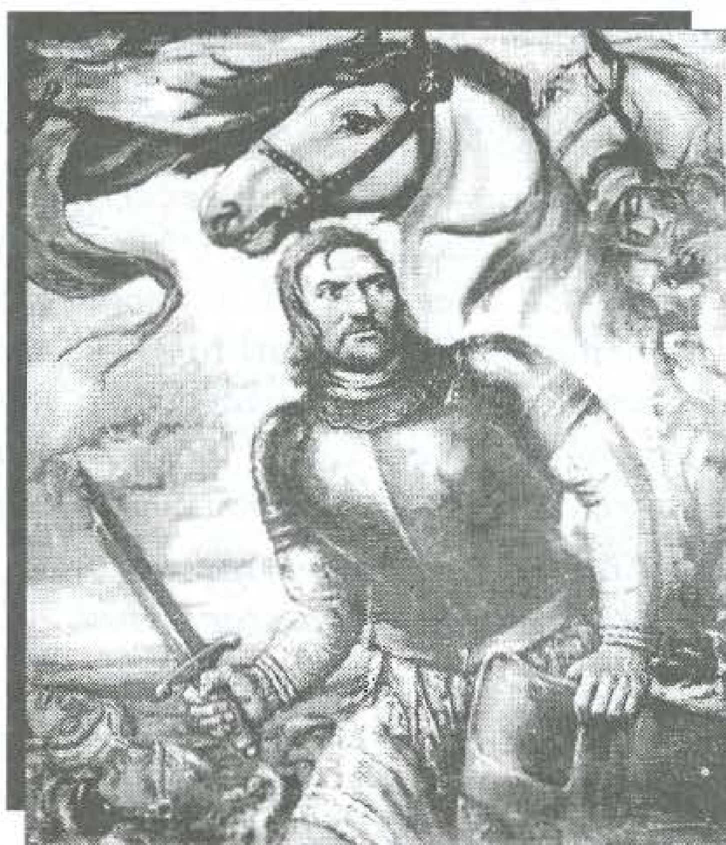
Na patrijarhalne Srbe, koji su se od starine pobojavali kletve, kosovska kletvena poruka delovala je ne manje zastrašujuće od jezuitskih lomača na katoličke vernike na zapadu.

Po "Kneževoj večeri", ne knez Lazar već Miloš Obilić ima ulogu mitskog junaka, koji uništava ili, preciznije, preuzima na sebe obavezu da uništi zlo, Murata i Vuka Brankovića.

A tako mi boga velikoga,
ja ću otić sjutra u Kosovo,
i zaklaću turskog car Murata,
i staću mu nogom pod gr'oce.
Uhvatiću Vuka Brankovića,
Vezaću ga za to bojno koplje,
Kao žena kuđelj uz preslicu,
Nosiću ga u Polje Kosovo.

Miloš se isto tako zavetuje i da će poginuti "za rišćansku vjeru", ali već njegovo "boga velikoga", po Nodilu vrhovnog boga stare vere, pobuđuje sumnju u Miloša kao čistog hrišćanina.

Pratimo li dalje Miloševo ponašanje u pesmi, videćemo da on uopšte ne liči na Kuripečićevog hrišćanskog viteza, o koga se njegov gospodar nepravično ogrešio, niti, pak, na onog viteza o kome govori Mavro Orbin. Kod Orbina, Miloš voli svoga gospodara i odan mu je; on je smeran, razložan, ne želi kavgu. "Nije sada vreme, kneže", obraća se on knezu Lazaru, "da se prepiremo, jer je neprijatelj već u bojnom redu. Sutra ujutru pokazaću delom da je moj tužitelj i lažov i da sam ja uvek bio veran svome gospodaru".

Miloš Obilić sa konjima u pozadini, ulje, rad Mihaila Milovanovića, (1880.-1941.), vlasništvo porodice

Kao kod Orbina, i u kosovskoj bugarštici Miloš podvigom, pre svega, dokazuje vernost gospodaru. Po učinjenom delu, teško ranjen, on moli Murata da naredi da ga kao vernog vazala sahrane kraj Lazarevih nogu:

Kako sam ga ja l'jepo za života svog dvorio,
neka njega ja dvorim i u materi, crnoj zemlji.

I u Dositejevoj "Etici" (1803) Miloš Obilić je slično prikazan. Po Dositeju, knez Lazar, "neščastljivi vitez", koji u besedi na samoj kosovskoj večeri "vojevode i poglavare svoje k hrabrosti uvještava", "krotko

izobličava" Miloša Obilića, a "ovaj hrabri i pošteni mladić na takovo nepravedno podozrenije tuži se i sebe izvinjava". **Nije daleko od ovakvog Obilićevog lika ni onaj u spevu Gavrila Kovačevića "Sraženije strašno i grozno na polju Kosovu" (1805)**, koji je nastao dva stoleća i više posle **Orbinove knjige "Kraljevstvo Slovena"**.

A tako mi, boga stvoritelja (ne velikoga, M. P.)
Ja izdaje učiniti neću,
No do smerti vjeran biti hoću,
Kako što sam i do danas bio,
U vjernosti, i tebe služio.

Za razliku od ovih verzija, u "Kneževoj večeri" Miloš se u razgovoru s Lazarom nikome ne izvinjava. On ne liči na krotko jagnje. Naprotiv, drzak je, smeo, plah, reklo bi se pre ravan Lazaru no njegov pokorni vazal.

Postoji još jedan detalj po kome se Miloš Obilić u ranijim verzijama legende bitno razlikuje od ovog u "Kneževoj večeri". Po Orbinu, na primer, Lazar napija zdravicu Milošu kao svome zetu "u nameri da ga prekori za tu izdaju kako bi ga, ako se uveri o zlodelu, mogao kazniti (jer Sloveni imaju običaj vinom a ne mučenjem otkrivati tajne) ili, ako nađe da je nevin, da se sam oslobodi sumnje koja ga je već počela mučiti". U "Kneževoj večeri" je sasvim drugačije. Knez Lazar napija zdravicu Milošu kao ratniku koji je, po hrabrosti, iznad ostalih kosovskih vitezova:

"Kome ć' ovu čašu nazdraviti?
Ako ću je napit po starještvu,
napiću je starom Jug-Bogdanu;
ako ću je napit po gospodstvu,
napiću je Vuku Brankoviću;
ako ću je napit po milosti,
napiću je mojim devet šura,
devet šura, devet Jugovića;
ako ću je napit po ljepoti,
napiću je Kosančić Ivanu;
ako ću je napit po visini,
napiću je Toplici Milanu;
ako ću je napit po junaštvu,
napiću je vojvodi Milošu.
Ta nikom je drugom napit neću,
već u zdravlje Miloš Obiliću."

Kosovski junaci dati su u "Kneževoj večeri" kao personifikacije ***navedenih vrlina, a sam Miloš Obilić je posebno apostrofiran i stavljen po junaštvu iznad ostalih.*** *On je heroj, polubog, mitsko biće. Ako ovome dodamo i Čajkanovićevo tumačenje, po kome se zdravica, kao zamena za žrtvu u krvi (vino-krv), namenjuje vrhovnom bogu, tek onda otkrivamo pravi Milošev identitet.* ***Setimo se ovde da smo Miloša kao mitskog junaka sreli i u narodnom predanju iz Pocerja, koje je njegovim imenom zamenilo Trajana i time ga takođe povezalo sa vrhovnim bogom stare srpske vere.***

U ***"Kneževoj večeri"****, i knez Lazar, koji je po hrišćanskoj mitologiji božansko biće, svetac, izdvaja Miloša Obilića od ostalih vitezova. Zato mu se i obraća kao sebi ravnom. Za njega, Miloš je ne samo oličenje junaštva, nego i* ***"prva vjera, potonja nevjera".***

Kao deseterac izuzetne fonijske vrednosti, koja nagoveštava njegovo posebno mesto u pesmi, stih "Prva vjero, potonja nevjero" ne bi morao da se odnosi samo na MIloševu vernost knezu Lazaru. Da stih ima i neko drugo, dublje značenje, vidimo iz Miloševog zavetovanja u narednim stihovima da će "u Kosovu za rišćansku vjeru poginuti". Očigledno, ***nije u pitanju vazalska vernost gospodaru*** *knezu Lazaru,* ***već vernost samoj veri.*** *Miloš, doduše, naziva ovu veru "rišćanskom", ali se iz konteksta jasno vidi da je njegova vera mnogo više herojska nego hrišćanska. U narodu i danas, i kod onih koji se pesme slabo sećaju, stih "Ko je vjera, ko li je nevjera" znači ko je junak, ko će se kako pokazati u kritičnoj situaciji na bojnom polju.*

Imamo razloga da pretpostavimo da je stih "Ko je vjera, ko li je nevjera" nastao pre "Kneževe večere", kao spomen na staru veru, u kojoj je kultu junaštva davan mnogo veći značaj nego u hrišćanskoj religiji. Iz mitologije je poznato da je ovaj kult kod Srba posvećen bogu Vidu, na čiji nas dan opominje i "Kneževa večera". Neće biti slučajno što se i stih "Tko je vjera, tko li je nevjera", u značenju pripadnosti herojskoj veri, našao u pesmi koja je sačuvala uspomene na ***Vidovdan kao dan junačkog ogledanja.***

Poetska polemika između "sveca" Kneza Lazara i mitskog heroja Miloša Obilića

Ako pođemo od ovakvog tumačenja stiha, "Ko je vjera, ko li je nevjera", onda možemo odgovoriti i na pitanje o kakvim je verama reč i u stihu "Prva vjero, potonja nevjero", kojim se Lazar obraća Milošu Obiliću. Ni ovde ne može biti reči samo o Miloševoj vernosti, odnosno izdaji kneza Lazara, nego kao i kod prvog stiha, o nečem dubljem. ***Apostrofirajući Miloša kao sušto junaštvo i napijajući mu zdravicu, koja se od starina***

držala samo vrhovnom bogu, Lazar je otkrio ko bi mogao da bude prva vera. Onaj na čiji će dan Miloš potvrditi sebe kao heroja, te tako, na mitski način, postati i sam prva vera, beli Vid. Njega je i Lazar prepoznao, u Milošu. Zato mu je i napio zdravicu po junaštvu.

Lazar naziva Miloša ne samo prvom verom no i potonjom neverom. Miloš, živi idol prve, stare vere, za Lazara, hrišćanskog kneza i sveca, mora biti neveran potonjoj, hrišćanskoj veri: to znači i njemu, knezu Lazaru. Ali Miloš ne priznaje ovakvu podelu na staru i novu veru. Kao pohrišćanjeni paganin, on zna samo za veru svoga naroda. Otuda je njegova vera u veru, onu "rišćansku", za koju će poginuti, pre svega privrženost borbi protiv Turaka. Za Miloša, heroja odanog veri svojih predaka, izdajnik prave vere može biti samo onaj koji izneveri na delu: u boju na Kosovu.

Kosovo 1389. (Beli orao), tempera na kartonu, rad Dragutina Inkiostria - Medenjaka, 1912, Galerija Matice srpske Novi Sad

Ovakvim tumačenjem Miloševog lika cela pesma dobija drugačije značenje. Postaje jasno zašto je Murat potisnut u pozadinu. Umesto sukoba Srba i Turaka, osnovne teme kosovske legende, "Kneževa večera" ima za temu objašnjenje između Lazara i Miloša. Do njega ne dolazi, kao u ranijim verzijama (kod Kuripečića i Orbina, u bugaršticama i "Tronoškom rodoslovu", itd.), zbog trenutnog nerazumevanja gospodara za svog vernog viteza, već zbog njihovih različitih vera. **Pesma u stvari prerasta u poetski sintetisanu polemiku između hrišćanskog sveca, kneza Lazara, i mitskog heroja Miloša Obilića, između obogovljenog feudalca i pohrišćanjenog paganina, novoga gospodara cara Lazara i staroga boga Vida u novom, hrišćanskom izdanju. I jedan i drugi junak pesme imaju protagoniste u konkretnoj istorijskoj situaciji, o kojoj smo maločas govorili. Lazar u crkvi i civilizovanom, do kraja pohrišćanjenom delu srpskog naroda; Miloš u junacima i ratnicima patrijarhalnog tipa,** koji čuvaju kultni odnos prema herojskom pretku i doživljavaju ga kao **živo božanstvo.**

Polemika između Lazara i Miloša, nove i stare vere, vodi se uoči boja protiv Turaka, a imaće svoj kraj tek u sukobu s njima. Do tog sukoba, u kome će za trenutak biti razrešene ranije razmirice između prosvećenog klera i paganske pastve, doći će za vreme ustanka i u istorijskoj realnosti.

Uoči napada na Beograd, Karađorđevi ratnici će se simbolično pričestiti u crkvi-šatoru, koji im je poslao Stefan Stratimirović, isti onaj "mračni" mitropolit koji, bojeći se da se verski neobrazovane mase ne otuđuju od crkve, neće za života dozvoliti Vuku Karadžiću da objavi prevod Novog Zaveta na narodni jezik. Očigledno, i u pesmi i u stvarnosti, borba protiv Turaka ujediniće za trenutak crkvu i divlje srbijanske ratnike.

U pesmi, akcenat pada na polemiku pre čina koji će ih ujediniti. Ona se vodi u Lazarevom dvoru, uoči Vidovdana, što kazuje da je **ne samo Miloš nego i Lazar, na određen način, vezan za tradiciju belog Vida. Atmosfera samo u prvi mah podseća na Hristovu tajnu večeru.** Međutim, već na početku pesme paganska zdravica, i to na slavi koja je, kao što znamo, kompromis između stare i nove vere, baca sumnjivu svetlost na čisto hrišćanski karakter skupa. Formalno, Lazar se ponaša **kao Hristos na tajnoj večeri**. Uoči kosovskog boja, što znači uoči svoje smrti, kao i Hristos uoči Golgote i on na slavi govori o izdajniku među prisutnima. Reklo bi se, želi da otkrije svog **kosovskog Judu**. Ali, tako samo izgleda. Iz njegove zdravice odmah se vidi da se on ne obraća nekome koji bi bio sličan Hristovom apostolu Judi, već Milošu, heroju, **prvoj veri, potonjoj neveri, simbolu prvobitne paganske vere, za koga misli da njemu, hrišćanskom caru i svetitelju, neće biti veran u borbi protiv zla koje je pritisnulo njihov narod.**

Između Lazara i Miloša vodi se manje verska a više etička polemika, kao što je to čest slučaj prilikom sukoba različitih religija. U "Kneževoj večeri" Lazar, u stvari, bez dokaza optužuje Miloša da će odbeći Turcima. U drugim izvorima Lazar nije tako oštar i nagao. ("O ovome krijući kazuju", obraća se on oprezno Milošu u "Priči o kosovskom boju" posle Brankovićevog obaveštenja o Miloševoj izdaji, "ali ne verujem oće li to biti istina".) Kao vitez koji će se (prema drugim pesmama) opredeliti za drugi život, Lazar ipak ne daje maha svojoj oštrini ni u "Kneževoj večeri". **On samo želi da u poslednjem času dobije moralnu bitku protiv Miloša kao pripadnika stare vere.** Zato, iako hrišćanin, da bi, uoči samog boja, pokazao širinu, po običaju predaka, Lazar u obliku zdravice prinosi božansku žrtvu **Milošu Obiliću, Vidovom dvojniku** među hrišćanskim ratnicima:

Zdrav mi budi, i zdravicu popij,
vino popij, a na čast ti pehar.

Osetivši ironičan ton zdravice, Miloš Obilić, koji zna da se herojskom rodonačelniku na ovaj način ne prinosi žrtva, takođe jetko, ironično, u besu odgovara:

Vala tebe na tvojoj zdravici,
na zdravici i na daru tvome,
al' ne vala na tvojoj besedi.

Rasrđeni Miloš ne prima Lazarevu optužbu, po kojoj njegova vera nije prava. Ovde dolaze zavetni Miloševi stihovi:

Ja nevjera nikad bio nisam,
nit sam bio nit' ću kad biti,
nego sutra mislim u Kosovu
za rišćansku vjeru poginuti!

Iznutra ozaren iskonskom heroikom, kao i svi mitski junaci, i Miloš je oran za boj, uvek spreman da štiti svoj narod od nemani, adske sile, Turaka. On zna da borbu ne može izdati onaj čija je vera vera u narod i njegovu veru, već onaj koji sedi uz koleno hrišćanskom knezu i svecu, " ispod skuta pije ladno vino".

Gde su izvori nadahnutog Miloševog junaštva i kakve je prirode njegova "rišćanska vjera", vidimo još jasnije iz narednih stihova:

Sjutra jeste lijep Vidov-danak,
viđećemo na Polju Kosovu
ko je vjera ko li je nevjera.

Narodni pevač očigledno zna da je **dan boga Vida bio veliki praznik i pre kosovske bitke. Zato Miloš, uoči polaska na Kosovo, govori o tom danu, 15. junu, kao "lijepom danku"**, dragom prazniku koji u njemu budi herojska osećanja, želju da se baš na taj dan sjedini u podvigu sa herojskim rodonačelnikom, pretkom zaštitnikom. Da bude i sam, tamo na Kosovu, svetli beli Vid, koji brani svoj narod od zla. To je, očigledno, dublji, unutrašnji smisao klasičnih stihova srpske junačke poezije:

Viđećemo na Polju Kosovu
ko je vjera ko li je nevjera.

Osveta kao fenomen, paganskog je porijekla

Miloš je odbio Lazarevu ironičnu žrtvu: zdravicu njemu, potencijalnom Vidu. Ali on, Miloš Obilić, prineće žrtvu herojskom bogu svoga naroda na način svojih paganskih predaka: umesto jagnjeta, na dan vrhovnog boga zaklaće turskog cara Murata, staće mu nogom pod grlo. U hrišćanskim varijantama kosovske legende nema "pod gr'oce". (Kod Orbina, ljubeći ruku Muratu, Miloš "izvlači bodež koji je držao skriven u nedrima i zabija ga Muratu u trbuh". U "Sraženiju" nalazimo stih "I Murata živa rasporiti".)

Kosovska večera završava se Miloševim zavetovanjem da će se osvetiti neverniku, Vuku Brankoviću, onome koji izdaje sve vere. Miloš mu se sveti već i tonom kojim o njemu govori. Rugajući mu se, on ga i kao viteza detronizuje, ponižava do mere koju je zaslužio.

Miloš Obilić, ulje, rad Aleksandra Dobrića, 1861., Narodni Muzej u Beogradu

Vezaću ga uz to bojno koplje,
kao žena kuđelj uz preslicu
nosiću ga u Polje Kosovo.

Osveta kao fenomen, paganskog je porekla: pripada prvoj a ne potonjoj veri. Suprotno Milošu, a u skladu s hrišćanskom religijom, Lazar nema namere da se sveti svom budućem izdajniku, Milošu, kako on misli.

Kosovska večera, čiji verbalni megdan među junacima čini srž pesme, završava se Miloševim ruganjem Vuku Brankoviću. Ali, time se ne završava Miloševa i Lazareva polemika. Moralni dvoboj među njima okončaće se tek činom Miloševe herojske smrti posle ubistva cara Murata. Njome se, kao nekom vrstom herojske katarze, Obilić diže do čistog, neokaljenog junaštva, te tako na Vidovdan postaje večan kao i njegov herojski prapredak.

Jug Bogdan i njegovi sinovi, litografija u boji, rad Adama Stefanovića, oko 1870., Narodni muzej u Beogradu

Pobedu u polemici između Miloša i Lazara, zapravo između pohrišćanjenog paganstva i čistog hrišćanstva, očigledno odnosi Miloš. Novi car, hrišćanski svetac Lazar, po pesmi ispao je klevetnik, koji je bez razloga osumnjičio heroja. Miloševa moralna pobeda, budući da kao konačna važi za sva vremena, dobila je transcendentni smisao. Po pesmi, Lazar će stati uz Miloša tek kada i on postane heroj, a ne samo hrišćanski martir. Kada i sam potvrdi odanost narodu na način dostojan belog Vida: junaštvom i smrću u borbi protiv zla, koje u kosovskim pesmama predstavljaju Turci.

Po Čajkanoviću, srpska crkva neprestano je nastojala da detronizuje starog vrhovnog boga. U "Kneževoj večeri" nailazimo na obratan slučaj. **Oklevetani heroj, mitski junak koji u pesmi zamenjuje Vida, moralno je pobedio hrišćanskog cara i sveca i time se ponovo popeo na božanski tron.** Reafirmacija stare vere bila je potpuna: knez Lazar, pripadnik nove, hrišćanske vere, primio je i sam neke osobine mitskog heroja.

Narodni pevači, najčešće, pretvarali su mitske Junake u hrišćanske feudalce. Kosovska pesma, pak, menjala je i prekrajala već formirane

"istorijske" likove u pisanoj legendi i hrišćanskoj mitologiji, približavajući ih liku paganskog heroja. Tom prilikom, narodni pevač, širi od dogmatične crkve, nije do kraja detronizovao kneza Lazara. Ostavljajući mu mnoga dostojanstva hrišćanskog cara i sveca, koji se opredelio za drugi svet, carstvo nebesko, pesma je kneza Lazara samo do izvesne mere paganizovala. Pripala mu je poznatu kosovsku kletvu, koja, i po poreklu i po duhu, nije hrišćanska već paganska:

Ko ne dođe u boj na Kosovo
od ruke mu ništa ne rodilo:
ni u polju bjelica pšenica,
ni u brdu vinova lozica.

U srpskoslovenskim slovima, koja su uticala i na narodno predanje, Lazar je kultna ličnost. Međutim, u četvrtom delu Vukovih "Komada od različnijeh kosovskijeh pjesama" on ne dostiže Miloša po junaštvu. Imajući u pameti da će Lazar previše primiti k srcu brojčanu nadmoć neprijatelja, te odustati od boja, Miloš moli svog pobratima Ivana Kosančića da kneza ne obaveštava o pravom odnosu snaga:

Nemoj tako knezu kazivati,
jer će nam se vojska zabrinuti
i sva će se vojska poplašiti.

Izdizanje mitskog heroja - reafirmacija stare, paganske vjere

Kolika razlika između ovog Lazara i onoga hrabrog feudalca u Danilovom "Slovu", koji, u veličanstvenom govoru, poziva srpske vitezove u borbu protiv neprijatelja!

Nasuprot crkvenim izvorima, narodni pevač, i to najviše u "Kneževoj večeri", digao je mitskog heroja Miloša Obilića iznad hrišćanskog cara i mučenika Lazara te tako, kroz pesmu, izvršio reafirmaciju stare vere. Naćemo ponavljati kako i zašto je došlo do ove pozne, ustaničke reafirmacije prvobitne vere. Reći ćemo samo da ona nije isključivo pesničke prirode. Njeni izvori bili su mnogo dublji: poticali su iz samog bića srpskog naroda na početku XIX veka, onog o kome govori i Vukov "Srpski rječnik".

Vuk je, po svoj prilici, imao sve ovo na umu kada je 1814. u predgovoru "Maloj prostonarodnoj slavenoserbskoj pjesmarici", napisao kako mu se čini da su junačke narodne pesme (to znači i paganske, mitske), sadržavale, i sad u narodu sadržavaju, negdašnje bitije srpsko". I Vukovo shvatanje srpskog "nacionalizmusa", po kome i narodni običaji čine bitnu komponentu

narodnog duha, takođe reafirmiše staru versku svest kao sastavni deo srpske nacionalne misli.

Polarizacije u srpskom narodu

Postavlja se pitanje nije li i polarizacija srpskih pisaca prve polovine XIX veka na prosvetitelje i romantičare, na svoj način, između ostaloga takođe bila izraz ove opšte polarizacije u srpskom narodu na pripadnike "nove" i "stare" svesti. Na putu u budućnost, Dositej Obradović, Stefan Stratimirović, Lukijan Mušicki i drugi prosvetitelji hteli su da iskorene sve tragove paganstva u srpskom narodu. Na čelu sa Vukom Karadžićem i Njegošem, romantičari su krčili puteve srpskoj književnosti afirmišući i pagansko kultno nasleđe, pre svega narodne pesme, običaje i jezik na kome je od starine stvarana narodna poezija.

U svetlosti ove polarizacije, do koje je dolazilo ne samo u masi već i u intelektualnim vrhovima, razumljiviji su i neki poznati sukobi između prosvetitelja i romantičara. Ilustracije radi, zadržaćemo se samo na dva slučaja.

Mitropolit Stratimirović bio je naročito oštar prema Vuku kada je ovaj 1826. u "Danici" objavio kalendar sa narodnim imenima hrišćanskih praznika: Božić, Đurđevdan, Nikoljdan, Ivanjdan, Ilinjdan, itd. Prijavio je Vuka Karadžića bečkim vlastima, što u ranijim sukobima nije radio. Za dalje učvršćenje hrišćanske vere kod Srba, Vukov kalendar doista je bio velika opasnost. **Donoseći narodna imena praznika, odnosno imena narodnih praznika, novi kalendar je, u stvari, budio sećanje na stare kultne običaje, koji su pod vidom svetkovanja hrišćanskih praznika živeli u narodu kao ostaci stare, mnogobožačke vere.** Teološki obrazovani i pronicljivi mitropolit odmah je uočio suštinu stvari i energično se suprotstavio Vukovom kalendaru, koristeći se tom prilikom i austrijskom policijom. Nerasprodani brojevi "Danice" uzapćeni su zajedno sa polupaganskim kalendarom, a Vuk je, u narednim godištima, morao da objavi kalendar sa pravim imenima crkvenih praznika: Roždestvo, Hristovo, sv. Georgije Velikomučenik, Voznesenije, sv. Jovan, sv. Nikola, prorok Ilija, itd.

Slične prirode je bila i Njegoševa netrpeljivost prema Dositeju Obradoviću, iako ona ima i druge, čisto političke i verske razloge. Protestvujući kod kneza Miloša zbog izdavanja Dositejevih sabranih dela u Beogradu, Njegoš je napao i samog Dositeja Obradovića zato što je radio "na podruganije svetinje slovenske". "Ja bih Dositeja", piše on avgusta 1837. u pismu Milošu Obrenoviću, "počitovao da je umio svoj dar

duševni obratiti u korist našega naroda, ali ga obratiti nije umeo, i zato ga prezirem kao čoveka koji nije vidio u što se sadrži sreća narodna".

U istom pismu, mada je ne mnogo pre toga na Cetinju prvi među vladarima ukinuo cenzuru, Njegoš se založio za zabranu Dositejevih dela! Na prvi pogled neshvatljivo, pa ipak sasvim razumljivo ako se, na jednoj strani, zna sa kakvom oštrinom se Dositej obarao u svojim delima na narodne običaje i druge paganske tragove kod Srba i, na drugoj, koliko je Njegoš, kao pesnik, intimno bio vezan za sve što se u Crnoj Gori sačuvalo od drevne, patrijarhalno-plemenske kulture.

***Dositejevi napadi vređali su ono najdublje, najtananije i najvrednije u Njegošu: same mitske izvore njegove lirike.** Otuda ono divlje "**prezirem Dositeja**". Odjekujući iz dubina pesnikova bića, ono na neki svoj način, i tonom i smislom, otkriva aktuelni sukob između "nove" i "stare" vere. U ovom slučaju, sukob između hrišćanskog teologa i prosvetiteljskog propovednika Dositeja Obradovića, na jednoj, i pesnika Petra Petrovića Njegoša, na drugoj strani.*

*Na kraju ovog poglavlja o dvoslojnosti srpske verske i nacionalne misli početkom XIX veka, spontano se nameće pitanje **da li je ovaj sukob između Dositeja i Njegoša, kao polemika oko mitskog i racionalnog, okončan ili se prećutno nastavio do naših dana.***

Filip David

"VELIČANJE SMRTI"

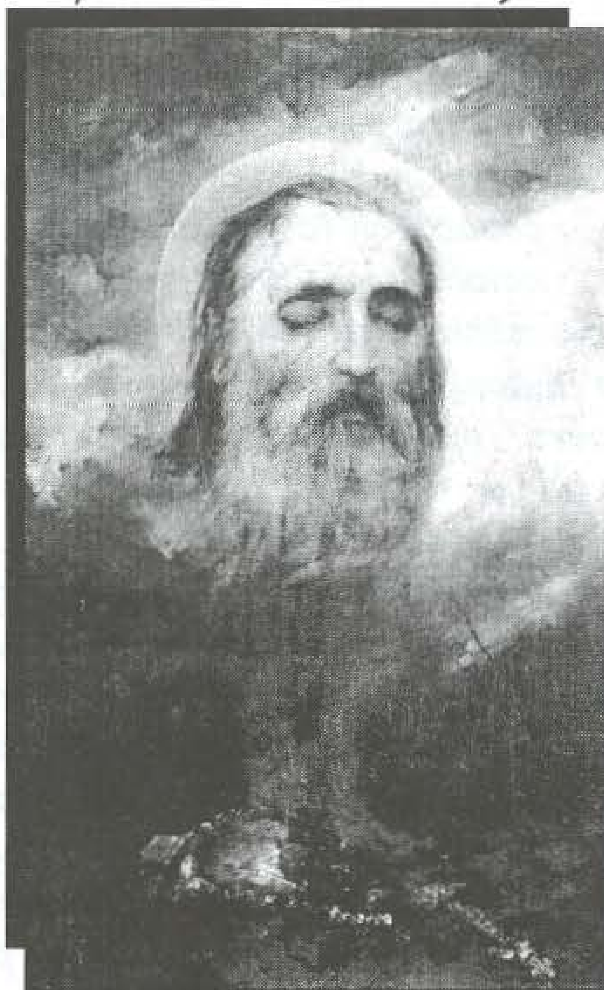
Jedna od najvećih opasnosti sa kojima se suočavaju društva u previranju jeste fašizacija. Razorne posledice fašizma još su uvek prisutne u našoj svesti. Fašizam je hidra sa mnogo glava, sposoban za najrazličitija prerušavanja. "Za svaki fašizam", piše dobar poznavalac ove teme Ernst Nolte, "a fašizam u svojoj epohi uvek je bio "nacionalsocijalizam" - vrlo je karakteristična sprega jednog nacionalističkog i jednog socijalističkog motiva. " Osnovne društvene pojave koje doprinose pojavi fašizma su: ekonomska beda, populizam, militarizacija, nacionalizam, harizmatične vođe. Sa ledenom jezom prepoznajemo gotovo sve ove elemente kao deo našeg svakodnevnog folklora. Ali, to su još uvek samo delovi slagalice koja nije složena u celinu. Možda se nikada ta mračna slika u potpunosti neće ni složiti, ali i samo postojanje takve mogućnosti izaziva strah i nelagodnost.

Rat predstavlja ono ognjeno ždrelo u kojem se kuju mačevi mržnje. On je ishodište ili posledica totalitarne vlasti. Rodoljublje se pretvara u poziv na žrtvovanje za više ciljeve. *Ljudski život gubi svaku cenu, uzdiže se kult mrtvih. Istoričari koji su proučavali fascinaciju smrću saopštavaju da je sa porastom fanatičnog nacionalizma broj žrtava u ratovima dosegao stravične razmere.* ***U ratničkim društvima pojedinac je lišen samoga sebe, njegova individualnost je poništena, tu ne postoji "ja", nego samo "mi".*** *Ovu situaciju* ***Karl Jaspers*** *opisuje kao* ***"postojanje bez egzistencije, praznoverje bez vere*** *gde se ne toleriše samostalnost niti veličina, već se disciplinuju ljudi tako da postanu mravi".* ***Militarizovano društvo priznaje samo kolektivitet. To je društvo u kojem se veličaju snaga, autoriteti, princip vođe.*** *Pojedinac, izdvojeni pojedinac, postaje najveći neprijatelj takvoga društva. "Posmatran u toj perspektivi", kako navodi* ***Ivan Čolović u "Bordelu ratnika", "rat se pretvara u gigantski obred žrtvovanja.*** *Taj motiv žrtvovanja, spremnost da se ono prihvati bez obzira na cenu, naročito spremnost da se drugi ohrabre da svoje živote žrtvuju u ratu u interesu nacije, da ih stave na "oltar otadžbine", danas je opšte mesto ratničko-patriotske retorike raznih vođa zaraćenih plemena na tlu bivše Jugoslavije. "* ***U našoj varijanti ratne propagande to je obnavljanje mita o "nebeskoj Srbiji", mita poniklog posle Kosovske bitke.*** *Obnovitelji ovoga mita služeći se epskim i nacionalno romantičarskim patosom ipak imaju na umu sasvim pragmatične ciljeve.* ***"Nebeska Srbija"*** *o kojoj oni govore* ***nije***

uzdizanje ka duhovnosti i odabiranje vrednosti koje su nadmoćne nad trošnim i prolaznim, zemaljskim. Ne, kao i blasfemično buđenje mrtvih, **to je samo poziv na žrtvovanje za prizemne zemaljske ciljeve.** To je prozaično bagatelisanje života, negativni odnos prema životu. **Pravo bivstvovanje je negde drugde, u predelima mita.** Zahtev za bezuslovnim žrtvovanjem čini se u ime dnevno političkih potreba, čak usko partijskih potreba, te radi očuvanja ili osvajanja ovozemaljskih teritorija. Mit o "nebeskom narodu" upotpunjen je **mitom o svetim ratnicima i svetim zločinima. Pripremа rata i njegovo trajanje uzimali su oblike paganskih obreda i rituala, kakvi su iskopavanje mrtvih, prenošenje njihovih zemnih ostataka, zaklinjanje na osvetu, prisećanja na pretke, njihovo stradanje i slavu.**

O tome svedoče i stihovi novih narodnih pesnika:

Svi ćemo se na Kosovu naći
kao nekad na poziv Lazara,
ostaviti kosti za predanje,
ispuniti narodno nadanje...

Obretenije glave kneza Lazara, ulje, rad Đorđa Krstića, 1905., Narodni muzej u Beogradu

U obredima je teško razdvojiti sveto od profanog. Dok u ratnim oblastima, ali i van njih ljudi gladuju, evo kako novinar opisuje situaciju na jednom bojištu: "**Jagnjeće brigade marširaju, kroz lavirinte sankcija i tminu rata. Prepuni ovali mirišljave pečenjke i klokotavi potočići bogougodne tečnosti samo su deo prigodne scenografije na ovakvim skupovima**. Šta tek reći za vozni park, napolju, kojeg bi poželela svaka skandinavska vlada, oko koje se obično vrzma četa nabildovanih pratilaca... " I sve u tom smislu kao da je reč o zemlji dembeliji, a ne kraju najteže pogođenom ratnim razaranjima. Poruka je jasna: **tamo gde je blizina smrti, tamo je i obilje**. U nedavno sačinjenoj analizi čitanki, za šesti i sedmi razred osnovne škole, **najčešće se među patriotskim činovima pominje smrt** odnosno njoj blisko **žrtvovanje** - u 160 od 180 pronađenih jedinica. Iz toga se može zaključiti, kako kaže jedan komentator, da je "**mrtav patriota najbolji patriota, odnosno da je smrt najbojli dokaz patriotizma**".

Veličanje smrti neposredno je povezano sa militarizacijom i kriminalizacijom društva. Celokupan život organizovan je na ratnoj ekonomiji. Srednja klasa, nosilac kulturnog i društvenog života, materijalno je sasvim uništena. Osećanje raspadanja, osećanje katastrofe, doživljava kao vlastitu sudbinu. **Iza svih tih fasada, lažnih rodoljuba, mitova i paramitova, razvija se, uz blagoslov države, veliki posao, organizovani kriminal, koji na ratu, nesreći i stradanjima ostvaruje ogroman profit**. Najunosnija tržišta ovih poslovnih ljudi novoga kova nalaze se na poljima smrti. **Iza opsesije smrću, iza fascinacije smrću, otkriva se trgovina smrću. Smrt je roba koja donosi krvave profite**. Izopačeno shvatanje patriotizma zasnovano na umiranju, a ne na životu, **na mitu, a ne na stvarnosti, na kolektivizmu, a ne na slobodnoj volji pojedinca**, ukazuje na približavanje onim opasnim društvenim projektima koji su uvod u pravu nacionalnu katastrofu. To je opasnost, kako nas istorija dvadesetog veka uči, kojoj nisu odoleli ni veći, kulturniji narodi sa dužom demokratskom tradicijom. Ali, dok veliki narodi svojim izopačenostima i stranputicama ugrožavaju duhovni, ekonomski i društveni poredak čitavog sveta i doživljavaju pročišćenje u požarima gotovo kosmičkih razmera, manji narodi ugrožavaju, pre svega, sopstveni razvoj i sopstveni opstanak. **Veliki svet ih izoluje i prepušta samoubilačkoj sudbini ukoliko ne pronađu dovoljno unutrašnje snage koja će dovesti do odlučujućeg preokreta, osloboditi ih opsesije smrću**, moralne truleži i gubljenja svakog poštovanja prema ljudskom životu. **Ako ne, postoji samo jedan put: put ka ništavilu.**

Radomir Konstantinović

SRPSKI NACIZAM PALANAČKOG DUHA

"Mit o plemenu"

Srpski nacizam nije "import"(uvoz) iz nemačkog **nacional-socijalizma, kome je služio i podražavao, već je krajnji izraz duha palanke**, odnosno osnovnog protivrečja njegovog koje je protivrečje između večno-plemenskog kao iracionalnog i prevashodno empiričko-racionalističkog njegovog stava, protivno svakoj iracionalnosti, pa i ovoj na koju poziva njim samim ovekovečeni duh plemena. Protiv-mistički (do čistog apsolutnog Dana), duh palanke ovde neizbežno biva suočavan sa pozivom na misticizam, i s nemogućnošću svojom da misticizam prihvati. **Zlo srpskog nacizma je i zlo ovog protivrečja, a propast njegova je, između ostalog, u nemogućnosti duha palanke da prihvati misticizam "rase".**

Nacizam u tom smislu jeste, u sferi srpskog duha palanke, nemogućnost ovog duha da, ostajući skroz empiričko-racionalistički, bude istovremeno i mistički "rasan", veran svom **večno-plemenskom idealu, onome mitu o plemenu** koji se pretvorio u plemenski mit nemogućnošću da bude protivstavljen istoriji i ponovljen. **Misticizam srpskog nacizma je "krstaški", ratnički, u stilu "odbrane" Hrista od marksističkog Anti-hrista, misticizam Dimitrija Ljotića koji je svoje kvislinške falange hteo da vidi i prikaže kao falange srednjevekovnih svećenika Hrista. Međutim, taj misticizam (savršeno tuđ duhu palanke) nije bitan ni izdaleka kao misticizam večno-plemenskog, "rasnog", koji je u samom korenu srpskog nacizma kao krajnjeg izraza srpskog nacionalizma pa i duha palanke koji, u pokušaju povratka duhu plemena, neizbežno jeste i ovaj duh nacionalizma. Ako je svojim teističkim misticizmom srpski nacizam bitno protivrečan duhu palanke (dolazeći, uostalom, i u protivrečje sa nacional-socijalizmom tim pokušajem uspostavljanja verskog fanatizma), on je ovim misticizmom večno-plemenskog, "rasnog", sasvim na putanji duha palanke okrenutog tautologiji večno-svoga, samo-posedujućeg duha koji se, samim posedovanjem, zatvara u krug prema svemu što je izvan njega i što je, zato, opako-tuđinsko i neprijateljsko, jer je tuđe).** Ma koliko da je reč o "samosvojnosti" srpskog duha (na koju se srpski nacizam, u svom vazalstvu Hitlerovom nacional-socijalizmu, pozivao) prevashodno reč u službi gebelsovske propagande, kojom je on svoje vazalstvo pokušavao da predstavi kao izraz

narodnog duha, pa time i kao legitimni izraz njegove volje, ova ideja o samosvojnosti je starija od srpskog nacizma i autentična autentičnošću neautentičnog duha palanke kao tražioca te iste samosvojnosti, a u sukobu sa istorijom i sa neizbežnošću "svetske" sudbine.

Poetika srpskog nacizma

*Izražena kroz razne napise (**Svetislava Stefanoviča, Vladimira Velmar-Jankovića, V. Jonića, dr R. Đisalovića i drugih**) ova poetika došla je do najpotpunijeg izraza u napisu **Dimitrija Najdanovića** "Dobrovoljačka lirika" (objavljenom najpre u listu "Srpski narod", Uskrs 1944, a zatim kao pogovor "dobrovoljačke" lirike u knjizi Tvrđava, Beograd 1944), i zasniva se na šest osnovnih načela (ovde oglašenih za ostvarene **u lirici Ljotićevih falangista**); ta su načela: 1) **načelo "lirskog iskona naroda"** koji se dostiže, kao "lirska sabirnost", činom **herojskog samo-žrtvovanja**, 2) načelo **ideje nadstavljene estetičkom momentu** (anti-estetizam), 3) načelo **transcendiranja smrti** (njene sublimacije i simbolizacije: integralni optimizam), 4) načelo "realizma" suprotstavljenog "besadržajnoj apstrakciji" (načelo misli u "stvarnosti", načelo anti-apstrakcije), 5) načelo **erotskog potiskivanja** i, 6) načelo **entuzijazma** protivstavljenog fanatizmu (kao **načelo trezvenog entuzijazma, trezvenog patriotizma**). Ova načela ovako su protumačena: 1) "dobrovljačka" lirika je novi tip lirike, onako kako je njen pesnik novi tip pesnika. On, pre svega, raskida sa "građanskom, liberalističkom lirikom": "Građanska, liberalistička lirika smatrala je za nužno da opeva strogo individualne, subjektivne, suviše lične motive. Građansko-liberalistički pesnik utoliko je više hvaljen, ukoliko je uspelije umeo da se zlatnim, srebrnim, ili svilenim vrpcama svoga pesničkog dara izoluje, usami, izdvoji iz narodne zajednice. Mislilo se da se pesnička ličnost iscrpljuje u samotništvu, u pustinjaštvu. U ovom cepanju od narodne zajednice i od svakog sveta bližnjega i najbližnjega tražila se i videla i originalnost pesme pesnika... Dobrovoljačka lirika ima u svim svojim predstavnicima stvaralačke jedinke, ali sve njih vezuje ucelo i ujedno: u **lirsku sabirnost, duh herojstva duh junačke falange, duh nacionalno borbene povezanosti**, koji savlađuje u njima starolirsku "zlatnu izolovanost" i čini **lirskohorsku celosnost**"; 2) "Stari religiozni pesnik trudio se da religioznu temu nadmaši estetskim oblikom. On je takoreći zapaljeni svešteni žižak gasio u jeleju, ulju lepote, lepoga. Valjalo je obrnuto raditi: **žižak je morao iz ulja crpsti snagu svetlosti, a ne u njemu se daviti. Estetski momenat ne sme nikad da udavi svoju ideju**. Uzmite koju hoćete religioznu pesmu iz ciklusa Lirika duše, pa ćete videti da taj stari greh*

"umetnosti radi umetnosti" (estetizam) nije učinjen: tamo se forma ne žrtvuje sadržini. Umetnička i religiozna vrednost se ne potiru; 3) "**Svaki je od pesnika-boraca video u pogrebu i humci druga svoj pogreb i svoju humku**. Onda ovakva smrt: smrt koja poseca, kao kosac cvet u polju, iznenada, na prečac mlade živote, i to živote koji su vitezi-krstaši u ratu za Boga i Božju stvar, mora u preživelog druga razbrujati horove skepsi i problema o smislu, vrednosti i opravdanosti svih njegovih najviših ideala. Kakva su divna i veličanstvena savlađivanja smrtnog užasa i problematike! **Lirika dobrovoljačka** u ovom smislu vaistinu je odgonetanjima i mirenjima svojim **potpuno njegoševska**.. Čak nekako svečana, sakralna, **pobedno-izmiriteljska, kao u pogrebnim pesmama pravoslavlja**; 4) mislenost je uvek u vezi sa "stvarnošću", refleksivna lirika "ne čezne i ne vene u bledim i besadržajnim apstrakcijama. Vizija je i ovde nova po realizmu svom. **Ma kako pesme bile "mislene"**, daleke idejom svojom od svakidašnjice, **one su viđene u prepletu sa stvarnošću**; 5) "**Dobrovoljac je ovde**" (misli se na ciklus ljubavne lirike u Tvrđavi, pod naslovom Lirika Srca) "**suviše diskretan", povučen**. On svoje ljubavne emocije nerado otkriva. Sve mu se čini da junačkom soju čoveka ne priliči glagolati, ma i umetničkim jezikom, o bolovima i radostima srca; 6) "Ne fanatizam, već entuzijazam! **Fanatizam je fatalizam. Fanatik je po pravilu duhovno slep čovek, zanešenjak ideje kao strasti**. Entuzijasta je heroj vidovitosti, poklonik istine, okat u Bogu, bogonadahnut, široko otvorenog duhovnog oka. Entuzijazam znači: biti u Bogu, stajati u Najvišoj istini, od koje sve istine svoju svetlost dobijaju."

Ovih šest načela poetike srpskog nacizma nedvosmisleno iskazuju duh palanke i potvrđuju, bolje nego išta drugo, nacizam kao potencijalnu mogućnost ovoga duha koji, u pokušaju obnove plemenskog jedinstva i jedno-obraznosti, zasniva sebe u svojoj filosofiji: 1) na načelu samo-žrtvovanja pojedinca (pojedinačno stiže do "sabirne celosnosti" samo putem svog žrtvovanja; načelo žrtve, herojske, je jedinstveno načelo duha palanke, neotuđivo od njega), 2) na načelu apsolutnog racionalizma koji je u suprotnosti sa fenomenom estetičkim, sa fenomenom smrti, erotizma i, najzad, s fenomenom fanatizma (koji okreću otvaranju i zbog toga ga opasno iskušavaju), i 3) na načelu "realizma" suprotstavljenog "apstrakciji" "besadržajnosti misli" odvojene od "stvarnosti". **Ova tri osnovna načela filosofije palanke (samo-žrtvovanje pojedinačnog, apsolutna racionalnost i apsolutni realizam) prikazuju duh palanke i kao duh potencijalnog nacizma** jer kao duh totalitarizma koji je, samom svojom prirodom, osuđen na odbijanje ne samo svega tvorački-subjektivnog (u

čemu uvek vidi "individualizam" i "subjektivizam" kao jemstvo otpadništva od sebe), ***već i svega iracionalnog*** *što može (kao fenomen smrti, erotizma ali i fenomen estetički) da određenu ideju, u kojoj se on oličava, na kojoj se zasniva njegova normativnost, njegove "sabirne vrednosti" izvan kojih je nemoguć, ne samo ugrozi skepsom već i da bude put njenom apsolutnom poricanju, ali ova tri načela, svojim dubokim protivrečjem, još više prikazuju duh palanke (na isti način protivrečan) kao duh potencijalnog nacizma. Osnovno protivrečje, koje se i ovde otkriva, u poetici nacizma, jeste protivrečje između nužno iracionalnog nad-ja plemena i nužnog racionalizma duha koji, u svojoj težnji za zatvaranjem, neizbežno mora da teži racionalizaciji svega (od fenomena estetičkog do fenomena smrti i erotike), pa tako nužno protivreči ovom nužno-iracionalnom nad-ja plemena. To protivrečje jeste i protivrečje duha palanke, ono je ovde gotovo verno reprodukovano u poetici nacizma, koji je samo zlo ovog protivrečja. Protivan svemu što je zaborav sabirnog nad-ja plemena, od estetičkog doživljaja (koji je i ideja ali samo njenim prevazilaženjem), do erotizma i izazova smrti kao uvek moguće sile razaranja unapred date ideje, a ne manje protivan i "besadržajnoj" misli optuženoj ovde za "apstrakciju", jer za odvajanje od "stvarnosti" (koja je sinonim određene ideje o njoj, a ne sama ta stvarnost, koja je i ta ideja, ma koja ideja, ali upravo zato ne samo ona, već mnoštvo ideja, njihovo rađanje i njihova nemogućnost), duh palanke kao protiv-smrt, protiv-eros, protiv-estetizam, protiv-"apstrakcija" jeste duh pamćenja nespojivog sa večno-iracionalnim nad-ja plemena kao nad-ja tamnog vilajeta u kome pamćenja nema, koji je sama iracionalnost, tim tamnija i udaljenija, tim neuhvatljivije tamno-vilajetska, što je ovde pokušaj da se ovaj nužni racionalizam pomiri sa njom, apsurdnije uporan.*

Pozivanje na narod

Pozivajući na iracionalnost nad-ja plemena, ovaj racionalističko-trezvenjački duh palanke ostaje samo na ravni poziva, na ravni ideje ili mita o plemenskom mitu, na ravni ideologije i programa a ne na ravni saglasnosti (duhovne) sa njim. ***Pozivanje na narod, kao na apsolutnu i prvu, neposrednu stvarnost duha ovde je utoliko neizbežnije ukoliko je više taj narod jedan "iracionalan" narod,*** *tamno-vilajetski apsolutni (božanski) realitet koji uvek ostaje onostran svesti, koga svest nikad ne može dovoljno da "ima", da se dovoljno prožme njime, i to tim prokletije i očajnije što je nužnije osuđena, samim ovim duhom, kao duhom plemenske "samo-svojnosti", na zatvaranje, odnosno na racionalizaciju. Ako ovde ima patnje, u ovom subjektu zla (a zašto je ne bi bilo, jer kako da je ne bude?), to je patnja tamno-vilajetska,*

patnja od tamno-vilajetskog ili-ili, s onu stranu ma kakvog razrešenja: kao što u priči o tamnom vilajetu (kako ju je Vuk zabeležio), ako uzmeš kajaćeš se, a ako ne uzmeš opet ćeš se kajati, i ovde nema izbora osim jednog: izbora ovoga ne-izbora, ovog prokletstva u unapred zajamčenom porazu. **Ako se "uzme" obogovljen, tamno-vilajetski narod, "uzima" se iracionalizam i uništava "ideja" o samome tom večnom narodu, a ako se "ne uzme" ovaj narod, ostaje se u onoj istoj "apstrakciji" koja se, kao "besadržajna" mrzi: tada se ima ideja o narodu ali ne i sam taj narod.** Ova tamno-vilajetska patnja (v. odeljak Nihilizam tamnog vilajeta) je patnja zbog božanski apsolutnog naroda koji se, kao takav, protivi svesti; mržnja na pojedinačnost (koja se, verbalno, najčešće izražava kao mržnja na liberalističko-građanski duh), u stvari je mržnja ovog pojedinačnog na sebe samog, tog pojedinačnog koje se, u odnosu na božanski narod, oseća kao sopstvena prepreka za ono što se hoće; to je mržnja svesti (pojedinačne) na svest, tim jača što je očiglednija nemogućnost (toj samoj svesti) da se u samoj sebi preobrazi u "svest" tamno-vilajetskog naroda, kao ne-svest, kad sva domišljanja o takozvanoj "individualnoj" i "opštoj" svesti ne mogu da doprinesu ovome tamno-vilajetskom nerazrešenju u kome se svest otkriva samoj sebi (upravo ovom nemogućnošću svog preobražaja u opštu svest) jedino moguća kao pojedinačna svest, u okvirima neželjene (omrznute) pojedinačnosti.

Upućivanje zlu je ovde upućivanje van-svesnom (iracionalnom) zlu, ali ne samo od subjekta prema drugom subjektu, kao objektu (nepoželjnoj pojedinačnosti kao simbolu otuđenosti od "celosnosti" naroda), već i od subjekta prema samom sebi kao subjektu ovoga zla, pri čemu se on za samog sebe pretvara u sopstveni objekt, upadajući u beskonačnu zavadu sa sobom, koja svojom nepodnošljivošću traži eksteriorizaciju sopstvenog zla u drugog, a koja traži krivca izvan sebe tražeći eksteriorizaciju ovoga samoga sebe kao sopstvenog objekta, u pokušaju vraćanja (tim oslobođenjem od sebe kao svog objekta) svojoj predašnjoj, pred-tamno-vilajetskoj subjektivnosti. **Heroizam je ovde ispoljavanje mržnje za sve ovo-strano u ljubavi za ono-svesnu (ono-strašnu) celosnost, a u stvari pokušaj oslobođenja sebe samoga kao svog sopstvenog objekta, pokušaj traženja, herojskim podvigom, svoje sopstvene "celosnosti" (kao jedinstvenosti u subjektu) pronalaženjem objekta izvan sebe, u nevoljenoj ovo-stranosti.** Duh ovog herojstva je duh samo-prevazilaženja pojedinačnog kao "pojedinačne" svesti, duh nemirenja sa svešću, plemenski duh koji zahteva žrtvovanje pojedinca kao jedinstveni put u "večnost" ali, ne manje i ovo žrtvovanje svesti nespojive sa van-svesnom "večnošću". Plemenski motiv žrtve ovde se, tako ponavlja, ali ne u plemenu već izvan

plemena, u svetu ideje o plemenu koje je, nestvarno (gurnuto u prošlost istorijom), postalo, - upravo svojom nestvarnošću, - jedan ideal koji živi od njemu neizbežno protivrečnog a nužnog racionalizma (nužnog samom ovom "idealnošću" plemena) i zbog toga žrtvovanje ne ostvaruje duh plemena u njemu samom, već je pokušaj prevazilaženja ideala kao stvarnosti tog duha, izraz nemirenja sa njegovom "idealnom" stvarnošću (kao sa ne-stvarnošću), ali samim tim i izraz daljega, neotklonjivog prisustva tamnog kao idealnog, u stvari racionalno-idealnog. Kao ono-stran, duh plemena je istovremeno i ideja (racionalan) i, u pokušaju pretvaranja njegovog iz stanja ideje u stanje stvarnosti, kao "materijalne" ideje krajnje iracionalan. **Žrtva bi, žrtvovanjem, imala da iracionalizuje racionalno, žrtvovanje bi imalo da bude mentalna tehnika ove iracionalizacije racionalnog što ne znači, međutim, ništa drugo nego i uništavanje racionalnog, i upravo strah od gubljenja idealnog (racionalnog) produžava se kao strah od iracionalnog**; zbog toga se pokušava nemoguće: da se žrtvovanjem, kao ovim prevazilaženjem racionalnog (programskog), na putu ka "celosnosti" kolektiviteta, ipak taj moment racionalno-programskog sačuva, odnosno da se dostigne jedno racionalno žrtvovanje ili, što je još apsurdnije, jedan racionalni heroizam (koji bi imao da znači jedan racionalni iracionalizam). Ovaj pokušaj ogleda se svuda: u nastojanju da estetički moment ne ubije ideju, koja mora da preživi i izazove i iskušenja Smrti i Erosa, da "refleksija" ne bude "besadržajna" već da bude zaronjena u stvarnost (sama ta stvarnost a ostajući - refleksija), da se uvek i u svemu stvarnost prožme idejom i ideja stvarnošću, kao racionalno iracionalnim, gradeći jedno apsolutno jedinstvo koga ovde, u ovom tamno-vilajetskom ili-ili-duhu nema, - ali on je najviše, esencijalno izražen suprotstavljanjem entuzijazma fanatizmu (načelo šesto): **fanatizam se odbija, jer je delo strasti, čistog prodora iracionalnosti, a fanatik se ne voli kao "duhovno slep čovek"**. Od entuzijazma se traži herojstvo "vidovitosti", onako kako se od entuzijaste zahteva da bude "okat u Bogu", na onaj isti način na koji i sam duh palanke (v. odeljke: Ateizam kao funkcija javnosti i Realizam kao plemensko žrtvovanje obogovljenoj stvarnosti) pokušava da, čuvajući svoj racionalizam, sačuva i boga, odnosno da ne napuštajući sebe ne napusti, ipak, boga, da ostane ovako "okat" u bogu, priseban duh, otvoreno oko i otvoreni sluh koji u bogu ne gube sebe, padajući u mističko-reliegijski iracionalizam. Protiv-misticizam ovog racionalizma produžava se i ovde, u ovom pokušaju da se bog, kao nesaznajni apsolutni realitet (i apsolutan samo ako je nesaznajan), kao tamno-vilajetski bog čiji duh je s onu stranu

izraza, ipak sačuva ali da se, ostajući u ovome svom svojstvu, paradoksalno izmiri sa racionalizmom, da nam ne oslepi vid i ne pomuti razum. **Taj imperativ: biti u bogu i biti u razumu, jeste paradoksalni imperativ razumnog zanosa**, pa čak i razumnog misticizma, imperativ čije protivrečje, s onu stranu svakog razrešenja (i zbog toga jemstvo svakog zla), izražava se i u idealu racionalnog heroizma ili entuzijazma koji čuva ideju, ali je ipak strastveničko-iracionalan, koji bi imao da bude nekakav ne manje paradoksalan entuzijastički fanatizam. Između ideala i stvarnosti, kao između racionalnog i iracionalnog, ovaj duh je, u sebi samom (kad je autentičan), između sebe i samog sebe, odnosno između svoje svesti (kao svesti o idealnom) i toga idealnog koje je tamno-vilajetski nedostižan i neizreciv (svesti nedostupan) "narod", onaj Rozenbergov "unutrašnji glas" kao glas "krvi" (iracionalnosti) koji je protivan svesti i koji se, zato, ne može prevesti na njen jezik kao na jezik reči, za koga nema reči ali koji, upravo zato, a u neodložnoj i nezadovoljenoj želji da se on "ima" svesno (da se u njemu, dakle, bude "okat"), daje izuzetan značaj jeziku.

"Antibirokratska revolucija" je krenula

Rade Vukosav

ODAKLE NAM JE ZLO POŠLO

Snovi o "Velikoj Srbiji"

Za sve ovo što nam se 1941. godine zbilo i što nam se u ovom ratu događa, posledice su ranijih historijskih i političkih tokova i grešaka, koje, ako se na njih kritički ne osvrnemo, ne možemo temeljno sagledati zašto nam se historija ponavlja i zašto doživljavamo užasne tragedije. ***Bez osvrta na kratak presjek vladavine Karađorđevića ne možemo sagledati odakle nam je ovo zlo POŠLO.*** *Stradalnici, ma kog naroda bivše SFRJ, u ovoj tragediji, posebno na prostorima Hrvatske i BiH, gledajući svaki iz svog jada, vide* ***odakle im je zlo došlo,*** *a mnogi ne znaju* ***odakle im je zlo POŠLO.***

Riječ je o Karađorđevićevskim osvajanjima, načinu njihova vladanja i državnim sistemom o kome smo jednostrano i uljepšano učili historiju iz toga razdoblja. Obiđene su velike greške tadašnjeg režima. Usljed nesretno postavljenih temelja države Južnih Slavena, nespremnosti režima da vlada na načelima demokratije, začela su se neslaganja i zli odnosi unutar ove zajednice. ***Nama je ideološki usađivan pojam o državi - ne o kakvoj, nego koliko prostorno velikoj na zemljopisnoj karti.***

Ako se osvrnemo na događaje i ratove od dolaska Petra Karađorđevića na okrvavljeno prijestolje Srbije 1903. godine, nepobitno ćemo doći do saznanja da se moramo osloboditi od opterećenja uljepšano učene historije iz tog vremena. ***Učili smo historiju sa hvalospjevima Petru I Karađorđeviću kao "kralju oslobodiocu" i njegovom sinu kralju Aleksandru I kao "kralju ujedinitelju" i o njihovim ratnim pobjedama, pa su generacije kljukane o nužnosti njihovih ratova, uz opravdanje da smo stalno bili (pa i sada) ugroženi i okruženi zavjerama protiv Srbije,*** *te da smo uvijek bili u pravu, držeći se toga i danas. Uvijek nam je za sve neko drugi bio kriv - i sada je. Iz toga su nastale i Ćosićeve jadikovke, uvrštene i u* ***Memorandum SANU, kako "Srbija dobiva u ratu, a gubi u miru". Srbija jeste dobivala u ratovima, a što je gubila u miru postoje uzroci koje mi - zbog krivog i jednostranog viđenja ratova koje su Karađorđevići vodili - previđamo.***

"Načertanije", smišljeno za vladavine kneza Aleksandra Karađorđevića 1844. uzima svoj zamah upravo dolaskom na prijestolje

Srbije Petra I Karađorđevića, putem zavjere i ubistvom kralja Aleksandra Obrenovića. Obrenovići su, zapravo, Srbiji izborili državnost i priznanje njezine državnosti od strane evropskih sila na Berlinskom kongresu 1878. godine. Tek priznatu berlinsko-kongresnu Srbiju sa proširenim granicama, ali iscrpljenu oslobodilačkim ratovima, Petar I opterećuje pripremama za balkanske ratove u koje ulazi 1912. godine i osvaja Makedoniju i Albaniju. Albaniju sa namjerom da ima **"srpsko more"**, ali je napušta pod pritiskom velesila. Po tom Srbiju 1913. godine uvlači u II balkanski rat sa Bugarskom, zbog svađe oko podjele Makedonije. Bugarsku istovremeno napadaju Grci, Turci i Rumuni. Bugarska gubi rat i **Srbiji ostaje najveći dio Makedonije koju Karađorđevići posrbljavaju u "Južnu Srbiju", nameću joj srpski jezik, pismo, školu i Srpsku pravoslavnu svetosavsku crkvu.** T**o pravdaju nekadašnjim Dušanovim carstvom koji je vladao nakon nasilnog svrgnuća svoga oca Stefana Uroša III Dečanskog 1331. godine.** Dušan 1332. godine svladava pobunu zetske vlastele i počinje osvajanja makedonskih, albanskih i grčkih zemalja. **Godine 1350. zavojšti na Bosnu sa kojom gubi rat i vraća se opet osvajanjima na jugu. Čak ni Beograd ni Mačva nisu bili njegovi. Okrunio se 1346. a umro 1355. godine kada mu se carstvo neslavno raspalo, vladavši kao car devet godina. Sadašnja opsesija Dušanovim carstvom ništa drugo nije osim samoubilačkih ciljeva: "Ne tražimo ništa novo, samo carstvo Dušanovo".**

Karađorđevići, željni slave i velikodržavlja i uloge hegemona na Balkanu i ovom dijelu Evrope, pohlepni za teritorijama i primamljivim mirisom mora, ratovima **iscrpljenu Srbiju 1914. godine uvlače u strašni I svjetski rat organizujući ubistvo Franza Ferdinanda 28. juna 1914. u Sarajevu - zbog "srpske" Bosne.** Osiromašeni narod Srbije - uvučen od strane svoga režima u najveću svjetsku klaonicu - patriotski se ponio i junački, bez premca, podnio rat, za koji nije bio kriv. **Više od trećine stanovništva Srbije u tome ratu gine**, umire od gladi, od raznih bolesti i po okupatorskim logorima. Poslije toga, godinama Srbijom hara tuberkuloza, masovno koseći mladež. **Narod je znao odakle mu je zlo došlo, a zataškano mu je da zna odakle mu je zlo POŠLO.** A Karađorđevići su "zablistali", pripisujući sebi veliku slavu, dobivši Kraljevinu SHS (Jugoslaviju) sa unitarnom diktatorskom vladavinom. **Crnu Goru, putem obmane "Velikom skupštinom", pripajaju Srbiji, ukidajući joj viševjekovnu državnost i autokefalnost Crkve, nametnuvši joj Srpsku pravoslavnu svetosavsku crkvu. Otjerali su sa prijestola svoga tasta (Petrova) i djeda (Aleksandrova) kralja Nikolu Petrovića i na vrlo perfidan, pokvaren način, uz krvave posljedice. Od historijske autonomnosti**

Vojvodine - nije ostalo ni "a". Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj je uzeto i ono malo prava što su ga imali u Austrougarskoj.

Na zasjedanju Narodne skupštine Kraljevine Jugoslavije u Beogradu 20. juna 1928. godine su, u skupštinskoj dvorani, hicima iz revolvera **poubijani hrvatski prvaci Stjepan Radić, Pavle Radić i Đuro Basariček**, a nekolicina izranjavani. Ovo je u Hrvatskoj dalo materijala frankovcima za neviđeno raspirivanje mržnje prema Srbima i **za jačanje ustaškog pokreta** od čijeg su terora 1941. masovno stradali nedužni Srbi.

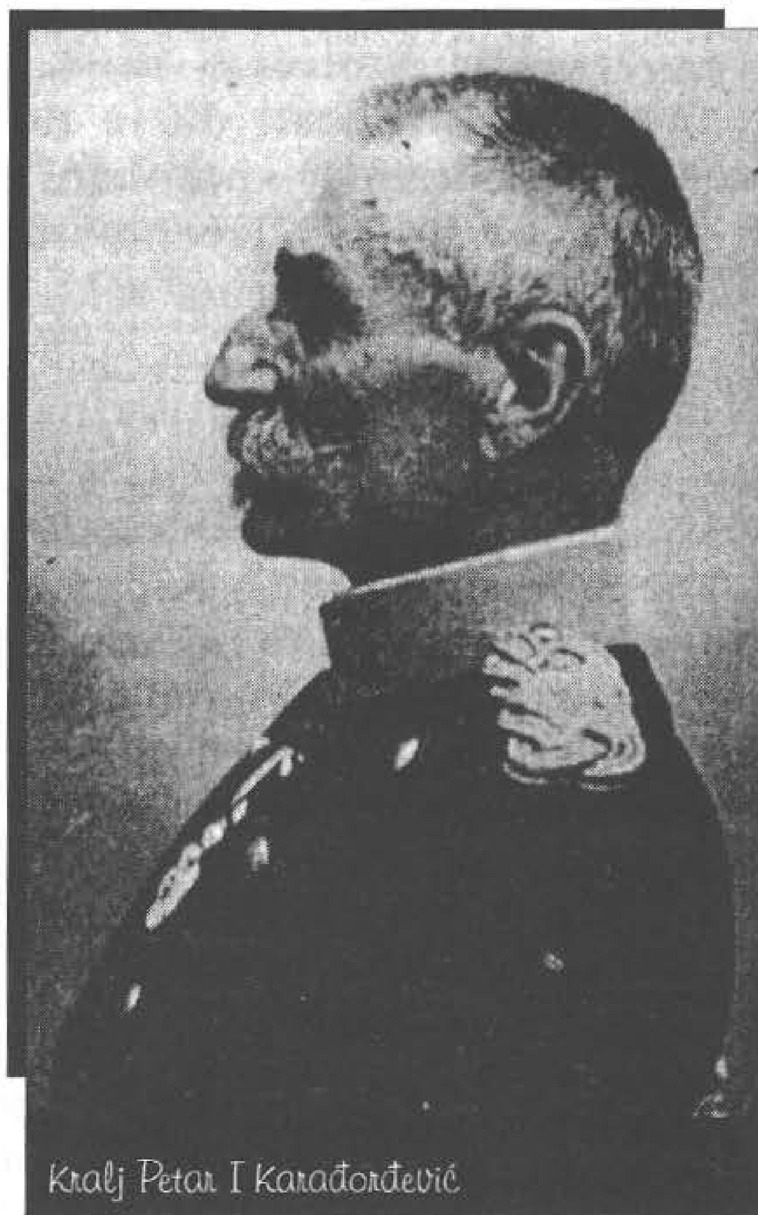
Narod Srbije, za vlade Karađorđevića, ostao je i dalje vrlo siromašan sa niskim životnim standardom; usmjeren na ropsku pokornost monarhiji i državi. **Srbija je zaista prošla kroz Golgotu koju su joj slavoljubivi i za teritorijama pohlepni Karađorđevići nametnuli.** Udarom fašističkih okupatora na zemlju 1941. godine, država, u kojoj su svi bili nezadovoljni, raspala se za 12 dana.

Dr Stevan Moljević, ideolog Draže Mihailovića, Memorandumom od 30. juna 1941. godine zacrtava stvaranje homogene Srbije, etnički čiste, sa ucrtanom zemljopisnom kartom "Velike Srbije", objavljenom u brošuri "Naš put". Ta karta i mnoge druge slične karte "Velike Srbije" mnogo sliči nedavnoj meteorološkoj karti TV Dnevnika RTS. Zna se zašto i u kom cilju, a osvjedočili smo se da od tuđih teritorija boli glava.

I raniji režimi Kraljevine Srbije, kao i neki krugovi carske Rusije, krajem prošlog vijeka **su Srbe van Srbije često instrumentizirali, potpaljujući ih da dižu ustanke, a propadanjem ustanaka su te jadne Srbe ostavljali na cjedilu.** Najcrnja i najdramatičnija "upotreba" Srba u Hrvatskoj i BiH, s najtragičnijim posljedicama se upravo sada događa, u cilju da se ostvari san velike države u kojoj bi **"svi Srbi bili u jednoj državi"** - bez obzira na žrtve - doživljava krah. Da ovaj rat nije "rat za srpski narod", kako ga krste naše vođe, nego **rat za teritorije**, evo dokaza: U nesretno zacrtanoj i još u nesretnije propaloj "Republici Srpskoj Krajini" je živjelo oko 40% hrvatskih Srba, a ostalih 60% su rasuti diljem Hrvatske, neobuhvaćeni ovom "srpskom para-državom". Šta će s njima biti, projektante "Velike Srbije" nije brinulo. I slično, i isto tako tragično, se događa u BiH.

Svi ti ratovi, što su ih Karađorđevići vodili, nazivani su "oslobodilačkim" što nam je usadilo krivo učenje i poimanje historije, što nas je ponijelo u zanos da smo mi Srbi sve "oslobodili" i sve "stvorili" stvarajući u nama svijest posesivnosti na sve teritorije i svijest gospodarenja državom, prethodnom Jugoslavijom. Kao, mi smo to stvorili i mi imamo pravo na arbitražu i određivanje kakva i čija će biti ta i ta

teritorija, odnosno dotična država. Usađena nam je svijest **podjele naroda na "državotvorne", "nedržavotvorne", "genocidne", "fundamentalističke", "nebeske"**.. ko ima ako nema pravo na državu. To se često i javno ispoljavalo na nadmen, prepotentan način, što je izazivalo odbojnost prema nama Srbima od strane drugih. Od prevelike slave i shvatanja "prirodnosti" karađorđevićevskih ratova, mi nismo uočili da su za stradanja i česte ratove Srbije i stradanja Srbije i Srba u dijaspori - upravo oni krivi, posebno u I svjetskom ratu.

Kralj Petar I Karađorđević

Kolektivno ludilo

U sjenci slave "oslobodilačkih ratova" 1912-13. i 1914-1918. što su ih vodili Petar i Aleksandar Karađorđević i mnogo slavljene srpske vojvode - **prešućuje se i iskrivljuje istina o antifašističkoj NOB naroda Jugoslavije 1941-1944.** godine, koja je, u historiji Južnih Slavena, bila jedina oslobodilačka borba u **kojoj su se zajedno borili svi narodi Jugoslavije za isti cilj. "Antibirokratska revolucija" sa svojim jednonacionalnim mitinzima širom Vojvodine, Kosova, Crne Gore, Srbije, a nastavljenim po Hrvatskoj i BiH, je bila psihološki uvod za ovaj rat**, prouzrokovavši **kolektivno ludilo** koje nas je dovelo do tragedije. Planeri i predvodnici su bili nacionalno orijentisani intelektualci, takozvana nacionalistička sila, koja je proklamovala da je Srbija, tekovinama "NOR-a bačena u zasjenak, te joj je osporena uloga "Pijemonta" kao jedinog tvorca Jugoslavije, čije federalno ustrojstvo nije bilo po njihovoj volji, pa je dugotrajno vršena priprema da se NOR prikaže u što negativnijoj slici, štetnim po "nacionalne interese srpskog i crnogorskog naroda". **Spominjani su ustaški pokolji Srba, koje novim ratom treba osvetiti. Zato**

se NOR i kažnjavanje fašista u II svjetskom ratu i ne spominju. *Srpski nacionalisti tvrde da su partizani "ubijali Srbe, a štitili ustaše", a hrvatski da su "ubijani Hrvati a štićeni četnici".*

I, eto, sada se pružila šansa da se izvrši osvjeta i stvori čista etnička država Srba do Kupe i Drave, *što nas je dovelo do najveće tragedije i najnižeg moralnog pada u našoj historiji.*

Ovim izlaganjem se ne želi opravdati ničija zlodjela učinjena ni protiv Srba ni protiv ne Srba, jer se ničim ne mogu opravdati, ali se, makar i šturo, želi ***osvijetliti vidik da se zna odakle nam je ovo zlo POŠLO.***

Još se samo čeka Sloba - SLOBODA

Branko Pavićević

PRESUDNE ETAPE U NOVIJOJ POVJESNICI JUGOSLOVENSKIH NARODA

Solidarnost sa trupama Trećeg Rajha

Krajem osamdesetih godina nacionalizam je postao jedna od vodećih ideologija u gotovo svim jugoslovenskim republikama. U Srbiji i Hrvatskoj se to najizrazitije manifestovalo. Upućenijim posmatračima bilo je jasno da nastala kriza ugrožava opstanak jugoslovenske državne zajednice. ***Najradikalnije nacionalističke snage cijenile su da nastupa trenutak za konačan obračun sa nasleđem SFRJ i za rušenje SFRJ. Pri tome je najžešćim osporavanjima podvrgavan ustanak 1941. i čitav oslobodilački rat.*** *To je bilo i prirodno, jer su u oslobodilačkom ratu udareni temelji državnoj zajednici koju u žargonu nazivamo* ***Avnojskom Jugoslavijom.***

Nastupala su teška vremena. Zbunjena Evropa nije mogla da dođe sebi od saznanja (navodne) činjenice da oni koji su 1941-1945. zadivili čitav svijet odvažnošću, abdiciraju (pred povampirenim nacifašističkim snagama, kojima je neko odškrinuo, neko široko otvorio vrata uznemirene jugoslovenske političke scene. Počelo je da se širi gledište (i to kao po nečijoj komandi) da su svi oni građani nekadašnje Jugoslavije koji su izginuli u ljutim bojevima protiv partizanskih brigada i odreda - bili proste žrtve partizanskog terora. ***Javno se govorilo o zločincima bez kazne.*** *Otpor ovakvom moralno-političkom nasilju bio je otežan činjenicom što je jedan dio vladajućih snaga po svim republikama i pokrajinama, negdje u većem negdje u manjem opsjegu, stupio u vrlo tijesnu saradnju sa snagama radiklane desnice. Na javnoj sceni su se pojavili autori koji su počeli da podvrgavaju ruglu najblistavije tekovine antifašističkog rata. Njihovi tekstovi podsjećali su u mnogo čemu na* ***sadržaj avgustovskog proglasa 1941. kojim je osuđen julski ustanak i izražena solidarnost s trupama Trećeg Rajha. Takvoj atmosferi su na razne načine davale ton i ličnosti poznate po tome što su za vrijeme Drugog svjetskog rata po beogradskim njemačkim oficirskim menzama s oduševljenjem komentarisale svaku pobjedu trupa Vermahta na Istočnom frontu.***

S začuđujućom ravnodušnošću i neskrivenom nasladom, neki predstavnici vlasti posmatrali su atmosferu političkog linča, vođenog nemilice protiv onih koji su činili predvodničku snagu antifašističkog i oslobodilačkog rata. ***Počeli su da se razaraju i uklanjaju spomenici istaknutim prvacima oslobodilačkog rata, da im se oduzimaju nazivi ulica po pojedinim gradovima Jugoslavije, da se ruši spomenik Prvoj proleterskoj brigadi u Rudom, onaj kozaračkim herojima na Mrakovici, spomenik na Sutjesci i na Sremskom frontu, da se u Kninu brišu imena ulica*** *nazvanih po najproslavljenijim brigadama oslobodilačkog rata,* ***a Trg žrtava fašizma u Zagrebu da se preimenuje u Trg hrvatskih vladara.***

Ako iko ikad pripremi bibliografiju antipartizanskih članaka i rasprava, knjiga i posebnih publikacija, objavljenih od kraja osamdesetih do sredine devedesetih godina, zapaziće da većinu autora predstavljaju ličnosti čija se znanja iz novije istorije nalaze na grubom nivou elementarnosti. Najlakše će se zapaziti da je sve tvorce te neslavne literature ujedinjavala mržnja, bez mjere, smisla i opravdanja. ***Najimfamnija publikacija*** *takve vrste je van sumnje, ona "****o stotinu znamenitih Srba****." ****U njoj je zauzeo mjesto jedan od dvojice vodećih balkanskih Kvislinga - Milan Nedić****. On je postavljen* ***u isti red s Petrom II Petrovićem Njegošem - pjesnikom slobode****. Priređivači su time napravili najmračniju kulturnu i ljudsku degradaciju generacija koje su se napajale Njegoševom himnom o slobodi. Krleža bi rekao da to predstavlja - "ljagu naše ljage".*

U vrijeme kad smo sastavljali kalendar istorijskih događaja za svečano obilježavanje u 1995. godini, objavljena je vijest o tome da su u svim velikim centrima sila antifašističke koalicije preduzete mjere za proslavu pedesete godišnjice od završetka rata. To je presudno uticalo i na naše predstavnike vlasti da se i oni priključe tome slavlju, smatrajući da će im javnost i buduća pokoljenja zaboraviti onu ravnodušnost koju su pokazivali tokom više od pola decenije, kad nas je zatrpavala ***antipartizanska pamfletska literatura, a svijest građana trovale mnoge radio i TV emisije****, koje su podsticale revanš i obračun sa svim što je odisalo antifašističkim duhom. Pod pritiskom evropske i svjetske javnosti, i predstavnici naše vlasti počeli su da cijede kroz zube poneki pozitivan sud o našem antifašističkom i oslobodilačkom ratu, iskazujući pri tome i jednu čudnu tvrdnju da je to, prije svega, bio srpski i crnogorski oslobodilački rat. Kako su to primili narodi nesrpskog i necrnogorskog porijekla - neka sami saopšte.*

Iracionalnom nacionalističkom omamom protiv AVNOJ-a

Avnojska Jugoslavija, u čijem je stvaranju učestvovao jedan dio našeg članstva, a svi skupa smo bili svjedoci njenog tragičnog okončanja, bila je istorijska negacija ***državne tvorevine nastale 1918. godine.*** *Još prilikom prvog dogovaranja o izgradnji političkih načela i državno-pravnih koncepcija na kojima je trebalo utemeljiti prvu jugoslovensku državnu organizaciju, pokazalo se da predloženi koncept države, kao multinacionalne i multikulturne tvorevine, nije mogao očekivati srećnu budućnost. Sama načela, ozakonjena* ***Vidovdanskim ustavom*** *i političkim dokumentima koji su tom ustavu predhodili pokazala su da će narodna očekivanja biti potpuno iznevjerena.* ***Uzalud su vladajući krugovi srpske monarhije isticali da ideju o "troimenom narodu" treba da osnaži i učvrsti ideologija integralnog jugoslovenstva, svi nesrpski narodi, bez velikih napora, brzo su uočili da se pod tim vidom na vrlo vješt način iskazuje centralistička državna doktrina vladajućih krugova oko srpskog dvora.*** *Dovoljno je samo spomenuti činjenicu da je 1926. godine od* ***165 đenerala*** *bilo samo* ***dva Hrvata i dva Slovenca,*** *a za isto razdoblje* ***od 92 oblasna upravitelja samo 14 nesrba*** *- pa da se jasno vidi na kakvim se načelima zasnivala takva državna zajednica. Nije nikakvo čudo što je* ***vladajuća garnitura takve državne zgrade pobjegla s poprišta istorije u aprilu 1941. prije nego što su osvajačke armije zauzele većinu teritorije pod njenim suverenitetom.***

Naslućujući opasnosti od buntovno raspoloženog stanovništva širom Jugoslavije, nacifašističke sile su izgradile ***sistem okupacije,*** *smišljen s ciljem da se po svaku cijenu parališe bilo kakav pokušaj oružanog otpora. Taj je sistem dobro došao svim ili gotovo svim građanskim političkim snagama i partijama. On im je nudio mir, red i pokornost. On jedino nije predstavljao prepreku za* ***Komunističku partiju Jugoslavije.*** *Ona je sa oko 37 hiljada organizovanih članova (partijaca i skojevaca) i sa približno tolikim brojem simpatizera, izašla u julu 1941. na političku scenu razdrobljene države i pozvala sve narode na oružani ustanak. Time je samo potvrdila* ***istorijski fakat*** *da je bila* ***jedina opštejugoslovenska politička snaga,*** *sposobna da označi pravi političko-strateški potez koji je u tom trenutku valjalo preduzeti. Narodima naviklim da na ovom vječito nemirnom reljefu ni jednu značajniju istorijsku tekovinu ne mogu ostvariti bez prolijevanja krvi - poziv na oružani ustanak nije bio iznenađenje. Vođstva građanskih partija bila su time užasnuta. Smatrali su da nastupa smak svijeta.*

Sam ustanak je od samog početka imao jasno razrađen političko-strateški program - oslobođenje zemlje od okupatora i oružana saradnja i solidarnost sa snagama antihitlerovske koalicije. **Ustanak nije bio ni srpski ni crnogorski, već izrazito opštejugoslovenski, oslobodilački i antifašistički, veličanstveno izražen u paroli - SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!** Ovaj se cilj nije mijenjao do kraja rata. Ni moćnijeg gesla, ni snažnijeg i slavnijeg oslobodilačkog vojevanja nije bilo u čitavoj povjesnici Južnih Slovena.

Maršal Josip Broz - Tito

Jedan istaknuti ali partizanima izrazito nenaklonjen pisac, govoreći o razlozima uspjeha antifašističkog rata u Jugoslaviji, istakao je dva presudna činioca u tome: prvo, činjenicu da su partizani od početka snažno isticali program obnove Jugoslavije i, drugo, što je ulaskom u jedinice oslobodilačke armije svaki partizan postajao u neku ruku tribun, sposoban da za ideje ustanka pridobija svakog antiokupatorski raspoloženog građanina.

Neizbrisiv pečat antifašističkom oslobodilačkom ratu 1941-1945. u Jugoslaviji udario je **Josip Broz Tito**. Ličnost koja je izrasla iz krugova Treće komunističke internacionale, bila je, slično Mao Ce Tungu, revolucionarni prvak u znatnoj mjeri oslobođen mnogih sholastičkih normi političke filozofije staljinizma. Bio je nadaren i snažnom intuicijom koja mu je pomogla da se brzo uzdigne do nivoa neprikosnovenog vođe najsnažnijeg pokreta otpora u Evropi u toku Drugog svjetskog rata.

Antifašistički i oslobodilački ustanak u Jugoslaviji 1941. najviše je iznenadio pukovnika **Dragoljuba Dražu Mihailovića**, iako je on, neposredno po kapitulaciji Jugoslavije, pošao na Ravnu Goru da odatle vrši pripreme za

preuzimanje vlasti u zemlji, kad to omoguće prilike na svjetskim ratištima. **Mihailović je**, takođe, na okupaciju gledao kao na faktičko stanje i **imao je u svom programu obnovu Jugoslavije**. Na početku ustanka sarađivao je s partizanima, ali je, odmah poslije udara Njemaca na Užičku republiku, izdao zapovijest svojim odredima da se priključe njemačkom napadu. Ubrzo zatim, dao je i naredbe svojim komandantima da, **uz oslonac na okupatorske vojne formacije**, što prije razbiju i unište sve jedinice narodno-oslobodilačkog pokreta. To mu je bio osnovni političko-strateški cilj u toku čitavog rata. Njegovi komandanti u Bosni i Hrvatskoj su strogo vodili računa o ovim uputstvima, ostvarujući i tijesnu saradnju s ustaškim vojnim komandama. Udar Mihailovićevih četnika na Užičku republiku doveo je u krizu oslobodilački i antifašistički pokret u čitavoj Srbiji, isto kao što je napad njegovih snaga na crnogorske partizane od kraja 1941. do sredine 1942. izazvao pravu ratnu dramu na području Crne Gore i Hercegovine.

Zahvaćeni patološkom antipartizanskom mržnjom a podstaknuti iracionalnom nacionalističkom omamom, neki savremeni stranački prvaci najžešći gnjev iskaljuju prema AVNOJ-u, kao centralnom istorijsko-političkom događaju čitavog oslobodilačkog rata. Neki od njih, podržani od propagandne mašinerije, koja je u velikoj mjeri monopolisala informativnu službu ove zemlje, osporavaju legitimitet srpskim predstavnicima u Jajcu 1943. godine.

Publikovani istorijski izvori nedvosmisleno pokazuju da je poslije epopeje Neretve i Sutjeske, Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije preuzela strategijsku inicijativu na jugoslovenskom ratištu, i nije je ispuštala iz ruku do kraja rata. Na širokom prostoru oslobođenih teritorija bila su izgrađena politička, vojno-politička i ekonomska rješenja koja su u uslovima ratne oskudice, svakojakih opasnosti, neizvjesnosti i rizika osiguravala život stanovništvu. **Tada je stvorena istinska narodna samouprava u najtežim i najsurovijim uslovima egzistencije. U tako izgrađenim društvenim odnosima, nije se moglo desiti da se bilo ko izlaže riziku zbog toga što nije pripadao ovoj ili onoj narodnoj ili etničkoj skupini.** Partizanska vojska bila je garant da u multinacionalnim sredinama treba čuvati poštovanje i bratstvo među ljudima različitog porijekla. Partizani su se po tome, pored ostalog, i raspoznavali kao vojska i politički pokret. To je bila tekovina kojoj će se diviti generacije kroz vijekove. Tako usmjeren narodno-demokratski duh spontano je određivao pravac kojim je zajednica naroda Jugoslavije trebalo da stremi.

Pod sam kraj 1943. Vrhovni štab je došao u položaj da se mora jasnije odrediti prema karakteru buduće vlasti jer su predstavnici i institucije starog režima sve bile stavljene u službu okupatorskog sistema. Glavni štabovi po zemljama i pokrajinama Jugoslavije, kao najvažnije vojno-političke institucije, već su sredinom 1943. imali jasan stav o federativnom ustrojstvu buduće zajednice.

Narodni zastupnici u Jajcu 1943. u stvari su samo sankcionisali želju naroda koja se kroz jedan spontani plebiscit izražavala još od Prvog zasjedanja AVNOJ-a u Bihaću 1942. Oslobodilački i antifašistički pokret tada nije imao snagu da otvori dijalog o tome kako već faktički konstituisanu federativnu zajednicu mogu da napuste pojedine članice ili više članica. Iako pravog federalizma nema bez jasno naznačenih uslova za napuštanje federacije, tada trenutak za dublje razgovore o tome nije bio sazrio.

Na zasjedanju je ovacijama iskazano poštovanje Narodno-oslobodilačkoj vojsci Jugoslavije, svrstanoj tada u 27 divizija, 10 samostalnih brigada i više od 100 partizanskih odreda. Njihov elitni dio činili su komunisti, posebno komunistički omladinci. Samo od početka ustanka do kraja 1942. godine od 25 hiljada komunističkih omladinaca poginulo je 17 hiljada. Ovi brojevi nijesu nepoznati. Njih treba ponavljati zbog onih što hoće da ih izbrišu iz narodnog pamćenja.

Jednopartijska država - kobna greška

Prvi dani poslijeratnog razvoja protekli su u znaku učvršćivanja državnog aparata, posebno centralnih organa vlasti i to dobrim dijelom po uzoru na SSSR. To su već bili nagovještaji da u izgradnji novog sistema neće u dovoljnoj mjeri služiti kao oslonac autohtona iskustva, mjerila i kategorije iznikli u praksi jedne bogate narodne samouprave (čiji je demokratski duh najbolje izražavalo načelo o poštovanju i bratstvu među ljudima i narodima). Neki, ne svi, onovremeni posmatrači, ostali su tada zbunjeni zbog činjenice što su tada rasformirani glavni štabovi po republikama i pokrajinama, kao najznačajnije vojno-demokratske i vojno-političke institucije. U multinacionalnim zajednicama, kakva je bila Jugoslavija, **glavni štabovi su bili jemstvo i garancija nacionalne individualnosti.**

U jednom dijelu naše teorijske misli tada počinju da se izlažu koncepcije o **socijalističkom karakteru našeg antifašističkog i oslobodilačkog rata**. Koliko je u tome bilo teorijskog konstruktivizma - nije potrebno isticati. Da bi pokazalo dosljednost u **prihvatanju**

sovjetskog iskustva, politi**č**ko rukovodstvo Jugoslavije je prihvatilo hiljade sovjetskih specijalista, među kojima je bio i znatan broj onih kojima je briga bila da što tješnje drže našu zemlju u potpunoj partijskoj-političkoj podređenosti.

Imajući stalno pred očima sovjetski obrazac i njegov političko-pravni totalitarizam, Jugoslavija je tada na planu unutrašnje politike i idejno-političkog ustrojstva napravila kobnu grešku, zabranjujući djelatnost Grolovoj i Jovanovićevoj partiji. Time je nanesen težak udarac parlamentarizmu, parlamentarnoj kulturi posebno. Poslije toga, ma koliko ulagani napori da se unutrašnji život demokratizuje, odgovorni činioci jugoslovenskog političkog vrha **nijesu mogli da postignu ono što višestranačje samo po sebi nudi u demokratskom preporudu društva.** Ni u tom pogledu jugoslovensko rukovodstvo nije se držalo pouka iz rata.

Jugoslaviju su odmah počele da potresaju dosta ozbiljne suprotnosti. Razorenu zemlju teško je bilo obnoviti, a **trijumfalizam** što ga je, u neku ruku, nametala pobjednička elita **djelovao je deprimirajuće** na mnoge društvene slojeve, čak i na one koji su u ratu bili na strani antifašističkog pokreta. No, sve je to brzo prošlo i bez težih socijalnih posljedica.

Veliku istorijsku prekretnicu zemlja je doživjela **1948. godine**. Jugoslovenski narodi su tada ušli u najdinamičnije tokove svjetske istorije. Ako je antifašistička borba u Drugom svjetskom ratu jugoslovenskim narodima osigurala počasno mjesto u istoriji evropskih naroda, **odlučan otpor staljinističkoj hegemoniji uveo ih je u samu orbitu svjetske istorije.**

Ulazeći u strašnu istorijsku neizvjesnost, političko vođstvo ondašnje Jugoslavije računalo je na punu podršku naroda. Pokazalo se da je ta podrška bila i najpresudniji činilac u tom sukobu. Politički vrh zemlje znalački je iskoristio nacionalni momenat u izgrađivanju političko-strateškog koncepta odbrane. Od velikog značaja je bila i činjenica što je većina preživjelih boraca ustala da štiti tekovine rata, čast, dostojanstvo i suverenitet ugrožene zemlje. Izglede u toj opasnoj krizi olakšavala je i specifična geostrateška pozicija zemlje kao i snažno izražena spremnost zapadno-evropskih država i Amerike da Jugoslaviji pruže materijalnu i vojnu podršku.

Od tada počinje preporod Jugoslavije u svim sferama života. Država je uspjela, oslanjajući se dobrim dijelom na inostranu finansijsku pomoć, da za realtivno kratak period izgradi privredu do nivoa **srednje razvijene zemlje**, tako da je već početkom šezdesetih godina imala zapaženu stopu industrijskog rasta. Tada je, u stvari, izvršena **prava industrijska**

revolucija u zemlji. Ona nije, istina, tekla po zakonima koji treba da vladaju u modernom privrednom razvitku, po mjerilima koje, pored ostalog, nameću i svjetska podjela rada i zakoni svjetskog tržišta, već po onima koje je određivala politika. A kad god politika usmjerava razvoj takve vrste - posljedice su poznate.

Početkom pedesetih godina, došlo je do uspona teorijske misli u Jugoslaviji. Teoretičarima Jugoslavije pošlo je za rukom da snažnije pokolebaju sovjetsku velikodržavnu političku doktrinu nego što su to postizali progresivni mislioci i teoretičari zapadnog svijeta Amerike. Beogradski i zagrebački naučni i kulturni centri stekli su tada veliki ugled u svijetu, a pojedina djela jugoslovenskih naučnih radnika i političkih mislilaca iz ova dva kulturna središta prevođena su na mnoge jezike. U progresivnim krugovima u svijetu počelo je da se stvara uvjerenje **da Jugoslavija može da postane uzor zemljama u razvoju. Život je pokazao da su takva očekivanja bila pretjerana.** Jugoslavija je bila zemlja s nevelikom demokratskom a snažnom konzervativnom tradicijom. Iako je političkom vođstvu imponovala međunarodna afirmacija jugoslovenskog teorijskog stvaralaštva, pojedini državnici su strahovali od toga. Njima je stalno pred očima bila opasnost za **partijsku državu, njen monolitizam se nije smio dovoditi u pitanje.** Pokušaji da se vladajuća partija demokratizuje i decentralizuje nijesu mogli dovesti do efekata koje su očekivale progresivne snage kod nas i u svijetu. **Princip demokratskog centralizma** ostao je i dalje **vodeće načelo** u jugoslovenskim zvaničnim političkim i partijskim krugovima.

U vrijeme kada je Jugoslavija doživljavala društveno-ekonomski uspon, **a jugoslovenski eksperiment pobuđiao sve snažniju pažnju demokratskog svijeta, počeli su već od sredine šezdesetih godina da se osjećaju elementi unutrašnje krize.** Politički vrh je na vrijeme uočio da nastupa **stagnacija u mnogim sferama života,** pa je činio pokušaje da putem reformi spriječi dublje poremećaje. Otada počinje razdoblje propuštenih šansi za radikalan preobražaj jugoslovenskog društva. **Izlaz je bio samo jedan - još dublja demokratizacija,** razvoj pravog narodnog parlamentarizma, podvrgavanje punoj parlamentarnoj kontroli svih oblika državnog djelovanja, oslonac na pozitivnu tradiciju narodne samouprave, **izgradnja pravog federalizma, u kome bi se svaki narod osjećao kao suvereni gospodar u svojoj kući.**

Svako ko je početkom sedamdesetih godina ozbiljno sudio o razvoju prilika u Jugoslaviji, znao je da od načina kako je organizovana federacija zavisi sudbina zemlje. **Zahtjevi za vraćanje izvornim načelima**

federalizma, koji su se tada tu i tamo oglašavali, **ukazivali su na to da Jugoslaviji predstoji ozbiljna ustavno-pravna kriza**. Način na koji su jugoslovenski državni faktori i politički teoretičari tada prišli njenom razrješenju navodi na zaključak da ni jedni ni drugi nijesu do kraja shvatili duboki smisao i značenje **činjenice da su sve jugoslovenske republike i pokrajine, osim Slovenije, bile multinacionalne, multietničke i multikulturne tvorevine**. Polazeći od toga fakta, trebalo je svaku od njih, a ne samo Srbiju, organizovati na federativnom načelu, a opštejugoslovensku zajednicu proglasiti **za konfederaciju**. To je jedino bio izlaz iz krize. Umjesto toga, ustavno-pravna komisija je predložila rješenja koja znamo iz **Ustava 1974**. Oni su, u osnovi, bila daleko od stvarnog stanja stvari u čitavoj zajednici, a nijesu odgovarala ni raspoloženju duhova u već dosta klimavoj i strašnim nacionalizmom zahvaćenoj jugoslovenskoj federativnoj tvorevini. Pred sam kraj sedamdesetih godina, **Milovan Đilas** je upozorio politički vrh na opasnost koja je prijetila razaranjem jugoslovenske države. Ali, njegov glas nije s pažnjom saslušan.

Od trenutka kad je prvi put javnosti stavljeno do znanja da se iskrsla ustavno-pravna i politička kriza može rješavati i oružanom rukom pa do prave upotrebe oružja, nije proteklo mnogo vremena. **U javnosti se polagala velika nada u jugoslovensku armiju. Svako je računao da će ona podjednako da štiti interese svih naroda. Tako, doduše, nijesu mislili najodgovorniji činioci u saveznom vrhu ni prve ličnosti u armiji. Oni su stali na stranu jedne nacije i jedne nacionalne politike. Sve nade u vojsku tada su bile iznevjerene. Da bi se stvar dovela do nivoa političke bizarnosti, vojska je uzela pod svoju komandu i opremala ratnim materijalom i oružjem paravojne formacije najekstremnijih političkih organizacija u Srbiji i Crnoj Gori.**

San o "Velikoj Srbiji" samo san

Kad se istorijska zbivanja zgusnu u kratkim vremenskim rasponima, veoma je složeno otkriti njihovu genezu, uspostaviti logičku vezu među dešavanjima, bez precizno ustanovljene hronologije. Kad se u takvim trenucima publikuju dnevnici i dnevničke bilješke i to od strane ličnosti koje su u najkritičnijim trenucima zauzimale odlučujuće pozicije u državi - posao je znatno olakšan. A to se, upravo, i desilo. Iz tih bilješki saznali smo hronološki redosled svih važnijih događanja, posebno onih o **nastanku geografskih karata o "Velikoj Srbiji."** U tim dnevničkim saopštenjima navedene su i ličnosti glavnih kartografa. Može neko misliti kako god želi, ali **niko ubuduće neće biti u stanju da ospori činjenicu da su označene**

mape predstavljale dokumente koji su znatno podstakli krvoproliće u Jugoslaviji, razorili jugoslovensku državnu cjelokupnost, ugrozili balkanski mir i otvorili najdublju političku krizu u Evropi poslije Drugog svjetskog rata.

Zanimljivo je da su glavne vojne operacije u ovom ratu vođene upravo na prostorima onih republika čije teritorije su politički kartografi ucrtali u državni prostor "Velike Srbije". Da li će vinovnici uspjeti da ostvare mit koji su potpisali, ili će im pred očima stalno lebdjeti linije iscrtanih karata - ostaje da se vidi!

Pravi bilans ovog krvavog rata još se ne zna. Samo se naslućuje. Zna se samo ono što se sakriti ne može. Razoreni ili potpuno ***razoreni Vukovar i Mostar, oštećeni Zadar, Knin, Dubrovnik i Sarajevo, popaljeno na desetine hiljada domova, raseljeno više od tri miliona ljudi, počinjena zvjerstva koja po mnogo čemu prevazilaze i ona iz Drugog svjetskog rata. Dovoljno je samo spomenuti činjenicu da su artiljerci opsadnih trupa oko Sarajeva poubijali više od 1. 500 djece*** *- pa da se vidi koliko je koštao ovaj krvavi pir.*

Simbol velikodržavlja

Savremeni ratovodci su izgubili iz vida da je ovaj rat vođen u doba ***informatičke revolucije****. O pravom paklu na zemlji Bosne i Hercegovine i Hrvatske zabilježena su sva važnija svjedočanstva o ratnim djelovanjima,* ***snimljeni razgovori i filmovane slike*** *sa čijim se sadržajem već upoznaje svjetsko gledalište.* ***Sve se zna, ništa ne može ostati prikriveno!*** *Najvažnije je od svega da se publikuju* ***imena ne samo egzekutora već i političkih inspiratora, političkih kartografa, idejnih, naučnih, kulturnih i književnih podstrekača. Objelodanjivanje njihovih imena predstavljat će za njih težu kaznu na strašnom sudu istorije od bilo kakve sankcije Haškog tribunala.***

U ovom stoljeću je Jugoslavija mnogo puta uzimala ***SSSR za uzor****. A kad je ta velika zemlja, u trenutku slične krize, ponudila rješenje za preovladavanje svoje drame, lansiranjem spasonosne političke formule -*

"Zajednica nezavisnih država", kod nas su počeli da se stvaraju **planovi o "Velikoj Srbiji" i "Velikoj Hrvatskoj", da se vrše dogovori o podjeli Bosne i Hercegovine, da započne jedan od najsramnijih ratova u Evropi, rat za etničko čišćenje.**

Ako je građanin nekadašnje SFRJ pri susretu s ličnostima iz Evrope i svijeta izazivao asocijacije na: antifašizam, antistaljinizam i miroljublje - na šta će asocirati građanin današnje Jugoslavije?!

Državice stvorene na ruševinama SFRJ moraju biti svjesne da će još dugo ostati na sporednom kolosjeku istorije, isključivo svojom krivicom. One se mogu vratiti u civilizovanu Evropu tek pošto pruže sigurne garancije da napuštaju nacionalističku ideologiju. **Evropa je doživjela jugoslovensku tragediju kao dio svoje nesreće, ali kao i dio svoje sramote**, jer je dopustila da na najrazvijenijom kontinentu započne ovako prljav rat i to na pragu XXI vijeka.

Ako se ikad bude raspravljalo o bilo kakvom projektu za stvaranje ekonomske ili bilo kakve druge asocijacije na prostorima nekadašnje Jugoslavije, onda **svi narodi** ovog nesrećnog prostora **moraju da uđu u taj dogovor kao samostalni i ravnopravni entiteti. Što budu nezavisniji i samostalniji - bolje i lakše će se sporazumijevati!**

Milan Šijan

DRAŽA MIHAILOVIĆ JE POČEO SA OKUPATORIMA I MORAO JE ZAVRŠITI KAO I ONI

Od četničkog komandanta do "antifašiste"

Ovo je prilika da se nešto kaže o brojnim lažima koje se poslednjih godina, na raznim mestima, i u raznim prilikama, šire o NOB i borcima NOR-a.

Kada takve neistine dolaze od onih, koji su direktno sarađivali sa fašističkim okupatorom, kao vojnici raznih kvislinških formacija (Ljotića, Nedića i Draže Mihailovića), tome se nije ni čuditi, jer oni moraju da se na neki način pravdaju za nacionalnu izdaju. Teško je međutim, razumeti, kada to čine pojedini političari, književnici i drugi koji za sebe kažu da su intelektualci. Naveo bih za primer **Vuka Draškovića**, književnika i političara. **Ne znam kako on misli da će narod da poveruje političaru koji toliko laže i kleveće borce** koji su se u najtežim danima naše istorije borili za slobodu i od fašista spašavali narod od uništenja. Taj političar je više puta tvrdio da su partizani u Srbiji 1944. godine pobili na desetine nevinih ljudi, **ali nigde nije naveo o kojim se to Srbima radi**, kada su oni i gde su pobijeni, da li u borbi ili u njihovim selima, ili pak negde drugde.

Može biti da **Drašković** misli na one Srbe, koji su pripadali raznim kvislinškim fomracijama Ljotića, Nedića i Draže Mihailovića. Ako misli na te Srbe, koji su neposredno sarađivali sa okupatorom i sudelovali u borbama protiv NOV onda tu ima neke istine. Ti Srbi su ginuli u borbama ali su, takođe, ginuli i Srbi i drugi na drugoj strani, na strani koja se borila protiv okupatora. O njima Drašković i njemu slični sada nerado govore. Zna se, sigurno, da je u Valjevu, posle njegovog oslobođenja, na posebnom groblju, sahranjen veći broj boraca NOR koji su dali svoje živote u borbama za oslobođenje tog grada. Isto tako je poznato da je u groblju oslobodilaca Beograda, sahranjeno oko 3000 boraca NOR svih jugoslovenskih nacionalnosti i oko 1300 boraca Crvene armije koji su poginuli u borbama za oslobođenje glavnog grada Jugoslavije.

Dobro je poznato da je četnička Vrhovna komanda, tokom 1944. godine vršila prisilne mobilizacije u Srbiji, kako bi se njene jedinice, same

ili s Nemcima zajedno, suprotstavile snagama NOVJ u Srbiji ali i onim koje su iz Crne Gore i Bosne prodirale u Srbiju. U leto i početkom jeseni 1944. godine četnici su bili glavna snaga kojom su se Nemci branili naročito u zapadnoj Srbiji i na prilazima Beograda. Poznato je kako su svi oni poraženi i potučeni od strane korpusa NOVJ.

To je izgleda ono zbog čega Vuk Drašković najviše ispoljava toliko mržnje i besa protiv boraca NOR-a. On misli da nije bilo tih partizana, da bi se, Draža Mihailović kako tako održao u Srbiji, tu dočekao Crvenu armiju pa bi danas, njemu, Vuku lakše bilo da ga promovišu u antifašistu. Šta se tu sada može. **Draža je počeo sa Nemcima i morao je sa njima i završiti. Kada Drašković govori o Draži i Ravnoj gori on nikada ne kaže kako je Draža otišao sa Ravne gore i na koji je način prešao u Bosnu. Dozvolite da objasnim kako se to desilo.**

Nalazio sam se tada u 6. proleterskoj diviziji u njenoj 3. brigadi. Ona je, 11. septembra 1944. vršila pokret iz Divčibara preko Maljena, u pravcu sela Brežje. Prilikom spuštanja s Maljena, primećena je četnička kolona koja se kretala u pravcu Drežđa i Mionice. Na njenom začelju, bio je veći broj seljačkih kola. Jedinice 3. brigade odmah su krenule u poteru za tom kolonom sa arhivom, raznom vojnom opremom i nekim ličnim stvarima Draže Mihailovića. Od zarobljenih četnika saznalo se da se u koloni, koja je nastavila da se kreće u pravcu Mionice, nalazi i sam Draža sa svojim Štabom i pratnjom. Brigada je odmah nastavila pokret u pravcu Mionice i oslobodila je istoga dana kasno posle podne. To je bilo 11. septembra 1944. godine. Tu u Mionici, od seljaka i građana, saznalo se da je Draža sa svojim štabom prešao Mionicom i produžio pokret za selo Divce, u kome su se nalazili Nemci i tu su ostali sve do oslobođenja Valjeva, 18. septembra.. Draža je, dakle, toga dana, 11. septembra 1944. godine, sa svojim štabom pobegao kod Nemaca u selo Divce. Tu su ga oni primili kao svoga saveznika, stavili mu na raspolaganje potreban broj motornih vozila i prebacili ga do Koceljeva. Odatle se on, u pratnji jedinica Srpskog dobrovoljačkog korpusa, prebacio u Bosnu.

Vuk, Drašković tvrdi da je Draža Mihailović antifašista i, kao takvom, podiže mu spomenik na Ravnoj gori. To je Draškovićeva stvar i mi ga u tome ne možemo sprečiti, kao što ni saveznici u toku drugog svetskog rata nisu mogli sprečiti Dražu da sarađuje s Nemcima. Jedino što bi možda imali pravo da tražimo od Vuka je to: **da objasni kako je to vrhovni četnički komandant, Draža Mihailović postao antifašista,** kada je, bježeći iz Srbije, ispred antifašističkih boraca spas potražio kod nemačkih okupatora u selu Divci u kome je još u početnom periodu ustanka, 13/14.

novembra 1941. godine, dogovarao sa predstavnicima njemačke komande Srbije o saradnji četnika u borbi protiv partizana.

Vuk Drašković je više puta oklevetao borce 6. proleterske divizije da su pobili oko 12. 000 Srba prilikom oslobađanja Beograda. On ne kaže gde, kada i kako se to desilo, jer za tu golu tvrdnju i izmišljotinu nema dokaza. Poznato je da je borcima NOVJ tokom cijelog rata bilo strogo zabranjivano da ubijaju i maltretiraju neboračko stanovništvo i zarobljenike i da je svaki takav slučaj, kad se desio, strogo kažnjavan. Sve se to lako može utvrditi na osnovu mnogobrojnih sačuvanih dokumenata. Ja tvrdim da se ne može naći ni jedan slučaj da je neki od boraca 6. proleterske divizije ubio ili maltretirao bilo kog građanina Beograda. Uostalom, zna se da je 6. proleterska divizija već 20. oktobra prešla Savu i nastavila borbe u Sremu.

Bilo je, međutim, u oslobođenom Beogradu ljudi koji su sarađivali sa okupatorom i koji nisu uspeli da se ukrcaju u specijalni voz, što su ga Nemci obezbedili za Nedića i njegove ministre. **Ti nisu stigli da pobegnu i da izbegnu susret sa pravdom za nacionalnu izdaju.** Kao i u drugim savezničkim zemljama, i naši su se saradnici okupatora našli pred vojnim sudovima, konkretno pred Vojnim sudom 1. proleterskog korpusa koji je, posle oslobođenja Beograda sudio saradnicima okupatora. Taj sud je u toku svoga rada, pored vremenskih kazni, izrekao i 104 smrtne presude i to samo onim licima koja su počinila teške zločine; među njima je najviše bilo agenata specijalne Nedićeve policije iz uprave logora Banjica i drugih kvislinških organa koji su sarađivali sa okupatorom u provođenju masovnih zločina nad srpskim narodom. Među takve se mogu ubrojati upravnik logora na Banjici Vuković, šef specijalne policije Jovanović, Bećarević i drugi. Treba se podsjetiti da je kroz okrutne ruke specijalne policije tokom rata prošlo više desetina hiljada građana Srbije i da su oni bili najodgovorniji za smrt oko 80. 000 zatvorenika koji su ubijani u Jajincima kod Beograda.

Nedavno je i predsjednik Demokratske stranke, gospodin Đinđić, nakon više od pola stoleća izjavio, na jednom javnom skupu, da su komunisti, posle oslobođenja Beograda, streljali ljude samo zato da im ubuduće ne bi bili neka konkurencija u političkom životu. Dobro bi bilo da i Đinđić pogleda presude vojnog suda, da vidi za šta su ti saradnici sa okupatorom suđeni i šta im se stavljalo na teret, i da razmisli da li je mudro graditi i voditi politiku na platformi nacionalne izdaje, i to nacionalne izdaje neposredno povezane sa fašizmom. Sem toga, zar se

zaista misli da su u vreme oslobođenja Beograda, Srbije i Jugoslavije saradnici okupatora mogli biti bilo kome politička konkurencija!

Vuk Drašković

Draža Mihailović

Jovica Vejinović

OD REKONSTRUKCIJE DO BARBARSKE DESTRUKCIJE

(Program SIV-a - posljednja šansa Jugoslavije)

Srpski nacionalno - populistički talas

Vlada (Savezno izvršno vijeće) Ante Markovića, formirana 16. marta 1989. godine, bila je svjesna ogromnih teškoća i problema u zemlji, pa je od prvog trenutka najavila radikalne promjene u ekonomskom i političkom jugoslovenskom sistemu. Za razliku od ranijih reformskih pokušaja koji su se iscrpljivali na prepravkama postojećeg sistema, vlada je najavila i praktično radila na izgradnji osnova za novo društvo na onim principima na kojima počivaju sva razvijena i uspješna društva i države u svijetu. To je praktično značilo ulazak u proces izgradnje otvorenog društva koje bi počivalo na političkoj demokratiji i tržišnoj privredi. Da bi to društvo bilo otvoreno prema vani i postepeno integrirano u evropske procese, moralo je prije toga biti potpuno otvoreno unutar zemlje. Dakle, trebalo se osloboditi ideološke unilateralnosti i militarizma kao proklamovanih integracionih faktora postojećeg društva. Novu državu valjalo je utemeljiti na pravima čovjeka i na vladavini prava. Dakle, vlada Ante Markovića otvorila je proces demokratske transformacije.

Na tom planu, SIV je započeo aktivnosti u nekoliko pravaca: prvo, izgradnja novog privrednog sustava i postepene radikalne promjene u političkom sistemu. Drugo, obuzdavanje stalnog ekonomskog destrukbiliteta. Treće, pripremanje i formulisanje nove strategije razvoja. SIV je, radeći na realizaciji ovih zadataka nastojao osigurati maksimalne uslove za oslobađanje inicijative i preduzetništva, ali i za otklanjanje prepreka koje su stajale na putu jačeg povezivanja jugoslovenske privrede i društva sa evropskim integracionim procesima. Pri tom, bilo je sasvim jasno **da samo jačanje ekonomske efikasnosti sistema i uključivanje u evropske tokove, mogu na dugoročnoj osnovi stabilizirati Jugoslaviju**. Naravno, SIV je bio svjestan činjenice da je za realizaciju privredne i političke reforme bilo nužno ostvariti određene političke i pravne norme, pa je predložio ustavne promjene putem 25 amandmana na Ustav.

SIV je nizom mjera pokušavao ustvari pripremiti teren za radikalnu transformaciju društva i državne strukture i, vodeći računa o stanju svijesti i odnosu snaga u društvu, udariti temelje novoj društveno-ekonomskoj organizaciji zasnovanoj na principima provjerenim u praksi zapadnih demokratija, koja će moći da se sama reprodukuje, osigurava stalan napredak. Na taj način bi se moglo izbjeći cikličko ponavljanje snažnih političkih potresa koji su do tada u više navrata bili ozbiljno uzdrmali jugoslovensku zajednicu.

Ovako koncipiran program SIV-a kao i dobri početni rezultati dobili su veoma brzo značajnu podršku ne samo u zemlji nego i u poslovnim i političkim krugovima u inostranstvu. Prilikom posjete Ante Markovića SAD, predsjednik Buš je obećao podršku programu SIV-a, ističući da će Jugoslavija i program njene vlade odigrati značajnu ulogu kao primjer za transformaciju zemalja Istočne Evrope prema tržišnoj privredi i političkoj demokratizaciji. Program je veoma pozitivno ocijenjen i podržan u MMF-u, Svjetskoj banci, i u Evropskoj zajednici.

Odnos prema programu SIV-a u zemlji je bio različit. U fazi formulisanja, nije bilo suprotstavljanja ali ni izuzetne podrške. **Program je, zapravo, prihvaćen od širokih masa i jednog dijela privredne strukture, naročito one okrenute prema vanjskom tržištu. Otpor mu je pružan na dva načina. Prvi se ogledao kroz dalje zaoštravanje međurepubličkih i međunacionalnih odnosa** što je već u drugoj polovini 1989. godine rezultiralo ekonomskim ratom između Srbije i Slovenije, pokrenutim iz Beograda. Srpsko rukovodstvo je na ovaj način povuklo ekonomski potpuno neracionalan potez. Smišljeno i **organizirano raditi na proizvodnji mržnje između srpskog i slovenačkog naroda** je zapravo bio **direktan uvod u razbijanje Jugoslavije**. Stratezi ovakve politike nisu vodili računa o činjenici da je i Kraljevina Jugoslavija održavala političku ravnotežu, pa vjerovatno i državni integritet, na konstantnom dogovaranju i sporazumu srpskih i slovenačkih političkih stranaka.

Drugi vid pružanja otpora programu ogleda se u direktnom narušavanju jedinstvenog jugoslovenskog tržišta, prije svega, **upadima u momentarni sistem zemlje**. Najbrutalniji takav upad izvršilo je srpsko rukovodstvo **"sivom" emisijom ekvivalentne sume iznosa od 1, 8 milijardi dolara**. Mada su i drugi vršili ovakve upade, **srpska emisija je, po obimu neuporedivo najveća**, a po ukupnim posljedicama na ekonomiju i budućnost zemlje, katastrofalna. Prema ocjeni nekih ekonomskih i političkih analitičara, ona je poslužila kao formalni povod za odluku Slovenije za izlazak iz Jugoslavije. Napad na nacionalnu valutu, bez ikakve

sumnje, daje najbrže rezultate u pravcu destabilizacije, jer to znači likvidirati najsnažniji integrativni faktor jedne državne zajednice.

Uviđajući razorne posljedice političkih sukoba, SIV je uporno insistirao na usvajanju predloženih ustavnih amandmana i predlagao da se ide na izbore, najprije na saveznom nivou. Odlučujući politički faktori u republikama su, sa različitim obrazloženjem, sva ta nastojanja blokirali. Međutim, i pored velikih otpora i žestokih političkih sukobljavanja stabilizacioni program SIV-a je u prvom periodu postizao vrlo dobre rezultate. Razvijeni svijet i svjetske finansijske institucije su pokazivali naglašeni interes za uspješan ishod reformskih napora SIV-a. Sa njima su se vodili i konkretni razgovori o oblicima i visini finansijske podrške programu.

U takvoj situaciji, umjesto da osnovna preokupacija republičkih političkih vrhova bude kako program učiniti još uspješnijim, oni su (posebno oni o čijem stavu je zavisila budućnost zemlje) pristupili i "**ostvarenju vjekovnih ili stoljetnih težnji svojih naroda**" **u pravcu sticanja "nacionalnog suvereniteta" kao da se nacionalni suverenitet ne ostvaruje na optimalan način upravo izlaskom iz ekonomskih teškoća** i otvaranjem razvojnog procesa. Kako su pozitivni rezultati programa postajali vidljiviji i opipljiviji tako su jačali udari i organizovane političke i ekonomske operacije protiv njega. Posebno se "sofisticirano" radilo u Sloveniji, Srbiji i Hrvatskoj. U ovim republikama na grub način, probijani su zacrtani okviri makroekonomskih politika.

Franjo Tuđman, predsjednik HDZ-a, a kasnije i Republike Hrvatske

Poslije izbora u Hrvatskoj i pobjede HDZ-a, unutarnja politička situacija u zemlji je postala još komplikovanija. Mobilizacija Srba

na tezi o ugroženosti srpske nacije i opljačkanosti Srbije u Jugoslaviji (mada je vrlo teško logički objasniti kako najveća nacija u višenacionalnoj zajednici može biti nacionalno najugroženija i ekonomski opljačkana) zapravo je odlično poslužila hrvatskom nacionalizmu da se legitimira kao branilac hrvatskog nacionalnog interesa. **Srpski nacionalno-populistički talas i njegova silina, dali su hrvatskom separatističkom nacionalizmu neku vrstu neformalnog legaliteta.** Da toga nije bilo na srpskoj strani ozbiljno je pitanje da li bi se u takvom obimu i takvoj moći mogao i pojaviti i odnijeti političku i izbornu pobjedu hrvatski separatistički nacionalizam. Interesantno je napomenuti da u prvoj programskoj deklaraciji HDZ direktno ne govori o izdvajanju Hrvatske iz Jugoslavije. Vjerovatno, ne zato što to nije bilo njihovo opredjeljenje, nego što nisu bili sigurni u podršku hrvatske javnosti separatizmu.

Novonastala politička polarizacija je, zapravo, na direktan način sučelila dva nacionalistička koncepta koji su jasno istakli zahtjev za državno organizovanje svojih naroda na njihovim istorijskim i etničkim teritorijama. Na taj način problem teritorijalnih razgraničenja (ističući u prvi plan pravo na samoopredjeljenje) je aktualiziran, što će neminovno i zakonomjerno prerasti u oružanu konfrontaciju. Bez obzira što je tzv. ograničeni rat počeo najprije u Sloveniji, oružani sukob je poprimio zastrašujuće razmjere kroz **sukobljavanja veliko-srpskog i veliko-hrvatskog nacionalizma i šovinizma**. Jedina bitna razlika je bila u tome što se je veliko-srpski projekt vremenom mijenjao, pa je i silom prilika korigovao svoje strategijske ciljeve, dok je hrvatski bio prinuđen da realizaciji ideje o "velikoj Hrvatskoj" pristupa korak po korak.

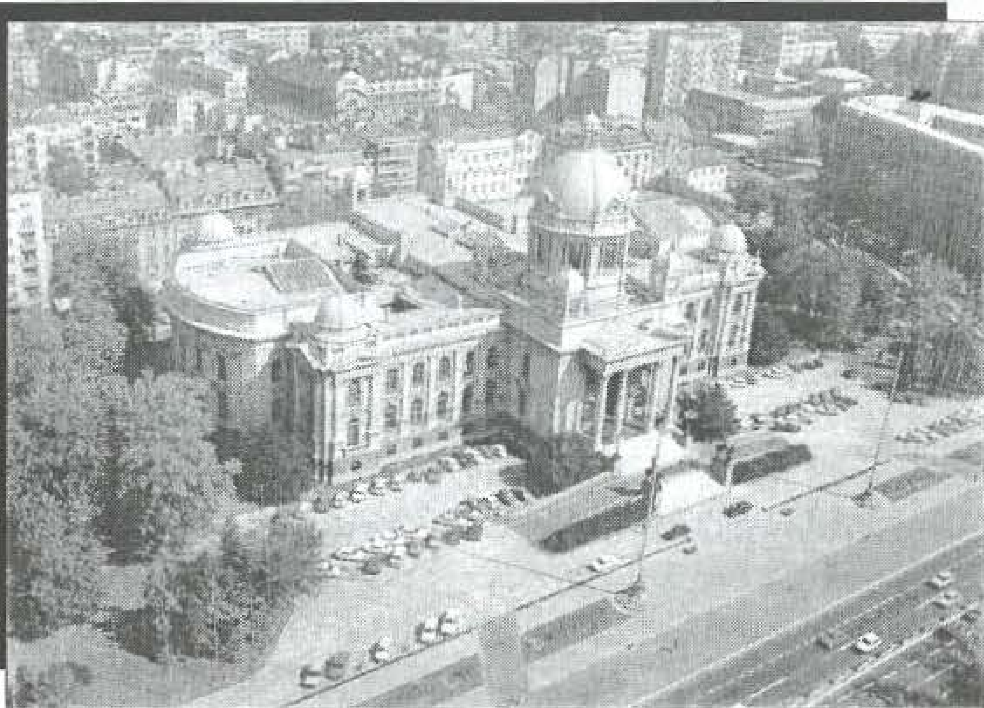
SIV je, od druge polovine 1990. godine, uporno upozoravao odgovorne faktore u zemlji kuda takva politika i stanje proizašlo iz nje vodi, stalno podvlačeći da se samo mirnim putem, političkim dijalogom i spremnošću svih na kompromis, može izaći iz krize. Nije to bilo moralističko hvatanje "dobrih" principa i lijepih želja, već svjestan i organizovan napor da se prihvate civilizacijske norme i stvore uslovi za otvaranje razbojnih procesa.

SIV je istovremeno radio na osiguravanju ekonomske podrške razvijenih zemalja Zapada programu reformi kao i na otvaranju institucionalnog povezivanja Jugoslavije sa Evropskom zajednicom. Kako su narastale političke napetosti u našoj zemlji, svijet je pokazivao sve veći interes za događaje u Jugoslaviji. Zapadne zemlje su davale snažnu podršku teritorijalnom integritetu i cjelovitosti Jugoslavije. Takav stav su kontinuirano zastupale sve do izbijanja oružanog sukoba JNA sa

jednom od jugoslovenskih republika. Kada su političke konfrontacije došle do rizika izbijanja oružanih sukoba SAD i EZ su pojačale političke napore u pravcu njihovog smirivanja. Predsjednik SAD Buš je (februar 1991.) uputio ličnu poruku predsjedniku SIV-a A. Markoviću u kojoj je izrazio zabrinutost zbog zaoštravanja situacije u zemlji, a istovremeno i spremnost SAD da pomogne reformski kurs kao jedini pravac za prevazilaženje otvorenih konfrontacija. U maju 1991. predsjednik Buš je telefonskim putem zatražio od A. Markovića informaciju šta SAD mogu učiniti na planu smirenja napetosti u Jugoslaviji i pomoći njenoj vladi u savladavanju nastalih teškoća. Međutim, ovaj telefonski razgovor tadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ je okarakterisao kao direktno miješanje SAD u unutrašnje poslove Jugoslavije i tražio od Saveznog sekretara za inostrane poslove da uputi tim povodom demarš State Department-u.

Nacionalni ciljevi iznad ekonomskih

Ubrzo poslije razgovora sa predsjednikom SAD, u Beograd stiže misija Evropske zajednice koju su predvodili J. Delor i J. Sinter. Tokom dvodnevne razmijene mišljenja napravljen je paket finansijske podrške programu SIV-a i rekonstrukciji jugoslovenske privrede u iznosu od oko 5, 5 milijardi dolara. Poslije usaglašavanja ovog finansijskog aranžmana sa predsjednikom SIV-a, predstavnici Zajednice su obavijestili predsjednike jugoslovenskih republika, ističući da dogovorena finansijska podrška može postati operativna samo ako se postigne politički dogovor o budućem ustrojstvu Jugoslavije. Vjerovatno je to bila posljednja šansa pružena establišmentu, u zemlji da se okupe oko jednog racionalnog i građanskog pristupa koji bi nudio miran rasplet jugoslovenske krize. Zapad je, na

Savezna skupština SFRJ - Beograd

izvjestan način, pokušao da prinudi najodgovornije faktore u zemlji na ovakav izbor.

Međutim, moćnici ne samo da nisu prihvatili ponudu EZ, nego su jasno dali do znanja da je za njih najvažnije realizovati nacionalne ciljeve definitivnim uspostavljanjem suvereniteta. *Danas se postavlja pitanje zašto Evropska Zajednica nije dala obećanu podršku vladinom programu. Odgovor je, nažalost, vrlo jednostavan! Evropska Zajednica je utvrdila da je proces dezintegracije Jugoslavije otišao mnogo dalje nego što se moglo pretpostaviti i da vlada i njen predsjednik A. Marković nemaju više uticaja na definitivan rasplet situacije u zemlji.*

O ulozi Zapada, posebno SAD i Njemačke, u procesu raspada Jugoslavije, izrečene su razne ocjene. Naprijed su navedene samo neke mjere koje su ove zemlje poduzimale u pravcu razrješenja krize u Jugoslaviji. Poslijednji ozbiljan pokušaj učinio je ***državni sekretar SAD Bejker 21. juna 1991.*** *godine prilikom posjete Jugoslaviji. Bejker je tokom kratkog boravka u zemlji upozorio da su, SAD za održanje cjelovite Jugoslavije putem mirnog i demokratskog raspleta jugoslovenske krize sa jasnom porukom da bi to bilo najbolje rješenje za sve njene narode. Bejker je bio izričit da SAD neće prihvatiti, a još manje podržati secesionizam, ali nije zaboravio naglasiti da se Vašington protivi upotrebi sile. Vjerovatno su zbog svega izloženog SAD odlučile da se povuku i da daljnje angažovanje na razrješavanju jugoslovenske krize prepuste Evropskoj Zajednici.*

Prema tome, a na osnovu izloženih činjenica, može se zaključiti:

Zapad je od početka krize pružao podršku teritorijalnom integritetu i cjelovitosti Jugoslavije i bio spreman politički i finansijski podržati njen program političke, demokratske i privredne reforme. Na početku krize Zapad je vjerovao da su integrativne sile između jugoslovenskih republika jače od devastirajućih političkih poteza.

Zapad je stalno isticao da se izlaz iz jugoslovenske krize mora tražiti mirnim putem i političkim dijalogom. Upozoravao je da se protivi jednostravnim secesionističkim aktima. U tom pravcu zapadne zemlje su nastojale uticati na rukovodstva u Sloveniji i Hrvatskoj da odustanu od jednostranih akata o secesiji. Također, identične stavove zauzeo je i KEBS koji je od početka krize u našoj zemlji nastojao da se ista razreši na miran i demokratski način. Istina, na Zapadu je bilo i drugih pristupa koji su se uklapali u neke nostalgične pokušaje za obnavljanje Podunavske konfederacije i drugih istorijski propalih zajednica.

Zapad je u početku bio dosljedan u pružanju podrške teritorijalnom integritetu i cjelovitosti Jugoslavije, ali kada je preovladala vojna opcija kao sredstvo za razrješavanje krize i JNA upotrebljena u funkciji očuvanja postojeće zajednice, Evropska Zajednica mijenja stav i u prvi plan ističe zahtjev za uspostavljanje mira i neophodnog dijaloga kao puta za mirni rasplet. Na sve tvrdnje kako je Zapad oficijelno zastupao jednu politiku a praktično sprovodio drugu - razbijanje Jugoslavije - najmanje što može da se kaže je da su neutemeljene i politički neozbiljne. Zastupnici ovakvog stava zagovaraju teze o "vatikansko-američko-njemačkoj zavjeri" čiji cilj je oduvijek bio razbijanje Jugoslavije i uništenje srpskog naroda. Njihov najgrlatiji predstavnik je ***general Veljko Kadijević****, koji u svojoj knjizi "Moje viđenje raspada" tvrdi da su* ***"sve odluke SAD i Njemačke imale za cilj razbijanje Jugoslavije"****. Pri tome, naglašava da je i sam pokušao ubijediti Amerikance kako je upravo u njihovom interesu održanje cjelovite Jugoslavije.*

Koje i kakve interese SAD i Njemačka su mogle ostvariti razbijanjem Jugoslavije? SAD i Njemačka su svoje ekonomske i političke interese na ovom prostoru optimalno ostvarivale preko cjelovite Jugoslavije. *Demokratizacija ovog prostora na miran način mogla se najbolje sprovesti preko Jugoslavije kao garanta za uspješno odvijanje ovih procesa. Opredjeljujući se za reformski kurs, koji se oslanjao na principe i rezultate zapadne demokratije, jugoslovensko društvo se približavalo civilizacijskim vrijednostima, a vlada je pokazivala naglašen interes za institucionalno povezivanje sa Evropskom zajednicom. Pa, zašto bi, onda, najjače zapadne zemlje bile za njeno razbijanje?* ***General Kadijević, na žalost, razmišlja u kategorijama interesnih sfera, zavjera, izlaska na topla mora i tako dalje.*** *Očigledno, nije razumio da je princip bipolarnog balansa ravnoteže straha kao osnova međunarodnih odnosa i očuvanja mira ustupilo mjesto principima saradnje i partnerstva. Vojna sila je prestala biti osnovni faktor regulisanja odnosa u svijetu.*

JNA i Kadijević kreću u demonstraciju sile

U poslijeratnom periodu, JNA je smatrana najvažnijim osloncem vladajućeg sistema i garantom integriteta zemlje. Kada su se zaoštrili unutrašnji sukobi, najviše vojne rukovodstvo proglasilo je Armiju poslijednjim kohezionim faktorom. Tako je stvoren privid da je ona oslonac i arbitar koji će osigurati rasplet krize bez velikih potresa. Međutim, zahtjevi za demokratizacijom društva i za rekonstrukcijom vladajućeg sistema od armijskog rukovodstva ocjenjivani su kao atak na

socijalizam i integritet zemlje. Tako je postepeno rastao sukob armije i snaga koje su se zalagale za radikalne društvene promjene. Taj sukob se jasno ispoljavao na relaciji Slovenija - armija. **Kadijević to naziva podvalom** i tvrdi da je u pitanju bio odavno prisutni kurs Slovenije na separatizam. Kadijević ili ne može ili neće da shvati da se zapravo radilo o sukobu između nosioca koncepta očuvanja partijske države i onih koji su se zalagali za izgradnju demokratske i na civilizacijskim osnovama organizovane Jugoslavije.

Kada su politički sukobi u zemlji izbili svom žestinom poslije snažnog nastupa "antibirokratske revolucije" i populizma u Srbiji veoma je interesantno spomenuti činjenicu da se armijsko rukovodstvo makar javno ne izjašnjava prema tako značajnim i posve novim događanjima na našem prostoru. **Čak organizovani nasilni postupci i pokušaji da se "srpska istina" širi po cijeloj zemlji ne nailaze na bilo kakav odjek ili reakciju od strane armijskog vrha.** Neizrečeni armijski stav je zapravo da je sve to što se dešavalo u funkciji jačanja kohezije i učvršćenja zemlje.

Prema programu SIV-a i inauguraciji reformskog kursa, armijsko rukovodstvo zauzima stav iščekivanja. Ono želi da vidi u kom pravcu se kreće reforma i kakve će posljedice njene promjene imati po poziciju armije u društvu. Promjene u Hrvatskoj i Sloveniji 1990. godine u armiji su dočekane i ocijenjene kao napad na teritorijalni integritet zemlje i kao atak na Armiju. Armijski vrh je ovakav ishod izbora pripisao destrukciji agenata Zapada u Sloveniji i Hrvatskoj.

Kadijević tvrdi da su SAD i Njemačka javno saopštavali jednu politiku prema Jugoslaviji a stvarno sprovodili drugu. Međutim, **Kadijević ne primjećuje da je upravo on taj koji je kao čelnik JNA o njenoj ulozi govorio jedno, a upotrebio ju je, odnosno zloupotrebio za sasvim druge svrhe.** Prilikom proglašenja nezavisnosti Slovenije armijsko rukovodstvo, umjesto da sprovede odluku SIV-a o neposrednom izvršavanju saveznih propisa o prelaženju državne granice na teritoriji Slovenije, i to u saradnji i dogovoru sa SSUP-om (da se angažuju i granične jedinice) **Kadijević kreće u demonstraciju sile**, kojom zapravo pokreće oružani sukob. Državna sila se može upotrebiti protiv ekstremista ili ekstremizma, ali se pod nikakvim izgovorom ne može ući u rat sa jednim narodom. **Na žalost, na još daleko drastičniji način izazvan je rat i u Hrvatskoj.** Verovatno je Kadijević opravdanje za takav postupak pronašao u sopstvenoj teoretskoj inovaciji o tzv. secesionističkim narodima! Nema nikakve sumnje da je dolaskom na vlast HDZ-a u Hrvatskoj drastično pomjerena ravnoteža i stabilnost u odnosima Hrvata i Srba. Neosporno, nova vladajuća stranka a

još više njena praktična djelatnost ozbiljno su zaprijetile fizičkom integritetu i bezbjednosti Srba u Hrvatskoj. ***Nepobitno je da je strateški cilj HDZ bio stvaranje nezavisne države Hrvata.*** *Tome se svakako trebalo suprotstaviti. Najprije svim raspoloživim političkim sredstvima, odnosno osloncem na civilizacijske norme i vrijednosti koje su međunarodno kodificirane i postale obaveza svih demokratskih država. Na taj način retrogradni, mitološki proustaški principi na kojima je formirana nova hrvatska država konfrontirali bi se sa modernim građanskim svjetskim standardima.*

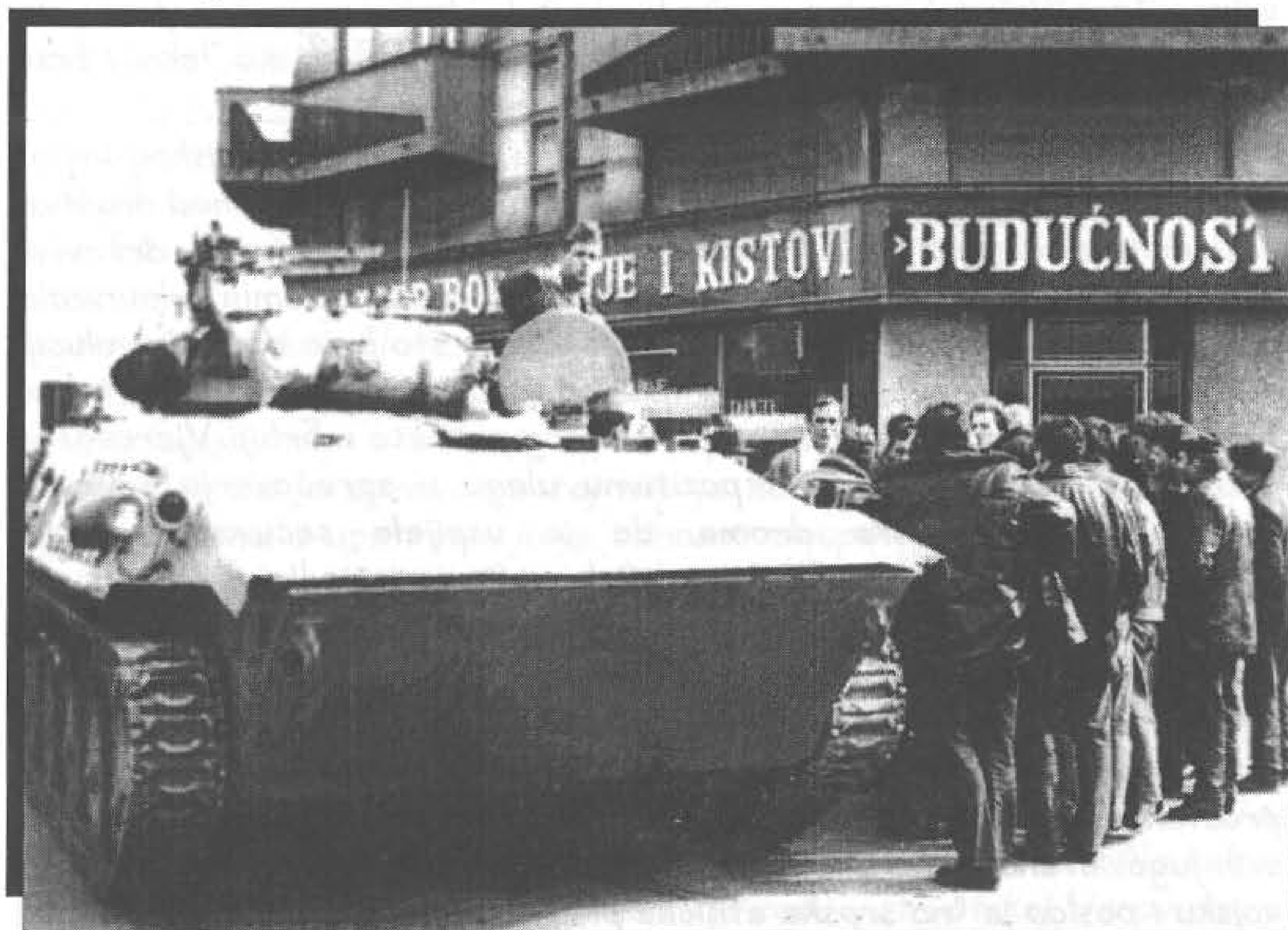
Tuđman je, istina, učino sve da izazove Armiju i da joj onemogući normalno funkcionisanje na prostoru Hrvatske. Hrvatski vrh je to namjerno radio, jer je dobro znao da je uvlačenje JNA u rat jedini put preko koga se može ostvariti međunarodno priznanje Hrvatske. Osim toga, uvlačenjem Armije u rat najbrže se mogla ostvariti totalna homogenizacija Hrvata oko HDZ-a. Vojni vrh umjesto da prozrije namjere vrhovništva Hrvatske upravo upada u zamku koju mu je ono postavilo. Bez ove "nesebične" podrške JNA teško da bi HDZ ovako "lako" i brzo ostvario svoje strateške ciljeve.

Odakle ovakvo postavljanje i konkretno ponašanje armijskog vrha? *Još za života Josipa Broza Tita* ***Armija je bila institucija iznad društva,*** *premda kontrolisana, a poslije njegove smrti* ***postala je država u državi*** *ili je takvom sebe vidjela. Kada su političke suprotnosti u zemlji kulminirale, ona se opredijelila za odbranu partijske države što ju je shodno evoluciji tog koncepta odvelo i* ***do njenog postrojavanja na stranu "antibirokratske revolucije" i populističkog pokreta u Srbiji. Vjerovatno je Armija mogla odigrati i pozitivnu ulogu u sprečavanju krvavog raspleta jugoslovenske drame, da je uspijela sačuvati pozicije jedinstvene vojne sile svih naroda Jugoslavije, stavljajući sve svoje mogućnosti u funkciju podrške reformskom kursu SIV-a.***

Kadijević *je za razliku od napred navedenih stavova* ***jasan i određen.*** *On, naime, tvrdi da je* ***"cilj JNA bio od početka jasan a taj je izlazak na srpske etničke prostore". JNA nije nikako mogla izaći na srpske etničke prostore. Teško bi to mogla ostvariti i da je bila samo srpska a ne vojska svih jugoslovenskih naroda.*** *Istina,* ***Kadijević je od nje i napravio srpsku vojsku*** *i poslao je* ***"na srpske etničke prostore".*** *A šta je taj strategijski potez praktični donio, nažalost vidjeli smo i doživeli u svoj neizmjernoj tragici. General Kadijević ističe da je to bilo u funkciji zaštite srpskog naroda i hvali se kako su sve zamisli i ciljevi armije ostvareni. Kakvog li cinizma? Ne samo da nema te njegove ili nečije druge "srpske tvorevine" u*

Hrvatskoj nego tamo gotovo ***da više nema ni Srba****. U* ***BiH*** *je, poslije Kadijevićeve "ratne pomoći braći" ostalo vjerovatno* ***ne više od polovine Srba. Tako stvari stoje što se tiče Srba, te njegove najveće brige. Mi koji ljude ne dijelimo na Srbe i ostale moramo još tu, bez ulaska u detaljnija razmatranja, dodati stotine hiljada pobijenih, otjeranih...***

General Kadijević *i armijski vrh su, suštinski, prekinuli saradnju sa SIV-om u jesen 1990. godine. Oni su ustavnu funkciju odbrane zemlje oduzeli SIV-u, što se ne može drugačije okarakterisati nego kao određeni* ***državni udar*** *i neustavno ponašanje.* ***Svrstavanje Armije uz jednu od sukobljenih strana*** *onemogućilo je posljednji organizovani federalni faktor sa nespornom realnom snagom i moći, da bar pokuša djelovati u pravcu stvaranja prostora* ***racionalnom političkom konceptu****, odnosno* ***mirnom raspletu krize. Umjesto pozitivnog agensa, vojska je zbog koncepta koji je izabrala počela ubrzo da se i sama raspada po nacionalnoj osnovi.***

JNA nije više jugoslovenska armija

Veljko Miladinović

NACIONALISTIČKI MOTIVI PROTIVNIKA AVNOJEVSKE JUGOSLAVIJE

Neprihvatljivo opredjeljenje lorda Dejvida Ovena

"Naša borba" i "Politika", 20. odnosno 22. jula 1994. godine, prenele su tekst **Dejvida Ovena**, objavljen u THE SUNDAY TIMES-u, 3. jula, u kome gospodin Oven daje prikaz knjiga o Titu, autora Džaspera Ridlija i Ričarda Vesta.

Ovenov tekst u "Sendi tajsmu" zaslužuje osvrt i oštro suprotstavljanje zbog nekih ocjena koje se tiču našeg narodnooslobodilačkog rata, jer su proizvoljne, bez ikakvog valjanog istorijskog dokaza i **jako usaglašene sa nacionalističkim načinom prosuđivanja naše prošlosti. Bez obzira što na osnovu objavljenog teksta nije dovoljno jasno da li su u pitanju samo Ovenove ocjene, ili ih on izvodi iz knjiga dvojice autora, izgleda izvjesno da Dejvid Oven izvodi potpuno samostalan slijedeći zaključak: "To što je velikom broju ljudi u Jugoslaviji istina strana, delom je zasluga Titovog nastojanja da preradi istoriju rata u Jugoslaviji 1941-1945. Taj rat je prikazan kao borba protiv fašizma, ali se najveće borbe u Jugoslaviji nisu vodile protiv okupatorskih sila - Nemaca i Italijana - već između samih Jugoslovena".**

Takva izmišljotina nije mnogo puta napisana. Najčešći autori takvih neistina bili su pripadnici četničkih i ustaških i drugih kvislinških snaga i njihovih pristalica, pripadnici izdajničkih formacija koje su bile **u službi okupatora**, regrutovani iz redova nacionalističkih grupacija, čija je sudbina bila vezana za okupatorovu sudbinu.

Autori takvih tekstova regrutovali su se i u JU sredinama, prije i u toku raspada SFRJ, takođe iz nacionalističkih grupacija. Bilo da su u pitanju ljudi koji posjeduju diplome profesora istorije ili lideri nacionalističkih pokreta, njihovi ideolozi, port -paroli i sljedbenici.

Da li je lord D. Oven, inače, u vrijeme dok objavljuje kritiku u Sendi Tajmsu, **visoki predstavnik EZ**, kopredsjednik Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, **koji je imao mandat da nam pomogne da se izvučemo iz prljavog rata** i nađemo puteve ka pravednom i trajnom miru, **toliko**

malo poznavao istoriju Drugog svjetskog rata na našem tlu **pa su ga naši nacionalisti natociljali**, ili su mu naše prilike bile "jasne", dok još nije ni sanjao da će se naći na tako odgovornom diplomatskom položaju, i sada o njima, **o tim prilikama, prosuđuje kako mu treba, ili kako nekim snagama odgovara?**

Da li je Tito uticao na prepravljanje istine o NOB

Može se naći mnogo primjera koji potvrđuju suprotno od onoga što zaključuje D. Oven, da je prerađivana istorija NOR-a 1941-1945. godine.

Jedan od takvih primjera je **Peta neprijateljska ofanziva(maj-juni 1943. godine). Bitka na Sutjesci**, kako je mi tačnije označavamo, ili operacija Švarc, u nomenklaturi Vermahta. Naravno, **mogao je biti uzet primjer Četvrte neprijateljske ofanzive, ili napada na Drvar**, odnosno o **Mostarskoj ili Sarajevskoj operaciji, operaciji za oslobođenje Beograda.** Mogao je biti uzet za ilsutraciju Sremski front, ili pohod Proleterskih brigada u Bosansku Krajinu, u ljeto 1942 godine. Ili, napad na Banja Luku, 1. januara 1944. godine, ili ilustracije sa drugim manjim ili većim borbama i operacijama. Zaključci bi bili slični, tj. da je NOB JU samostalno vodila sve složenije borbe i operacije sa okupatorskim snagama, kojima su se često pridruživale kvislinške jedinice, sve do konačnog obračuna i pobjedničkog završetka operacije za oslobođenje zemlje i isterivanje ili zarobljavanje poražene armije okupatora, sa kojima su sudbinu, kao i tokom rata, dijelili domaći izdajnici: četnici, ustaše i druge kvislinške formacije. Samostalno, izuzev od jeseni 1944. godine, kada su u Beogradskoj operaciji i na Sremskom frontu učestvovale jedinice Crvene armije, odnosno delovi Bugarske armije. Naravno, uz prethodno odobrenje Vrhovnog štaba.

Svi ti primjeri kao i cjelina Narodnooslobodilačke borbe 1941-1945. godine čine proizvoljnim ocjene engleskog lorda Dejvida Ovena da se najveće borbe u Jugoslaviji nisu vodile protiv okupatorskih sila. One su, takve tvrdnje, **uvreda za narode Jugoslavije, njenu oslobodilačku, antifašističku borbu.** I ne samo to. **One vređaju antihitlerovsku koaliciju i njene članice Ameriku, Veliku Britaniju, i SSSR**, čijoj pobjedi su narodi Jugoslavije dali značajan doprinos, što je više puta rečeno i prilikom obilježavanja pedeset godina od pobjede nad fašizmom.

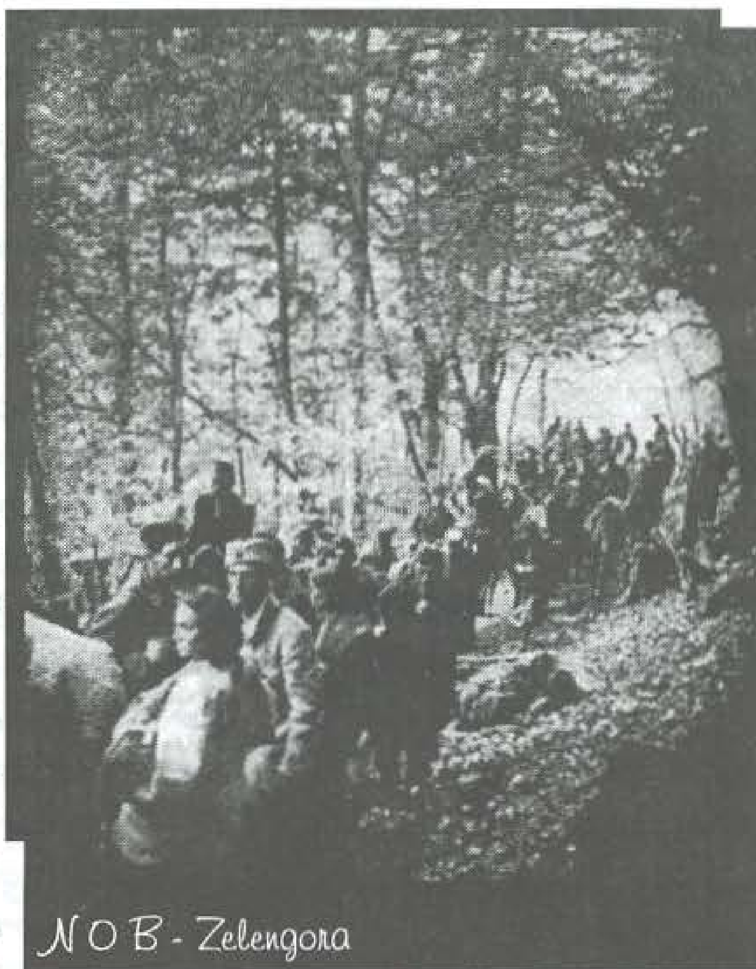
Ali, vratimo se nekim akcentima iz opsežne građe o Petoj neprijateljskoj ofanzivi, Bici na Sutjesci. Ne upuštajući se u prikaze, ili analizu borbenih dejstava, što bi zahtijevalo dosta prostora. Pod tom operacijom podrazumijevaju se dejstva njemačkih, italijanskih i kvislinških snaga i Glavne operativne grupe koju vodi Vrhovni štab NOV i POJ, u

vremenu od 15. maja do 15. juna 1943. godine. **Glavna operativna grupa** imala je u svom sastavu **četiri divizije i jednu grupu brigada. Ona je brojala oko 16. 000 boraca**, a sobom je vodila oko 4. 000 ranjenika.

Za ofanzivna dejstva Njemačka komanda obezbedila je 4 njemačke ojačane divizije, tri italijanske, oko 2. 000 bugarskih i 10. 000 domaćih izdajnika. V Kučan navodi podatke o **70. 000 njemačkih i 43. 000 italijanskih vojnika**.

Osnovna ideja njemačkog plana bila je da se stvori širi obruč oko Glavne operativne grupe, zatim, koncentričnim nastupanjem zatvore prilazi na Tari i Pivi i na visoravni, u donjem toku međurečja uništi grupacija, ranjenici i Vrhovni štab sa Titom na čelu.

Borbe su počele 15. maja. Pet dana su trajali neuspješni pokušaji da se izvrši proboj obruča u rejonu Foče. Zatim se težište prenosi na proboj oko Vučeva i Sutjeske. Na Vučevu 29. i u dolini Sutjeske 30. maja. Nijemci trpe prve ozbiljne gubitke.

NOB - Zelengora

Tih dana, 27. na 28. maj, padobranom se, u blizini Vrhovnog štaba spustila vojna britanska misija, od šest članova.

Početkom juna počele su žestoke borbe na Sutjesci. Jedinice Prve divizije 8. juna izbile su u reon Lučkih i Vrbničkih koliba, a dan kasnije, kod Milinklada, ranjen je vrhovni komandant Tito.

Viktor Kučan piše da se uveče, 9. juna, Glavna operativna grupa sa Vrhovnim štabom nalazila u veoma kritičnoj situaciji, "razvučena duž uskog koridora i podeljena u nekoliko odvojenih grupa, bez međusobne taktičke veze, izložena sve snažnijim napadima neprijatelja sa zemlje i vazduha".

Bio je to, vjerovatno, vrhunac krize za Operativnu grupu u cjelini.

Zatim dolazi do poznatog proboja Prve proleterske brigade kod Balinovca, 10. juna, u zoru. Potučeni na Zelengori, oko Balinovca, Nemci

obrazuju nov obruč na drumu Foča-Kalinovik. 12. juna Prva proleterska brigada probila je i taj obruč i omogućila ostalim jedinicama da kroz stvoreni otvor prodru na Jahorinu.

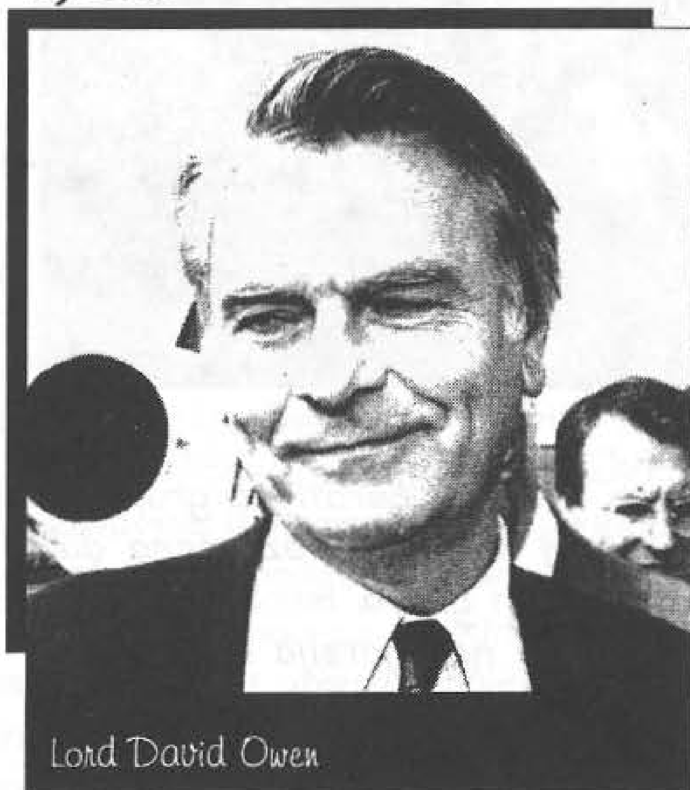
U to vrijeme, dok se Operativna grupa Vrhovnog štaba, zahvaljujući proboju na Balinovcu, nezadrživo ustremljuje ka sjeveru, Treća divizija, sa glavninom Centralne bolnice doživljava tragičnu sudbinu u sudaru sa 4 njemačke i jednom italijanskom divizijom.

U zaključku svog teksta Viktor Kučan navodi da je mjesec dana borbi na Sutjesci i oko nje, na Tari, Pivi i prostorima Zelengore, vođena jedna od najtežih operacija koju su jedinice NOV i POJ imale u oslobodilačkom ratu.

U ovoj ofanzivi Glavna operativna grupa izgubila je 7. 000 boraca. Neprijatelj je imao približno iste gubitke.

Kao i mnogi autori koji se bave analizom bitke na Sutjesci i V. Kučan pominje **dio završnog izveštaja Njemačkoj vrhovnoj komandi o operaciji "Švarc", generala Litersa. Dio tog izvještaja glasi: "Tok borbi je pokazao da su komunističke snage pod Titovom komandom odlično organizovane, vešto vođene i da raspolažu borbenim moralom koji izaziva čuđenje".**

Poslije proboja iz okruženja, Glavna operativna grupa je preduzela ofanzivna dejstva u Istočnoj Bosni i, u drugoj polovini juna i u julu mjesecu, stvorila veliku slobodnu teritoriju (oslobođen Zvornik i još nekoliko većih mjesta).

Lord David Owen

Zar je moguće da tako obrazovan diplomat Dejvid Oven, koji zasluži da bude imenovan za kopredsjednika Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, **nije bio upoznat da je Jugoslavija priznati antifašistički borac, u drugom svjetskom ratu**, u sastavu antihitlerovske koalicije, da su NOV i POJ i njen Vrhovni komandant opravdano priznati kao nepokolebljivi i hrabri saveznici, čuveni u svjetu po doprinosu u pobjedi nad silama osovine.

No, svejedno je da li su lordu Ovenu nacionalisti punili glavu svojim istinama o NOR-u, ili je **Lord njima prodavao rog za svjeću. Ko zna na koje je sve sagovornike i**

izveštače nailazio lord Oven i gde se sa njima nalazio. Po prikazu dveju knjiga o Titu u Sandi Tajmsu, koje prenose "Naša borba" i "Politika", izvjesno je da su **njegove ocjene neistinite i potpuno bliske ocjenama koje neki srpski nacionalisti takođe izriču o partizanima, četnicima, Titu i Draži Mihailoviću.**

Jasno je da se podudaraju u tome da ne priznaju istinu o našem ratu protiv fašizma 41-45. godine, da žele da naknadno promovišu Dražu Mihailovića u antifašističkog borca, a oslobode odgovornosti za izdaju i saradnju sa okupatorom, **sve u službi rušenja avnojevske Jugoslavije i ostvarenju sna o "Velikoj Srbiji".**

Dakle, po lordu Ovenu najveće borbe nisu vođene protiv okupatorskih sila, već između samih Jugoslovena. Kakvim se neprilikama izlaže lord Oven ovakvom tvrdnjom pokazaće i letimičan osvrt na ratna zbivanja oko Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba, posle bitke za ranjenike, na Neretvi.

Četnici, Draža Mihailović i njihovi naredbodavci iz Londona, još od jeseni 1942. godine snuju da napadnu na "Titovu državu", koja se stvarala na zapadu zemlje, rastom Ustanka u ljeto i jesen 1942. godine, što dobija jasan izraz u stvaranju velike slobodne teritorije i uspješnoj operaciji za oslobođenje Bihaća. Naravno, bili su toliko realni da ocjene da to ne mogu postići samo svojim snagama. Kada su Njemci preduzeli ofanzivna dejstva, u januaru 1943. godine (operacija Vajs-1, ili Četvrta neprijateljska ofanziva), angažujući pri tom Italijane i dio snaga NDH, četnička vrhovna komanda procijenila je da im se pruža mogućnost da učestvuju u uništenju partizana.

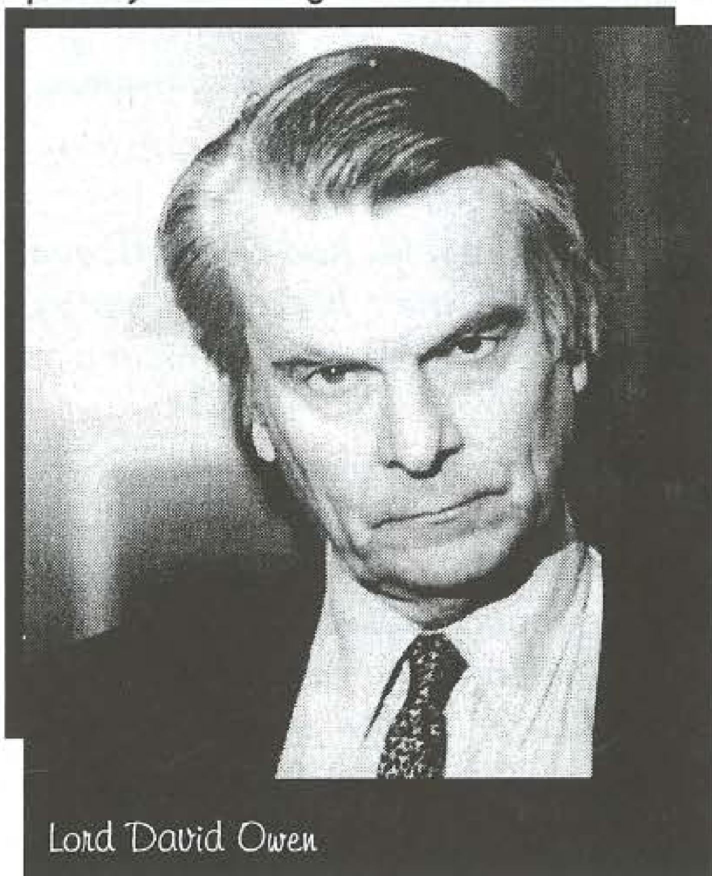
A prvi sukobi iznad Jablanice, kod Konjica, kasnije kod Glavatičeva, zatim na Kalinoviku, Nevesinju, Ulogu, obalama Drine - **bježanje i porazi četnika**. Kod Kalinovika je bilo nekoliko oštrih sukoba sa četnicima iz Vasojevića.

Na tom prostoru u velikoj okuci Neretve i njenom izvornom dijelu, bilo je koncentrisano **oko 15. 000 četnika**, što je respektivna skupina. **Ali su tako temeljito bili razbijeni** da se u naredne dvije godine nisu uspjeli oporaviti. **Kažu: do nogu potučeni - što je tačna ocjena**, jer ni njihova vrhovna komanda nije vjerovala da će biti u stanju da ozbiljno utiču na jugoslovenske ratne tokove. Igrali su samo na kartu spoljne pomoći **izbegličke vlade u Londonu**, da bi na kraju, dio tih snaga prihvatio da dijeli sudbinu okupatorske vojske, sve do najsramnijeg kraja, da zajedno sa njom bježe ka zapadnim granicama, nastojeći da se spasu pod zaštitom zapadnih saveznika.

M. Leković u svojoj knjizi "Martovski pregovori 1943. godine", tvrdi da četnička vrhovna komanda i sam D. Mihailović zaključuju da zbog toga što četničke jedinice, poslije poraza na prostoru između Neretve i Drine, nisu kadre da se u otvorenoj borbi odupru partizanskoj vojsci, reorganizuju četničke formacije u manje jedinice, da bi bile u stanju da djeluju gerilski, vrše zasjede i napade na bokove i pozadinu partizanskih jedinica.

Kažu da je isti onaj Vermahtov general Liters, čiju ocjenu koristi u svom osvrtu o bici na Sutjesci V. Kučan, poslije bitke za ranjenike, na Neretvi, o Glavnoj operativnoj grupi Vrhovnog štaba pisao da je "partizanska vojska u raspadanju", da su partizanske jedinice demoralisane, da raspolažu sa malo hrane i nedovoljno municije. Tih dana su razmijenjeni njemački zarobljenici (sredinom marta). I oni u svojim izjavama, o tome šta su vidjeli kao zarobljenici, opovrgavaju Litersa i njemačke štabove. Najuverljivije opovrgavanje potvrdila je Operativna grupa divizija u svom snažnom nastupanju kada je ta "partizanska vojska u raspadanju" do nogu potukla je četničke i italijanske snage.

Onaj ko želi da na dobar način recenzira knjige koje se tiču Tita i NOB-e, morao je pažljivije, a to nije bilo preteško, konsultovati ozbiljnu i objektivnu istorijsku literaturu na srpskom jeziku, ili jezicima naroda kojim se govori na ovom tlu. Pouzdano znam da takva, ozbiljna, literatura postoji i na engleskom.

Lord David Owen

Lord Oven iz nekih, njemu znanih razloga, ne opredeljuje se za korektan i objektivan način ocjenjivanja borbe naroda Jugoslavije protiv fašističkih okupatora (jer tvrdi da najveće borbe u Jugoslaviji nisu vođene protiv okupatora), i istinito prikazivanje uloge četnika i D. Mihailovića u ratu **(jer tvrdi da nije istina da je Draža Mihailović sarađivao sa Njemcima), već favorizuje četničko-nacionalistički koncept borbe, kao što je to činio, u to vrijeme (mart 1943. godine), dio britanske politike, podržavajući jugoslovensku izbegličku vladu u Londonu.**

Pedeset godina kasnije nacionalističke snage, rušeći Jugoslaviju, razbijajući avnojevske temelje i granice u prljavom ratu ruše ne samo spomenike iz Narodnooslobodilačke borbe već žele da zatru istinu o njoj. ***I kako su tada 1943. godine, četnici i naravno drugi prepoznatljivi nacionalisti, koji su nas gurali u bratoubilački rat, nalazili saveznike, oslonce i pokrovitelje (ustaše u fašističkoj Njemačkoj i Italiji), tako su*** *radi ostvarenja svojih ciljeva* ***tražili i nalazili saveznike u doba rušenja avnojevske Jugoslavije. U takvom kolu našao se i gospodin Dejvid Oven, a čini se, ljudi će razumjeti kako je to nespojivo sa zadatkom koji mu je bio dodeljen kao kopredsjedniku Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji.***

O "Martovskim pregovorima 1943. godine"

Na primjeru sa martovskim pregovorima 1943. godine, pokazuje se da ***lord Oven****, kao i naši nacionalisti,* ***opterećeni četničkim pogledom*** *na rješavanje srpskog nacionalnog pitanja, opravdavaju i brane izdaju i kolaboraciju četnika i D. Mihailovića sa fašističkim okupatorom, sve u težnji da se suprotstave progresivnim društvenim promjenama koje su bile na pomolu i neminovno nailazile borbom protiv fašizma.*

U tom cilju pregovore sa Njemcima, kakvi su vođeni već 1942. godine, o razmjeni zarobljenika, proglašavaju za tajnu koja se izuzetno čuva, svrstavaju u prevaru, kakvu su Jugosloveni doživljavali u Titovo vrijeme itd. U tom kontekstu je već pomenuti dio rečenice koji prenose "Naša borba" i "Politika" da su generacije Jugoslovena učene da vjeruju da je ***Mihailović, četnički vođa, bio izdajnik zato što je sarađivao sa Njemcima i sada im je teško da se priviknu na istinu"****. A eto, sada se dokazuje da je Tito upućivao u Vakuf, Zagreb, Sarajevo, svoje saradnike na pregovore sa Njemcima, pa je i on po toj osnovi sumnjiv. Takav način razmišljanja može prihvatiti potpuno neobavešten ili neupućen čovjek, zatim zlonamjeran sagovornik kome je stalo da postigne neki trenutan efekat, stvori zabunu da bi omogućio istomišljenicima da se izvuku iz neprilika. Ili, u nedoumici šta da uradi, napiše roman, utemeljen na neistinama. Ali ostanimo ozbiljni.*

U martu su ***M. Đilas, K. Popović i V. Velebit*** *putovali na razgovore sa komandantom jedne njemačke divizije, a kasnije sa predstavnicima njemačkih komandi u Sarajevu i Zagrebu (uglavnom sa članovima obaveštajnih organa) o razmjeni zarobljenika. Uz nekoliko desetina njemačkih oficira i podoficira, među zarobljenicima bio je* ***major Štreker****, komandant bataljona. Sporazum je postignut i grupa zarobljenika dovedena je i predana Njemcima u Konjicu. Nešto kasnije naši drugovi*

(neki su poimenično traženi) dovedeni su u Sarajevo, a zatim preko Trnova predati partizanima.

Njemački predstavnici nisu prihvatili razgovore o partizanima kao ratujućoj strani, a pogotovo ne razgovore o privremenom prekidu neprijateljstava, dok traju pregovori.

Predlog o privremenoj obustavi neprijateljstava bio je samo manevar sračunat na olakšanje teške situacije, nastale prisustvom ranjenika.

Miša Leković u svojoj knjizi o pregovorima 1943. godine bilježi da je ministru spoljnih poslova Rajha odmah bilo jasno, kada je čuo za zahtjev za pregovore, da partizani traže predah. Leković navodi da je Ribentrop bio opravdano nepovjerljiv prema predlozima Vrhovnog štaba i sumnjao u njegovu navodnu spremnost da sa Njemcima potpiše privremeno primirje. On je, **Ribentrop**, po Lekoviću, prozreo da se radi o pokušaju partizana da se što bezbolnije izvuku iz teške situacije i da dobiju u vremenu. Ribentrop tako. A lord Oven baš hoće da nam kalja obraz i ugled u svijetu, rušeći istinu o nama. Ali neka.

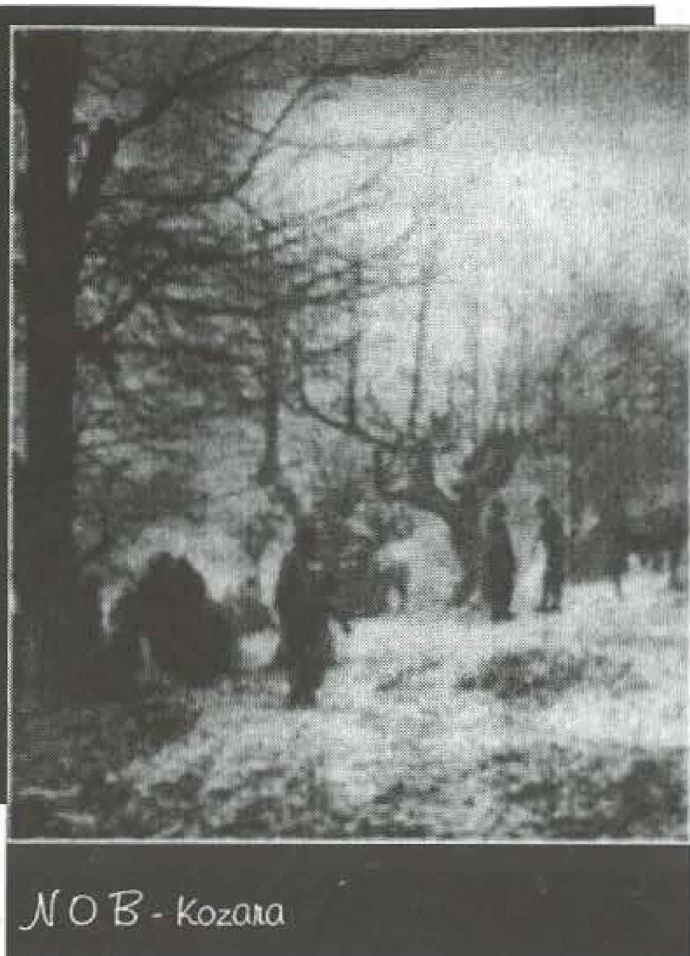
Ovenovi stavovi upoređeni sa ocjenama i podacima koji se tiču stvaranja, odnosno rušenja avnojevske Jugoslavije

Evo nekoliko podataka koji se na to odnose.

Prvo. **Lord D. Oven** izgleda opravdava i brani izdaju i kolaboracoiju D. Mihailovića i četnika, sa fašističkim okupatorima, vjerovatno polazeći od one opcije koju je u Drugom svjetskom ratu, do određenog vremena, zastupala **Vlada Velike Britanije podržavajući Izbjegličku kraljevsku vladu i kralja Petra II Karađorđevića**. Kakve je to poteškoće stvaralo NOB-u Jugoslavije dovoljno je poznato. Do nogu potučeni četnici, u martu i aprilu 1943. godine, iako oslabljeni, nisu prestali da funkcionišu kao saradnici okupatora i protivnici NOP-a. Trebalo je računati na njihovo fizičko prisustvo u zemlji, ali i na uticaj u svijetu, koji je za njihov računa činila Izbjeglička kraljevska vlada u Londonu (ometanje da se dobije neophodna pomoć u naoružanju i opremi, potrebna za uspješnu oružanu borbu protiv brojnih neprijatelja).

Sudeći po tekstu - prikazu dveju knjiga pomenutih engleskih autora D. Oven, samim tim što želi da rehabilituje politiku britanske vlade u Drugom svjetskom ratu, koja je dugo podržavala Dražu Mihailovića, i prikaže četnike u novom svjetlu, bez mrlja kolaboracije i izdajništva, svrstava se na stranu onih snaga koje se suprotstavljaju odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a.

Ne izgleda nelogično da se tekst D. Ovena, kao protivnika avnojevskih odluka proširi sve do onih koji pomažu razbijače jugoslovenske zajednice poslije pola stoljeća.

N O B - Kozara

Drugo zasjedanje AVNOJ-a

Drugo. To da se **u kasnu jesen 1943.** godine, ipak uspjelo održati **Drugo zasjedanje AVNOJ-a, govori o izuzetnoj snazi NOP-a, vrednosti njegovih oslobodilačkih i progresivnih ciljeva, o njihovom prihvatanju od strane najširih narodnih slojeva i o izuzetno sposobnom vođstvu na jugoslovenskom nivou, ali i u nacionalnim sredinama.**

Protiv njega su bili svrstani okupaciona vojska i njihova vlast, kvislinška vlast, zatim **četnici sa podrškom Izbjegličke vlade u Londonu.** SSSR je bio nepovjerljiv, a zapadni saveznici u otvorenom protivljenju.

Tačno je da se fašistička Njemačka već nalazila na silaznoj putanji svoje moći, zbog sloma fronta kod Staljingrada i novog odnosa snaga na Istočnom frontu uopšte, promenjenih odnosa snaga u Sjevernoj Africi, zbog priprema za "Cverlord" (otvaranje drugog fronta na zapadu Francuske). Iz kola sila osovina otpala je, u septembru 1943. godine, Italija.

Nije prošlo ni pola godine od operacija Wajs I i II i Švarc, odnosno Četvrte i Pete neprijateljske ofanzive, nakon zemaljskih i pokrajinskih vijeća pripremljeno je i održano **Drugo zasjedanje AVNOJ-a, 29. na 30. novembar 1943. godine, u Jajcu,** u prisustvu 142 delegata iz gotovo cijele Jugoslavije. Tada se usvajaju poznate odluke: da se AVNOJ konstituiše u vrhovno zakonodavno predstavničko tijelo naroda i država Jugoslavije, a ustanovljava Nacionalni komitet kao privremena vlada; da se **Jugoslavija izgrađuje na demokratskom i federativnom principu, kao zajednica ravnopravnih naroda**; da se Izbjegličkoj vladi u Londonu oduzmu prava zakonite vlade i zabrani povratak u zemlju kralju Petru II Karađorđeviću; da se svi ugovori Izbjegličke vlade pregledaju, radi poništenja ili odobre.

Posebnom odlukom ustanovljava se zvanje maršala Jugoslavije. Na zasjedanju ono je dodijeljeno vrhovnom komandandu Josipu Brozu Titu.

Time su stvoreni temelji Nove Jugoslavije. Uz jasne odluke o ciljevima razvoja i uz postojanje snažne narodnooslobodilačke vojske postavljeni su stabilni uslovi i otvoren put ka konačnom oslobođenju zemlje i postizanje međunarodnog priznanja tekovina NOR-a.

Moglo je izgledati nerealno obećanje u zoru 30. novembra, kada je na završetku zasjedanja izražena nada da će se Treće održati u slobodnom Beogradu (Tito, u riječi kojom zahvaljuje za dodeljeno zvanje maršala Jugoslavije). Zaista se to mnogima činilo kao dalek san, dobra parola oko koje će se okupljati novi borci i aktivisti oslobodilačke i antifašističke borbe. **Ali, desilo se! Za manje od godinu dana Beograd je bio oslobođen. Bio je to značajan korak ka konačnom oslobođenju zemlje i ostvarivanje ostalih ciljeva Drugog zasjedanja AVNOJ-a.**

Maršal Josip Broz - Tito

Naravno, sve to nije bilo ni malo lako i ostvareno je uz krajnje napore koji su zahtijevali velike ljudske i materijalne žrtve. Predstojale su i nadalje iscrpljujuće borbe protiv njemačkih fašističkih okupatora i onih kvislinških nacionalističkih snaga u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji (Nedić u Srbiji, Pavelić i ustaše u Hrvatskoj) koje su svoju sudbinu potpuno vezali za njemački fašizam. Ali, i protiv nacionalističkih snaga (četnika i drugih) koje ni poslije kapitulacije Italije ne mijenjaju svoje ponašanje i odnosi ni prema NOV-u, ni prema okupatoru. To jest, nastavljaju saradnju sa okupacionim vlastima kada im se za to pruže mogućnosti i kada im to treba i vode borbu protiv NOV, čekajući da se zapadni saveznici iskrcaju na Balkansko poluostrvo, u šta su D. Mihailović i četnici polagali velike nade.

Čerčil protežira "kraljevsku vladu"

U prvoj polovini i u **ljeto 1943**. godine, izgleda baš kada se vodila **u dolini Neretve bitka za ranjenike**, sve strane u sukobu procjenjivale su da zapadni saveznici ubrzo mogu izvršiti desant na Jadranska ostrva i kopno, radi prodora ka srednjoj Evropi. Godinu dana docnije, u vrijeme kada su se u Italiji sreli **Čerčil i Tito**, Čerčil u svojoj pisanoj dokumentaciji, koju je koristio u poznatim memoarima o Drugom svjetskom ratu, nekoliko puta je izražavao žaljenje, čak negodovanje, što se usporava, otežava ili onemogućava otvaranje osnovnog pravca nadiranja savezničkih snaga na jugu Evrope, preko Trsta i Ljubljanskih vrata ka Beču. Sa zadatkom: stići u Beč prije Crvene armije. To je izražavao i negodovanjem zbog operacije na jugu Francuske (Anvil i Dragun) koja je smanjivala snage na Italijanskom frontu. **Namjera britanske politike, koju Čerčil izražava zahtjevom - stići u Beč prije no što ga osvoji Crvena armija, podrazumijevala je i sledeće. Vojnim prisustvom na tlu Jugoslavije pomoći četnike Draže Mihailovića, kao što su svojim prisustvom (deset do trinaest hiljada britanskih vojnika u Atini) predviđali da onemoguće EAM u Grčkoj.**

O Čerčilovom nastojanju da pomogne Izbjegličku kraljevsku vladu koja se nalazila u sve nepovoljnijem položaju, dobro **svjedoči prepiska sa predsednikom SAD F. Ruzveltom**. Krajem juna 1944. godine, osam mjeseci nakon Drugog zasjedanja AVNOJ-a, Čerčil obavještava američkog predsjednika i **traži njegovu saglasnost. "Takođe sam preduzeo akciju nastojeći da izdejstvujem ujedinjenje Titovih snaga sa snagama u Srbiji i svima onima koji su uz jugoslovensku kraljevsku vladu, koju smo obojica priznali. U svim fazama ste bili obaveštavani o tome kako nosimo taj težak teret, koji sada leži uglavnom na nama. I tu ne bi bilo lakše do baciti vucima kralja (misli na kralja Petra II) i jugoslovensku kraljevsku vladu i pustiti da u Jugoslaviji izbije građanski rat na radost Njemaca**. Ja se u oba slučaja (prvi se odnosi na situaciju u Grčkoj) trudim svim silama da iz haosa stvorim red i da se svi napori usmere protiv zajedničkog neprijatelja."

Epizoda sa Čerčilovim bavljenjem u Italiji, ljeta 1944. godine, i njegovim **zanimanjem za zbivanja u Jugoslaviji i na Balkanu**, dobro dođu kao **ilustracija stalnog nastojanja Velike Britanije**, kao svetske sile i partnera antihitlerovske koalicije, da ostvaruje **uticaj na razvoj događaja** u pojedinim zemljama, **koji odgovara njenim pogledima** na poslijeratno uređenje Evrope i svijeta. Naravno, i u Jugoslaviji. Treba li reći da je Čerčil stvarao temelje političke strategije Velike Britanije u prvoj

polovini dvadesetog stoljeća, na u Drugom svjetskom ratu bio na samom vrhu britanske vlasti i Zapadne alijanse i pri tom pokazao da posjeduje, kao malo ko, kvalitete upornog i hrabrog borca, dalekovidog stratega, obdarenog mudrošću i strpljenjem.

Tako zanimanje i nastojanja traju još od vremena Hitlerovog potčinjavanja evropskih režima, a naročito od početka Drugog svjetskog rata. Ustanak u Jugoslaviji i razvoj oslobodilačke, antifašističke oružane borbe, pod rukovodstvom komunista, nije takva nastojanja Velike Britanije smanjio. Naprotiv. Nastojanje, u ljeto 1944. godine, kada je bilo jasno da će NOV prebaciti težište svojih dejstava na područje Srbije, da "izdejstvuje ujedinjenje Titovih snaga sa snagama u Srbiji i svim onima koji su uz Jugoslovensku kraljevsku vladu", nastavak je započetog posla od koga se ne odustaje **sve dok, 11. novembra 1945. godine, nisu održani izbori za Ustavotvornu skupštinu**. Na izborima je Narodnooslobodilački front dobio ogromnu većinu. Na drugu godišnjicu Drugog zasjedanja AVNOJ-a 29. novembra 1945. godine, doneta je odluka o **ukidanju monarhije** i izradi novog Ustava. A on je usvojen, 30. januara 1946. godine, **kada je proglašena Republika. Time se završava jedna faza borbe na novu Jugoslaviju, zasnovana na odlukama Antifašističkog vijeća Narodnog oslobođenja. Kada je profesor Stanković, uzbuđen, proglasio Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju, bio je to i kraj nadanja izbjegličke vlade Draže Mihailovića i njegovih četnika.**

Ser Vinston Čerčil

I Čerčil je morao da prizna realnost. U poređenju sa Grčkom, **ovakav ishod u Jugoslaviji Čerčilov je poraz.** Zašto njegova nastojanja nisu urodila plodom. Naravno, i nastojanja ostalih? Uprošteno rečeno, društveni ciljevi i odnos naroda prema njima i sposobnost rukovodećih ljudi na svim nivoima, bili su neuporedivo iznad onoga što su nudili Izbjeglička vlada, nacionalisti i četnici. Odnosno, protivnici svih vrsta u vrijeme stvaranja nove Jugoslavije.

Možda **lord Dejvid Oven previđa neke od činjenica** koje se tiču stvaranja avnojevske Jugoslavije i preuveličava mogućnosti koje je nudila britanska politička opcija Izbjegličkoj kraljevskoj

vladi i Draži Mihailoviću, pa precjenjujući im šanse, ***tuguje za propuštenim****. Objektivno, međutim, šanse su im bile neprimjerene željama, minimalne, zbog snage Narodnooslobodilačkog pokreta, njegove unutarnje čvrstine i jakog oslonca na narode Jugoslavije.*

Treće. Šta uslovljava raspad i tragičan kraj SFRJ gotovo pola veka docnije. Razvoj socijalizma i na tlu Jugoslavije zapao je u ozbiljnu krizu. Kolebalo se oko temeljnih društvenih ekonomskih reformi. Nije bilo realno očekivati da da rezultate pokušaj sa njihovim provođenjem u poslednjem trenutku. To je pokolebalo mase i pružilo šansu nacionalističkim grupacijama da se sve češće javno nastupaju na sceni i stiču, privremeno bar, pristalice i među mladima. A oboje, i nedoumice u razvoju, i gubljenje oslonca u masama, bilo je povezano sa slabljenjem kadrovske osnove na svim nivoima, birokratizovanjem i sve većim odvajanjem od radničke klase i naroda.

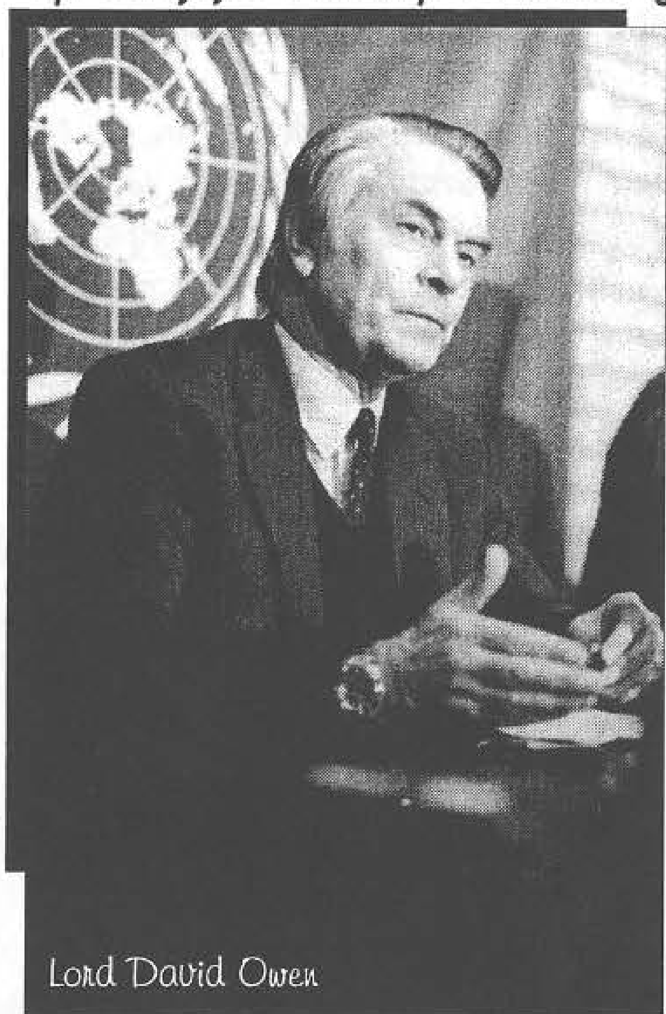
Otkrivati krivce za raspad Jugoslavije među stranim faktorima, može se prihvatiti u sagledavanju opštih prilika i stepenovanju kolika je čija uloga u toj krivici. ***Ali uprti prstom u Bušovu administraciju, sa njenim "pronjemačkim naklonostima" ili strujama*** *(svejedno, ili na drugu stranu silu), kako se čini kod nas, i proglašavati ih glavnim vinovnicima raspada i ratnog sukobljavanja na tlu Jugoslavije,* ***vodi pogrešnim zaključcima****. Naše unutrašnje slabosti dovele su do nesreće u kojoj su se našli narodi Jugoslavije. Naravno, to koriste mnogi inostrani faktori da bi bili dovedeni do slike stanja kakva je viđena u Dejtonu.* ***Dogovaranje o uspostavljanju mira pod pritiskom i diktatom međunarodne zajednice, naročito u SAD****. Ta slika dosta vjerno prikazuje na kom je nivou naš ugled u svijetu.*

Lord Dejvid Oven falsifikuje istoriju

Valjda, od kada se piše istorija, ovi naši prostori bili su gotovo stalno pod pritiskom, prismotrom, okupacijom, protektoratom i što ne sve, velikih ili manjih susjeda, jačih ili manje moćnih država, njihovih koalicija i antanti. ***Suverenitet naroda počeo je da se ostvaruje na pravi način tek u NOR-u. Prirodno, to je uslove borbe za novu Jugoslaviju učinilo složenijim i još oštrijim. I ma koliko god bili kritični prema pedesetogodišnjem razvoju socijalističke Jugoslavije, ko objektivno prosuđuje taj period, mora prihvatiti da je ugled Jugoslavije u svijetu bio izuzetan. Posredi je više razloga. Ali, neosporan je ugled stican dosljednom borbom da se stalno provodi suverena, samostalna, nezavisna politika, zasnovana na interesima naroda i narodnosti*** *koji su*

sačinjavali Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju i njihove ravnopravnosti.

Po izjavama o prikazivanju dveju knjiga o Titu, simpatije D. Ovena nisu bile na strani SFRJ, pošto su, kako on tvrdi, učeni na lažima o ratu 1941-1945. godine, a tada su stvarani temelji naše zajednice. **Lordu Ovenu, kao i mnoge druge, lažna je i ocjena o D. Mihailoviću, kao saradniku okupatora i izdajniku. Ko pedeset godina poslije Drugog svjetskog rata želi da rehabilituje Izbjegličku kraljevsku vladu, D. Mihailovića i četnike, taj ne može da prihvata avnojevsku Jugoslaviju.** Ako to čini dok se na tlu Jugoslavije vodi nepravedan i nepotreban rat za teritorije, izazvan od strane nezadovoljnih militantnih nacionalizama, **opredeljuje se i kao protivnik Jugoslavije** u njenom poslijeratnom razvoju.

Lord David Owen

Četvrto. U pripremama osvrta na Ovenov tekst **nije bilo teško ustanoviti njegov, najučtivije rečeno, komotan odnos prema istini i istorijskim činjenicama.** On, ne trepnuvši, tvrdi nešto za šta ne postoje valjani istorijski dokazi. **Lord Oven piše. "Taj rat je prikazan kao borba protiv fašizma, ali se najveće borbe u Jugoslaviji nisu vodile protiv okupatorskih sila - Nemaca i Italijana... mnogo je primera o tome kako su Jugosloveni u Titovo vreme živeli u laži... " itd.**

Naravno da zato pisane tvorevine a la tekstovi D. Ovena zaslužuju da budu oštro podvrgnute kritici. Kao, uostalom, i slična produkcija u štampi i izdavačkim kućama koje krivotvore istinu o NOB-i i njenim tekovinama, **polazeći sa pozicija srpskog ili bilo kog nacionailzma,** koji se oglašavaju na jugoslovenskom tlu, ili izvan naših granica.

Razumio sam da okrugli sto o stvaranju i razbijanju avnojevske Jugoslavije podrazumijeva i prihvata i priloge ovakve vrste, u kojima se osporavaju napadi na NOR jednog autora i tim povodom koriste neki aspekti stvaranja avnojevske Jugoslavije, odnosno njenog razbijanja kao argumentacija u osporavanju.

Dakle, povod da se na okruglom stolu javim za riječ je **Ovenov tekst u The Sandy Times-u**, koji su preneli "Naša borba" i "Politika", **u ljeto 1994. godine, u kome grubo izvrće istinu o NOR-u i u kome želi da rehabilituje D. Mihailovića i četnike**. Nisam do sada našao u novinama i publicistici reagovanja na taj Ovenov tekst.

I na kraju, premalo je ako kažem, da sam često u nedoumici, ili da me pritišće samo bojazan da se nasrtaji nacionalizma, koji su kao povodanj valjali našim prostorima u poslednje vrijeme, ne vide u pravim dimenzijama. Naročito **koliko su zablude ili otrov nacionalizma uhvatili maha među mladima. Koliko mnogi stereotipi ulaze među takozvani običan svijet, sa kojim smo u saobraćaju, na pijaci ili trgovini, u gradskoj gužvi, pa i na sportskim priredbama.**

Pitam se da li zato ostaju bez reagovanja **tekst D. Ovena i sličnih, koji povampiruju avet nacionalizma, nacionalne isključivosti, pravdaju nacionalno čiste teritorije, proriču nemogućnost zajedničkog življenja Srba sa Hrvatima, muslimanima i obratno i sl. A naše iskustvo ipak potvrđuje i bogato je primjerima da zatvaranje u uske nacionalne okvire i granice, nikada u novije doba nije dalo dobre plodove i otvaralo perspektive materijalnog i duhovnog razvoja i demokratskih društvenih odnosa.**

Još jedno objašnjenje, da ne bi došlo do nepotrebnog nesporazuma. Pretežno se bavim četnicima i srpskim nacionalistima, a manje drugim nacionalistima sa naših područja iz Hrvatske, BiH, Crne Gore, Makedonije i drugih sredina, jer me na to navodi Ovenov dio teksta koji osporavam, naročito u djelu koji se odnosi na Dražu Mihailovića i četnike. Nacionalistički pokreti i njihovi lideri u ostalim jugoslovenskim sredinama zaslužuju kao i u srpskoj, iste političke kvalifikacije kao i one kazane na račun četnika, kada je u pitanju stvaranje avnojevske Jugoslavije. Poznat je takođe scenarij po kome se odvijao raspad Jugoslovenske zajednice, praćen nepotrebnim i nerazumnim ratom. **Primarna odgovornost za taj rat jeste na srpskoj strani, pri čemu, naravno, odgovornosti za rat ne može biti oslobođena ni hrvatska militantna nacionala politika, odnosno svi oni agresivni nacinalistički pokreti, njihovi lideri i vođstva, u svim našim nacionalnim sredinama, što su na talasu aktuelnog antikomunizma pokrenutog raspadom SSSR-a, zatim na neisčišćenim istorijskim talozima razvijali zastave raskola, mržnje i krvoprolića među narodima koji su gotovo stoljeće živeli pod zajedničkim državnim krovom.**

Ilija Radaković

BESMISLENI RAT

Rat je bio nepotreban - uzaludan

Ima li smisla analizirati jedan besmisleni rat - ratove? Šta reći o uzrocima i faktorima razaranja SFRJ, o ulozi Vrhovne komande i njenog vojnog djela? **Šta reći o ulozi JNA? Šta o stavovima Veljka Kadijevića** (sekretara za narodnu odbranu 1988-1992. godine) izloženim u knjizi **"Moje viđenje raspada - vojska bez države"?**

Moje saopštenje čine izvodi iz zabilježaka o ovome ratu i pokušaj da odgovorim u najkraćem, na pomenuta pitanja.

S obzirom da je ovaj dovršeni (i nedovršeni) rat izazvao katastrofalne posljedice, pred tom tragedijom niko nema pravo da ćuti. **Analiza rata kojim su razorene i SFRJ i JNA, potrebna je, u prvom redu, radi mira, da bi se što prije uspostavio, realizovao, a potom bio stabilan i dugotrajan.**

Od 1988. godine javljao sam se kao potpisnik ili supotpisnik u mnogim apelima, porukama, zahtjevima ili javno istupao s ciljem da se zaustavi hod ka ratu. Bez obzira što je to često djelovalo donkihotovski, ali zahvaljujući tome sada su povoljniji uslovi da se govori bez ostatka. Tragedija koju smo doživjeli mora da skine sve tabue (a sve se više i skidaju) da bi se došlo do potpune istine, do objektivnih objašnjenja i tako do suočavanja sa odgovornošću svih sada vidljivih i prepoznatljivih, ali i skrivenih aktera koji nemaju pravo da budu zaštićeni ni jednom prećutanom činjenicom, ni obzirom bilo koje vrste.

Da li se ovo zlo, ili kako napisa **Koča Popović 1989.** godine u članku **"Sprečiti daljni sunovrat"** moralo desiti? Nije. Ako je bilo, a **bilo je potrebno da se SFRJ pa i JNA transformišu**, i drugačije organizuju, nije postojao ni jedan jedini razlog za najbrutalniji rat-ratova, za sunovrat.

Dio državnog, armijskog i političkog vrha i vrhova iz perioda 1988-1992. godine nije mogao da prevaziđe sebe iz prethodnog perioda i nevolja, je pored ostalog, upravo u tome što se jedan broj takvih našao u prilici da donosi ili sprovodi sudbonosne odluke, ne mogavši da sagleda ni čemu služi njihovo odlučivanje ni kakve će posljedice izazvati.

Veljko Kadijević i njemu slični pomogli su, najblaže rečeno, **da JNA izgubi svoja bitna obilježja**, doživi slom i nestane sa istorijske scene, **jer je JNA, kao i SFRJ, poražena iznutra kada je počela da negira i napušta**

samu sebe, osnove na kojima je formirana, funkciju koja joj je davala i snagu i smisao, pa je tako politički i moralno razoružana postala lak plijen, u prvom redu velikosrpske, a potom i drugih nacionalističkih politika.

Uvjeren sam da najveći dio bivših pripadnika JNA (od vojnika do generala), aktivnih i rezervnih, sve do njenog formalnog nestanka (27. aprila 1992. godine) stvaranjem SRJ i VJ - smatraju da put kojim je pošla JNA u još neraspletenom zapletu na tlu bivše SFRJ, nije morao da bude takav. Uvjeren sam da je JNA (da je armijski vrh to htio i želio) mogla izbjeći da od značajnog faktora jedinstva jugoslavenske države postane jedan od značajnih faktora (ili sredstvo) njenog raspada.

Borisav Jović

Da li su presudili istorija ili snage gluposti? **Snage gluposti nekompetentnosti i istorijskih zabluda**. O svemu su u određenom periodu (kao, inače, u istoriji) odlučivali ljudi i sve što se dogodilo dolazilo je iz njihovih glava. Da li su **Milošević, Tuđman, Ćosić, Mesić, Jović i Kadijević** - svi na vlasti u određenom periodu, glavne i jedine i jednako odgovorne ličnosti za ovu našu tragediju? **Da li su glavne arhitekte ratovanja?** Možda i nisu ali je njihova uloga glavna. **Srbija je htjela Slobodana i dobila ga. Hrvatska Franju i dobila ga. A predsjedništvo SFRJ, armijski vrh i rukovodstvo Srbije i Hrvatske htjeli su 1988. godine Veljka Kadijevića i dobili su ga**. Ko je kome i koliko pomagao, drugo je pitanje. Značajna je i postaje sve poznatija njihova uzajamnost - mada sa razlikama.

Prije ili kasnije narodi će shvatiti i sve više shvataju **da je rat bio nepotreban, uzaludan**, da se mora živjeti zajedno, ali da punog mira neće biti dok ne izgore i dok se ne izduvaju energije u prvom redu **srpske i hrvatske mitomanije**. Te dvije energije još se drže, a ostale su nestale ili nestaju između dvije jače ili zbog spajanja svojih energija sa jednom od pomenutih. I, na kraju, dok se cio prostor ne demilitarizira, oslobodi oružja i oruđa kojeg sada ima nešto manje nego kad je počeo rat.

Armijski vrh nije bio dorastao promjenama koje su se pojavile s različitim intenzitetom po cijeloj SFRJ. Teško su se prilagođavali novim odnosima. Mnoga upozorenja - da je neophodno drugačije ponašanje - deo ljudi iz armijskog vrha nije prihvatao nego čak samouvjereno i cinično uzvraćao u stilu "da se promjene u društvu i ponašanje JNA pogrešno razumiju i tumače".

Da li JNA osuditi za rat - ratove? Ne, nego političke i vojne vrhove koji su JNA sa neospornim ugledom vani i u zemlji,** zloupotrebili. Vrhovna komanda i armijski vrh (ŠVK) su krivi što se toj zloupotrebi nisu suprotstavili, što nisu sprečili ekspanzionističke i hegemonističke namjere već ih podržale i u nekim fazama bili u prvom redu njihovog ostvarivanja. **Takva politika i ciljevi, bez neposredne podrške JNA, ne bi mogli napraviti taj stravični ceh koji su platili drugi a među njima Srbi van Srbije i Crne Gore.

*Neoprostiva greška armijskog vrha je što je dozvolio da JNA, kao zajednička sila, svih naroda i narodnosti, bude uvučena u rat. Ponavljam, **mogla je ostati neutralna. Nije se trebalo i smjelo zaratiti nigdje - ni u Sloveniji, ni u Hrvatskoj (bez obzira na narastajući "secesionizam"), ni u Bosni. Srbija i Crna Gora nisu smjele da uđu u rat. I zato je JNA najveće (u narodu) razočarenje u cijeloj katastrofi.***

Teško je naći i jedan strategijski, krupan, realan razlog (mada je nekih povoda i bilo) da se izabere najgore rješenje, da se besmislenim ratom ponište krupni strateški interesi i neprocjenjiva generacijska ostvarenja svih jugoslovenskih naroda. Politički i vojni vrh morali su da imaju u vidu posljedice kada se preko dva miliona naoružanih pokrene u rat u uslovima nabujalih militantnih nacionalističkih strasti.

O knjizi Veljka Kadijevića

*Istorijske promašaje politički i vojni vrh želi da prikrije i da im da drugi smisao i tome služi i **knjiga Veljka Kadijevića "Moje viđenje raspada - vojska bez države" ("Politika", juni 1993. str. 166).** Ona je indikator toga svega, šta nedostaje, šta zaobilazi, o čemu se ćuti. Zato će se moje saopštenje najviše baviti problemima vezanim za tu knjigu.*

*U njoj se govori o uticaju više faktora na raspad SFRJ, ali, kada se piše o stanju, problemima oružanih snaga Jugoslavije i o JNA, **nema ništa o odgovornosti i tog faktora u razbijanju i raspadu.***

Nema ništa o Srbiji sa pokrajinama, Crnoj Gori i Makedoniji, kao da ih nema ili da ne učestvuju u tom procesu a čiji su sastavni dijelovi. A događaji su pokazali da su Srbija i Crna Gora posredno i neposredno

učestvovale u ratu. A iz Makedonije su povučene snage jedne operativno-strategijske grupacije (što je sreća u nesreći) za potrebe drugih ratišta.

O događajima u ratu u BiH - najstrašnijem između više ratova na tlu SFRJ ili dijelu jednog rata, o centru našeg geostrategijskog prostora, **o ratu za razbijanje "Jugoslavije u malom" - Kadijević piše samo na četiri strane (144-148).** Da li to čini zbog toga što je otišao u penziju nešto prije nego što su se događaji u toj republici rasplamsali u užasan rat u proleće 1992? Njegova knjiga izlazi juna 1993. godine - dakle, poslije četrnaest meseci velikih žrtava i mnogih razaranja u BiH i poslije **programirane opšte destrukcije u kojoj direktno ili indirektno učestvuje i JNA.** Bilo je za očekivati da barem nešto kaže o tome kako je u prvoj fazi došlo do "**tihog poklapanja**" i "**uramljivanja**" **(RAM)** BiH i formiranja rasformirane sarajevske armije, koja se izvodi kao "manevar snaga" u jesen 1991. i zimu 1991/92. godine, što dovodi do rata, koji simbolično počinje marta 1992. godine. O tehnologiji tog rata (koja se znatno ispoljila u trenutku kada se piše knjiga) a koja je izvirila iz nacional-šovinizma i osvajačke prirode subjekata agresije i njenih nosilaca - nema ni riječi. **Ništa o "pogledima", idejama i dogovorima Miloševića i Tuđmana o podjeli BiH** i njihovim mnogo ranije ispoljenim političkim filozofijama **"Svi Srbi u jednoj državi"** i konačan "**istorijski sporazum među Hrvatima i Srbima". Armijskom vrhu je barem tada morala biti poznata ideja o podjeli BiH na kojoj je izrastao Vensov plan. U knjizi se ne govori o srpsko-hrvatskoj agresiji na BiH, kao jednu federalnu jedinicu SFRJ, nema ni riječi o ratu između Hrvata i Muslimana (juli 1992. - juli 1993.) kao djelu obe strategije i najvećem, doduše samo privremenom uspjehu velikosrpskih i velikohrvatskih ambicija.**

O **nacional-šovinizmu**, različito ispoljenom u svim sredinama, a čiji su produkt paravojne snage - formacije, **govori se samo usput. Ništa o mitinzima** koji su bili i demonstracija snage, populizma, potencijalna i stvarna armija nadolazećih militantnih nacionalističkih snaga i prethodnici rata. **Ni slova nema o naredbi polu-Predsjedništva SFRJ iz jula 1991. godine (objavljenog oktobra 1991) kojom je izjednačen status tzv. "dobrovoljaca" i "vojnih lica".**

U knjizi se pominje 13 inostranih ličnosti sa pozitivnom ili negativnom konotacijom. S područja bivše Jugoslavije pominju se 24 ličnosti. **Pozitivna ocjena daje se četvorici - Miloševiću, Joviću, Gračaninu i sebi.** Titu priznanja i kritike. **Svi ostali:** Bakarić, Marković, Vrhovec, Planinc, Mesić, Lončar i Marendić (iz Hrvatske), Kardelj, Drnovšek, Kučan i Pregl

(iz Slovenije), Izetbegović, Mikulić i Bogićević (iz BiH) i Gligorov, Tupurkovski i Kambovski (iz Makedonije) **nisu dobili prolaznu ocjenu**. Iz Srbije i Crne Gore samo prvopomenuta četvorica. Tuđman je pomenut samo kao potpisnik Vensovog plana.

Veljko Kadijević sa saradnicima

Od vojnih ličnosti autor pominje sebe i Gračanina (bivšeg načelnika GŠ i presdjednika SRS) kao ministra unutrašnjih poslova SFRJ. **Kako se može pisati o raspadu i transformaciji SFRJ i JNA**, *o Vrhovnoj komandi i njenom štabu, o grupacijama oružanih snaga, o vojištima i hiljadu ratišta na jednom ratištu, o uspjesima i porazima, o transformaciji JNA u tri srpske vojske,* ***a da se ne pomene ni jedna vojna ličnost****, ni jedan saradnik iz štaba Vrhovne komande, niko od potčinjenih komandanata koji u talasima bivaju penzionisani i prije Kadijevića, i zajedno s njim, i poslije njega? Nema ni jedne vojne ličnosti Kadijevićevih protivnika.* ***Nema ni jedne mape*** *(a u to vreme mape su najviše spominjale), ni podataka o obostranim gubicima (a ogromni su),* ***ni jednog originalnog dokumenta, direktive ili zapovjesti, čime se obično ilustruju ovakve stručne "knjige" i "dokazuju" vojno-političke strategijske analize. Ni riječi o snagama unutrašnjih poslova koje su znatne, koje narastaju u ovom ratu, u njemu učestvuju, igrajući i svoje posebne uloge.***

Uprkos svemu tome, **Kadijevićeva knjiga je, ipak, dokaz iz prve ruke o ulozi bivše JNA o delu ovog rata, o ratu u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni, o koncepciji tog napada agresiji i ciljevima tada aktuelnog političkog i vojnog vrha.** Vrednost te knjige je i u tome što ona najbolje goviri o autoru i "njegovom" armijskom vrhu i što predstavlja **više neuspio nego uspio pokušaj da se opravdaju politika velikosrpskog hegemonizma,** birokratskog centralizma, ali i autor i "njegov" štab za njihov udio u razbijanju SFRJ i JNA. Bilo kako bilo tom knjigom pozicija autora je još jasnija. Odigrao je svoju ulogu i u toj odigranoj ulozi se više ništa ne može promijeniti, a to što na pozornici nije sačekao završni čin drame - ne oslobađa ga učešća i odgovornosti.

Vjerovao je u autoritet i sposobnost Slobodana Miloševića

Uprkos pomenutim manjkavostima, naročito neki stavovi podstiču na razmišljanja i zaslužuju pažnju.

Knjiga je prvi pokušaj (kako sam autor kaže) da se sagledaju i ocjene mjesto i uloga "oružanih snaga Jugoslavije, posebno JNA, u procesima koji se doveli do raspada SFRJ i stvaranja SRJ".

Ti događaji uzdrmali su ne samo jugoslovensko područje, već i šire, a njihove posljedice u mnogim domenima još su nesagledive. O njima govori ličnost koja je svjedok i, što je još važnije, istaknuti učesnik, **Kadijević**, ne samo da se u presudnim trenucima nalazio u epicentru zbivanja, već se sa doista razloga vjerovalo da je mogao da te događaje usmjeri u drugim pravcima.

Pri određivanju Kadijevićeve stajne tačke i orijentira pomoću kojih se politički kretao prvenstveno se mora sagledati kako on vidi Jugoslaviju, gdje vidi saveznike vani i u zemlji, šta je po njemu uloga JNA u nastojanjima da se Jugoslavija sačuva i kakav je njegov lični udio u tome. To se da zaključiti iz navođenja sopstvenih riječi sa 17. sjednice CK SKJ da "**Jugoslavija može biti samo federativna država ili je neće biti**". Na osnovu toga moglo bi se pomisliti da je on kao opredijeljeni federalista smatrao da su ravnopravnost svih dijelova zajednice, kao i zajednički dogovor kako se kuća gradi i održava, bez nadređenosti i podređenosti - osnova na kojoj ta država počiva i prema kojoj se moraju ravnati sve njene ključne institucije - uključujući JNA na čijem čelu se nalazi. Međutim, **ispostaviće se da su Kadijevićev federalizam i ravnopravnost naroda bivše Jugoslavije nešto drugo.**

Na strani **110.** knjige stoji njegova konstatacija da je Jugoslavija ka svom raspadu "vrtoglavo jurila već preko dvije i po decenije, stalno

povećavajući tu brzinu, naročito u posljednjoj deceniji". Prostim odbijanjem tih 25 godina dolazi se do 1966. godine kao do nekog razvoda od koga kola idu nizbrdo. Nije li, možda, rješenje da se izbjegne katastrofa sagledavao s one druge strane 1966? Postavlja se pitanje gdje je tu Kadijević? Da li je dobrovoljni saveznik ili jedan od kreatora koncepta kojem je služio? Ili se samo morao (privremeno) pridružiti, iz ovih ili onih razloga na koje je mogao (ili nije) da utiče. A kakav je to koncept u koga je Kadijević imao povjerenje, jasno se vidi iz njegovih riječi na strani **106.** *njegove knjige.* **"Ja sam smatrao da se sa pozicija borbe za jedinstvo Jugoslavije može uspješno boriti i za jedinstvo Srbije** *i njezin stvarno ravnopravni položaj sa ostalim jugoslavenskim republikama. Vjerovao sam da bi Milošević sa političkim autoritetom - koga je već stvorio, sa sposobnostima koje je već dokazao, osobito sa sposobnošću da jednostavno rješava složene probleme, koje je inače komplikovani jugoslavenski sistem neminovno proizvodio, sa podrškom svih koji su za Jugoslaviju, sa ovlašćenjima koja je imao SIV ili ih je mogao izboriti, mogao napraviti preokret u daljem toku događaja i to najpre zaustaviti proces destrukcije i razbijanja, a potom zaista pokrenuti i neophodne cjelovite reforme društva i države".*

Tu je ministar odbrane - jasan. Vjerovao je u autoritet i sposobnosti Slobodana Miloševića. Takvo opredeljenje je njegova vlastita idejna, politička i vojna opcija.

Nije bilo vojne ugroženosti spolja

Analizi zbivanja na međunarodnom planu i njihovom uticaju, na raspad Jugoslavije Kadijević posvećuje skoro trećinu knjige, te na taj način skreće pažnju na dominantan uticaj tog faktora.

Ako je, na primjer, kako piše, bila očigledna opasnost da se "prva ozbiljna i sveobuhvatna kriza komunizma iskoristi za njegov definitivan poraz", kako je procjenjivao mogućnost da se "komunizam" od toga odbrani. Po njemu, Gorbačovljeva lutanja dovela su do raspada sistema i SSSR-a kao države. U svim bivšim socijalističkim zemljama Evrope došlo je do klasične restauracije kapitalizma, samo je Kina uspjela da se odupre takvom pokušaju i nastavlja reforme socijalizma. Po Kadijeviću ispada da nisu valjale ni nagovještavane reforme Ante Markovića, ni ono što je pokušao Gorbačov. Vjerovatno zbog toga on prećutkuje činjenicu da je u ljeto **1991. godine odletio u Moskvu kod kolege Jazova (što nije ni pomenuo). Pozitivna je samo Kina i ono u bivšem SSSR-u** *što nisu ni Gorbačov ni Jeljcin. Da li je u tom prostoru sagledavao i tražio podršku*

za JNA kao i stimulas na sve opšte reforme real-socijalizma, pa i za vraćanje Jugoslavije na put sa koga je skrenula prije dvije i po decenije, ostaje nejasno.

JNA u preobraženju

Kadijević je u pravu kada tvrdi da je Jugoslavija uvijek bila pod snažnim uticajem različitih međunarodnih interesa i često pod direktnim i snažnim spoljnim pritiscima. Međutim, pri analizi međunarodnih odnosa i njihovih uticaja na raspad SFRJ, do prave ocjene ne može se doći ako se sagledavaju samo interesi drugih, a zapostavi činjenica da je i promjena politike i ponašanje na jugo-prostoru uticalo na druge da mijenjaju svoju politiku. U NOB-u i cijelom periodu poslije drugog svjetskog rata Jugoslavija je svojom politikom proizvodila snažne efekte na druge, ne dozvolivši da se nađe u pasivnom položaju. To je činjeno na bazi realne procjene odnosa u svijetu koji su nekad za nas bili povoljniji a nekad manje povoljni. Nikada, međutim, SFRJ nije bila u poziciji da ostane usamljena jer joj je saveznike stvarala njena principijelna politika.

Na strani 34-36. Kadijević detaljno procjenjuje spoljnu ugroženost zemlje pominjući sve susjede i šire. Postavlja se pitanje: a zašto te snage od kojih su četiri članice NATO (Italija, Grčka, Turska, Austrija).

Vatikan sa **švicarskom gardom, te Bugarska, Albanija i Mađarska, ne iskoristiše šansu da realizuju svoje teritorijalne pretenzije u fazi unutrašnjeg razaranja SFRJ.** I zašto, sve do juče, govorimo o ratnom okruženju SRJ, koja **ni sa jedne strane nije bila ugrožena agresijom** spolja već ratom na prostoru bivše SFRJ u kojem i ona učestvuje. Stranci su došli na naš poziv, uz našu dozvolu i potpise Miloševića, Tuđmana i Kadijevića i sada dolaze sa četiri puta više snaga, opet uz potpise Miloševića, Tuđmana i Izetbegovića.

Stepen spoljne vojne ugroženosti Jugoslavije nikada nije bio tako nizak kao posljednjih 10 do 15 godina. Miješanje različitih spoljnih faktora sada je očigledno. Do takvog miješanja je prvenstveno došlo pod pritiskom događaja unutar SFRJ i naših traženja, a ne samo sa stanovišta ranije ispoljenih interesa. **Mi smo zamutili krvavu kašu - to je prava istina. Nije bilo vojne ugroženisti. Spoljni faktor nije bio glavni faktor razbijanja.** Taj faktor je, uglavnom, insistirao na jedinstvenoj Jugoslaviji, bez obzira što je i njegovo djelovanje bilo nijansirano sa stanovišta raznoraznih interesa. Djelovanje tog faktora je postepeno postajalo kokmpleksno i snažno, mada usporeno. Ali, čvrsto stoji očigledna činjenica da je unutrašnji faktor glavni i odlučujući **i da je kod nas bilo pameti i dogovora svaku, dogovorenom uspostavljenu, Jugoslaviju spoljni faktor bi bez zaziranja prihvatio i podržao. Ulogu međunarodnog faktora Kadijević je preuveličao da bi prikrio glavne činioce i njihovu politiku.** Za što objektivnije procjenjivanje spoljneg faktora nužno je imati u vidu još jednu istinu - da **ni jedna inostrana sila nije izvršila agresiju** niti je za odbranu bilo kojeg djela zemlje od tako pretpostavljene spoljne ugroženosti i agresije upotrebljen i jedan vojnik JNA i TO.

Teritorijalnu odbranu general Kadijević naziva podvalom

Među činioce raspada SFRj i JNA Kadijević je označio i koncepciju opštenarodne odbrane i organizaciju oružanih snaga, pri čemu **teritorijalnu odbranu naziva podvalom, pa čak u tome vidi i neprijatelja.** O tome svojevremeno on nije tako mislio. Pitanje je zašto tek 1989. godine i kasnije smatra da je to podvala. Možda se za takav stav opredelio i naknadno, iz pragmatičnih razloga, u vrijeme kada su na izborima u nekim republikama pobijedili protivnici političkog vrha Srbije i armijskog vrha, a koji su na osnovu Ustava i političke pozicije dobili najveći dio snaga svoje teritorijalne odbrane i **kada se armijski dio jugoslavenskog vrha svrstao iza aktuelne politike Srbije i bio lišen koncepcije i tog djela oružanih snaga (u Sloveniji, Hrvatskoj i dijelom u BiH).**

Veljko Kadijević govori o JNA kao "vojsci bez države". Kako je u toj vojsci, koja je po njemu od 1974. godine bila vojska bez države, do 1992. (znači 18 godina) bivao unapređivan u najviši čin i vojni položaj i na kraju komandovao snagama za odbranu i razbijanje SFRJ? Zašto se prihvatio da vodi vojsku bez države? I zašto, ako ne prije, barem on i dio armijskog rukovodstva, nisu podnijeli ostavku 4. maja 1991. godine kada kakvo-takvo Predsjedništvo SFRJ (Vrhovna komanda), zajedno sa predsjednicima republika, nisu prihvatili njegov stav o "miješanju međunarodnih institucija u unutrašnje stvari zemlje", tj. kada nisu prihvatili njegove "predloge i konkretne mjere"?

Da li je kritika koncepcije opštenarodne odbrane i organizovanje oružanih snaga pokušaj pravdanja nekih nerazumljivih postupaka JNA u ratu (Vukovar, Dubrovnik i drugi) i mnogo drugih pogrešnih odluka, **ili je u pitanju strah od odgovornosti za teške posljedice nastale učešćem JNA u razbijanju SFRJ i strah od sopstvene odgovornosti?** Strategijska upotreba JNA, zadaci koje je dobijala ili odabirala i način njihovog realizovanja nisu bili diktirani zahtjevima i postavkama koncepcije odbrane već **konkretnim političkim i vojnim ciljevima** i odlukama aktuelnog državnog i vojnog rukovodstva i drugih političkih faktora, **prvenstveno Srbije i Crne Gore**.

U članku **"Marksizam i vojna organizacija" ("Vojno delo", 6/83), polemišući sa nekim neadekvatnim interpretacijama Marksove teorije o naoružanom narodu i mogućnosti njene primjene na jugoslavensku stvarnost, Kadijević brani tezu po kojoj je jugoslavensko rješenje oživotvoreno u koncepciji opštenarodne odbrane i na njoj zasnovanoj vojnoj organizaciji, najdoslednija stvaralačka primjena pomenute Marksove teorije, pri čemu je Titov doprinos odlučujući.**

Zbog toga mnogi čitaoci njegove knjige s razlogom pitaju otkuda takva **kardinalna metamorfoza**. Upoređenjem onoga što je o koncepciji i dvokomponentnoj strukturi oružanih snaga Kadijević ranije pisao s onim što piše u knjizi, nameće se pitanje koje je - od dva dijametralno suprotna stanovišta - njegovo istinsko ubjeđenje. Oblikovanje koncepcije, doktrine i strategije ONO, njeno ustavno i zakonsko uređenje i, konačno, njeno ostvarivanje nije išlo bez teškoća, čak i sporenja između konzervativnih, dogmatskih, klasičnih mišljenja i struja i savremenijih rezona u političkom i vojnom vrhu - vrhovima. **Suprotnosti su premošćavane prvenstveno Titovim autoritetom**, no, i pored toga, ne sve i uvijek. (U Češkoj krizi 1968. sekretar za narodnu odbranu Gošnjak je morao napustiti položaj). Bilo je bitno i značajno sačuvati jedinstvo zemlje i jedinstvo armijskog - vojnog

vrha. Nekad je bila jača jedna a nekad druga struja, duže vremena nedogmatska struja. I pored svega, u tako različitim pogledima i konceptima skrivali su se i opasni zameci ideja koje su poslije Titove smrti, počele jačati jer su u armijskom vrhu sve više preovladavala dogmatska shvatanja (tim snagama je pripadao i Veljko Kadijević), koja su dovela zemlju do krvavog zapleta upravo u vrijeme kada je armijski vrh ostao bez partizanskih kadrova i njihovog neposrednog iskustva u Drugom svjetskom ratu i poslije njega.

"Preobraćanje JNA u zaštitnicu jednog - srpskog naroda"

Pišući o razvoju oružanih snaga (str. 68. i dalje) Kadijević korektno govori o ratnom periodu (41-45), bez obzira na to što ne spominje partizane, zaboravlja pun naziv našeg rata (ispušta atribut "narodni"), izbjegava da kaže da smo NOR dobili i preko nacionalnih partizanskih snaga i glavnih štabova, koje su istovremeno i zajedničke - jugoslavenske.

JNA poklanja tenkove Karadžiću i Martiću

Mirnodopski (poslijeratni) period dijeli na dva djela (45-60. i 60. i dalje). Taj 40-togodišnji razvoj oružanih snaga obrađen je u ediciji "Razvoj Oružanih snaga SFRJ 1945-1985." u 24 obimne monografije. One daju drugačiju periodizaciju koju Kadijević mijenja i prilagođava svojim stavovima. Za ratni i tri poslijeratna perioda NOV i POJ, JA i JNA nemaju čega da se stide - učinili su, maksimalno, sve što su mogli za

narode Jugoslavije, oslobodile zemlju, odvratili agresiju s obe strane, obezbijedile miran 45-godišnji razvoj zemlje - i uvijek su bile s narodom. Period od 1986. do nestanka JNA 1992. godine nije još obrađen. Predstoji njegova istorijska analiza u kojoj neće moći da se izbjegnu ocjene o najvećoj centralizaciji problema odbrane i najvećoj poslijeratnoj reorganizaciji oružanih snaga (protiv čega su bili mnogi i u Armiji, i u republikama) a koja je izvedena i nezavršena neposredno pred ovaj rat. **Neće moći da se izbjegne ocjena o tome da JNA postepeno počinje (pred ovaj rat i tokom njega) da prolazi kroz svojevrstan negativan preobražaj. Od zaštitnice nezavisnosti i suvereniteta Jugoslavije, koju je ulogu obavljala više od 45 godina i bila zagovornik demokratskog političkog preobražaja, što joj se i danas s mnogih mjesta osporava, njen dio je postao Vojska SRJ kada je jednostrano branila interese jednog ili dva naroda i time prestala da bude jugoslavenska i narodna.** Tačno je da su Jugoslavija i JNA bile u teškoj situaciji, ali je napravljena sudbonosna greška **kada se JNA od branitelja Jugoslavije** i svih njenih naroda **preobratila u zaštitnicu jednog etnosa i jedne nove države.** I, opet, pitanje zar je za stvaranje tzv. "treće Jugoslavije" (SRJ) (federacije Srbije i Crne Gore) i vojske te države, trebalo proliti toliko krvi? Naravno da nije. **Da su prije ovog rata srpsko i crnogorsko političko rukovdstvo, pa i armijski vrh odmah krenuli (a ne poslije izgubljenog rata) ka stvaranju ovakve države,** uz priznanje drugih republika koje su postojale i ponovo priznate, kao i njihovih granica, rat i sve što se dogodilo, moglo se izbjeći.

"Rat je ranije počeo"

Početak raspada sigurno ne datira iz Titovog perioda kako neki misle, ni od 1972. a niti zbog 1974, kako neki tvrde i pišu. Ako se, ipak, apostrofiraju neke godine, onda, iz ugla vojnog razmatranja, karakteristične su: 89, 90. i 91. - od najave do rata.

Godina 1989. je istorijski značajna i čak presudna za čitavu jednu epohu. To je godina raspada jednopartijske države i vrhunac nacionalističke euforije. Tu su mitinzi po Srbiji, Petrovoj gori i Kninu. U Srbiji je "antibirokratska revolucija" (privlačnog li imena), tu su svojevrsne aneksije pokrajina, "balvan revolucija" ili "treći srpski ustanak". Tu je famozni 28. februar 1989. godine. Tu je osnivanje HDZ-a i, po Tuđmanu, "početak preporoda Hrvatske". Neki analitičari smatraju da je tada ispred Skupštine SFRJ umrla avnojevska Jugoslavija ili da je riječ o dvije Jugoslavije u istoj partiji. U to vrijeme dešavao se raspad po nacionalnoj crti - srpsko-albanskoj i hrvatsko-srpskoj.

Iz JNA se tog istog datuma javio Petar Šimić, u ime SKJ u JNA, napadajući Slovence i Albance, u stvari, interpretirao je stavove vojnog rukovodstva, koje se solidarisalo sa govorom Slobodana Miloševića, mada ne sasvim.

Kasnije, 1990. i u 1991. godini uslijedili su žestoki napadi na "komunjare" i pripreme za upotrebu oružja i za ratne operacije. **Dakle, rat je (ranije) počeo.**

Ratna 1991. godina je "prokleta godina" - ratovi u Sloveniji i Hrvatskoj. Za sve što se dogodilo 1991. godine postaje kriv novi Treći rajh, **a ti ratovi, po izjavama generala Negovanovića i Vojislava Šešelja**, u Narodnoj skupštini Srbije **proglašavaju se oslobodilačkim**. Rekapitulacijom početnih oružanih sukoba 1990. i 1991. bilježe se prve žrtve oko Obrovca, Benkovca i Kijeva (sjeverna Dalmacija), na Plitvicama (Lika), u Glini (Banija), Pakracu (zapadna Slavonija), sve na tzv. prednjem kraju koji se poklapa sa **linijom Virovitica - Karlobag - Karlovac (Moljevićeva i Šešeljeva crta)**. A onda žrtve u Borovu Selu, Mirkovcima, Kostajnici ili na Dunavu (granica između Srbije i Hrvatske) i na Uni (granica između Hrvatske i Bosne). Tako, do juna 1991. imamo početne borbe u Hrvatskoj, a 26. juna 1991. "mali rat u Sloveniji". Dakle, tada je već na djelu opcija da se zapadni dijelovi zemlje ratom ili bez rata (uz stvaranje "više srpskih zemalja") na kraju integrišu u "Veliku Srbiju".

"JNA - vojska Srbije i Crne Gore"

Ni jedna republika bivše SFRJ, politički i iznutra, nije bila spremna da međusobno ratuje, pa čak i onda kada su bile uvučene u rat. Ogromnu većinu ljudi nije se uspjelo ubijediti da je rat rješenje. Da su se svi ljudski i drugi efektivi Srbije angažovali, otišlo bi se dalje od Vukovara i Dubrovnika. **JNA je planski gurana da bude vojska Srbije i Crne Gore.** Tadašnje vojno rukovodstvo odreklo se tradicije JNA i do sada nisu priznali svoje sopstvene greške.

Ciljevi rata u početku nisu objavljeni, jer ih nisu smjeli objaviti, kasnije se postepeno definišu, ako ne doumentima, ono praksom. U Kadijevićevoj knjizi ciljevi se jasno vide i vidi se njihovo pretvaranje u konkretne planove upotrebe JNA. Strategija je računala da će sve, ili najveći dio tih ciljeva, realizovati za kratko vreme, prepadima, nekakvim "blickrigom", upotrebom osakaćenih i improvizovanih grupacija. **Odmah je bilo jasno, a sada posebno, da je to bila u suštini samoubilačka politika.** Akteri u ovom ratu nisu se sjetili Vijetnama i SAD, Avganistana i Sovjeta, Izraela i Arapa, Iraka i Kuvajta.

Zašto se JNA nije na vrijeme distancirala od nacionalističkih agresivnih politika i prebacila odgovornost na njih - ali na sve takve politike? Zašto nije vidjela farsu o kulturnim autonomijama? ***Zašto zaštitu srpskog naroda van Srbije nije sagledala kao dekor jedne politike?*** *Zašto se tukla za "moćnu" srpsku državu na Balkanu, a ako to ne uspije, onda za stvaranje više nacionalnih država i vojski od kojih ni jedna nije moćna?*

Svi ratovi na prostorima nekadašnje Jugoslavije pretvorili su se, u suštini, u rat protiv naroda a ne samo u rušenje novoizabranih vlasti. I čim se to dogodilo, za Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu, ti ratovi su postali narodni i odbrambeni, i ***JNA zbog svog ponašanja i zloupotrebe postaje nepoželjna za sve, osim za vlast u Srbiji i Crnoj Gori. Ali, sada smo svjedoci da i u ovim sredinama koje su podržavale, koristile i zloupotrebljavalje JNA, kritiku za rat počinju prevaljivati i na JNA da bi se prikrila sopstvena odgovornost.***

JNA se u početku opirala, grčila, i na kraju nasjela i prihvatila saradnju ili pod svoju komandu i tzv. dobrovoljce. Da li je bila svjesna da se radi o paravojnim snagama, koje su se počele formirati od 1987. godine, a koje su u suštini bile i jesu udarna šaka neofašizma. Najveći dio tih militantnih snaga i danas insistira na ratu i pitanje je da li se prema njima ima pravnih mjera. Moraju se razoružati. Ponavljam, i naglašavam, opšta demilitarizacija svih, na svim prostorima bivše SFRJ je prvi i među najvažnijim zadacima i jedina garancija za mir.

JNA - SANU - "Velika Srbija"

Na kraju još nekoliko činjenica o besmislenosti rata, njegovim akterima i našoj tragediji.

1. *SIV Ante Markovića pukao je na dva najosjetljivija šava. Markovićev tim izgubio je dva ključna igrača - savezne sekretare za narodnu odbranu i unutrašnje poslove. Oba su u prelomnom trenutku prešli u ekipu Predsjedništva SFRJ čiji je kapiten bio Borisav Jović. Da li su i od kada su oni počeli igrati za ekipu ili ekipe van SIV-a, to znaju oni i kapiteni timova. Javnosti je postalo jasnije marta 1991. godine kada je Služba informisanja SSNO-a saopštila da SSNO ne prihvata stavove SIV-a povodom angažovanja JNA u poznatim beogradskim događajima.* ***SIV A. Markovića gubi uticaj na zbivanja u Jugoslaviji zbog odupiranja Slovenije, Hrvatske i Srbije. Njegov savez reformskih snaga i on proglašeni su izdajnicima i eksponentima ustaša (Košutić, Smiljković, Stojčić i dr.).***

2. Odlukom (čijom, još nije sasvim jasno) da se uđe u rat u Sloveniji odnosno odlukom da se pitanje budućnosti SFRJ rješava silom, **JNA je doživila politički, moralni i profesionalni debakl.** Poslije tri mjeseca njeni posljednji ostaci oficijelno su ispraćeni u Kopru. To je bio rat JNA i TO Slovenije. Mada svaki rat zahtjeva posebnu analizu jer su oni po mnogo čemu bili različiti, **ratom u Sloveniji rukovodstvo Srbije i JNA su stvorili uslove i vrijeme za operacije u Hrvatskoj**, a sve preko krnjeg Predsjedništva SFRJ.
3. Ratom u Hrvatskoj (posebno u Vukovaru i Dubrovniku), na krilima tzv. glavnih grupacija, **JNA doživljava definitivan fijasko. Raspada se po nacionalnoj osnovi i redukuje na srpsko-crnogorsku vojsku. I od tada njena doktrina, ako ne i prije, izjednačuje se sa pogledima SANU, gdje je smišljen i rođen srpski nacionalistički program. I tu je početak rata za veliku Srbiju.**
   Vukovar i Dubrovnik i borbe u Krajini su srpsko-hrvatski ili hrvatsko-srpski i crnogorsko-hrvatski rat. Vukovar i Podunavlje, Dubrovnik i Konavlje su slika i prilika rušilačkog dejstva, besciljnosti rata i početne pobjede pretvorile su se u poraz. **Vukovar su "oslobodile" gardijske jedinice sa tradicijom Prve proleterske brigade i Pratećeg bataljona Vrhovnog štaba**, a podržane su paravojnim snagama. **Konavlje su spržili dijelovi operativno-strategijske grupacije (hercegnovsko-trebinjske) koja je bila usmjerena ka Splitu a čije jezgro su činile jedinice koje čuvaju tradicije Pete crnogorske i Desete hercegovačke proleterske brigade, podržane nacionalšovinistima iz Crne Gore i istočne Hercegovine.** Samo je varka da je Vukovar "najveća pobjeda nad ustašama" i "poraz glavnine hrvatske vojske" kako piše Kadijević. **A pukovnik Gvero** (tada u političkoj upravi JNA) **izjavljuje da "na Dubrovnik nije pala ni jedna čestica prašine".** Dubrovačko ratište tada je, sa crnogorske strane, posjetio načelnik Štaba Vrhovne komande, "naredio istragu jer se prešla neka linija" a sa hercegovačke strane je u isto vrijeme **na taj front stigao Vojislav Šešelj. Na Dubrovniku je bivša JNA još jednom izgubila kompas i doživjela najtragičniji kraj, tragičniji i od države čije je granice imala da štiti.**
4. **Bosna, srce avnojevske Jugoslavije napadnuta je spolja i iznutra. Federalna armija se stavlja na stranu srpskih šovinista.** U istočnoj Bosni (u Podrinju) počinje najprljaviji dio rata, koji najupečatljivije otkriva inspiratore, naredbodavce i izvršioce. **Politika iz Beograda i iz Zagreba bile su fatalne za Bosnu.**

5. Godina 1991., 1992. i 1993. Jedni su išli na osvajanje a drugi su se u početnoj fazi branili. I to je jedna od karakteristika rata u tom vremenu. Sve vojne akcije i tzv. operacije su na kraju propadale i zato što su oni koji su ih planirali držali da se sve može postići samo oružjem i da nema razlike između "dejstvovanja po agresoru i vlastitom narodu". JNA - vredna poštovanja u cijelom poslijeratnom periodu, doživjela je u ovom ratu svoj moralni slom jer su na mnogim mjestima u njoj ostajali vojni ekstremisti, militantni dio, a u suštini poluvojnici i politički diletanti, koji su svoje ponašanje bazirali na pogrešnim procjenama unutaršnje i međunarodne situacije.

   I opet kažem - JNA i njen vrh mogli su više puta da izdvoje svoje mišljenje i da javno, pred našom i svjetskom javnošću, kažu: drugovi, ili gospodo političari, vi se ponašate tako i tako, to može da proizvede te i takve posljedice, JNA i ŠVK u tome neće da učestvuje, spoljne granice ćemo braniti a granice između republika ne smiju se dirati, pa da su i "administrativne" a nisu, a vi onda izvolite!
6. **Tvrdim da je JNA mogla bez rata ostati u Sloveniji, i Hrvatskoj, i Makedoniji i u Bosni, a da je tamo ostala rata ne bi bilo i svi dogovori oko podjele Bosne bi propali**, a kasnije se moglo dogovarati o njenoj budućoj poziciji.
7. Ako je rat u Sloveniji i Hrvatskoj bio evropska stvar, **rat u Bosni je šire od toga. Divljački, sa etničkim čišćenjima** sa svih strana, kao organizovanim i neorganizovanim. Rat je javno i organizovano **revitalizirao četničke snage u Srbiji, Bosni i delom u Hrvatskoj. A isto tako, ustaške snage Hrvatske i Bosne**, a to je jedna od najstrašnijih stvari. Ovaj rat je i balkanski, između četiri samostalne države.

   SFRJ je vojno poražena iznutra. JNA je razbila samu sebe. Uloga Vrhovne komande i ŠVK ne može da bude drugačije ocijenjena nego negativno.
8. Uzroka razaranja SFRJ je više, ali, kada se stvar svede na glavne uzroke ili čak na jedan, moglo bi se reći da je to:
   a) **odstupanje Srbije od osnova ravnopravnosti, demokratije i nužnog strpljenja u međusobnim odnosima**, a to odstupanje je postepeno sazrevalo od **Memoranduma SANU** kao idejno-političke platforme i
   b) **odstupanje armijskog vrha od koncepcije opštenarodne odbrane** i principa na kojima je građena.

A kada su se idejno spojila ta dva faktora - kada je agresivna politika našla agresivnu silu, počela je ofanziva - psihološko-propagandni rat (koji nije prestao), početni oružani sukobi kao prethodnica i priprema pravih

ratova. Agresivnost nije mogla a da ne izazove reakcije u drugim dijelovima SFRJ, specifične od sredine do sredine, koje su, zatim, u toku rata, i same mijenjale svoj karakter pri čemu se često dešavalo da prvobitni branioci postanu agresori uz obilje ratnih zločina na svim stranama.

("DRUŠTVO ZA ISTINU"
o antifašističkoj NOB u Jugoslaviji (1941-1945)
Beograd, 1996)

"JNA je razbila samu sebe"

Radomir Konstantinović

DA SE VRATIMO U SVET

"U blatu ludila"

Upamtiću tri dana: 5. 6. i 7. decembar 95: tada su, u organizaciji našeg društva antifašista, govorili ljudi najrazličitijih profesija, i različitih shvatanja, ali u jednome svakako isti: u nemirenju sa fašizmom, u svojoj hrabrosti da to nemirenje javno ispoljavaju.

Pri tome, pokušavali su da se suoče sami sa sobom: šta je za antifašistu, danas, usred naše razorene zemlje, suočavanje sa istinom te zemlje, šta drugo nego suočavanje sa samim sobom? Mi smo ta razorena zemlja. Istorijski govor, ovde, često je govor ispovedni, - to je ispovest bez jezika ispovesti, to je ispovest jezikom istoričara. (Uostalom, svaka ispovest jeste svojevrsna forma istorije?)

Svi smo mi sada pomalo istoričari - svi smo nesrećni. Nesreće nas pretvaraju u istoričare, utoliko više ukoliko se manje mirimo sa njom. To je samosuočavanje, i kad se iskazuje polemičkim jezikom, i upravo kao takvo ono je suštinski antifašističko, esencijalno demokratsko. Ako demokratija podrazumeva mogućnost opštenja sa drugim - kako da budem sa drugim ako nikada nisam bio drugi za sebe samoga? Onaj koji ne uspeva da za sebe bude drugi, da sebe vidi, da se sa sobom suoči, - šta je on? ***Ali šta je fašizam, kao apsolutna negacija drugog i drugosti, šta je ako ne ovo slepilo: ova apsolutna nesposobnost za sebe kao za drugoga?*** *(Tvrdim da je onaj* ***krvavi pajac*** *Musolini, velikim svojim gestovima, nije glumio samo za druge, on je glumio i za sebe samoga:* ***on se sakrivao iza tih velikih gestova.*** *)*

Fašizam je paranoidan. Gde se bolje otkriva fašizacija duše ove zemlje, ako ne u ideji o Srbiji koju mrzi celi svet *(dakle ne samo zapadna Evropa, Vatikan, do juče Kominterna, i ne samo Amerika?) Novi svetski poredak nije ni počeo da se stvara, a* ***barbarogenijska, anti-evropska, anti-svetska Srbija*** *tražila je već svoje: starija je ta Srbija od svetskog poretka (ja sam joj svedok: pisao sam o njoj 1966-1969). Jesmo li zaboravili* ***na Kosovu prosutu krv,*** *27. i 28. marta 1989, na tzv. dan državnosti? Vidimo li, možemo li,* ***da li se usuđujemo da vidimo svoje lice u njoj?*** *Sačuvao sam Politiku od 7. maja 1989, sa spiskom pobijenih u ove dane, i sada, sedam godina kasnije, taj već izgužvani list Politike jeste* ***groblje moje albanske (arnautske, šiptarske) braće,*** *groblje nad kojim, ponekad, u ovoj užasnoj*

našoj noći, u ovoj najstrašnijoj srpskoj noći, ja čujem najuzvišenije reči srpske epike: **"Jaoh mene do Boga miloga đe pogubih od sebe boljega."**

Pa ipak, ono što mi je u svemu ovome odvratno, to nije sama podvala, koju inspiriše potreba da se sakrije sopstveno zlodelstvo; odvratno je što je ta jeftina politička smicalica, ta prostačka lukavost, mogla da postane motiv čitavog jednog sveta, motiv sposoban za fantastičnu reprodukciju, jednaku nesposobnosti (fantastičnoj, takođe?) toga istog sveta da se suoči sa samim sobom.

Mera ludila, kolektivnog ludila, ravna je ovoj nesposobnosti za samosučavanje: *duševna praksa totalitarizma jeste praksa ovog* ***masovnog izluđivanja****, ovog* ***pretvaranja besmislice u sopstveni opsesivni motiv:*** *ovoga nemorala apsolutnog slepila ili apsolutne neodgovornosti.* ***Fašizam nas čini neodgovornim, i tome i jeste njegova ogromna privlačna moć:*** *predavanje fašizmu jeste predavanje neodgovornosti, neka vrsta slobode, strašna sloboda od slobode.*

Maršal Josip Broz - Tito

Svi imamo iskustvo života (?) u blatu ove slobode (i to je možda najporaznije, ali svakako i najznačajnije iskustvo poslednjih godina, iskustvo "nacionalnog osvešćenja"?), ***u blatu ovoga ludila:*** *ko od nas nije dolazio do samoga dna nemoći, i beznađa, već i pri najslabijem, najuzdržanijem pokušaju oponiranja onima koji su do grla u tom blatu, kojima je,* ***umesto reči, to blato u ustima, krvavo blato?*** *Tu reči ne vrede. Nikakvi dokazi. Nikakva analitika. Nema razgovora sa ludilom. - Ludilo i jeste ludilo jer je nedodirljivo. Ludilo isključuje opštenje (ili je ono, možda, pre svega upravo ovo ukinuto opštenje?)* ***Naš raskid sa svetom, naš rat sa svetom*** *(jer nije to bio sam rat sa Muslimanima i Hrvatima, nego rat sa svetom),* ***šta je to drugo nego ludilo, i koja bi druga sila mogla taj rat da vodi, ako ne sila ludila?***

Najzad, i sva ona čudovišna, a sistematska, negacija Narodnooslobodilačke borbe, koja delirijumski vrhunac svoj dostiže "ubijanjem Tita" nasred Titovog Užica, - zar nije ona istovremeno i ova

paranoidna negacija sveta, jer Narodnooslobodilačka borba jeste sami zenit naše svetske istorije, našeg učešća u svetu: **Tito je svetski čovek**.

Postavljam pitanje: kada je počelo klevetanje NOB, ako ne u onom istom času kad je počela **paranoidna samoizolacija Srbije**, kad smo se našli usred samoće kao usred nekog ponovljenog ledenog doba, kada je ovo društvo moralo, sa osnovnim svojim institucijama (ne samo bankarsko-finansijskim), u podzemlje, kad nam nije "posivela" samo ekonomija, - **kada su nam duše posivele**: kad je podzemlje preuzimalo vlast, **kad je mafija postajala svemoćni gospodar**?

"Moramo da se suočimo sa sopstvenom bedom"

U izolaciji trijumfuje mafijaštvo, kriminal je jedina stvarnost izolacije: biti svetski, znači biti jači od kriminala: kriminal je anti-svet. (Anti svet jeste kriminalan svet.) Rušenje NOB, njene istine, njenih ideja, njenih heroja i mučenika, nije samo komplementarno rušenje avnojske Jugoslavije (te jedino moguće Jugoslavije), nego je to i rušenje sveta. I nije, doista, ni najmanje slučajno, što je pokušaj povratka u svet, iznuđen totalnim porazom "Velike Srbije" (koji je, sasvim sigurno, dosad najveći poraz u srpskoj istoriji), takođe i pokušaj "povratka" NOB (pa makar i samo svečarski, ili feljtonski): ta borba jeste svetska borba, tom borbom ovaj ovde svet postajao je svetski svet. Negacijom te borbe ovaj svet dostigao je najvišu svoju samonegaciju.

Patnje su ogromne: poniženja svakodnevna. Pa ipak, neumitan je i naš govor, ovaj naš pokušaj govora, kao što je onaj 5, 6. i 7. decembra 95. Neumitno je samosuočavanje, uprkos svemu. Divim se onima koji su, u ta tri dana, izgovarali ovu knjigu, divim im se i kad ne mogu da nađu pravu reč, kad pokret njihov ne prati ni dovoljno umenja ni dovoljno znanja: ovo je samosuočavanje, za koje je potrebna ogromna moralna snaga; ako je naš svet propao, **ako našom zemljom luta milion i po ljudi bez kuće i kućišta, ako je trista hiljada mrtvih**, ako u Hrvatskoj jedva da još ima Srba, onda mi nismo nikakvi pravednici među nepravednima, uzvišeni među niskima, nepogrešni među pogrešnima. **Moramo da se suočimo sa sopstvenom bedom**: moramo da se vratimo u svet, iako je taj svet još veoma daleko: taj svet smo mi sami.

("DRUŠTVO ZA ISTINU
o antifašističkoj NOB-i u Jugoslaviji" (1941-1945)
Beograd, 1996.)

GENOCID - "Bosanski homokaust" ("spaljen čovjek")
Srebrenica, juli 1995. godine

Filip David

JESMO LI ČUDOVIŠTA

Greh ravnodušnosti

Srbija, probuđena iz sna o sopstvenoj veličini, utonula je u svakodnevicu borbe za opstanak i golo preživljavanje. U ranim jutarnjim časovima pred prodavnicama se stvaraju dugi redovi za mleko i hleb. Podeljeni su bonovi za osnovne namirnice, ali radnje su prazne, čekanja uzaludna. Sve se češće događaju tuče u ovim ponižavajućim redovima. No, to je ogorčenje neusmereno i kratkotrajno; glavna osećanja su apatija i ravnodušnost. Siromaštvo i glad ne stvaraju bunt i gnev nego još veće osećanje zavisnosti prema vlasnicima naših života i gospodarima naših sudbina. Jedan ekonomista je to ovako opisao: ***"Ceo sistem se malo pomalo pretvara u izgubljenu balkansku državu, zatvoreno društvo u kome svako pokušava da preživi iz dana u dan pod sve autoritativnijim režimom."***

Katastrofa je prisutna u svemu što nas okružuje. ***Naš "Titanik" tone sa svim onim što se na njemu nalazi.*** *Na palubama su međusobno izmešani, zajedno: republikanci i monarhisti, nacionalisti i liberali, zavisni i nezavisni intelektualci. A u salonima broda osuđenog na umiranje, kako je to uobičajeno, svira muzika. Time se pokazuje ravnodušnost prema očevidnoj propasti, ravnodušnost prema sadašnjosti i budućnosti.*

Samo nekoliko godina ranije ovaj siti narod *iz redova pred prodavnicama ispunjavao je velike gradske trgove,* ***izvikivao je ime novog nacionalnog mesije. Vijorile su se ratne zastave,*** *iznosila se na svetlost dana heraldika prošlih vremena.* ***Izranjali su iz mistične magle*** *proteklih vremena* ***mitovi o rasi, krvi, o junačkim ratovima, najstarijim narodima.*** *Zlo se pronalazilo samo u drugima. A valjalo ga je tražiti i u sebi, sopstvenoj mitomaniji, u zabludama kakvih je puna istorija lažnih i promašenih mesija. Rodoljublje se ne meri megalomanijom nacionalih projekata. To je danas zakasnelo saznanje.* ***Velika euforija pretvorena je u veliku tragediju.*** *Nacionalna utopija rasplinula se u krvavoj stvarnosti ratnih stratišta.*

Nije se tu radilo o dijaboličnoj svetskoj zaveri protiv interesa jednog naroda, kako se uporno pokušava protumačiti današnja situacija nesretne Srbije. Postojala je samo unutrašnja zavera jednog sistema, jednog načina

mišljenja i delovanja protiv pameti i zdravog razuma: Tako smo se na kraju našli u jednom svetu postavljenom naglavačke. Etičke vrednosti, životni saržaji, sve je dobilo svoje naličje. A to izopačeno naličje predstavljalo se kao blistavo lice nove stvarnosti. Rečima su oduzeta prava značenja ili su ih izgubile u jednom izopačenom svetu. **Život je značio smrt. Laž je proglašena za istinu. Kriminalci su postali rodoljubi, rodoljubi - izdajnici. Borba za istinu u tom novom kodu označavala je prikrivanje istine. Demagozi su postali čuvari državnog ugleda, a lopovi čuvari državnih blagajni i magacina hrane.**

Bekstvo od stvarnosti pretvoreno je u način preživljavanja za one koji nisu imali snage da se suprotstave tome avetinjskom svetu. To ostrvo spasa nosi ime ravnodušnost. Do toga ostrva nisu dopirale vesti o uništavanju gradova, stradanju ljudi, svakodnevnim zločinima. Istina je bila tako strašna da je bilo nepodnošljivo živeti sa njom. Ali takvo bežanje nije oslobađalo od moralne odgovornosti; na kraju, grehovi izdaje sopstvene savesti teži su i razorniji od svake ekonomske bede. Ravnodušnost se, pre ili kasnije, pokazuje kao glavni saučesnik velikih zločina.

Vrtlog strašnih zločina i nemilosrdnih obračuna uvukao je u svoj kovitlac narode bivše Jugoslavije. Moramo se već sada pripremati za vreme pokajanja kada će se predstavnici naroda pokloniti senima postradalih, ali tražiti i oproštaj od onih koji su preživeli. Ali, taj dan nije blizu. Ratni režimi ne mogu preživeti bez rata. Oni stavljaju razne maske: nacionalnih interesa, nacionalnog dostojanstva a, po potrebi, i mira. Ali uvek im je rat na pameti. **Uz pomoć mafije, raznih profitera, poluinteligencije, slugeranjskih intelektualaca, mnogih ljudi osrednje ili male pameti, slabog karaktera, čvrsto drže vlast u rukama.** Stabilnost sistema počiva na kukavičluku ili ravnodušnošću podanika. A ta ravnodušnost, podsticana izopačenostima sistema, vodi opasnim stranputicama.

Veličanje smrti neposredno je povezano sa militarizacijom i kriminalizacijom društva. Celokupan život organizovan je na ratnoj ekonomiji. **Smrt je postala najunosnija roba.** Izopačeno shvatanje patriotizma zasnovano na umiranju, a ne na životu, na mitu, a ne na stvarnosti, na kolektivizmu, a ne na slobodnoj volji pojedinca, ukazuje na približavanje onim opasnim društvenim projektima koji su uvod u pravu nacionalnu katastrofu. To je opasnost, kako nas istorija dvadesetog veka uči, kojoj nisu odoleli ni veći, kulturniji narodi sa dužom demokratskom tradicijom.

Nalazimo se na prekretnici od koje zavisi dalji opstanak. Biti ravnodušan na jedan od hiljadu načina kako se to može, znači pomiriti se sa sudbinom, pristati na sigurnu propast. Naša budućnost stvara se u sadašnjosti. Ono što sejemo, to će nići. **Iz straha rađa se samo strah. Iz mržnje - mržnja. Iz besa i očajanja - novi bes i očajanje.** Mi imamo samo jedno oružje: reč. Ali ako su reči bile dovoljno moćne da raspale stare strasti i novu mržnju i uvedu u rat do istrebljenja, one nisu tako moćne da obuzdaju nasilje. **Najgore od svega bilo bi pristati na ravnodušnost. Ako hoćemo da sačuvamo zdrav razum, poslednje ostatke morala i civilizacije, moramo svakoga dana, svakoga časa govoriti o mogućnosti nekog drugačijeg života, o nadi za jednu drugačiju Srbiju,** evropsku Srbiju poštovanu u svetu, u miru sa drugima, ali i sa samom sobom. Možda je danas takva Srbija samo nedostižan san, ali bez toga sna ne mogu preživeti ni narodi ni pojedinci.

Pred nama je zima nespokojstva, strepnje i neizvesnosti. A već je dugo kako se duboka studen, ta slutnja surove zime, uselila u naša srca.

Moć zla

Moć zla sadržana je u njegovoj sposobnosti višestrukog preobražavanja. Zlo uzima oblike bića, pojava i stvari koji su mu prividno ili stvarno suprotni. U srednjovekovnim monaškim ispovestima nalazimo opise onih dugo iščekivanih trenutaka kada se u nebeskoj svetlosti ukazuje gizdavi Hristos, sav u zlatu i dragom kamenju, što je obična

podvala demona koji veru i strpljenje božijih slugu iskušava i na razne druge načine: pozivima na blud, krivoverstvo i zločinstvo. Ali tako što sve ove grehe opisuje rečima upravo suprotnog značenja. U zapisu jednoga opata čitamo kako su samostani glavna meta đavolskih izroda: "Oni jašu po česticama prašine u zrakama sunca, posvuda su razasuti poput prašine, spuštajući se na nas kao kiša, oni su tako bezbrojni da ispunjavaju čitav svet, sav zrak."

Iz pustoši u beznađe

Ovaj kratak uvod približava nas razmišljanju o ***iskušenjima demona i moći zla u našem vremenu****. Pre četiri godine na seminaru za mlade filmske reditelje u Beogradu, koji je vodio poznati mađarski reditelj Ištvan Sabo, poveo se razgovor o filmu i umjetnosti u doba nacizma i o umetnicima koji su, služeći takvome režimu, prodali dušu đavolu. Jedan mladi nemački reditelj usprotivio se opštem mišljenju o krivici umetnika i intelektualaca koji su podržavali Hitlera. On je izneo uverenje da su se mnogi ugledni savremenici našli u zabludi jer je zlo uzimalo izgled dobroga, a demonsko anđeoskog. " U polemici koja je nastala Ištan Sabo nije prihvatio takvu vrstu opravdanja. "Stvarni intelektualac nema pravo na*

zabludu ove vrste. Pogrešne procene u pitanjima narodnog opstanka i bitnih pitanja epohe ne mogu se ničim pravdati."

"Treći ešalon" spreman za pokret

Gde je u čitavoj ovoj zlokobnoj priči o samoobmanama i zabludama mesto naših intelektualaca? Da li su učili na primerima iz bliske istorije? Šta su u svojim spisima, svojim govorima i proglasima proizveli oni čija je glavna oblast proizvodnja duha? **Mnogi od njih, raspaljeni iznenada razbuktalim strastima, preko raznih memoranduma i deklaracija stvarali su u jednom već bolesnom organizmu groznicu koja će dovesti do pravoga kolapsa.** Institucije kulture, institucije duha, preobražene su u bučne družine koje su trubljama i dobošima najavljivale buduće krvave zore. Bez takve duboke i temeljite pripreme, gde je nacionalno isticano do samoobožavanja, uz mržnju prema svemu što je drugačije i strano, rat ne bi bio moguć. Naučne i kulturne ustanove stvarale su atmosferu nacionalnog patosa iz kojeg su se rađali različiti ekstremni zahtevi. Još pre dvadeset godina Danilo Kiš pisao je o takvom nacionalizmu kao o paranoji, pojedinačnoj i kolektivnoj paranoji, kao o ideologiji banalnosti i kiča. Za širenje paranoje pobrinuli su se psihijatri. **Nacionalni kič kao uvod u rat preuzeli su neumorni delatnici kulture.** Podignute su kulise za grand guignol u kojem će smrt igrati svoju predstavu. Institucije kulture pripremale su rat. Politika je taj rat sprovela. To je bila ona kardinalna greška, sudbonosna greška, seme zla iz kojeg su nastajala sve veća i veća zla. Institucije koje su zloupotrebljavajući nauku i umetnost otvarale puteve gospodarima rata tu odgovornost ne mogu izbrisati, ne mogu poništiti. Ostali su bez moralnog prava da u vremenu otrežnjenja postanu stvarni kritičari ratne politike i raznih zločina.

Sve ono što nam se dogodilo pokreće značajnu temu o ulozi nacionalnih institucija u društvu, učešću intelektualaca u radu takvih institucija i njihovoj odgovornosti u tom delovanju. Opoziciona uloga najvećeg dela naše inteligencije u odnosu na vlast nije bila radikalna kritika te vlasti. Ni pre raspada ni posle raspada Titove Jugoslavije nije postojao snažan demokratski front. ***Srpska intelektualna opozicija, u meri u kojoj je nje bilo, ograničavala se na pojedine proteste bez stvarnog programa za budućnost. Činilo se da je sistem u kojem smo živeli večan. A kada se taj sistem raspao, takoreći preko noći, u opštoj pometnji mnogi ortodoksni komunisti ali i intelektualci opozicije, u strahu od stvarnih promena, okrenuli su svoje poglede prema prošlosti. Strah od Evrope i sveta probudio je učmali duh palanke.*** *Individualizmu je sada suprotstavljen arhaični kolektivizam patrijarhalne zajednice, modernom - antimodernizam, liberalizmu - antiliberalizam, kosmopolitizmu - nacionalizam. Kako se ubrzo pokazalo, to je bilo preuzimanje bitnih elemenata populizma iz vremena pre Drugog svetskog rata i verskog nacionalizma vladike Nikolaja Velimirovića, što je predstavljalo opasnu zabludu i obnavljanje nekih ideja i pokreta koji su doveli do najvećih i najstrašnijih iskušenja ovoga veka.* ***Mitovi su ispunili užas egzistencijalne praznine.*** *Civilizacija je proglašena odgovornom za dekadenciju, bolesti, izopačenosti. Sve što je novo opasno je po narodno zdravlje, njegovu iskonsku krepkost i zdravu naivnost. Takvo mišljenje, koje je krenulo iz naučnih krugova, ušlo je u folklor, u politiku, u svakodnevni život. Uzimam jedan od tekstova koji mi je na dohvat ruke, pismo jednog čitaoca, inače lekara, objavljeno ovih dana u dnevnim novinama Politika pred karakterističnim naslovom "****Zašto Srbi izumiru****".* ***Tu piše kako je raspad srpske porodice prouzrokovan namernim uništavanjem svih pozitivnih autoriteta: Boga, nacije, roditelja, kumstva,*** *date reči, profesionalne časti i obaveza prema otadžbini. To je, kako uvaženi čitalac saopštava,* ***delo neprijatelja srpstva.*** *On zaključuje: "Na onim mestima u Jugoslaviji gde je porodica očuvana, gde seksualna sloboda nije prodrla, gde su autoriteti više sile očuvani, tamo nema depopulacije, tamo vlada demografski bum."*

Očevidno, u svetu opsednutom demonima jedine snage dobra su narod i autoriteti, odnosno stada i pastiri, mase i vođe. Ovaj idilični svet koji je oduvek postojao samo u narodnoj epici u našoj savremenoj varijanti preobražava se u svet filosofije palanke i barbarogenija. ***U ovom specifičnom obliku društvene psihopatologije spajaju se dva na izgled nespojiva pojma: manija veličine i manija gonjenja. Nemali broj političara, te ljudi od nauke i duha, mefistofelovskom upornošću pothranjuje ta dva***

oblika ludila. Naša trenutna društvena situacija proizvod je takvog stanja duha.

Odbacujući pravo na individualizam i na individualnu akciju, intelektualac odbacuje i odgovornost za zlo u kojem je saučestvovao. Kliničkim istraživanjima dokazano je da poslušnost prema autoritetu otklanja sve moralne dileme, a krivicu zbog pogrešnog odlučivanja i delanja prebacuje na druge. "Ponašanje nezamislivo za pojedinca koji samostalno dela ostvaruje se bez kolebanja po naređenju autoriteta, uključujući krađu, ubijanje i zločin". (Stenli Milgram).

Pozivanje na vlast, na vođu, zaklanjanje iza ideologija, nacije i vere kao vrhovnih autoriteta upravo svedoči o sindromu moralne dezintegracije, etičkog rasula. Zagrljaj intelektualca sa autoritetom zagrljaj je moralnog samoubice.

O ceni ljudskog života

U nekim mirnijim vremenima hroničari će ispisati potpunu priču o početku i kraju raspada bivše Jugoslavije. Dobrim delom biće to povest o intelektualcima zalutalim u bespuću sopstvenih zabluda vođenih idejama i programima preuzetim iz starostavnih knjiga; biće to povest i o onima što su, uvidevši veličinu i strahotu svoje zablude, pokušali da se iz života blata izvuku uhvativši se za sopstveni perčin; ***ali i priča o malom broju onih koji su osetili veličinu i strahotu nailazeće opasnosti. Njima vreme koje dolazi duguje duboko izvinjenje. Oni su se suprotstavili organizovanom sistemu nasilja, mržnji, lažima****, jer na takvim temeljima ne može dugo opstati nijedna zajednica.* ***Obeleženi su kao nepatriote i izdajnici****, upravo zato što su pokušali da sačuvaju nešto od ponosa i časti ove zemlje.* ***Žigosani su kao tuđinci u sopstvenoj domovini****, od onih koji su je ponizili u očima sveta.* ***Bili su dvostruko kažnjeni: da osete nemoć u sprečavanju očevidne tragedije i da istovremeno prisustvuju najvećoj nesreći - duhovnom i moralnom sunovratu i ekonomskoj katastrofi. Odbijanje da se prihvati novi izopačeni sistem vrednosti iskazivan je na različite načine: unutrašnjom ili spoljnom emigracijom, ili neprekidnim suprotstavljanjem po cenu duhovne i fizičke izopštenosti.***

To što nam se događalo zaista je imalo razmere iznenadne, strašne poplave ili najezde velike epidemije. Ali u kulturi, u oblasti naše duhovnosti dugo je već životario taj opasni, pritajeni primitivizam koji se plašio sveta, sam sebi dovoljan, kloneći se svakoga uticaja, svakog prožimanja kultura kao smrtne opasnosti za svoju tobožnju izvornost i čistotu. ***Danas kada je naša zemlja pretvorena u gubavce Evrope,***

postaje očevidno da je duh palanke privremeno odneo pobedu, da je u njemu sadržana sva potonja tragedija. Naše nade su potonule u dubokoj noći, u balkanskoj krčmi gde su pogašena svetla da bi počeo surovi obračun bez kraja. Mnogo toga smo, na žalost, predvideli, u očajničkoj nadi da se predviđanja neće ostvariti. Ono jedino što nismo predvideli - to su bile naše sudbine.

Na književnoj večeri o Vespremu, u Mađarskoj, jedan od prisutnih posetilaca govorio je o tome kako su u najtežim godinama represije oni u Mađarskoj gledali na Jugoslaviju kao na veliku nadu, zemlju koja se približava slobodi i da je za mnoge ta nada bila i velika uteha. **A onda, iznenada, istorija se preokrenula. Bivši komunistički Istok lagano, ali uporno oslobađa se svoga teškog nasleđa, a mi zarobljeni u jednom monstruoznom vremeplovu plutamo prema prošlosti.** Sada smo u Poljskoj, Češkoj i Mađarskoj šezdesetih, a uskoro, ko zna?... Možda u Nemačkoj tridesetih. Ako su te zemlje nekada u nama videle nadu, sada tu nadu mi tražimo u njima.

Da smo znali da učimo od prošlosti, ne bismo ponavljali strašne greške koje danas plaćamo visokom cenom. Zar nije davno, pre ovih naših svirepih obračuna, Poljak Kazimjež Brandis napisao: "Ima nečeg lošeg u toj lakoći sporazumevanja nad grobovima, u tome istorijskom računu nad grobovima i koristi kakve donose umrli. Gospode Bože, čuvaj nas analogije, ali neke analogije me progone. Čestiti ljudi koji tvrde da je uništenje tri miliona ljudi bilo cena za monolitnost naroda, pošteni ljudi koji prihvataju cenu od hiljadu ili milion streljanih ljudi u zamenu za preobražaj naroda u besklasno društvo, i drugi dobri ljudi koji u ubijanju dvesta hiljada ljudi vide cenu plaćenu za spasavanje nacionalnog identiteta... To je jedna i ista pukotina, mana u srži. **Ako se vrednost tuđeg života meri cenom vrednosti druge no što je život, treba pogledati da li u uglu ne stoji đavo.**"

Danas je naša zemlja pretvorena u Atlantidu potopljenu u moru krvi. Javljamo se iz tog diluvijalnog mraka onima što će doći posle nas, ostavljajući iza sebe samo pustoš, očajanje i mržnju bačene kao otrovno seme u razrovane njive. Hoće li neko poverovati kako nismo bili u stanju da sprečimo pomor i ludilo?

Na pitanje, koje se stalno ponavlja, šta možemo učiniti i kakva nam je pomoć potrebna dajemo uvijek jedan isti odgovor: ovo je bitka koju moramo sami izboriti. To je bitka protiv nas samih, zla u nama, protiv destrukcije okrenute prema drugima ali i samima sebi. Ako tu bitku ne možemo dobiti, onda nismo ni zaslužili bolje od onoga što nam se događa.

Izdajnici i heroji

Ima situacija u ljudskom životu kada se pojedinac nalazi pred sudbonosnim dilemama, pred odlukama koje mogu staviti znak pitanja na sve ono što je do tada činio i zastupao, kada se potvrđuju ili poništavaju vrednosti na kojima se zasniva ukupna egzistencija. Jedna od ključnih dilema koja se postavila u ratu na prostorima bivše Jugoslavije bila je dokle ide lojalnost prema naciji, državi ili političkom sistemu, s jedne strane, a dokle vernost nekim osnovnim etičkim, civilizacijskim principima, s druge. Da li je pojedinac obavezan da u presudnim trenucima podržava i zablude svoje sredine ili im se, naprotiv, mora po svaku cenu, pa i po cenu svoje ekskomunikacije, suprotstaviti?

***Rat koji se vodio i još uvek se vodi na prostorima bivše Jugoslavije po svojoj surovosti, po nepoštovanju najosnovnijih međunarodnih konvencija, po izvornom, sirovom varvarstvu, posebno u odnosu prema civilnom stanovništvu, a naročito nemoćnima, ženama i deci, sadrži u sebi pravo i potpuno naličje naše civilizacije. Rat, otpočet kao borba za teritorije, sa raspadom zemlje dobio je mutne i ne uvek jasne ciljeve u haosu ideološkog i etničkog, verskog i nacionalnog. Komunističku retoriku zamenila je patetična retorika šovinista. Kada se jugoslovenska armija takoreći preko noći preobrazila u jednonacionalnu, komunistička ideologija, izgubivši marksističku osnovu, napravila je ideološki salto mortale udruživši se sa ekstremnom desnicom**, prihvativši njene parole, programe i ponašanje. **Ubrzo su nekadašnji komunisti postali perjanici nacionalizma koji se kupao u krvi**. Sve su ovo, naravno, već opštepoznate stvari koje pominjem zato da bih podsetio na haos i konfuziju u kojima se živelo od prvih ratnih dana. Ratna mašinerija je pokrenula klanicu koju je svakodnevno trebalo snabdevati ljudskim mesom. Bog Moloh je zahtevao da mu se neprekidno prinose žrtve. Državu koja se raspadala predstavljali su političari čija je ideologija doživela krah i generali razbijene vojske koji više nisu znali u kom vremenu i u kojoj državi žive. Biti lojalan njima značilo je plaćati danak u sopstvenoj krvi da bi se očuvale njihove zablude. **Mladi ljudi su dezertirali, bežali iz zemlje; upravo zato što su osećali da je izdaja ne samo vlastitih načela nego i časti svoje nacije biti lojalan onima koji su pokrenuli taj mehanizam međusobnog uništavanja.** Izdajstvo je, dakle, to su osećali, bilo učestvovati u svemu tome, a ne odbiti da se postane saučesnik u ljudskom paklu. **Zločini koji su učinjeni, uvek, iznova, na najdirektniji način postavljaju pitanje lojalnosti režimima koji su njihovi pokrovitelji.** Kako je neko ko drži do sebe mogao prihvatiti lojalnost koja je podrazumevala prećutnu ili javnu podršku ekstremnim*

nacionalističkim zahtevima, rat do pobede ili istrebljenja, etničke principe organizovanja države, epiku umesto stvarnosti? **Kako biti lojalan državi straha i korupcije?** Kako biti lojalan onima koji umesto slobodnog i otvorenog društva stvaraju od svoje zemlje logor, pusto ostrvo u moru drugih naroda? Lojalnost takve vrste može se nazvati izdajom istinskih interesa vlastite domovine.

Erih From je u "Bekstvu od slobode" napisao da su etička načela iznad postojanja nacije. Ova konstatacija proizlazi iz velikih iskušenja našega doba, iz strašnih posledica koje su totalitarne države, bilo fašističkog bilo staljinističkog tipa, ostavile na živote pojedinaca ali i čitavih naroda. Šta je značilo biti lojalan u okviru takvih sistema? Nije li tu lojalnost predstavljala izdaju ljudskosti? Da li su oni koji su odrekli lojalnost takvoj državi, takvom političkom sistemu, bili izdajnici ili, naprotiv, časni ljudi, pravi rodoljubi? Naravno, danas je odgovor samo jedan: oni su predstavljali ono najbolje što su ti narodi imali jer su naslućivali sramotu, jad i buduća poniženja koje su harizmatične vođe i njihove falange pripremale opijenom puku.

Sledeći Fromova razmišljanja o odnosu između pojedinca i totalitarne države, uočavamo da je formula uvek uglavnom ista. Partijska država poistovećuje se sa nacijom. Suprotstavljanje takvoj državi vodi isključivanju iz zajednice. Opiranje vladajućoj partiji proglašava se za izdajstvo opštih interesa. **Vođa i zavedeni narod u tom propagandnom ključu uvek su nevini, a ostali su sadistički grubijani. Običan čovek traži utočište u grupi, u poistovećenju sa gomilom. Pobunjeni i suprotstavljeni intelektualac potpuno je marginalizovan, njegovo suprotstavljanje političkoj propagandi i ratnim rešenjima proglašava se za izdajstvo; osuđen je da bude izopšten u svojoj potpunoj beznačajnosti i očevidnoj bespomoćnosti.**

Okrenimo se u našoj raspravi od takozvanih izdajnika takozvanim herojima. Kako izgledaju junaci našega doba, vrle vođe i ratnici sa naslovnih strana? Ko su ti ljudi? U svetu apsurda i heroji su apsurdni. Njihove herojske biografije, u nemalom broju slučajeva, otkrivaju osobe kriminalne prošlosti, dobre poznanike sudnica, česte stanare domaćih i međunarodnih kazamata. Zato nije čudo što ovi novi idoli širokih masa i državnih medija uspostavljaju u svojim ratnim područjima, ali i u matici zemlji, paralelnu vlast kriminala, a oružani sukobi oslobođeni romantičarskih oblandi pretvaraju se u surove obračune gangsterskih bandi. To, svakako, nisu osnove na kojima može da se ostvaruje pravna država, niti bilo kakva civilizovana država. Među ovim novokomponovanim herojima, gospodarima i psima rata, nalazimo i najozbiljnije kandidate za još jednu kategoriju protagonista sveukupnog meteža, ratne zločine. **"Ko će suditi ratnim zločincima?" pitao se u jednom eseju Džordž Orvel. I odgovara: "Nije najvažnije da se ti politički gangsteri kazne, nego da se sami osramote. Oni to i čine na razne načine, jer do začudne mere te vojskovođe u svom blistavom oklopu ti apostoli ratničkih vrlina, nisu radili da izgube glave na bojnom polju kad za to dođe vreme. " Tako piše Orvel.**

Na bilo kojoj strani da se nalaze, bilo gde da se skriju, uvek će postojati svedoci njihovih zlodela. Tišina i zemaljski prah prekrili su mnoge grobove, ali zločin i nepravda vape do neba. Vreme će pokazati ko su bili izdajnici, a ko heroji, kome pripada čast, a kome sramota. Prava istina neće moći da se sakrije.

O ispiranju mozgova

"Centralna i provincijska štampa zasnovane su na istom principu - priklanjanja stvarnosti prema laži, a da bi se ta postavka stručno sprovodila, potrebni su stručnjaci. I to su već godinama jedni te isti ljudi ili njihov istovetan podmladak, ne nekakvi veliki luciferi. To su mali, obični mračnjaci, vezani za sisu. Menjaju se parole, politički pravci, vladajuće ekipe, ali oni su uvek prisutni, s podmazanim jezicima, spremni da služe novim šefovima, sa prilagođenim parolama. Umiljavaju se narodu, radničkoj klasi, rodoljublju, anticionizmu, političkim položajima i akcijama. Uvek na položajima, u štampi, na televiziji... **"Laže kao televizor!" uzviknula je nedavno Eva R.** pričajući o nekom s ljutnjom. To već zvuči kao poslovica. Tako je: "**postojali su, postoje, postojaće.** " Ove reči poljskog pisca Brandisa mogu poslužiti kao odgovarajući uvod u sveopštu istoriju beščašća, analizu **uloge medija u pranju ljudskih mozgova, pripremanju i raspirivanju rata i mržnje na tlu bivše Jugoslavije. Bez državnog radija,**

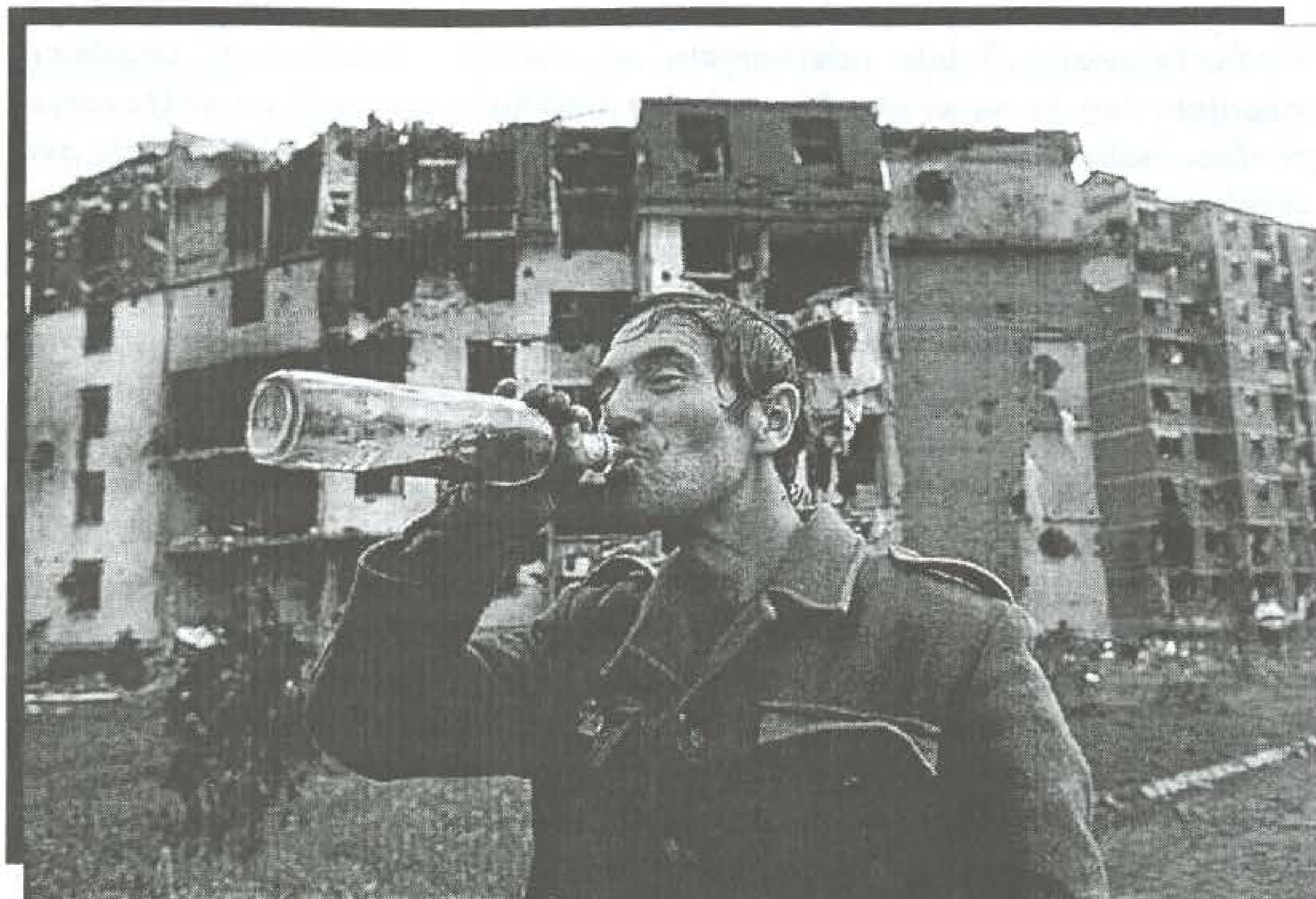
a posebno državne televizije, ovaj rat ne bi bio tako surov, a neki tvrde da ne bi bio ni moguć. Na osnovu novoga iskustva, o značaju medija ispisivaće se nešto drugačija priča od onih ispričanih pre dvadesetak godina. Primera radi, sedamdesetih godina Hans Magnus Encensberger piše kako "bauk monolitne industrije svesti Džorda Orvela proizlazi iz jednog shvatanja sredstava komunikacije koje je nedijalektičko i zastarelo. Mogućnost potpune kontrole nad takvim sistemom iz jedne centralne tačke", uverava nas Encensberger, "pripada ne budućnosti, već prošlosti". Ovakvo gledanje podrazumeva optimistički pogled na istoriju, verovanje u nekakav opšti progres. Ali prošlost fatalnom snagom privlači razorena društva, društva bez orijentacije. Nove tehnike, u sprezi sa probuđenim varvarstvom, ispunjavaju se demonskom moći o kojoj njeni tvorci i teoretičari nisu ni sanjali. Orvelovska mašta bila je zasnovana na sagledavanju mračne strane stvarnosti, na izneveravanju ljudskih nadanja. "Nekada su nam govorili", piše Orvel neposredno po okončanju velikog svetskog rata, "da je avion ukinuo granice. U stvari je obrnuto: tek kad je avion postao ozbiljno oružje, granice su konačno postale neprelazne. Nekada se radio očekivao kao sredstvo za razvijanje međunarodnog razumevanja i saradnje; ispostavilo se da je postao sredstvo izoliranja jedne nacije od druge..."

Sa ulaskom u civilizaciju slike čuo se glas teoretičara medija o prirodnoj neutralnosti elektronske slike, što će doprineti demokratizaciji "globalnog sela" i predstavljati opasnost za svako totalitarno i autoritativno društvo. No, pokazalo se da snaga i moć televizije nisu iznad društva; televizija samo odslikava društvo onakvo kakvo je; u bolesnom društvu i mediji su bolesni, otkrivaju naličje svoje moći - veličinu i strahotu manipulacije ljudskim dušama i mozgovima, amoralnost onih koji usmeravaju medijske poruke. Rumunski slučaj direktnog prenosa obaranja vlasti imao je za posledicu da ovdašnji vlastodršci uvide kolika je moć televizije. Do tada televizija je za njih manje-više bila igračka preko koje su uticali na javno mnenje, ali, sigurni u svoju vlast, nisu u potpunosti razumevali razornost i domete njenog delovanja. Rumunski politički zemljotres izazvao je paniku u njihovim redovima, toliku paniku da se isprva činilo kako će doći do unutrašnjeg raspada do tada jedine i svemoćne Partije, poput onoga koji je nešto kasnije nastupio u Sovjetskom Savezu. Pouka iz "rumunskog slučaja" bila je: potpunu kontrolu nad ekonomskim, društvenim i kulturnim životom zemlje ima onaj ko u svojim rukama drži potpunu kontrolu nad informacijama.

Pripremajući se za večiti ostanak na vlasti, prisvojili su sve što vlast čini vlašću: materijalne vrednosti, ekonomske vrednosti, duhovne vrednosti, preuzimajući od prethodnog komunističkog modela demonizaciju političkih neistomišljenika, netoleranciju i ksenofobiju. Politička čišćenja obavljena su u oblastima školstva, sudstva, zdravstva, kulture i medija, sa ciničnim obrazloženjem da je to pravo onoga ko poseduje moć. **Iz Radio-televizije Srbije odstranjeni su novinari, producenti, urednici, inženjeri koji su se preko Nezavisnog sindikata zalagali za poštovanje profesionalnog kodeksa. Programe Radio-televizije Srbije plaćaju svi građani Srbije, različitih političkih uverenja. Njihovo je pravo da dobiju istinite informacije i upoznaju se sa različitim mišljenjima. Umesto toga, primorani su da finansiraju jednoumnu, strogo kontrolisanu partijsku ustanovu. Privatizacija države i privatizacija medija doveli su do snažne sprege korupcije i politike, kriminala i politike, gde se ideološkom pripadnošću samo maskiraju uski partijski i lični interesi. Elektronska kutija je pretvorena u "ćoravu kutiju", kako je ironično nazivaju. Uvedena je najstrožija partijska cenzura nad vestima i nad ljudima. Takozvane "crne liste", indeks zabranjenih tema i ličnosti, proširene su na gotovo sva značajna imena opozicionog intelektualnog života u Srbiji. Ova ustanova postala je simbol sistema koji je od Srbije napravio politički, ekonomski i informativni geto. Njen glavni zadatak je da opravdava promašaje u ekonomiji i državnoj politici, da ih na volšeban način pretvara u uspehe proizvodeći usput domaće i strane neprijatelje, tobožnje krivce za potpuni raspad sistema. To je primitivna programska politika, ali delotvorna. Stvoreno je gledalište bez sopstvenog mišljenja, bez stava o najosnovnijim pitanjima zajedničke sudbine. Uloga medija kao sredstva za zaglupljivanje i ispiranje ljudskih mozgova ostvaruje se uporno i dosledno. Mediji su od početka bili promotori rata, netolerancije, proizvođači paranoje, uveliko odgovorni za bolesno stanje nacije.** Cena koja se za to plaća visoka je. Podrazumeva potpuno žrtvovanje profesije, priklanjanje diktatu ideoloških cenzura. Bez slobodnih medija, bez svakodnevnog suočavanja sa istinom, ma kakva ona bila, nema ni slobodnog, otvorenog i zdravog društva. U tekstu "Robovanje mržnji" **Albert Kami** je svojevremeno napisao: **"Sloboda ne znači govoriti bilo šta ni povećavati broj listova punih skandala, ni uspostavljati diktaturu u ime budućeg oslobođenja. Sloboda znači pre svega ne lagati. Tamo gde se množi laž, najavljuje se tiranija, ili se ona nastavlja."**

U vremenu kada su mnogima puna usta priča o nacionalnim interesima treba reći da nema većeg i značajnijeg nacionalnog interesa od stvaranja

slobodnog i demokratskog društva. A takvo društvo se ne uspostavlja "ispiranjem mozgova" niti dominacijom jedne partije i jednog mišljenja nad svim važnim oblastima života. Društvo zasnovano na demagogiji, manipulacijama, poluistinama i lažima može očekivati samo neizvesnu i zastrašujuću budućnost.

Doping pauza

Plodovi gluposti

Sve ono što danas čovek može poželeti u ovoj nesretnoj zemlji koja je naša domovina: miran život oslobođen straha, bavljenje profesijom, poštovanje tuđih uverenja, drugačijih kultura, sve to deluje kao neostvarljiva utopija. Naše prilike su, na žalost, postale takve da su krajnosti i ekstremizmi ušli u sve tokove života i razorili ih a, umesto razorenih morala i prava, uspostavili principe vendete, društvene okrutnosti, nejednakosti, nasilja. No, ova ludost koja nam ispunjava i dan i noć, koja pretenduje na to da je najispravniji način mišljenja, da je uvek i u svemu u pravu, savršena u svome neznanju kao i ignoranciji, uverena da je svet ništa a ona sve, ta opasna ludost rođena je sestra najordinarnije gluposti. Ne mogu jedna bez druge. Obe su kao utvare. Ne vide se u svome pravom obličju, ali njihov dodir, njihovo prisustvo itekako su vidljivi.

*Glupost lako menja ruho i izgled. Često nosi masku ideologije, nacije, pokazuje diplome visokih naučnih ustanova i cenjenih udruženja, govori jednako važno jezikom uglednih mudraca i običnog puka, kao i jezikom budala. Ljigava je i amorfna, nešto između magle i testa. Andre Gliksman u tri teze izlaže bitne osobine gluposti: 1. Obična glupost je težak zalogaj, gotovo je nedokučiva; 2. Glupost trijumfuje u imitaciji i odsustvu rasuđivanja koje ostaje zamena za rasuđivanje; 3. Glupost uopšte nije neorganizovana i spetljana. Uz ove osobine, dodajmo kako je glupost veoma uporna, na svako pitanje ima brz i spreman odgovor, prilagodljiva je, ogrezla u taštini i ispraznosti. Sve u svemu, nije tako bezazlena kakvom se često predstavlja i kako se pokatkad o njoj misli. Glupaci se dive svojoj gluposti, nad tuđom se zgražavaju. Ona je kao zarazna bolest. Gluposti i ludosti pridružuje se treća posestrima - laž. Hiljadostruko umnožena glupost nameće se kao proverena mudrost, a uvećana i ponavljana laž oholo se šepuri kao suverena istina. **Glupost, ludost, izopačenost, eto svetog trojstva, religije i ideologije jednog izokrenutog sveta, naopakih nazora.** Sigurno je da glupost nije privilegija jedne sredine, ona je ravnomerno raspoređena po svetu. Ali svaki narod mora da se zamisli, da preispita svoje zablude, svoju perspektivu, kada glupost postaje dominirajući oblik mišljenja i delovanja.*

*Iz svežnja novina i časopisa, bez posebnog biranja, izvlačim nekoliko citata uvaženih ličnosti našeg kulturnog i političkog života. **Potpredsednik vladajuće partije poručuje narodu: "Osnovni uzrok bede u Srbiji je velika količina novca kojom građani raspolažu. " Ministar prosvete: "Decu ne možemo vaspitavati u duhu kosmpolitizma, nego patriotizma i ljubavi prema otadžbini.** Veliku ideologiju treba uglaviti u te male glave. " **Poznati slikar: "A što se tiče Turaka, mi mislimo da pokrenemo nacionalno buđenje maloazijskih naroda - Biljana, Ličana, Ljuđana, Frigijaca, Kurda, a Turke ćemo iseliti u srednju Aziju i tako ih rasturiti. "** Razmišljanje jednog generala: "Od kada je čovek na planeti počeo da vodi rat, pa do dana današnjeg, uvek je bila praksa da je posleratni izgled ono što je vojska uradila u ratu." **Jedna potpredsednica: "I da dobijemo 70% teritorije, sa Muslimanima nema mira, ja njima ne želim ništa dobro. " Jedan publicista: "Beograd je vampir. Samo on ima snage da nevine srpske studente pretvara u pacifiste, opozicione stranke u DEPOS,** ispitne rokove u "studentski protest".. **Popio je srpsku krv. Beograd treba razgraditi.** " Na ovo se nadovezuje rasuđivanje članice dobrotvornog nacionalnog udruženja: **"Beli luk je simbol antivampirizma u Istočnoj Evropi, poznat je u Srbiji, Transilvaniji,***

Rumuniji i uopšte na Balkanu. Kada bi me u Njujorku ili Parizu videli sa belim lukom, svuda sam nailazila na pozitivne reakcije i dobar prijem. Znači bila sam sa belim lukom vrlo dobro primljena u kosmopolitskom svetu, a nisam u Beogradu. Ergo, Beograd nije kosmopolitiski grad." Na kraju ove male slučajno sastavljene i improvizovane antologije citata evo i bisera političkog zaključivanja: **"Gde je izlaz iz ovoga košmara? Jedini izlaz je - novi srpski čovek. U stvari, natčovek, jer samo natčovek može savladati satanu koji je ustao. Natčovek zdravog tela u kome će kucati pravoslavno srce.** " Mogli bismo tako u beskraj, ovo je skroman izbor iz obilja mudrovanja kojim nas svakodnevno zasipaju sa političkih govornica, u štampi, na radiju i televiziji. Odslikana svest onih što oblikuju uverenja javnosti. Nisam navodio imena kako ne bih personalizovao glupost koja je zajedničko dobro značajnog broja naših rukovodećih i uticajnih ljudi, na vlasti i u opoziciji.

Ideolog mitomanije, pjesnik i akademik Matija Bećković

Sve te sentence, aforizmi, poruke sadašnjim i budućim generacijama, sva ta ogromna nepresušna industrija proizvodnje budalaština stiču se u jednu nevidljivu reku ulivajući se u levak vremena. Karakteristika gluposti jeste to da, oblikovana, kondenzovana i usmeravana, ne postaje plemenitija i bezazlenija; naprotiv, preobražava se u sirovost, bahatost ili ludost; kada je ima u velikim količinama, ne otupljuje nego postaje ratobornija, brbljivija, neodgovorna do imbecilnosti. **Zreli plodovi gluposti su rat, divljaštvo, glad, planetarno poniženje naroda, plodovi silnog, neodmerenog trabunjanja, one vrste vampirizma kojoj ne može nauditi ni beli luk ni glogov kolac istorije.**

Tamo gde glupost i ludost visoko u vis podižu svoje barjake regrutuju se ešaloni bede i ropske odanosti. Tamo se stupa u dugim kolonama bez povratka putem prema krvavim stratištima, uz bučne talambase koji

najavljuju strašnu gozbu nezasitih lešinara. Ne postoji ništa tako opasno kao taj pobedonosni hod ljudske gluposti, taj razarajući sistem samodestrukcije. Ta crna jama sve proždire, u njoj sve nestaje, zauvek. U mirnim vremenima glupost tavori, polubudna, sanjiva, nalik dobroćudnom tumoru, u lošim vremenima pretvara se u neizlečivo maligno oboljenje.

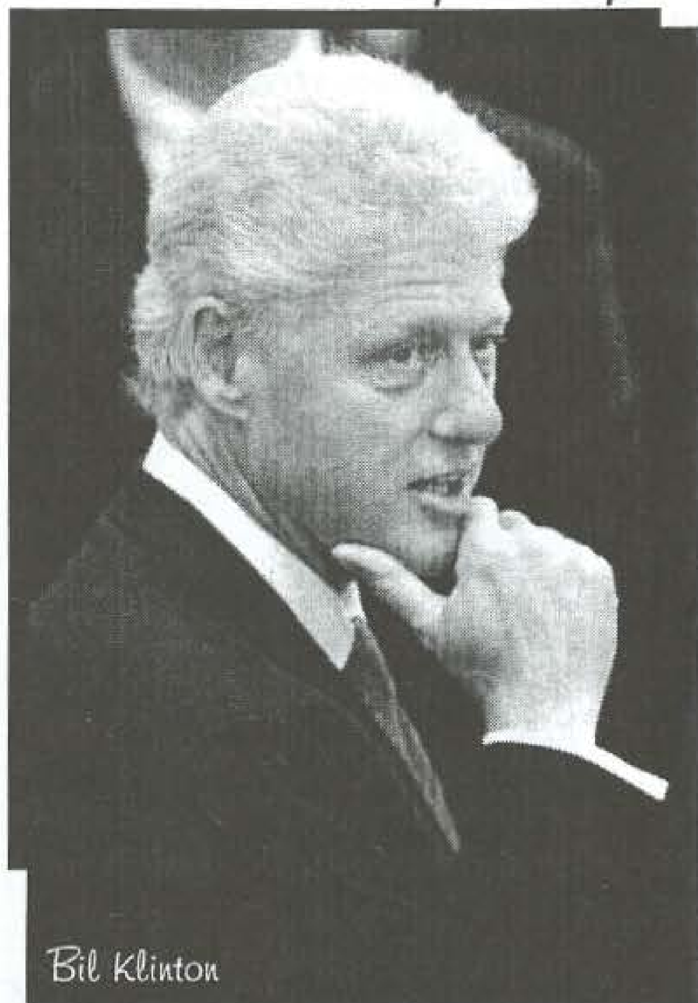
Zato, kako na početku pomenuh, danas svaka pomisao na normalan život deluje kao utopija. Svi pametni predlozi, sve jednostavne istine, želja za oslobađanjem iz ovog smrtonosnog zagrljaja idioterije koja nas davi svojom neumerenošću i obilnošću, razbijaju se o zidove tuposti, o barijere gluposti i bliskog joj ludila. Onome ko nas posmatra sa strane, ili posle dužeg izbivanja dođe među nas, čini se da je potrebno samo prizvati se pameti, nešto reklo bi se sasvim prosto i izvodljivo pa da se sve počne samo od sebe dovoditi u red.

Zar nije, kažu takvi, neophodno da se odrasli, kada dođe do nesporazuma, nađu i dogovore kako da žive u miru i toleranciji? Naravno, glasi odgovor, drugačije se ne može. Možda i kod nas, jednoga dana, ako se oslobodimo te svuda prisutne, svemoćne i do beslovesnosti zadrigle gluposti.

Pitanje života i smrti

Na samome početku našeg ubilačkog i samoubilačkog rata ugledni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu izjavio je u jednom razgovoru da vladajući način mišljenja u Srbiji mora pre ili kasnije dovesti do antisemitizma. Antisemitizam je kruna određenog načina rezonovanja, političkog stila, pogleda na svet koji uključuje neprekidnu proizvodnju neprijatelja i proizvodnju mržnje. Antisemitizam je zaštitni znak ksenofobije. I, zaista, dočekali smo čas kada je dosadašnji kalkulantski filosemitizam, takoreći preko noći, u udarnim terminima državne televizije zamenjen otvorenim, ogoljenim antisemitizmom. Prikazani su programi šokantnog antisemitskog sadržaja koji nisu mogli biti pravljeni bez direktive ili saglasnosti najvišeg državnog vrha, što je jasno svakome ko poznaje funkcionisanje ove strogo kontrolisane državne ustanove. Daju se naslutiti dva osnovna razloga ove medijske ofanzive. Tako su, na jednoj strani, upućivane posredne poruke solidarnosti ruskoj nacionalističkoj opoziciji u čiju se pobedu nad Jeljcinom očevidno verovalo, poruke o sličnosti uverenja i pravaca delovanja u četvorouglu: nacionalizam - komunizam, antisemitizam - pravoslavlje. A za domaću upotrebu fabrikovanje novih dokaza za priču o međunarodnoj zaveri koja je počela da gubi u uverljivosti. Sada se, eto, konačno otkriva ko je so soli

konspiracije i planetarnih intriga - internacionalno jevrejstvo! Neposredan povod za otvaranje ove kampanje pronađen je u takozvanom **apelu stotine svetskih intelektualaca upućenom američkom predsedniku Bilu Klintonu sa zahtevom da se zaustave rat u Bosni i stradanje civila, po svaku cenu, pa i uz ograničenu upotrebu sile. Prevedeno na jezik ovdašnje državne propagande, to je, bez objavljivanja prave sadržine pisma, objašnjeno kao "zahtev za bombardovanje Beograda", mada se tako nešto u tekstu pisma uopšte ne pominje.**

Bil Klinton

A kao inicijatori ovog nepostojećeg zahteva oglašeni su svetski jevrejski krugovi i jevrejski intelektualci. Iz svega je izvučen zaključak **kako Jevreji stoje iza svih nepravdi učinjenih Srbiji**, kao predvodnici "novog svetskog poretka" i organizatori svetske antisrpske kampanje. Narod, kako je rečeno, više nema pravo na zabludu o ulozi Jevreja u srpskom stradanju. Jedan od srpskih ekstremnih desničara, inače miljenik levice na vlasti, nekoliko dana kasnije, ponovo preko državne televizije, "ublažava" ovakav poziv na linč rečima da Jevreji zapravo ne mrze Srbe, ali žele da ih unište iz sopstvenog interesa pošto sada sklapaju mir sa Palestincima, a Srbija je pravoslavni štit Zapada prema muslimanskom nadiranju, te postaje smetnja izraelsko-palestinskom sporazumu. Ovu kvazi-geostratešku i kvazi-političku analizu trenutne situacije, sa elementima perfidne rasističke propagande i već poznate paranoje, upotpunjuje mišljenje kako su "Jevreji zakuvali ovaj rat da bi uništili najveći balkanski narod a to je samo početak pohoda na Evropu kojoj se Jevreji žele osvetiti zbog svojih stradanja".

Beograd

Navodim ovih nekoliko ordinarnih ali zastrašujućih budalaština kao primere bezočne manipulacije kojoj je svrha da se svi promašaji i teška ogrešenja sopstvene politike pripišu spoljnom faktoru. A pravi rezultati su zapravo pojačavanje starih netrpeljivosti i stvaranje nove mržnje. Jer, ubrzo posle ovakvih televizijskih istupa stižu vesti o rušenju spomenika; nadgrobnih ploča i ograda na jevrejskim grobljima u unutrašnjosti Srbije. ***Tako se zle reči pretvaraju u zla dela, a srpskome narodu u njegovim najtežim danima nameće se nova hipoteka, hipoteka rasizma i antisemitizma.*** *Ono što samo na prvi pogled začuđuje jeste činjenica da u javnosti, u opoziciji, među intelektualcima, sa časnim izuzecima, nema gotovo nikakvog reagovanja na ove pojave antisemitizma, nikakvog izražavanja protesta. To postaje razumljivo, iako nije nikakvo opravdanje, ako se ima u vidu da je u pogledu nacionalnih ciljeva mala ili gotovo nikakva razlika između vladajuće partije i nacionalističke opozicije. Ti ciljevi svode se na dva bitna interesa od kojih, kako se stalno čuje, nema odstupanja. Prvi je* ***da svi Srbi moraju živeti u jednoj državi, a drugi da različiti narodi u Bosni ne mogu živeti zajedno.*** *Iza takvih zahteva nazire se avet etnički čistih država, što nas vraća u davnu prošlost i, ako se*

primeni u drugim delovima Evrope i sveta, dovodi u pitanje osnovna načela naše civilizacije.

U ovakvom načinu razmišljanja Jevrejin postaje oličenje kosmopolitizma kao najvećeg zla. Jevrejin u dijaspori, njegova tragična sudbina stranog elementa rasutog po zemaljskom šaru načinila ga je simbolom nečega što je drugačije, neprilagođeno, što narušava etničku čistotu. **Zato se antisemitizam širi ne samo u Srbiji, nego i u ostalim delovima bivše Jugoslavije.** U Sloveniji, primera radi, gde Jevreja uopšte nema, kako čitamo u slovenačkoj štampi, postoji izrazito antisemitsko raspoloženje. To samo svedoči o različitim oblicima ksenofobične paranoje i manipulativnog nacionalizma koji se održavaju i hrane strahom od velikog sveta i unutrašnjih neprijatelja.

Iza novih pojava antisemitizma sagledavamo, dakle, ogoljeni i bolesni nacionalizam čiji glavni produkt treba da budu nove etničke države. U jednom tekstu nedavno objavljenom u The New York Review of Books **Džordž Soroš** piše: "**Događaji u Bosni pokazuju da nema te brutalnosti koja neće biti upotrebljena da bi se zadovoljili takozvani nacionalni interesi; nasilje prema civilnom stanovništvu je poseban i uspešan instrument nacionalne politike.** A to je posebno ozbiljan problem. Ne suprotstaviti se, znači ohrabrivati takvo ponašanje u budućnosti. Strahota brutalnosti u Bosni kojoj smo svakodnevno svedoci nije samo uzgredni rezultat rata. **Nasilje i zločini čine se u ime jedne doktrine, doktrine etničke države.** Tu se krije najveća opasnost. Etničke države ne ostavljaju nimalo prostora za različite etničke grupe. Etnička čišćenja od etničkog identiteta stvaraju pitanje života i smrti. Prihvatanje, odobravanje ili sprovođenje takvih postupaka sve nas vodi pravo prema katastrofi ogromnih razmera."

Antisemitizam danas - to je bolest postkomunističkih društava, raspadajućeg komunizma koji se preobražava u bolesni nacionalizam. Antisemitizam je simptom poslednjeg stadija bolesti, sa svim pogubnim moralnim izvitoperenjima, sa uznemirujućim istorijskim, društvenim, političkim i psihopatološkim konotacijama. To je nedvosmisleno i možda poslednje upozorenje o potpunom ćorsokaku politike nacionalne isključivosti. Zemlje u kojima pitanje etničkog identiteta postaje pitanje života i smrti velika su nesreća za sopstveno stanovništvo, ali i nesreća za svetsku zajednicu.

Između života i smrti

Pravo jačega

U decembru, mesecu novih izbora u Srbiji, sve su češće u upotrebi reči za koje se verovalo da su, poput mnoštva bezvrednih novčanica, izgubile svaki značaj: tirade o stranim plaćenicima, izdajnicima svetih ciljeva, o nepatriotima, o izvršiocima naručenih poslova, izanđale priče o međunarodnoj zaveri, narodu koji nikada neće pasti na kolena, o ponosu zarad kojeg vredi umirati od gladi, o svetloj budućnosti što će je dočekati naši unuci, o stranim narodima čija je jedina opsesija uništenje našega naroda.

Postoji ogroman katalog pojmova, slogana, fraza, iz debelih registara borbe protiv neistomišljenika, ideoloških i političkih protivnika, neposlušne inteligencije. Sve je to, sa značajnim usavršavanjima, preuzeto od starog sistema. Nova je samo još izrazitija, ogoljenija demagogija, gde se državni interesi poistovećuju sa partijskim, a ovi se u najvećem broju slučajeva svode na lične interese. Vrhovni arbitar je gola sila, snaga, moć, pravo jačega. U rat se i krenulo upravo sa uverenjima kako je snaga oružja presudna u svakom ubeđivanju, a da nema ubedljivijeg argumenta od argumenta sile. Snaga oružja kroji granice i mape, jer, kako je rečeno, svet

priznaje samo "činjenično stanje". Ta bahatost samouverenost i bezdušnost gole sile obeležile su suštinu rata u kojem su glavne žrtve postali oni glavnokomandujući u Bosni, komandant najbolje naoružane i najbrojnije vojske, **general Mladić, na pitanje kako vidi pravdu, odgovara, prema pisanju Politike: "Nema je, nju diktira jači, silniji".**

Takav koncept ostvarivanja nacionalnih interesa ispoljava se u strahovitoj rušilačkoj energiji: pretvara gradove i sela u spomenike najvećih varvarstava učinjenih u ovome veku. To načelo danas je prihvaćeno i od ostalih strana u sukobu. Postalo je jedina opšte prihvaćena doktrina u ratu svih sa svima. Generalno opredeljenje pretvara se u područjima lokalnih zapovednika u prljavi rat do uništenja, u neviđena zločinstva i teror.

Optuženik za ratne zločine i genocid general Ratko Mladić

Ali tamo gde zavlada princip prava jačega nasilje ulazi u svaku poru društvenog života. Zakoni rata oblikuju život u pozadini. Pravna država se ruši kao kula od karata. Moral izobličuje. Nasilje se prenosi na ulice, a onda prelazi i u institucije. Dobija raznolike oblike ispoljavanja: nad neistomišljenicima, političkim protivnicima, manjinama; uspostavlja se nasilje nad jezikom, ekonomijom, kulturom, ukupnom duhovnošću, pretvara u nasilje nad istinom i konačno uobličava u jednu gotovo metafizičku silu: prihvatamo je kao udes, sudbinu, fatum.

Jedinstvo krvi i zla

Sila u rešavanju odnosa sa drugima, vraća se uvećanom žestinom u rešavanju unutrašnjih problema. Kada jednom krene, ta bujica se ne zaustavlja, a njeni tokovi su nepredvidljivi. **Društvo zasnovano na nasilju pretvara se u društvo bede, korupcije i straha. Svaki dan slušamo iste priče o tome kako su beda, ekonomski krah, raspadanje sistema cena kojom se plaća borba za slobodu i ujedinjenje, da je narod spreman i na još veće žrtve**, da se spusti na samo dno

egzistencije, tamo gde i preživljavanje dolazi u pitanje, **zarad ostvarivanja svekolikog jedinstva tla i krvi, što se**, uverili smo se u to, **preobražava u jedinstvo u nesreći, zajedništvo u stradanju i, konačno, bratstvo u smrti**. Tako sve dobija izgled crne pogrebničke farse: oni koji svakodnevno liferuju novac iz državnih blagajni na privatne račune stranih banaka objavljuju skoru pobedu na svim ratištima, blisko ostvarenje svetih ciljeva, a zapravo stvaraju zemlju bogalja, udovica i siročadi; namesto obećanog blagostanja, veliki logor stradanja i ponižavajućeg života, iz kojeg cede i poslednju narodnu paru.

Dok osioni general, komandant srpske vojske u unesrećenoj Bosni govori o pravdi kao pravu jačeg, predsednik Srbije žestoko optužuje svetsku zajednicu da je uvođenjem blokade po pravu jačega načinila ogromnu štetu Srbiji i zločin protiv čitavoga naroda. Istina je, međutim, da su sankcije Saveta bezbednosti posledica nemoći sveta da reši ijedan od ozbiljnih jugoslovenskih problema, a ne snage toga sveta, da su donele koristi samo političkom establišmentu i njegovim poslušnicima. Ekonomija koja je pre ovih kaznenih mera već bila na izdisaju predstavljena je kao prva žrtva svireposti svetskih moćnika. Istovremeno, razvijeno je ogromno crno tržište, širom su otvorena vrata kriminalu pod pokroviteljstvom državnih vrhova. Preko noći stvorena su bogatstva od kojih se vrti u glavi i zastaje dah. Srednja klasa, stvarni i potencijalni protivnik korumpiranog i kriminalizovanog režima, potpuno je uništena. **U borbi protiv navodnog svetskog demona, narod se poziva na jedinstvo i okupljanje oko jednog cilja i jednog vođe. Slika opšte propasti je tako očevidna i zastrašujuća u svojoj sveprisutnosti da se iznad svega postavlja interes biološkog opstanka**. Sankcije su postale izgovor za sve, objašnjenje za sve, pretvorile su zločince u medijske heroje, do kraja dotukle ionako bezglavu opoziciju, pružile mogućnost da svaka vrsta lopovluka dobije svoje državno pokroviteljstvo, a odgovornost za bedu, glad, raspadanje temeljnih vrednosti društva prebaci na međunarodnu zajednicu. **A u biti svega ostalo je seme zla, nasilje kao princip**, kao **oblik života**, nasilje zaštićeno i neraščinjeno, sve jače, sve glasnije; **to je zver koju svet uzalud pokušava da pripitomi** kad već ne nalazi načina da je obuzda. Balkanski sindrom "prava jačega" još dugo će lebdeti kao mora, kao avet, nad ovim našim prostorima, pretvarajući svaki dogovor, svaki sporazum u maglu, dim, poštujući samo primirje koje se zasniva na ravnoteži sile, oružja i moći. Zasada nema rešenja za okončanje nesreće naroda bivše Jugoslavije. Nisu zaustavljeni nasilnici u rušenju gradova i spaljivanju sela, niti sprečeni stravični zločini nad civilnim stanovništvom.

Zlo postaje sve veće, a snage suprotstavljanja zla sve slabije. Što rat duže traje, što je zločina više, krivice blede. Da li će se izvući neke pouke iz velike i nepotrebne tragedije nekadašnje Jugoslavije? Jedna od prvih i najvažnijih je da se jednom započeto nasilje teško zaustavlja. **Na prostorima bivše Jugoslavije svetska zajednica nije uspela da odbrani najosnovnije ljudsko pravo, iz kojeg proizlaze sva ostala prava: pravo na goli život.** To je tragična činjenica sadašnjeg sveta i mračna perspektiva sveta sutrašnjice.

Zasipanje kamenjem

Ako su očevi zasejali vetar i požnjeli buru, ostavili u nasleđe stid i očaj, kako će izgledati ova zemlja kada je preuzmu njihova deca, mladost u čijim je genima već zapisan "oblik stvari koje dolaze"?

Ponešto se može naslutiti iz odgovora datih u **opsežnoj anketi Agencije za sociološka istraživanja** koja je obuhvatila mlade u dvadeset opština nove, smanjene Jugoslavije. Tako, većina ispitanika veruje da su **"poslušnost i poštovanje autoriteta najvažnije vrline koje deca treba da nauče"**, a **"previše slobode danas društvu donosi više štete nego koristi"**. Zaključuju: "Bez vođe je svaki narod kao čovek bez glave". Ne slažu se da od slobode pojedinca zavisi i sloboda društva, niti da je za državu korisno ono što je korisno za pojedinca. **"Naša kulturna tradicija bolja je od drugih"**, veruje većina. "Nacionalne manjine žive siromašno jer su njihovi pripadnici nepreduzimljivi i neobrazovani". Dva odgovora većine mladih zaslužuju posebnu pažnju. Prvi: **"Pošto uništimo spoljne neprijatelje, treba da se obračunamo i sa nacionalnim izdajnicima"**. Drugi: **"U svakom društvu mora da postoji politički autoritet u koga će ljudi potpuno verovati i čije odluke će sprovoditi bez pogovora"**.

Ovo su poruke u kojima se zapravo ističu one iste vrednosti što se neprekidno emituju sa različitih mesta društvenog uticaja, poruke pretočene u nacionalne programe. U osnovi svih tih poruka su elementi prilagođene i izobličene stvarnosti preobraženi u božije zapovesti. Ta nova stvarnost, čiji smo učesnici i protiv svoje volje, gradi se, između ostalog, delovanjem, međusobnim prožimanjem i uticajem sila laži, mržnje i destrukcije, čiji su pokrovitelji državne i paradržavne "patriotske" snage. Na pijaci gde se đavolu prodaje duša!

Laž

Laž je moćno oružje. Prethodi upotrebi vatrenog oružja. Nalazi se u osnovi propagandnih mašinerija, pokretača glavnih negativnih emocija bez

kojih rat nije moguć. Laž se programira, na njenom oblikovanju, ubedljivosti i "verodostojnosti" rade intelektualci i institucije od nacionalnog značaja - "logističari" pripremajući ostvarivanje onih ideja i ciljeva za čiju su realizaciju "dozvoljena sva sredstva". Ideolozi etnički čistih država ovakav put do ostvarenja svojih utopija smatraju sasvim legalnim. U izjavama koje prenose mediji nedvosmisleno se stavlja do znanja da je u nacionalnom interesu sve dozvoljeno, pa i upotreba laži! **No, upotrebu laži nemoguće je kontrolisati; ubrzo sve postaje laž; bukvalno sve: od ljudskih odnosa, do medija i visoke politike. Živeti u državi laži moralni je pakao za svakoga pojedinca i neka vrsta božije kazne.** Tu sve postaje privid, podložno sumnji, izokrenuto i izopačeno jer ništa nije ono za šta se predstavlja, a u svemu je klica destrukcije. Velikim lažima o svetskoj zaveri ili o "čitavom svetu koji nas mrzi", pokrivaju se interesi visoke politike, prizemnijim lažima se demoniziraju pojedinci i dokazuje opravdanost represije. Sa lažima je teško izaći na kraj jer su besramne; lažov se i nad Biblijom kune u istinitost svojih reči.

Prelistavam jedan broj dvonedeljnika "Argument" u kojem piše kako je **Suzan Zontag** "oduševljena esesovcima", obožavateljka Leni Rifenštal, a da su njeni tekstovi "apologija fašizma". Šta je skrivila ova, kako je beogradska novinarska naziva "dekadentna Amerikanka", pa da se na njenu glavu sruči takva količina besramnih laži. Očevidno, to što je režirala "Godoa" u Sarajevu i suprotstavila se ratu u Bosni. **Ginter Gras proglašen je za pripadnika "hitlerjugenda" i militarističkog pisca. Poper i Jonesko su onemoćali, kukavni starci** uplašeni za svoju egzistenciju na fašističkom Zapadu. Njima se pridružuju prodane duše poput **Ruždija, Paza, Sempruna, Vizentala, Česlava Miloša, Brodskog, Milera, Kon-Bendita, Vizela. Spisak je zaista dug. Svi su se oni odazvali, kako čitamo, na "ratni poklič protiv Srba".** Neko bi rekao da ovaj oblik laži prerasta u paranoju; no, to je uobičajena, strogo kontrolisana i manipulisana politička igra sa neobaveštenim čitaocima. **Svesno i podrugljivo izvrtanje činjenica.** Tamo gde su moguće ovakve zloupotrebe pisane reči, događaju se i druge zloupotrebe: **zločinci se očas pretvaraju u heroje, ratni profiteri u dobrotvore, a bolest mržnje proglašava se za patriotizam.**

Mržnja

Mržnja dobrim delom proizilazi iz laži, iz propagande. Bez mržnje rat nije moguć. Ali, kada krene, mržnja dobija snagu elementarne nepogode, ništa je ne može zaustaviti. Narasta do samouništenja. Ispunjava čitav

život i postaje najjače oružje u rukama vlastodržaca i generala. Ljudi na ovim prostorima znaju za strahote njenog delovanja. Pokrenuti mržnjom, brat udara na brata, prijatelj na prijatelja, sused na suseda. U novinskom izveštaju čitamo: "Na jednom, do prekjuče smrtonosnom položaju, gde zaraćene strane razdvaja desetak metara ničije zemlje, borci se danas s jedne na drugu stranu zasipaju kamenjem. Kamenje je besplatno i ima ga u izobilju za razliku od skupe municije. A što nije nevažno, poštuje se i dogovor o prekidu vatre". **Jedan srpski pisac na činjenicu da je u Bosni porušeno više stotine džamija odgovara u televizijskoj emisiji da ih je trebalo porušiti sve jer je islam satanska religija.** U novinskom tekstu karakterističnog naslova "**Muslimanski prsten oko Beograda**" **ukazuje se na tobožnju opasnost od Cigana koji žive u beogradskim predgrađima** i kaže se: "U tom smislu čitava Srbija je polje njihove akcije a posebno Beograd koji je nosio ime Dar al džihad tj. zemlja džihada.. Prema tome muslimani imaju zadatak da taj grad ponovo vrate pod islamsku vlast". Velika i opasna budalaština od koje se ljudske glave kotrljaju!

"Napred u pradedovsku veru"

Destrukcija

Spoljna destrukcija neraskidivo je povezana sa unutrašnjom destrukcijom. Rušenje gradova, spaljivanje sela, nasilje nad civilima - to su različiti oblici onoga što Erih From naziva "malignom agresijom ispoljenom u dva naročita oblika. Jedan je sadizam, strast za neograničenom moći nad drugim osećajnim bićem", a drugi nekrofilija, "strast za uništavanjem života i privlačnosti sveta što je mrtvo, što se raspada i što je čisto mehaničko". Uništavalačka strast, opsednutost zločinom, vraća se kao ludilo. Ratne države pre ili kasnije doživljavaju unutaršnji kolaps, jer unutrašnji mehanizmi funkcionisanja duhovnog i svetovnog života bivaju narušeni istim simptomima nasilja: korupcijom, bezakonjem, prevarama. ***Pravo ne postoji jer je moral ukinut. Sve opstaje dok se održava kriminal koji metastazira u njenim temeljima; kada se on raspadne, nestaje i države.***

Fascinacija mržnjom, lažima i destrukcijom siguran je put ka raspadu, društva i pojedinaca. *Posebna vrsta zločinstva jeste opredeliti za takav put mladost čitave zemlje, ubediti je u slepo verovanje autoritetima. Različiti oblici agresije proistekli iz laži i mržnje nisu nešto sa čime je moguće dugo živeti, na šta se može priviknuti.* ***Fascinacija destruktivnošću samo je jedan od oblika fascinacije smrću.***

Trijumf primitivizma

Pravo značenje reči primitivac je prost, neobrazovan čovek. Ali kod nas najveće primitivce, oličenje primitivizma, nalazimo upravo među onima koji poseduju nekakvo obrazovanje. Jedna od karakterističnih osobina pravih primitivaca jeste njihova sposobnost da dugo i vešto skrivaju svoj primitivizam. U mirnim vremenima ugnjezde se u nekoj sredini i svojim manirima naizgled uglađene osobe, pristojnim izgledom i uljudnim ophođenjem, uspevaju da zavaraju okolinu. Suština je zapravo zamaskirana sa nekoliko skupih odela i nekoliko naučenih fraza. Primitivci su tako ušuškani u samoj srži društva poput larvi koje mogu ostati larve čitavog života. Ali ako naiđu za njih povoljne okolnosti, iz tih larvi se razvijaju štetočine koje iznutra nagrizaju i dovode do propasti sve što dotaknu.

Primitivizam se svuda unaokolo širi kao paučina. A kada nema vetra da ga razduva, štošta se uhvati u njegove mreže. Primitivci jedni druge prepoznaju i onda kada su premazani sa hiljadu zaštitnih boja. Postoji prava internacionala primitivaca i njihova međusobna solidarnost.

Podržavaju se i pomažu kada se nađu u nevolji. Primitivizam se jako vezuje za prostakluk, a prostaštvo je za mnoge opčinjavajuće.

Prostak veruje da svet postoji samo njega radi. On nema nedoumica, kolebanja, griže savesti, trauma. Svet viđen njegovim očima je pojednostavljen, uprošćen, bez moralnih dilema. "Ili kako ja kažem, ili nikako!" Udara pesnicom o sto, ili pesnicom u oko kako bi stavio do znanja da mora biti po njegovom. Ima širok osmeh kojim pokazuje zlatne zube. **Nosi razdrljenu košulju da bi otkrio maljave, muške, junačke grudi.**

U mirnim vremenima primitivci kao oličenje prostakluka katkad služe za podsmeh. Njihova neutoljiva glad i žeđ da sve prilagode i potčine sebi deluje budalasto i megalomanski. **A kao odgovor na sredinu koja im se ruga, stvaraju svoju kulturu, svoju državu u državi.** Imaju **svoju književnost, svoju muziku, svoje idole**, svoje zvezde i kraljeve. Primitivizam je zarazan. Kultura primitivaca u mračnim vremenima postaje državna kultura, njihovi idoli - idoli masa. Duh primitivizma oseća se tada na svakom koraku, vlada nad mišljenjem, utisnut je u svaki delić života, nadmoćno se uzdiže kao metafora svega postojećeg.

Primitivac nanjuši drugog primitivca na daljinu. Primitivac uvažava drugog primitivca. U tom drugom vidi sebe, kao u ogledalu. Vidi grubost koja mu imponuje, prostaštvo kome se divi, autentičnu bezobzirnost. Primitivac u politici poštuje i uvažava samo načelo sile, primitivac u društvu ushićava se opštim bezumljem, a intelektualni primitivac, taj contradictio in adjecto, ali itekako postojeći u društvima zarobljenog uma i sužene svesti, kolektivizma i populizma, uništava svako mišljenje, svaki uzlet duha i u prvim je redovima borbe protiv individualizma. Primitivizam je korov kojeg ima svuda. Poput je rđe koja se svuda hvata, poput kiseline koja sve nagriza. Primitivan čovek veruje da je uvek u pravu, ne priznaje drugačije mišljenje, slep je i gluv za sve razloge i činjenice. Nije u stanju da ima viziju budućnosti, a prošlost svodi u nekoliko stereotipa kojima objašnjava ukupnu istoriju čovečanstva. Primitivizam je toliko žilav, jak, dosledan i uporan da se prenosi kao nasledna bolest sa generacije na generaciju. I tamo gde se čini da je iskorenjen, iznenada se javlja, niče iz pepela svoga uništenja. "Čežnja za primitivnošću je bolest kulture", napisao je **Santajana**.

Primitivizam rađa fanatizam, a fanatizam primitivcima daje novu snagu, snagu varvara spremnih da ruše, gaze, uništavaju. Šovinizam, fašizam, staljinizam, objedinjuju sebi primitivizam i fanatizam. Fanatici slepo hrle ka ostvarenju svoga cilja. Ujedinjeni su u mržnji. Mase zaslepljene fanatizmom, podjarmljene mržnjom, hranjene primitivizmom,

pretvaraju se u ljudska krda. Idu i prema sopstvenom uništenju jer slepilo fanatika i glupost primitivaca jedino mogu biti zaustavljeni istom takvom brutalnom silom kojom su krenuli da unište sopstvenu civilizaciju.

Ovdašnji primitivci spojili su fanatizam i akciju. U ime svoje nacije, ideologije i vere, lome kosti, stvaraju masovna groblja, ostvaruju se u nasilju. Buldožerima melju tela žrtava i bacaju ih u rudarska okna. Jedna žrtva za primitivnu pamet i iz nje izraslu moć i silu, nije ništa. **Treba da stradaju stotine hiljada, možda milioni, da se zadovolje neumerene primitivne strasti.** Obilazeći ratne invalide svoje vojske jedan ovdašnji vođa ih je pozdravio rečima: "**Drago mi je što vas vidim u tolikom broju!**" A jedan drugi, na opomenu da njegov narod više nema nijednog prijatelja u svetu, odgovorio je: "**Imamo jednog - Isusa Hrista!**"

Sve što ovakvi dodirnu, pretvaraju u svoju suprotnost. Vera postaje blasfemična, rodoljublje kompromitujuće, kultura ponižavajuća, vlast zaštita bezvlašću, visokoučene institucije paravan za gluposti, politika - utočište za primitivizam i primitivce. Ideološki buzdovan u rukama primitivaca vitla i mlati oko sebe sve čega se dotakne. Jednom probuđeni i osokoljeni primitivizam širi se posvuda nezadrživom snagom, pružajući zastrašujuće primere bezobzirnosti, ponižavanja ličnosti i oduzimanja životu osnovnog dostojanstva.

Primitivizam je izrugivanje duha i istovremeno označava siromaštvo duha. Samoljublje bez ikakvog pokrića, oholost prema nemoćnima, poniznost prema gospodarima. Primitivci pišu istoriju samoobmana, a "samoobmana je", kako je kazao pesnik, "ubitačna i za ljude i za narode".

Može se pretpostaviti da će se sa nastupanjem mirnijih vremena primitivci povući sa glavne scene u pozadinu zbivanja, delujući sa rezervnog položaja. Prostakluk će pokriti pokradenim zlatom, obložiti ga dragim kamenjem i svilom. Ukrasiti diplomama i visokim državnim funkcijama. Biće manje glasni, ali jednako uticajni kao i pre. Oni ne sumnjaju da budućnost pripada njima, kao što im pripada i sadašnjost. Svuda će tražiti i nalaziti saveznike. Prostaštvo, fanatizam, lopovluk, beda duha, vrte ovaj svet. Primitivizam je neukrotiv, on je u samoj srži našega sveta, ali i u samome izvorištu najvećih i najstrašnijih zala.

Jesmo li čudovišta?

Italijanski pisac Primo Levi zapisao je: "Uvek će biti pokvarenih svinja. Čudovišta su oni koji stoje i gledaju".

Primo Levi je preživeo iskušenja italijanskog i nemačkog fašizma, dva srodna oblika populizma koji su iz temelja protresli moderni svet,

propagirajući obnovu kroz destrukciju. Iz tog stravičnog iskustva rušilačkih utopija činilo se dobijen je jednom zauvek važan nauk: zlo treba prepoznati na vreme i suprotstaviti mu se, jer, inače, kasnije, kada uzme maha, cena njegovog zaustavljanja postaje ogromna i zastrašujuća. Pouka je, takođe, da nevinih nema; oni koji su uvereni da su po strani od svega, brzo su se, i ne shvatajući to, pretvarali u saučesnike i direktne krivce.

Ali, očevidno, od istorije se naučilo malo, ili nimalo.

***Jedan od osnovnih problema našeg vremena u tome je što je bilo previše onih koji su "stajali i gledali". Da li to znači da smo postali društvo čudovišta.** Blizu je istine. U mračnim, izopačenim vremenima, izgubljenih kriterijuma ljudskosti, moralnog preobražavanja uvaženog građanina, dobrog oca porodice i uglednog čoveka od karijere u čudovište odvija se brzo, lako i jednostavno: dovoljno je samo stajati, gledati i ništa ne činiti.*

U početku dovoljno je stajati i gledati kako se nekome drugome čini neka sasvim mala nepravda: kako neko iza ugla, u našoj blizini kinji slabijeg od sebe. Kako neko, u našoj blizini u našem prostoru koristi fizičku nadmoć, ili moć poslodavca, moć vlasnika da bi nekome naneo nepravdu. Ili

posmatrano nezainteresovano i ravnodušno zloupotrebu političke moći, partijske pripadnosti, da se naš prijatelj, poznanik, sused, ili neko koga možda i ne poznajemo ponižava, proganja zato što se razlikuje od nas po uverenju ili rođenju.

Uskoro nasilje postaje svakodnevna stvar. Nasilje i nepravda idu ruku pod ruku. Ne suprotstavljajući se nasilju, ne dižući glas protiv nepravde prihvatamo da živimo uz njih i sa njima. **Nasilja se uvećavaju, nepravde postaju sve očevidnije. Dobijaju zastrašujuće razmere, a mi stojimo i gledamo. Lagano, ali neumitno preobražavamo se u čudovišta. Jer, prisetimo se reči Primo Levija, "čudovišta su oni koji stoje i gledaju".**

Nastavljamo, naizgled, da živimo kao što smo živeli, nalazeći uvek opravdanje za svoje nemešanje, za ćutnju, odsustnost: u razgovoru sa prijateljima, sa samima sobom, nalazimo opravdanje u tome da je svet oduvek tako ustrojen da slabi trpe, a jaki tlače, a da je mudrost u gledanju svoga posla, u odsutnosti, neprimetnosti i nevidljivosti. **Nasilja ima otkad je sveta i veka, a i nepravda je od Boga.** Majušno čudovište rođeno iz ove tobožnje mudrosti koja je zapravo istovremeno i kukavičluk i konformizam, raste kako rastu nasilje, nepravda i mržnja u okruženju: u svakodnevnom životu, u ideologiji, politici dok na kraju, iz tog filozofskog stava "stoj, gledaj i ne mešaj se" ne naraste pravo čudovište koje proguta čitavog čoveka.

Ali, ovako ili onako, nasilje i nepravda učinjeni drugima, vraćaju se i jednoga dana obuhvataju sve: prave i krive, pa i one koji su hteli da budu izvan svega toga, kao da se može biti izvan života, kao da se može uvek samo "stajati i gledati" i biti siguran da jednoga dana vrtlog narastajućeg zla neće zahvatiti sve, pa i one koji su verovali da su postrani, sigurni i zaštićeni. **A kada dođe taj dan**, a on dođe, pre ili kasnije, **zapitaj se gde si bio kada je sve počelo, da li si nešto učinio kada je savest nalagala da se nešto učini, zapitaj se koliki je tvoj udeo krivice u sveopštem zlu.** Hteo, ne hteo, **ti si postao čudovište, Levijevo čudovište koje "stoji i gleda".**

Taj tip čudovišta kao posebna vrsta ljudskog roda ispunjava dalju i bližu istoriju. Ne suprotstavljajući se nasilju onda kada je to trebalo ovi mutanti, pod komandnom palicom diktatora i tirana popunjavaju kasnije legije zla šireći nasilje svuda oko sebe. Ne samo da nisu ostali izvan svega toga, nego se stav "stoji i gledaj" neumitno pretvara u izvršavanje naredbe "ćuti i slušaj", a potom i u: "ubij i ne razmišljaj".

U svakom sistemu koji počiva na moći i sili, posmatrači su najbrojnija i najposlušnija kategorija stanovništva. **Posmatrači daju legitimitet raznovrsnim oblicima torture. Posmatrači su za totalitarnu vlast**

najzahvalnija vrsta podanika. Ništa ne pitaju, ni protiv čega se ne bune, "stoje i gledaju", ali ništa ne vide, ništa ne čuju, niti ih se išta tiče. Nemi su pred ljudskom mukom, ravnodušni pred umiranjem i stradanjem drugih, oslobođeni griže savesti, van svakoga saosećanja. **Doista prava ljudska čudovišta.**

U mračnim vremenima najjasnije se pokazuje kako je mala razlika između uglednog građanina i čudovišta. Da je ta granica tanušna i jedva vidljiva. Zato je i moguće da se gotovo preko noći, kako se čini, pojedina društva iz prividno normalnih, mirnih, stabilnih, u svemu standardnih, pretvaraju u društva monstruma, velikih, neočekivanih i zgražavajućih zločina. Ali, ove promene imaju svoj tok, one sežu u prošlost, i često su koreni ne samo u tome što je nešto loše ili pogrešno učinjeno, nego još više u tome što na ono loše činjeno nije bilo pravog odgovora. Čudovišne posledice katkad upravo proizilaze iz nečinjenja, ćutanja ili okretanja glave. Ili stoga što je jedini odgovor bio: stajanje i gledanje. "Čudovišta su oni koji stoje i gledaju".

Ove reči Primo Levija valja upisati u sve državne grbove i sve zastave, u lafete i pokrove, na mestima gde se uzdižu i slave kumiri i idoli, gde gore večne vatre sećanja, ispisati na najupadljivijim mestima da stalno budu na videlu i umu svakome čoveku. **"Uvek će biti pokvarenih svinja, čudovišta su oni koji stoje i gledaju".**

("Bosanska knjiga", Sarajevo, 1997.)

Zločini Arkanovaca u Bijeljini, april 1992. godine

POLJA SMRTI

Ljudi bliski srpskom predsedniku Slobodanu Miloševiću kažu da su mu u dosadašnjoj karijeri najteže pali događaji u Rumuniji. U intimnom krugu besneo je i ponavljao: "Pa ovo je kontrarevolucija, kao u Mađarskoj 1956." A kada su kao štakori umlaćeni Čaušesku i njegova Elena, bio je potresen i ojađen. (Oni zločesti u Beogradu Miloševićevu suprugu zovu Elena). Ne mislim da je tada duh Čaušeskog ušao u njega, jer je već pripadao toj sorti ljudi. **On je dušom bio za Čaušeskua, kao što se potajno divio Sadamu Huseinu**. Njemu su bliski tipovi koji su protiv celog sveta. Uvek će dati podršku ekspertima za proizvodnju neprijatelja. Takođe, ne mislim da je on jedini politički nekrofil na ovim prostorima, ali je činjenica da njegovi potezi izazivaju jezu i seju smrt.

Kada je uz harmonike i moravac, slavio Ustav iz 1989. godine kojim je ukinuo autonomije, ubijeno je stotinjak Albanaca. **On je 1989. na Kosovu, tom mitskom polju srpske istorije i srpskog poraza, najavio nove ratne sukobe**, a već je u martu 1991. godine, iz svoje jazbine, zapovedao policijskim odredima protiv studentskih demonstracija i izazvao krvoproliće na beogradskim ulicama. On je inicijator srpsko-hrvatskog rata koji ulazi u udžbenike kao najokrutniji i najprljaviji rat u istoriji Balkana. Unajmio je jugoslovensku armiju da ubija i razara. Bez njega je nezamislivo ovo razdoblje srpske politike. Otkad je došao na vlast već se broji na desetke hiljada mrtvih. **Taj nesrećnik potiče iz porodice samoubica. Otac, majka i ujak izvršili su samoubistvo**, ali to su podaci za psihoanalizu. Hoće li ovaj dvojnik smrti, ovaj zlohudi istoričar obnoviti repertoar svojih političkih uzora iza kojih je ostala pustoš, mržnja, krv i ruševine?

Tomas Man je pišući o Hitleru još 1933. godine rekao da se toj pojavi ne može prići bez izvesnog divljenja, ali uz gađenje. Prema srpskom predsedniku nemam nikakvog respekta, niti gađenja. Nemam potrebe da ga vređam i ne mislim da je umesno upoređivati ga s Hitlerom. On je sasvim mali kalibar. **On nije kao Hitler došao s ulice, već se u politiku ušunjao iz prikrajka, kao karijerista**. U birokratskom aparatu komunističkog režima bio je samo **potrčko moćnih funkcionera**. Mađarski pisac **Bela Hamvaš** kaže da je taj birokratski aparat utočište za nikogoviće. Tu se školuje najgori kadar, tu se vežbaju **epigoni diktatora**.

Ne bih mogao reći da je Milošević fenomen, njega su samo prilike učinile kratkovečnim gospodarom jedne raspadajuće komunističke epohe. Taj tip se nije pojavio izvan društva ili izvan srpskog duha. Njega je masa htela, jer se odmah poistovetio sa Srbijom. To je bio način da prikrije vlastite nedostatke.

U vreme njegovog uspona objavio sam tekst Rađa li se naše čudovište. Tada sam pisao da tirane priziva naša beda, da je njihov uspon pad našeg duha. Srpska inteligencija prigrlila je tog socijalističkog bankara u nadi da će im on srediti zamršene račune nacije i da će isterati na čistac dugove prošlosti. ***Taj đetić nametnuo se kao ekstremista i nacionalista****, a to su dve izrazite crte u karakternoj tipologiji balkanskog čoveka, bilo da je intelektualac ili primitiviac. Istina je da deo srpske opozicije Miloševića smatra nacionalnom nesrećom,* ***ali ga Pravoslavna crkva, Srpska akademija nauka, Udruženje književnika, policija i vojska doživljavaju kao internu veličinu*** *koja će silom nametnuti državnu moć Srbije.* ***Njima je bio potreban jadnik*** *koji misli da se "politika uči iz rodoljublja", a da je pravda junačka kategorija. To što je njegovo omiljeno literarno štivo junački ep i proza o hajducima nije neka preporuka za političara. Njemu je na jednom prijemu psihijatar* ***Jovan Rašković laskao: "Vi ste, gospodine Miloševiću, suština srpskog bića. " Ako to stoji, ako je Milošević doista "suština srpskog bića", onda je to sumorna duševna slika jednog naroda****. Nisam sklon etnopsihologiziranju, ali težnja da se suština dosegne kroz vođu, takođe je duhovna degradacija u kojoj se našlo srpsko društvo.*

Jovan Rašković, duhovni otac Radovana Karadžića

Taj čovek više ne može da obuzda ono što je sam proizveo. A proizveo je mržnju koja ga već hvata za rep. On je odmah počeo da čačka u kolektivne rane naroda, a svoj je puk ubedio da ga okružuju monstrumi. Razvio mu je osećaj ugroženosti i pokrenuo sve zalihe straha. Oslobodio ga je odgovornosti i podsticao na revanšizam. Gazio je na strasti i raspaljivao maštu o genocidu. Potomke nekadašnjih žrtava upotrebio je kao koljače. Sada taj smešni diktator blebeće o svetskom fašizmu, iako je sam već zaglibio u nacionalizam i osvajački rat. On pripaja teritorije, premešta stanovništvo, ucenjuje druge narode, ponižava manjine, a to više nije samo "minimum fašizma" već prvi stadij. Doduše, nije isključeno da on doista vidi fašizam u svemu što se kosi s njegovim pogledom na svet, jer rezonuje kao komunista. On smatra da fašizam jača samim tim što komunizam propada. On misli da je komunizam odbrana od fašizma. Dakle, sada u Evropi fašizam buja, a jedino ratuje vitez Milošević.

On je u politiku uveo ratne metode kao što sada pokušava u rat koji je zakuhao da uvede nešto politike. On je rat želio odmah, samo nije znao kako da ga otpočne. Osilio se tek onda kada je proba s ubistvima mladih Albanaca prošla bezbolno, uz odobravanje Srba i armije i ravnodušnost svetske javnosti. On je u kratkom roku uneo takvu pomutnju da mu se mora priznati dar za nered. Taj strateg rušenja već danas ima iza sebe impozantne ruševine. **On crpe vlatitu energiju iz rulje. Masu je ošamutio "slatkim napitkom neuroze.** " Svoje pristalice privlači politikom vanrednog stanja. **S njim je zabavno jer ništa nije normalno.** Sve što je poduzeo, promašeno je, jer nije promišljeno. **To oduševljava gomilu. Ona ga je ovlastila da je laže. Potrebne su joj samoobmane. On se toliko zapliće u greške da se iz njih može iščupati samo novim greškama. On nije čovek pomirenja, već nesporazuma. Dijalog prihvata kad je već kasno. Popušta onda kad je priteran uz zid.**

Milošević se kao vojskovođa pokazao isto tako jadan kao i političar. Njegov rat je slika i prilika njegove "nesređene duše". To je rat bez junaka, bez smisla žrtvovanja. Njegovi "heroji", umesto ordenja, kite se opljačkanim pršutama. Njegovi divlji vojnici vlastito su zlo prepoznali u drugome. **Oni su nasrnuli na svetišta i hramove. To je rat skrnavitelja morala.** Nazivaju ga besmislenim, i to nije nikakva novinarska dosetka. Glavnokomandujući je ideolog besmisla. On je i smrt obesmislio. **Njegovi dobrovoljci umiru bez počasti. Lipsavaju kao psi na "poljima smrti"**. Oni umiru zato što njihov šef želi da umru. Ostat će bez spomenika i zahvalnosti, u blatu istorije. Niko ih se neće sećati. Oni su umrli za neko Miloševićevo srpstvo koje je nakaradno. **On je definitivno srozao mit**

srpskog vojnika. **Jedan američki časopis tog vojnika vidi kao krezubu nakazu i džukelu. To je kokošar i palikuća.** Milošević je hteo da ponizi druge, a ponizio je vlastiti narod. Osramotio je tradiciju. **Nahuškao je crnogorski šljam da nasrne na Dubrovnik.** Počinio je i kulturni genocid.

Jedan moj prijatelj tačno je rekao: "Milošević je političar suprotnih efekata. " Sve je pokušao silom, a ništa nije dobio. Proizvodio je neprijatelje, a sam je sebi najveći neprijatelj. Stvarajući veliku Srbiju ili manju Jugoslaviju, stvorio je vojni logor. **Hteo je da otme deo Hrvatske i naseli ga Srbima, a raselio je i Srbe i Hrvate.** Srušene gradove i naselja naziva oslobođenima. Tamo gde nema života, za njega je sloboda. Paleći hrvatske kuće uzdigao je hrvatskog čoveka do zavidnog stupnja samosvesti. **Hteo je da iseli s Kosova tristo hiljada Albanaca, a u međuvremenu se odselilo još dvadesetak hiljada Srba.** Upinjao se svim silama protiv nezavisnosti Hrvatske i Slovenije, a one su već nezavisne. Sve je činio da spasi Savez komunista, a kad je to propalo prekrstio se u socijalistu. Hteo je da okalja lepotu Dubrovnika, a okaljao je obraz svom narodu. Nisu svi Srbi varvari, ali Miloševićevo pleme moraće da se pere dugi niz godina. **On je oličenje neuspeha srpske politike. On je apsolutni poraz, ljudski i moralni debakl. U politiku suprotnih efekata spada čak i njegovo ime Slobodan.**

Uprkos svemu, Milošević uživa veliki ugled u srpskom narodu. Za mnoge je kralj. Miljenik je ženturača. U novom srpskom folkloru kotira visoko. Slavi ga pravoslavna crkva, **a patrijarh srpski blagosilja njegovo oružje.** Popularni književnik **Dobrica Ćosić**, pisac istorijskih romana, nekada blizak srpskoj komunističkoj policiji, **smatra ga novim Nikolom Pašićem.** (Nikola Pašić javno je delovao na političkoj sceni Srbije i Jugoslavije više od pola stoleća. Mnogi su mu zamerali što je propustio priliku da stvori veliku Srbiju umesto Jugoslavije). **Ćosić kaže da je Milošević najomiljeniji srpski političar dvadesetog veka i da je samo on u stanju da obavi posao stvaranja srpske Jugoslavije.** Neki istoričari misle da je Nikola Pašić uspešno spojio "srpski nacionalizam i jugoslovensku ideju." Milošević je svima, izuzev Srbima, ogadio jugoslovensku ideju, ali je uspešno spojio srpski nacionalizam s vojnim socijalizmom. **Taj neotesanko, taj politički slon u staklarnici Jugoslavije,** te tanušne i krhke zajednice osetljive na nacionalna pitanja, **doista je razbio sve što se moglo razbiti.** Ostala su još samo crna ogledala koja će zazivati mrtve.

Pišući o Miloševiću jedan se publicista nedavno upitao: **ko će staviti tačku na ovu sumornu biografiju? Sam vlastodržac, vlastitom rukom, ili pak srpski narod?** Ako bi sutra nestao, da li bi došao gori? Strahujem da

srpska politika više ne može bez njega. Taj je poremećaj mnogo dublji od njegove poremećenosti. Ono što je on uskovitlao već je tinjalo u mnogim dušama. Ja mu želim propast.

Ernst Nolte je pisao da je kojim slučajem 1939. godine Hitler nestao, ne bi se ništa bitno promenilo. Nemačka je već tada bila "pokošeno polje" i ostala bi u vlasti "ograničenih glava i fanatičnih temperamenata." Srbija je degradirana, ali možda još i danas utešno zvuče reči onog studenta koji je u martu 1991. godine skresao u lice malom diktatoru: **"Srbija će biti demokratska, ali bez vas!"** Da bi se to ostvarilo, Srbija bi morala da se otarasi nesposobnih i ludih komunističkih generala i njihova glavnog zapovednika Slobodana Miloševića. Ali ne samo njihova nasleđa već i njihove bede duha. To će morati da učine rodoljubi, oni koji vole svoj narod, koji su baštinici njegove kulture. Ako to ne učine, čeka ih rat, samozilacija i nacionalna tragedija. Čeka ih ništavilo. Tomas Man je jednom rekao da narod koji prihvati vladavinu bandita izvodi čin samodegradacije!

(1992.)

"Ako bi sutra nestao, da li bi došao gori?"

I KUSTURICA JE KRIV

(Mirko Kovač)

Kako više ne čitam *Borbu*, neki su mi prijatelji dojavili da me u toj novini Kusturica napao, ali tako vulgarno i na niskoj razini da se zbog toga ne vredi uzrujavati, a kamoli umakati pero i odgovarati mu. Kada sam nekako, i sa zakašnjenjem, došao do teksta, osetio sam potrebu da tom vulgarcu ipak odgovorim. Pošto *Borba* nije prenela moju izjavu iz *Večernjeg lista* na koju se Kusturica okomio i "žestoko uzvratio", poput srpske artiljerije koja razara Sarajevo, to ću je u celosti doneti.

Na pitanje novinara šta mislim o Kusturičnoj izjavi da će se spaliti ako se odulji rušenje Sarajeva, rekao sam: "Osobno mislim da bi u toj buktinji uživali upravo oni koje je do juče hvalio, a to su Miloševićevi vojnici. Oni bi, nakon što bi se plamen žrtve ugasio, uzviknuli: "**Još jedan Musliman manje!**" Prema tome, bilo bi bolje da Kusto spali svoj glupi način razmišljanja, jer već **pune četiri godine on podržava tog nesretnog đetića Miloševića**. Kusturica je miljenik beogradske štampe, a to je već samo po sebi gadno. **On je morao, kao darovit čovek, kao intelektualac, da prepozna zlo i odmah se distancira. Pošto to nije učinio, delimično je kriv za rušenje Sarajeva.**"

Na tu moju dobronamernu izjavu Kusturica mi je u *Borbi* odbrusio jezikom "uličara", kako samoga sebe s ponosom naziva, a red je bio, ako ga je ta izjava već kosnula, da to onda učini u listu u kojemu je izašla. **Kusturica je sitan kalkulant**, pa je mislio da je probitačno mene napasti u Beogradu, i to u maniru srpske režimske štampe da je nekoga dovoljno izvređati i oklevetati, a da su argumenti sporedni. Nema sumnje, te su se njegove psovke i klevete dopale režimlijama, ali sam uveren da su kod liberalnih srpskih ljudi izazvale gađenje kao i mnoge njegove ranije "duhovne bedastoće" poput one od pre koju godinu: **"Sve će njih Slobo srediti!" On mene sada optužuje da sam mu naškodio i okačio metu na grudi, a ja mislim da sam mu samo savetovao da je skine, jer je tu metu samome sebi obesio** i to svojim glupim načinom mišljenja, svojim nerazboritim i dodvoričkim držanjem.

Kusturica se i sada u sred ove strašne klanice, **kada Miloševićeva Srbija ratuje i vrši genocid nad Muslimanima, bavi nekom svojom taštinom i sitničavošću**, nešto razvrstava, po nekim svojim kriterijima, na partizane, titoiste, Hercegovce itd. , ali u njegovom pamfletu ne nađoh **nijedne reči osude Glavnoga Zlotvora, a niti izraza saosećanja za desetine hiljada poklanih Muslimana**. I dok se ruše slavni gradovi poput Sarajeva i Mostara,

dok se zatire seme muslimansko. Kusturica se okomljuje na mene što sam ga opmenuo da se ne spaljuje, jer je bilo dovoljno da osudi vinovnika ovog zla, Slobu koji će ih sve srediti. Ja sam mu samo savetovao da se ne pretvara u pepeo i buktinju, jer biće dovoljno da se pospe pepelom zbog podrške malom požarevačkom diktatoru. Kusturica to ne čini čak ni ovom zgodom, a kritiku Miloševića prepušta meni i "čitavoj zapadnoj hemisferi", kako to veli ovaj duhoviti polemičar jadikujući što njegovog negativca niko ne podržava. I dok mu Slobo sređuje rodni grad, Kusturica ga prepušta meni i Zapadu, a svoju polemičarsku iskričavost u tome nepismenom pamfletiću svodi na to da mi se naruga zbog velikog nosa i da mi pripreti kako će mi nos još i porasti ako nastavim da ga podsećam na njegovu političku angažovanost i peckam zbog njegovih simpatija prema Slobi koji će ih srediti. **Kusturica se, ipak, donekle pokazao prorokom: Slobo ih je dosta sredio, ali sređujući druge, srozao je srpsku istoriju i ponizio svakog časnog Srbina dovodeći ga u poziciju da se pravda, odriče i stidi svoje nacije.** *Sređujući druge, nadajmo se da će srediti i sebe, iako je sve ovo visoka cena za njegovo samouništenje.*

Emir Kusturica, redatelj i Slobin veliki prijatelj spreman za "tri prsta"

Sada ću se, nešto pobliže i redom, makar ugnjavio čitaoca, osvrnuti na Kusturičine konfuzije i spletke kako bih se odbranio od ovog prljavca, a istovremeno ukazao na tipičnog miloševiševca kakvih je među srpskom inteligencijom mnogo. Kusturica zaboravlja šta je sve govorio, pa me sada moli da ga podsetim na njegove političke koještarije. Usput mi prebacuje da u knjigama stalno citiram, a citiram zato što sam počeo da čitam u "poznim godinama." Kako je Kusturica ignorant on ne zna da sam citirao i u svojim ranim tekstovima koje nisam mogao pisati u "poznim godinama", i da su citati i raznovrsni kolaži samo jedan od mojih književnih postupaka. **Sada me Kusturica vuče za jezik da mu navedem barem jednu izjavu kojom se obrukao**, a ja raspolažem čitavom dokumentacijom o ovome sramotnom razdoblju srpske inteligencije kojoj se i Kusturica prišljamčio kao kakav mali propagandist u svetu. **Pa kada već navaljuje da mu neki citat poturim, onda biram onaj iz Liberasiona od 21. oktobra 1991. godine kada je Slovence nazvao "austrijskim konjušarima" koje su "naši preci za vreme Prvog svetskog rata izvukli iz bečkih govana."** Ta Kusturičina zloća stavljena je u funkciju srpske netrpeljivosti i mržnje prema drugima što je jedna od dimenzija ovog rata.

Kusturica misli da će me sada staviti u neugodu ako me podseti da smo on i ja "pripadali istoj političkoj partiji, nesrećnim Markovićevim reformistima." Odmah da kažem, nisam pripadao nikada nijednoj partiji, pa ni "nesrećnim Markovićevim reformistima", ali sam podržavao tu stranku, tim pre što su protiv nje bili **najgori Srbi tipa Crnčevića, Šešelja, Jovića, Miloševića** i ostalih, i što je program te stranke bio u kontri narastajućem srpskom nacizmu koji je i uzročio ovu krvavu dramu. Tada sam delovao u Liberalnom forumu koji nije bio nikakva politička organizacija već jedna neformalna družina liberalnih intelektualaca. Taj Forum kolektivno je podržao reformiste. Uzgred rečeno, danas je dobar deo članstva nekadašnjeg Liberalnog foruma u emigraciji.

Moram reći da je bilo neprijatno videti Kusturicu u reformističkoj stranci, pogotovu što se znalo da je Miloševićev obožavalac i da je njegovo shvatanje jugoslovenstva nakaradno. Za mene je jugoslovenstvo bilo neka vrsta kosmopolitizma u kojem sam nalazio pomirenje vlastitih oprečnosti. **Ja sam u drugome video sebe, dok je Kusturica u drugome video "alpskog konjušara", ili "habzburškog provincijalca"**, dok je Slovence olajavao kao primitivne i prljave", a Hrvate kao "služinčad Zapada." On je vređao velika imena tih kultura, pa je, primerice, jednu svetlu i moralnu figuru Drugog svetskog rata, **velikog pesnika Edvarda Kocbeka, nazvao teroretičarem klerofašizma i ubicom**. Tip Kusturičinog

vojnog jugoslovenstva smelo su odbacili Slovenci i Hrvati; to panično čine i ostali narodi umirući za svoju samostalnost. Šta li je Kusturica tražio među reformistima?

I dok Bosna gori Kusturica se bavi filmskim tričarijama, nešto petlja i razvrstava, vrednuje i premešta, truća kao kakva **kafanska danguba**, omalovažava kolege, a mene optužuje da držim ruke u "budžetu partizanskih filmova." O čemu taj bezobraznik blebeće, o kakvom državnom budžetu fantazira i trača kada je reč o piscu koji se oduvek nalazio na društvenoj margini? Pa ja mu za takve konstrukcije nisam dao nikakva povoda, ja sam ga samo povukao za jezik izjavom o njegovoj odgovornosti za rušenje Sarajeva koju nije trebalo uzimati doslovno, već samo kao metaforu intelektualne, moralne i političke pogreške. Proširujući temu on je bežao od te odgovornosti.

Kusturica mi zamera što sam se politički angažovao tek pojavom Miloševića, a do tada sam "čuvao svoju poziciju u luksuznom beogradskom apartmanu", kao "miljenik titoista". On često insistira na "luksuznom beogradskom apartmanu", hoće da mi nametne osećanje krivice zbog te udobnosti, ali kad je u pitanju njegov luksuzni sarajevski apartman to mu dođe normalno i prirodno. **Istina, žao mi je što njegov apartman danas gađaju s Pala "srpski demokrati", ali oni su samo teroristička krilo Miloševićeve stranke, oni samo ispunjavaju između ostalog i onu Kusturičinu poruku da će ih *Slobo sve srediti*.**

Kusturica šiba moju "slobodoumnost" koja se do pojave Miloševića nije oglasila. To je samo delimično tačno, jer sam doista tek u Miloševićevoj pojavi video "mistiku zla", mada su koreni sadašnjeg stanja dublji, a rat je, kako bi rekao Berđajev, samo "veliko prikazanije i površinska projekcija onoga što se zbiva u dubinama." I Tomas Man je uzeo političko pero u ruke tek s pojavom Hitlera. Pisao je o toj "desetostrukoj propalici" nemilosrdno, "jezikom krčme", jedinim jezikom koji te bitange razumeju, kako bi to rekao **Mihnjik**. Vrhunski stilista nije se libio da siđe s visina i ospori pravo toj nekvalifikovanoj sorti nacista da zastupaju njegovo nemstvo. Rekao je da mu mržnje ne nedostaje kad su u pitanju te hulje.

Sada ću morati, uz izvinjenje čitaocu, da podsetim Kusturicu na neke detalje o sebi, makar mi se čini da je to u ovim vremenima neukusno, posebice što se danas svaka šuša hvališe kako ju je Tito ganjao. Nije mi namera da se razmećem tom svojom sudbinom, već samo želim da očitam lekciju Kusturici da se mangup ne laća pera i ne piše o stvarima koje ne zna. Već sa svojom prvom knjigom Gubilište doživeo sam gotovo šestomesečnu hajku i etiketiran kao "ideološka nakaza", kao šovinist i

protivnik socijalizma. Drame su mi skidane sa scene kao nemoralne i pogubne za mladež. Zbog pisanja u Književnim novinama 1968. godine i podrške studentskom pokretu najuren sam iz redakcije. Nakon čuvenog Titovog pisma oduzeta mi je nagrada za knjigu pripovedaka Rane Luke Meštrevića. Knjiga je izbačena iz biblioteka, traženo je da se njen autor krivično goni, a radnici su vraćali darodavcu primerke luksuzne antologije srpskih pripovedača samo zato što se u njoj našla moja "crvnovalovska" pripovetka. Bio mi je zabranjen svaki pristup kod beogradskih izdavača pa sam dve svoje naredne knjige objavio u Zagrebu.

"Bre, čiji sam ono ja...?"

Dakako, mnoge su se ove stvari zbivale davno. Kusturica tada još nije bio upisao u uličarski dosije svoje prve krađe, ali ga to ne opravdava da baljezga proizvoljno. I dok su mene kao "miljenika titotista" ganjali tamo-amo i lepili mi svakojake etikete, mlađani je Kusturica od te komunističke države, i roditelja visokih službenika tog režima, dobio stipendiju za školovanje u Pragu kako bi se dete spasilo uličarstva. Činjenica je da sam i ja kasnije dobijao neke nagrade, istina samo umetničke, a nikad državne poput oktobarske ili kakve druge, dok je Kusturica pokupio sve režimske nagrade, pa i onu veliku vojnu nagradu AVNOJ. I danas su naše pozicije različite, jer meni "jugoslovenske" vlasti oduzimaju pasoš, dok Kusturica iz ruku "saveznog" sekretara dobija diplomatski pasoš, pa se taj umetnik ima smatrati ambasadorom jedne propale politike i propale kulture. Sada su jasnije njegove političke konfuzije.

Mene Kusturica naziva šizofreničarem samo zato što verujem u "pojedinačni ljudski akt." Dakle, ja pridajem važnost Miloševiću kao pojedinačnoj pojavi, a s druge strane šizofreno verujem da "pojedinačni ljudski akt" može uspeti. Moram priznati da držim do "pojedinačnog ljudskog akta", ma koliko me Kusturica zbog toga smatrao šiznutim.

Svestan sam da intelektualac ne može da spreči zlo, kao što ni Kusturica, uprkos razgovora s ratnim zločincem generalom Kukanjcem, nije mogao da spreči rušenje Sarajeva čak i da je ispunio obećanje i spalio se, ali je barem mogao u tome dijalogu da imenuje i osudi agresora. ***Od toga ćaskanja ostala je samo pohvalnica što ju je ratni zločinac Kukanjac uputio Kusturici da je "pošteni Musliman. " Nije li tako Kusturica ugrozio primat najpoštenijeg Muslimana Sejda Bajramovića?***

I Tomas Man je znao da ne može zaustaviti Hitlerovu vojnu silu, ali je osuda zlotvora u prvom redu moralni gest i kredit da se može, kad jednom sve prođe, nastupiti onako kako je to učinio veliki pisac u prvoj posleratnoj radio emisiji u Nemačkoj. On je tada rekao da je ***spuštanje zastave s kukastim krstom "unutarnja negacija ludila veličine", da je to veliki dan kada se Nemačka vraća ljudskosti i opršta od "ulične nacističke filozofije."*** *" To je mogao reći čovek koji se vratio iz emigracije, ali čista obraza, jer je za sve vreme izgnanstva pisao protiv "sramne nemačke stvarnosti. "* ***Šta s Kusturicom? Gde će se taj čovjek, ta intelektualna sirovina pojaviti?*** *U Sloveniji, zemlji "alpskih konjušara?" U Hrvatskoj, zemlji "slugeranja i provincijalaca?" U Bosni i Hercegovini kao miloševićevac? U nekoj drukčijoj Srbiji, koja će, nadajmo se, osuditi vlastite zablude i zlotvore.* ***A Jugoslavija, koju Kusturica voli mrzeći sve narode osim srpskog, više ne postoji.*** *Doduše, niko ne kaže da se umetnik mora vraćati u svoj kraj, ali mora barem toliko učiniti da se u svako doba može čistoga obraza pojaviti pred svojim zemljacima. Lično se nadam da Kusturicu kao umjetnika neće srozati njegova luda glava, niti će naškoditi njegovom talentu.* ***Spadam u one ljude koji pre svega cene dar, a Kusto ga za to što radi ima, jer tu neka velika pamet i nije potrebna.***

Kusturica misli da mi u ovoj sadašnjoj poziciji može da naudi ako potegne moje teme i poveže ih s "hrvatskim ustavštvom". On veli kako sam se preko romana "Malvina" iz svog luksuznog beogradskog apartmana razračunavao s hrvatskim nacionalizmom. " Ignorant Kusturica morao bi znati da je Malvina pisana 1969. godine kada u Beogradu nisam imao ni štenaru, a pisana je u Zagrebu gde sam se bio sklonio od proganjanja. Taj se roman ne "razračunava s hrvatskim nacionalizmom", već se bavi ljudskom sudbinom i jednom porodičnom fabulom koja će se naći u istorijskom kontekstu srpsko-hrvatske mržnje.

Kusturica kaže da on kao umetnik obrađuje svoj vrt, dok sam se ja ušuljao u tuđi i bavim se "hrvatskim ustaštvom". Ne mislim da je to tuđi vrt, jer je ustaštvo i moja trauma. Te slike crnih vojnika i danas me pohode, taj blesak sečiva, te oštrice bajoneta, to nasilje nad dečijom psihom, moj je

infernalni vrt, a iz njega imam pravo da crpem uprkos svih ideologija. Te ustaše mog detinjstva bile su iz Fazlagića kule i Plane odakle je Kusturica poreklom, ali to ne znači da ih identifikujem s muslimanskim narodom, niti mogu takve hulje da u meni izazovu protumuslimanska osećanja, kao što sada Arkanove koljače ne identifikujem sa srpskom. Ja samo u ovoj današnjoj deci suočenoj s užasom Miloševićevog rata vidim svoje dvojnike. Svako to dete nosi u sebi svoj pakao, pa ako se tu rodi neki umetnik, onda mu ne može nikakav budući zlobni Kusturica predbaciti da se taj umetnik, to dete ušuljalo u tuđi vrt. Kusturica, dakako, ovu temu gazi misleći da je u Hrvatskoj fašizam, kako mu to predočavaju njegovi pajtaši iz Beograda i da će me to ovdje koštati, ali ja sam već u najtiražnijem nedeljniku Globus govorio o ustaštvu i nacionalizmu onako kako uvek govorim, a oni koji bi u tome videli nešto protuhrvatsko nisu vredni moje pozornosti. Umetnička dela žive nezavisno od autora, svako ih tumači na svoj način, a ko pokuša da ih zloupotrebi, učinio je smrtni greh.

Pri kraju svog pamfleta Kusturica hoće da bude ironičan, ali to ne ume. On je pogodio da je Milošević čovek "koga književnik najviše mrzi", a onda mi je uvalio Miloševićevu suprugu koja mi se, kako veli režiser, pridružila u toj mržnji pa smo nas dvoje sada jedno. **Kusturica tu nešto spletkari, hoće da unese bračni razdor, a ja to shvatam kao prvu fazu njegova distanciranja od porodice Milošević**, pa mu lakše pada ako prvo otpiše Mirjanu podmećući je meni. Ne verujem da će supruzi da nasednu na ovu sitnu Kusturičinu intrigu, oni su čvrsto povezani!

Kusturica dolazi na još jednu čudnu ideju da spaja nespojivo, mene i Šešelja, želeći me tako uvrediti, pogotovu što zna kakvo gađenje imam prema tom nitkovu. Kusto nas je, kao kakav provincijski etnopsiholog, pokušao spojiti nekakvom hercegovačkom linijom da bi na koncu utvrdio kako su ljude u nama pobedili Hercegovci. **Opet se Kusturica upušta u etnopsihologiju, kao da je svršio Karadžićeve škole, pa je tako i Hercegovce svrstao tu negde između "alpskih konjušara" i "hrvatskih slugu." Čini mi se da su upravo Kusturica i Šešelj u sprezi, najpre ideološkoj, kao obožavaoci Miloševića i antititoisti, a onda i moralnoj i mentalnoj**. To što jedan drugoga izazivaju na dvoboje, znači da se međusobno uvažavaju i smatraju dostojnim protivnicima, mada takav način zafrkavanja, u ovoj klaonici, doživljavam kao nešto, u najmanju ruku, neozbiljno, ako ne i gadno!

Kusturica se u komunističkom razdoblju ponašao neobavezno i boemski. Za svoju "buntovnost" i "gnevnost", imao je podršku vlasti koja je u tome Kusturičinom mangupskom šarmu videla deo slobode i širine

samoga režima. Ta brojna familija opraštala je sve nestašnosti darovitom đetiću. ***Sada se sve promenilo, a Kusturica ništa nije razumeo.*** *Nastavio je s poziranjem i samoreklamiranjem da će se spaliti u trenu kada Sarajevo doista gori i kada ga Miloševićeva vatra pretvara u prah i pepeo.* ***Tu površnost i neobaveznost Emira Kusturice ja bih još i mogao da oprostim, ali se bojim da to njegova sarajevska raja neće moći, stoga mi je žao što sam se u ovu polemiku upustio. Kusturica je kao polemičar ispao vulgaran i nedostojan mojega pera. Prijatelji su mi s pravom savetovali da se suzdržim i ne diram u to!***

(1992.)

"... Dakako, ja sam Slobin..."

RUGANJE DEMOKRACIJI

(Mirko Kovač)

Svaki srpski pisac koji se posljednjih godina našao u politici, uspoređivan je s Havelom, bez obzira je li demokrat ili šovinist. Sudeći po srpskim literatima u politici, još će ispasti da je politika čista poezija. Jednu oporbenu stranku u Srbiji vodi ***književnik Vuk Drašković****, drugu* ***pjesnik Matija Bećković, obojica su više puta istupali kao rasisti****, ali su usprkos tome dobivali taj laskavi epitet "srpskog Havela." Čak i jedna nemoralna osoba kakav je* ***Brana Crnčević*** *najavljivana je prigodom poslaničkih TV promocija kao* ***"naš Havel"****. To je već dovoljno da omrznemo Havela, ali to bi bilo pogrešno, jer je u toj zloporabi njegova imena posve nedužan. Sam je pisao o "ekspertima za zamagljivanje", o totalnoj vladavini "napuhanih birokrata i anonimusa." Takvi su u ovom času avangarda srpske politike.*

Konačno se ostvario i srpski san da već jednom dobiju ***svog Havela na čelu države****, a to je* ***Dobrica Ćosić****, samo što je "veći i slavniji kao pisac od toga češkog disidenta."* ***Ponovno je proradila srpska mitomanija****. Dosadašnji Haveli manjeg formata zamijenjeni su jednim, ali velikim i besmrtnim.*

Pošto Ćosića nisu mnogo koštale njegove političke besmislice, niti njegove površne i lakomislene vratolomije, on je sada samoga sebe kaznio prihvaćajući se predsjednika države koje nema. Ne pratim dovoljno sve pojedinosti srpske politike, ali pretpostavljam da se predsjednik nove, makar i nepriznate države, obratio stranim dopisnicima, kad već nije bio u prilici napraviti gala-prijem za svjetski diplomatski zbor. ***Pred novinarima je morao priznati krah nacionalističke partije i vojni slom te ideologije iza koje je ostala pustoš i sramota za srpski narod.*** *Ne znam kakve je sve protuargumente dao za sadašnje u svijetu ustaljeno mišljenje* ***o srpskom vojniku*** *kao* ***krezuboj jajari****, kao* ***ubojici baba i palikući. Kako im je objasnio ovo srpsko vojevanje bez herojstva, bez smisla žrtvovanja. To mizerije znale su pljunuti na nj, gurnuti ga u stranu kao otpadnika i kriminalca. Lenjin je intelektualce općenito nazivao buhama!***

Htio bih još spomenuti i jedan sloj inteligencije koji se doimao kao marginalan, a u stvari je bio koristan, čak i neophodan. Taj sloj kupovao je od ovih liberalnih intelektualaca, pronosio im slavu, osiguravao zanimanje i potražnju za njihovim tvorevinama. To je bila vjerna publika koja se divila smjelim idejama i i vratolomijama tih pisaca, a te publike bilo je posvuda, u

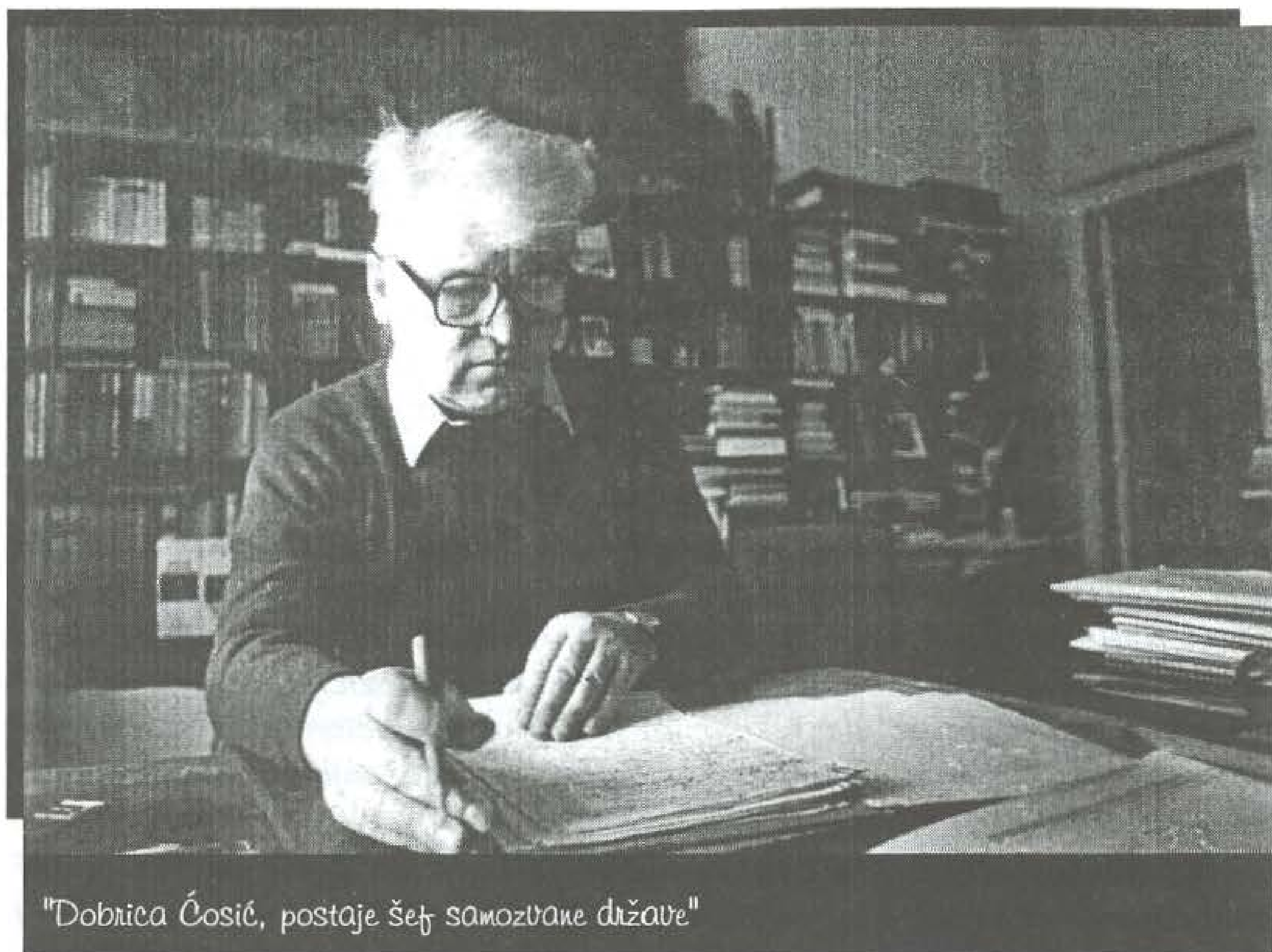
provincijama, kaznionicama, salonima, sveučilištima. Kroz povijest su često stradali i oni koji su čitali zabranjene knjige isto kao i autori tih knjiga. Čitalac je uvijek "ortak", kako voli reći **Kortazar**. *Je li danas ta publika izgubljena, bez svojih vitezova koje je postkomunizam umirovio ili pak doveo na vlast?*

Što se zbilo s onim disidentima i liberalnim intelektualcima nakon pada poretka u kojem su bili prokleti i slavljeni? Njihov san se vjerovatno nije ispunio samim tim što je omraženi komunizam propao? **Adam Mihnjik** *misli da su demoni šovinizma zauzeli upražnjena mjesta nakon povlačenja komunističke ideologije. On je uvjeren da će ovi demoni svim svojim vražjim pipcima rovariti protiv demokratije, a pluralizam će pretočiti u populizam. Onaj odvažni pisac, onaj hrabri liberalni intelektualac tek će sada imati posla. Ali doista, što se zbilo s beogradskim opozicionarima, s onim "peticionašima", kako su ih birokrati nazivali? Ima mišljenja da se to društvo raslojilo, da su se neki odmetnutli u novu opoziciju samima sebi, ali da je većina stala uz vlast koja im je ponudila nacionalizma u izobilju, štoviše dala im je mogućnost da nacionalna osjećanja degeneriraju do krajnjih granica.*

Nekadašnji ideolog te i takve opozicije Dobrica Ćosić postao je šef samozvane države *koja se ideološki osniva na mješavini nacizma i populizma, s vođama koji će se uskoro početi međusobno gložiti,* ***s crkvom koja uvijek podupire najgoru varijantu.*** *Ta je opozicija nekada zahtijevala mnogo, a zadovoljila se malim i pogrešnim, što samo govori da je onda bila nezrela, a danas perfidna, jer radi na stari način u novim okolnostima.* ***Nekada su galamili o potrebi pluralizma, a sada sami sebe negiraju inzistiranjem na homogenizaciji, ili popovskim jezikom rečeno svesrpstvu!*** *Ponovno razvijaju strah od nosoroga, a to je već duboki totalitarizam. Opet pljušte svakojake optužbe, neistomišljenici se nazivaju izdajicama, a uspješni ljudi argentima. Teške riječi padaju samo u mračnim režimima.*

Mnogi srpski književnici obrukali su se kao političari. Udaljili su demokraciju i kulturu od svog naroda. Oni su knjigama mržnje opskrbili nepismeni prigradski puk. Pjesnici su postali vojskovođe i stratezi ubijanja. *Rafal je nova metrička jedinica njihove poezije.* ***Tamo gdje pjesnici postaju strvinari vlada Apokalipsa.***

(1992.)

"Dobrica Ćosić, postaje šef samozvane države"

ZA SPAS DUŠE

(Mirko Kovač)

Gotovo svakog dana u popodnevnim satima, u obližnjem kafiću, neko pjeva o **Bosni poharanoj**. Taj drhtavi glas, te iste riječi, već sam slušao u djetinjstvu, u očevoj krčmi. I dok listam nesređene bilješke, prati me taj glas koji dopire kroz otvoreni prozor moje tmurne sobe, a kako pada veče sve više mi se čini da otuda dolazi plač i zapomaganje. Ovo je godina kada sam malo čitao i malo pisao, pa se sada uzdam da ću u toj bilježnici pronaći štogod korisno za tekst koji mi je naručen, premda više nemam volje da se bakćem samim sobom i ponovno raspredam o tome kako sam u posljednjem času umaknuo goničima u Beogradu. **Kada mislim o Beogradu, o tamošnjem stanju duha, onda mi pada na um Rade Konstantinović koji je još sedamdesetih godina pisao o "konfuznoj i nedorečenoj poetici srpskog nacizma."** Može li se ponovo govoriti o mistici zla, o paklenom stroju koji djeluje na historijskom planu, o politici krvi. Berđajev je jednom rekao da one narode koje pokreću takvi

"demoni poslanja" da na svom putu čine zločinstva i nasilja, da svijetu donose nevolje i patnje, čeka imanentna kazna.

Nalazim u bilježnici i onaj detalj kada su srpski pisci stigli vojnim transporterom u Sarajevo intelektualni skup Srba na kojemu se očekivao i Dobrica Ćosić, ali on je samo poslao pozdravni brzojav i čestitke, a dan-dva kasnije Srbi su izvršili masakr nad Muslimanima u Bijeljini. Otada se naočigled Evrope, ili možda uz njenu naklonost, provodi plan genocida **nad Muslimanima i Hrvatima. Srpski su pisci, čast iznimkama koje se mogu na prste nabrojiti, pokazali svu mi**zeriju duha i postali ideolozi i sljedbenici te užasne i nemoralne "vladavine plebsa". Oni su sve više u službi vojnog režima i policije, a sve manje pokazuju volju za istinom.

Kako više nemam vlastiti radni prostor, onda sve češće nosim u torbi kakvu knjigu i notes, čitam u kavani ili vlaku, o nekoj čekaonici, a tek povremeno i nedovoljno i u ovoj unajmljenoj tmurnoj sobi, ali mi je ostala jedna stara navika podcratavanja pročitanog što mi je sada dobrodošlo. Bilješke i zapisi na marginama knjiga i malih notesa ovdje su mi cjelokupna dokumentacija kojom raspolažem. Nisam navikao da pišem bez knjiga, kao što ne umijem da čitam bez pisanja. Pa ipak pronalazim ponešto u tim bilješkama, neke datume i susrete; ne znam hoće li mi to jednom zatrebati.

Ako se sada osvrnem na posljednje četiri godine svojeg angažiranja, bilanca je više nego jadna. Kada su jednom pitali književnika **M. Vargasa Ljosu** što mu je donijelo političko angažiranje u borbi za principe demokratije, odgovorio je: "Ništa osim uvreda i iscrpljujućeg života." Možda bi sada trebalo osjećati krivnju što se ovdje napajam prozračnošću istarskog neba dok moji drugari u Beogradu, oni malobrojni istinoljupci, iščekuju neku vrstu apokalipse. Začudo, nemam grižnje savjesti. **Činio sam što sam mogao bezuspješno sam se suprotstavljao, pokušao napasti mitove i zablude srpske politike, a sada mi još preostaje da se distanciram od te sramne stvarnosti, od cjelokupnog života te patološke države**. U Prekretnici Klausa Mana podcrtao sam rečenicu u kojoj pisac izražava gnušanje prema svemu što je imalo neke veze s Njemačkom, "jer sve je postalo neugodno i zastrašujuće". Takva su bila i moja osjećanja, ali sam vjerovao da su prolazna. Ovdje, u Rovinju, često sam se prisjećao Beograda, mnogih prijateljstava, druženja, bančenja, kućnih posjeta, sijela, a onda sam za utjehu zapisao u notes rečenicu: "To je sada samo vrijeme koje se udaljava." Za mene još i ukleta zona iz koje sam umaknuo, ali ne za spas života, već za spas duše.

Listajući bilježnicu nailazim na zabilješke iz maja 1990. godine kada je moj izdavač i prijatelj ***Gavrilo Grahovac*** *priredio u Domu pisaca feštu u čast izlaska mojih izabranih knjiga.* ***U to vrijeme rado sam dolazio u Sarajevo. Taj grad bješe iskoračio iz one "intelektualne hermetičnosti" u koju se Beograd sve više zatvara. Gadni srpski šovinizam trovao je dušu. Mržnja se već opažala na licima ljudi;*** *izobličavala ih je. Sloboda brbljanja pretvorila se u netrpeljivost. Onaj polupismeni prigradski svijet samouvjereno je stupao na političku scenu i tumačio historiju na svoj način.* ***Srpska je inteligencija zagazila u primitivne vode.*** *Vlast intelektualnog prostaštva dominirala je javnim životom. Brisale su se granice između elite i svjetine. Ko bi ukazao na sljepilo srpskog društva bio bi proglašavan izrodom. U istoj bilježnici pronalazim nekoliko skica za esej o Beogradu kao tamnom vilajetu, a onda i zgodnu dosjetku jednog velikog pjesnika i prijatelja kojemu sam tada u Sarajevu predbacio što je svojedobno pohvalio srpskog vožda Miloševića, ili barem pokazao blagonaklonost prema malom vlastohlepcu, a on mi je vještom dosjetkom uzvratio:* ***"Mi Muslimani umijemo da prepoznamo despota, a hvaleći ga iskazujemo strah od njegova ustoličenja. Muslimanski su mistici pohvalom zla postizali njegovo poništenje."***

Sarajevo sam doživljavao kao slobodnu zonu duha, kao školu tolerancije. Promociju mojih knjiga u Domu pisaca shvatao sam kao neku malu svečanost u slavu tog novog duha. Sada se prisjećam gotovo svake osobe koja se te večeri pojavila na promociji. Mislim na mnoge ljude i znance u nevolji, mislim na prijatelje, ali i na one nesretnike "koji su sami uzrokom svoje nesreće", na one pisce koji zagovaraju bolesnu ideju da ljudi ne mogu živjeti jedni s drugima, jer se razlikuju i pripadaju različitim vjerama. Te tipove smo znali, neke površno, a neke pobliže, ali ih očigledno nismo poznavali. Plašeći se takvih ljudi, plašim se sebe, plašim se voljene osobe. Uvjeren sam da će ti otpadnici izgubiti rat, ali se plašim da će njihova ideologija o nemogućnosti zajedničkog života pobijediti, ili barem ostaviti trajne posljedice.

Ne znam je li Dom pisaca srušen, ali su mi rekli da su skladišta knjiga izgorjela. Možda je vatra progutala i komplete mojih knjiga, ne znam o tome ništa, ali to više i nije važno pred činjenicom da gore bogate biblioteke i kapitalna djela i da su taj sveopšti oganj potpalili oni pisci-otpadnici o kojima je bilo riječi. Nebesa su obasjana, plamen suklja iz hramova i dvoraca, ima svjetla u izobilju, a tmina vlada posvuda. Mračno je doba, rekao bi R. Genon.

Prijatelj iz Sarajeva napisao mi je nekoliko teških ubitačnih rečenica. Znam ga kao senzibilnog pisca, kao mirnog i suzdržanog čovjeka. Donedavno je vjerovao da će Bosna pronaći svoju unutarnju energiju i da će odoljeti izazovu zlih sila. Bosna je u prošlosti već proživjela pakleni košmar i tu više nema zaliha za zlodjela. Sada taj oštroumni intelektualac više ne vidi nikakvo političko rješenje, nikakvu vojnu ili bilo koju drugu intervenciju, jer Bosna više ne treba nikome, iz nje je, vampirskim zubima, isisan život i tu se naprosto nema šta obnoviti. Nada u neke nove mogućnosti je samoobmana, san o drukčijem ustrojstvu puka je iluzija, a misao o zajedničkom životu utopija. Ta nesreća je biblijskog intenziteta, ali lokalnog domašaja, pa se taj intenzitet ne prepoznaje. Prijatelj mi piše da mu se čini da je sada već sve, apsolutno i nepovratno, propalo.

Sarajevo

Sklapam svoju bilježnicu i slutim da ću noćas napisati taj naručeni tekst. Drhtavi glas iz kafića sve je tiši i jedva ga čujem, sada kao niz prigušenih i povremenih jecaja. Odlazim do kafića da bih vidio toga pjevača koji pjesmom i pićem guši u sebi jad i čemer vlastitog života. Gledam ga i čini mi se da je to ono isto lice koje je davno, izgubivši voz, ušlo u krčmu moga oca i da još pjeva o svojoj Bosni poharanoj. Onda se vraćam u svoju tmurnu unajmljenu sobu, uzimam u ruke Ispovijesti sv. Augustina i čitam raspravu o vremenu koje nije ništa drugo nego rastezanje, ali čega, ne znam, i bilo bi čudno kad ne bi bilo rastezanje same duše.

(1992.)

POSLJEDNJI NASILNIK

(Mirko Kovač)

Još je preostalo nekoliko nasilnika iz bivših komunističkih režima Istočne Evrope; njihovi su bližnji već pod zemljom. **Enver Hodža krepao je prirodnom smrću, a Čaušesku je ucmekan kao poslednji ološ** i konjokradica iz nekog kaubojca koji skonča pred seoskom krčmom. **Od te je sorte i srpski šef Slobodan Milošević**; već slavan koliko i njegovi mrtvi uzori. On danas zauzima visoko mesto na skali zlodela. Osporavan je i obožavan, a većina srpskog naroda spremna je da umre s njim, bez obzira što on nema nikakvu jasnu viziju ni ideju za koju bi vredelo umreti. Do mene i nadalje dopiru glasovi da je ovoga puta Milošević "ozbiljno uzdrman." To slušam odavno. **Ne kažem da je taj mali despot večan, ali on je pravedna kazna za srpsko društvo. L. Štraus veli da se "cezarizam ne može odvojiti od društva koje zaslužuje cezarizam." Sa Miloševićem je degradacija uspela.** Oni malobrojni koji su u toj pojavi prepoznali zlo, ne verujem da likuju; štaviše jadno se osećaju, jer i sami žive u tom beznađu i sve više se mire sa sudbinom na koju ne mogu da utiču. **Agnes Heler** kaže da neverovatno mali broj ljudi zastupa "građansku hrabrost, toleranciju, objetkvinsot, poštovanje prema drugačijem načinu života, uljudnost, praksu zasnovanu na univerzalnim vrednostima slobode ličnosti i zajednice." Kad je već tako onda nije teško upravljati haosom, a Milošević se tu odlično snalazi i proizvodi haos, ali samo onoliko koliko mu odgovara, pazeći da vlastita tvorevina ne ugrozi i njega samog.

Srpska opozicija, konfuzna i već iskompromitovana, sada, čujem, želi da sruši Miloševića, ali tako pažljivo da s njim ne padne i njegova politika. Možda opozicionari misle da bi bolje lagali i lukavije zastupali iste ideje, mada među njima ima i onih koji bi želeli da se oslobode duha te politike. Sada ti opozicionari svog dojučerašnjeg idola nazivaju **"poslednjim komunističkim satrapom"** i pokušavaju da ga obore zvončićima i budilnicima, a umetnici i ljudi iz kulture odlučili su da kleknu ispred njegova Dvora ne bi li ga ganuli klečanjem i naterali da ode. Čak su i popovi u svojim "pojanjima i molitvoslovljima" tražili da se povuče sa vlasti, ali ne kao gubitnik već kao čovek zaslužan za srpstvo. Posle svakog klečanja vođa je bio sve uzvišeniji, posle svakog moljenja sve moćniji. **Elias Kaneti** veli da se "poniženje jednoga koristi za uzdizanje drugoga."

Najzad se i srpski vladar prvi put smilovao i primio predstavnike opozicije. Oni su s njim čavrljali i hvaleći ga usput mu predložili da podnese ostavku. Do mene su stigle vesti da je to bila neprijatna sedeljka. Kažu da je šef celo vreme gledao "belo", nekamo kroz njih, i da je bio nezainteresovan za tu vrstu ćaskanja. Naglo je ustao i prekinuo razgovor pravdajući se važnim državnim poslovima. Predsednik je rekao: "Kad smislite nešto pametno i korisno za Srbiju, ja ću vas primiti." Rukom je pokazao prema vratima na koja su, časak kasnije, opozicionari skrušeno izašli.

Demonstranti su u toku ***Vidovdanskog sabora*** **tražili hapšenje šefa, a bilo je predloga da ga "umlate kao kera uz tarabu."** *Taj način umiranja lansirao je političar i poslanik* **Milan Paroški**, *ali ga je namenio samo Hrvatima i ne sluteći da će se ta okrutna smrt tražiti i za njegovog ljubljenog vođu. Milošević je s pravom prezreo tu okrutnost rulje koju je i sam upotrebljavao kao god mu je to odgovaralo. Zbog kraha svoje politike on neće otići, jer za svaki neuspeh efektno pronalazi krivce. Njegovi projekti propadaju, ali on ostaje. Ako mu rat ne donese baš ništa, može uvek da nastavi sa terorizmom.* **Njegova država već je danas ekstremna i bez pravnih mormi. U njoj se koljači i ubojice tipa Arkana šepure kao heroji, a ratni zločinci poput Karadžića zvezde su na medijskom nebu.** *Jedan je moj prijatelj napisao da* **"Srbija već postaje balkanski Paragvaj."** *Tu će krvnici naći utočište.*

Kada Evropljani govore o "beogradskom komunističkom režimu", onda ne razumeju politiku i ne shvataju Srbiju. Tačno je da je Milošević brzo ukapirao da rušenje komunizma nije istovremeno i "kraj totalitarnog morala." On je upotrebio sve trikove ranijeg poretka: ojačao nasilništvo i populizam, odbacio svaku vrstu dogovora, raspalio niske strasti, spletkario i razvijao politiku konflikata koja je nužno dovela do ubijanja. On je brutalizirao stvarnost, a nekadašnje komunističke robove pretvorio u ubojice. Ona šaka opozicionara u Beogradu, koja je duhom evropska, kriva je slika srpskog društva. Ko se poziva na tu manjinu gubi svaku vezu sa realnošću.

Lično mislim da je svejedno ko je na vlasti u Srbiji. Može to biti komunist Milošević, "disident" Ćosić, kralj, vojna hunta, fašista Šešelj, patrijarh Pavle - duh srpske politike ostaće *isti. Što reći kada* **demokrata Panić**, *predsednik vlade tzv. Jugoslavije, u prvom svom nastupu na američkoj televiziji, još kao predsednički kandidat,* **izjavi da će "pregovarati s Muslimanima koji su inače Srbi."** *Taj će gospodin ubrzo napustiti svoj mirovni verbalizam i pod uticajem srpskog ratobornog*

*ludila korigovati svoj brzi jezik, prilagoditi se ili otići. Tačno na dan dolaska tog političkog komičara, jedan moj razboriti prijatelj iz Beograda poslao mi je, faksom preko Pariza, pisamce u kojem veli da se Panić odlično uklapa u farsu i da će se "**krvavi smeh nastaviti.** " Čak je i prestolonaslednik srpski negdje kmeknuo kako "postojanje Makedonije vređa čast njegova naroda i njegovih dedova."*

U osnovi je srpske politike neprolazni nacionalizam svejedno je li na vlasti ili u opoziciji. *Nedavno su Ćosić i Milošević ismejali lorda Karingtona kada je predložio konferenciju o pravima Albanaca i položaju manjina. Ideolozi "zoološkog nacionalizma" misle da su prava manjina izmišljena samo zato da bi se rušila većinska nacija. Oni mrze one koje poznaju i s kojima dele teritoriju, kulturu, jezik i ekonomiju. Zato i jeste strategija ovoga rata genocidna: etničko čišćenje teritorija, uništenje kulture i razaranje ekonomije.*

Dobrica Ćosić, glavni strateg zla

*Ako se Milošević doista zanjihao, onda će pasti kao zadovoljan čovek, jer mu se ostvarila želja da izazove rat, mada su njegove ambicije bile veće. Hteo je, kao antievropejac, da se Evropa posvađa i sukobi oko Jugoslavije. Potajno je priželjkivao svetski rat, ali bi se zadovoljio i nizom balkanskih ratova. Pokušao je da primami Grke u konfederaciju da bi ih kasnije, podsticanjem šovinizma, uvukao u rat za komadanje Makedonije i Albanije. Tu bi se očitovala i njegova "intenzivna strast" - osvetoljubivost prema Albancima, želja da ih ponizi na okrutan način. U te sukobe umešale bi se Bugarska i Turska, a onda i velike sile. Miloševiću bi se ostvario san da zapali Evropu kao što je to svojevremeno učinio **srpski nacionalist Gavrilo Princip**. Ako i to propadne, on će se zadovoljiti krvoprolićem u Bosni, a ne bi mu smetao i jedan solidan građanski rat u Srbiji.*

Miloševiću sve odgovara osim mira, a mir mu služi za rat. U miru je isticao da su Srbi ugroženi, ali od kad ratuju više nisu. Rat je za njega neka vrsta "izopačenog socijaliziranog sistema." **On je ratom zaposlio hulje koje sa zadovoljstvom ubijaju i sa zadovoljstvom ginu.** Ne verujem da će on otići sada kada mu je najlepše. Doživeo je da hiljade ljudi umru zbog njegova ludila. To ga ispunjava trijumfom. **Ovaj rat je odavna planiran u laboratoriji SANU. Glavni je strateg tog projekta Dobrica Ćosić, a njegov najbolji general Milošević.** Ne vidim razloga da se Vrag i njegov Šegrt ideološki raziđu. Sada su dobili i dvorsku ludu i nastavljaju utroje sa "krvavim smehom."

Milošević je znao da Evropa nema ključa za mangupsku politiku i da ne zna da odgovori na požarevačke trikove. Takođe je shvatio da u svetu trenutno nema državnika od formata i da je njegova destrukcija uvek brža od svih tih staračkih naklapanja. Dok oni zasedaju, on ruši. Milošević se ruga evropskim političarima i to je jedina stavka njegove politike koju odobravam. I Hitler je nekada u Obersalzbergu priređivao zabave za svoje goste i tu ismejavao tadašnje političare i diplomate, a prema svedočenju **Alberta Špera** najuspešnije je imitirao Čemberlena. Možda će Miloševićev prezir prema Evropi postati njegov glavni adut usvim pregovorima.

Voleo bih da se ovim tekstom opraštam od smešnog diktatora "koji se zaljuljao", kako mi pišu prijatelji, ali se bojim da taj nesrećko još zadugo neće sići s vlasti. Ako taj korak bude neminovan, onda će cena njegova odlaska biti veća. **Čoveku opijenom smrću nikad nije dovoljno smrti.**

(1992.)

PUT U SARAJEVO

(Mirko Kovač)

Dolazeći u Sarajevo obuzimala me drhtavica i neka unutarnja panika kao nikad u životu, premda je moj život, uz po koju čašicu radosti, ispunjen uglavnom drhtanjem i tjeskobom. Htio ne htio, ulazio sam u taj grad s osjećanjem krivnje, a sve vrijeme imao sam na umu jednu divnu misao **Hermana Brocha**, zapisanu u knjizi *Briefe, ber Deutschland* 1945-1949 da je "kajanje potrebno onome tko nije nacist i to zbog nacista koji nije u stanju kajati se". U razgovoru s prijateljima, na svim javnim nastupima, postavljao sam i pitanje vlastite odgovornosti, a postavljajući takva pitanja, dolazimo i do onog: što pisac uopće može!

Istog dana stigao je iz Beograda i **Filip David**, još jedini moj prijatelj iz književničke fele tog grada što ga je prije koju godinu **Lazar Stojanović** s pravom nazvao **"duhovnim Vukovarom"**. Nakon jedanaest sati vožnje, Filip David došao je izravno na konferenciju za tisak kasneći nekih pola sata. Susreli smo se pred novinarima i kamerama. Prijateljujem s Davidom punih trideset pet godina, a da još nikad nije pala bilo kakva sjena na to prijateljstvo. Znao sam da je osjetljiv, ali i čvrst; smiren kad treba, premda impulzivan polemičar, erudit koji ne zamara svojom erudicijom, vičan javnim nastupima, ali, priznajem, nisam vjerovao da će on koji je snalažljiv pred publikom, tako zanijemiti i ostati bez riječi. **Glas mu je drhtao, ruke su mu drhtale, a u onom trenutku kad je zaplakao, prepustio mi je mikrofon.** Nakon što se malo pribrao, postavljao je ista pitanja koja su i mene mučila: **"Jesam li mogao nešto više učiniti? Što i kako? Možda je bilo rješenje doći i živjeti u Sarajevu?" Spontani pljesak bio je za nas ohrabrenje i podrška.**

Posljednji put bio sam u Sarajevu svibnja 1990. godine, također s Filipom Davidom. On je imao uvodnu riječ na promociji mojih izabranih knjiga što ih je objavila naklada "Svjetlost". Mi smo tada rado dolazili u Sarajevo, za nas je taj **"tamni vilajet", kako su ga nazivali srpski pisci, bio melem za dušu i spas od one histerije u Beogradu koja je danomice prerastala u masovno ludilo.** Naš sadašnji dolazak u Sarajevo izazivao je stanovitu zebnju: što ćemo zateći, nakon tolikih stradanja i patnji, od onoga što smo prije šest godina tamo doživjeli. Moram priznati da su me razdirale dvojbe, sve dok nisam sreo drage prijatelje, a onda i mnoge druge znane i neznane s kojima sam razgovarao, a **da nijednom nisam čuo riječ zlovolje ili mržnje. I tek mi sada postaje jasno da je taj visoki stupanj otmjenosti spasio dušu tog grada. Sarajevo jest naš izum, ali i svjetska krivnja, trijumf ravnodušnosti koja se prikrivala humanitarnim pošiljkama.**

Za ovog mog boravka u Sarajevu divanio sam s prijateljima, slušao ih i divio se veličini patnje i najzad shvatio njihovu spremnost da se oprosti svima koji su u stanju spoznati vlastite zablude, čak i onima koji su ih nerazboritim držanjem uvrijedili, ili napustili, pa i onima koji su, poput Kusturice, paktirali s đavolom. I ma koliko bila plemenita ideja praštanja, osobno se protivim da se svi proglase žrtvama; bila bi to nagrada za krivce, parodija stradanja i uvod u "povijest zaborava". Ne možemo prihvatiti da se o Sarajevu pripovijeda kao o sceni za umiranje ili kao kakvom velikom spektaklu koji je jednom snimljen. Morat ćemo znati sve o žrtvama i sve o ubojicama! A intelektualna savjest provjeravat će se u

odnosu prema Sarajevu, točno onako kao što je svojedobno Danilo Kiš tražio od pisca da se postavi prema stvarnosti logora.

U isto vrijeme dok smo ***boravili u Sarajevu, na Palama se tobože vijećalo o Karadžićevoj sudbini, a na to zasjedanje stigli su i pisci iz Beograda, Kapor i Crnčević, kako bi podržali zločinca.*** *U jednom razgovoru postavljeno mi je pitanje što mislim o Kaporovoj podršci Karadžiću i uopće o upetljanosti pisaca u politiku zla. Rekao sam da slutim Karadžićev kraj čim ga podržavaju tako mizerni delegati Udruženja srpskih književnika.* ***(Ako ste zaboravili tko je Kapor, podsjetit ću vas: to je onaj ljubimac Zagreba od kojega je Igor Mandić, trideset godina pokušavao napraviti pisca, a ispalo je govno, kao uostalom i sve drugo što Mandić gotovi i mijesi!).*** *Drugi dio pitanja pomalo mistificira pisca kao kakvog duhovnog moćnika, premda nije svatko tko piše odmah i pisac. Prije bih rekao da je pisac onaj koji ozbiljno sumnja, najprije u svoje pisanje, a onda i u sve ostalo. Sumnjajući, on može biti od koristi. Prema tome, oni pisci koji su upetljani u politiku zla, vjeruju u svoju misiju. Berđajev kaže da je zlo duboko koliko i Bog! Za te pisce Nacija je postala religija, stoga i nije čudo što su mnogi naši poznanici, sarajevski pisci, igrali važnu ulogu u Štabu smrti na Palama. Ali i mene muči jedno:* ***kako to da se riječima može postići mnogo kad je zlo u pitanju, a malo ili nimalo kad se treba spriječiti zlo.***

Pisac Momo Kapor "podržava zločinca Karadžića"

Napuštajući Bosnu, "spaljenu zemlju", prisjećam se razgovora s prijateljem iz Sarajeva uoči samog napada na grad. On je do posljednjeg trenutka tvrdio da oni imaju jak mirovni pokret i da će se lako suprotstaviti ratu. Čak i kad su Karadžićevi razbojnici pucali iz hotela

Holiday Inn na mirovne demonstracije i ubili jednu djevojku, moj je prijatelj tvrdio da je to samo njihova panika. Tada sam rekao da će Sarajevo biti rušeno i zbog toga što je u njemu jak mirovni pokret, jer ovo i jest rat protiv mira. ***Rat je postao skupna srpska fantazija*** *i teško će se zaustaviti. Zloduh nacionalizma prigrabio je rat i kao način da se uspostavi neka drukčija civilizacija, možda ovaj put antievropska. Već sada je simbolična ona poruka jednog srpskog zapovjednika, uhvaćena radio-vezom, da se ruši sarajevski hotel "Evropa"!* ***"Ruši "Evropu", mater joj austrougarsku!"*** *Svaki pokušaj integrizma, ideja evropske ili bilo koje druge zajednice, u suprotnosti je s duboko ukorijenjenim duhom palanke i srpskim nacizmom. Ponovno citiram jednog* ***mračnjaka iz Beograda*** *koji je izjavio:* ***"Sarajevo je za nas princip!"*** *Tu su moguća dva znaka ove nakazne semantike. Prvi je princip kao Princip, atentator koji je upalio fitilj Prvog svjetskog rata; drugi je ideološki princip nove srpske politike da više nema zajedničkog života s drugim narodima, kulturama i vjerama. Doći na tu ideju, ravno je prokletstvu, jer* ***tko ne može s drugima, neće moći ni sam sa sobom. Kažu da je Bog i stvarao različite svjetove i ljude da bi jedni kroz druge spoznali istinu. Nemam nikakva razumijevanja za one koji odbijaju istinu!***

Vratio sam se iz Sarajeva gotovo oplemenjen i s vjerom u novi duh grada. I da završim pitanjem što ga u jednoj svojoj pjesmi postavlja kultni pjesnik ***James Douglas Morrison: "Uz kakvu žrtvu, i po koju cijenu se može roditi grad?"***

(1996.)

JOŠ JEDNOM O KRIVNJI

(Mirko Kovač)

Odmah nakon mojega teksta objavljenog u Feralu pod naslovom Pravda za Srbiju, neka su izanđala beogradska pera digla poviku na mene, dakako histeričnu, uza sva uobičajena izvrtanja i objede, od onih da sam to pisao za račun "novih gospodara" i po narudžbi "katoličke internacionale", pa do onih kako sam eto zatražio da se cio srpski narod šalje u Haag. U principu ne polemiziram s vulgarnim i proizvoljnim tekstovima, pa se i ovaj put neću osvrtati na te i takve opadače, ali za ponovno pretresanje teme koju sam barem djelomično dodirnuo u narečenom tekstu, potaklo me jedno pismo iz Zagreba, što sam ga dobio koji tjedan nakon izlaska teksta u Feralu, premda bez adrese i potpisa, već samo s naznakom da se radi o "mojim vjernim čitateljicama".

One mi pišu da su Zagrepčanke srpske nacionalnosti, da se od početka gade Miloševića i njegove politike i da su se tek sada, nakon svih zala što ih je u ovom ratu počinila i hrvatska strana, izliječile tog osjećaja krivnje, "a onda nam vi dođete i optužite nas kolektivno". Kako se na još nekim mjestima ponovilo ovakvo ili slično zapažanje, osjećam potrebu da komentiram ovaj stav iz pisma, ne ulazeći u njegovu vjerodostojnost, te da se možda preciznije očitujem kad je u pitanju ova složena tema, a za takvo što, posebice u ovom slučaju, jedina je mogućnost javni odgovor pod cijenu da zlorabim pismo mojih "vjernih čitateljica".

Iskreno rečeno, nisam odviše voljan upuštati se u te rasprave o krivnji, pogotovu što imam o čemu pisati u svojoj prozi i što svi dobro znamo da su to osjetljive teme, katkad i nerješive, premda ih nikako ne smijemo zataškavati. Pa i dandanas, kad je riječ o Njemačkoj i razdoblju fašizma, sučeljavaju se mišljenja i razvijaju polemike oko tih nimalo jednostavnih pitanja krivnje ili odgovornosti, iako je otada prošlo više decenija. Spoznaje o krivnji idu sporo, jer nakon svih užasa nastaju tzv. moralne blokade, tako da se krivnje odbacuju i poriču, da bi se tek kasnije, dolaskom onih koji su u svemu tome čisti, pokrenuo taj "mehanizam spoznaje" i ta pitanja postavila otvoreno. O tome je u više navrata govorio i njemački pisac **H. M. Enzensberger** i polemizirao s mladim Nijemcima koji, s pravom, odbacuju krivnju očeva kao svoju, a onda ih je pisac, također s pravom, podsjetio da su oni od očeva i djedova naslijedili kuće, puteve, željeznice, ali i njihove dugove. Možda i postoji način da ne prihvaćamo mnoge stvari od onoga što su naši sunarodnjaci činili, premda bi to bila čudnovata selekcija, ali mi moramo, kako reče Enzensberger, plaćati nešto od toga, a to je moguće samo ako smo spremni da se nosimo sami sa sobom, ako stalno "sve oko sebe i u sebi" dovodimo u pitanje.

I napokon, želim reći svojim čitateljicama da sam u početku imao namjeru samo prikazati knjigu pisama Hermana Brocha, a u jednom trenutku i sam sam bio začuđen kada je veliki pisac bez pardona napisao **"kako je svaki Nijemac bio suučesnik u ubojstvima"**. On time još nije izrekao nikakvu presudu, jer stvari se mogu braniti, a zasigurno ima tu više sukrivaca, između ostalih i zapadna politika koja je svojedobno podržala Hitlera, ali H. Broch je učinio **da se počnemo pitati jesmo li i kako smo to suučesnici**. To je bila svrha njegova izazova, jer pisac ne presuđuje, samo potiče da se i sami preispitujemo ili pak zabrinemo. I taman bijah odlučio ostati samo recenzentom ove dragocjene knjižice, a onda sam naišao na inteligentni tekst **Slavenke Drakulić** Moja uloga u holokaustu, te i na jedan intervju mojega prijatelja **Bogdana**

Bogdanovića u kojemu je rekao, doduše uz dobro odmjereni oprez, da se "**već može govoriti o srpskoj kolektivnoj krivici**" kad je riječ o ovom ratu, pa sam taj svoj tekst o pismima Hermana Brocha tematski proširio i pridružio se razmišljanjima tih meni dragih autora, suzdržavajući se bilo kakvih optužbi na račun ma kojeg naroda, pa i srpskog, ali sam neke dvojbe ostavio kako bih i druge potaknuo da se suoče s pitanjima odgovornosti i krivnje.

Akademik Milorad Ekmečić bi "i umro za Veliku Srbiju"

Sada bih priupitao i moje "vjerne čitateljice" što imaju reći na to kada 1989. godine dva milijuna ljudi na Gazimestanu plješće Miloševiću čim izusti da će na ovim prostorima biti oružanih sukoba? Što reći kad milijun ljudi pred Narodnom skupštinom u Beogradu traži oružje da bi poubijali Albance, a taj milijun podržavaju milijuni pred TV-ekranima, a onda sutradan dođu novinski napisi kako je miting bio dostojanstven! Ako se jedan rat temelji na pripremljenom dokumentu o stvaranju "Velike Srbije", čak i pod cijenu da za tu stvar umre, kako reče povjesničar i akademik **Milorad Ekmečić**, "milion i dvjesta hiljada Srba", ako se taj dokument izrađuje u instituciji kakva je ***Srpska akademija nauka***, ako na tom poslu sudjeluje **srpska intelektualna elita**, onda valjda u svemu tome ima neke znakovitosti! Ako Beograd masovno pozdravlja odlazak tenkova na Vukovar, ako srpski Generalštab unaprjeđuje ubojice u generale, **ako demokratske stranke Srbije daju podršku Karadžiću, ako se tamo štite i skrivaju ratni zločinci**, ako je u jednom narodu omiljen glavni strateg zla i još dobiva podršku većine, **onda u svemu tome mora da postoji i elementi kolektivne krivnje**, ili barem kolektivne odgovornosti, premda se to dvoje, u nekim razmatranjima, sve više povezuje.

Mi vrlo dobro znamo da se ne može okriviti cijeli narod, nitko takvu presudu ne bi potpisao, a prvi bih ustao protivu te osude, kao što sam to

činio i u Beogradu suprotstavljajući se maloumnim tezama psihijatra Raškovića i njegova zloduha Ćosića da je "hrvatski narod genocidan", te da je to u nekakvoj psihološkoj skupini "narod kastracionog tipa". ***Dakle, moje je stajalište da presude o kolektivnoj krivnji nisu moguće, jer bi to bio naš ljudski poraz, kraj naših ideja o dobru, naša nemoć da se suočimo s pojedinačnim zločinima, ali istodobno moram reći da u svakom društvu koje se nađe u vrtlogu masovnog ludila i sudjeluje na strani zla, postoje elementi i kolektivnih krivnji.*** *Dakako, naša je obaveza da istjerujemo pojedinačne krivce, da se pozabavimo njihovim zlodjelima, ali i da mnogo smionije ulazimo u suštinu kolektivnih neuroza i da ponešto saznamo o "patologiji krivnje". Moramo uvijek imenovati zločince, ali ne libiti se toga da ukažemo i ona one koji ih podržavaju.* ***Karadžić je evidentiran kao ratni zločinac, ali i one mase koje su u predizbornoj kampanji nosile njegove velike slike i klicale mu oduševljeno, nisu nevine.*** *Dakle, kad je riječ o kolektivnoj krivnji, mi skrivamo svoje mišljenje, izbjegavamo odgovor i opravdavamo se činjenicom da u svakom društvu postoje oni koji se opiru kolektivnim histerijama, a dok god postoje barem dvoje takvih, optužnice su doista neodržive. Kao što vidite moje dame: neposlušni i disidenti spasavaju stvari!*

I sada mi doista nije jasno kako su to moje čitateljice shvatile da sam i njih optužio, kad sam ja svojim tekstom želio sačuvati upravo takve osobe kao što su one. Činjenica da se u beogradskom tisku oglasilo protivu mene ono što je tamo najgore, već dovoljno govori da moj tekst pogađa samo one koji doista jesu krivci. I naposljetku, ***iz cijelog teksta mogla bi se označiti dva sporna pitanja koja se tiču Srba i Srbije. Prvo je: "Onda, što bismo taj narod oslobodili krivnje", a drugo: "Tko može tražiti pravdu za takvu zemlju!"*** *Oba pitanja i nadalje stoje, jer ja ovdje ne presuđujem, niti optužujem, samo pitam, jer mislim da se stvari ne smiju zataškavati, niti odgađati za neka druga vremena. I doista,* ***što bismo nekoga oslobađali krivnje, ako taj obožava svoje mračnjake i podržava politiku nasilja. I što bismo tražili pravdu za zemlju koja ne želi da se suoči s vlastitom krivnjom i koja štiti svoje zločince. A tko zločince štiti sudionik je u zločinu.***

Unatoč svemu, moji kritičari, pa i oni dobronamjerni koji se ne slažu sa mnom, ne mogu reći da sam bez ikakva dvojenja zagovarao kolektivnu krivnju i bacio prokletstvo na cijeli narod; štoviše, kolebao sam se između termina ***odgovornost, ludilo, šutnja i suučesništvo većine****, ali mi se učinilo da je sve to samo zaslon da se izbjegne tema kolektivne krivnje koja jest zastrašujuća iako je nedokaziva, premda se moramo baviti i*

*onim što je nedokazivo i svime onim što nas tišti i potiče našu tjeskobu. Berđajev se jednom usudio kazati: "**Da bi ratovali, cijeli narodi moraju periodično poludjeti.**" Pa ipak, i masovno ludilo je nedokazivo, ali mi smo tu da postavljamo pitanja, da se sporimo, sumnjamo i potičemo na razboritost. **Ako bi svaki čovjek osjećao krivnju u ime onoga koji nanosi zlo drugima, onda bi se i to zlo, ako ništa drugo, barem ublažilo.***

(1996.)

VJEČITI SLUGA

(Mirko Kovač)

*Rade Konstantinović, autor Filozofije palanke, najznačajnije knjige o srpskom palanačkom duhu i o izvorima srpskog nacizma, u svojemu osmotomnome i također kapitalnom djelu Biće i jezik, analizira, između ostalih, i pjesnika-monaha **Mitrofana Matića**, pa odmah na početku veli: "Mitrofan Matić tražio je Boga, a našao Dimitrija Ljotića." To lucidno zapažanje moglo bi se primijeniti na većinu srpskih pjesnika koji su, kako to Konstantinović kaže, doživjeli "udes*

*nekulture" i svoje stihotvorstvo podredili najnižoj vrsti pjesništva i u slavu kakvog prizemnog boga, ili "obogovljenog roda". **U tom je smislu Dobrica Ćosić mnogobožac. On je svoje bogove otkrivao u Titu, zatim Marxu i najzad Naciju u čijem je okrilju pronalazio male bogove poput Rankovića ili Miloševića.** Doduše, Dobrica Ćosić se nakon stanovitog vremena, okretao protiv svojih bogova, u prvom redu protiv Tita, ali tek nakon njegove smrti držeći se one **Le Bonove da se "hulja prepoznaje i po tome što nogom udara mrtvog despota".***

*Pišući predgovor za Titovu knjigu Četrdesetprva (izdanje Srpska književna zadruga, kolo LIV, Beograd, 1961), "izuzetnu knjigu od izuzetnog autora", kako sam veli, napravio je odu voljenom vođi s istim onim zanosom s kojim je već spomenuti Mitrofan Matić pisao koračnice i banalne stihove u slavu Ljotićeva Zbora. (**Dimitrije Ljotić 1891-1945, nacist i antisemit** koji je jednom prigodom izjavio: "**Mogu sa zadovoljstvom reći da smo mi u Srbiji rešili jevrejsko pitanje već u ovom času 90 posto.**") Dobrica Ćosić piše patetično o Titu kao svjetlu Balkana koji na političku scenu stupa "krupnim korakom, sa novim idejama, gnevnim i mekim glasom", kao Hrvatu "koji je sazdan da izmeni sudbinu ove zemlje", da bi se na kraju, što ne priliči predgovoru za knjigu, tako praznorječivo zahuktao: "Biti Titov sledbenik znači imati titovski stav prema životu, titovski*

misliti, titovski se boriti u svome vremenu, u svojoj sadašnjosti, uvek." U intervjuu za talijanski *Il Tempo*, u broju od 27. srpnja 1989., Dobrica Ćosić veli da to **biti zauvek Titov napušta već 1960. godine i postaje opozicionar, premda predgovor za knjigu *Četrdeset prva* piše 1961. godine. Zapravo je te šezdesete, kada je, kako on misli, postao opozicionar, zaplovio s Titom na *Galebu* i otisnuo se u vode političkih krstarenja**, a mnogo godina kasnije Danilo Kiš, inspiriran Ćosićevom plovidbom, piše nadahnutu i duhovitu poemu u stilu Majakovskog *Pesnik revolucije na predsedničkom brodu*, u kojoj se ruga pjesniku-udvorici. Poema je neka vrsta protokola, duhovita lekcija o uljudnom ponašanju. Tu su savjeti pjesniku na brodu, poduke o konverzaciji, odijevanju, higijeni, društvenim igrama itd. ("Prosto, čovječe, nije/red u otmjenom društvu/da se po nosu rije/ili/kako se to kaže tamo kod vas/u okolini Čačka/ne smije/nos da se čačka".) Ta je poema mali katalog ironičnog u kojemu Kiš majstorski sjenča pjesničku bijedu u blizini vlastodršca.

Srpski su pisci iz te nacionalističke fele uvijek bili spremni raditi za Udbu ili bilo kojeg crnog vraga, samo ako bi im se predočilo da je to posao za "srpsku stvar", a u ime tog nebeskog pokliča dopušteno je sve od denuncijacije do ubojstva. **Oni će slijediti zločinca i opravdavati njegova zlodjela samo ako su počinjena u ime srpstva.** Ta se priča ponavlja do današnjih dana. Pisci iz te branše nemaju nikakva smisla za pravdu, nikakva osjećaja za stradanja drugog, a svoje sunarodnjake koji ih kritiziraju i hvataju u lažima, proglašavaju izdajicama i pribijaju na stup srama.

I u toj sprezi književnika i policije, Dobrica Ćosić također prednjači. Kada je 1964. godine poginuo Slobodan Penezić, prvi udbaš Srbije, Dobrica Ćosić pisao je u *Politici* o smrti junaka na "gvozdenom konju". Dakako, to je Ćosićeva pjesnička figura, neuspjela kao i mnoge u njegovu djelu, ali što se tu može kad on crnog mercedesa vidi kao "gvozdenog konja". Nakana mu je bila dočarati smrt srpskog junaka koji može poginuti samo tako i nikako drukčije. Tada, a ni kasnije, Dobrica Ćosić nije riječ prozborio o žrtvama njegova prijatelja koji je junački poginuo na "gvozdenom konju"; nikada još nije izustio riječ sućuti za sve one nesretnike koji su zbog svojih političkih uvjerenja stradali od okrutne ruke Penezićeve policije. Štoviše, **Dobrica Ćosić posjetio je Goli otok, kao književnik ili kakav strani promatrač, kao netko koga se to ne tiče. Nakon posjeta ukletom otoku, taj pisac, koji sebe naziva humanistom, nije imao što reći o patnji, o tragediji tisuća obitelji, nije se pokolebao u svojim uvjerenjima**, čak je partijsku karijeru uzdigao do višeg stupnja;

valjda je to bila nagrada za onaj govor koji je tamo održan u ženskom logoru. Ne dvojim da je taj govor, kao i svaki njegov javni nastup, bio slatkorječiv i praznorječiv, krcat općim mjestima komunističke ideologije, prepun laži i prijetvornosti velikog podlaca i prevaranta koji politiku inače shvaća kao lukavstvo i licemjerje. I kasnije, Dobrica Ćosić nije imao potrebu nešto dublje progovoriti o vlastitom doživljaju te golootočke drame, ali je, onako podanički opravdavao Rankovića, jednog od svojih bogova, koji je eto posumnjao da se na tom udaljenom Golom otoku događalo nešto nehumano. Dakle, književnik Ćosić i udbaš Ranković posumnjali su u isto vrijeme, jer oni su isto ili blisko, kako to vazda biva u odnosima srpske književnosti i srpske policije.

DOBRICA ĆOSIĆ - GLAVNA NARIKAČA

(Mirko Kovač)

Dobrica Ćosić nije mogao oprostiti Titu što je gurnuo u nemilost Aleksandra Rankovića koji je po njegovu mišljenju bio jedini jamac za opstanak Srba na Kosovu. Od Rankovićeva pada, od tog rušenja Ćosićeva božanstva, "srpski Tolstoj", kako pisac iz Velike Drenove sebi laska, počinje sve više gledati na historiju i politiku, na stvarnost općenito, kao na veliku svjetsku urotu, a urotnici su Tito i Kardelj, Hrvati i Slovenci, Evropa i Vatikan - svi oni čekaju pogodan trenutak kako bi "raskomadali srpsko nacionalno biće". **Otada Dobrica Ćosić osjeća potrebu da se posveti i preda Naciji koja je i tako u srpskoj kulturi iznad Boga. Ako to stajalište zastupaju vladike i pravoslavni svećenici, ako se Bog doista očituje u srpskoj naciji, ako je sv. Sava, kako je pisao Nikolaj Velimirović, "tvorac svekolikog nacionalizma, a posebno srpskog", onda je novi vjernik Dobrica Ćosić našao konačni smisao i vječnog Boga,** neće više lutati, a uporišta za svoja uvjerenja i svoje snove pronaći će u tradiciji svog naroda, u populizmu koji će od njega napraviti kultnog pisca. Novi vjernik podilazi ukusu čitalaca, a u svojim knjižurinama hrva se tobože s velikim temama i vlastitim zabludama, bistri mutne vode historije i dakako laže na način kakav se nigdje drugdje ne može pronaći. **Narod koji želi laž dobio je u Dobrici Ćosiću proroka bez premca.**

Nakon odlaska Rankovića, nakon degradacije te banalne policijske figure, Dobrica Ćosić je sve uznemireniji u svojoj palanci, sve udaljeniji od svog Centralnog komiteta i sve ugroženiji od susjeda i drugih nacija. Da bi duši olakšao on će napisati jedno blago pismo ljubljenom maršalu u kojemu će istaknuti svoje osjećaje prema "drugu Marku" i u tom pismu priznati da

se ne može tek tako i preko noći odreći prijatelja. Po svoj prilici to pismo nikada nije stiglo do maršala, ali jest u ruke policije, one iste policije koju je stvarao njegov pali idol, a s kojom je i pisac bio donedavna u ljubavi. Srpska Udba, naklonjena "velikom piscu", umanjuje značaj tog pisma, ali već navješćuje da se bliži kraj Ćosićeve ljubavne veze s partijom, ali nikako i kraj njegove uloge među Srbima: ta valjda će jednog dana i taj maršal krepati! Književnik i visoki partijski dužnosnik, član CK Srbije, raskida sa svojima, ali tako pažljivo ***da odlazeći od jednih dobije kod drugih****, pa se u svom oproštajnom govoru zalaže za "pravedno rešavanje srpskog nacionalnog pitanja". I već tu i tada počinje kukanjava nad sudbinom kosovskih Srba, a* ***Dobrica Ćosić preuzima ulogu glavne narikače*** *i odlazi u sjenu, ali s aureolom pravednika i žrtve.* ***Čovjek je stradao za "krst časni" i sveto srpsko ime!***

U novoj ulozi književnik se odlično snašao, postaje sve privlačniji ne samo za srpske intelektualce, već i za tadašnju malobrojnu i mahom marksističku opoziciju u Titovoj Jugoslaviji. ***Ćosić se skriva iza frazetina o demokraciji i humanizmu****, barata Marksom, postaje "kritičar svega postojećeg", najslavniji disident među piscima, ali tajno* ***sve više srpski Mesija koji okuplja oko sebe najcrnje nacionaliste tipa Krestića, Bećkovića, Medakovića, Raškovića, Ekmečića i dr. U njegovu kuću sve više navraćaju i popovi****, jer Dobrica Ćosić slovi kao antititoist; a tko može bolje raskrinkati diktatora i "srboždera" od onoga koji mu je služio. Iako marksist, Ćosić je blizak popovskoj ideologiji koja je protuevropska, premda je to paradoksalna situacija u koju pisac nije dospio prvi put. Jedan njegov junak u romanu Vreme smrti uzvikuje: "Evropa je naš smrtni neprijatelj", a to nije ništa drugo do preuzeta misao najvećeg srpskog "besednika" i teologa Nikolaja Velimirovića koji je napisao: "Srbija je sused Evrope, ali Srbija nije u Evropi" i koji je smatrao da je za Srbe smrtni neprijatelj "izrailjska i evropska kultura".*

Dobrica Ćosić, šef tamnog nacionalističkog vilajeta, počinje izbacivati romane na gomilu u kojima uglavnom raspreda o ideološkim zabludama i tobože ruši tabue, što je samo po sebi dovoljno da se dosegne popularnost i da te romančine izađu u basnoslovnoj nakladi. ***Nitko se nije bavio Ćosićevim "romanesknim rukopisom"****, nitko nije ulazio u stilske trivijalnosti njegovih kupusura, jer su te knjige već imale zaštitni znak: pisao ih je disident, posvećene su "srpskim raskolima",* ***u njima dominira duh narod!*** *I doista, tko bi se onda usudio cjepidlačiti oko stila i uopće spisateljskog zanata, kad je jednom i sam autor rekao kako nema vremena baviti se stilskim finesama, jer žuri da bi saopćio temu. A uza sve to,*

njegove su knjige uvijek dočekivane panegericima i to iz pera neospornih književnih autoriteta. O njemu se danomice govorilo kao zabranjenom piscu, a knjige su mu tiskane posvuda u tadašnjoj Jugoslaviji. On je bio disident koji je u sve to ušao bez ikakva rizika, gotovo uz naklonost države od koje se tobože odmetnuo. Doduše, bilo mu je nešto malo uskraćeno kad su u pitanju javni mediji, ali on je djelovao iz sjene što je bilo mnogo efektnije, i vješto je koristio svaku prigodu da bi izazvao neku vrstu skandala i došao pod udar sitnih partijskih piskarala. Čovjek je znao kako se radi na vlastitom mitu. **Kada je 1972. godine postao akademik, njegova je pristupna besjeda u zgradi Srpske akademije nauka imala sva obilježja programa iz kojeg će se kasnije ispiliti tajni dokument poznat kao Memorandum SANU.**

Ćosićeva izvikana i ničim utemeljena misao da **Srbi dobivaju u ratu, a gube u miru, izazivala je različite komentare, premda je ta misao na kavanskoj razini jednog Crnčevića**, a takve i slične ideje svakodnevno obrće na stotinu načina nacionalni šarmer i folklorni pjesnik **Matija Bećković**. Da tu površnu misao nije izrekao **ideolog srpstva Dobrica Ćosić**, ostala bi negdje u zapećku tek kao puka dosjetka, a ovako je zauzela visoko mjesto u duhovnoj palanci, jer **varira temu samosaželjenja, ohrabruje da se ide u rat**, a istodobno traži opravdanje za sve izgubljene i uzaludne srpske ratove. Ako je to ozbiljna misao da Srbi dobivaju u ratu, a gube u miru, onda je Ćosić u nju utkao ideju da je, pored ostalog, **i mir neprijatelj Srba i da se u srpskom društvu mora graditi borbeni kult** i posvemašnja spremnost za rat protiv mira. Čini mi se da je jednom davno, u toj nebuloznoj Ćosićevoj dosjetki, **Taras Kermauner** vidio ideju permanentnog rata, a sam je tvorac te mudre izreke izjavio da je u nju sažeo "celo svoje iskustvo". **Ako smo već kod ovog repertoara, onda mi se čini da je kudikamo točniji i efektniji, premda na istoj duhovnoj razini, slogan Slobodana Miloševića kako Srbi ne znaju da rade, ali znaju da se biju. Ćosićev je model mišljenja i u novoj poemi Matije Bećkovića "Ćeraćemo se još"**, jer tamo se ponovno gudi na žicu nedovršenog rata.

"SVI SRPSKI VOJNICI SU BILI ČETNICI..."

(Mirko Kovač)

U *Ćosićevim knjigama ima mnogo ratnih prizora, ima i uspjelih sekvenci i pretjeranog glorificiranja srpskog ratnika. Za njega je rat "spoznajni princip poretka, države i njezinih institucija", ali i način da se zaoštre suprotnosti, kako to veli* **Roger Caillois**. *On je naprosto rob stereotipa "srpske ratničke tradicije" na kojemu je i sam radio.* Onda nije nikakvo čudo što je u onom svom čuvenom intervjuu na prvoj stranici *Politike, beogradske mirovnjake popljuvao kao izdajice, a mirovni pokret prokazao kao protusrpski. Nešto kasnije optužio je majke i sestre onih mladića koji nisu htjeli u rat, nazvao ih je srpskom sramotom, protuhama koje kaljaju tradiciju one već glasovite priče Rado Srbin ide u vojnike. A kada je postao smiješni predsjednik Jugoslavije, primio je u svojim "predsjedničkim dvorima"* **književničku bitangu ruskog pisca Eduarda Limonova, koji je prije toga, u prisutnosti ratnog zločinca Karadžića, ispalio mitraljeski rafal na Sarajevo, i tom mu je prigodom, kako su pisale novine, predsjednik čestitao na rafalu i rekao da bi se i sam tako ponio samo da je mlađi.**

U ovom ratu što su ga Srbi započeli i vodili pune četiri godine, konačno je pao mit o srpskom ratniku - mit u koji je mnogo energije ugradio i Dobrica Ćosić. Ovaj je rat pokazao da su srpski vojnici kukavice, a đenerali i časnici hulje koje su teškim topništvom i sa sigurne distance gađale gradove. Ta je oficirska bulumenta i njezina vojska lice i naličje *nadirućeg državnog barbarizma,* **slika duhovnog stanja jednog naroda.** Iza njih je ostala pustoš točno onakva kakva je pustoš u dušama stratega te krvave orgije. Mora da je Ćosiću teško pala ova samodestrukcija "srpske ratničke tradicije", ukoliko je ona uopće postojala, ukoliko to sve nisu bile **puste tlapnje i lažni mitovi kojima su se napajale generacije. Srpska je inteligencija pothranjivala tu mitomaniju,** a pisci i teolozi ustrajavali na tome da "Srbi nisu ni Istok ni Zapad"; dakle, **Srbi ne mogu biti nešto između, pa su odmah bili iznad, a ne može se biti samo malo** ***poiznad,*** **te im je preostalo uzdići se i vinuti visoko, otuda sebe i doživljavaju kao "nebeski narod",** jer s visine gledaju na Istok i Zapad, na smrt i život, na Boga i povijest. Mora da je autoru *Deoba,* u kojima je opisivao četnike kao jajare i finim esejističkim sredstvima uspješno

analizirao ideologiju noža, teško palo to što su u ovom ratu ***svi srpski vojnici bili četnici, uključujući i komunističke oficire*** *koji su isto tako zdušno sudjelovali u ovoj klaonici. Ne znam je li štogod napisao o tome da su Srbi u ovom ratu rušili crkve pod parolom Bog čuva Srbe! Volio bih znati kako je "srpski Tolstoj" doživio tu blasfemiju da se* ***đeneral-zločinac Ratko Mladić uspoređuje s njegovim junakom*** *iz romana i historijskom ličnošću* ***vojvodom Stepom****, ili je pak i sam vojvoda također izdanak jednog te istog mitomanstva, jedne te iste fikcije u koju se uklapa i* ***ubojica bespomoćnih nakon pada Srebrenice.***

U ovom ratu nije bilo nijednog viteškog detalja, nijedne slavne bitke nijedne scene samožrtvovanja, ničega za "slavu i hvalu", jer to je bio rat jajara i palikuća, koljača i pljačkaša, a u jednom trenutku, za svog kratkog predsjednikovanja, vrhovni komandant te i takve vojske bio je upravo čovjek koji je u svojim romanima opisivao podvige srpskog vojnika, *smisao žrtvovanja, veličinu ideje za koju se umiralo. To je svakako tragičan moment u ovoj mučnoj biografiji.* ***Sudbina se narugala piscu.***

Bošnjački civili, žrtve "jajara i palikuća, koljača i pljačkaša" - zločinaca

"MILOŠEVIĆ NAJPOPULARNIJI SRBIN U XX VEKU"

(Mirko Kovač)

Slobodan Milošević ne bi nikada došao na vlast da nije imao potporu srpske inteligencije, u prvom redu Srpske akademije nauka, ali i svih kulturnih institucija, svih umjetničkih branši od glumaca i likovnjaka, do književnika i muzičara. Prvi telegram podrške Miloševićevoj *Osmoj sjednici* poslao je književnik **Milorad Pavić, autor *Hazarskog rečnika***. Kada mu je jedan skeptični prijatelj to predbacio, pisac mu se povjerio i objasnio da je to učinio stoga što se "Nobelova nagrada ne može dobiti, ako te država ne gura". Taj je isti pisac, u razgovoru s **Anom Šomlo**, napravio panegirik Miloševiću, inzistirajući da to uđe u knjigu književnih razgovora što ju je ta spisateljica objavila pod naslovom ***Hazari, ili obmana vizantijskog romana*** (BIGZ, Beograd 1990). Blažen među pjesnicima, **Milošević je iskoristio srpski nacionalizam za osvajanje vlasti, premda do tada nije znao što je po nacionalnosti. Njemu je rečeno da zastavu nove srpske politike mora pobosti ravno u srce mita**, znači na Kosovu, što je ovaj nekadašnji poslušnik moćnih vlastodržaca revno i učinio, iako neki njegovi suradnici kažu da se gadio tog šporkog "svijeta ozdo". **Slikar i publicist Dragoš Kalajić, kasnije vojni savjetnik u propaloj Martićevoj Krajini i armiji, naziva tu kosovsku večer činom velike inicijacije i novog iskustva, trabunja o Miloševićevim vizijama, o spoznaji istine, pa mu odmah nakon te hsitorijske promocije na Kosovu posvećuje tekst u zagrebačkom tjedniku Start pod naslovom "Osmijeh koji grije"**. Tekst se završava kičerski, **u maniru fašističke retorike**, kako neki radnik grije prozeble ruke nad fotografijom Slobodana Miloševića na kojoj blista lijepi osmijeh novog vođe. U to vrijeme Dobrica Ćosić je oprezan, barem kad su u pitanju javne izjave, premda o njegovim tajnim makinacijama u ovom času možemo samo nagađati. Tek onda kad je shvatio da će od ovog đetića nešto biti, kad je u njemu prepoznao diktatora, a ovaj dobrano već zasjeo na vrhu Srbije; dakle, tek tada, kada su se i neki panegiričari pokajali, a i književnici se počeli kolebati, tek se tada naš vječiti sluga oglasio snažnije od svih, kako i dolikuje takvoj veličini. **Prema NIN-u od 10. rujna 1989, Ćosić je za Miloševića rekao da je "mlad, hrabar, odlučan i inteligentan**. Dobro govori. Ima izuzetnu sposobnost komunikacije s masama. **On je nesumnjivo najpopularnija**

ličnost koju je srpski narod imao u XX veku. " Istina, Ćosić je 1991. godine, nakon ožujskih demonstracija, kad mu se učinilo da je najpopularniji Srbin dvadesetog stoljeća uzdrman, zanijekao tu svoju izjavu, unatoč činjenici da mu se lako mogla podastrijeti, jer je objavljena u više listova. On inače zna nasitno blefirati poput one smiješne oklade da će "svakom strancu" koji u njegovim knjigama pronađe "ma i jednu nacionalističku rečenicu", dati u kešu sto tisuća dolara. Ujedno, to je i najduhovitije što je ovaj čovjek bez smisla za humor ikada izvalio.

Supruga Dobrice Ćosića, gospođa Božica, jednog je rekla **"da su sve političke stranke nastale u našoj kući"**, a to bi trebalo značiti da se politički život Srbije ne može zamisliti bez Ćosićevih i **da u njihovoj vili na Dedinju sve započinje, kako marksizam i protukomunizam, tako i pluralizam**. I doista, već s početka devedesetih, kroz tu su kuću prošle sve slavne srpske vođe i vojskovođe od **Raškovića, Karadžića, Koljevića, vojvode Vučurovića, Martića, do đenerala Mladića, Plavšićke i najutjecajnijeg bosanskog Srbina Ekmečića** koji je nedavno citiran u jednoj emisiji na beogradskoj televiziji **"kako uvijek vrijedi za ideju Velike Srbije planirati milijun i dvjesta tisuća mrtvih Srba"**.

U knjizi razgovora s Ćosićem "Čovek u svom vremenu" (izdavač "Filip Višnjić", Beograd 1989), novinar **Slavoljub Đukić** postavlja pitanje književniku hoće li se "vratiti u aktivnu politiku", našto ovaj odgovara: "To ne dolazi u obzir ni pod kojim okolnostima. Slobodu svog pisaćeg stola ne bih zamenio ni za kakvu moć, pogotovo za moć koju daje vlast." Ali anno Domini 1992, Dobrica Ćosić, na poziv gazde, zamjenjuje "slobodu pisaćeg stola" za predsjedničko stolovanje i postaje šef onoga što je ostalo od Jugoslavije. U govoru prigodom inauguracije on će obznaniti da je to mjesto prihvatio samo **kao sluga svojega naroda**. Čak i tada, kad je bio pod prisegom, Dobrica Ćosić je lagao i to na način prozirnog demagoga koji misli da je laskanje narodu najviši stupanj politike. **Darovita hrvatska spisateljica Dubravka Ugrešić jednom je lijepo rekla da su oni pisci koji se stalno hvastaju kako su nečije sluge, bilo narodne ili ideološke, neka vrst *književnih konobara*.** Da je bio u boljim odnosima s umijećem, on bi tri svoje knjižurine sažeo u jednu autobiografisku ispovijest u kojoj bi ispričao historiju svog sluganstva, a da pritom zadrži sva tri svoja naslova *Grešnik, Otpadnik i Vernik* kao tri poglavlja jedne nesretne biografije uz koju su vezane i mnoge tragične sudbine.

Slobodan Milošević - ili cinizam - namjestio mu je gorke trenutke i poniženja što ih je doživio za svoje kratkotrajne vladavine i "moći koju daje vlast". On je kao predsjednik imao zadaću potpisati kaputlaciju svih

svojih snova i ideja, da bi na kraju bio otjeran iz Savezne skupštine kao kakav nezgrapni konobar. Srpski su radikali, tada pod utjecajem Miloševića, uz galamu i psovke, poručivali "velikom piscu", da se vrati literaturi, jer da politika nije za njega, a on je zapravo cijeli svoj život posvetio politici, premda je imao energije, na kojoj mu se mora pozavidjeti, da u međuvremenu napiše tovar knjiga. Jedan njegov junak u romanu *Vernik* kaže: *"Slava političkog pobednika bila ti je milija i značajnija od slave dobrog pisca!"* Taj rijetki trenutak iskrenosti mogao bi biti moto ove žalosne priče, da Dobrica Ćosić nije ispao politički gubitnik, prezren i od nekadašnjih svojih pristaša i čitalaca. Njemu nitko nije posvetio nijedan stih, dok su pjesnici Miloševića opjevali kao "mladića stršave kose", sa "zlatnim zracima na potiljku". A zašto? Zato što Milošević nikada nije rekao da je sluga; prije bi se ubio nego nešto takvo izustio. **Dobrica Ćosić jeste nacionalist koji za sebe veli da to nije i nudi sto tisuća dolara tko mu dokaže da jest, dok Milošević samo igra na tu kartu, a do nacije drži kao do lanjskog snijega.** Dobrica Ćosić, veliki Srbin i "otac nacije", ukoliko to sada ne zvuči posprdno, bio je kratko šef nepriznate Jugoslavije, a u stvari samo vazal moćnog vladara Srbije. **Na kraju balade moglo bi se reći da se Srbija poigrala s velikim Srbinom koji je otjeran iz politike kao srpski izrod**, a vojvoda Šešelj nazvao ga je u Saveznom parlamentu izdajicom, doduše priznajući mu književni talent.

"ĆOSIĆEV PATRIOTIZAM - ŠKOLA ZA IDIOTE"

(Mirko Kovač)

I tako se Ćosić ponovno našao u sjeni, ali ovoga puta srozana autoriteta. Pa i pored toga, on je još jednom **pokušao zaigrati na Karadžića**, premda je to bio možda samo hir ili tek mali izazov pisca koji **želi pokazati da u sebi još ima žara za destrukciju**, ali se ipak čini da mu je ponestalo volje da se ponovno spanđa s tom spodobom nad kojom stoji prijetnja Međunarodnog suda za ratne zločine u Haagu. I on koji je uvijek bio na krivoj strani, ovaj je put odbio članstvo u Odboru za zaštitu prava od Haaškog suda, premda se s programom tog Odbora, u kojemu su inače njegovi istomišljenici i prijatelji, intimno slaže. **I tek što smo povjerovali da je Dobrica Ćosić konačno odmaglio u politički zaborav, otvorena je barem jedna stranica dosjea njegove nečasne politike, pa je tako ovaj ideolog zla nedavno osumnjičen kao glavni**

strateg otmice dvadesetorice Muslimana na postaji Štrpci, 27. veljače 1993. godine. "Naša borba" od 6. kolovoza 1996. , donosi priopćenje predsjednika Helsinškog odbora za zaštitu ljudskih prava u Sandžaku da "raspolaže velikim brojem podataka" kako je **otmica u Štrpcima** organizirana u **kabinetu** tadašnjeg predsjednika **Dobrice Ćosića**. Možda predsjednik nije bio umiješan u pogubljenje tih nedužnih ljudi, ali **njegov je patriotizam opasna škola za idiote**, pa je i takva ideja, da se oteti ljudi razmijene za četiri zarobljena srpska oficira u Bosni, mogla proći jedino u ozračju patološkog domoljublja. **Ćosić ne preza od grijeha kad je u pitanju patriotizam.**

Taj put od Boga prema rodu, ili put prema "obogovljenom rodu", da se još jednom vratimo *Filozofiji palanke* i Konstantinoviću, prevalio je i naš palančanin Dobrica Ćosić, gotovo cijelo vrijeme raspet između politike i književnosti, čovjeka i Mesije. Kao političar doživio je moralni i ljudski debakl, kao pisac ostao je negdje na pola puta, jer je oba svoja zanimanja zlorabio, tako da je pisac naškodu političaru, a političar piscu. Kako se Dobrica Ćosić našao na tom dijaboličnom putu, netko će zacijelo dokučiti i objasniti, to prije što su u srpskoj kulturi već pristigli novi Konstantinovići poput **Slobodana Blagojevića, Mirka Đorđevića, Svetlane Slapšak** i drugih, ali nitko neće moći osporiti neke Ćosićeve poteze u osvajanju sloboda pod komunizmom, kao što nitko neće moći, usprkos svemu, zanijekati njegovu literarnu žicu. Napisao je barem dvije dobre knjige kao što su "Daleko je sunce" i "Koreni", premda i u romanima "Deobe" i "Vreme smrti" također ima dobrih stranica.

Na burnoj političkoj i književnoj sceni, Dobrica Ćosić je ipak mirno živio i nije nikada zapao u teškoće zbog svojih ideja i svog disidenstva; štoviše, to mu se isplatilo. Nikada nije bio priveden, niti preslušan, nije proveo dana u emigraciji, mogao je putovati kamo je htio, mogao je pisati što je htio, a jedina afera vezana za njegovo ime bila je ona kad je sam digao galamu, jer je navodno u svom stanu u Palmotićevoj i u ladanjskoj kući u Grockoj pronašao prislušne uređaje. Pisac je, nema zbora, digao glas protiv prisluškivanja, doduše tek onda kad je i njega snašlo, a dotada je mučao i nije se previše uzrujavao što su te prislušne kutijice postavljane u domove nepodobnih i što su tisuće njih stradali uz dokazni materijal iz tih naprava, a sve, dakako, pod nadzorom njegovih prijatelja udbaša kojima je pisao nekrologe i veličao njihovu rabotu. Ta je afera pisca silno naljutila, pa je napustio taj ozvučeni stan i kupio vilu na Dedinju, u Tolstojevoj ulici. Istina, naš disident nije mogao baš posve javno, poput nekadašnjih srpskih romantičara, osnivati ligu Društva Velike

Srbije, ali je tajno i bez nadzora UDB-e (ili pak s blagoslovom UDB-e), radio na projektima koji su bili uvod u ovaj sadašnji rat.

Dobrica Ćosić je pisac kojega su kritičari tetošili i to zbog njegova iznimna položaja, najprije kao partijskoga moćnika, a potom disidenta, pa je tako cjelovita i kritička prosudba njegova djela izostala; tek je **Slobodan Blagojević** u jednoj seriji tekstova najavio ozbiljnu analizu duha i jezika te i takve literature vremena smrti i njezinih tvoraca što ih je lijepo nazvao "narodnjačkim uzurpatorima tradicije". Taj daroviti pjesnik, esejist i erudit, **pisao je o Ćosiću, Bećkoviću, Aralici** i drugima iz te skupine narodnjaka i nacionalnih veličina **kao o piscima koji su "zapravo definicija potpune propasti kulture", jer "zataškavaju karakterne nacionalne mane i tako odbacuju vlastiti intelektualni razvoj, a postajući takvi, nacionalni pisci, naciju zaustavljaju u prirodnoj evoluciji."**

Onu svoju izjavu da je Milošević najpopularniji srpski političar u ovom stoljeću, koju zakratko bješe opozvao, Ćosić je kasnije nadopunio i rekao da je "Milošević uz Nikolu Pašića najznačajniji srpski političar". Ako znamo da je Nikola Pašić Ćosićev politički uzor, onda je to bio još jači kompliment od onog prvog, jer sada je Milošević već zagazio u rat i doista krenuo koracima legendarnog Baje. (Nikola Pašić Baja, 1845-1926. , djelovao na srpskoj političkoj sceni pola stoljeća, nacionalist i kontroverzna ličnost, tipični balkanski političar, demagog za kojega je Krleža rekao da je "trgovac leševa na veliko i na malo".) U oba ova slučaja Ćosić nije pogriješio, obje njegove izjave stoje: **Milošević je doista ne samo najpopularniji nego i među srbima najomiljeniji srpski političar u ovom stoljeću i zasigurno novi Pašić, također "trgovac leševa na veliko i na malo"**. Možda je tu Ćosić samo pretjerao, ili ispao pretjerano darežljiv, jer tada nije slutio da će i sam postati predsjednikom, a bio mu je san da jednom, barem i zakratko, vlada kao Pašić; pa ako je Miloševiću podario svog uzora, onda je svakako sebi uskratio pravo na istu usporedbu, istu čast i istu titulu, a uz to, bilo bi doista neumjesno da na srpskoj političkoj sceni, jedan pored drugog, djeluju dva Pašića. Kad državnici oponašaju historijske ličnosti, postaju groteskni, a u balkanskim razmjerima i tragični. Istina, Milošević odbija uzore, a te i slične usporedbe smatra intelektualnim špekulacijama, **dok je Ćosić želio, pod cijenu da ispadne kreatura, ostati zapamćen kao kratkotrajna reinkarnacija Pašića, neka vrst transcendentnog obasjanja u nezapamćenoj srpskoj tmini koja još traje. (Pašić je govorio da "Srbija mora preko Dalmacije dobiti izlaz na more", a ovaj je neuspješni imitator ponavljao da "nema Jugoslavije bez Prevlake"**, čak i onda kad je potpisao povlačenje s tog poluotoka. **Ćosić je**

*1989. godine nudio Italiji Dalmaciju i Istru, ali **bez Pašićeva smisla za tajne makinacije**, kao što su bile i one oko Londonskog ugovora 1915. u kojemu je Baja zasigurno imao prste da se Italiji dade Istra i dio Hrvatskoga primorja. Siromah Ćosić ispao je smiješan, a to i jest sudbina imitatora.)*

I NA KRAJU SU OTJERALI ĆOSIĆA

(Mirko Kovač)

*Ako je itko oskvrnuo mit Dobrice Ćosića, onda je to Slobodan Milošević, okrutno i ponižavajuće kako može samo čovjek bez "unutarnje emocije". Taj ga je dijabolik pozvao i zamolio da u "sudbonosnom trenutku srpske istorije preuzme vodstvo svog naroda", a vjerojatno se istog časa počeo naslađivati mukama koje će neminovno snaći slugu svojega naroda. Mora da se taj dijabolik već tada cerekao i mrmljao sebi u bradu: **"Videćeš ti, moj brajko, kakav je tvoj narod i šta te čeka!" U trenutku kad je Ćosić mislio da ulazi u vječnost, Milošević je znao da je to kraj te legende.***

*Kada su poslanici, **govnjivim političkim motkama, tjerali Ćosića kao zloduha, osjećao sam nešto kao samilost, premda je po svim pravilima trebalo likovati nad krahom njegove odurne politike.** Bilo mi ga je žao dok je ondje, pred izabranim zastupnicima njegova naroda, pred tim nekrofilima, stajao kao kakva živa groteska, s nogama u krvi, jer su u tom trenutku sunarodnjaci mu u Bosni htjeli potamaniti sve što nije srpsko, osnivajući usred Evrope koncentracijske logore i vršeći zločinstva koja su, čak i za ukus Evropljana i njihovu realpolitiku, bila okrutna. Njegov je đak u to vrijeme, pisac i sveučilišni profesor **Dr Vojislav Maksimović**, ako je bilo vjerovati novinskim napisima, **zajedno s fočanskim delijama tetovirao na dojkama mladih Muslimanski četiri ocila, ne bi li simbolima, kao alkemičar, "preobrazio materiju" i učinio da iz dojki mladih žena poteče srpsko mlijeko.** I dok su u prijestolnici pljuvali glavnog stratega i ideologa, ondje se u Bosni provodila njegova ideja etničkog čišćenja, ili "humanog preseljenja", što je sve samo eufemizam za genocid. Bilo je tužno gledati Dobricu Ćosića kako bježi pred goničima, a moderni Baja ponovo trijumfira. I što je najgore, za Ćosićem se nitko nije okrenuo, nitko nije zažalio, a on je odšepesao onim svojim sitnim korakom, sam, bez pristaša, bez suosjećaja naroda prema svojemu slugi. Svi su govorili: "Zna Milošević šta radi i zašto ga smenjuje!" Svojedobno je povjesničar Slobodan Jovanović pisao da je za Pašića, čak i onda kad je griješio,*

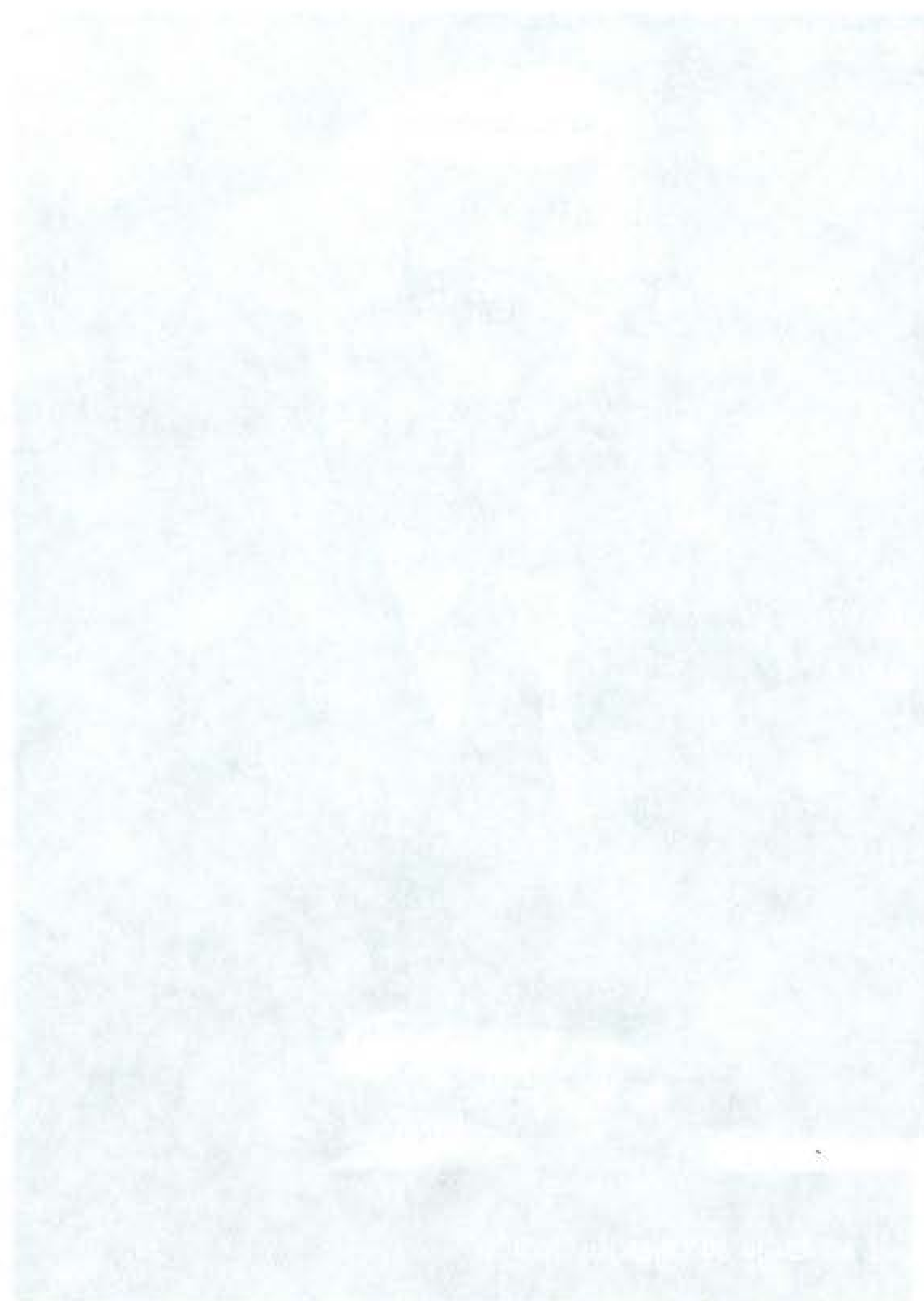
postojala izreka: zna Baja šta radi! Sada se ponovila barem jedna kratka epizoda te vječite političke melodrame, pa bi se ovaj put moglo mirno reći da je novi Pašić dokrajčio Ćosićev mit. ***Bilo je to ubojstvo "oca nacije", srozavanje "velikog pisca", profanacija "srpskog Tolstoja" i definitivni kraj jedne političke karijere.***

I dok se spremam staviti točku na ovu skicu za portret, sve više mi se nameće onaj slavni stih velikog srpskog pjesnika ***Branka Miljkovića****, koji bi se ispod ovog portreta mogao utisnuti kao kakav žig ili potpis, a taj stih glasi:* ***najlepše pevaju zablude!***

(1996.)

"I na kraju su otjerali Ćosića"

Miladin Životić
(Izbor iz intervjua raznim časopisima)

VELIKOSRPSKA IDEJA - KONTINUITET TRAGEDIJE

Memorandum - sramna stranica u istoriji srpske kulture

"SVETLOST": Gospoda akademici, profesori ili pisci koji su devalvirali u partijske funkcionere, zvanične predstavnike vlade i slične moćnike, svaki protest protiv rata obeležavali su kao "apstraktni pacifizam" ili "izdaju"... Bilo je mnogo "izdajnika", a i Vi ste, kao mirovnjak, bili bliži toj etiketi, nego "patriotskom" nazivu "pravi Srbin". Vaš komentar?

*M. Ž.: **Jedna od najsramnijih stranica u istoriji srpske kulture svakako je pojava dokumenta koji je**, umesto da se osloni na liberalnu tradiciju, **izazvao nacionalne netrpeljivosti, nacionalne sukobe na ovim prostorima. Upravo u tom smislu smatram odgovornim potpisnike Memoranduma**. Najpre je od njih potekla jedna uporna, sistematski vođena kampanja protiv svih težnji da se pokaže da rat u ovim uslovima ne može da bude rešenje nijednog problema, da nas on samo vodi u sunovrate, nove sukobe, u nove mržnje...*

Kad to rade ljudi iz aparata, političari plaćenici, to se i može podneti, ali ako rade ljudi iz jedne ustanove koja bi morala, po svom položaju u društvu da bude, zaista, predstavnik onoga što je najumnije u jednom narodu i kad to tako sumanuto i često krajnje neodgovorno i površno, možda neodgovornije od mnogih političara, rade ljudi pored čijih imena stoje imena najvećih uglednika u našoj inteligenciji - onda to postaje gotovo sramna stvar.

*Sve to pokazuje koliko su te naše stare institucije trule, istrošene, isceđene... **Ta simbioza između režima i Akademije nauka bila je fatalna za ovaj rat** i sve što se sa nama dešava. Saznanje da su oni napadali mir i ljude koji se bore za mir kao antipatriote, može da odgovara **Arkanu, Mirku Joviću... Kad jedan akademik dođe na te grane**, onda to pokazuje da nešto nije u redu sa osnovnim duhovnim strukturama, osnovnim duhovnim vidicima naših najuglednijih institucija i naše ukupne kolektivne duhovne svijesti.*

"SVETLOST": *Ako su politička i vojna sila bile kratkovide na neke najelementarnije činjenice, kako je moguće da* ***"pamet" jednog naroda (Univerzitet)****, njena* ***"savest" (SANU)****, njen* ***"moralni uzor" (Srpska pravoslavna crkva) nisu stali na stranu zaštite života, a ne ove ili one politike?***

M. Ž.: Prvo, Univerzitet je godinama namerno sistematski upropašćavan. **Inflacijom studenata i profesora, kao i kriterijumom moralno-političke podobnosti.** Univerzitet je stvarao kadar koji ni na koji inačin nije imao u sebi sposobnost za ono bez čega nema nauke: smelost za vlastito mišljenje, vlastito traganje za istinom. Što se tiče Akademije nauka, ona je isto tako nastajala po principu izbora ljudi, koji su bili zaslužni, u okvirima tog jednopartijskog monopola, pre svega svojom prošlošću, više nego što su zaslužni rezultatima svoga duhovnog stvaralaštva. Naravno, reč je samo o jednom proseku.

Mislim da Akademija nauka i ceo univerzitetski kadar profesora nisu sastavljeni od najsposobnijih ljudi koje narod ima. Najsposobniji ljudi ovog naroda su van Akademije nauka, van Univerziteta... To je nužna posledica jednog sistema u kome je svaka takva institucija, pre svega, privilegija i može se dobiti na osnovu usluga koje se daju režimu, vladajućoj klasi. Meri se time koliko je neko sposoban da bude instrumentalizovan za određeni politički režim, a ne koliko je zaista naučnik. To je jedno prokletstvo na ovim našim prostorima.

"Moralni uzor" nije stao na stranu zaštite života

Kad je reč o Pravoslavnoj crkvi, mislim da je ona sada u jednom velikom traganju za svojim identetitom. U toj težnji da ojača svoj institucionalni položaj, jedan deo **militantnog sveštenstva** je krenuo u neposredni dnevnopolitički angažman. **Mislim da crkva nikada neće moći da postoji ako se ne vrati onom svom jevanđeoskom, pastirskom pozivu**, dakle pozivu propovedi, razumevanja među ljudima...

"SVETLOST": *Šta je to u* ***eksdisidentskom biću****, što ga vuče* ***ka nacionalnom biću****? Zašto su se dolaskom višepartijskog sistema, umesto među liberalne demokrate, oni mahom svrstavali u* ***nacionalne trubače****?*

M. Ž.: To je, pre svega, naš fenomen - da ***jedan deo disidentske inteligencije krene u vode nacionalne mitologije.*** *Zapravo, taj deo naše inteligencije ima u sebi, kako bih to rekao, jaku dozu napoleonštine, odnosno težnje da se nametne kao arbitar, da deluje onako kako savremeni intelektualac ne sme da deluje - da programira, projektuje, planski predočava budućnost.. Dakle, da bude proizvođač ideja koje treba da budu uputi i norme za ponašanje drugih ljudi. To je osobina starog metafizičkog načina mišljenja koji je prestao da postoji u našem stoleću. Taj način mišljenja, međutim, ostao je u glavama mnogih ljudi do danas i doveo je do toga da se ti intelektualci pojavljuju kao predstavnici i interesa svoga naroda i kreću u vode programiranja patriotizma.*

"Srbija je najporaženija..."

"SVETLOST": Sve se više govori o ***opelu za Memorandum, o "Velikoj Srbiji"*** *kao velikoj zabludi, koja nas je koštala dosta izgubljenih života, nerazumevanja, izolacije, a kojoj su kumovali* ***"besmrtnici" iz SANU?***

M. Ž.: Memorandum kao nacionalni program, koji je za sobom trebalo da ima stvaranje jednog foruma, gerontokratskog foruma mudraca, koji bi tačno određivali šta je interes srpskog naroda, koji bi onda trebalo da bude obavezujuća norma, koja treba da se operacionalizuje u političku strategiju i taktiku postojećeg režima - sve su to ona ludila, oni užasi koje smo prošli i protiv kojih se jedan broj ljudi uporno borio. ***Tvorci tog programa sami su sebu učinili opelo rezultatima koji su sledili na osnovu svih tih njihovih bolesnih ambicija. Saznanje da je Srbija danas najporaženija u ovom ratu*** *dovelo je i njih, nadam se, do nekih oblika* ***samoosvešćenja.***

"SVETLOST": "Samo u tri pravca zaslužuju mase da bacim pogled na njih: kao blede kopije velikih ljudi, kao otpor velikima, kao oruđe velikima", rekao je Niče. ***Koliko su Srbi danas otpor, a koliko oruđe velikih?***

M. Ž.: Mislim da su Srbi sve više u otporima, da se nalazimo u vazi velikog otrežnjenja u odnosu na sve oblike onih ideoloških manipulacija koje su ovde, na ovim prostorima carevale, da je ljudima dosta nacionalističke euforije i starog klišetiziranog govora raznih ljudi koji nikako ne žele da shvate da sa javne političke scene treba da odu, da je ovo vreme kada mora da nastupi nova generacija.

Ovo je doba smrti vođa, ali i doba razvoja demokratskih potencijala, *znači kraj svih onih ljudi koji bi se javljali kao politički lideri ili očevi nacija. Njihovo vreme je prošlo i oni će biti zabeleženi kao* ***anahroni ostatak jedne kulture,*** *koja je dokaz da smo mi ovde na ovim našim prostorima bili*

jedan maksimum kompozitum između onoga što je predmoderno, onoga što je moderno i jednog novog senzibiliteta mlađih generacija koji se sve više probija.

("Svetlost" - 21. februar 1992.)

"Srbi nebeski narod... Molim vas, 'nebeski narod...' "

"DANAS": Da, to je krajnja posljedica kuhinje nastale u nekim intelektualnim krugovima Francuske 7. Nije li malo apsurdno da su u istom, Miloševićevom stroju, ti ljudi iz Bosne i srpski akademici?

M. Ž.: Smatram da je **Memorandum SANU glavni manifest srpskog nacionalizma**. Mislim da je Dobrica Ćosić najveći krivac institucionalizacije srpskog nacionalizma i vezivanja takozvanog srpskog nacionalnog programa za Miloševićevu stranku. **To je ogromna krivica Dobrice Ćosića** i ljudi koje je on poveo za sobom. Često govorim da je Dobrica Ćosić **okrvavio ruke do lakata**.. A njemu su se priključili ljudi koji su bili disidenti iz titoističkog vremena, ali veoma brzo su postali glavni nosioci srpskog nacionalizma. Šta se to s njima dogodilo kada su zaigrali **s Miloševićem u tom ludačkom kolu?** Verovatno su hteli brzo da naplate svoje disidentstvo učešćem u vlasti.

Matija Bećković - "nebeski akademik"

"DANAS": Navodno planiraju i izradu drugog dijela Memoranduma?

M. Ž.: Da, planiraju **Memorandum 2. Koliko sam upoznat, nameravaju da ga dopune i koriguju, jer je prethodni, kao što znate, bio "samo" nacrt i skica. To su intelektualci koji su intelektualno zapušteni, zaostali su u intelektualnom razvoju i u njihovim je glavama verovatno nacionalistički košmar. Prave određene ideološke projekte, a uzimaju ideologiju prošlosti.** A ta prošlost je samo slika i prilika njihovih ličnih ideologija. **Zato je prevlast takozvane istorijske svesti u Srbiji zapravo antiistorijska. To su mitomani, koje treba razotkriti.** To su zapušteni ljudi s visokim titulama, koji su se spetljali s Miloševićem i izmislili

*mitomansku tezu da su "**Srbi nebeski narod**"... Molim vas, "**nebeski narod...**"*

"DANAS": Ali upravo mitomanija i rat drže Miloševića na vlasti. Hoće li njemu, po Vašem mišljenju, za opstanak na vlasti biti potreban novi rat?

*M. Ž.: Sada da, s obzirom na to da je on promotor rata. Rat ga zadržava na vlasti, ali na vlasti ga može održati i takav završetak rata u kome bi on bio predstavljen kao izvršitelj istorijskog cilja srpskog naroda - "**svi Srbi u jednoj državi**", **dakle stvaranjem jedne nove "Velike Srbije"** u onim granicama koje su već označene - **deobom Bosne, dobijanjem krajina**. To bi onda zaustavilo demokratske procese i u Srbiji i u Hrvatskoj, a time bi se stvorili uslovi i za stvaranje novih konfliktnih zona. Jer u takvoj državi s njegovim režimom teško je zamislivo postojanje pravne države, zakonske kontrole **enormno narasle policije** koja se brutalno obračunava s političkim neistomišljenicima i **koja je danas predvodnik pljačke naroda**. Ako se danas protiv ratnog profiterstva bori jedan **Kertes**, onda možete zamisliti kakva je to država. To je, naravno, **pljačkaška država. To je gangsterska država.***

*"DANAS": **Po toj logici**, dakle, **izvjestan je i sukob na Kosovu?***

*M. Ž.: **Da, po toj logici je sukob na Kosovu veoma izgledan, ali i u Sandžaku s Muslimanima i u Vojvodini s Mađarima**. No, to je scenario koji bi za demokratsku Srbiju i nas koji živimo u njoj bio **katastrofalan**. Ako smo mi već izgubili suverenitet, jer on je prenet na Evropu, svet i Ujedinjene nacije, onda je ta Evropa dužna da primeni principe na kojima postoji. Principe humanizma i svih vrednosti koje je čine primamljivom za svakog čoveka. Onda ta Evropa mora da vodi računa da nema jednog rešenja za Balkan, a drugog za neke druge regije i konflikte. Oni se moraju rešavati istim normama. Ono što mi očekujemo je **pomoć u jačanju srpske demokratske opcije i demokratske opozicije**, upravo zato što je ona najslabija. Jer naša nacionalistička opozicija raspolaže dobrim sredstvima koja dobija od nacionalističke emigracije.*

("Danas", 7. septembar 1993.)

Nema nevinih

*"POBJEDA": Komunističkom jednoumlju je kraj. Šansa za demokratski preobražaj nije iskorišćena, prevladala je nacionalistička isključivost sa međuetničkim građanskim ratom. **Ima li nevinih u našoj krvavoj drami?***

M. Ž.: To je najgore što nam se moglo desiti. Iz jednog autoritarnog društva da upadnemo u još veću agresiju. Nacionalizam je sa svim svojim

oblicima **krajnje retrogradan**. I sada ono što je u Vašem pitanju posebno značajno jeste - **ima li tu nevinih?** Postoji sada kod nas, kada ovo užasno prolivanje krvi treba da se završi, i kada na javnu scenu kao ratni pobednici treba da se pojave ljudi koji su u stvari zlikovci i ratni zločinci, neophodnost da se priupitamo **ko je**, u stvari, **napravio ovaj rat**. Mi nismo bili nikakvom svojom tradicijom osuđeni na retorzije i na proizvodnju nacionalnih netrpeljivosti i mržnje. Po mom dubokom uverenju, **to je delo** koje je nastalo u **sprezi političara željnih da po svaku cenu sačuvaju monopol vlasti i jednog dela nacionalističke inteligencije koja je dala ideološku osnovu za nacionalističku politiku kod nas danas**. Ko je sve u tom poslu učestvovao - mi moramo odgovoriti, a to smo i počeli knjigom "Intelektualci i rat". Međutim, u tom poslu su učestvovali i članovi Akademije nauka, zatim Udruženje književnika, možda i drugih društava, stručnih, dakle, ljudi koji su na javnoj političkoj sceni mogli da poguraju javno mnjenje.

Učestvovali su tu i neki delovi Univerziteta, bez obzira na pobunjenu mladost koja je u Beogradu, za vreme studentskih protesta bila antinacionalistička. Učestvovala je i crkva, itd. Dakle, **mora se dati odgovor na pitanje ko je kriv**.

Danas se apsolutno teži da se sve racionalno u našoj kulturi zameni nekim oblicima pravoslavnog fundamentalizma, koji se tobože oslanja na vizantijsku tradiciju, ali tu tradiciju ne ume da čita kao deo jedne ekumenske kulture, jer i toga ima tamo, otvorene prema svetu, nego kao nešto što treba potpuno da se izoluje od svega što je razvoj u svetu racionalno doneo. **I sada treba kosovski mit, koji je pretvoren u politički mit, u političku ideologiju, da bude osnova za krajnje primitivnu sliku jednom narodu, sliku koja treba da govori o negativnim kvalitetima toga naroda**, i pre svega o ratničkom i bojovničkom sistemu vrednosti, koji je u osnovi, ipak, patrijarhalni i autoritarni. Preko njih treba da se pokažu vrednosti tzv. autohtone, izvorne, zaboravljene srpske tradicije. To je apsolutno opasno, u tom populizmu su se intelektualci mnogo udvarali svakom narodu i zna se šta je to. Svako udvaranje narodu je jedan oblik autoritarne mitologije. **Doprinosi se i pomaže vlastitom narodu samo ako mu se govori istina**. Intelektualac mora da bude čovek koji rizikuje da stalno bude progonjen i napadom od te ideologizovane i mistifikovane svesti većine, ali on mora da izdrži u tom naporu i da kaže istinu o položaju i stanju duha svoga naroda. Tek tada kada to govori, on može da kaže da je pripadnik jednog naroda. Onda kada počne da se stidi svih nedostataka,

pogotovo u ovim našim uslovima, on je daleko odgovorniji i od onoga koji peva ode svom narodu.

("Pobjeda", 17. oktobar 1993.)

Radi se o fašističkoj agresiji

*"HAS": Nedavno ste kao član grupe "**Živeti u Sarajevu**" posetili Sarajevo. Kontaktirali ste i sa "**Srpskim građanskim većem**" koje ni inostrana javnost ne priznaje za predstavnike bosanskih Srba. Kako sarajevski Srbi gledaju na one Karadžićeve i da li je tačna priča nekih naših sredstava informisanja **da su Srbi koji su ostali u Sarajevu izdajnici?***

Rušenje gradova
Sarajevska Vijećnica u plamenu

Zgarište od Vijećnice

*M. Ž.: Takozvani predstavnici Srba u BiH na čelu sa Karadžićem imaju strahotne rezultate svoje politike. Pre ovoga rata u BiH je bilo 1. 400. 000 Srba. Procenjeno je da je poginulo oko 100. 000 Srba i oko 200. 000 Muslimana a 350. 000 je otišlo iz BiH. Službeno, sada u dvočlanoj federaciji ima oko 200. 000 Srba, a na 70% teritorije Karadžićeve Republike Srpske oko 550. 000 Srba. **Ko može posle ovih strahotnih rezultata da sebe nazove predstavnikom bilo kog dela tog napaćenog naroda? Mogu li to vinovnici krvoprolića?** Kako protagonisti ovoga rata mogu sa idejom o nemogućnosti zajedničkog života Srba i Muslimana u Bosni da traže prisajedinjenje etnički čiste tzv. Republike Srpske*

multinacionalnoj matici Srbiji? **Šta bi se desilo sa Srbijom kad bi ti principi etničkog čišćenja bili preneti na njeno tle?** Fašistička osnova ideologije etnički čiste Srbije nikada ne može biti osnova za legitimnost sadašnje vlasti u tom delu BiH. **Takozvani "Alijini Srbi", Srbi "izdajnici" koji grade zajednički život sa drugim nacijama u ovom gradu su osnova života.** Oni su duboko preživeli i shvatili istinu da ako u BiH nema zajedničkog života, u njoj nema ni života.

"HAS": **Da li ste među muslimanskim stanovnicima** koji su, po mišljenju mnogih, najviše stradali u ovom ratu, uočili revanšizam i želju za osvetom?

M. Ž.: Svi građani Sarajeva su oslobođeni želje za revanšizmom i osvetom. **To posebno ističu predstavnici muslimanskog naroda, koji su najviše stradali u ovom ratu. Oni samo, i to svi bez izuzetka žele, da prestane satanizacija muslimanskog naroda u javnim glasilima Srbije,** žele da se svi krivci za ovo sumanuto ubijanje kazne i žele da se užasi ovog krvoprolića ne zaborave **i vrlo sistematično sakupljaju podatke o zločinima ovog rata.** Ne radi osvete, već radi opomene.

Preživljavanje u Sarajevu pod granatama

Bosna i Hercegovina je pred rat bila poprište naivnog mirotvorstva. Antiratne manifestacije su bile najveće u Sarajevu. Sarajlije sada žive sa bitno promenjenom svešću. Njima je dosta humanitarnog odnosa prema BiH, jer su oni sačuvali dve bitne stvari. Sarajevo se branilo dvostruko, protiv sila mraka van Sarajeva i protiv sila mraka u Sarajevu; protiv raznih Caca, Ćela, Prazina, koji su u Sarajevo donosili krvoproliće na osnovu nacionalne i verske isključivosti. Sarajevo je nadmašilo zlo s brda i razvilo ljudsku solidarnost među stanovništvom. Kada je u Sarajevu bilo na stotine mrtvih, među njima najviše Muslimana, Marko Vešović je u Kamernom teatru 55 mogao govoriti, kao što se u Sarajevu igrala i predstava "Siroti mali hrčki"

Gordana Mihića... Gudački kvartet kamernog teatra izveo je za vreme granatiranja grada 130 predstava. Muzicirano je i u vreme pokolja na Markalama. **U tom duhu otpora zločinu i zlu, niti je bilo, niti ima želje za osvetom.**

"HAS": Mnogi veruju da će Sarajevo ipak biti podeljeno. Šta bi taj svojevrsni "bosanski zid" doneo Sarajlijama?

M. Ž.: Sarajevo nije samo grad patnji i stradanja već i grad ozbiljnih planova o budućem životu, ozbiljnih projekata izgradnje budućeg života, grad vere u budućnost, slobode i prosperiteta. Grad u kome se prave planovi organizacije novog života. **Građani Sarajeva ne mogu da zamisle, ne samo podeljeno Sarajevo, nego ni Bosnu. Oni s pravom ovaj rat nazivaju fašističkom agresijom. Samo celovita Bosna može biti zemlja u kojoj će ljudi moći da se vrate na svoja ognjišta**, zemlja u kojoj neće imati mesta proizvođačima verskih i nacionalnih mržnji. **Ne samo podeljeno Sarajevo već i podeljena Bosna bila bi izvor novih patnji i stradanja.**

"HAS": U Sarajevu vlada kakvo-takvo primirje. Šta mislite da će biti ako se rat nastavi?

M. Ž.: Među građanima Sarajeva ima i bojazni da će se rat nastaviti, ali i nade u njegov brzi kraj. Kada razmišljaju kao normalni ljudi, oni ne veruju da ratni zločinci mogu biti trajni pobednici, ne veruju u mogućnost etnički čistih država, ne veruju da bi svet mogao da prizna rezultate nasilja, jer bi tada svi principi na kojima počivaju uslovi za normalna život bili narušeni. **Prestanak tragedije BiH je uslov da se zločinački rat na ovim prostorima kao požar ne proširi na prostore Balkana**, i svest o toj opasnosti im daje nadu.

("HAS", 2. avgust 1994.)

"ODGOVOR": Dužnost nam je da mladima otkrijemo istine o ovom ratu...

M. Ž.: **Zna se da je u ovom ratu najviše etničkog čišćenja bilo u Bosni.** Zločinac ne pripada nijednom narodu. On je zločinac. Interes svakog naroda je da zločince kazni. Danas inteligencija, angažovana za borbu protiv Haškog suda, znači ponovo borbu protiv interesa vlastitog naroda. **Koja ih logika navodi na to da brane srpski narod od zločinaca kao da ti zločinci izrastaju iz bića srpskog naroda?** A ne izrastaju. **Duboko verujem da je u najvećem interesu srpskog naroda da mu se predoči sva istina o zločinima u ovom ratu.** Da bi došlo do nekog novog početka i do samoosvešćenja, koje možda nije važno za generaciju kojoj ja pripadam, ali

je neophodno za mlade generacije koje treba da žive na jedan drugačiji, humaniji način. Jer mi smo rezultate ovoga rata isporučili upravo našoj deci, **ako im isporučimo još i neistinu i sve oblike mistifikacija i zabašurivanja istine o tragediji koja nam se desila, mi činimo zlo prema njima**. Naša dužnost je da što je moguće više otkrijemo istine o ovome ratu, sa svešću o tome da zločini ne pripadaju narodima nego pojedincima i da je u interesu svakog naroda da se zločini otkriju. Zamagljivanje je od najmanjeg interesa za svaki od naroda, i za srpski, i za hrvatski i za muslimanski. A otprilike se, na osnovu uvida u realno stanje stvari, zna ko je najviše zločina činio: najviše je činio onaj ko je bio najbrojniji.

("Odgovor", 26. mart 1996.)

"Istorijsko opravdanje" ideje varvarizacije

"Za društvo bi bilo nemoguće ostaviti zločin nekažnjenim jer bi onda on bio postavljen kao pravo."
(Hegel, "Osnove filozofije prava")

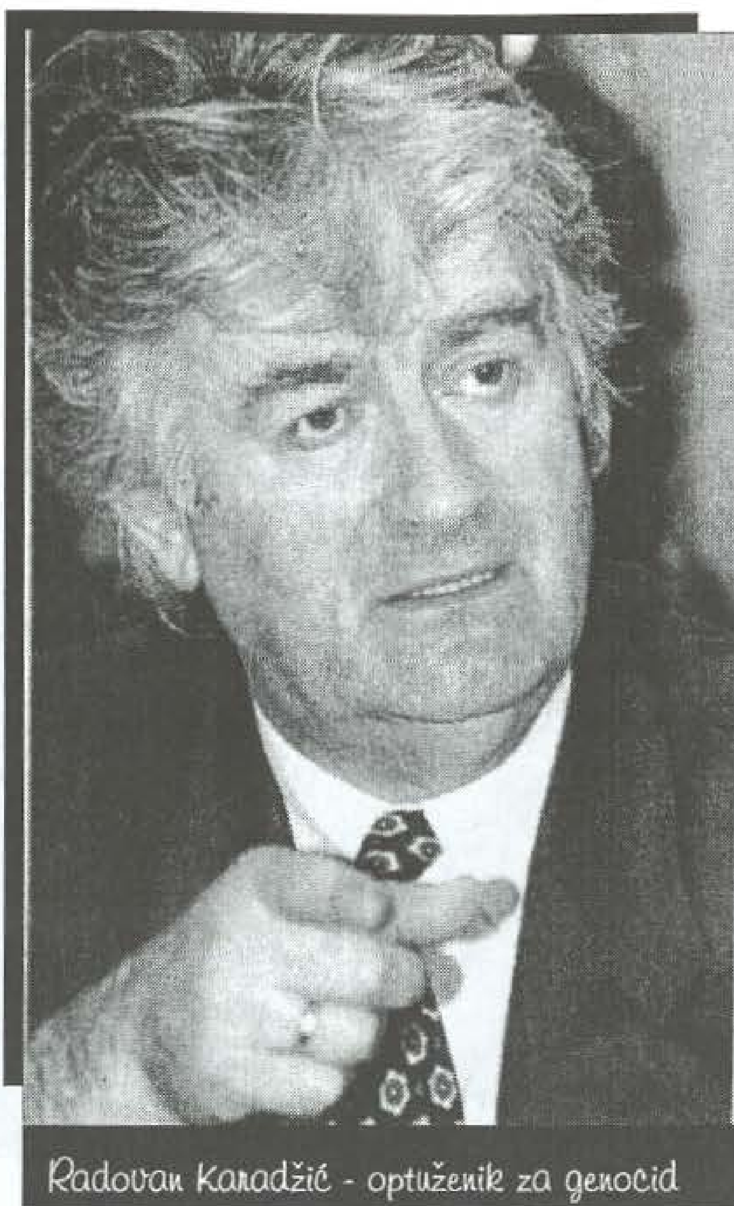
Velikosrbi su se ponovo oglasili. Brane svog štićenika. Čoveka kome su namenili "istorijsku misiju" da u delo sprovede njihovu ideju ostvarenja "prava srpskog naroda na samoopredeljenje" koje se može realizovati jedino stvaranjem nove srpske države u kojoj bi svi Srbi živeli zajedno. Za njih je Karadžićevo vojevanje, inače sprečeno zaverom stranih sila, samo dobar i mudro trasiran put borbe za srpske nacionalne interese.

Oni nisu nikada hteli da govore o monstruoznosti zločina koje su napravili u ovom ratu. O njima su oni ćutali, ili pravili računice balansa da bi zločine "pravedno raspodelili" na sve zaraćene strane ili govorili samo o srpskim žrtvama. Vapaji zaklanih među drugim nacionalnostima nisu do njih dopirali.

Naprezali su se do izbezumljenosti da pokažu "istorijske uzroke" ovog klanja. **Za njih je ovaj zločin bio oslobodilački rat "ugroženog Srpstva".** Jedan broj potpisnika proglasa za zaštitu Radovana Karadžića učestvovao je u planiranju rata za novu srpsku državu. **Taj planirani zločin oni objašnjavaju kao nacionalni, verski i građanski rat.** Posledice ovog zločina pripisuju narodima. U vreme najvećih genocida, kakav je bio onaj u Srebrenici, **podsticali su Karadžića da vojuje i etnički čisti svoju novu državu.**

Sprečila ih je u tome "svetska antisrpska zavera".

Svoj narod su usrećili milionskim izbeglicama u maloj Srbiji, ljudima koji žive u bedi i poniženju u svojoj matici zemlji. Njihove ideje su oterale mladost ove zemlje van Srbije. Najobrazovaniji i najtalentovaniji su pobegli od njihovih propovedi prava srpskog naroda na samoopredeljenje, da ne bi otišli na klanicu da ubijaju i budu ubijeni. Njihove ideje su dovele do razorenog i kriminalnog društva u kome živimo. Besomučno su harangirali protiv protivnika ovog rata kao "apstraktnih pacifista" i "izdajnika sopstvenog naroda". Kad se pomislilo da treba konačno da ućute, **oglasili su se zahtevom za oslobađanje Karadžića od odgovornosti za zločine u ovom ratu.** Po njima, tamo gde je Karadžić ratovao, tu zločin nije postojao. Odgovorne za zločine stalno prebrojavaju po nacionalnoj osnovi. **A zločincima neće suditi nijedna nacija, njima mora da sudi pravda.**

Radovan Karadžić - optuženik za genocid

Ako Radovan Karadžić nije kriv, zločina zaista nije ni bilo. Masovna ubijanja nisu bili genocidi u Srebrenici, Prijedoru, Foči ("Srbinju"); nema porušenih bogomolja i raseljenih lica, nije bilo ubijanja Sarajeva, sve su to bili legitimni oblici borbe za srpski nacionalni interes i anonimna dela zavađenih naroda.

Glavna briga potpisnika ovog proglasa je da se nacije ponovo ne pomešaju, da se učvrste postojeće granice razdeoba da bi narodi u tim novostvorenim bantustanima, izolovanim od sveta sačuvali nacionalnu svest. Njima je Radovan Karadžić potreban da bi se rezultati ove barbarizacije sačuvali i u njima našlo "istorijsko opravdanje" za one ideje koje su podstakle zločin ubijanja u ime nacionalnih interesa. **Oni ni danas nisu u stanju da shvate koliko su te nakazne državice, stvorene zločinom,**

opasne za opstanak same Srbije kao države, koliko one u Srbiji podstiču nacionaliste drugih nacija da krenu istim putem realizacije ideje jedna

Šubara - "posuđena" u razorenom Vukovaru

nacija - jedna država.

*Poznati engleski filozof **Džeremaja Bentam** nas je upozorio: "Ako bismo počinjeno krivično delo mogli držati za izdvojenu činjenicu, nešto što se nikada neće ponoviti, kazna bi bila beskorisna. Ali kad uzmemo u obzir da nekažnjeni zločin ostavlja otvoreni put za zločine ne samo istom delinkventu već i svima koji možda imaju iste motive i prilike da krenu tim putem, spoznajemo da kazna izvršena na pojedincu postaje izvorom sigurnosti za sve." (J. Bentam, Principi krivičnog zakona).*

U ovom ratu smo se iskušavali do sada kolektivnom kaznom, kažnjavanjem nevinih, embargom, sankcijama i sl. Neophodno je kazniti prave krivce. ***Potpisnici Deklaracije, u stvari, traže zaborav zločina i odsustvo odgovornosti pravih krivaca. I naravno, taj njihov zahtev je njihova nova izgubljena bitka.***

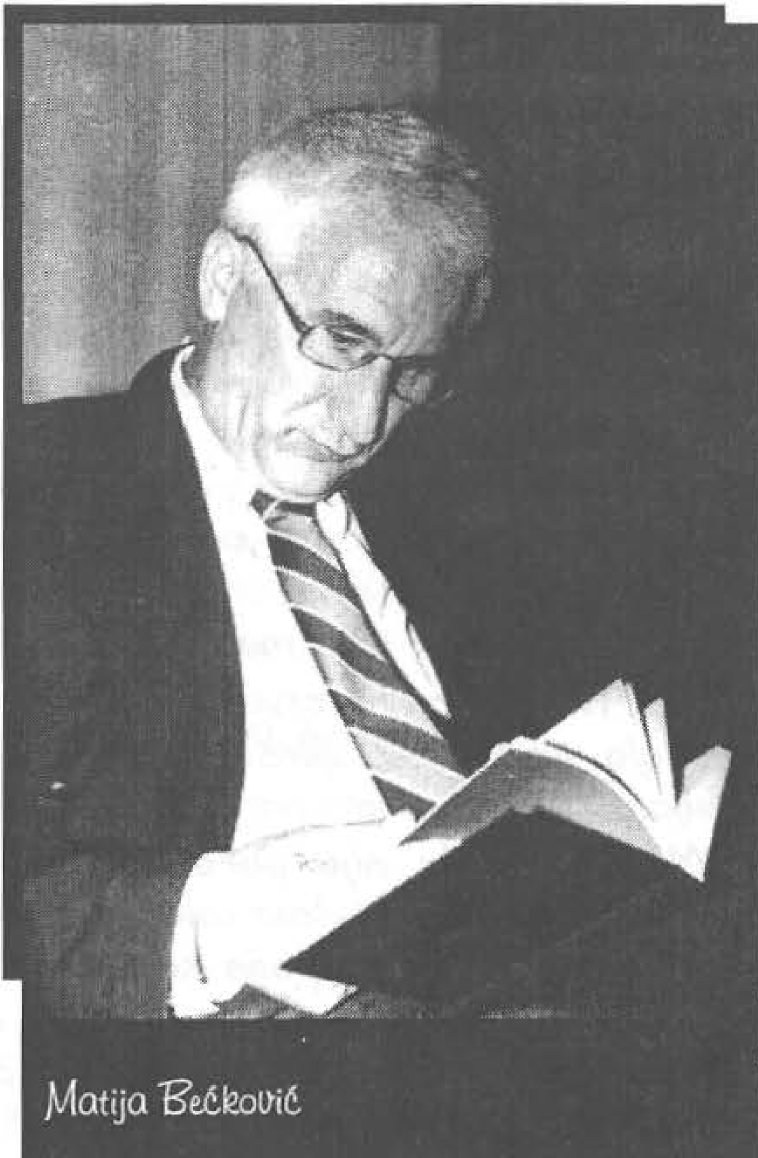
Miladin Životić
("Naša Borba", 26. juni. 1996.)

Miladin Životić

"NACIONALIZAM JE PARANOJA"

"STAV": Adorno je Aušvic odredio kao tačku nakon koje se mora prevrednovati smisao umetnosti, pa će to verovatno morati i naši stvaraoci posle Vukovara, Dubrovnika, Pakraca...

M. Ž.: **Aušvic i Vukovar u podjednakoj su meri simboli bezumlja i destrukcije koji su posledica paradoksalnog spoja iracionalnog i naopake racionalnosti.** Aušvic je nepovratno kompromitovao jednu ideologiju i bacio čak gustu senku na čitav jedan narod. Mnogi su danas skloni da rat i logore pripišu tobožnjoj urođenoj nemačkoj agresivnosti, što smatram nedopustivim amoralnim uopštavanjem. Ako se iz razaranja može izvući nekakva korist, u slučaju Vukovara mogla bi to biti konačna smrt komunističkog sistema u našim prostorima. I tu ima i neke "srećne" analogije. **Vukovar baca takođe gustu senku, u ovom slučaju na oba sukobljena naroda... Ali ne mogu da ne priznam da su Armija i Srbi taj prljavi posao obavljali dajući svemu privid pravednog rata, izigravajući heroje i zaštitnike srpskog naroda.** A kakvi su se prizori ukazali pred nama: mase mrtvih, i svakom je pametnom (poštenje na stranu) jasno da to nisu mogle biti samo žrtve hrvatskih vojnih odreda, jer su u porušenom Vukovaru, kao u strašnoj klopci, i oni morali masovno da stradaju, kao i ostali hrvatski živalj, od **daleko razornijeg "oslobodilačkog oružja"**. A grad je tako temeljno razrušen, da se slike mogu uporediti samo sa nemačkim razaranjima na ruskim teritorijama ili pak sa savezničkim u Nemačkoj. **Niko, međutim, u**

Matija Bećković

susretu sa **Aušvicom nije mogao da oseti radost pobednika. Do temelja sravnjen Vukovar proglašen je za srpsku pobedu i ne znam kako će se u okvirima jedne nacionalne svesti moći da ispravi ta perverzna logika. Dubrovnik je takođe žrtva jedne naopake logike.** I tu je bilo u pitanju jedno **ili/ili - "kamenje" ili ljudski životi** - koje su kao tobožnju dilemu postavili oni kojima nisu sveti ni "kamenje" ni životi. Pre svega jer ne znaju da je sve što je nepovratno sveto, a još manje da je u tom nasleđu jedini dokaz ljudskog trajanja i najdublja svrha čovekovog postojanja.

"STAV": Još 1988. **dr Ivan Đurić** je za potrebe EZ napravio analizu o položaju Srbije i pokazao da **srpski narod nikad u svojoj istoriji nije bio tako usamljen**. Čime tumačite toliku **mundofobiju srpskog režima**, kojom je i nacija inficirana, pa su u opticaju termini o **sabornom, svetosavskom, pravoslavnom, ali ne i evropskom srpskom narodu?** Više se insistira na vepru sa Karađorđeve zastave, nego na primer na Brani Petronijeviću ili Cvijiću.

M. Ž.: Kada u jednoj sredini počne da kola teorija o zaveri (ta politička izvedenica iz gnostičkih teorija) onda se toj sredini loše piše, jer to je znak da oni koji treba da reše njene probleme nisu za to kadri pa pribegavaju oprobanom metodu uvođenja tzv. **"državnog razloga" i izmišljanju neprijatelja. No, mnogo je veća nevolja što taj strah od Zapada postaje prava zaraza** i on nas može dugo držati, bez ikakvog embarga, u samoizolaciji u kojoj će se boriti za prevlast martiraska osećanja i pompijerska nadmenost. A s tim se daleko ne stiže. **Što se tiče sveta, on nas s pravom povezuje s rušilačkim instinktom Armije** i s njenim megalomanskim i krajnje egoističnim ciljevima. Ništa nismo učinili da to razdvojimo, ako se išta ima razdvajati.

"STAV": Nakon mirotvornog apela 18 uglednih akademika, ekspresno je stiglo ograđivanje genseka SANU **Dejana Medakovića.** Mislite li da Srbija u Akademiji ima paralelni sistem vlasti?

M. Ž.: **Možda nije paralelna vlast, ali je jedna od najmoćnijih institucija na koje se vlast oslanja. Njen lični ugled nesumnjivo raste, a s njim i moć, jer ta gospoda koja su uzela pravo da zastupaju "srpske interese", bilo kakvi da su pametniji su, elokventniji, pa i pretenciozniji od naših gotovo poslovično glupih političara, s čijom se glupošću narod pomirio kao s prirodnom nepogodom**, što znači da ju je prozreo. Ali se u ovu gospodu gleda kao u bogove. A specimeni su izabrani za svačiji ukus: **Bećković je zadužen za plemensko naricanje, Medaković zadovoljava uglađenu građansku gospodu** i treba da posluži kao **krunski adut** u večnom odmeravanju snaga po pitanju otmenosti na relaciji

Zagreb-Beograd (posle Efemerisa jedan je uistinu značajan pisac rekao za gospodina Medakovića da je jedna od naših sestara Bronte: pogađate koje su druge dve), ***dok je Antonije Isaković najbolji primerak komunističke nadmenosti i ograničenosti...*** *I to je "borbeno jezgro" oduzelo reč tolikim časnim i mudrim ljudima koji pripadaju SANU.*

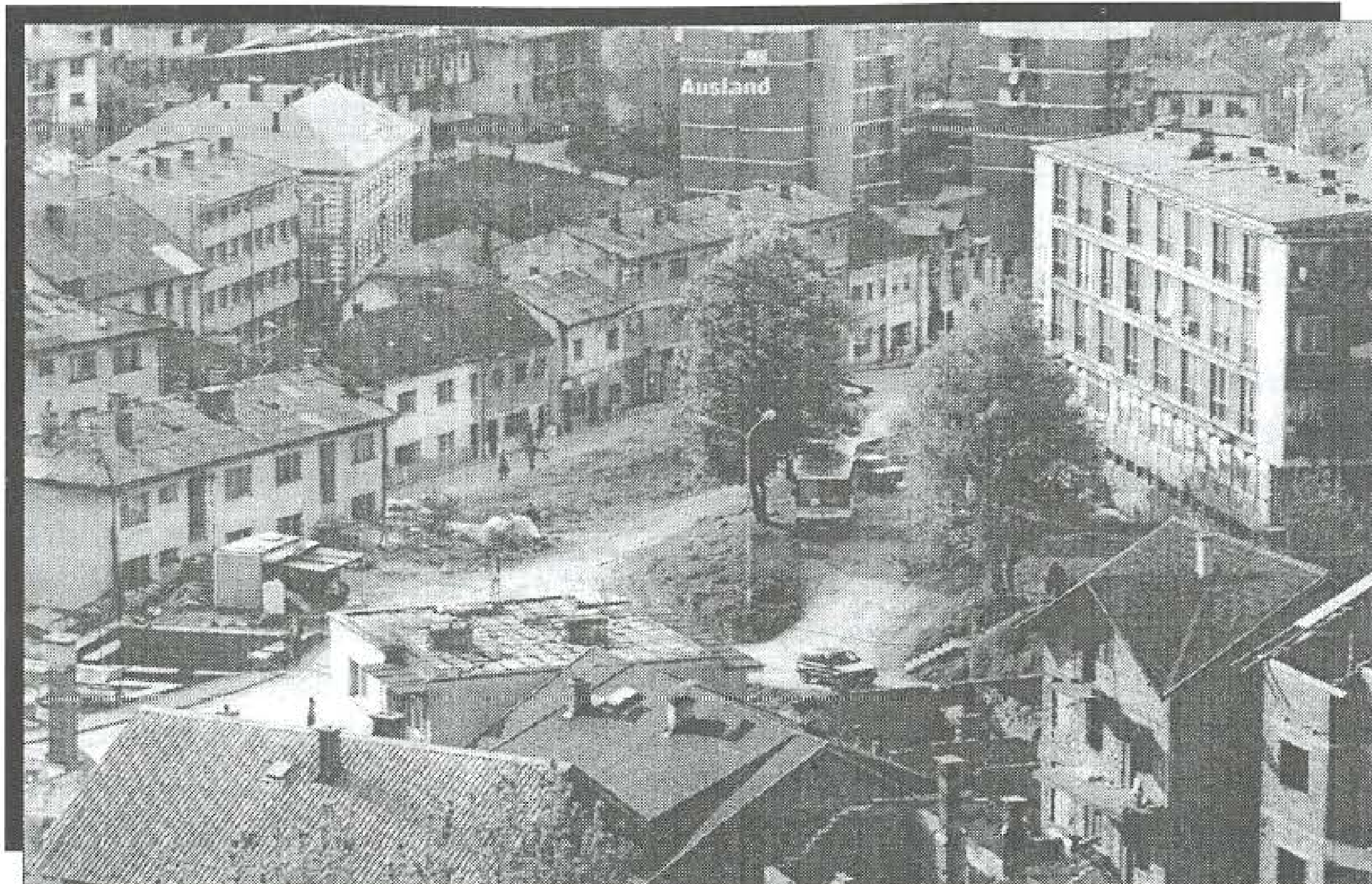
"STAV": Takozvani ***"intelektualni princ Srbije"*** *već decenijama ponavlja kako Srbi gube u miru ono što dobiju u ratu, iako malo kritičniji istoričari znaju da je Srbija od Ička pa sve do pojave posleratne ruralno-učiteljske generacije bila uspešna i u ratu i u diplomatiji. Da li je ova teza doprinela militarizaciji svesti dela srpskog naroda?*

M. Ž: Teza ne samo da nije tačna, već je i kriminalna po konsekvencama koje bi mogle uslediti kad bi je ljudi ozbiljno prihvatili. Ona je istovremeno jedna od onih fraza za koju je kadar samo Dobrica Ćosić, *ta pučko-školska figura, koja bi nanela štete i kao provincijski učitelj, a kamo li kao osoba kojoj se, uprkos njenoj uprošćujućoj pameti, daju tako krupni "nacionalni zadaci". No ne mogu tek tako zbrisati književni ugled tog čoveka, za koji, naravno, nije on sam zaslužan (uvek je imao moćne zaštitnike), mogu samo pokušati da ga najpre sebi samom objasnim. On ima čitalaca u svim slojevima, što znači da za svakog ima po nešto. Najpre ima impresivnu književnu megalomaniju, pošto je* ***uvrteo sebi u glavu i ubedio druge da je duhovna vertikala celog svog naroda. Zauzeo je prostor Boga*** *na ispražnjenom nebu, zato je njegovo delo biblia pauperum, nedostaju samo slike. I taj je gospodin već četrdeset godina književna veličina i ja sam ga, iako "predratno dete", još kao partizanskog vunderkinda morala da čitam u obaveznoj lektiri. "No gde su u nepovrat otišli duh i ukus ove nacije" (kako bi rekao Krleža za sve nas skupa), ostaje tek da se odgonetne.*

("Stav", 20. decembar 1991.)

PRIMERI "ČOJSTVA I JUNAŠTVA"

(Miladin Životić)

Srebrenica

Jedva je bilo mogućno odgledati emisiju o osvajanju Srebrenice koju je snimio jedan od reportera-marodera, po nadimku "Piroćanac", a u subotu je 15. jula 1995. godine emitovao **TV "Studio B..."** Onome ko je smogao snage da to odgleda do kraja, i želeo da vidi, pred očima se ukazala jedna od onih istina s kojom će svakom čestitom čoveku biti nepodnošljivo da živi. **Svi podaci o "trijumfalnom" pohodu na ovaj gradić svedoče o moralnom padu srpskog naroda čije dimenzije slute antropološku katastrofu.**

Treba samo krenuti od osnovnih podataka koje nam je pružila ta trijumfalistička reportaža. Najpre taj da je **Srebrenica** bila **grad od 7.000 stanovnika. Znači da su ti ljudi odnekud bili proterani i zgurani u prostor iz kojeg se nisu mogli maći. Reč je o opsadi sa svim elementima srednjovekovnog ratovanja**: onaj ko se skloni u grad samo je relativno bezbedan, što će reći onoliko koliko se može biti bezbednim u klopci. I

tvrditi da su ti opkoljeni ljudi mogli predstavljati bilo kakvu vojnu opasnost za Srbe više je no cinično, to je naprosto bestidno.

Bestidnost te tvrdnje pokazala je pomenuta TV emisija. **To malo žalosno naoružanih Muslimana, savršeno nemoćnih pred srpskom vojnom silom (čijom se snagom Piroćanac razmeće), rasterivano je po obližnjim brdima i na njih se išlo u lov kao na divlje zveri. Taj prizor njihovog zarobljavanja (onaj koji se smeo zabeležiti kamerom) bio je više nego potresan.** *Nekoliko već uveliko glađu i žeđu iscrpeljenih ljudi, u odeći koja nije imala nikakva vojna obeležja (presvukli su se u planini, vele Srbi),* **među njima dva-tri dečaka od četrnaest-petnaest godina,** *spuštaju se niz ogoljenu padinu, u susret dobro naoružanim vojnicima, odevenim u besprekornu kamuflažnu uniformu, s napadnim vojnim oznakama, nadmenim, a tobože ležernim i prijateljski prostosrdačnim.* **(Možemo samo zamisliti šta se događalo kad je kamera prestala da snima.)**

Žrtve srpskog zločina...

...djeca Srebrenice

A onda ulazak te "pobedničke" vojske, te, do zuba naoružane vojske u opusteli grad. *U gradić, s tipično orijentalnom arhitekturom, ulaze, dakle, vrli oslobodioci, idu sredinom ulice, hodom seoskih đilkoša, sa sigurnošću pereiferijskih mangupa. Na stanici milicije već oznake "nove" države, jer zna se kako se i gde najpre učvršćuje vlast.* **Mnogima od te bratije telo kipi iz uniforme... A reporter, jer mu ovaj prizor nije dovoljno sablasan, veli kako grad baš i nije tako porušen kako se mislilo.** *Za čestitog čoveka to je pak samo dokaz više da nije imao čime da bude branjen, da bi ga potom "oslobodioci" mogli rušiti.*

U jednom trenutku, i sasvim **nakratko, snimak, pravoslavne crkve: čitava, previše čitava,** *da bi bila prizor dostojan propagande. Jer, eto, hteli - ne hteli, imamo dokaz da* **tu crkvu Muslimani nisu digli u vazduh,** *takvo*

se "neodgovorno" lice, eto, nije našlo u tom nesrećnom gradu. **Stvar nezamisliva s džamijama u bilo kojem "čisto srpskom" mestu.**

A onda prizori hiljada i hiljada kubika posečenog drveta, u svakom dvorištu, pred svakom kućom, jer zime su duge i teške, to meštani već znaju po ovim trima koje su proveli u ovoj "zaštićenoj zoni". Potom slike unutrašnjosti kuća: znaci panične hitnje kojom su domovi napuštani; "uzeli su samo ono najvažnije", veli reporter, sve ostalo je, dodajmo, prepušteno "pobednicima".

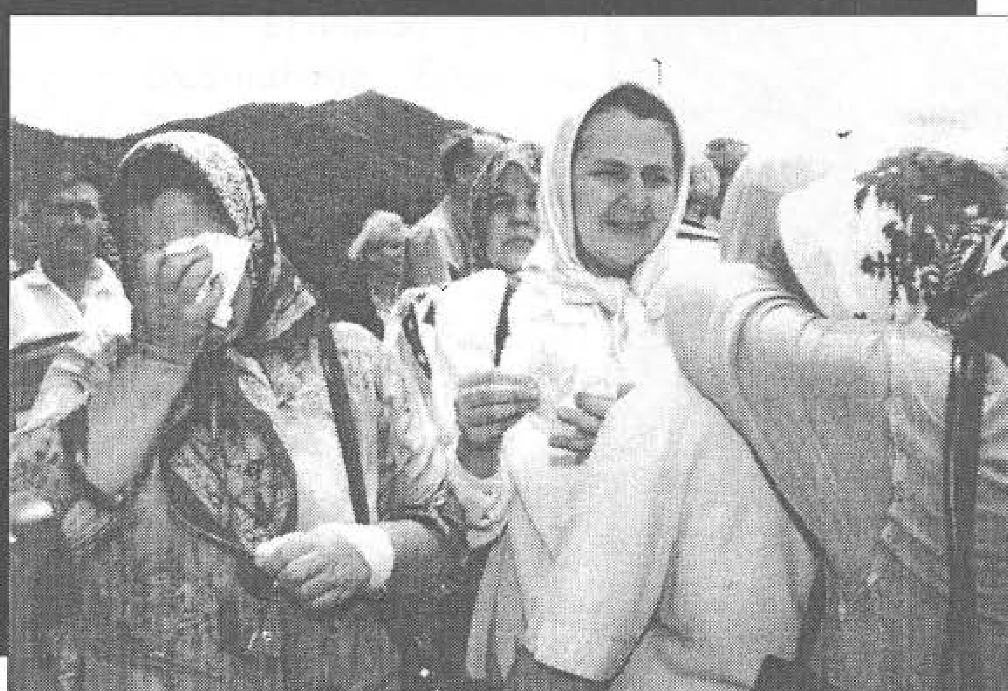
O kolonama izbeglica da ne govorimo: kilometri koji se prelaze pešice, prepuni stočni kamioni, **rasklimani autobusi u kojima su isključivo žene i deca** i čujemo glas reportera (ovi su ga prizori i inače manje zanimali), koji ih pita, onako unezverene (i očekuje od njih istinu!), kako se s njima postupa.

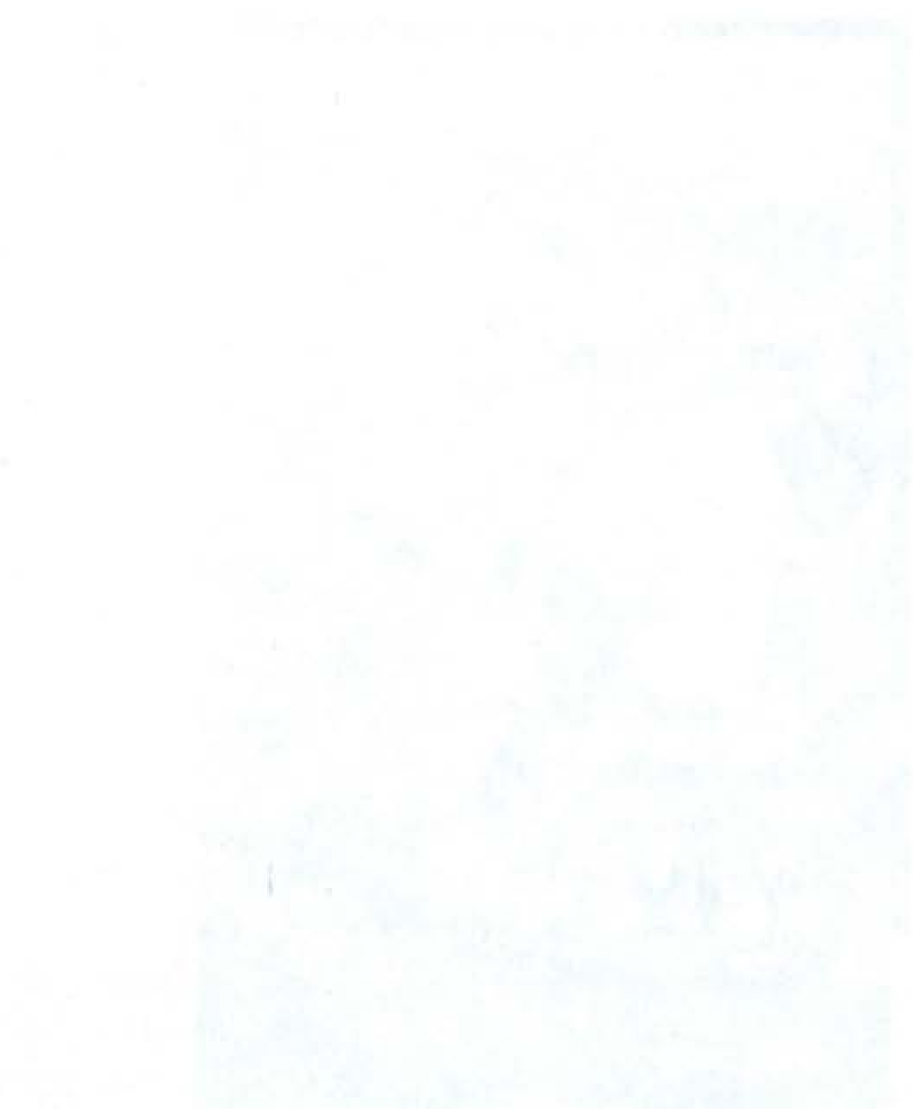
I čovek se pita, mora se pitati, kako to ta sirotinja ugrožava "hrišćansku civilizaciju" čiji su veliki i nekoristoljubivi zaštitnici Karadžići, Mladići, Koljevići. I kakva je zapravo "hrišćanska civilizacija", koje su to njene vrednosti, kad su joj sredstva "odbrane" tako monstruozna i inspirisana tako niskim pobudama.

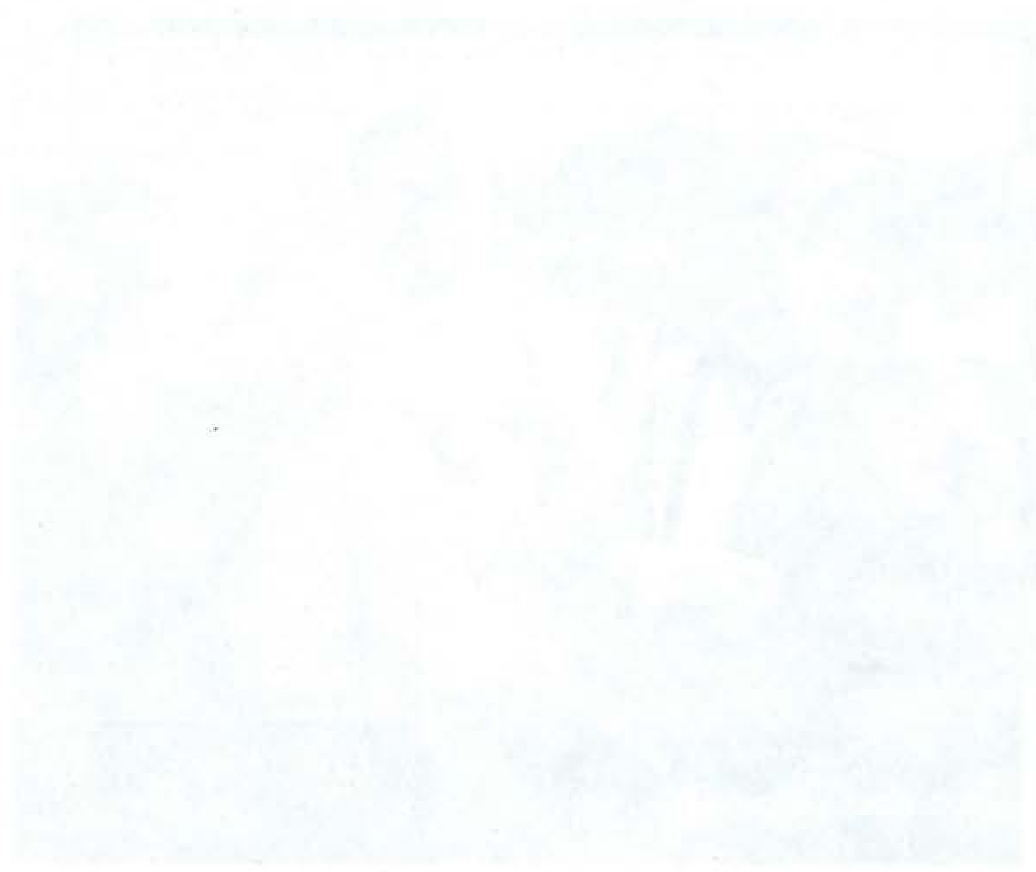
Verujem da je slična reportaža, slavodobitna i podla, bila emitovana na HTV po ulasku hrvatske vojske u Zapadnu Slavoniju. No to samo podlacima može biti alibi. **Ovaj se rat, međutim, i održava na ravnoteži podlosti. Onaj ko u toj ravnoteži ne može da učestvuje, a to su Muslimani, očita je žrtva.** Nema tih reči koje im se mogu uputiti kao uteha, možda samo jedna **talmudska izreka: "Bolje je biti među progonjenima, nego među progoniteljima".**

("Naša Borba", 18. jul 1995.)

Molitva prognanice

Tuga i bol prognanik

Gojko Berić

"SARAJEVO NA KRAJU SVIJETA"

(Odlomci iz knjige)
"Oslobođenje" Sarajevo - 1994.

Kako se "Andrić popeo na Pale"

Mirovnim sporazumom u Daytonu, rat u Bosni je završen. Njegovi srpski ideolozi razočarani su i šute, kao da s tom pričom nemaju ama baš nikakve veze. ***Predvođeni piscima koji su odrasli uz gusle i mitove, oni su huškali na pokolj, tvrdeći kako su vjerska i nacionalna mržnja historijski fatum Bosne.*** *Stranac koji danas prođe ovom razrušenom, spaljenom i opustošenom zemljom, preplavljenom grobljima i stratištima, mogao bi pomisliti kako je ta* ***intelektualna rulja*** *na čelu sa* ***Dobricom Ćosićem*** *ipak bila u pravu.*

Sjećam se jednog događaja iz prvih dana opsade Sarajeva, kada mnogi njegovi građani još nisu shvatali šta se zapravo događa. Tada je pažnju sarajevskih medija privukao podvig jedne starije Bošnjakinje. Zvala se ***Fatima Turkušić*** *i živjela je u kući smještenoj u šljiviku na padini jednog od mnogobrojnih sarajevskih brda.*

U njeno naselje banula je grupa četnika i počela terorizirati i ubijati Bošnjake. U pucnjavi koja je nastala, ***Fatima je ranjena ispred svoje kuće.*** *Uspjela je da se sakrije iza jednog drveta i* ***kad su joj se četnici približili, bacila je na njih bombu.*** *Nekoliko ih je poginulo, a ostali su se razbježali.*

Fatima je u bolnici pričala novinarima kako je, ***kao djevojčica, pedeset godina ranije, preživjela masovan pokolj Muslimana u istočnoj***

Zgrada Vlade BiH u plamenu

Bosni. I tada su četnici počinili genocid nad svojim komšijama. Osjetivši miris novog klanja, Fatima je, sada već u godinama, nabavila ručnu bombu, koju je uvijek držala na dohvat ruke.

Ne znam je li Fatima preživjela opsadu Sarajeva. Osim velike lične hrabrosti, u njenoj sam priči prepoznao jedan od bosanskih i balkanskih arhetipa - **dugotrajno pamćenje zla.** (op. priređivača: Da li kod svih na Balkanu?)

Ovaj rat bio je okrutniji od svih dosadašnjih. **Britanski pukovnik Bob Stewart bio je očevidac morbidnog zločina koji su nad Bošnjacima u Ahmićima počinili pripadnici Hrvatskog vijeća odbrane.** "Ne bih želio da nešto slično više ikada vidim", izjavio je Stewart vrativši se kući. Najsnažniji utisak koji su stranci ponijeli iz Bosne i Hercegovine bila je - mržnja. To su tvrdili svi, od novinara i vojnika UNPROFOR-a, do diplomata i humanitaraca. Oni su vidjeli mržnju i u očima političara i na licima ratnika. Psihijatar Radovan Karadžić dosjetio se kako da im "objasni" njeno porijeklo, a time i tobožnji uzrok rata. Kao ključni argument, poslužila su mu neka od najpoznatijih djela nobelovaca Ive Andrića. Kad je rat počeo, već prve televizijske slike iz Foče i Višegrada bile su užasne: **srpske zastave na džamijama, muslimanske kuće u plamenu**, tijela ubijenih ljudi po ulicama, kolone progranika.. **jedan srpski oficir pruža oficiru iz sastava UN knjigu *Na Drini ćuprija* i kaže: "Pročitajte i sve ovo ćete shvatiti!"**

Karadžić je naredio da se čuvena Andrićeva priča "Pismo iz 1920" prevede na nekoliko jezika. Ta je priča obavezno dijeljena strancima koji su dolazili u njegov štab na Palama. Junak priče je mljekar Maks Levenfeld, Sarajlija po rođenju, sin bečkog Židova i Italijanke iz Trsta. Andrićev drug iz gimnazijskih dana, Levenfeld će napustiti Bosnu tražeći neki bolji i sigurniji svijet. Andrić u ime svoga prijatelja piše to znamenito "Pismo" u kome o Bosni govori kao o zemlji mržnje i straha: "A u zemlji kao što je sadašnja Bosna, onaj koji ne ume ili, što je još više i teže, onaj koji svesno neće da mrzi, uvek je pomalo tuđin i izrod, a često mučen".

* * * * * *

Podstaknut Andrićevom pričom, pitanjem mržnje u Bosni bavio se i istaknuti hravtski pisac **Petar Šegedin**, koji je svoj tekst naslovio "Pismo iz 1972. godine." Šegedin se slaže sa Andrićevim zapažanjima o postojanju mržnje, ali smatra da se problem ne može rješiti bijegom iz jedne mržnje u drugu. Bijeg od mržnje je iluzija jer, "kao da čitava ova zemlja nije već Bosna. A očigledno da iz te Bosne i nema izlaza, koji ne bi bio na ovaj ili onaj način krvav", piše Šegedin.

Mržnja i danas postoji svugdje gdje ljudi žive, samo što se manifestuje u različitim oblicima. Ima je i u Zapadnoj Evropi. **Šta je s katoličko-protestanskim konfliktom**, koji praktično ima oblik građanskog rata; **šta je s konfliktom između Španjolaca i Baska, Španjolaca i Katalonaca? Tu je i problem fundamentalističke islamske manjine u Francuskoj. U Italiji, Austriji i Njemačkoj postoje veoma agresivne rasističke, neofašističke grupe. Zar na stadionima Engleske ne vlada užasna mržnja?** Druga je stvar što u demokratskim zemljama postoje institucije koji izljeve mržnje efikasno kontrolišu i amortizuju.

Andrićevo *Pismo iz 1920* vjerovatno nikad nije bilo toliko čitano u Bosni kao tokom ovog rata. Svako je u njemu pokušavao naći vlastite etničke i psihološke vibracije - Srbi svoje, Bošnjaci svoje, Hrvati svoje. **Znatan dio bošnjačke inteligencije odavno stoji na stanovištu da je Andrić bio neprijateljski raspoložen prema bosanskim Muslimanima. Njegovi ideološki tužitelji tvrde da su gotovo svi muslimanski likovi, kao i većina katolika u Andrićevim djelima, mračni i pervezni, Srbi i poneki fratar jedine su svijetle ličnosti njegove proze. Andrić je jednom prilikom i sam priznao da nikada nije "duhovno prešao prag bosanske muslimanske kuće".**

Bosna je prije ovog rata bila privlačan model za kolektivnu identifikaciju. Veliki broj njenih ljudi osjećao se ponajprije Bosancima, odnosno Hercegovcima. Kao takvi su bili identifikovani i primani u drugim jugoslavneskim republikama, a mnogo rjeđe kao Srbi, Hrvati ili Muslimani. Gotovo svaki četvrti brak u Bosni i Hercegovini bio je nacionalno mješovit. **Tvrditi danas da je sve to bila utopija i laž, jeste čisti idiotizam.**

Čekanje vode

Stanovao sam u Ulici Vase Miskina, u zgradi udaljenoj pedesetak metara od mjesta gdje se 28. maja 1992. godine dogodio prvi veliki masakr u Sarajevu. Tada je od granata poginulo 17 Sarajlija, a desetine su ih ranjene. Stradali su čekajući u redu za kruh. Tih dana noći smo provodili u prepunim skloništima. i sada vidim osamdesetogodišnjeg **Omera Selmanagića** kako sjedeći u "Oslobođenju" čita izvještaje o bombardovanju Sarajeva i poluglasno kaže: "Nisam znao da smo se toliko mrzili." Bila je to gorka opaska jednog začuđenog starca, koji **nije znao da su se, u međuvremenu, bivši partijski sekretari preobratili u nacionalističke vođe**, da je, zatim, glavna uloga u proizvodnji mržnje prepuštena medijima i da su novi obraćenici učinili sve da nas uvere kako je zajednički život nemoguć.

Bošnjaci su bili strahovito zatečeni i zbunjeni okrutnošću s kojom su se na njih okomili Srbi, s kojima su demografski i brakovima bili više izmiješani nego s Hravatima. Za njih će ta okrutnost ostati velika i bolna tajna. Dugo ću pamtiti oca trogodišnje djevojčice koju je na početku rata srpski snajperist ranio u sarajevskom naselju Olimpijsko selo. Kad je o tome govorio pred TV-kamerama, rekao je: "**Volio bih da vidim tog čovjeka, da s njim popijem kafu i da ga pitam zašto je pucao u moje dijete.**" **To je bila reakcija zbunjenoga i očajnog čovjeka koji nije znao za mržnju**. Ali, to je već prošlost. **Bošnjaci su u međuvremenu spalili svoje iluzije.**

Krenimo na gradove...

Agencija Rojter javila je jučer ujutro da je Bosanski Brod pao. Njegovo hrvatsko i muslimansko stanovništvo doživljava ovu šokantnu zbilju na jedino mogući način - kao čin brutalne četničke okupacije. **Za srpski propagandistički štab Brod je, dakako, oslobođen**. Svako razuman i objektivan zna da ove razlike u imenovanju jedne te iste činjenice nisu semantičke, već suštinske prirode. **Zahvaćeni epidemijom fašizma, Srbi**, po prirodi stvari, **zamjenjuju realnost njenom željenom slikom**, dok njihove žrtve nemaju drugog izbora osim da kažu ono što osjećaju na svojoj vlastitoj koži.

Priča o Bosanskom Brodu je tipična za tumačenje i razumijevanje **velikosrpskog osvajačkog pohoda. Srbi su činili tek trećinu stanovništva u ovom gradu na obali Save**, ali upravo je to ona tvrdokorna činjenica koja je izazvala gnjev Karadžićevih pristalica. **Brod je mjesecima sistematski razaran**, kako bi Muslimani i Hrvati morali da ga napuste. **U njegove**

sablasne ruševine nastaniće se novi "oslobodioci", živeći u njima kao štakori, od kojih će se svijet još dugo štititi sanitarnim koridorima.

Knin, 1994.

Parada Martićevaca u Kninu...

Martić na paradi...

Fikret Abdić, optuženik za ratne zločine

a nakon parade, u izbeglištvo

Slično ili još gore, prošli su svi bosanskohercegovački gradovi koje su Srbi "oslobodili" ili zapeli da to učine. Zato je ova zemlja sva u ruševinama. Smisao počinjenih zločina objasnio je sam Karadžić, izjavivši ovih dana kako već 90 odsto Srba živi odvojeno od Muslimana. Ne kaže da im je to pošlo za rukom tako što su Mulimane protjerali za njihovih ognjišta, a mnoge i pobili, ostavivši na toj nasilnoj podjeli krvavi trag svojih čizama.

Možda će bosanskim Srbima poći za rukom da žive potpuno autonomno, ali će od klaustrofobije - svoje tradicionalne bolesti - patiti više nego ikada. ***Pakleni koridor*** *od Banjaluke do Bijeljine, i dalje, prema Srbiji, oni su nazvali* ***"put života"****. Ali, to bi lako mogao postati put smrti, jer teško da će za njih na tom putu biti mira.* ***Splašnjava i želja beogradskog režima da njihovu genocidnu agresiju pomaže i štiti u inat čitavom svijetu****, pa Karadžić sve više upire pogled u Knin. Ali, kroz Knin više ne prolaze ni vozovi, jer tamo nema ni nafte ni struje.*

Psihologija ima važnu ulogu u dešifrovanju ove politike užasa. Abdulah Sidran je nedavno u jednom tekstu citirao Karadžićev stih: ***"Siđimo u gradove, da bijemo gadove!"*** *kad se stvari pažljivo razmotre, ovaj stih je postao programsko geslo Karadžića i njegovih pristalica.* ***Gadovi su svi urbani ljudi, a bosanski Srbi su među takvima gotovo svugdje u manjini. Zato oni tako ostrašćeno kidišu na gradove****, frustrirani vlastitim promašajima u izboru mjesta i načina življenja.*

Karadžićeva omiljena floskula *bila je da je* ***"Sarajevo najveći srpski grad u Bosni i Hercegovini"****. Kad se zbroje svi Srbi sa sve četiri strane Sarajeva, ta teza je uslovno mogla i proći. Ali, ni to više ne stoji. Odavde je otišla bar polovina Srba, a otjerao ih je Radovan Karadžić lično.*

Porušio je stambene zgrade i fabrike, uništio fakultete, hotele i bolnice, razorio preduzeća i tramvajske pruge, poubijao i obogaljio na hiljade građana. Preživjelima je isključio struju, vodu i plin. ***Zar je potreban još neki dokaz pa da se zaključi da Karadžićevi Srbi nikada nisu smatrali Sarajevo svojim gradom? Oni više ne misle živjeti ovdje.***

U Mostaru ih je bilo dvadeset hiljada. Ostalo ih je, kažu jedva hiljadu. Sami su sebe istjerali iz tog prelijepog grada, pošto su mu prethodno teško ranili dušu. Na isti način su otišli iz Čapljine i Stoca, iz Goražda i Bihaća. *Nisu željeli niti umjeli da na vrijeme ocijene koliko vrijede ciljevi, a koliko ulog da bi se oni postigli.* ***Zaslužili su svaku kaznu koja ih stigne.***

(8 oktobar 1992.)

Olimpijska dvorana Zetra u plamenu

RTV odašiljač iznad Sarajeva u plamenu

PISMA NEBESKOM NARODU

Gojko Berić
(Odlomci iz knjige)

Ruski car Radovan

Samo mali broj ljudi zna gdje se u ovom trenutku nalazi Radovan Karadžić, prva žrtvovana figura u partiji političkog šaha koju Milošević već pet godina igra protiv "ostatka svijeta". Zna se da je negdje na Palama, čuvan od fanatično odanih policajaca i da često mijenja prenoćište, izbjegavajući bliski susret sa pripadnicima SFOR-a, koji su u formalnoj obavezi da zgrabe trenutno najtraženijeg putnika za Hag. Zapadni listovi pišu da se Karadžić i dalje bavi sumljivim poslovima, naglo bogati i živi u lagodnosti velike količine novca koji zarađuje švercom cigareta i nafte.

Pristavši da se povuče s političke scene, pod okolnostima koje još nisu poznate, ***Karadžić se predao u ruke vlastitoj sudbini. I dok mu mnogi priželjkuju vješala, ili bar doživotnu robiju, kaluđeri iz manastira Hilandar na Atosu nude mu utočište.*** *Ne vjerujem da bi bivši kockar pristao na monašku osamu, a sva je prilika da će i ćelija u najstarijem holandskom zatvoru u Hagu još dugo ostati prazna.* ***Holbrooke*** *je od* ***Miloševića*** *oteo samo polovicu plijena - obećanje da će Karadžić zauvijek dići ruke od političkih poslova. Za drugu polovicu plijena, koja se sastoji u*

izvođenju Karadžića pred Haški tribunal. Milošević tvrdi da nije u njegovim rukama. On je, navodno, gusaru američke diplomatije pripremio sljedeći odgovor: "Vi ste htjeli da Bosna i Hrecegovina bude nezavisna država. I šta ja sad imam s pitanjima koja su unutrašnja stvar te države?"

Rođen 1944. na Durmitoru, u četničkoj porodici, Karadžić je prešao put od pjesnika i psihijatra do prvooptuženog za ratne zločine na tlu Bosne i Hercegovine. Jednom je ovako objasnio svoje profesionalno opredjeljenje: **"Mi Crnogorci smo srpska elita. A da bi pripadao eliti, moraš biti ili pjesnik, ili liječnik, ili general. Ja sam odlučio da budem liječnik - psihijatar.** "Većina onih koji se bave likom i djelom Radovana Karadžića tvrdi kako su njegove pjesme samo preteča njegovog političkog programa, gdje pakao ubijanja i smrti postaje mjera svih stvari. **Najčešće citirani stih**, koji se uzima kao potvrda ove teze, glasi: **"Siđimo u gradove, da bijemo gadove. " S osobitom strašću ubijao je Sarajlije, bez obzira na vjeru i naciju, one iste ljude koji su mu, kao mladom studentu, kupovali na ulicama prve zbirčice pjesama kako bi čobanče s Durmitora moglo preživjeti.**

O sebi kao pjesniku sam Karadžić ne govori često. Nikad nije rekao ni da bi volio biti general, ali se u ovom ratu često pojavljivao u uniformi. Kao političar nije uživao povjerenje među svojim potčinjenim generalima, niti je on uvijek vjerovao njima. Njemu su oni bili sumnjivi kao bivši komunisti, "neefikasni i nedovoljno brutalni" u provođenju čišćenja, dok ga je vojni vrh optuživao zbog korupcije, vladavine ratnih profitera i stvaranja jakih policijskih snaga. Sukob je kulminirao u septembru 1993. pobunom jedne tenkovske jedinice koja je ušla u Banja Luku. U to vrijeme Karadžić je držao dvije trećine Bosne i Hercegovine i bio na vrhuncu moći. **On se uvijek više plašio vojne pobune nego protivnika na ratištu, pa je u kritičnim trenutcima, spašavajući sebe, pribjegavao frazi o "političkoj volji vojske i naroda". Glavni mu je štit bio general Ratko Mladić, također optužen za ratne zločine, koji se nije želio distancirati od Karadžića ni onda kad je to od njega tražio Milošević.**

Karadžić najavljuje agresiju i zločin

Psihijatar s "visoke planine" bio je tvorac teorije o nemogućnosti zajedničkog života u Bosni. U jesen 1991. godine, nekoliko mjeseci pred rat, kad je već bilo jasno da Muslimani ne žele živjeti u državi u kojoj bi vladao Miloševićev režim, Karadžić je s govornice državnog parlamenta izrekao jednu od svojih najpoznatijih prijetnji: **"Srpski vam narod poručuje da ni s kakvim papirom o suverenosti nećete moći na**

pregovore u Haag. Srpski narod zna šta hoćete, a u Haagu hoćete da kažete: Ovo je treća, četvrta republika koja neće da ostane u Jugoslaviji. Put kojim ste krenuli je ista autostrada koja je vodila Hrvatsku u pakao, samo što bi taj pakao u Bosni i Hercegovini bio teži, a u njemu bi muslimanski narod otišao u nestanak. " Ostala je, također, upamćena replika Alije Izetbegovića: "Nama se prijeti nestankom... Nestankom i Bosne i Muslimana... Ali, gospodo, kravi ne možete iščupati rep."

Karadžić je uskoro otišao na Pale i prešao s riječi na djela. Politiku etničkog čišćenja provodio je svim sredstvima: zastrašivanjem, silovanjem, pljačkom i masovnim ubijanjem civila. Prvi je u Evropi, po uzoru na Hitlera, obnovio koncentracione logore. Kad su Srbi počeli bombardovati Sarajevo, tvrdio je kako zapravo Muslimani pucaju na bosansku prijestolnicu, što će reći na same sebe. U toku prve dvije godine rata Karadžić se hvalio kako je u svakodnevnom telefonskom kontaktu s gazdom u Beogradu. Ponašao se kao neokrunjeni kralj svih prekodrinskih Srba, priželjkujući da jednog dana uđe u Srbiju i porazi Slobodana Miloševića.

Radovan Karadžić - durmitorski

"Bosanski Neron" instalirao je četništvo kao vladajuću ideologiju u Republici Srpskoj, u čemu je imao punu podršku vrha Srpske pravoslavne crkve, pa i samog patrijarha Pavla.

Stiže mu "svilen gajtan" iz Beograda

Karadžić je dugo vjerovao da mu niko ne može ništa. U kontaktima s međunarodnom zajednicom bio je prevrtljiv i osoran. Vrhunac bahatosti pokazao je u avgustu 1995. godine, kada je nekoliko stotina vojnika i posmatrača UN uzeo za taoce. Na proteste visokih dužnosnika UN

uzvratio je bijesno: "**Svi ćete biti vezani za bukve.**" Vjerovao je da bi porazio i Amerikance ako bi došli da se bore protiv njega. Njegova omiljena prijetnja međunarodnoj zajednici bila je **prijetnja trećim svjetskim ratom**. Prvu je uputio još krajem 1992. izjavivši jednom grčkom listu: "**Međunarodni napad na bosanske Srbe značio bi početak trećeg svjetskog rata.**" Svoje prijetnje intenzivirao je naredne godine, u vrijeme najvećih srpskih osvajanja. Bilo je to prilično dobro smišljeno, ali pjesnik koji je za sebe volio reći da je samo "narodni sluga" ni u tome nije imao mjere. Izazvao je sudbinu sve dok mu u ljeto 1995. godine avioni NATO-a nisu očitali lekciju. Banja Luka se našla pred padom i uslijedio je mirovni rasplet s kojim se Karadžić nikako nije htio pomiriti. Kad je ušao u ring s Miloševićem, znalo se da je samo pitanje vremena kada će predati meč i priznati poraz.

"Svilen gajtan" iz Beograda donio mu je na Pale književnik Brana Crnčević, počasni senator Republike Srpske. Bilo je to krajem juna 1995. godine, **na Vidovdan**, kad je zasjedala Skupština SDS-a. Vrativši se kući, Crnčević je u listu "Argumenti" objavio neku vrstu opijela **Radovanu s Pala**. Pisac otkriva da Karadžića prijatelji zovu "Ponoćnik". A zašto "Ponoćnik"? "Jer ga čekaju sve opasnije zore", objašnjava Crnčević i kaže: "Radovan Karadžić je, za života, prebacio ime sa one strane groba, u istoriju i književnost. U svetitelje možda neće dospeti, ali mučeničko mesto zasigurno ga čeka. Značaja svog mučeništva Radovan je, izgleda, svestan." Tako je pjesnik Brana, svakako ne bez Miloševićevog naloga, pokopao živog Radovana s Pala i smjestio ga među mučenike.

To nije status kojim Radovan Karadžić može biti zadovoljan. Ali, njemu ionako o vratu visi međunarodna potjernica. U početku je potpuno ignorisao Haški sud, zatim je slao poruke u stilu "neka dođu i uhvate me", da bi u posljednje vrijeme izbjegavao tu temu. Ali u jednome je Karadžić ipak u pravu. On, naime, ne shvaća zbog čega međunarodna zajednica pravi tako velike razlike u pogledu odgovornosti Karadžića i Mladića, na jednoj, i Miloševića, na drugoj strani. Vjerovatno se ovih dana često prisjeća stiha iz jedne svoje pjesme: "**Ima li iko igdje na svijetu, da mi pokaže da silno griješim**".

I dok pripadnici SFOR-a tobože budno motre neće li Karadžić odnekud banuti i dopasti im šaka, a sve moleći boga da se to ne desi, **Dragoš Kalajić** vratio se iz Kremlja da Srbima objavi senzacionalnu vijest. **Kalajić piše u "Dugi" kako na licu mjesta uvjerio da u ruskoj Dumi postoji jaka struja sveslavenskih nacionalista koji su spremni da Radovana Karadžića predlože za novog ruskog cara!** Kalajić iznosi mišljenje

izvjesnog Igora Šeparevića, "duhovnog vođe ruskih patriotskih snaga", koji je navodno, nakon povratka sa Pala, rekao da bi Karadžić "sigurno pobijedio na izborima za predsjednika Rusije". **Ovo zvuči kao parodija, ali ne treba zaboraviti da je Rusija danas, kao i u doba njenih careva, puna raznih mitomana, čudaka i proroka**. Naravno da je ideja o Karadžiću kao ruskom caru čista politička alkemija, a jedina "opipljiva" stvar u tom alkemičarskom kazanu jeste **izjava nekog polupijanog Rusa koji je Kalajiću rekao: "Radovan Karadžić je najslavniji heroj svih slovenskih naroda i predvodnik naše borbe protiv novog svjetskog poretka."**

Ova bizarna epizoda je dio velikosrpske strategije da se vlastiti zločini učine nepostojećim. Da bi se u tome uspjelo, **ljude optužene za ratne zločine** treba **predstaviti kao istorijske ličnosti zaslužne za čitav pravoslavski svijet**. Ta strategija zasad daje dobre rezultate, kao novi prilog istoriji **srpske mitomanije** koja je u ratu u Bosni iskazala svoje **fašističko lice**.

(29. juli 1996.)

RUŽNI, PRLJAVI I ZLI

(Gojko Berić)

Onaj ko još vjeruje da će se Srbi nakon političkog, vojnog i moralnog debakla u ovom ratu riješiti svog istorijskog mamurluka, neka pročita **novu poemu nacionalnog barda Matije Bećkovića "Ćeraćemo se još"**, koju je pjesnik prvi put recitovao ovog ljeta u Budvi. U njoj akademik Bećković veli kako je protekli rat bio samo **"uvodno ćeranje"**, **"predgovor glavnom ćeranju"**, poručujući kako **"na mlađima ćeranje ostaje"**. Ali, najavljuje Bećković, novo ćeranje će biti drugačije, jer su se Srbi opametili. Oni će se ubuduće ćerati "legedene glave, po planu ćeranja".

Po kabinetima Srpske akademije nauka i umetnosti, iz kojih je svojevremeno pušten duh famoznog Memoranduma, Bećkovićeva poema o ćeranju kruži kao novi duhovni eliksir. Umornim tijelima srpskih akademika ona nekako dođe kao špinat mornaru Popaju. Jer, ako pjesnik takvog formata kaže da ćemo se još ćerati, onda san o velikoj Srbiji nije mrtav. **A Bećković je, kao što je poznato, jedan od duhovnih prvoboraca za "Srbiju do Karlobaga, Karlovca i Virovitice."** Jedan broj beogradskih intelektualaca javno se suprotstavio Bećkovićevom poetskom viđenju nastavka istorije, doživjevši njegovu poemu kao huškanje novih generacija na rat, ali je mnogo više onih kojima se pjesma dopala.

Bećković je porijeklom Crnogorac i svu svoju poeziju napisao je na jeziku crnogorskih plemena. Uprkos tome, on negira postojanje crnogorske nacije, pa voli da kaže kao su u Crnoj Gori ostale samo planine u kojima su živjeli Crnogorci, **"jer oni su u međuvremenu postali Srbi"**. Pjesnik ovako objašnjava popularnost svoje najnovije poeme, koja je postala više od poezije: "Poezija, bez obzira koliko bila moderna, ako nema odjeka u čitaocima i slušaocima, ona nema ni smisla. Mora na neki način da postane opšta svojina, a koliko vidim, po Crnoj Gori se naziv moje poeme već ispisuje kao lozinka. **Čujem da "ćeraćemo se još" govore i poslanici u crnogorskoj Skupštini** a ne bih se čudio da na sljedećim izborima to bude jedna od parola ili jedan od najuočljivijih transparenata i slogana."

U još većoj zabludi je onaj ko vjeruje da će Srbi priznati svoje zločine u Bosni i krenuti putem spasonosne katarze. Ako se neko tome nada, neka u NIN-u od 23. avgusta pročita tekst Nenada Kecmanovića "Ružni, prljavi i zli", kako se već zove poznati film Ettore Scole. U ironičnoj Kecmanovićevoj interpretaciji "ružni, prljavi i zli" su, dakako, bosanski Srbi. Bivši dvomjesečni član Predsjedništva Bosne i Hercegovine, koji je jedne večeri zanoćio u svom stanu u Sarajevu, a dva dana kasnije, nakon kraćeg zadržavanja u Karadićevu štabu na Palama, osvanuo u Beogradu, postavlja u tom tekstu zanimljivio pitanje: **"Kako i zašto Muslimani žele da žive sa onima koje su proglasili za agresore i genocidne zločince?"** Pitanje je na prvi pogled logično, ali samo za one koji o ratu u Bosni znaju malo ili nimalo. A Nenad Kecmanović ne spada među takve. **Zbog toga se njegovo** tobožnje **iščuđavanje** nad ovim lukavo formulisanim pitanjem **doima kao krajnji cinizam.**

Kecmanović, istina, priznaje da su Muslimani "kao vojno najslabija strana četiri godine stradali i od Srba i od Hrvata", ali dodaje: "Međutim, kao da je Bosna samo njihova babovina, **oni su Srbe i Hrvate proglasili agresorima, genocidnim zločincima, a sebe nevinim žrtvama kao da i sami nisu ubijali, silovali, etnički čistili, pa se postavlja pitanje otkuda onda ta mazohistička želja za blizinom i povezanošću. Ispada gotovo perverzna potreba za zajedničkim životom žrtve sa zločincem. Da li to znači da su Muslimani civilzovaniji, emancipovaniji, tolerantniji, evropskiji... ukratko, bolji narod nego Srbi i Hrvati?"**

Kecmanović, dakako, prešućuje zašto su Muslimani, kao najbrojniji narod u Bosni, bili vojno najslabiji. Kao da su oni to željeli ili nisu znali da budu jači. **Kecmanović dobro zna gdje je skovana zavjera protiv Bosne i Bošnjaka**, kao što zna ko je bio određen da rukovodi poslovima egzekucije

*i ko je **rulju naoružao do zuba oružjem iz arsenala JNA**. On se pravi potpuno nevješt pred činjenicom da su u Miloševićevim policijskim kasarnama obučavane **hiljade Šešeljevih i Arkanovih koljača**, da bi sa nabrušenim noževima prešli Drinu i počeli da istrebljuju zatečene i zbunjene Bošnjake u gradovima u kojima su živjeli kao većinsko stanovništvo, od Zvornika, Bijeljine i Brčkog na sjeveru, Foče i Višegrada na istoku, do Prijedora na zapadu Bosne.*

*Igrom slučaja, **Kecmanovićev pokušaj da se, pritom, zaštiti amnezijom doživio je fijasko u istom broju pomenutog beogradskog nedjeljnika**. Naime, iz reportaže o Foči, objavljene su čitave dvije strane, čitalac sagledava svu morbidnost srpskog zločina u gradu u kome je prije rata živjelo 20 hiljada Bošnjaka, a danas nema ni jednog. **Foča je sada utočište ubica, silovatelja, kriminalaca i palikuća** iz kojeg normalni ljudi žele što prije pobjeći. Čak osam stanovnika današnje Foče, preimenovane u Srbinje, optuženo je pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Haagu. **Ni manjeg grada, ni više zlikovaca u njemu. A sve Srbin do Srbina!***

Velibor Ostojić, optuženik za zločin i genocid u Foči

*Niko normalan ne bi poželio da živi sa takvim ološem. **A zašto je Republika Srpska puna zločinaca, primitivčina i očajnika poludjelih od srpstva, to bi trebalo da objasni njihov psihijatar sa međunarodne potjernice**. Konstruišući tezu da Bošnjaci žele da žive sa svojim dželatima, Kecmanović podvaljuje i sebi i čitaocima NIN-a. Kao Sarajlija i doktor političkih nauka on veoma dobro zna da je ovaj rat prisilio Bošnjake da raskinu sa mnogim iluzijama. Prošla su vremena kad je Bošnjak musliman bio spreman da na kamenovanje odgovori hljebom. **Živjeti sa normalnim Srbima ne predstavlja Bošnjacima nikakav problem. Živjeti sa "nebeskim Srbima", to je već nešto drugo.***

U političkom smislu, istorijsko pravo i životni interes Bošnjaka jeste cjelovita i jedinstvena Bosna i Hercegovina. A to podrazumijeva i ostanak Srba i Hrvata u Bosni. Međutim, iz toga ne treba izvlačiti zaključak da su

Bošnjaci već zaboravili svojih 200 hiljada mrtvih, svoja popaljena sela, srušene džamije i svoje otete gradove. Niko nema pravo da od njih očekuje da zaborave tragediju koju su preživjeli. Oni su svjesni da je kolektivno grljenje u Bosni bilo laž koja pripada prošlosti i da **od sada sa Srbima i sa Hrvatima valja živjeti po drugim principima.**

Nenad Kecmanović, podmukli falsifikator rata

Nenad Kecmanović u Beogradu važi za kompetentnog analitičara i tumača bosanskih prilika. Međutim, biti kompetentan ne znači biti i objektivan. Karadžićevu politiku Kecmanović brani u stilu vještog advokata, iznevjeravajući vlastiti analitički dar. Kecmanović je lucidan i lukav, on je majstor političke dramaturgije, na prvi pogled uvjerljiv u argumentaciji. Zbog toga je njegova pristranost podmuklija i opasnija. O Sarajevu pod opsadom nije pisao kao **Momo Kapor**, sa mržnjom "osvetnika s brda", ali nije previše ni žalio zbog patnji i stradanja svog rodnog grada i ljudi sa kojima je živio više od četiri decenije. **Kecmanović nikada nije napisao da bombardovanje Sarajeva nije nikakvo viteštvo, već prije dokaz razbojništva i kukavičluka.** Umjesto očiglednih činjenica, on se radije služi svojim intelektualnim i moralnim egzibicionizmom, trudeći se da sva zla - od krivice za rat do masovnih zločina - ravnomjerno rasporedi na Srbe, Hrvate i Bošnjake. **Kecmanović se time svrstao među najupornije falsifikatore ovog rata.**

Ostajući vjeran kombinovanju neistinitih teza i njima prilagođenih argumenata, Kecmanović u spornom tekstu zaključuje kako, eto, na sceni više nema ni Karadžića ni Mladića, a bosanski Srbi ipak ne žele da žive u istoj državi sa Muslimanima i Hrvatima. Međutim, od čovjeka koji se bavi političkim naukama očekivalo bi se da nakon takve konstatacije kaže: "Ali, gospodo, dajte mi Srpsku televiziju samo petnaest dana i oni će promijeniti mišljenje!"

A zašto Srbi ne žele da žive sa Bošnjacima i Hrvatima? U najkraćem: ***zato što je među Srbima mnogo zlikovaca. Bosanske Srbe danas bi najtačnije bilo uporediti sa vozačem siledžijom*** *koji je na cesti napravio pravi masakr, a zatim kukavički pobjegao sa mjesta nesreće,* ***plašeći se svjedoka i zaslužene kazne.*** *U tome je stvar.*

(5. septembar 1996.)

GENERAL SMRTI

(Gojko Berić)

P***edesetak kilometara zapadno od Drine nalazi se Han-Pijesak,*** *tipična bosanska kasaba, u kojoj je prije rata živjelo oko 3. 700 Srba i 2. 600 Muslimana. Nekoliko kilometara dalje, u šumama planine Javorak, smješten je štab generala Ratka Mladića. Taj komandni kompleks, većim dijelom izgrađen pod zemljom i opremljen relativno modernom tehnikom, sredstvima veze i kompjuterskim sistemima, bio je predviđen kao zapovjedno mjesto kopnenih snaga u slučaju agresije na bivšu Jugoslaviju. General Mladić je iz te jazbine pokušao da organizuje svoju posljednju obranu, nakon što mu je kurir donio ukaz o smjenjivanju sa položaja glavnokomandujućeg Vojske Republike Srpske. Odluka političkog vrha bosanskih Srba razbjesnila je Mladića i odbio je da joj se povinuje.*

Vrući krompir našao se u rukama ***Biljane Plavšić,*** *novoizabrane predsjednice Republike Srpske. Ona je Mladiću došla na noge i izrazila žaljenje što je pod pritiskom Karadžića i Krajišnika potpisala presudu svom omiljenom generalu.*

Ne tako davno, Mladić je samouvjereno tvrdio: "Ja ću još deset godina biti vrhovni komandant". Ali, sada je valjalo otići. ***Satjeran u podzemnu tvrđavu, izolovan od vlasti na Palama i optužen za ratni zločin, Mladić je shvatio da je ostao sam.*** *Sada sigurno razmišlja o tome gdje je u obračunu sa Karadžićem napravio kobnu grešku. Prije dvije godine bio je toliko moćan da je, bez većeg rizika, mogao pohapsiti cjelokupno rukovodstvo bosanskih Srba, pod optužbom da je korumpirano i zabavljeno ratnim profiterstvom. Stvari bi po njega u tom slučaju vjerovatno krenule drugim tokom. Ali, prilika je otišla u nepovrat i sada mu je jedino preostalo da lamentira nad vlastitom sudbinom.*

Na početku priče o Mladićevoj vojničkoj karijeri je strog, nekonvencionalan i ambiciozan oficir koji službuje u makedonskoj

provinciji, a na njenom kraju - čovjek iz legende, oblikovane u **tipičnoj maniri srpske guslarske svijesti**, koji skončava u močvari poraza i vlastitih zločina. Rođen 1943. u Kalinoviku, Mladić je široj javnosti postao poznat sredinom 1991. kada je u činu pukovnika preuzeo **komandu nad Kninskim korpusom bivše JNA**. Danju je Hrvatima po okolnim selima držao govore o bratstvu i jedinstvu, a noću doturao Srbima oružje. **Uskoro je svojim snagama protjerao hrvatsko stanovništvo na obalu, izbio na more kod Maslenice i gađajući Zadar, Šibenik i Drniš počeo da vježba ubijanje civila s distance, što će postati njegova omiljena taktika u osvajanju Bosne**. Godinu dana kasnije došao je na čelo vojske bosanskih Srba. Prema svjedočenju Nikole Koljevića, Palama ga je "preporučio" neki hrvatski list u kojem je pisalo: "Za Mladića se ne bi moglo reći da je socijalni radnik", što je bila aluzija na njegovu surovost prema civilima. Karadžić nije oklijevao, shvativši da sposobnijeg oficira za operacije etničkog čišćenja neće naći.

"Istorijska optužnica protiv srpskog fašizma..."

U pogledu načina ratovanja, Mladić se od prvog do posljednjeg dana držao poznatog gesla Hitlerovog generala Guderiana: **"Raspali, ne žali!"** Čuvena ja njegova naredba srpskom pukovniku koji je usmjeravao artiljerijsku vatru po ciljevima u Sarajevu: **"Tuci po Velušićima, tamo nema mnogo Srba!"** U prvoj fazi rata, kada je protiv sebe imao neorganizovane, neiskusne i slabo naoružane bošnjačke formacije, Mladić je brzo zauzeo niz bosanskih gradova. Nadirao je tenkovima i artiljerijom, ubijajući i protjerujući nesrpsko stanovništvo. **Nije imao milosti i bio je okrutni cinik**.

Mladić je ratovao na relativno širokom prostoru, **ali će u istoriji pokolja ostati upamćen po monstruoznom zločinu u Srebrenici**. Ukleti gradić, u ratu preplavljen izbjegličkom sirotinjom, zauzeo je bez napora, a onda je **u čast pobjede priredio krvavu orgiju**, koja je trajala nekoliko dana. **Naredio je da se muškarci razdvoje od njihovih porodica i likvidiraju**. Prema podacima Međunarodnog crvenog krsta, na stratištima oko Srebrenice strijeljano je **oko osam hiljada Bošnjaka. To je bio najveći masovni zločin u Evropi nakon Drugog svjetskog rata, a Srebrenica je postala mjesto u kojem je ispisana istorijska optužnica protiv srpskog fašizma**.

"Kad sam ga prvi put vidio, izgledao je kao harizmatski ubica", zabilježio je američki mirovni pregovarač **Richard Holbrooke**, koji je prilikom tog susreta odbio da se rukuje sa Mladićem. Holbrooke ga je smatrao

umobolnikom, navodeći Mladićevu izjavu koju je po ulasku u Srebrenicu dao srpskim novinarima: **"Ovaj grad dajem na dar srpskom narodu. Napokon, poslije bune protiv dahija, došlo je vrijeme da se osvetimo Turcima u ovom regionu".** U svakom slučaju, bio je to general koji se nije odlikovao inteligencijom. Znamenita je njegova izjava o selu **Osmače kod Srebrenice: "Osmače su bile čisto muslimansko selo u koje srpska noga nije kročila dok ga mi nismo "oslobodili." Ovo zvuči kao čisti aforizam, kakav bi teško smislili i najbolji antisrpski propagandisti.**

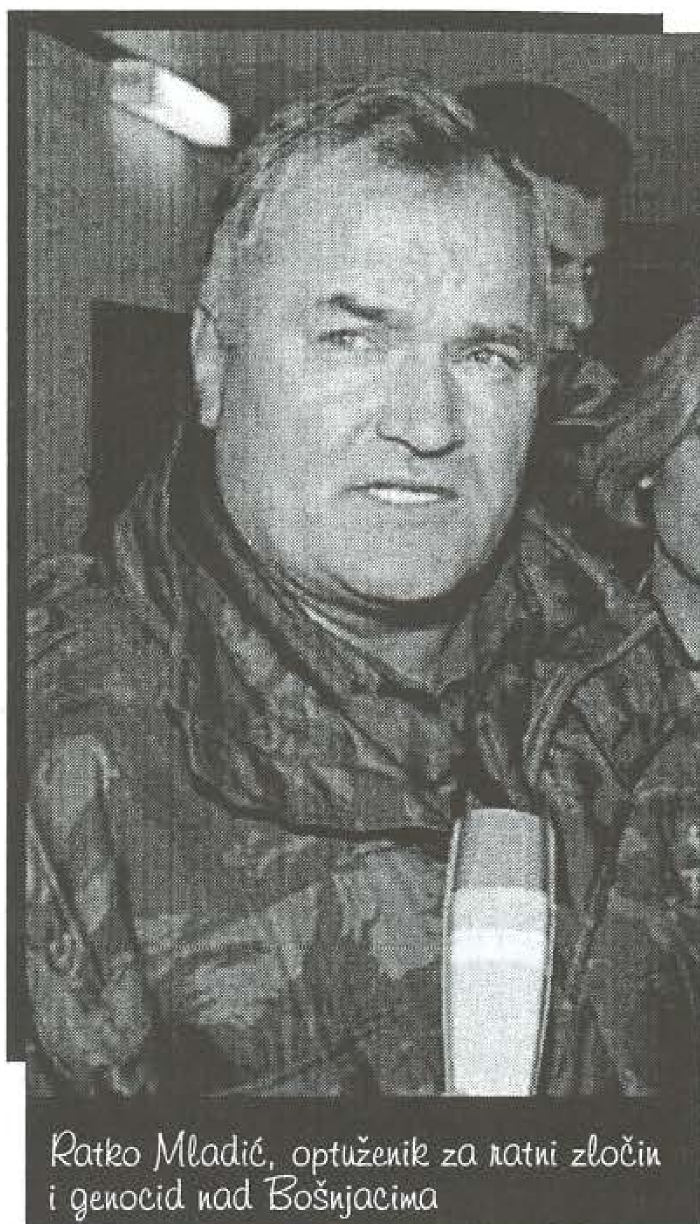

Djeca Srebrenice, žrtve Mladićevih zločinaca

Majka Srebrenice

Mladić je bio ideološki ambivalentan. Kolebao se između partizanštine i četništva. U početku rata u Bosni skidao je vojnicima kokarde sa kapa, a kasnije i zvijezde petokrake. A naročito je bio kolebljiv dvoumeći se između Beograda i Pala. Hronologija njegovih odnosa sa Karadžićem zapravo je hronologija sukoba. Mladićeva strategija zasnivala se na potpunom porazu neprijatelja, dok je Karadžić davao prednost kombinovanju rata i diplomatije. **Mladić** je želio postati **"srpski Napoleon"** ili bar **novi vojvoda Mišić**, dok se **Karadžić** potajno nadao da će prije ili kasnije preći Drinu, poraziti Miloševića na izborima i postati **vođa svih Srba**. Ni jedan ni drugi nisu imali sluha za realnost, pa ih je njihova dinaroidna bahatost koštala niza poraza. Međusobna netrpeljivost, podnošena kao porodična svađa, tada je postajala javna: Mladić je za svoje poraze na frontu optuživao Karadžića i obratno. U avgustu prošle godine, nakon vojnog debakla u zapadnoj Bosni, kada su Srbi izgubili 13 gradova, Karadžić je pokušao smijeniti Mladića sa položaja komandanta Glavnog štaba, ali umalo nije ostao bez vojske. **Psihijatar sa Durmitora tvrdi danas za svog najzaslužnijeg generala da je - psihopata.**

Ratko Mladić, optuženik za ratni zločin i genocid nad Bošnjacima

U sukobu između Miloševića i Karadžića general Mladić je u Beogradu bio tretiran kao čovjek odluke. Kad niko iz rukovodstva bosanskih Srba nije mogao prijeći Drinu, Mladić je odlazio u Beograd kad je htio. Upitan zbog čega general ima takvu privilegiju, Milošević je u često citiranom intervjuu američkom Timeu odgovorio: "On je nešto drugo". Ali, Mladić nije ispunio njegova očekivanja i Milošević mu vjerovatno nikada neće oprostiti što nije izveo državni udar u Republici Srpskoj.

Najpoznatiji srpski general od raspada bivše Jugoslavije nikada nije krio svoje ambicije da sudjeluje u definisanju srpskog nacionalnog programa. U vrijeme svog najvećeg prestiža uspio je da ultimativnim govorom na zasjedanju Karadžićevih parlamnetaraca na Palama praktično spriječi usvajanje Vance-Owenovog plana za Bosnu. Na pitanje novinara *Der Spiegela* o spremnosti da vrati osvojene teritorije, Mladić je odgovorio: "Ne dovodite me do bijesa. Ranije je cijela Bosna bila srpska, ali poslije Drugog svjetskog rata Muslimani su se napuhali kao balon. Danas kontroliramo 73, 8 posto teritorija i to je naš životni prostor koji ja branim. Pri tome smo velikodušno odustali od 26, 2 posto. **Sasvim mi je svejedno da li će Muslimani ili Hrvati tamo napraviti eskimsku državu, ili će odletjeti u kosmos".**

Mladić je znao prijetiti svima, uključujući i NATO u jednoj od kritičnih situacija u odnosima sa Zapadom, nabusiti general je izjavio da će Srbi raketama gađati Rim i američke vojne baze u Italiji. Bio je prerano opjevan i slavljen. Zapadni vojni stručnjaci su o njemu imali podijeljeno mišljenje. Za jedne je on bio tek osrednje sposoban general, dok su drugi smatrali kako je riječ o briljantnom strategu, agresivnom i hrabrom komandantu. Ono što mu priznaju i oni koji su protiv njega ratovali jeste

njegova lična hrabrost. Uvijek je bio na prvim borbenim linijama. Mladić je i sam priznao da je u borbama sa Bošnjacima nekoliko puta bio u životnoj opasnosti. Jednom je ranjen, a u dva-tri navrata umalo nije zarobljen.

Kad je objavljeno da ga je Haški tribunal otpužio za ratni zločin, Mladić je ljutito odbrusio: "Nemam vremena za rasprave s plaćenim piskaralima." Ipak, odlučio je da čuva svoju kožu. ***"Moja je glava jako skupa", rekao je jednom prilikom, on koji je Bosnu prekrio masovnim grobnicama.***

Mladić je sada prošlost, ali prošlost koja će uvijek zaudarati na zlo. Sumnjam da će ikada biti uhvaćen i ugledati Haag. *Možda će pustiti bradu i gajiti koze negdje na Romaniji. Neki strani listovi pišu kako su i on i Karadžić dobili ponude sa Svete gore da dođu u manastir Hilandar i zamonaše se, ali sam siguran da će oni ponudu odbiti. Jer, bila bi to najgora kazna za dvojicu zlikovaca, neraskidivo povezanih lancima zločina, teža možda i od one koju bi dobili u Haagu. Pod uslovom, naravno, da ostatak života provedu zajedno u istoj monaškoj ćeliji.*

(2. decembar 1996.)

PUCANJ NA PALAMA

(Gojko Berić)

Svoje sudjelovanje u barbarskom pustošenju i ubijanju Bosne ***Nikola Koljević*** *je okončao na pomalo neočekivan način: pucao je sebi u glavu u svom kabinetu na Palama. Iako taj čin ne može popraviti ni jednu od onih užasnih šteta koje je* ***Koljević*** *nanio vlastitoj zemlji, on se u klasičnoj priči na tu temu ipak uzima* ***kao dokaz posljednjeg ostatka nečije časti.***

Negdje u završnici rata, na pitanje novinara šta misli da bi trebalo ponovo da pročita, sada već pokojni potpredsjednik Republike Srpske, inače najpoznatiji bosanski šekspirolog, odgovorio je: "Ričarda Trećeg, posebno njegov monolog iz posljednjeg čina". A odabrani monolog glasi: ***"Čega se plašim? Sebe? Nikoga nema..."***

Koljevićevo samoubistvo postalo je predmet raznih špekulacija. Sa Pala je lansirana vijest da je Koljević ostavio oproštajno pismo u kome kao jedan od motiva za ovaj čin navodi "porodičnu tragediju". Međutim, njegova porodica je demantovala tu vijest, tvrdeći da je ona "plod apsolutne neistinite - spontane ili unaprijed koordinirane - špekulacije". Koljević je pucao na sebe 16. januara, na šestu godišnjicu sinovljeve smrti,

pa je to mogao biti povod za pomenutu konstrukciju srpskog propagandističkog štaba na Palama.

Naravno, svaki čitalac novina zna da je ovdje isključivo riječ o politici. Profesor književnosti na Sarajevskom univerzitetu, Koljević je do 1990. bio politički neaktivan. **U politiku je**, prema vlastitom priznanju, **ušao "na poziv starih prijatelja Dobrice Ćosića i Radovana Karadžića"**. Imao je pritom, veli, jak lični motiv da "osvijesti zapuštene Srbe i da ih odvrati od takozvanog komunizma i još takozvanijeg jugoslovenstva". Njegovi bivši prijatelji, koji su rat preživjeli u opsjednutom Sarajevu, govore o njemu s prezirom. Koljevićeva ljudska i intelektulana izdaja pala im je teže od mnogih sličnih izdaja u ovom ratu. Iako se Koljevićevo ime uglavnom ne vezuje za ratne zločine, on je u moralnom smislu pripadnik tog soja.

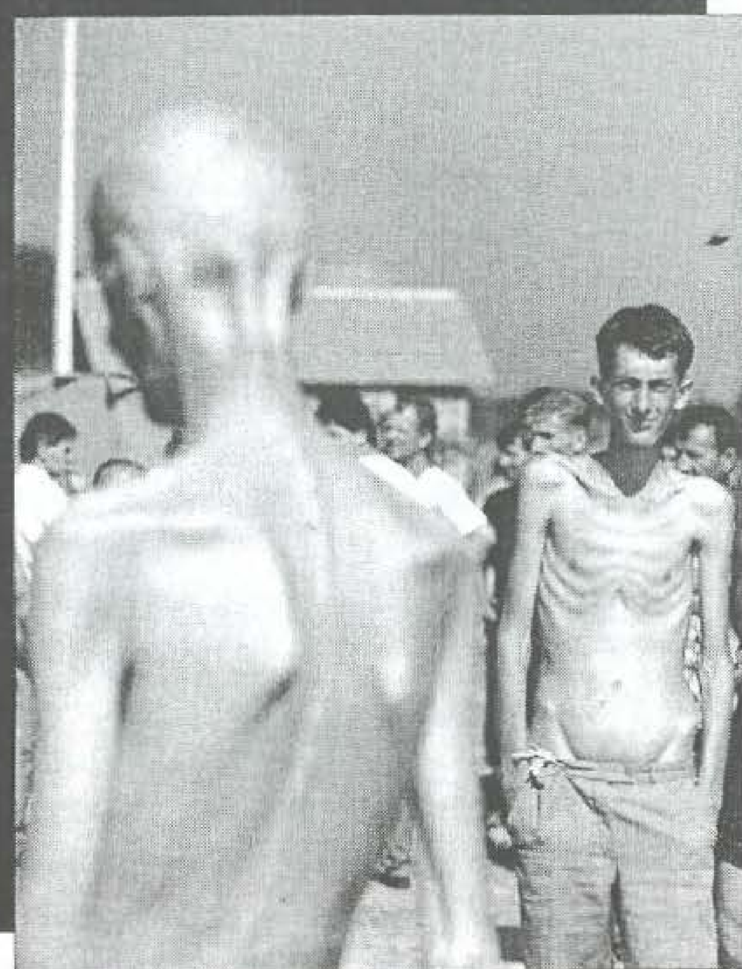

Nikola Koljević, jedan od vođa SDS-a

Politička biografija Nikole Koljevića svjedoči o potkupljivosti, lukavosti, neispunjenim ličnim ambicijama i razočarenjima bosanskog intelektualca koji se posvetio ideji velikosrpstva. Čovjek koji je kao student svirao klavir po londonskim pabovima, a kasnije predavao

englesku književnost u Michigenu, pred rat je ispoljio neočekivanu sklonost ka speleologiji, pa se zajedno sa Radovanom Karadžićem, slikarom Milićem od Mačve i nekim popovima spuštao u jamu Golubinka u istočnoj Hercegovini, gazeći po kostima Srba koje su pobile ustaše. Uoči izbora za člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Koljević je odavao čovjeka probosanskih namjera. Tvrdio je kako tek nakon prvih višestranačkih izbora Bošnjaci, Srbi i Hrvati mogu da žive zajedno. ***Govoreći Srbima u Bileći, u maju 1991. godine, Koljević je poručivao: "Muslimani su vaše komšije, a komšija može biti bliži od brata. Ogledalo vaše časti i poštenja biće ona mjesta gdje su Muslimani i Hrvati manjina među vama". Ova poruka se pokazala kao licemjerna: među Bošnjacima istočne Hercegovine stvorila je iluziju izvjesne sigurnosti*** *i nije odvratila tamošnje Srbe od pokolja svojih komšija.* ***Već do kraja iduće godine Muslimani su bili opljačkani, pobijeni ili protjerani iz čitavog regiona.***

Za razliku od Karadžića, Koljević se suzdržavao od javnog vrijeđanja čitavog bošnjačkog naroda. U jeku rata izjavio je kako "Srbi i Muslimani imaju mnoge zajedničke osobine". Kod ljudi kakvi su Karadžić, Krajišnik, Mladić ili Plavšićka takva izjava mogla je izazvati samo bijes. A pitanje je da li je uopšte bila iskrena. U raspodjeli poslova izvršenoj na Palama, Koljević je bio zadužen da putuje po svijetu i srpsku stvar u Bosni brani civilizovanim jezikom. To mu je u očima zapadnih novinara i međunarodnih mirovnih posrednika stvorilo reputaciju ***"goluba" među paljanskim "jastrebovima". Međutim, ni na najboljem engleskom jeziku, kojim je Koljević tečno govorio, nisu se mogli braniti srpski zločini u Bosni, postojanje konc-logora u Omarskoj i na Manjači, masovne pljačke, ubijanja i silovanja.*** *Koljević nije krio da mu je to, manje-više poznato, ali je neviđenu brutalnost u obračunu*

Omarska kod Prijedora - srpski logor smrti

sa nesrpskim življem tumačio kao plod ratnih sukoba. Animozitet zapadnoevropske i američke javnosti prema Srbima poredio je sa odnosom prema crncima: "U Americi su crnci bijeloj većini nesimpatični, ali konkretan crnac može biti jako simpatičan. Tako vam je i sa Srbima."

Kad se na Palama sreo sa **Elizabeth Rehn**, predstavnicom UN za ljudska prava, Karadžić joj je odbrusio: "Bolje da se više ne sastajemo, jer svaki vaš dolazak ovamo dobija ton antisrpske propagande". Iritirali su ga svi oni koji su insistirali da se ratni zločinci kazne. "Nije moje da iskopavam grobnice", rekla mu je jednom prilikom gospođa Rehn. "Nije ni moje da ih otkopavam i dokazujem da se ovdje ratovalo", cinično je uzvratio Koljević. Ruka pravde ipak ga je dotakla, makar nakratko. Početkom prošle godine Koljević je išao u Pariz da angažuje advokate koji će oboriti haške optužbe protiv Karadžića i Mladića, ali ga je **francuska policija uhapsila kao ratnog zločinca**. Držan je u zatvoru sve dok iz Ministarstva inostranih poslova nije stigla naredba da ga puste.

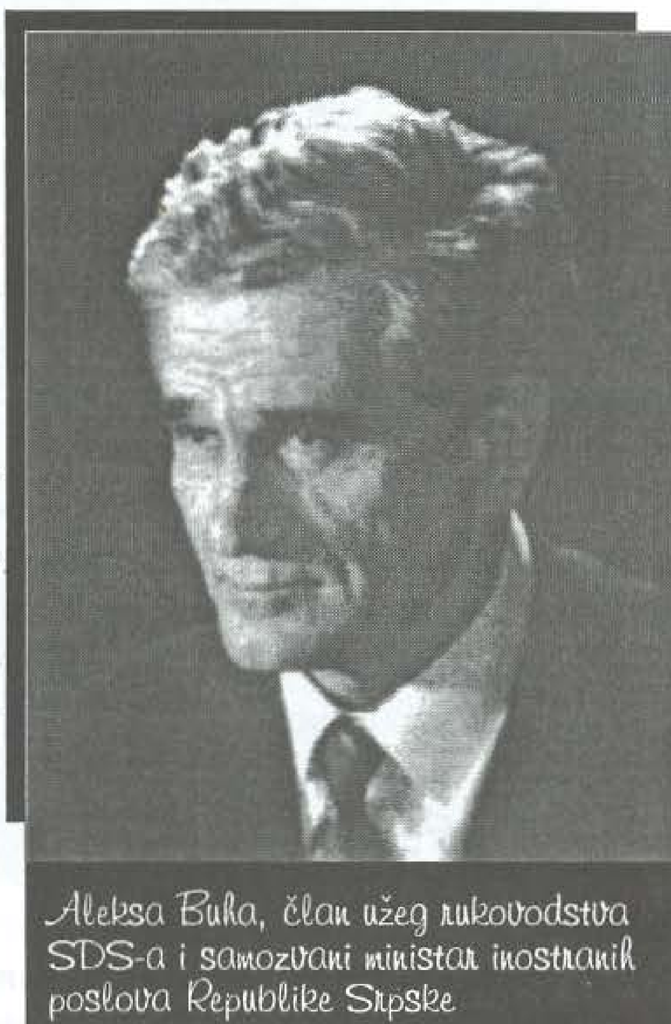
U opisu Koljevićevih ratnih zasluga Sarajevo ostaje najvažnije poglavlje. **Vojislav Šešelj tvrdi da je naredbu o bombardovanju Sarajeva potpisao Koljević** i da o tome postoji dokument. Koljević nikada nije demantovao ovu Šešeljevu izjavu. Indikativno je da je upravo on na hiljadu načina pravdao pred svijetom divljačku opsadu Sarajeva. U martu prošle godine Koljević je prvi put od izbijanja rata došao u Sarajevo. Od čovjeka koji se služi isključivo "civilizovanim terminima" očekivalo se da u toj prilici makar deklarativno ispolji nešto samilosti za patnju i stradanja svojih dugogodišnjih sugrađana, među kojima su bile i desetine hiljada Srba. Umjesto toga, Koljević je cinično izjavio: **"Pa i nije sve tako strašno kao što se priča"**. Kad se vratio na Pale, pričao je kako mu je vozač koji ga je vozio kroz Sarajevo rekao za Silajdžića: "Haris je za nas Bog".

O Karadžiću je u javnosti govorio sa primjetnom suzdržanošću, što je svjedočilo o pomiješanim osjećanjima: raspektu i strahu na jednoj i potajnoj nadi da će ga upravo on naslijediti na drugoj strani. Miloševića je definisao bez ustezanja: "On je neosporno mnogo učinio na buđenju srpskog naroda i imao je opštu podršku, čak i obožavanje. Ali, on ima uz sebe ljude koji tu ne treba da budu, a on prema njima ima obaveze, jer su mu se našli pri ruci za vrijeme Osme sjednice". Koljevićeva politička degradacija na Palama dovodi se u vezu sa njegovim naglim približavanjem Miloševiću, nakon što je gazda prekinuo sve odnose sa Karadžićem. U vrijeme kad niko iz rukovodstva bosanskih Srba nije mogao preći Drinu, Koljeviću i generalu Mladiću vrata Beograda bila su širom otvorena. Milošević je, naravno, želio da na septembarskim izborima u

Republici Srpskoj pobijedi njegov novi čovjek. Tipovao je na Koljevića, što će za poklonika Ričarda Trećeg postati kobno. Smatrajući da bi to u borbi za predsjedničku fotelju moglo biti probitačno, Koljević je uoči izbora izjavio da formlano nikada nije bio član Srpske demokratske stranke. To mu je na Palama uzeto kao smrtni grijeh, iako je Aleksa Buha potvrdio da je Koljević rekao istinu, zamjerivši mu, međutim, što to iznosi "u ovim teškim momentima po srpski narod". Koljević je potom odustao od kandidature za predsjedničko mjesto. Na Palama više nije bio smatran čovjekom od povjerenja, dok je u Banjaluci, gdje je prije 60 godina rođen u uglednoj trgovačkoj porodici, cijenu dugog odsustvovanja platio skromnim političkim ugledom.

Nakon septembarskih izbora Koljević je postao marginalna politička ličnost u Republici Srpskoj. Završio je kao iscijeđeni limun, što je pravedna kazna za ovog pohlepnog intelektualca i velikosrpskog nacionalistu. Njegove političke ambicije doživje le su krah, a kada je i Milošević, posljednji oslonac, dospio u velike nevolje - preostao mu je samo pucanj u vlastiti mozak. Uostalom, sam Koljević je ovako govorio o politici: "U politici ima malo dobrih ljudi. Dobri ljudi ne idu u politiku, biraju neke druge profesije".

(30. januar 1997.)

Aleksa Buha, član užeg rukovodstva SDS-a i samozvani ministar inostranih poslova Republike Srpske

SMRT U SCHEVENINGENU

(Gojko Berić)

Umjesto u ćeliji Scheveningena, još jedan Srbin optužen za ratne zločine završio je na groblju izrešetan mecima. Slobodan Miljković zvani "Lugar" (37) ubijen je 7. kolovoza u jednoj kavani u Kragujevcu, pošto je prethodno izbjegao nekoliko atentata. Prošlog

Prijedoru. Drljača je poginuo u obračunu sa britanskim specijalcima iz sastava SFOR-a, prilikom pokušaja njegova hapšenja, dok je smrt Slobodana Miljkovića, bar što se ubojice tiče, nešto kompliciraniji slučaj. Njega je ubio Branislav Luković, službenik Službe državne sigurnosti Srbije.

Za još trojicu Srba optuženih za ratne zločine, Haag predstavlja prošlost. Smrt ih je stigla prije presude Međunarodnog suda. Prvi koji je na taj način izmakao maču pravde bio je **general Đorđe Đukić**, Mladićev pomoćnik za logistiku. Umro je 1996. godine, nakon što ga je Haški tribunal, teško bolesnog, pustio kući. Uslijedile su dvije nagle i sa stajališta istine preuranjene smrti. **Slavko Dokmanović, bivši gradonačelnik Vukovara, objesio se prije mjesec dana u ćeliji najstarijeg nizozemskog zatvora** u kojem je prvog kolovoza umro i **prijedorski liječnik Milan Kovačević**.

Formalno uzevši, nikome od njih nije dokazana krivica. Ali, nije potvrđena ni njihova nevinost. Zbog toga je Dokmanovićevo samoubojstvo najgora stvar koja se Haškom tribunalu mogla dogoditi. Optužen za najveći ratni zločin u Hrvatskoj - ubojstvo više od 200 civila izvedenih iz vukovarske bolnice i strijeljanih na poljoprivrednom dobru Ovčara - Dokmanović je za srpske nacionaliste postao simbol mučeništva, ali će u očima svojih žrtava uvijek ostati ono zbog čega je i odveden u Haag. Njegova je smrt i najzagonetnija. Samoubojstvo je izvršio sedam dana uoči izricanja presude. Navodno je imao svađu sa svojim odvjetnikom Tomom Filom, nezadovoljan što ovaj nije uspio "obraniti" sumnjivu vjerodostojnost jedne video trake.

Srbijanski mediji su neredovito i površno izvještavali o suđenju Dokmanoviću. Vukovar je, uostalom, ionako izgubljen. A i zašto podsjećati javnost da u Haag moraju otići **Veselin Šljivančanin, Mile Mrkšić i Miroslav Radić, oficiri bivše JNA**, koji se smatraju najodgovornijim za zločin u Ovčari. Kad je javljeno da je Dokmanović mrtav, neki su u Beogradu odahnuli. Posljednja počast odana mu je tako što su jugoslovenske vlasti uložile službeni protest Tribunalu u Haagu, a režimski mediji promovirali ga u nevinu žrtvu montiranog procesa.

Znatno više medijskog prostora - valjda zbog "specijalnih" veza Miloševića i Republike Srpske - dobila je smrt Milana Kovačevića (57). Beogradski listovi pritom su se uglavnom bavili okolnostima pod kojima je Kovačević umro, kao i ponavljanjem teorije zavjere. Zlodjela za koje ga je optužnica teretila nisu im ni ovom prilikom bila interesantna. Političke partije, od ljevice do Šešeljevih radikala, iskoristile su Kovačevićevu smrt za novu kampanju protiv zapadnih sila, optuživši ih da su osnovale Međunarodni sud za ratne zločine **samo zato kako bi "nastavile**

sotoniziranje srpskog naroda". **Sličnim rječnikom poslužio se i pravoslavni pop**, koji se u svom političkom pojanju nad Kovačevićevim grobom upitao: **"Dokle će, braćo i sestre, u Haagu umirati samo Srbi, jedini koji su na pravdi Boga nevini?"** Kovačevićevom pogrebu prisustvovala je svita koju su predvodili Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić, a u mnoštvu vijenaca primijećena su i dva koja su "prijatelju i saborcu" poslali Radovan Karadžić i general Ratko Mladić.

Trenutak pred smrt (Bijeljina 1992. godine)

Kovačević je spadao među one koji su o ratu u Bosni i Hercegovini "previše znali". Bio je optužen za teške zločine nad Bošnjacima, počinjene u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje. Opsjednut mržnjom prema Bošnjacima i Hrvatima, Kovačević je ostavio svoje bolničke pacijente, obukao uniformu i opasao pištolj, postavši zamjenik komandanta Kriznog štaba. **Bilo je neke morbidne simbolike u sudbini tog čovjeka. Milan Kovačević je, naime, rođen u ustaškom logoru Jasenovac, da bi nekoliko godina pred smrt postao rukovodilac sopstvenog gulaga.** To ga nije smetalo da izjavi kako je za Omarsku saznao "tek kad je sve objavljeno na televiziji". Navodno je tada pokušao dati ostavku, ali mu je Simo Drljača zaprijetio da će mu osobno "prostrijeliti glavu".

Na suđenju je svjedočio i novinar britanskog Guardiana **Ed Vulliamy**, *koji je početkom 1996. u Prijedoru vodio dug razgovor sa optuženikom. Prema kazivanju britanskog novinara,* **Kovačević je kao glavni uzrok zločina naveo kolektivno ludilo.** *Svoje sudjelovanje u njima objasnio je sukladno toj tezi:* **"Ako bi netko rekao da ja nisam bio dio tog kolektivnog ludila, to ne bi bilo istina."** *Kad je saslušao optužnicu, odlučno je izjavio: "Nisam kriv! I zahvaljujući Bogu i pravednosti mislim da ću biti proglašen nevinim!"*

Ne zna se da li mu je Bog pomogao ili odmogao. Sve ovisi od toga kako tko gleda na Kovačevićeve zasluge u operacijama Karadžićevih četnika i Mladićevih "partizana", koji su na području Prijedora počinili najmasovniji genocid u bosanskom ratu. Poznati beogradski pravnik **Kosta Čavoški, autor plave knjige "Haag protiv pravde"**, *za kojom vlada prava jagma u Republici Srpskoj,* **ovako je prokomentirao Kovačevićevu smrt: "Umro je kao sužanj i ja tu vidim jednu simboliku Srba sa lijeve strane Drine. Haški me tribunal podsjeća na Lenjinovu policiju Čeku. Kao i Čeka, i Tribunal radi sve poslove: u isti mah otkriva krivce, hapsi ih, sudi i sam izvršava presude!"** *Izvršavanje presude je, dakako, aluzija na smrt Sime Drljače, Slavka Dokmanovića i Milana Kovačevića.*

Na prvi pogled, Slobodan Milošević, Radovan Karadžić i Ratko Mladić mogu biti zadovoljni što sitne zvjerke skončavaju naglo, i sa stajališta pravde - preuranjeno. Ako ništa drugo, **mrtva usta ne govore.** *Ispostavilo se, međutim, da* **učestalost ovakvih smrti i njihova politizacija s pozicija poraženog velikosrsptva postaju štetni po režim.** *To je potvrdilo ubojstvo Slobodana Miljkovića, koga je Haški tribunal optužio za zločine na području Bosanskog Šamca. Miljković je došao u Bosnu kao dobrovoljac i postao zamjenik srpske paravojne jedinice "Sivi vukovi". Nakon Lugarevog ubojstva, njegov odvjetnik Tatomir Leković izjavio je da će ispuniti "Miljkovićev amanet" i Tribunalu dostaviti dokumente koje mu je ovaj povjerio, a koja se nalaze na više mjesta, kako ne bi mogli "nestati". Kragujevački odvjetnik je uvjeren da iza ubojstva njegovog klijenta stoji državni aparat.* **"Zar mislite da je slučajnost da su u istom danu, na sličan način, i u isto vrijeme ubijeni Slobodan Lugar i Srđan Knežević, jedan u Kragujevcu, drugi na Palama?** *Riječ je o dvojici vrlo nezgodnih svjedoka. Tragovi ubojstva vode na Dedinje", tvrdi Leković, najavljujući tužbu protiv predsjednika Miloševića.*

Po Lekovićevim riječima, Milošević će biti optužen za "izazivanje nacionalne i vjerske mržnje", te za "razbijanje zajedničke države, za započinjanje i vođenje oružanih sukoba, za masovne pogibije ljudi i etnička čišćenja, za pljačku, anarhiju i bezakonje u zemlji, kao i za genocid nad srpskim narodom i narodima u okruženju".

(17. avgust 1998.)

ARKANOVE STOPE

(Gojko Berić)

Dok su u **Rambouilletu** trajali srpsko-albanski pregovori, pročitao sam u nekim novinama da je **Madeleine Albright**, došavši u Pariz, rekla okupljenim novinarima: **"Sposobnost Amerike da vjenča silu i demokratiju veoma je bitna u uspostavljanju naših vrijednosti"**. Dopala mi se ta nova definicija američke moći, jer mi se otrcana fraza o američkoj mrkvi i štapu gadi više i od same mrkve. Jedino što je još trebalo učiniti jeste da Amerika praktično primijeni ovu formulu na Srbe i silom vjenča Miloševića i demokratiju, čime bi na Balkanu bio uspostavljen mir.

Albrightova je tri dana i tri noći pokušavala da u dvorani čuvenog kraljevskog dvorca obavi pomenuto vjenčanje, ali se u Washington vratila kao pokisla kokoš. Ništa joj nije vrijedilo što se u Rambouilletu povjerila jednom članu srpske delegacije, ispričavši mu kako je njen otac, nekadašnji čehoslovački Čeh, govorio da bi najviše volio biti Srbin. **I dok je gospođa Albright objašnjavala Clintonu razloge svog propalog izleta, Miloševićevi mediji su nazdravljali novoj pobjedi "nebeskog naroda" nad svjetskim moćnicima**. Ocijenjeno je da je i ova pobjeda rezultat zbijanja srpskih redova.

Prije dva dana gledao sam televizijski prenos vanrednog zasjedanja Narodne skupštine Republike Srpske, sazvanog zbog neslaganja tamošnjih vlasti sa arbitražnom odlukom Amerikanca Robertsa Owena da Brčko proglasi distriktom. **Dragutin Ilić**, šef kluba poslanika Socijalističke partije, Miloševićeve banjalučke filijale, izašao je za govornicu i narodnim poslanicima objavio sljedeće otkriće: **"Amerika je uvijek bila uzor Srbima u njihovoj izgradnji slobodnog i humanog društva!"**

To me je, priznajem, zbunilo. **Pa u čemu je onda problem, braćo Srbi?** U čemu je problem ako vam je Amerika uvijek bila uzor i ako ste na njenim principima gradili srpsko društvo? Ako je tako, onda sa vama Srbima nema nikakvog nesporazuma. **Onda u Bosni i Hercegovini nije bilo rata ni ratnih zločina, niko nije poklao tolike Bošnjake i zatro im groblja i džamije, nije bilo genocida i koncentracionih logora, nego smo sve to samo sanjali.**

Ali čak i da nije tog nezgodnog pitanja, poslanik Ilić se istog časa sam pobrinuo da obezvrijedi vlastito otkriće. Držeći se **teorije zavjere**, što je

jedna od najomiljenijih disciplina srpskog mentaliteta, poslanik Ilić je svoj govor završio očekivanom poentom: "**Nažalost, Amerika je postala naš neprijatelj, ona želi da uništi srpski narod**". A da srpski narod ne bi bio uništen, srpski narodni poslanici, graditelji i čuvari nakazne Karadžićeve tvorevine, apeluju na njegovu neposlušnost bjelosvjetskim moćnicima.

Oglasio se i banjalučki profesor **Aleksandar Ilišković**, ekstremni nacionalista i potpredsjednik Srpske koalicije, izjavivši da je **Amerika fašistička zemlja**. Čujem, međutim, da je Ilišković još prije sedam godina, na samom početku rata, poslao u sunčanu Kaliforniju, sina, kćerku i zeta. Još su tamo. Ne znam zašto ih profesor smjesta ne vrati iz fašističke Amerike i ne pošalje u majčicu Rusiju.

Profesor Ilišković je, inače, ona ista osoba koja je prošle godine u okviru predizborne kampanje poručivala Bošnjacima da dobro razmisle prije nego što odluče da se vrate u Republiku Srpsku, jer bi im se moglo desiti da svoju djecu nalaze u jarcima.

Vilhelm Rajh bi rekao: "**Ako je društvo bolesno, uzaludno je liječiti jedinku**".

Slušajući srpske poslanike u nedjelju od podne do ponoći, nisam uočio nikakvu posebnu razliku između fašista i bivših komunista, između usmjerenih i neumjerenih nacionalista ili između žena i muškaraca. Svi oni objavljuju sluđenom narodu kako glavu daju, a Brčko ne daju. **Ono što je uradio Željko Ražnatović Arkan**, koji je sa svojim koljačima prešao Drinu da bi u Bijeljini i Brčkom pokazao šta ima snaći svakog Bošnjaka, **njeguje se kao trajna vrijednost srpstva**. Kad je zadovoljio svoju strast za ubijanjem i opljačkao bošnjačke kuće, Arkan je domaćim četnicima ostavio oporuku: "**Brčko je od sada srpsko i ostaće srpsko**". Ova Arkanova ratna oporuka postala je zajednički kompromis srpskih narodnih poslanika, eho koji stalno odzvanja u njihovim zapuštenim ušima.

Grad-mučenik, Brčko je autentična Arkanova ostavština. Kao, uostalom, i Bijeljina. Kao i svako drugo mjesto u koje je ovaj ubica kročio. **"Dakle, Arkane, šta je sa Vašim ratnim zločinima u Bosni?", pita ga novinar *Daily Telegrapha*.** *"Ubio sam mnogo ljudi u poštenoj borbi, jer sam išao prvi, a moja vojska iza mene. Nije bilo zlodela u Bijeljini. Tu je bilo 40 hiljada muslimana i 20 hiljada Srba.* ***Muslimani su počeli prvi, a onda smo mi ušli u grad i pobili tu kopilad.*** *Muslimanski i srpski narod su mi pružili dobrodošlicu, ja sam održao govor i narod je počeo da viče:*

Hvala ti Arkane, hvala ti Arkane!, jer sam ih spasao od muslimana... ", hladnokrvno odgovara Arkan.

Dragan Kalinić, komunist, Markovićev reformist, nacional-šovinist, član rukovodstva SDS

Željko Ražnatović - Arkan, međunarodni kriminalac, ubojica, zločinac i žrtva zločina

Odavno nisam pročitao veću gadost.

U centru Brčkog stoji spomenik đeneralu ***Draži Mihailoviću, Bronzanom vođi četničkog pokreta****, koji je negdje zagledan stojeći na ovećem kamenom postolju,* ***očito je namijenjena uloga strašila*** *koje u brčanskim Bošnjacima i Hrvatima treba da ubije svaku želju za povratkom u svoje domove. To strašilo za sada solidno obavlja svoj posao.* ***Ali, ima u toj zamisli nekog prokletstva. Naime, ovaj isti spomenik je najprije osvanuo u Vukovaru****, gdje su ga Šešeljevi radikali dopremili čak iz Amerike. Dražina figura izlivena je u patuljastoj veličini i zapravo je* ***ruglo od spomenika****. Ali, ovdje ionako nije riječ o estetici: Draža je i u Vukovaru imao* ***strašiti prognane vukovarske Hrvate****, ukoliko bi poželjeli da se vrate svojim kućama. Kad je stvar sa "srpskim Vukovarom" propala, jer se nije našao vještak koji bi dokazao da grad ne pripada Hrvatskoj,* ***neko se sjetio da uprti Dražu i s njim krene pravo u Brčko.***

***Nadam se da će** ga i u Brčkom snaći njegova vukovarska sudbina i da će **srpski nacionalisti**, u nastavku svoje morbidne turneje sa ovim prtljagom vlastite istorije, **morati za đenerala Dražu potražiti neki novi zgodan trg**. Možda negdje na Kosovu, dok tamo još ima Srba.*

(9. marta 1999.)

BILJANA KLATNO BELEŠE

(Gojko Berić)

*U vrijeme njene mačo-faze, kada se pročula kao najmilitantnija osoba među paljanskim jastrebovima, neko je **Biljanu Plavšić** nazvao **"čeličnom lady"** među Srpkinjama, ali je ova atribucija imala opravdanje samo ukoliko je rabljena kao atribucija zla. Otprilike kao kad bi rekli: sa stanovišta psihijatrije, Radovan Karadžić je bio majstor opsade Sarajeva. Muška moć u ženskom liku dovela ju je na mjesto predsjednice Republike Srpske, ali kao što stara izreka kaže - odijelo ne čini čovjeka. Niko je, osim nje same, nije u toj ulozi shvatao ozbiljno. Prema riječima četničkog vojvode Vojislava Šešelja, "Plavšićeva je u svojoj gluposti pomislila da je ona zaista pravi predsednik Republike Srpske". Kad joj je Krajišnik naredio da se vrati na Pale, u "centar države", Plavšićeva se našla u ozbiljnoj opasnosti, pa se iz Banskog dvora privremeno preselila u glavnu policijsku stanicu u Banjoj Luci. Poraz od radikala Nikole Poplašena doživjela je kad je već izgledalo da se otela i Miloševiću i Palama.*

Strastveno se ljubio sa Arkanom

***Svojevremenom izjavom da, što se nje tiče, "šest miliona Srba mogu da izginu da bi preostalih šest živjelo u čistoj nacionalnoj državi", bivša profesorica biologije ušla je u sve hronike nacionalističke euforije na postkomunističkom Balkanu. Bošnjaci će je pamtiti po poljupcima kojima je obasula Željka Ražnatovića Arkana nakon pokolja i "oslobađanja" Bijeljine**, na čijim su ulicama ležala trupla tek pobijenih civila. Kad su je nedavno novinari podsjetili na taj detalj iz njene političke biografije, Plavšićeva je rekla da je Arkana, vidi vraga, poljubila zato što je poštedio život zarobljenom Fikretu Abdiću! Međutim, ostala je*

crno na bijelo njena izjava beogradskoj "Dugi": "**Ja se s junacima uvijek ljubim**". U Karadžićevom štabu Plavšićeva je slovila kao glavni zagovarač etničkog čišćenja i progona nesrpskog življa. "Ona je veće zlo i od samog Krajišnika", tvrdio je Carl Bildt. I dok je na početku rata za Veliku Srbiju bila spremna da žrtvuje svakog drugog Srbina, Plavšićeva u avgustu 1994. , za kratkotrajne akcije u kojoj su NATO-vi avioni pogodili dva-tri napuštena srpska tenka, upućuje novi ratni poklič: "**Izginimo do posljednjeg!**".

Što se, dakle, njenih ratnih zasluga tiče, gospođi Plavšić je, van svake sumnje, mjesto na optuženičkoj klupi, kao jednoj od najodgovornijih osoba za uništenje Bosne i genocid nad Bošnjacima.

Milošević je, začudo, nikada nije podnosio. To je broš kojim ona danas ukrašava svoju novu političku haljinu. Gazda iz Beograda je u jednom razgovoru sa Karadžićem i generalom Mladićem rekao da bi dotičnu lady najradije smjestio u ludnicu, tvrdeći kako je riječ o teškom psihijatrijskom slučaju. Uzvratila mu je tako što je odbila da se rukuje s njim na Palama, uoči skupštinske rasprave koja je označila propast Vance-Owenovog plana. A kad su mu prilikom mirovnih pregovora u Daytonu pomenuli njeno ime, **Milošević je, s čašom viskija u ruci, samo rekao: "Ona kokoška!?"**

Naravno, ni onaj vrag sa rogovima, repom i papcima nije tako crn kao što izgleda. Oglasivši se kao nacionalista koji ne krade i koji je spreman da se muški obračuna sa kriminalcima i korumpiranim političarima, Plavšićeva je na Zapadu pribavila dosta pozitivnih poena. Pošlo joj je za rukom da smijeni neukrotivog generala Mladića. Na kraju je doživjela da joj **francuski predsjednik Jacques Chirack** na stepeništu Elizejske palače poljubi ruku, primivši je uz sve državničke počasti. **Zar siroti Jacques zaista nije znao da zapravo cjeliva ruku masovnog ubice?**

Biljanino klatno se dugo zadržavalo **u polju koje označava ekstremni nacionalizam**, a onda se odjednom blago zanjihalo i počelo pomjerati ka polju demokratije. Plavšićevu više ne prepoznajem. Ona danas zagovara ljudske slobode i evropske integracije, ona bi kosovskim Albancima dala sva prava, ona upozorava da su Srbi izgubili obraz i ugled u svijetu, čak priznaje da je Sarajevo glavni grad Bosne i Hercegovine. Evo šta kaže u razgovoru za "Nezavisne novine" od prvog avgusta 1999. godine: "**Za ovako lošu poziciju srpskog naroda nije kriv narod nego rukovodstvo. Bilans je strašan. Pogledajte šta je Milošević uradio! Ako je narod kriv, kriv je utoliko što je takvo rukovodstvo birao...**"

Biljana Plavšić, optuženik za ratne zločine

Mussolini je od socijaliste postao fašista, a militantni ateista Staljin bio je đak teološke škole. Promjena političkih i drugih uvjerenja nije nikakva novost. Biljana Plavšić je tek jedinka među mnogobrojnim ovovremenim specijalistima u disciplini pretrčavanja iz tabora u tabor. Nemam utisak da je njen razlaz sa Srpskom demokratskom strankom bio razlaz sa vlastitim idejama. Čini mi se da je ona iz tog društva izašla samo zato što nije mogla da Karadžića, Krajišnika i ostale paljanske razbojnike slijedi u krađi i kriminalu. Ali, suština nije u tome. Da su ti zlikovci uspjeli da Bošnjacima i Hrvatima otmu onoliko zemlje koliko je Biljana bila planirala, ona bi pristala na njihovu vječnu vladavinu. Jer, veli Plavšićeva, nije njena krivica što su za rata često donošene "nerazumne odluke na očiglednu štetu srpskog naroda" i što nije došlo do ujedinjenja sa paradržavom hrvatskih Srba. A zatim, sa dirljivom iskrenošću nastavlja: "Neka se vidi kakav je bio stav Biljane Plavšić a kakav drugih u vezi sa obustavom ofanzive na Goražde! Šta se desilo sa Bihaćem, kakve su odluke Vrhovne komande bile u vezi sa ovim gradom kada su naši borci ušli u Bihać i došli do bolnice. Ali je nalog došao da se obustavi to! Odmah moram reći da nalog nije došao od generala Mladića. Da nije tako, naša pozicija u Daytonu bila bi sigurno bolja".

*Plavšićeva računa da je prašina uveliko prekrila njene stavove iz vremena rata i njenu krivicu za ono što bivša predsjednica Republike Srpske naziva "strašnim bilansom". Ona nam svima sipa u čaše piće zaborava. **"Narod je kriv što nas je birao", mrtva-hladna konstatuje Biljana Plavšić, ona koja je od prvog dana huškala na rat** i koja danas odbija da sa strašnim bilansom ima bilo kakve veze.*

(18. avgust 1999.)

ISPRAĆAJ AVIONA NA SRBIJU

(Gojko Berić)

Je li Srbiju trebalo bombardovati tako da bude gotovo uništena? Neki Amerikanac, Englez ili Poljak smjesta će reći šta o tome misli. Sarajlije su tu u mnogo delikatnijem položaju. Emocije nataložene nakon proživljene dugotrajne opsade još su jake, pa i najmanja mjera altruizma prema vlastitim ubicama može zvučati posve neprirodno. Ali, ni želja za osvetom nije ništa drugo do nastavak zločina. Zbog toga reakcije Sarajlija najčešće završavaju u pokušaju da se između tih krajnosti nađe neka nejasna sredina.

Moj drug Fale je bio **borac Armije BiH**. Fale radi kao noćni urednik u maloj novinskoj agenciji ONASA. Sjedimo u jednoj kafani u centru Sarajeva i propitujemo jedan drugog o smislu i učinku NATO-ve intervencije. "**Nagledao sam se smrti i ne volim kad ljudi ginu**", **kaže Fale**. "Srbi su nas ubijali skoro četiri godine, ali nisam za to da NATO ubija Beograđane. **Treba samo učiniti da jednu zimu ostanu bez struje, vode i grijanja**; da tu jednu zimu idu na udaljena izvorišta vode i penju se sa kanisterima na petnaesti ili osamnaesti sprat; treba im samo omogućiti **da umjesto drva lože najdraže knjige** iz svojih kućnih biblioteka i dijelove namještaja. **I neka bar malo budu gladni**. Kad se to desi, ja ću im mnogo toga oprostiti."

Abdulah Sidran je ovih dana objavio pjesmu "Savršen krug". Pjesnika je probudio ružan san, četiri su sata ujutro, što je spavo - spavo. Posljenji stih pjesme glasi: "**Malo poslije, uz kahvu/ ispratim avione na Srbiju/ i pušim, na prozoru, ko kakav/ sasvim spokojan čovjek**". Nakon objavljene pjesme, jedan novinar je pitao Sidrana osjeća li zadovoljstvo što isprаća avione na Srbiju, da li je zaista zbog toga spokojan? "**Ne, rekao sam: osjećam se ko kakav spokojan čovjek**".

Nepuna dva mjeseca od početka NATO-ve akcije protiv Miloševića svijet se podijelio na njene pristalice i njene protivnike. Vodeći hrvatski polemičar Igor Mandić, koji ima stalnu kolumnu u beogradskom NIN-u, tvrdi da je riječ o "agresorskoj orgiji". Huškanje na rat protiv Srbije za njega je isto "što i svršavanje nad tuđom nesrećom". Prljava je to žudnja. "Pa hoće li ta gospođa jednom već svršiti?", pita se Mandić zgražavajući se nad sadomazohizmom novinarke koja na brifinzima u Pentagonu traži "da joj se detaljnije opišu prouzrokovani gubici Srba".

Izgleda da preoravanje Srbije NATO-vim bombama, kako bi se srušio režim balkanskog Hitlera, sada ima manje pristalica nego na početku najnovijeg ratnog spektakla u Evropi. I oni malobrojni srpski intelektualci, ***koji su koliko juče tvrdili da se srpski fašizam može poraziti samo vojnom silom, ustuknuli su pred svojim mišljenjem. Književnik Mirko Kovač, istina, i dalje smatra da je Miloševićev režim zaslužio bombardovanje, ali dodaje kako je taj režim morao biti kažnjen na drugi način, a ne ubijanjem nevinih ljudi.***

Ali, šta uraditi sa jednadžbom u kojoj je između srpskog nacizma i mira na Balkanu stavljen neprirodan znak jednakosti? Ako se ne varam, takva se jednadžba ne može riješiti ni jednom od dosad poznatih pacifističkih metoda. ***S tim se problemom, dakako, suočio i Mirko Kovač,*** *koji u posljednjem broju Ferala piše kako mu se, koliko juče, učinilo da je kucnuo čas za In memoriam Slobodanu Miloševiću, ali kako danas u to nije siguran, "jer taj se vrag najbolje snalazi na poljima smrti".*

Bliska mi je Einsteinova misao po kojoj bi on do svih vojnih institucija zadržao samo vojni orkestar. Moje interesovanje za vojnu strategiju i taktiku oduvijek je bilo ravno nuli. Jedino što razumijem jeste da je pilotima smanjena vidljivost kad je nebo oblačno. Prepotstavljam, međutim, da NATO-vi generali, bar što se tih stvari tiče, znaju šta rade. ***Dobro, Zapad je sa intervencijom na Balkanu zakasnio sedam ili osam godina. Za sve to vrijeme Milošević ga je vukao za nos. I šta je Clinton, nakon svojih propuštenih prilika, trebalo da uradi s njim? Da ga u Daytonu otruje ili ozrači?*** *Naravno, ništa od toga nije dolazilo u obzir. E sad, kako upokojiti vampira? Nemam odgovor na to pitanje.* ***Ako je to moguće hipnozom umjesto silom, onda, gospodo, učinite to.***

Danas su se i srpski nacionalisti, poglavito oni iz reda književnika, akademika i novinara preko noći prekvalifikovali u pacifiste, zapomažući i lijući krokodilske suze nad sudbinom naroda kojeg su sami uvalili u veliku istorijsku nesreću. Na mitinzima protiv NATO-a taj narod i dalje nosi transparente na kojima piše: ***"Svi smo mi Miloševići"****. Znam da to još nije razlog za masovni odstrel Srba. Samo bi idiot mogao reći: "Pobijte ih sve, kao u Bartolomejskoj noći, a Bog će odlučiti ko je među njima bio demokrata i pravednik, a ko razbojnik i grešnik". Činjenica je da je Milošević uspio Srbima prodati lažnu hamletovsku dilemu: okupacija ili bombardovanje. Jedna poslovica kaže: "Ako me jednom prevariš, ja sam kriv". Koji je već put da Milošević vara Srbe?*

Mnogi su skloni poređenju današnje Srbije i poražene Hitlerove Njemačke. *Njemačku je od nacizma izliječila saveznička okupacija i*

njemačko privredno čudo, pa se vjeruje kako bi **sličan recept mogao izliječiti Srbiju** od ksenofobije i nacionalizma. Ne znam dokle ćemo ispraćati avione na Srbiju. Ali ako u konačnici tog ratnog spektakla Miloševićev režim ne doživi poraz, ne vidim ko će Srbe spasiti od njih samih.

(19. maj 1999.)

BRAK JE RAZVEDEN

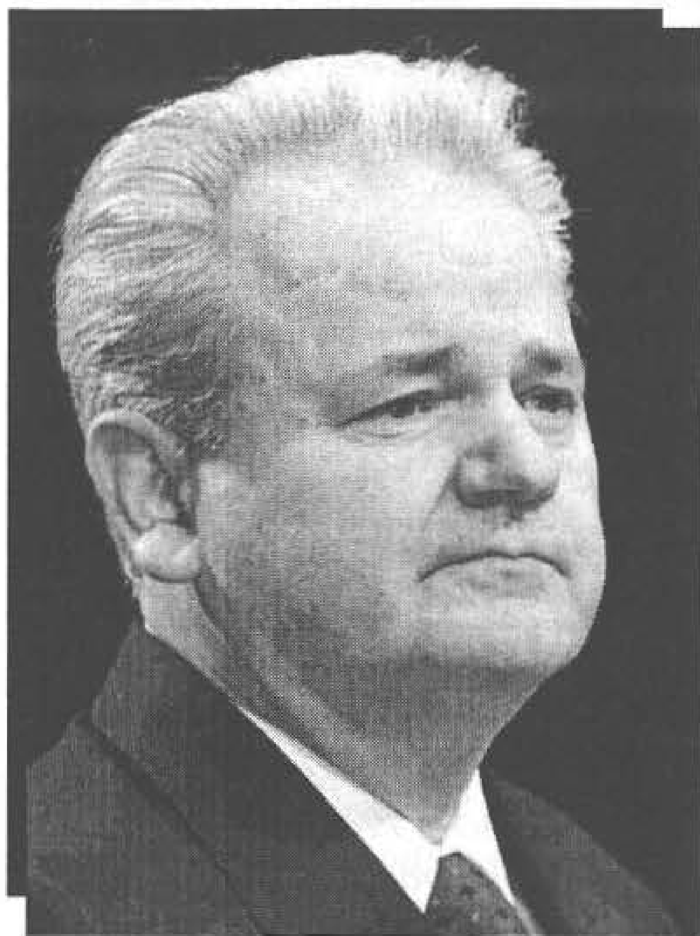
(Gojko Berić)

Desetogodišnji **brak između Srpske pravoslavne crkve i Slobodana Miloševića raskinut je prije dva dana**, odlukom Svetog sinoda da javno zatraži ostavku svog vrhovnog komandanta u ratu za "Veliku Srbiju". **Kosovo je definitivno izgubljeno** i predato u ruke Albancima, a **Crkva je optužila Miloševića za izdaju**. Na početku te opskurne veze bijaše ljubav, koju su kasnije zamijenile razmirice i svađe. **Novi poraz Srba na Kosovu, drugi u razmaku od 610 godina, otvorio je oči i dremljivim starcima u arhijerejskim mantijama. Prije nego što sami izmire svoje račune sa Bogom, jer su se mnogi od njih na ovom svijetu debelo ogriješili, oni su požurili da prozovu glavnog krivca za nacionalnu katastrofu.**

Ne mislim, naravno, da se Milošević zbog toga naročito uzbuđuje, jer je on u podnošenju udaraca koje Srbi primaju izdržljiviji od Michaela Taysona. Čovjek se trenutno ionako bavi prečim poslovima: **pretvaranje svog poraza u pobjedu**, unapređivanjem svojih poraženih generala i proglašavanjem srpskog naroda za kolektivnog heroja. Uostalom, nesuđeni kralj svih Srba je davno digao ruke od sićušnog starca na čelu Srpske pravoslavne crkve, odbacivši kao suvišan prtljag usluge koje mu je patrijarh Pavle činio. Zajedno sa Srpskom akademijom nauka i umetnosti, Crkva je bila jedna od dvije glavne institucije koje su huškale na rat u ime ujedinjenja "svih srpskih zemalja". Već u aprilu 1991. godine **vladika Nikanor** se oglašava izjavom čiji je smisao bio objava rata: **"Tamo gde se prolije srpska krv i gde padnu srpske kosti, to mora biti srpska zemlja**; ko drugačije misli, na strani je neprijatelja." I ostali "jastrebovi" unutar Crkve, predvođeni mitropolitom **Amfilohijem Radovićem**, davali su slične izjave. U svojoj ponižavajućoj odanosti jednom totalitarnom režimu, **Crkva se preobrazila u konjanika koji je s mačem i krstom krenuo da vodi narod**. Vožd je samo pokazivao pravac.

To je bilo vrijeme kad je Milošević znao banuti u Patrijaršiju kao u kafanu. **Četnički vojvoda Vojislav Šešelj, ruski nacista Vladimir Žirinovski i vođa paravojne crne legije Arkan** *dolazili su sa nešto više obzira, ali je patrijarh i njih primao sa sjajem u staračkim očima.* **"Moj vrhovni komandant je patrijarh Pavle", obavijestio je Arkan srbijansku javnost.** *Sa Arkanove tačke gledišta to je bilo vraški dobro smišljeno, jer on nije mogao naći bolje pokriće za svoja zlodjela. Patrijarh nije prozreo ovu Arkanovu lukavost niti se od nje javno ogradio.*

U nekoliko kriznih momenata, kada je izgledalo da vlastodržac neće politički preživjeti, Crkva mu je davala odlučnu podršku, iako razočarana njegovim neuspjehom u pomicanju državnih granica nekoliko stotina kilometara na zapad. Uoči mirovnih pregovora u Daytonu, **patrijarh Pavle svojim potpisom ovlašćuje Miloševića da zastupa sve Srbe.** *Vođa je tamo otišao sa titulom* **"balkanskog kasapina"**, *a vratio se kao krunisani "kralj mira". Patrijarh i Patrijaršija nisu mu više trebali.*

Slobodan Milošević, optuženik za ratne zločine i genocid

Patrijarh SPC Pavle odrekao ga se tek 1995. godine

Sada su se Milošević i Crkva definitivno razišli. I to upravo tamo gdje su se, prije deceniju, interesi nacionalističkog šinjela i crne mantije sreli -

na Kosovu. Naravno, Milošević uvijek može da kaže kako nije on izmislio "nebeski narod", nego je to učinila Srpska pravoslavna crkva. Svojim posljednjim istupima ***patrijarh Pavle*** *pokušava da spasi njen obraz. Nedavno je odolio pritiscima da Sveti sinod proglasi Kosovo svetom srpskom zemljom, odbacivši takvu ideju riječima: "Kosovo je sveta zemlja svih ljudi koji na njoj žive". U intervjuu španskom listu ABC patrijarh je ovih dana podsjetio i na svoje riječi koje je izgovorio pred bečkim kardinalom prilikom posjete Austriji 1995. godine:* ***"Ako velika Srbija treba biti izgrađena zločinima, odbijam pripadati takvoj Srbiji. Ako Srbija mora biti takva, onda je bolje da nestane. " Ta bi izjava nešto značila da nije došla suviše kasno, kad je već postalo jasno da od srpskog velikodržavnog projekta neće biti ništa.***

Ipak, ne treba biti previše okrutan prema tom starcu, jer on kao i svaki grešnik zaslužuje i nešto samilosti. U razgovoru za beogradski magazin "Profil" patrijarh je na izvjestan način i sam priznao da nije bio dorastao događajima: "Za sve kroz šta sam ovih poslednjih deset godina prošao ne bi mi bilo dovoljno ni stotinu pameti."

Iluzije su potonule u bezdan, *pa zahtjev da Milošević podnese ostavku svjedoči da su prozori Srpske pravoslavne crkve konačno otvoreni, kako bi sa ustajalim zrakom izašao i politički duh srpskog diktatora. Patrijarh je time dao novi adut međunarodnoj zajednici, koja nastoji da svog dojučerašnjeg glavnog pregovarača na Balkanu potpuno izoluje, po mogućnosti tako da čak i Černomirdin odbije da se s tim demonom rukuje.*

Ali, presudnu bitku Milošević gubi ili dobija na domaćem terenu. A tu je uticaj Srpske pravoslavne crkve krajnje problematičan. Čak bi se moglo reći da je veoma mali. ***Sa stanovišta istinske religioznosti, Srbi su valjda posljednji narod u Evropi. Njihova stvarna religija nije pravoslavlje, već hedonizam. Svetislav Basara,*** *srpski pisac srednje generacije, kaže kako je* ***bombardovanje Jugoslavije*** *zapravo Božija* ***kazna za srpsko nevjerstvo:*** *"Budući da sam hrišćanin, za mene je rat Božija kazna i sledstveno tome o ratu u Jugoslaviji pisaću kao o Božijoj kazni. Biću, izgleda, prilično usamljen u tome, jer su čak i arhijereji Srpske pravoslavne crkve posle prvih bombi uglas povikali* ***"nepravda, nepravda",*** *umesto da izađu pred narod i zavape:* ***"pokajte se! setite se svojih grehova! ispravite svoje puteve!..."***

Ako je sve to tako, onda će seljački dio Srbije, koji predstavlja glavni Miloševićev oslonac, hrčući dočekati lom ovog crkveno-režimskog braka. ***Lako je bilo*** *pojati sa oltara o ugroženosti sveg srpskog roda,* ***huškati na rat i svetom vodicom škropiti ubice prije i poslije njihovih zločina. Mnogo***

je teže uvjeriti podanike da je sve to bila tragična greška i da će se od sada Crkva vladati isključivo po Božijim načelima, što pored ostalog znači da će gledati svoja i samo svoja posla. U ratu protiv Hrvatske i Bosne i Hercegovine srpski političari, srpski generali i pravoslavni popovi grlili su se suviše često da bi danas iko od njih mogao reći kako je sve to bila balkanska fatamorgana.

Bježeći sa kobnim zakašnjenjem iz tog zagrljaja, ***Srpska pravoslavna crkva ne može pobjeći i od vlastite odgovornosti za njegove posljedice.*** *Iznuđena amnezija ne može izbrisati prošlost.*

(17. juni 1999.)

ŽELJKO KOPANJA - ŽRTVA MRAČNOG RASIZMA

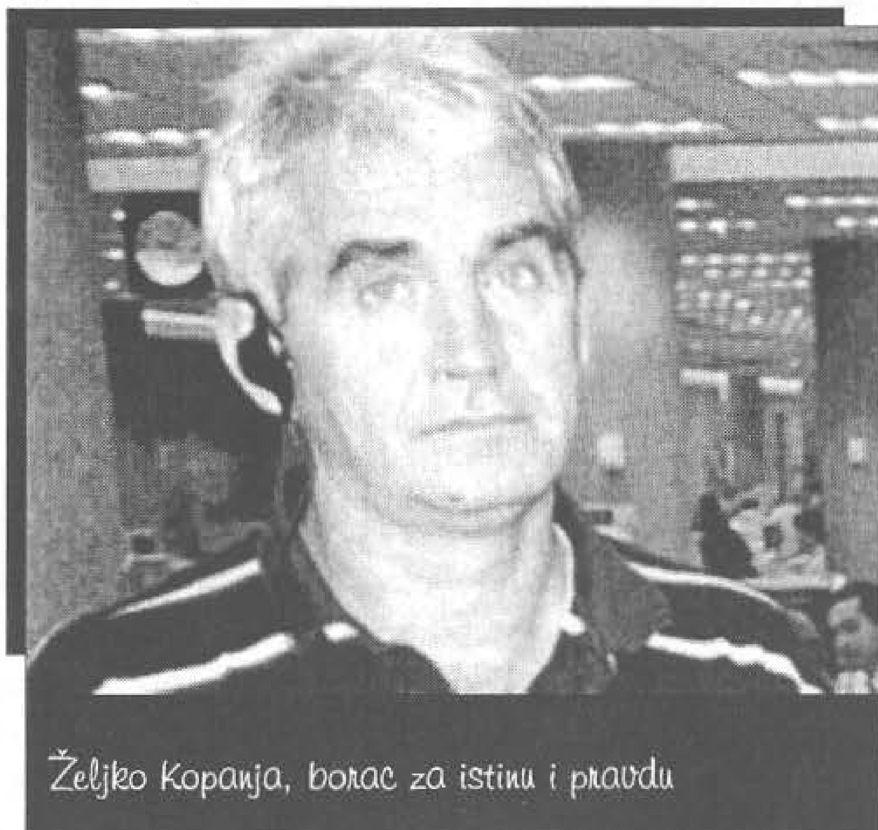
(Gojko Berić)

Bilo je nešto iza sedam sati izjutra kad je ***Željko Kopanja****, vlasnik i glavni urednik banjalučkih "Nezavisnih novina", upalio svoj automobil i - našao se u predvorju smrti. Teško povrijeđenog, izvukli su ga iz zgužvanog golfa i prebacili u bolnicu, gdje su mu amputirane obje noge iznad koljena. To se desilo u petak, 22. oktobra 1999. Dok su se ljekari borili za Kopanjin život, policija je izdavala saopštenja o mjerama koje preduzima kako bi otkrila čovjeka koji je podmetnuo eksploziv pod automobil.*

Sedmi dan nakon nesreće, ***Kopanja je izjavio: "Život mora imati neki cilj, a moj cilj je slobodna i srećna zemlja Republika Srpska". Bio sam razočaran tom izjavom. Zar je patriotizam posljednje utočište čak i tamo gdje čovjek, izložen nasilju zagriženih patriota, ostaje doživotni invalid?*** *To me podsjetilo na poznatu priču o teško osakaćenim vojnicima kojima u bolnici dijele ordenje, a oni traže da se što prije vrate na front, znajući da se od njih očekuje upravo takva reakcija.*

Svih ovih dana čitam o izrazima solidarnosti sa Željkom Kopanjom. Prednjače novinari, diplomate i lokalni političari. ***Aleksandar Tijanić****, stalni kolumnista nedjeljnog izdanja "Nezavisnih novina", posvetio je svom prijatelju jedan tekst sumnjive iskrenosti. Tobože, oni koji su gađali Kopanju, gađali su sve Srbe. "Kada sam prije dva dana vidio tvoje izranjavano telo i glavu netaknutog uma, shvatio sam svu simboliku tragedije:* ***zlikovci su nam uzeli noge. Svima!" piše Tijanić.***

Oglasili su se bubnjevi naših starih poznanika, zaduženih za istjerivanje Đavola iz Bosne. ***Richard Holbrooke je izjavio da su Kopanju pokušale da ubiju "iste one snage mračnog rasizma zbog kojih je i počeo rat",*** *pripријetivši počiniocima da će biti "ulovljeni i izvedeni pred lice pravde".* ***General Jacques Klein*** *nalazi kako je "napad na Kopanju napad i na slobodu štampe i uspostavljanje mira", dok je* ***Wolgang Petritsch*** *impresioniran hrabrošću banjalučkog novinara. Dirljivoj odbrani uzvišenih načela pridružila se i gospođica* ***Alexanra Stiglmayer****. Ona smatra da "napad na Kopanju nije bio napad na individualca, nego na nezavisno novinarstvo uopšte, na političku umjerenost i mir".*

Željko Kopanja, borac za istinu i pravdu

Sve mi to zvuči licemjerno. I zato, gospodo, nosite se... Svi redom!

Jer, uprkos Tijanićevoj simbolici, od pucnja u Željka Kopanju stradao je samo Željko Kopanja. I nijedan drugi Srbin. Od eksploziva podmetnutog pod Kopanjin automobil nisu ostali bez nogu ni demokratija, ni sloboda štampe, ni mir, jer sve to ovdje jedva da i postoji. ***Bez nogu je ostao samo novinar Kopanja.***

Kopanji je trebalo vremena da to i sam shvati. A kad je to shvatio, ležeći u bolnici, rekao je novinaru svog lista: "Nemam iluzija da će policija otkriti atentatora. A nije mi ni stalo da se moj slučaj riješi, jer mi je život sasvim promijenjen".

("Oslobođenje", Sarajevo, 2000.)

Prof. dr. Jovan Marić - (Izbor iz tekstova)

KOSOVSKI MIT - SRPSKI SINDROM PROŠLOSTI

Srbi su narod koji je intenzivno okrenut prošlosti. *To isto možemo reći i za mnoge druge narode.* ***I Englezi, i Kinezi, i Francuzi, i naravno Grci i Rimljani, tačnije Grci i Italijani (ovi poslednji su evropski narodi koji zaista imaju čega da se sećaju u prošlosti),*** *takođe neguju svoju bogatu i civilizacijskim dostignućima ispunjenu prošlost. Samo Amerikanci ne glorifikuju toliko svoju prošlost. Ne samo zato što je nemaju. Imaju je i oni. Istina, ne takvu kao pomenuti narodi, ali je za Amerikance tipično* ***da toj prošlosti ne robuju kao drugi narodi.*** *Za njih je karakteristično da su svi okrenuti ka sutra, ka budućnosti.* ***Međutim, srpska okrenutost prošlosti je vrlo uočljiva*** *i specifična i, po našem shvatanju, osnova je nekih naših karakternih osobina, na prvom mestu tuge i trpnje.*

Smatrajući da je za istraživanje karakterologije jednog naroda izuzetno važno da se prouči i njegova prošlost, ***V. Dvorniković,*** *u svojoj "Karakterologiji Jugoslovena", piše: "Horizontali sadašnjice treba dodati i vertikalu u duboke slojeve istorije. Kada se radi o karakterologiji jednog naroda kao kolektivne istorijske indvidiue - nasleđe prošlosti, mrtvi koji žive u svim kasnijim generacijama, od većeg su značaja od onih koji sačinjavaju samo jednu, sadašnju generaciju. Karakterologija naroda ne može se ni zamisliti bez istorijske, a kroz antropologiju i preistorijske i biološke dijagonale. Bez vremenskog faktora - koji stvara karaktere naroda - ne može se zamisliti karakterisanje nijedne jedine epohe, a kamoli svih epoha u rezultanti sadašnjosti. Sadašnjost i prošlost, to su dva izvora, dva glavna plana naše karakterološke sinteze."*

U skladu sa već rečenim, tj. imajući u vidu naš, srpski odnos prema prošlosti, i mi ćemo ovo poglavlje posvetiti toj prošlosti. Tačnije, Kosovu. Jer, u nas sve počinje od Kosova (i završava se, nažalost, s njim). Tačnije, od kosovskog mita. Kosovo je udes, fatum. *Neiskrenost i servilnost, prepredenost i surovost, to su u isti mah i defekti srpskog karaktera i rezultat turskog upravljanja posle Kosova. Kosovo je tako značajno postavilo vrednosne međaše u srpskoj istoriji, odnosno duši, da je i*

dan-danas **pojam junaka** u srpskom narodu **Miloš Obiliš**, **pojam izdajnika Vuk Branković**, **pojam milosrđa Kosovka devojka**, **pojam megdandžije Marko Kraljević**, **pojam srpske majčinske ljubavi i majka Jugovića itd.** Sve to je opevano u srpskim junačkim pesmama koje su se sa kolena na koleno prenosile i pevale, i ostale zapamćene u srpskom narodu kao takve.

"Kosovka devojka", ulje, rad Ferda Kikerca, 1879, Povijesni muzej u Zagrebu

Izgleda da nećemo pogrešiti ako napravimo paralelu između Kosova i pojave **Isusa Hrista**. Možemo čak slobodno reći da je Kosovo za Srbe isto ono što je Isus Hrist za hrišćane: "**Nad celom Kosovijadom**, njenim glavnim licima i obrtima, naročito u predigri, **lebdi primer i uzor Hristijade**. Tragedija baca senku preda se kao i u Hristovoj istoriji. Lazareva večera uoči bitke, nagoveštenje izdaje i prisustvo izdajnika, umnogome podseća na Isusovu poslednju večeru. Kao nebo od pakla, i ovde se oštro deli žrtva od izdaje. **Vuk Branković Judina je slika**, car Lazar po uzoru na Hrista sprema se da život položi za ideju koja jedino pomoću te žrtve može da pobedi. I carstvo može da se izgubi, ali duša se gubiti ne sme. Hristova nauka o vrednosti duše, za koju se kao u otkup ne

može ništa dati, ovde je oživljena i pokrenuta u Lazarevom liku. Pre krvi i boja borba je odlučena onog trenutka kada se Lazar "nebeskome privoleo carstvu". Teško je Lazarevo prokletstvo za svakog ko ne dođe na boj na Kosovo da se svesno žrtvuje za već izgubljeno carstvo. Kome ćeš se privoljeti carstvu? Ili voliš carstvu nebeskome? Ili voliš carstvu zemaljskome? Car voljede carstvu nebeskome, jer zemaljsko je za maleno carstvo, a nebesko uvijek i dovjeka!"

Srpske junačke pesme su ogledalo srpske duše. *Naime, kao izvorištu nacionalnog nadahnuća vraćaju se Srbi njima uvek iznova, a posebno u vremenima borbe za opstanak, kada se sledi put predaka stazama koje su vekovima utirale prethodne generacije, obezbeđujući tako* ***duhovno jedinstvo naroda.*** *A tih borbi za opstanak srpskog naroda bilo je i previše, čak i* ***za narod koji je svoju kuću sagradio nasred druma, kako se to obično kaže za geografsku lokaciju Srbije.***

"Vernoga slugu optužuju pred bitku, kod kneza Lazara", sredina XVI veka, Biblioteka Akademije nauka SSSR u Lenjingradu

Zgusnuta istorija srpskog naroda, njegovi mitovi i njegova predanja, njegovo verovanje i njegov moral, sve je to stalo u narodne junačke pesme koje, kao kakav ep, pokazuju čitaocu sve što je najbitnije, a ponajviše okosnicu narodnog trajanja, osnove i podlogu srpskog opstajanja, moralne vrednosti srpskog naroda i svetosavlja, odnos prema životu i smrti_ Izjednačujući smrt i neminovnost, i shvatajući je prolaznom fazom u ljudskom životu, Srbi su u svojim junačkim pesmama, nadmudrili smrt i uzdigli su se iznad nje još od Kosova polja, kada su mogli da biraju život u ropstvu ili izginuće u slavi.

Etičnost srpskog naroda najbolje se čita u njegovim junačkim pesmama. A one se dele na one pre Kosova (kojih je neverovatno malo) i one posle Kosova. ***Kosovo je,*** *dakle, jedna prekretnica i u istoriji i u duši srpskog naroda.*

Pogledajmo malo kako to narod peva o Kosovu i šta je osnova tog našeg **kosovskog arhetipa**?

U narodnoj tradiciji ostalo je zabeleženo da su Turci pobedili, jer su bili brojniji ("sve je turska vojska pritisnula: konj do konja junak do junaka.. **svi mi da se u so prometnemo, ne bi Turkom ručak osolili**"), ali i jer je Vuk Branković, izdavši kneza Lazara, pre vremena povukao svoje trupe kako bi nakon Lazarevog stradanja zagospodario i njegovim oblastima.

Tako je Vuk ostao upamćen kao najveći izdajnik srpskog naroda koji, kao takav, služi od Kosova do danas kao primer zločinačkog izdajstva spram sopstvenog naroda.

Miloš Obilić, pak, ostao je upamćen kao primer neprevaziđenog patriotizma na kome su učile potonje generacije, od Karađorđa do Gavrila Principa.

Vuk Stefanović Karadžić

Kosovska bitka, održana na Vidovdan, 28. juna 1939. godine, udarila je snažan pečat na vaskoliki srpski narod, koji i svoje računanje vremena, kao i **nastanak srpskih junačkih pesama**, kako piše **Vuk Karadžić, računa** tj. počinje da vodi - **do Kosova i od Kosova**.

Kosovo postaje tako mit, međaš u istoriji srpskog naroda. Ono je postalo i ostalo simbol srpskog otpora i opredeljenja **za "nebesko carstvo"**. To se najbolje oseća u pesmama o Kosovskom boju, među kojima se posebno ističu likovi Kosovske devojke i majke Jugovića, uz već znane junake Miloša Obilića, Jug-Bogdana i devet Jugovića..

Sve vreme viševekovnog ropstva pod Turcima, kroz srpske junačke pesme negovale su se neke moralne vrednosti koje su vekovima oblikovale i srpski karakter. Tako su veoma indikativne **pesme o Kraljeviću Marku i Banović Strahinji**, sa moralnog aspekta posebno.

Banović Strahinja se ističe ne samo junaštvom, nego i čojstvom (oprost nevernoj ženi). U pesmi o Strahinjiću banu prašta se zavodniku svoje žene. Čojstvo i junaštvo jače je od seksualnih kompleksa i muškog polnog ponosa...

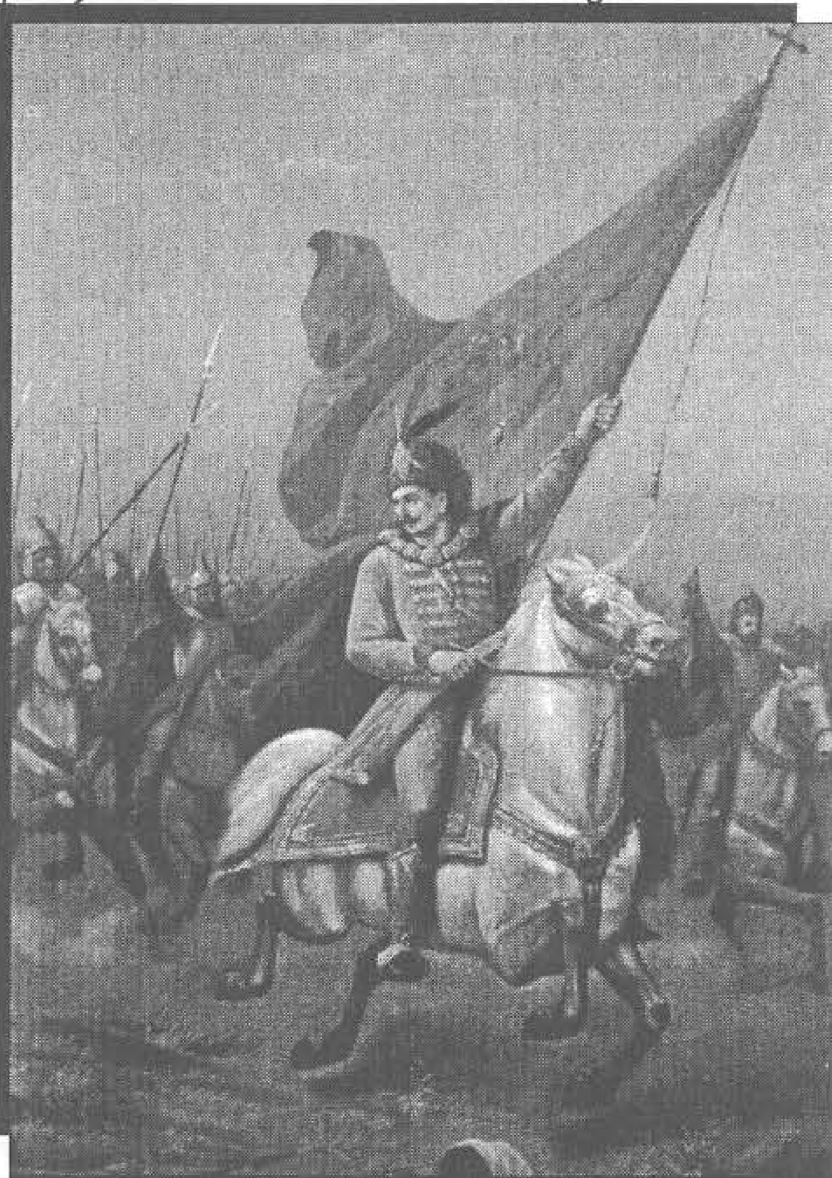
Narodne pesme o Marku Kraljeviću su izuzetno zanimljive za analizu srpskog karaktera, jer se njemu pridevaju mnoge srpske osobine (on se u pesmi kreće svim srpskim teritorijama). Kralj Marko, koji je imao titulu kralja, ali relativno malu moć, kojeg narodno predanje čak optužuje da nije učestvovao u Boju na Kosovu jer je zakasnio, koga narodni pevač svrstava u poturice, sa nizom negativnih osobina kao što su **naprasitost, pijanstvo ("pola pije, pola Šarcu daje")** - predstavljen je u osnovi i kao veliki **zaštitnik svog naroda, zaštitnik svih slabih i nevoljnih**. Tako je Marko Kraljević otelotvorenje mnogih pozitivnih, ali i negativnih karakternih osobina koje je narodni pevač očigledno dobro poznavao. Međutim, njemu je podarena i uloga najvećeg junaka i najvećeg turskog protivnika u zaštiti "raje", najviše zbog toga što je u ono vreme sveopšteg klonuća srpske države bilo potrebno da imaju nekog važnog zastupnika. Titula kralja nije bila mala, a i **činjenica da je turski vazal (vazal je bio i knez Stefan Lazarević) nije se previše osuđivala**. Možda i zato što je vazal mogao slobodno da se kreće po turskom carstvu. Imao je pristup sutlanu i upravi, te je tako mogao lakše da zaštiti svoje podanike nego da je turski neprijatelj.

Kraljević Marko je simbol narodnog otpora i herojstva: **"Nije majka rodila junaka, što je majka Kraljevića Marka."** Plemeniti Marko buni se protiv nečovještva. Marko je junak, individualista, čuvar svoje lične časti i svojega oružja, ali on je i branilac raje, borac za narodna prava i čovečanska prava. "Crnijem se osmjehuje brkom, / prevaljuje okom krvavijem, a bijelijem poškripuje zubom, / oči mu se bjehu uzmutile kao oči gladna kurjaka, / kad pogleda kanda munja sine!" Narod je bio razapet... I raja i junak u isto vreme; takav razapet je bio i njegov Marko.

Ovo navodimo zato što je iz Kosovskog boja kasnije Kraljević Marko onaj srpski duh koji je ostao do današnjih dana. A to znači i junaštvo i naprasitost, i vazalstvo prema jačem, odnosno šefu, makar on bio neprijatelj, ali i zaštita raje i nemoćnih. Takođe, znači i sklonost pijanstvu, ali i pesmi i guslama. Kraljević Marko je negovao osobinu ranijih srpskih vladara da uz gusle i pesmu provodi slobodne časove...

Slično o nama, tj. o kosovskim junacima pišu i drugi, na primer, Englez Oven Meredit daleke 1861. godine: "Strah potajni u duši ritanskoj je strah od Kraljevića Marka. Marko je junak u pokorenom Srbinu, simbol otpora i junakovanja pod Turcima, ne još u slobodi. Iako izgleda da je njegov lik amoralan i rogobatan, on nosi u sebi jednu karakternu celinu i moralnu vrednost."

Našeg narodnog pesnika interesuje samo čovek u borbi sa moralnim i fizičkim, u borbi sa zemaljskim i nadzemaljskim silama. Njega ne interesuju priroda i njene lepote; toga nema u junačkim narodnim pesmama. Njega interesuje samo "**srce junačko**"; iz našeg junačkog epa progovara naše narodno biće, progovara balkanski epizirani čovek, sa tragovima stare slovenske osećajnosti, ali i sa muškim stavom borbenosti i svim onim što je s tim psihički povezano: gordim kolerikom i nadasve čovečjim ponosom i velikom ljubavlju za pravdu i slobodu. Kroz junački deseterac pulsira rasna dinarska žila, a sudbina i istorija odredile su samo smer tog pulsiranja... "Krasan junak na ovom svijetu" - je duša epske lepote. Muška slika i srce junačko opisuju se sa emfazom, kao u grozničavom uzbuđenju. Opis kako junaci polaze u Kosovski boj da ispune svoju žrtvu, kako izgledaju i kako se ponašaju, jedinstvena je slika kakvu treba tražiti i u Homera: "*Sve konjanici po bojnim kopljima, i pred njima je Boško Jugoviću, / na alatu vas u čistom zlatu, / krasan ga je barjak poklopio, / pobratime do konja alata / na barjaku od zlata jabuka, / iz jabuke od zlata krstovi, / od krstova zlatne kite vise, / te kuckaju Boška po plećima!" A zatim se ukazuju tri nerazdruživa druga - Miloš Obilić, Kosančić Ivan i Toplica Milan. Čeka ih Kosovka devojka da ih otprati poslednjim pogledom. "Jedno jeste Miloš vojvoda, / drugo jeste Kosančić Ivane, /a treće je Toplica Milane... / Gledala ih Kosovka devojka, / kad se šeta vojvoda Milane, / krasan junak na ovome svijetu.*"

"Boško Jugović na konju", ulje, rad Đoke Putnika, oko 1900. Narodni muzej u Beogradu

Kada analiziramo srpske junačke pesme, koje na najbolji način odslikavaju srpsko kolektivno, nesvesno, koje se vekovima taložilo, valja znati da u svim tim pesmama ima mnogo pojedinaca koji su osvetlali srpski obraz na svim teritorijama koje su naseljavali Srbi, od Vojvodine i Hercegovine, do Bosne i Hrvatske Krajine...

"Kosovo je tragičan poraz srpskog naroda"

Sa godinama koje su prolazile pod Turcima vremenom su se snage srpstva pomerale od pojedinaca, junaka, ka narodu kao celini. U Karađorđevom dobu, Prvog i Drugog srpskog ustanka, počinje da se u našim narodima pesmama umesto pojedinaca pojavljuje čitav srpski narod sa svojim brojnim vojvodama, harambašama i sveštenstvom, pa iz tame turskog ropstva vremenom izranja bezbroj junaka koji su nalik na kosovske heroje. **U pesmama iz Karađorđevog vremena (1804) prvi put se pominje i jasna nacionalna ideja o ujedinjenju vaskolikog srpstva** u čuvenim rečima Đorđa Petrovića (Početak bune protiv dahija): **"Drino vodo, plemenita međo, i između Bosne i izmeđ Srbije, / naskoro će i to vreme doći, / kada ću ja i tebeka preći, / i čestitu Bosnu polaziti!"**

Karađorđe Petrović

I Jovan Cvijić je uočio značajnu **okrenutost Srba ka prošlosti** i pridavanje značaja svojim precima. I on uočava da je u svesti svakog Srbina uvek prisutna ideja ujedinjenja svih Srba. Tako u poglavlju Osobito poštovanje predaka i običaj slava. Nacionalna svest i nacionalna zadaća, on piše: "Za narodnu stvar svi podnose najveće žrtve. Svaki je Srbin prožet nekolikim, kao kristal jasnim mislima. On hoće slobodu i samostalnost svih zemalja za koje zna da su bile njegove države i da u njima živi "sirotinja raja". Pod ovim imenom on razume svu onu braću koja ne žive u granicama Srbije i prema tome nemaju potpunu moralnu i

intelektualnu slobodu. Njih treba osloboditi ***stalnim junaštvom, neprekidnim požrtvovanjem i krvlju."***

Napajan ovim nacionalnim duhom, koji vuče korene od Kosova, nažalost poslednji pohod ka Bosni i prelazak Drine nije se najslavnije završio ni s ovu, a izgleda, ni s onu stranu reke Drine.

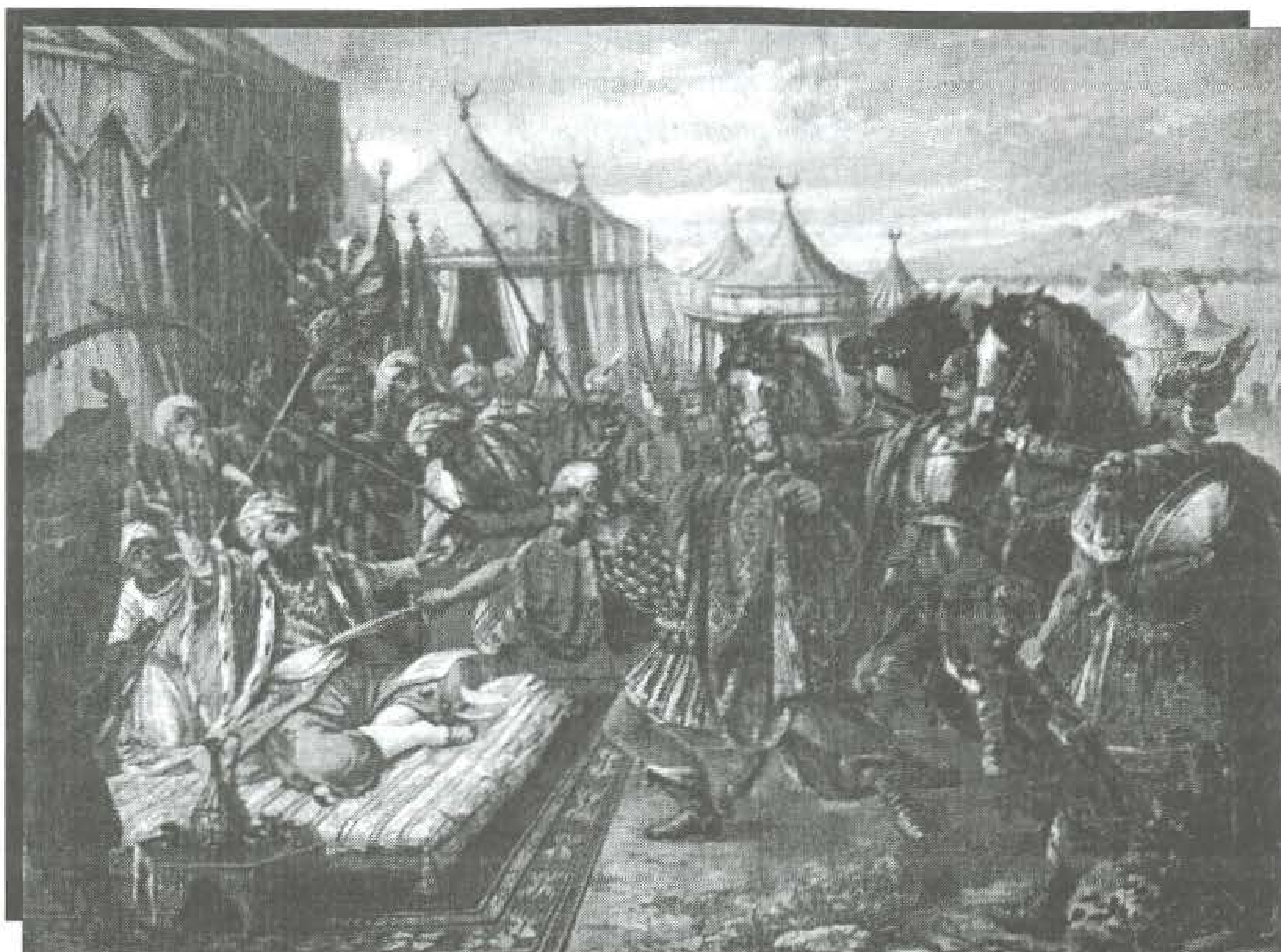
Srpskim narodnim junačkim pesmama dali smo dosta prostora, jer nam se čini da su one emanacija srpskog karaktera i da je u njima mnogo šta rečeno što će kasnije značajno oblikovati srpski mentalitet, pa i srpsku istoriju (uključujući i ovu koja se sada živi i piše).

Knez Lazar, freska, XIV stoljeće, manastir Ravanica

Analizirajmo samo tezu da je *Kosovom Srpski narod sebi obezbedio ulaznicu za "nebesko carstvo". Kakva glupost i kakva besmislica!* ***Ta teza o Srbima kao "nebeskom narodu" vraćena nam je pre par godina kada smo pokušavali da dokažemo da nam "nepravedne i ničim zaslužene sankcije" ništa ne mogu, jer smo, zaboga, "nebeski narod".*** *Naravno, narod se ne može uništiti, on je kao voda, rekli smo to već, uvek nađe neki izlaz, ali da je ovim ekonomskim sankcijama od 1992. do 1996. godine srpsko nacionalno biće vraćeno dvadesetak, pa i tridesetak godina unazad, izgleda da je nesporno.* ***Ali, od Kosova pa nadalje, "nama niko ništa ne može", pa ni te "ničim zaslužene" sankcije.*** *Tako se Kosovski mit* ***održava i dalje hrani.***

Kosovo je nesumnjivo tragični poraz srpskog naroda. Mi, naravno, pokušavamo da, gradeći mit, od poraza napravimo pobedu. Malo koji narod slavi svoje poraze na način na koji smo mi vezani za mit o Kosovu. *Nije isključeno da nam to Kosovo u novijoj istoriji (ili onoj koja se tek sprema) opet dođe glave. Budući poraženi na Kosovu, Srbi su nalazili ventile svog daljeg opstajanja pozivajući se nerealno na kosovske junake.* ***To stalno vraćanje u prošlost je zapravo srpski usud.*** *Kamo sreće da umemo, kao Amerikanci, da budemo okrenuti samo ka sutrašnjici.*

"Ubistvo cara Murata", ulje, rad Ferda Kikereca, 1889/90., Istorijski muzej Srbije u Beogradu

Mi psihijatri dobro znamo da čačkanje po prošlosti neke osobe može da razreši njene nesvesne konflikte i frustracije. Isto tako, umerena okrenutost našoj istoriji, odnosno srpskoj prošlosti, može da nam kaže da nismo "tikve bez korena" i da iz te prošlosti možemo da crpemo snagu i za budućnost. **Međutim, mi Srbi u tome, kao i u još ponečemu** (videti ranije: neumerenost) **dramatično preterujemo**. Ako pogledamo u srpski crkveni pravoslavni kalendar, videćemo da pravoslavlje ima 4 dana u godini kada su zadušnice, tj. dani koji su posvećeni umrlima, odnosno precima. Naravno, umrlih se treba sećati svakom prilikom, a ne samo onda kada pročitamo u crkvenom kalendaru da su zadušnice (to nas podseća na divan tekst koji se napiše pozadi na fotografiji, poklonjenoj za "uspomenu i dugo sećanje": **Ne, pogledaj pa se seti, već se seti, pa pogledaj!**).

Međutim, naša preterana okrenutost prošlosti nije dobra pre svega zato što je ta prošlost prepuna ratova sa komšijama, prepuna osvetničkih poruka koje nam mute istoriju. Te srpske junačke pesme, koje psihološki podstiču, pa i teraju, na "izginuće u slavi", kao da zaboravljaju da se živi ovde i sada (latinski: hic et nunc, ili još

univerzalnije here and now na engleskom jeziku, danas modernom esperantu). Od Amerikanaca koji su danas vodeća nacija sveta u mnogo čemu, ali ne i u moralnom promišljanju, možda možemo naučiti da ne robujemo prošlosti.

Tačno je da je u kosovskom mitu bilo sjajnih poruka koje su gradile srpski nacionalni ponos i vrednosni sistem. Rekosmo već - kraljičin moralni imperativ srpskog naroda treba uzdići na svetski nivo barbar sa Kantovim kategoričkim imperativom. Oproštaj Banović Strahinje nevernoj ženi zarad ljubavi govori koliko o našoj emocionalnosti (ah, ta ljubav!), toliko je i preteča pravog humanog odnosa prema ženi sa velikom dozom tolerancije i razumevanja (mogli bismo reći da je u ovoj pesmi ta tema ljubavnice čak i preterano favorizovana i dramatizovana).

Međutim, tačno je i to da je Kosovskim mitom pothranjivana jedna naša karakterna osobina koja nam u istoriji nije donela preteranu sreću. Reč je o **glorifikaciji prošlosti. Što se uspešnije oslobodimo robovanja prošlosti, to ćemo brže ići u svetliju budućnost. Što pre završimo "nezavršene poslove iz istorije", uključujući i pomirenje svih Srba koji su radili za dobro majke Srbije (četnici i partizani), pre će nas ogrejati sunce srećnijeg i bogatijeg života...**

Odnos prema vođi - Srpska epidalno - analna struktura

Karakterističan je odnos Srba prema vođi, prema predvodniku, rukovodiocu, ocu, direktoru, autoritetu. Poređali smo ove funkcije, a zapravo mislimo na odnos prema autoritetu, ili odnos prema licu koje ima vlast. Najpre, da vidimo koja su to "lica sa autoritetom"? U ranom detinjstvu to su roditelji (a i kasnije, naravno), zatim dolaze vaspitači, učitelji, profesori, rukovodioci, direktori, sve do kralja, odnosno predsednika države, kao osobe sa verovatno najvećim autoritetom, odnosno najvećom vlašću.

Odnos prema licu sa autoritetom instalira se još u ranom detinjstvu, u periodu od druge do šeste godine života. Način života većine naših ljudi je takav da u ovom uzrastu dete intenzivno boravi u kući sa roditeljima. Samo relativno mali procenat dece odlazi u obdanište (oko 20%). To omogućuje da se, psihoanalitičkim jezikom rečeno, instaliraju pojave koje će kasnije značajno uticati na određene crte ličnosti, odnosno karakterne osobine. **Ima istraživača (J. Rašković) koji čak tvrde da su Srbi edipalno fiksiran narod (opet rečeno psihoanalitičkim jezikom)... Međutim, nama se čini da se moraju uzeti u obzir i neke osobine prethodnih faza razvoja**

ličnosti, ***naročito analnog stadijuma razvoja*** *ličnosti, pa je logičnije* ***govoriti o "srpskoj analno-epidalnoj strukturi".***

Prema jednom zanimljivom stavu ***psihijatra Jovana Raškovića,*** *Muslimani bi bili narod koji ima analne crte ličnosti, a Srbi edipalnu strukturu. Na osnovu svog bogatog iskustva, ovaj autor smatra da* ***srpski narod odlikuje edipalni karakter.*** *Ispoljavajući poslušnost prema autoritetima, odnosno ocu, koji ima potpunu vlast, edipalni karakter se u svom drugom aspektu iskazuje u buntu, osporavanju nosioca vlasti i zadovoljstvu u rušenju institucije autoritarnosti.* ***Generator ovih karakternih autoritarnih crta*** *u našoj kulturi* ***je patrijarhalna porodica,*** *koja podrazumeva čvrstu strukturisanost i hijerarhiju.*

Slično razmišlja i ***Bojan Jovanović*** *kada, komentarišući poznate stavove* ***J. Cvijića,*** *kaže: "Osnovne karakteristike srpskog dinarskog i centralnog psihičkog tipa možemo sagledati kao dva aspekta jednog karakternog profila.* ***Energičnost, agresivnost, impulsivnost i buntovnost dinaraca*** *u jednoj komplementarnoj karakternoj ravni mogu postojati uporedo sa umerenošću, smirenošću, pomirenošću sa sudbinom, konformizmom i moralnom mimikrijom."*

Međutim, budući da su uticaji orijentalne kulture izraženo prisutni na ovim terenima, logičnije je izvesti zaključak da Srbi predstavljaju spoj crta ličnosti koje su značajno inspirisane i analnim i falusnim stadijumom razvoja. To ćemo naravno, pokušati da pokažemo (i dokažemo!) na stranicama koje slede. Za početak, ***navešćemo srpski odnos prema higijeni (WC-u, pre svega), odnos prema novcu i tačnosti (preciznije, prema netačnosti, odnosno neodgovornom odnosu prema vremenski fiksiranim obavezama).*** *Ove tri karakterne osobine opisuju se u stručnoj literaturi kao* ***"analni trijas"*** *(a sve tri nalazimo upravo kod Srba), što nas jasno upućuje na zaključak da* ***analni stadijum takođe značajno utiče na srpske karakterne osobine.*** *Ako tu uključimo stav prema autoritetu, ambivalenciju, zavist i slične osobine koje se instaliraju u falusnom stadijumu, odnosno edipalnoj situaciji (koja se javlja upravo u falusnom periodu razvoja ličnosti), onda je logično izvesti zaključak da* ***kombinacija ovih dvaju stadijuma pretežnije utiče na formiranje srpskog karaktera,*** *nego neke druge faze, na primer,* ***oralna*** *ili* ***genitalna.*** *Neki istraživači čak tvrde da su Srbi isključivo analno fiksiran narod, što je, prema našem shvatanju, dosta nepouzdano. S toga nam se čini da tek analno-falusna kombinacija u razmišljanju o srpskoj karakternoj psihogenezi ima najviše dokaza.*

Pokušajmo da sistematizujemo karakterne osobe, stavove i crte ličnosti usmerene analnim stadijumom.

1. **U ovom stadijumu razvijaju se one crte ličnosti koje imaju direktnu vezu sa fecesom, tj. defekacija, ekskreti i toalet.** Izvestan broj reči slenga vezanih za analnu funkciju koristi se da se izrazi nezadovojstvo ili mržnja (**karakteristične psovke sa upotrebom reči iz analne oblasti**). Ponekad, neke osobe reči iz ovog domena koriste i da izraze i potenciraju zadovoljstvo. U odraslom dobu usta se mnogo češće koriste u seksualnom zadovoljstvu nego anus; ipak, analna masturbacija i stimulacija može da bude znak fiksacije u ovom stadijumu. Isto tako, prekomerno obraćanje pažnje na zadnji deo tela (na fotografijama, navikom oblačenja i sl.) vuče korene iz ovog doba.
2. **Razvijaju se i crte ličnosti koje se odnose na čistoću, urednost, pedantnost.** Osoba može da uživa u čišćenju stana i da to bude čak način življenja, ali i obrnuto, može da oseća grižu savesti i jako osećanje krivice ako je stan neuredan. Osoba koja se oseća nelagodno u prljavštini u sopstvenom stanu, istovremeno može da postane radosnija i vedrija u prljavštini na ulici ili u prljavom tuđem stanu. Začetak iz ovog perioda nosi i želja za slikanjem uopšte, a naročito mazanje prstima (u osnovi prljavo i neuredno).

3. **Deo analnog trijasa su i crte ličnosti koje su u vezi sa vremenom i tačnošću**. Ovo uključuje i stavove prema **efikasnosti, čekanju i poštovanju rokova za određene poslove**. Preterano neodgovoran odnos prema vremenu povezan je sa ispuštanjem fecesa "tačno na vreme" u detinjstvu.
4. **Analna faza razvoja ličnosti utiče i na crte ličnosti koje se odnose na autoritet i spoljnu kompulziju (pritisak)**. Ovaj stadijum ima veliki uticaj na to da li će neko biti komformista ili će se suprotstavljati autoritetu. Odnos prema roditeljskim zahtevima u vezi sa higijenom defekacije utiče i na **odnos prema naredbama uopšte** i određuje prirodu tog odnosa. Određuje i eventualni otpor prema tim naredbama, kao i **otvorenost ili zatvorenost u odnosu na autoritet**. Frojd duhovito kaže: "Da li ćemo ili ne, poštovati razne socijalne norme i zabrane, i kakav ćemo odnos imati prema autoritetu - određuje se kada se dete prvi put stavi na nošu. Ako to navikavanje na spoljne naredbe prođe bez frustracije, odrasli će kasnije, tokom života, verovatno poštovati razne norme i pravila ponašanja. " Drugim rečima, moralna instanca čoveka, elementi superega, su pod jakim uticajem ove faze razvoja.
5. **Formiraju se i crte ličnosti koje se odnose na neprijateljstvo, agresivnost i, čak, destruktivnost**. Ljutnja roditelja u slučaju nepoštovanja higijenskih navika može značajno da utiče na **kasnije formiranje agresivnosti**.
6. Konačno, **u analnom stadijumu utiče se i na formiranje onih crta ličnosti koje se odnose na novac i posedovanje**. To uključuje formiranje, kako **škrtosti**, tako i **velikodušnosti**. **Feces je materijalna stvar** koja može da bude **zadržana ili data**. Može se dati na traženje roditelja i zato može da postane sredstvo za plaćanje roditeljima, tzv. detetov unutrašnji dohodovni servis. **Alterantivna veza sa novcem** je i odnos prema posedovanju stvari (feces se poseduje), a i odnos prema tačnosti plaćanja, tj. na vreme, kada oni pristignu."

Ovaj udžbenički citat analnog stadijuma razvoja ličnosti kao da je pred sobom imao lik i ponašanje prosečnog Srbina. Možemo navesti bar šest srpskih karakternih osobina inspirisanih analnim stadijumom psihoseksualnog i psihosocijalnog razvoja ličnosti:

1. reči slenga i psovke,
2. okupiranost WC-ima i "klozetska nehigijena",
3. neurednost i prljavština kao šire određenje,
4. vremenska netačnost, tj. nepoštovanje rokova,

5. odnos prema autoritetu,
6. odnos prema novcu, odnosno rasipništvo.

Analizirajmo svaku od ovih analnih crta ličnosti u našem podneblju.

Reči slenga i psovke

Poznati smo u svetu po veoma sočnim psovkama i uzrečicama vezanim za genitalije, pri čemu "predeo anusa" ima sigurno jedno od dominantnih mesta (pored muških i ženskih genitalija koje se, takođe, maštovito i bogato upotrebljavaju, a što obeležava falusnu fazu razvoja, odnosno edipalnu situaciju).

Klozetska (nužnička) nehigijena

Svi putnici namernici koji putuju kroz našu zemlju zapažaju **izuzetno prljave WC-e. Kao da ne živimo u Evropi**, sa hiljadugodišnjom civilizacijom! Prljavštine ima i u drugim zemljama sveta, **ali za jednu evropsku zemlju, mi smo, u tome, verovatno, šampioni nehigijene**. Ostali su mi u sećanju brojni sastanci posvećeni ovom problemu (u uslovima grupnog življenja). Sećam se tako sastanaka na radnim akcijama posvećenih higijeni, letovanja sa ferijalcima, sastanaka na našim psihijatrijskim terapijskim zajednicama... Uvek ista tema: **ko je taj koji ne pušta vodu u WC-u, ko se penje cipelama na šolju**, zašto ne postoji elementarna higijena u WC-u? Silno vreme je trošeno u raznim delovima ove zemlje na rasprave po ovom pitanju, što nedvosmisleno govori o **srpskom klozetskom sindromu.**

O srpskim higijenskim i drugim navikama piše i S. Vukosavljević (1947. godine) u tekstu "Plemenski i seljački mentalitet": "Kada je mogao da

zadovolji osnovne potrebe ishrane, stanovanja i odela, seljak se nije iole jače trudio da svoj život organizuje udobnije. U prilikama u kojima je živeo za vreme tursko, nije mogao da stvori navike koje bi ga na to podsticale. Ukoliko su potrebe višeg stupnja, utoliko je sve slabija bila težnja da se one zadovolje. **Više potrebe - čistoća, složeniji jelovnik, finije odelo, rublje, bolji stan,** oseti se prvo kao reprezentovanija potreba. Zbog razvijenog društvenog života na selu, potrebe reprezentovanja su jake još spočetka, i sve jačaju. One su prve posle osnovnih životnih potreba. Jače se i ranije osete nego neke druge, i to vrlo važne, potrebe kulturnog života. Nedostatak je ovoga činioca što seljak mnogo izdvoji za reprezentaciju od svakodnevnog života svoje porodice. Posebno organizuje u svome stanu odeljenja za reprezentaciju - ima poseban svečani jelovnik, čistoću tela, odela, rublja, stana, **organizuje sve to više kao uljudnost nego kao higijenu.** Razume se da reprezentovanje i svakodnevni život, ipak, ne mogu potpuno da se razdvoje, ali je njihovo razdvajanje velika smetnja razvijanju kulturnih potreba i stvaranju kulturnih navika u svakodnevnom životu.. Ima još jedan važan uzrok što je kućni režim zaostao iza proizvodnje: u potrošnji, u celom kućnom režimu glavni režiser je žena. U svečanostima naročito. Čovek se reprezentuje troškom, a žena organizacijom troška. Žena je, pak, u svačemu bila manje obaveštena nego čovek: ne putuje, ne ide u vojsku, ne učestvuje u javnom životu, nije bila pismena, manje zna i kada je inteligentnija od čoveka. Manje ima mogućnosti da što novo vidi i da se čemu pouči. Opterećena je radom, više nego čovek."

Neurednost i prljavština kao šire određenje

Opšti (i pojedinačni) odnos prema higijeni, odnosno **odsustvo robovanja čistoći i urednosti - takođe je, nesporno, odrednica našeg karaktera.** Fiksiranost u analnom stadijumu obično inspiriše jedinku na urednost i robovanje čistoći. Ali, i obrnut slučaj je poznat i moguć kao analna fiksacija: neurednost i prljavština - što se upravo kod nas događa. Ne treba trošiti mnogo reči u dokazivanju koliko su nam ulice prljave, koliko je uočljiva nehigijenska atmosfera i ambijent u mnogim stanovima i na radnom mestu.

Sećam se jedne posete automehaničarskoj radnji nadomak Beča u Austriji. Čistoća u toj radnji se mogla meriti sa ambijentom jedne apoteke. A kod nas: u gotovo svakoj našoj automehaničarskoj radnji uočićemo da je sve zamašćeno, zauljeno, prljavo, prašnjavo... A šta tek da se kaže o novim naseljima sa bezličnim soliterima oko kojih niko ne

uređuje travnjake i zelene površine, oko kojih godinama stoji šut ili neki nezavršeni kutak?! To izuzetno negativno utiče na stvaranje navika kod dece koja žive i odrastaju u takvom ambijentu. Neke stvari umemo precizno da dovedemo gotovo do kraja, uredno i pedantno, a onda, kao po pravilu, nešto ostavimo nezavršeno, zabašureno, neuredno. Kao da svakome želimo da pokažemo nekom sitnicom da smo aljkavi, neuredni, nesistematični, da smo nedovršeni, da nam je ostao taj analni rudiment.

I **Jovan Cvijić** je takođe uočavao našu nedovršenost: "Dinarski svet pokazuje u običnom životu dosta bistrine ili brzog shvatanja, neretko i dosetljivosti i hitrine duha. Ali, amplituda dara nije velika. Najveći broj takozvanih darovitih davao je do sada male rezultate. **Mahom ne razrade poslove** (ne samo na delu, već i u mislima) **do krajnih konsekvencija. Vrlo retko urade štogod potpuno.** Često misle da je isto videti ili osetiti i izvršiti. **Ima, dakle, dosta površnih...** Kod mnogih ljudi je darovitost vrapčije intenzivnosti. No, ima i izuzetaka - veliku darovitost i prostrane koncepcije pokazali su dinarski i samouci Karađorđe, Miloš, Vuk Karadžić, Njegoš..."

Vremenska netačnost

Vremenska netačnost u pridržavanju dogovorenih rokova **je sledeća naša bitna karakteristika inspirisana analnim stadijumom.** Koliko samo živaca troše stranci nervirajući se što ne poštujemo dogovoreno, **što zakašnjavamo sa rokovima, što smo vremenski neodgovorni. Naša čuvena parola "lako ćemo"**, naši sastanci koji nikada ne počinju na vreme, naša

poslovična neodgovornost - utiču da u Evropi zauzimamo gotovo poslednje mesto po efikasnosti vođenja biznisa i ekonomskoj uspešnosti.

Izgleda da je u toj našoj osobini najviše kumovalo naše seljačko poreklo. Naime, rokovi, koje glavnim seljačkim radovima priroda određuje, nisu na časove i minute, nego su na dane ili sedmice. Seljak se navikao na takve rokove. Zbog toga je onoliko neprecizan kada se nađe u situaciji da zadovolji precizne rokove gradskih radova. On ima svoju seljačku preciznost rokova, izrađenu iz seljačkih radova. Ona je drukčija nego preciznost gradskih radova, jer su i radovi drukčiji. Ima, razume se, seljaka koji su nemarni i za te seljačke rokove, ali ima, verovatno ne manje, i gradskih radnika koji su nemarni za rokove svoga rada. Kao što nema osećanja za rokove gradskog rada, seljak tako nema osećanja ni za meru, onako sitnu kakva je u gradskim radovima.

O ovim seljačkim rokovima, tj. odnosu seljaka prema vremenskoj tačnosti i uopšte preciznosti, govori i S. Vukosavljević: "U seljačkim radovima ne mari ako je što, na primer, posejano malo gušće ili malo ređe. Priroda ide za njim i ispravlja ga u njegovim glavnim radovima. Na bazi svog vekovnog iskustva zna da ako je šta posejao ili šta posadio malo ređe - **prazan prostor se popuni**: biljka se šire razgrana ili se ubokori. Ako je posejao ili posadio malo gušće nego što treba - ne ubokori se ili se manje razgrana. Na godini suvoj, bude mu korisnije ako je posejao gušće, jer bi usev inače bio redak, pošto ne može da se razgranava ili bokori; na godini kišnoj, bude mu korisnije ako je posejao ređe, jer se usev razgranava i bokori. **Precizne mere u seljačkim radovima praktično i nema.** Međutim, u gradskim radinostima mera je utvrđena i po njoj sve mora da bude napravljeno. Na zgradama i na izradi sve drvenarije seljak je sekao i tesao sekirom i bradvom, oruđima glomaznim kojima se i ne može raditi po preciznoj meri. U tim radovima ne mari je li što malo duže ili kraće, malo deblje ili tanje. Ali, znao je seljak da radi i precizno kada je to trebalo. I žuljevima grubo izobličeni i zadebljani seljakovi prsti nekako dobro urade i poslove u kojima je potrebna velika preciznost. I sada može da se nađe seljak, teški ratar, koji opravlja mlinove za kafu ili čak i satove!"

Jovan Divjak

MITOVI KOD SRBA

Kosovski mit

Srpska religija, koja je neka vrsta historijskog kompromisa između paganstva i kriščanstva, svojim se značenjem situira između mitologije i religije. Srpski ep, uopšteno govoreći, a posebno kosovski mit je po našem saznanju kondenzovani mit. Kosovski epski junaci su simbolički prerušeni paganski heroji iz mitologije. Srpski ep je po svom izvoru početni mit, pa je onda moguće iz epa rekonstruisati kosovski mit. Tako tragičnost kosovskog boja kroz stihove kosovske epopeje postaje osnovni mit i najviši duhovni poetski izraz srpske narodne epske poezije. Sadržaj kosovske epopeje govori o opredjeljenju za "carstvo nebesko", kao motiv da se premosti jaz između mrtvih i živih u krajnjoj konzekvenci. Ishodište te motivacije je u kultu mrtvih. To se vidi kroz sledeće stihove:

A kad care saslušao reči,
Misli care misli svakojake:
"Mili bože, što ću i kako ću?
Kome ću se privoleti carstvu?
Da ili ću se carstvu nebeskome?
Da ili ću se carstvu zemaljskome?
Ako ću se privoleti carstvu,
Privoleti carstvu zemaljskome,
Zemaljsko je za maleno carstvo
A nebesko u vek i do veka."
Car volede carstvu nebeskome,
A nego li carstvu zemaljskome.

Gavranovo polje, Bata Mihailović, 1974.

U svijesti ili podsvijesti cijelog srpstva postajale su poruke da je "kucnuo sudbonosni čas da se za krst časni žrtvuje jedan narod - njegova vojska", kao i da se zemaljsko carstvo gubi, a nebesko dobija!

Srpski ep je postao duhovnom hranom oslobodilačke borbe Srba protiv Turaka, ali je postao i duhovnom hranom zločinjenja i profiliranja destruktivnih poziva, rehabilitacije arhajskih doživljaja Šveta, osnovnom motivacijom povjesnog i savremenog djelovanja. Kosovska epopeja je postala kolektivni mit emancipacije srpstva, što je pozitivan čin, međutim,

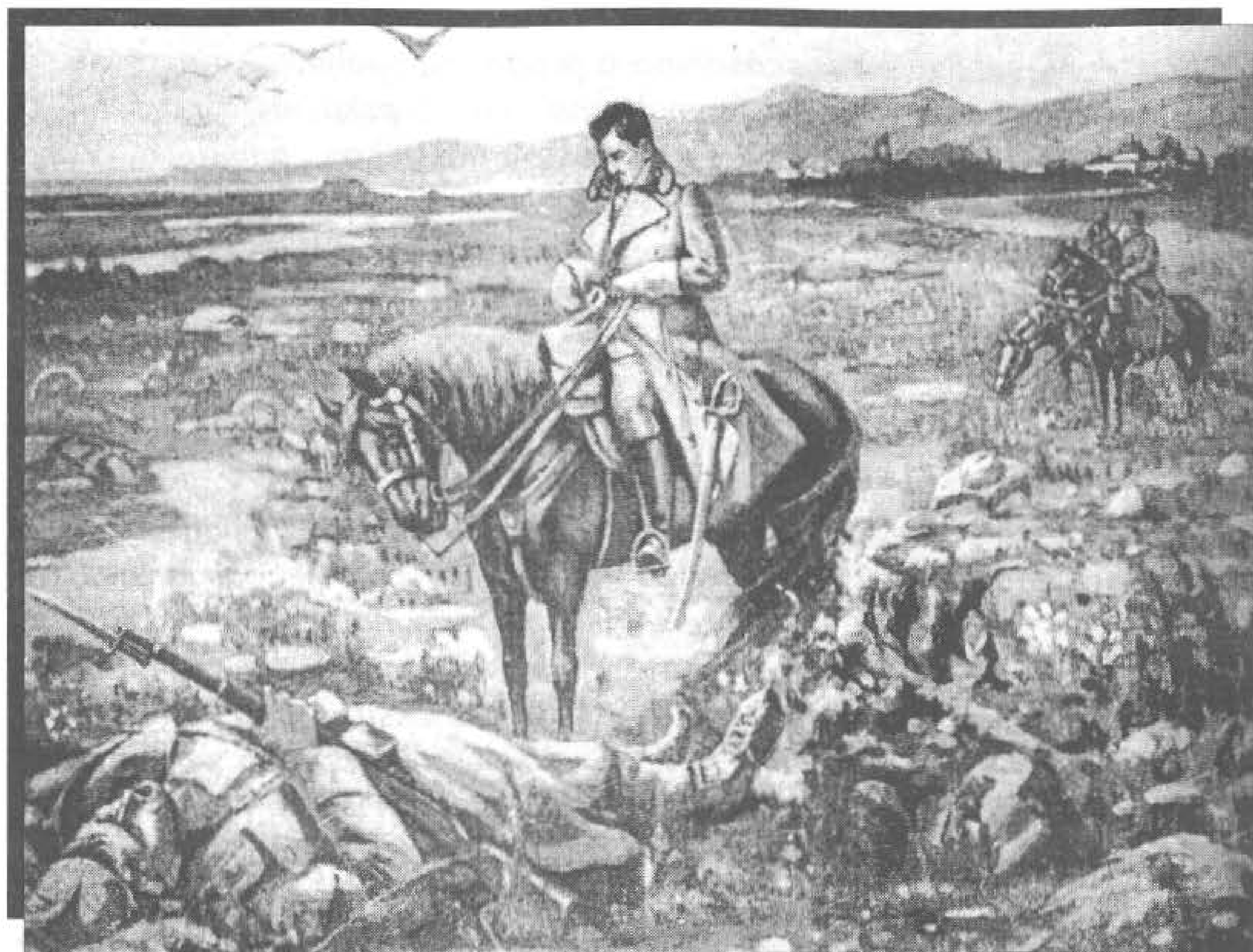
proizvela je i agresiju kao osnovnu motivaciju kolektivnih motivacija. Okosnica kosovske epopeje je čin samodestrukcije jednog oružanog naroda zbog "carstva nebeskoga". Episkop Nikolaj kaže:

"U istoriji hrišćanskih naroda nema poznatog slučaja, da cela jedna vojska, ceo jedan oružani narod, bude zadojen voljom za smrću i da ode u smrt za veru svoju. Ne u smrt samoubilačku, nego u smrt herojsku... Greše oni koji govore: Kosovo je zaustavilo točak naše istorije, unazadilo je nas, da nije bilo Kosova, mi bi danas bili veliki narod! Baš Kosovo nas je učinilo velikim narodom. Ono je naša narodna Golgota, ali je u isto vreme naše narodno vaskrsenje, duhovno i moralno. Ono je zaustavilo moralno raspadanje Srpskog naroda. Dalo nam je viteza vere, poštenja i požrtvovanja, koji nesumnjivo vrede više od ma koje galerije mermernih kipova, napravljenih u mirno doba od naroda koji nisu imali svoje Kosovo."

Po svom političkom volumenu, srpski nacionalni program, ukorijenjen u tradiciji i mitologiji, ekspanzionistički je i hegemonistički:

***Mitologija, kako kolektivna samosvijest srpstva 20. stoljeća, koja se osniva na paradigmi da je Srbin svojim rođenjem nerazdružno dužan mrtvim stradalnicima Kosova, iracionalna je svijest jasno intoniranim arhajskim tonovima destrukcije i afirmacije i nagona smrti.** Srbin sa kraja devete decenije XX stoljeća ne može rješavati savoje nacionalno pitanje niti nacionalnu svijest, usljed promijenjenog povjesnog iskustva, novih komunikacijskih odnosa među ljudima i narodima, na mitologiji, sujevjerju, vjerskom folkloru, poganskim legendama i apokrifima, skaskama kao što dans čine. (Fuad Salaga: "Anatomija srpske destruktivnosti").*

Oživljavanje historijske dimenzije Kosova i simbolike Kosovske bitke bilo je u dubokoj vezi sa agresijom na BiH.** Na podlozi kosovskog mita izrasla je savremena politička matrica koja Srbe dijeli na junake i izdajnike, moralne i nemoralne, društveno pozitivne i negativne ličnosti, što će biti upotrijebljeno kao kriterij političke polarizacije na pobornike i protivnike projekta "Velike Srbije". **Prenošenje kostiju kneza Lazara i njihovo posthumno putovanje prostorima bivše Jugoslavije do Gazimestana, imalo je za cilj duhovno simboličko obilježavanje teritorije "Velike Srbije" i ponovno duhovno ujedinjenje srpskog naroda na kosovskom mitu.

Zadnji pozdrav kosovskom osvetniku, rad Vase Eškićevića, Rukopisno odjeljenje Matice srpske u Novom Sadu

NACIONALNI MITOVI U RATU

(Jovan Divjak)

Bosna i Hercegovina - "srpska zemlja"

Srpska historiografija je u kontinuitetu trovala domaću i međunarodnu javnost nedokazivom tezom o navodnom srpskom karakteru BiH. Ta se misao provlači kroz srpsku književnost i historiografiju od Dositeja Obradovića (1742-1811) i Vuka Karadžića (1787-1864), preko Jovana Cvijića (1865-1927) do modernih ideologa **militantnog velikosrpstva** kao što je Milorad Ekmečić. Neshvatljiva je odsutnost njihove elementarne naučne objektivnosti, a naspram nje prisustvo njihovog kvazinaučnog konsenzusa koji sve to vrijeme prati uporna nastojanja da se Srbi, po svaku cijenu, nasilno utrpaju u staru povijest BiH, a u kasnijem periodu prikažu najkonstruktivnim narodom ove zemlje. Historijske činjenice govore da se, od "**Načertanija**" **1844**. god.

, tajnog dokumenta **Ilije Garašanina** o programu spoljašnje i nacionalne politike Srbije, gdje je jasno formulisana **velikosrpska ideja** na temelju **"svetog prava istoričeskog"**, pa preko političkog pamfleta **Vuka Karadžića** pod naslovom **"Srbi svi i svuda"**, napisanog još 1836. god., **pa do memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti iz 1986. godine uočava sinhronizaciju pera i kundaka, njihova krvava i funkcionalna simbioza.**

U preambuli "Načertanija" navodi se i slijedeće:

Dviženje i talasanje među Slovenima počelo je već, i zaista nikada prestati neće. Srbija mora ovo dviženje, a i rolu i zadatak, koji će ona u tom dviženju za izvršenje imati, vrlo dobro upoznati... Iz ovog poznanja proističe čerta i temelj Srpske politike da se ona ne ograničava na sadašnje njene granice no da teži priljubiti sve narode srpske koji je okružuju.

Entolog i geograf J. Cvijić je uoči aneksije BiH od strane Austro-Ugarske pisao: "... mi smo nacionalnopolitički opasna zemlja. Svet treba da zna i da se uveri, da Srbija može da operiše sa mnogo većom celinom, no što je njena teritorija. Od Srbije mogu da pođu najveće teritorijalne transformacije." Ne treba prezati od toga da se taj strah ulije u svijet, ako je korisno za nacionalne interese. A to tzv. "sveto pravo istoričesko", formulisano putem provedenih **historijskih falsifikata** u kojima su čvrsto mjesto zauzele pseudonaučne konstrukcije **o tome da su prilikom slavenske seobe u VII stoljeću srpska plemena u većini naselila gradove današnje BiH, da je katolički vladar ban Stjepan II Kotromanić proglašen pravoslavnim, da je njegov nasljednik ban i kralj Tvrtko I Kotromanić okrunjen u pravoslavnom manastiru Mileševu, da su pravoslavne manastire, koji počinju nicati duboko u XVI stoljeću, utemeljili Nemanjići, da su bosansko-hercegovački katolici i muslimani proglašeni "Srbima katoličkog i islamskog verozakona".**

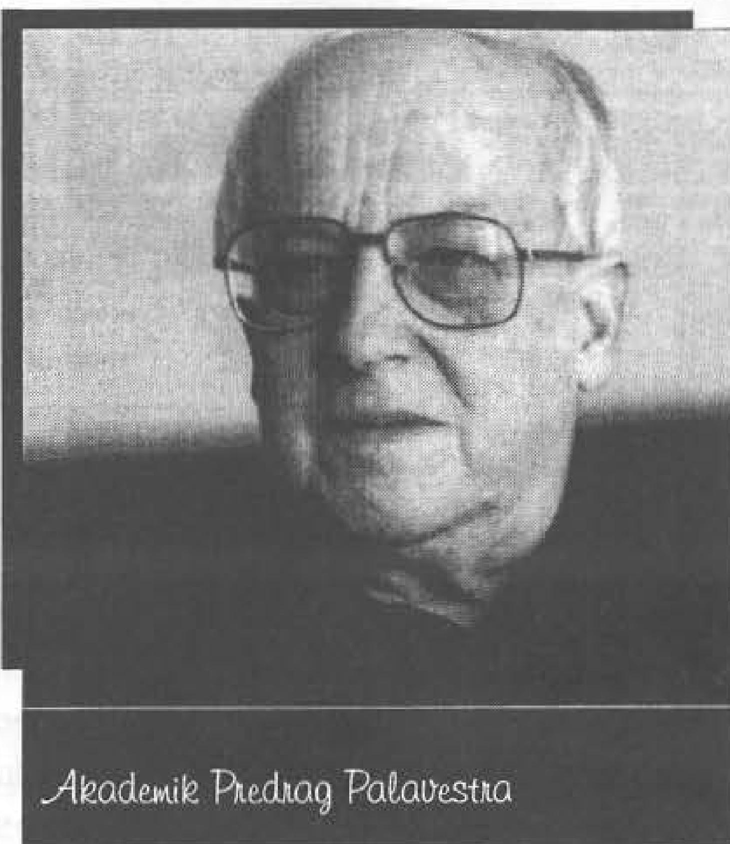
Sve to manje više negiranje i prekrajanje stvarnog historijskog razvitka, sve to **nasilno uvlačenje i pripajanje drugih** i različitih u srpsko-pravoslavnu sferu, sve to nasilje i teror nad činjenicama koji su već nekoliko puta lako prešli u nasilje i teror nad pojedincima i cijelim narodima imperativno traži naučni odgovor i cjelovito objašnjenje.

Akademik **Predrag Palavestra** nudi put ozdravljenju današnjeg stanja srpskog duha:

Trezvenim i hladnim otklanjanjem od vruće politike, smelim sagledavanjem istinskog stanja stvari, najkrupnije i najveće nevolje mogu se bar imenovati i odrediti, postaviti na pravo mesto i donekle osvetliti.

Strah od istine ne može biti razlog na klonuću ni beznađu. Naprotiv, ***samo jaki i zdravi narodi imaju snage da se suoče sa istinom o sebi, da shvate svoj položaj i da se prenu i usprave, ne verujući u mitove i bajke o svojoj pravednosti, posebnosti, nevisnosti i "nebeskoj vrlini".***

Mit o "srpskoj superiornosti"

Akademik Predrag Palavestra

Kada su, u osamdesetim godinama, srpske nacionalističke elite u Srbiji postale aktivne, posvetile su značajne napore redefinisanju i slike o sebi među svojim sunarodnicima i njihovog odnosa sa ostalim etničkim i religioznim zajednicama. Njihov cilj je bio mobiliziranje za akciju u nacionalističke svrhe. U krajnjoj liniji, rezultat je bio povlačenje manihejskog kontrasta između Srba i ostalih - neproporcionalne filozofije dualizma ***po kojoj su Srbi uzeli monopol nad pozitivnim vrijednostima, kao što su hrabrost, tolerancija, strpljenje*** *u dugom patništvu, superiorna moralnost, kultura pa čak i inteligencija.* ***Milošević*** *je dao glavni podsticaj pokretanju tog trenda u 1989. godini na 600-godišnjici Kosovske bitke. U svom govoru on je tretirao svoje sunarodnike* ***Srbe kao specijalni narod*** *i ubjeđivao ih da činjenica da su Srbi veliki narod u tom regionu nije srpski grijeh, ni bilo šta drugo čega bi se trebalo postidjeti. To je, naprotiv, privilegija... "Srbi nikada nisu koristili tu privilegiju čak ni u svoje vlastito ime!"*

Vuk Drašković*, srpski nacionalistički vođa, u svom govoru u decembru 1992. godine, ustvrdio je da "na prostoru Jugoslavije",* ***biološki mi (Srbi) smo najjača nacija i imamo najjače istorijske korene, mi imamo žitnicu (Vojvodina), mi imamo najelegantnije, najbolje pisce, najbolje pozorište, najbolje vojnike. "***

Jedan drugi srbijanski opozicionar kaže da su od svih jugoslovenskih naroda "Srbi jedini narod koji ima talenta, energije, iskustva i tradicije, koji su potrebni za formiranje države." ***Šešelj, srpski ekstremista, kaže: "Srbi su istinski narod u istinskom smislu te reči, za razliku od Slovenaca i***

Hrvata: " Kada to kažem, ja samo sledim starog dobrog Hegela, da je narod istorijski ako on zna kako treba izgraditi svoju državu, i kako je odbraniti. "

Vladimir Žirinovski, ruski nacional-šovinista, prijatelj Miloševića, Karadžića, Mladića

Velibor Ostojić, član glavnog odbora SDS-a, objavio je da su "**svaki kutak srpske zemlje i sami Srbi nebesko čudo i inspiracija i primer drugim narodima i zemljama.** " O ovakvoj natprirodnoj vrijednosti Srba govori i ruski ekstremista **Vladimir Žirinovski** prilikom posjete teritorija BiH i Hrvatske, koje su kontrolisali Srbi u februaru 1994. godine: "**Rusi i Srbi su najbolji narodi na planeti.** Ali, mi smo suviše dobri. Međutim, trebalo bi da budemo tvrđi da bi pokazali katolicizmu na zapadu i Islamu na istoku koliko smo snažni_ Braćo Srbi i Crnogorci, budite ponosni što ste pravosalvci. Mi smo duhovno i ekonomski bogatiji (od ostalih). "

U takvim uslovima, sasvim logično, prosječan Srbin bio je potaknut da sebe vidi kao superiorno biće sa prirodnim mandatom da vlada. Ostali, kako su govorili ljudi iz vlasti, predstavljali su sve ono što je prizemno, nepoželjno i prirodno podređeno.

Mit o ugroženosti srpske nacije

U isto vrijeme kada se o Srbima govori kao o **natprirodnoj naciji** kreatori srpskog javnog mnijenja predstavljali su svoj narod kao **oklevetan, varan i ugrožen.**

Srbijanski lideri su išli tako daleko da su opisivali svoj narod kao ugnjetavan i čak bukvalno izložen prijetnji istrebljenja. U memorandumu SANU bilo je podvučeno da je srpski narod bio nemilosrdno napadan još 1945. godine: "Kulturni tokovi srpskog naroda su otuđeni, prisvajani ili su pak proglašavani bezvrednim, bili su zanemarivani ili usitnjavani, njihov jezik je bio pod represijom, a ćirilica je postepeno nestajala. "

Mnogo prije raspada Jugoslavije utjecajni Srbi su promovisali u masmedijima scenario sudnjeg dana za Srbe. **Drašković** je čak izjednačio situaciju u kojoj se nalaze Srbi sa situacijom Izraelaca: **"Izraelci i Srbi žive u paklenom okruženju (neprijatelja), čiji je zakleti cilj da ih osvoje i zatim podžamijaju ili vatikaniziraju Mosijevu zemlju i zemlju svetog Save."**

Štampa pod vladinom kontrolom sugerirala je, iako bez ikakve osnove, da dolazeći novembarski demokratski izbori 1990. u BiH donose ponovno uspostavljanje fašističke vlasti iz prošlog rata, a to znači prijetnju Srbima. Taktika zastrašivanja upravo prije izbijanja konflikta, povećavala je strahove koji su se već bili razbuktali unutar srpske zajednice. Posebni motivi za navodno neprijateljstvo prema Srbima bili su raznoliki, uključujući i: "želju Vatikana da podrije pravoslavlje; težnju za obnovom Habsburške i Otomanske imperije; izlazak Njemačke na topla mora i balkanske trgovačke puteve prema istoku; želju Njemačke da nađe skladište za deponovanje nuklearnog otpada; i želju Njemačke da se osveti za poraz u Drugom svjetskom ratu..."

Iako je prijetnja imala razne forme, njen cilj je uvijek prikazivan **kao totalni napad na Srbe**. Npr., za historičara Radovana Samardžića, jednog od arhitekata srpskog memoranduma, Vatikan je bio motivisan mogućnošću da "jednom zauvek potisne pravoslavnu crkvu i pravoslavni narod sa susednog balkanskog prostora." Za orijentalistu **Miroljuba Jevtića** prijetnja se sastojala u tome što je **"cilj islamskih međunarodnih planera, potpomognutih domaćim misliocima, islamizacija čitave Srbije, ali samo kao prvi korak njihovog prodora u Evropu". Mitropolit Amfilohije opisao je opasnost koja prijeti Srbima skoro kao opasnost kosmičkih razmjera**. Po njemu, cilj je bio **uništenje pravoslavlja na Balkanu, koji je zadnje ostrvo svjetlosti koje je sačuvano...: "Zato su sve demonske sile usmerene na zadnje uporište neokaljane svetlosti i čiste istine."**

("REPUBLIKA" 1-15. jun 1994.)

RIJEČ IZDAVAČA II

(da bi se zatvorio krug)

O "NAČERTANIJU" ILIJE GARAŠANINA

*"**Načertanije**" u njegovom izvornom obliku objavljeno je prvi put u novosadskom "DELU" 1906. godine, i to po **Milenku Vukičeviću**.*

Dvadesetak godina prije toga, 1883. Austrija, a 1886. Mađarska, u svojim posjedima su imale ovaj akt u njegovom izvornom obliku također...

*U ovoj prilici, u okviru uređivačke koncepcije ove knjige, nemamo dovoljno prostora za dublji osvrt, za širu elaboraciju i predstavljanje "Načertanija" Ilije Garašanina... Predstavit ćemo ga u kratkim, konciznim naznakama, kako bi onima kojima je knjiga "Srbi o Srbima" prevashodno i namjenjena, predstavili - podastrli višestoljetno živući duhovni fenomen koji je gotovo strast u srpskom duhovnom kolektivnom biću, izražen sintagmom "**projekt za veliku Srbiju**".*

*Zvanični autor "Načertanija" je **Ilija GARAŠANIN**.*

Iščitavanjem slova "Načertanija", pomnijim studiranjem njegovog teksta, jezika, lako se uočava da je taj spis pisao stranac.

*Istinski autor akta sa nominalnom odrednicom "Načertanije" Ilije Garašanina je poljski emigrant, izvjesni **Franjo Zah**, Čeh, koji je između 1843. i 1845. godine boravio u tadanjoj Kneževini Srbiji kao agent poljske emigracije u Beogradu. Poljska emigracija je u to vrijeme djelovala u Parizu, a privremeni predsjednik poljske vlade bio je **Adam ČARTORISKI**, koji je sa većim brojem istaknutih Poljaka emigrirao iz Poljske nakon što su revolucija u Poljskoj 1830., kao i ustanak 1831. godine, bili ugušeni u krvi, u čemu su aktivno sudjelovale Rusija i Austrija.*

Ambicije Poljske, plemićke emigracije u Evropi izražavale su se u pravcu stvaranja povoljnih prilika u Evropi koje bi pogodovale oslobođenju njihove domovine... Zamisao kneza Čartoriskog okrenuta je bila tzv. "istočnom pitanju" u Evropi, čijim rješavanjem bi posredno došlo i do oslobađanja Poljske...

Čartoriski je težio da ujedinjenjem slavenskih naroda, prije svega na Balkanu, stvori uvjete za stvaranje oslobodilačkih pokreta protiv Turske i Austrije. Srbiju, koja je u to vrijeme imala najširu autonomiju u odnosu na južnoslovenske narode, smatrao je predvodiocem na putu ostvarenja njegove ideje, smatrao ju je PIJEMONTOM...

Žarište na Balkanu, ustanci, pobune, po Čartorijskom, stvorilo bi povoljnije uvjete i za konačno oslobođenje njegove domovine Poljske.

Knez Adam Čartoriski u to je vrijeme (između 1842. i 1844. g.) u mnogim evropskim zemljama imao svoje diplomatske predstavnike - agente. U Srbiji je to prvo bio **Poljak Leonar Zvijerkovski**, a poslije njega (jer je na izvjestan način bio "lijevo" orjentiran) u Beograd je u martu 1843. stigao **Čeh Franjo ZAH**.

Izaslanici kneza Čartoriskog pogodovali su posebno ustavobraniteljskim vođama u Srbiji, nakon prevrata izvršenog u Srbiji, avgusta 1842. godine.

Rukopis koji je pronađen u arhivi beogradskog advokata Vladimira Garašanina, unuka Ilijinog, na osnovu koga je Ilija Garašanin sastavio svoje "Načertanije", nije bio ništa drugo do "PLAN" Franje ZAHA pod naslovom "**slavenska politika Srbije**", u kome je sugerirao metode kako bi se na Balkanu "**od Turskog carstva slavensko sazidati moglo**"..

Pored **metoda**, Franjo Zah je u svome PLANU predočio bio i **sredstva** kojima "**bi se sjedinjenje sviju Južnije Slavena izdejstvovati moglo..**"

Pri tome, Franjo Zah Srbiju vidi kao predvodnika i od Srbije očekuje napore na zbližavanju i ujedinavanju Južnih Slavena.

Na osnovu toga plana, uzevši ga u većem dijelu gotovo od riječi do riječi, Ilija Garašanin je sastavio svoje "**Načertanije**".

Zahov plan je odisao duhom politike tadašnje poljske emigracije, išao je ka ujedinjenju Južnih Slavena kroz stvaranje jugoslovenske države kao brane protiv nadiranja Rusije i Austrije na Istok, čime bi se doprinijelo raspadu austrijske monarhije, a to ne bi moglo proći bez velikog evropskog rata u kojim okolnostima bi oslobođenje Poljske imalo povoljnije izglede.

Garašanin je međutim, Zahov plan prilagodio velikosrpskim interesima na Balkanu i tako ga i intonirao, vodeći se prije svega, praktičnim razlozima veliko - srpske ideje, uz to, gledajući unaprijed, očekivajući raspad Turske carevine i pogodne prilike za osvajanje prostora cijele današnje Bosne i Hrcegovine, Like, Banije, Korduna i Dalmacije, te dijelova Slavonije u okviru današnje Hrvatske, Kosovo, kao i prostora cijele Crne gore, veliki dio Albanije i Sjeverne Grčke.

Garašanin je svojim "Narečetanijem" posebnu pažnju posvetio Južnim Slavenima, tada pod turskom vlašću.

IZVODI IZ "NAČERTANIJA"

(u kontekstu knjige "Srbi o Srbima")

Politika Srbije

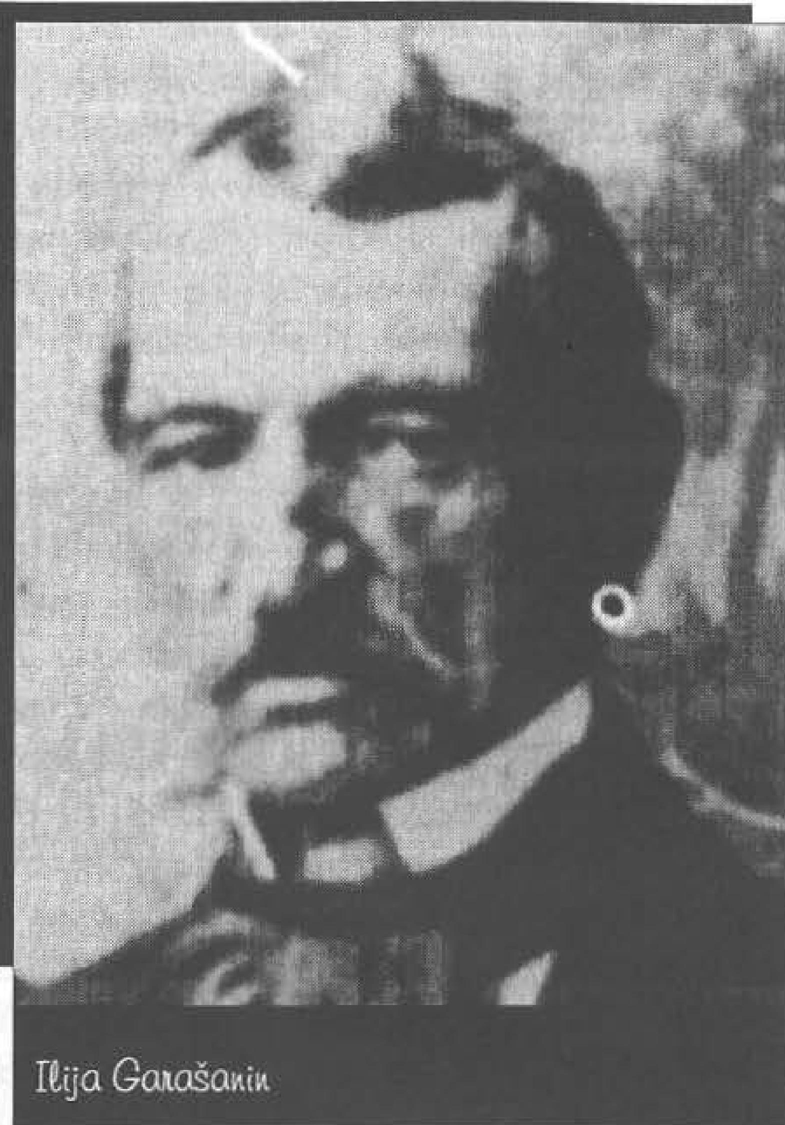
1. Turske carstvo (mora se) raspadati, i to raspadanje može se samo na dva načina dogoditi:

Ili će carstvo to biti razdeljeno: ili

Biće ono nanovo sazidano od svojih historijskih žitelja...

"Srpska država koja je već srećno počela, no koja se rasprostirati i ojačati mora, ima svoj osnov i temelj tvrdi u carstvu srpskom 13-ga i 14-ga stoljetija i u bogatoj i slavnoj srpskoj istoriji."

Ilija Garašanin

"Car Dušan Silni primio je već grb carstva grčkog. Dolazak Turaka prekinuo je ovu promenu i preprečio je ovaj posao za dugo vreme. No sad, pošto je sila turska slomljena i uništena tako reći, treba da počne isti onaj duh dejstvovati, prava svoja nanovo tražiti, i prekinuti posao nanovo nastaviti, jer ćemo onda mi Srbi pred svet izići kao pravi naslednici velikih naših otaca, koji ništa novo ne čine no svoju dedovinu ponavljaju. **Naša dakle sadašnjost neće biti bez sojuza sa prošlošću, nego će ova činiti jedno zaviseće, sastavno i ustrojeno celo.** I zato Srbstvo, njegova narodnost i njegov državni život stoji pod zaštitom svetog prava istoričeskog."

S"rbija mora nastojavati da od zdanija turske države samo kamen po kamen ocepljuje i prima kako bi od ovog dobrog materijala na starom i dobrom temelju starog carstva srbskog, opet veliku novu srbsku državu sagraditi i podignuti mogla. - Još sad, dok je Srbija pod turskom vladom, daje se ovo sazidanje priugotoviti i pripraviti, jer se ovakvi poslovi ne mogu u poslednjem magnoveniju preduzimati i svršiti."

"Treba na to ići da se dva naroda, istočnopravoslavni rimokatoličeski međusobom o svojoj narodnoj politiki razumedu i slože, jer samo tako može da se dobrim uspjehom ova politika sledovati.

Srbije je dužnost da glavne osnove ove politike obadvema častima naroda ondašnjih predloži: Načelo pune vjerozakonske slobode. Ovo načelo moraće svima hristijanima, a ko zna da po vremenu i nekim muhamedancima dopasti se i zadovoljiće ih. ***No kao najglavniji i osnovni zakon državni mora se predstaviti i utvrditi u tome, da knjaževsko dostojinstvo mora biti nasledstveno.*** *Bez ovoga načela, koje sačinjava jedinstvo u najvišem državnom dostojinstvu, ne može se stalan i postojani državni sojuz među Srbijom i ostalim susjedima Srbima ni pomisliti.*

Ako ***Bošnjaci*** *ne bi ovo primili, to bi otuda kao sigurno sledovalo raskomadanje Srba na provincijalna mala knjaževstva pod osobitim vladajućim familijama koje bi se nepremjeno tuđem i stranom uplivu predale: jer bi one među sobom sarevnovale i jedna drugoj zavidile.*

(Iz ovih osnovopoloženija sleduje, da, ako bi se pre ovog opšteg sojedinjenja Srbstva što osobito u Bosni preobražavati počelo, da se to preobraženje tako čini kako bi ono samo služilo kao priugotovlenije za ono opšte sojedinjenje sviju Srba i provincija ujedno, kojim jedinim načinom može se računati na postiženje one velike cjeli i onog interesa koji je svima ovim Srbima jednak. ***Jer ovde Srbiju samo zato napred stavljam, što ona jedina može tu stvar priugotovljavati i dužna je neprestavno negovati do vremena koje će doneti izvršenje ovog plana i koje vreme da bi sazrelo, Srbija će na tome raditi).***

Ko god dakle ovom narodu dobra želi ***on ne sme Bošnjacima nasledstveno knjaževsko dostojinstvo preporučivati.*** *(U takvom slučaju neka bi se među tim) izbirali najvažniji ljudi iz celog naroda i to ne za celi život, no na izvjestno vreme, koji bi kao neki sovjet obrazovali. Sa ovakvom makar provincijalnom i odeljenom vlastju, ostao bi otvoren put za napredak: lako bi se onda Srbija u svoje vreme sa Bosnom tješnje sojuziti i skopčati mogla, jer onda ostaće ovaj sojuz mogućan i vjerojatan.*

Treće osnovno načelo ove politike jest: jedinstvo narodnosti, kojeg diplomatičeski zastupnik treba da je pravlenije knjaževstva Srbije. K ovome treba dakle učiniti da se Bošnjaci i ostali Slaveni obrate i kod ovog treba zaštitu i svaku pomoć da nađu kad god se o tom radilo bude, ovog načela vrednost pokazati. Srbija u ovom smotreniju mora se o tom uvjeriti da je ona prirodna pokroviteljica sviju turski Slavena i da đedu samo onda kad ona dužnost ovu na sebe uzme, ostali Slaveni njoj pravo to ustupiti da ona u imenu njihovom nešto kaže i čini.

Ujedno nužno je i to, da se ne samo svi osnovni zakoni, ustav i sva ustrojenija glavna knjaževstva Srbije u Bosnu (i Hercegovinu) među narodom rasprostranjavaju, nego još i to da se za vremena nekoliko mladih ***Bošnjaka*** *u srpsku službu državnu primi, da bi se ovi praktično u političeskoj i financijalnoj struci pravlenija, u pravosudiju i javnom nastavleniju obučavali i za takove činovnike pripravljali koji bi ono što su u Srbiji naučili, posle u svom otečestvu u djelo privesti mogli (Ovde je naročito nužno to primjetiti: da ove mlade ljude, pored ostalih, treba osobito nadziravati i vaspitavati tako da njihovim radom sa svim ovlada ona spasitelna ideja opšteg sojedinjenja i velikog napredka. Ova dužnost ne može se dovoljno preporučiti).*

*(****Da bi se narod katoličeskog ispovedanija od Austrije i njenog upliva odvraćali i Srbiji većma priljubili,*** *nužno je na to osobito vnimanije obraćati. Ovo bi se najbolje postići moglo* ***posredstvom fratera ovdašnjih,*** *između kojih najglavnije trebalo bi* ***za ideju sojedinjenja Bosne sa Srbijom zadobiti.*** *U ovoj celji nužno bi bilo narediti da se po gdi koja)* ***knjiga molitvena i pesme duhovne u beogradskoj tipografiji štampaju:*** *posle toga i molitvene knjige za pravoslavne Hristijane,* ***zbirku narodnih pesama*** *koja bi na jednoj strani sa latinskim a na drugoj sa kirilskim pismenima štampana bila: osim toga mogla bi se kao treći stepen* ***štampati kratka i obšta narodna istorija Bosne*** *u kojoj* ***ne bi se smela izostaviti slava i imena nekih muhamedanskoj veri prešavši Bošnjaka.*** *Po sebi se predpostavlja da bi ova istorija morala biti spisana* ***u duhu slavenske narodnosti i sa svim u duhu narodnog jedinstva Srba i Bošnjaka.*** *Čerez štampanja ovih i ovim podobnih patriotičeskih djela, (kao i črez ostala nužna djejstva, koja bi trebalo razumno opredjeliti i nabljudavati)* ***osobodila bi se Bosna od upliva austrijskog i obratila bi se ova zemlja više k Srbiji.*** *Na ovaj način bi ujedno* ***Dalmacija i Hrvatska dobile u ruke djela,*** *kojih štampanje je u Austriji nemoguće, i tim bi sledovalo* ***tešnje skopčanje ovih zemalja sa Srbijom i Bosnom.***"

"Na istočnog veroispovedanija **Bošnjake veći upliv imati neće biti za Srbiju težak zadatak**. Više predostrožnosti i vnimanija na protiv toga iziskuje to, **da se katolički Bošnjaci zadobijedu**. Na čelu ovih stoje **franjevački fratri**.

Pored gore spomenutog štampanja knjiga ne bi li dobro i sovjetno bilo da se jedan od ovih bosanskih fratera pri beogradskom liceumu kao profesor latinskog jezika i još kakve nauke postavi. Ovaj profesor mogao bi služiti **kao posredstvenik između Srbije i katolika u Bosni**, jer s tim bi mi prvi poveritelan korak učinili i s tim dali bi na **dokazateljstvo tolerancije. Zar ne bi mogao ovaj isti frater ustanoviti ovde jednu katoličesku kapelu za ovde živeće katolike, (s čime bi se izbeglo podizanje jedne kapele pod uplivom austriskim** koje će ranije ili docnije sledovati morati. Ovu kapelu mogli bi staviti pod pokroviteljstvo ovde stanujućeg **konzula francuskog**).

Ovo bi dalo povoda i priliku francuskom praviteljstvu da se u toj stvari živo zauzme i **s tim bi se Srbija oslobodila opasnosti od jedne katoličeske crkve**, koja bi **pod uplivom Austrije u Beogradu bila**.

Karađorđe je bio vojeni predvoditelj od prirode bogato obdaren i vrlo iskusan: **on nije mogao predvideti onu preveliku vojnu važnost koju Crna Gora za Srbiju ima i koju će svagdar imati kad god se o tome stane raditi da se Bosna i Hercegovina od Turske odjele i Srbiji prisajedine**. Pohod ovog vojvode na Sjenicu i Novi Pazar još svi Srbi dobro pamte i nije potrebno da mi sledujući predlog novim dovodima podkrepljujemo. **Neka Srbija i u Crnoj Gori primjer Rusije sleduje** i neka dade vladiki pravilnu svakogodišnju **podporu u novcu** - Srbija će na ovaj način za malu cjenu imati prijateljstvo zemlje, koja najmanje 10.000 brdnih vojnika postaviti može.

Ovde moramo još to primetiti, da **odlaganje ove podpore na poslednje magnovenje neće imati poželani uspjeh i sledstvo**: budući da će Rusija, pravedno moći na svoju mlogogodišnju i stalnu podporu pozivati se, a srpski novi predlog moći će kao samo iz nužde učinjeni ocrniti i u podozrenije dovesti: **i Crnogorci bi onda rekli: Srbi nisu nama pomagali kad smo u nuždi bili**, što je dokazateljstvo da nam nisu prijatelji, **nego nas samo za sad upotrebiti žele**."

"**Podpomagati učeno družestvo, rasprostranjavati takove knjige, koje uzbuđuju narodnost Slavena**, pod kojim nibud oni vladanijem stajali. **Literarne novine uređene po političeskom pravcu, bile bi od velike polze**. Ustrojiti zemlju vojnički po načinu **prajskog Landvera**, no s razlikom koju

bi zemaljsko stanje iziskivalo, tako od prilike, da ono među narodnom gardom u Franciji i prajskog Landvera u sredini stoji."

....

"Srbija ne može stajati duže u svome sadanjem stanju, ona se mora truditi da svoje položenije poboljša, ili mora isčekivati skoru propast i konac svoga savremenog bitija. Srbiji bi skorim duh umertven bio, ako ne bi bacao svoje zrake preko oni granica, koje su mu danas položene."

Car Dušan - Silni
žudnja za Dušanovim carstvom

"O HOMOGENOJ SRBIJI" STEVANA MOLJEVIĆA

Velikosrpske aspiracije, velikosrpski projekt, utemeljen "NAČERTANIJEM" Ilije GARAŠANINA, intenzivno je živio kao projekt, kao aspiracija... Za njegovo oživotvorenje nužne su bile pogodne historijske okolnosti...

Drugi svjetski rat širokih kataklizmičkih razmjera i sticaj vojno-političkih okolnosti na Balkanu 1941. godine, činili su tu pogodnost, šansu za oživotvorenje sna o stvaranju "velike Srbije"... I, što je i razumljivo, prvo u glavama četničkih vođa...

Jedan od četničkih ideoloških vođa tog vremena bio je STEVAN MOLJEVIĆ koji objavljuje

Projekat "Homogena Srbija" - Rekonstrukcija Stevana Moljevića, Nikšić, 30. juni 1941.

HOMOGENA SRBIJA

Iskušenja srpskog naroda u ovome ratu, izazvana gubitkom države i slobode, dovela ga je do nepokolebljivog uverenja:

1) da snagu države ne čini ni prostranstvo njene teritorije, ni broj njenog žiteljstva, pa ni bogatstvo zemlje, koliko nezavisnost pogleda, smisao i ljubav za državu, njenu slobodu i nezavisnost, unutrašnja sloga i duhovna povezanost naroda u času spoljne opasnosti, te spremnost njegova da za državu i njenu slobodu žrtvuje sve što ima pa i sebe sama;

2) da on tu istovetnost pogleda na državu, smisao i ljubav za državu i njenu nezavisnost može opet postići samo ako bude okupljen u homogenoj Srbiji. Primere su mu za to dale Srbija i Crna Gora u prošlim ratovima i Grčka u sadašnjem ratu.

Stoga se Srbima nameće danas prva i osnova dužnost:

***da stvore i organizuju homogenu Srbiju koja ima da obuhvati celo etničko područje na kome Srbi žive** i da joj osiguraju potrebne strateške i saobraćajne linije i čvorove, te privredna područja kako bi joj*

bio omogućen i obezbeđen slobodan privredni, politički i kulturni život i razvitak za sva vremena.

Te strateške i saobraćajne linije i čvorovi, potrebni za sigurnost, život i opstanak Srbije, iako gdegod danas ne bi imali srpsku većinu, imaju da posluže Srbiji i srpskom narodu da se ne bi više ponavljala teška stradanja koja Srbima nanose njihovi susedi čim se pruži prilika.

Preseljavanje i izmena žiteljstva, naročito Hrvata sa srpskog i Srba sa hvatsog područja, jedini je put da se izvrši razgraničenje i stvore bolji odnosi između njih, a time otkloni mogućnost da se ponove strašni zločini koji su se dešavali i u prošlom ratu, a naročito u ovom sadanjem, na svemu području na kome su Srbi i Hrvati bili izmešani, i gde su Hrvati i Muslimani s planom išli za istrebljenje Srba.

I - Granice

Osnovna greška u našem državnom uređenju bila je što 1918. g. nisu bile udarene granice Srbije. Ta se greška mora ispraviti, danas ili nikad. Te se granice danas moraju udariti, i one moraju **da uhvate celo etničko područje na kome Srbi žive sa slobodnim izlazima na more za sve srpske oblasti koje su na domak mora.**

1) Na istoku i jugoistoku (Srbija i južna Srbija) srpske su granice obeležene ishodom ratova za oslobođenje, i njih valja samo pojačati Vidinom i Ćustendilom.
2) Na jugu Crna Gora i Južna Srbija valja da u Jugozapadnu srpsku oblast uđu, pored teritorije Zetske banovine:
   a) sva istočna Hercegovina sa železničkom prugom od Konjica pa do Ploča, uključivo sa pojasom koji bi tu prugu zaštićivao, tako da bi u nju ušao srez konjički ceo; od mostarskog sreza opštine: Mostar - grad, Bijelo Polje, Blagaj i Žitomislići; srez stolački ceo; a od metkovićkog sreza Ploče i sve područje južno od Ploče; te Dubrovnik kome bi se imao dati poseban status.
   b) severni deo Albanije, ukoliko Albanija ne bi dobila autonomiju.
3) Na zapadu valja da u Zapadnu srpsku oblast uđu, pored Vrbaske banovine, Severna Dalmacija, srpski deo Like, Korduna, Banije i deo Slavonije, tako da toj oblasti pripadnu lička želj. pruga od Kostajnice. U tu bi oblast ušao na jednoj strani srez bugojanski osim Gor. Vakufa, a od sreza lijevanjskog opštine: Lijevno i Donje Polje, a drugoj strani od sreza šibeničog opštine: Šibenik i Skradin; od kninskog sreza: opština Knin i srpski deo opštine Drniš sa svom teriorijom preko koje prelazi želj. pruga Knin - Šibenik, te eventualno srpskim delom opštine Vrlika u

sinjskom srzu; srez benkovački ceo; srez biogradski ceo; srez Preko ceo; tako da granica Zapadne srpske oblasti ide Velebitskim Kanalom i obuhvata Zadar sa svim otocima pred njim, od sreza gospićkog opštine: Gospić, Lički Osik i Medak; od sreza perušićkog istočni deo, preko koga prelazi želj. pruga; od sreza otočačkog opštine: Dabar, Škare i Vrhovine; od sreza ogulinskog opštine: Drežnica, Gomirje, Gor. Dubrava i Plaški; srez vojnički osim opštine Barilović; srez Vrginmost ceo; srez glinski osim opština Bučice i Stankovac; od sreza petrinjskog opštine: Blinja, Gradusa, Jabukovac i Sunja; srez kostajnički osim opštine Bobovac; od sreza Novske opštine: Jasenovac i Vanjska Novska, ***ali ove opštine valja porušiti tako da želj. pruga ostane na teritoriji ovih dveju opština;*** *srez okučanski ceo; srez pakrački osim opština: Antunovac, Gaj i Poljana: od sreza požeškog opština Velić Selo; srez Daruvar, Grubišno Polje i Slatina;* ***zatim bosanski srezovi Derventa i Gradačac. Razume se da u ovu oblast ulaze i svi drugi srezovi unutar navedenih granica.***

Za ovu ***Zapanu srpsku oblast****, koja bi imala 46 srezova sa blizu milion i po duša,* ***na kojoj je celo preduzeće Šipada, i veliki gvozdeni rudnik Ljubija****, i preko koje prelazi* ***Jadranska pruga Valjevo - Banja Luka - Šibenik****, valjalo bi obezbediti Zadar s okolinom i otoke koji su pred njim radi zaštite njenog izlaska na more.*

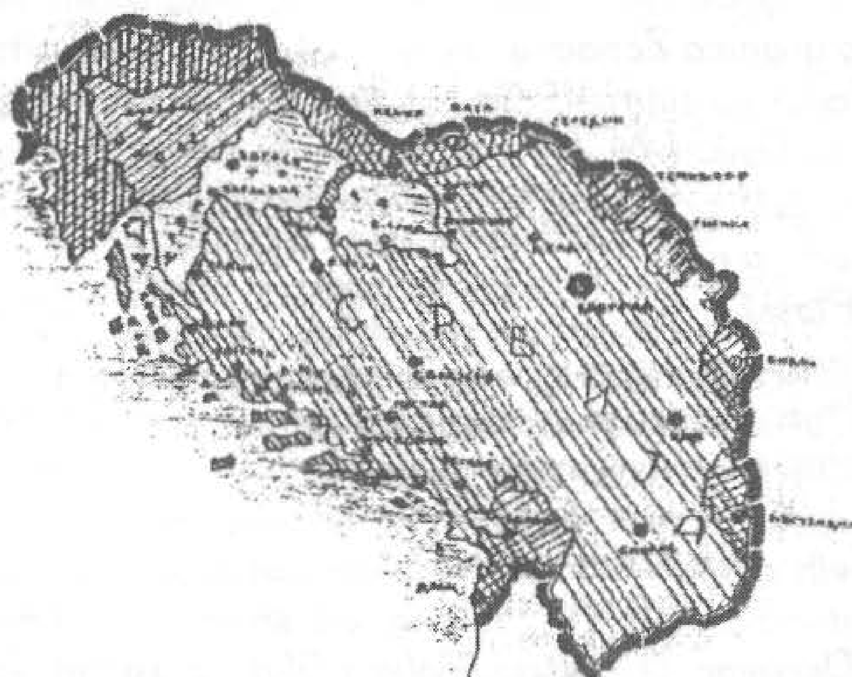
4) ***Severnoj srpskoj oblasti valja dati, uz teritoriju Dunavske banovine, oduzete joj srpske srezove Vukovar, Šid i Ilok, i od vinkovačog sreza opštine: Vinkovci, Laze, Mirkovci i Novi Jankovci; srez i grad Osijek ceo.***

Ovoj oblasti valja obezbediti Baranju s Pečujom i istočni Banat s Temišvarom i Rešicama.

5) ***Središnjoj srpskoj oblasti - Drinskoj banovini - imaju se povratiti oduzeti joj bosanski srezovi: Brčko, Travnik i Fojnica.***

Dalmacija,

koja bi obuhvatala Jadransku obalu od Ploča pa do ispod Šibenika, te od bos. herc. srezova: Prozor, Ljubuški, Duvno; zapadne delove mostarsog i livanjskog sreza, te delove kninskog i šibeničkog sreza na severu, ***ima da uđe u sastav Srbije i da dobije zaseban autonoman položaj.*** *Rimokatolička crkva u Dalmaciji biće priznata i od države pomagana,* ***ali rad crkve i rimokatoličkog sveštenstva*** *u narodu mora biti* ***na korist države i pod njenom kontrolom.***

Karta "Velike Srbije" na prostoru Kraljevine Jugoslavije, koja uključuje i dijelove Bugarske, Mađarske, Albanije i Grčke

Naš put

Vodi nas stopama kosovskih vitezova.
Pošli smo da stvorimo Srbiju,
u kojoj će biti ujedinjeni svi Srbi i sve zemlje u kojima Srbi žive
u kojoj će vladati zakon, red i društvena pravda;
da seljak bude domaćin, ***da ima dovoljno zemlje*** *i živi boljim životom,*
da radnik bude pravedno nagrađen za svoj rad i obezbeđen u starosti, bolesti i iznemoglosti,
da činovnik, pretstavnik države u svome delokrugu bude materijalno obezbeđen i zaštićen, ali i odgovoran;
u kojoj će kapital biti zakonom zaštićen, ali i kontrolisan, a glavni nosilac kapitala biti država;
u kojoj će biti ***priznate zasluge svima borcima za narodno oslobođenje***
kako u prošlim ratovima tako i u ovome, *a njihovim porodicama omogućen život;*
u kojoj će izdajnici i oni koji su svoje položaje u javnom životu zloupotrebili biti pravedno kažnjeni;
u kojoj će javnim životom da upravljaju oni koji su za to dostojni.

Eto, takvu Srbiju, kakvu su sanjala sva naša pokolenja, a za kakvu se bori srpski narod od Karađorđa pa do dana današnjega, u kojoj će se moći živeti dostojno čoveka, a za koju je vredno umreti, takvu Srbiju koja će s ponosom da vodi Jugoslaviju, pa i ceo Balkan, želimo da stvormo ili da izginemo, kao što izginuše kosovski vitezovi.

To je put koji nam je pokazao naš mladi Kralj,
to je put kojim nas vodi naš Draža Vojvoda.

(Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije/ dalje: Zbornik NOR-a, tom XIV, knj. 1, Beograd, 1981., dok. 1; V. Dedijer – A. Miletić, n.d., str. 8-15)

O MEMORANDUMU SRPSKE AKADEMIJE NAUKA I UMETNOSTI

MEMORANDUM SANU izraz je vremena i stečenih okolnosti u kojima se svijest srpskih intelektualaca u Srbiji ali i u Jugoslaviji osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, određivala prema svojim nacionalnim porivima, vođenim ka ***ostvarenju srpskog mitskog sna o dominaciji u prostoru državom "Velikom Srbijom"****, utemeljenom na fikciji i isfrustriranim historijskim poluistinama o srpskoj veličini čiji je materijalni izraz u svojoj nominalnoj odrednici bila* ***historijska, ali i mitska konvencija "CARSTVO DUŠANOVO"***...

Nakon "preseljenja", nakon odlaska TITA, oličenja "Druge Jugoslavije" u srpskim nacionalističkim krugovima tražio se, čekao se pogodan povod koji je inače nužan za ostvarenje aspiracija, posebno onih prevratničkog karaktera.

Inflacija nacionalnih tegoba na svim prostorima Jugoslavije osamdesetih, bila je veoma pogodno tlo za ostvarenje veliko-srpske ideologije... *Samoupravna socijalistička ekonomija, sukob klasnog i nacionalnog, polahko je eksponirao ono nacionalističko... U krugu SANU-Srpske akademije nauka i umjetnosti sazrijevao je zahtjev da se treba doći do akta koji bi bio glas, poziv, utemeljen na podlozi neutemeljene priče i vapaja o "diskriminaciji i nepravdi" prema srpskim interesima unutar jugoslovenske federacije, kojim bi se pokrenuo kolektivni nacionalni duhovni poriv, iz boce ispustio zatomljeni mitomanski duh, ka ostvarenju vječnog sna o "Velikoj Srbiji".*

Ustav SFR Jugoslavije iz 1974. godine *i njegova organizacija države na konfederalnim principima bio je temeljem,* ***bio je povodom za glas srpskih akademika "o ugroženosti srpskih svekolikih interesa"****, u kom vokabularu se (bar javno) pretežnije preferiralo onim ekonomskim, životnim, izvidničkim, probitcima kako bi se primarno postigli oni nacionalistički-velikosrpski...*

Svoje zahtjeve podgrađujući ekonomskim razlozima, ***akademici su Memorandumom tražili promjenu Ustava SFRJ, ukidanje autonomija u Vojvodini i na Kosovu****, dakle, stvaranje Srbije koja bi unutar jugoslovenske federacije bila njena unitarna sastavnica, poput jedne Slovenije, pa i Hrvatske...*

Iz toga je opet proisticala aspiracija akademika i Srpske pravoslavne crkve o ukupnoj, **svekolikoj, reviziji Jugoslavije.**

Historičari **Radovan Samardžić** i **Vasilije Krestić** podržavani akademicima **Mihailom Markovićem, Antonijem Isakovićem, Matijom Bećkovićem** i drugima, svojim radovima, uz ostale, bili su projektanti provedbenih akata za ostvarenje **velikosrpske ideje na pretežnijem prostoru bivše SFR Jugoslavije.**

Svim nacionalnim pokretima za sve tegobe kriva je bila Jugoslavija i očita srpska, posebno kadrovska dominacija u Jugoslaviji od Triglava do Đevđelije, i to u svim sferama života: **u VOJSCI** je superiorno dominirao srpski komandni kadar, u **POLICIJI** također, **u izdavaštvu, novinarstvu, javnom informativnom sistemu, diplomaciji, a posebno u javnim preduzećima (POŠTA, ELEKTROPRIVREDA, OSIGURANJE, BANKE).**

Prema tim nezadovoljstvima drugih nacionalnih korpusa i njihovih ustavno-državnih okvira unutar Jugoslavije, **Memorandumom se čini kontraudar**, čini se zamjena teza kada je ugroženost nacionalnih korpusa u Jugoslaviji u pitanju... **Memorandum**, svim svojim bićem utemeljen na velikosrpskoj ideologiji **i sam optužuje Jugoslaviju...** I srpskim ukupnim interesima kriva je takođe Jugoslavija (!)

U tom jugokolopletu **SLOBODAN MILOŠEVIĆ**, inkarnacija, utjelovljenje srbijanskog režima, veliki **VOĐA** na historijskoj raskrsnici vremena, prostora i ideologija, čini se nevještim, čak indolentnim... **Osluškuje, čeka priliku za "uzlet na nebo".** Čeka ON, čekaju akademci. Za ideologiju je potreban IZVRŠITELJ sa nacionalističkom karizmom.

Milošević se javno ne izjašnjava o Memorandumu i njegovim tezama, da bi ih u povoljno promijenjenim, situiranim okolnostima, nakon nekoliko godina, izgradivši osobnu nacionalističku karizmu, ugradio u svoj sopstveni projekt.

Takav Milošević, posebno nakon njegovog dramatičnog obraćanja Srbima na Kosovu Polju 24. aprila 1987. godine, u vizijama srpskih akademika postaje najpodesniji **izvršitelj njihove velikosrpske ideologije**, kojoj je Memorandum političko-provedbeni akt, utemeljen na lamentima - jadikovkama o navodnoj ugroženosti Srba u Jugoslaviji, konstituiranoj na temeljima USTAVA iz 1974. godine.

U sjeni Memoranduma izrasta historijografija bliža fikcijama nego historijskim istinama i tako stvara pokret koji se u brojnim dokumentima izražava kao **pokret "za veliku Srbiju"**. Najkontroverzniji od svih akademika je historičar **Vasilije Đ. KREŠTIĆ** svojim radovima,

zasnovanim na literarnim fikcijama i neobjavljenim radovima ***dr. Ivana Ribara*** *u funkciji historiografskog pothranjivanja teze o* ***"genocidu nad Srbima u ustaškoj NDH"***.

Knjigom u izdanju SANU kojom ***Veselin ĐURETIĆ*** *čini* ***"odbranu četničkog pokreta". SANU 1985. godine***, *još prije objave Memoranduma,* ***na sebe u javnosti lijepi etiketu nacionalističkog prevratništva***. *A kada se i SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVA - SPC izjašnjava u duhu svoje višestoljetne veliko-srpske nacionalne ideologije,* ***kada kreće da moštima Lazarevim***, *iracionalnim znakom - simbolom kosovske mitomanije,* ***obiđe ogroman prostor unutar Jugoslavije i time iscrta, postavi granice "velike SRBIJE"***, *kada podržava Memorandum srpske akademike SANU, potpuno je bilo jasno da je to bio* ***put u razaranje Jugoslavije kao državne zajednice***, *utemeljene na multinacionalnim vrijednostima, jer jedan nacionalizam budi drugi, pa potom i ostale,* ***i to je onda "PUT U BESPUĆE"*** *(Ovako je* ***Ivan STAMBOLIĆ***, *za čiju se sudbinu, nakon otmice u ljeto 2000. godine još i danas ništa ne zna, naslovio svoju knjigu, posvećenu srpskoj kataklizmi).*

Vođstvo SPC - Srpske pravoslavne crkve u Srbiji, u Jugoslaviji, javno se nije očitavalo o dokumentu zvanom MEMORANDUM SANU, ali ***CID - Centar za istraživanje i dokumentaciju Saveza logoraša BiH***, *u okviru svog istraživanja, došao je do publikacija, objavljenih u srpsko-pravoslavnoj emigrantskoj dijaspori u Velikoj Britaniji i USA, koje kao javna očitavanja ne bi mogle doći u javnost bez saglasnosti Patrijaršije u Beogradu. Šapirografirano izdanje Memoranduma u Londonu 1986. godine i u Feniksu (USA), podgrađeno osvetničkom poezijom o* ***"oštrenju mača s obje strane"*** *Drine je jedan od lucidnih portparola zvanične politike SPC na čelu sa Patrijarhom - gospodinom PAVLOM.*

МЕМОРАНДУМ СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЛОНДОН

1986

М Е М О Р А Н Д У М

С Р П С К Е   А К А Д Е М И Ј Е

Н А У К А   И   У М Е Т Н О С Т И

И з д а њ е

БИБЛИОТЕКЕ СВЕТОСАВЉЕ

КЊИГА 5

ЗА ШТАМПУ ПРИПРЕМИО

Јереј Михаило В.Микић

За потребе српских бораца на терену,и националне српске штампе овај МЕМОРАНДУМ Српске академије наука и уметности се шаље бесплатно.Наруџбине и добровољне прилоге можете послати на адресу:

Rev.Mihailo V. Mikich
11633 N.16 th St.
Phoenix,Az.85020.
Tel.602/9433459
U S A

Л О Н Д О Н

1 9 8 6

Т и р а ж

3 0 0 0

Петар МУЊАС

МАЧ СЕ ОШТРИ

Нема братства нит ће да га буде
Са крвником што нам име ништи,
Лажно братство сковано за луде,
Српску савест прогони и тишти.

Српско срце препуно је рана,
Болна душа само јаде носи;
Стигло време лишће пада с грана,
Коров згусно - мора да се коси!

Није Србин ником дужан осто,
Јер му чојство српски образ краси;
На мегдану од када је посто,
Име српско нико да угаси!...

Нараштаји нови српски стигли,
Па се битка даноноћно води,
Из ропства се витезови дигли,
Руке шире - Богињи Слободи!

Мач се оштри с обе стране Дрине,
Српска чаша горчине је пуна;
Одјекује песма са планине:
Дошло време да се диже буна!

Не јаучи пред крвником својим
И не пиши петиције џабе,
Већ се дигни целим бићем твојим,
И куршумом - стреси своје јаде!

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ОВОМ ИЗДАЊУ

Иако се са левице и десница дигла велика галама и вика да "свештеници не требају да се баве политиком" тј.националним српским радом,ја сам на своју личну одговорност,и у своје име,пристао да уредим за штампање доступни текст МЕМОРАНДУМА Српске академије наука и уметности,јер сматрам да у ропско доба мога српског народа,где је поробљен и народ и Црква његова,свештеник не може бити само неки мирни и неутрални посматрач догађаја у земљи,робовласнички послушни и понизни слуга,а поготово не атеистичких робовласника,јер они управо и руше све оно,чему свесно свештенство кроз цркву своју треба да служи.Отуда сви они,ма како они себе звали,који су против Бога и наше Свете вере православне,вере светосавске,против државе српске,и нације српске - а без чијег биолошког постојања не би било ни нас српских свештеника,нити пак националне СРПСКЕ ЦРКВЕ - наметнули су нам борбу у коју треба да буде укључен сваки српски родољуб,а свештеник на првоме месту.

Јер српски свештеник не смије да буде само свештено аполитично лице,већ првенствено војник Христов - мисионар са КРСТОМ И БИБЛИЈОМ у руци,са највишим степеном хришћанске православне и светосавске српске етике,као припадник нације српске и з које је поникао,и којој треба предано да служи кроз ЦРКВУ ХРИСТОВУ и као свештеник и као родољуб.

Отуда нека нико не мисли да свештенику није место у свим друштвеним организацијама,културно-просветним институцијама на широком пољу борбе за нацију своју и Цркву Христову.У том смислу,свештеници више него ма ко други,и јесу најпозванији по природи посла свога да бране веру прађедовску и изнад свега поробљену СРПСКУ НАЦИЈУ СВОЈУ.

Јер када су свештеници српски издисали на турскоме кољу,и у мојој ојађеној српској Босни под хрватским ножем,они нису умирали само због тога што су свештеници,већ првенствено због тога што су СРБИ - ПРАВОСЛАВЦИ И СВЕТОСАВЦИ!

Дакле,да би се у доба ропства некако одржали и преживели као народ,свештеник мора да буде СЛУГА БОЖИЈИ У ЦРКВИ као српски национални борац и родољуб.

Али,сви ми који тако мислимо и радимо,идемо трновитим путем славних предака наших,и зато је сасвим разумљиво да

4

наилазимо на неразумевање код неких,и отворене непријатељске ставове код комуниста и њихових агената,јер им својим достојанственим српским хришћанским ставом и успешним црквеним и националним радом,кваримо њихове антихришћанске, и антисрпске робовласничке и сатанске планове и послове.

За то је мене као свештеника понекад срамота пред странцима, кад они примете да поједини наши Срби,уопште нису упознати са тешком и деликатном свештеничком мисијом и делатношћу у ова тешка и мутна времена,као ни са општим стањем у земљи.

Шта се то догађа у Отаџбини?У Српској академији наука и уметности (САНУ) једној од највећих и најстаријих научних установа у српском народу,која је ове године требала да прослави стогодишњицу свога постојања?Одлуци Академије о одлагању прославе за мај следеће године претходио је велики притисак режима због става САНУ да и она треба да даје:"научну интерпретацију и оцену друштвених,економских и политичких прилика у земљи".

Свесна општег стања у земљи,а посебно у економици,Скупштина САНУ,одржана 23. маја 1985.године,једногласно је закључила:"да се у облику МЕМОРАНДУМА истакну најактуалнији друштвени,економски,социјални,научни,културни и политички проблеми и да се тај МЕМОРАНДУМ упути свима онима који су одговорни за вођење, јавних послова у Србији и Југославији."

Извршавајући одлуку Скупштине,Председништво САНУ именовало је комисију од 16. чланова Академије на челу са председником САНУ,академиком, Душаном Канзиром,која је почела са радом.Постепено чланови комисије уз сарадњу већег броја академика писали су овај МЕМОРАНДУМ који Вам достављамо на увид,иако није завршен,јер је у међувремену на недопустив и нелегалан начин, доспео у јавност и од дириговане режимске штампе добио нежељени публицитет,а од друштвено-политичких организација, је осуђен и одбачен због "његових политичких циљева" т.ј. због тога што је у њему изнешена истина о општем стању у земљи,због чега је даљни рад на њему на захтев режима морао да буде обустављен.

Из МЕМОРАНДУМА се јасно види да за економско заостајање,кризно политичко стање у Србији,и тежак положај српског народа у Југославији има неколико узрока.Као главни узроци сматрају се:антисрпски став Коминтерне и КПЈ,реформе из 1965.године као и Устав од 1974.г. који је донешен на штету српског народа по захтеву:Хрвата Словенаца и Шиптара који имајући кључне политичке функци-

5

је у федерацији и неограничену моћ, успешно штите своје националне интересе на штету српског народа, због капитуланског и издајничког става појединих србијанских политичара и југословенске оријентације појединик српских комуниста, који су чак да би се одржали на положајима и задржали своје функције у предратној Југославији преставњали се као припадници других народа.

Из МЕМОРАНДУМА се јасно види да су се поједини Срби добровољно одрекли српске националне државне идеје, и једини на свету денационализовали у корист интернационалног југославенства и антисрпске државе Југославије, због које су уништене двије српске државе "победоносне" 1918. године: Србија и Црна Гора.

Зато је за сваку похвалу и јавно признање гесло данашње српске омладине: Да они неће да иду југославенским путем својих очева и ђедова, него славним српским путем својих прађедова. Да то нису само празне фразе, види се и из тога, што се последњих неколико година запажа бујање српског национализма, нарочито - после шиптарских побуна на Косову 1981. године, као и све већи интерес српске омладине и највиших српских културних установа за унестовање у решавању разних питања од животног интереса по српски народ, применом српске националне - државне идеологије, тежећи ка стварању савременог српског друштва тј. ВАСКРСУ СРПСТВА!

Предајући слободној српској јавности део сазнања о стању у земљи, до којих је дошла анализом постојећег стања Српска академија наука и уметности сматрам да сам учинио једно племенито и Бого-угодно дело, и уверен сам да сам са тиме у оквирима својих могућности, извршио своју дужност као српски свештеник према једној од најстаријик српских културних Установа, као и заробљеном и слободном делу српског народа.

Јереј Михаило В. Микић

У Финиксу
Љета Господњег
1986 - ог, на
Аранђеловдан
21/8 новембра.

I MEMORANDUM SANU i svi srpski mitovi svoje izvorište, svoja nadahnuća, imali su, crpili su na KOSOVU..

Miloševićev "UZLET NA NEBO", u "NEBESKO CARSTVO", još za njegova života desio se na KOSOVU, u Kosovu Polju 24. aprila 1987. godine. **Od tada, od tog njegovog obraćanja, Slobodan MILOŠEVIĆ je stalno bio "NA NEBU", sve dok ga, do tada njegovi podanici, nisu spustili s neba u beogradski Centralni zatvor 01. aprila 2001. ogdine.** *Onaj ko je "na nebu", a uz to je ateista-bezbožnik, taj se osjeća "novim bogom".. Sa neba upravlja, vodi ljude, narod, povremeno siđe, spusti se na zemlju i zemljom kroz narod kroči svojim "božanskim korakom"..* ***A narod za njim sve više i više..***

Podgrijan historijografijom, utemeljenom na legendama-mitovima i ideološkim iskrivljavanjima, koju su potpisivali najcjenjeniji srpski historičari-profesionalci sa naučnim pedigreom, a ne historičari-amateri, koji su među Srbima osamdesetih i devedesetih nicali kao poslije kiše, Slobodan MILOŠEVIĆ je **tako**, *sigurno* **i pola'ko**, *gradio svoju karizmu i* **Srbiju poveo u bespuće..**

Posebno značajan i znakovit bio je njegov "silazak s neba" koji se desio na VIDOVDAN, 28. juna 1989. godine - šest stotina godina poslije, *kada se milionskom, srpskom, povedenom auditorijumu obratio "božanskim riječima".*

Između ostalog, a u kontekstu ovog slova o MEMORANDUMU SANU, Milošević je tada okupljenoj milionskoj masi rekao i ovo:

"..Danas je teško reći šta je u KOSOVSKOJ BITCI istorijska ISTINA, a šta je LEGENDA - MIT.. DANAS TO VIŠE NIJE NI VAŽNO.."

(Prisutnu masu posebno je bila ponijela, zavela i u AMBIS POVELA ova njegova posljednja rečenica, ovih šest posljednjih riječi.)

Još u prošlom stoljeću, **RADOJE DOMANOVIĆ, izvrsni i poučni srpski pisac i satiričar, opominjao je Srbe (i ne samo njih), otvarao im je oči pokušavao je od "slijepca" načiniti dobrovidne.**

Odlomak - odjeljak iz njegove čuvene "STRADIJE" preporučujemo čitateljima ove knjige u njegovom izvornom tekstu.

VOĐA

Braćo i drugovi, slušao sam sve govore, pa vas molim da i vi mene čujete. Svi nam dogovori i razgovori ne vrede dokle god smo mi u ovom neplodnom kraju. Na ovoj prljuši i kamenu nije moglo rađati ni kad su bile kišne godine, a kamo li na ovakvu sušu, kakvu valjda niko nikad nije zapamtio.

Dokle ćemo se mi ovako sastajati i naprazno razgovarati? Stoka nam polipsa bez rane, a još malo pa će nam i deca skapavati od gladi zajedno s nama. Mi moramo izabrati drugi način, bolji i pametniji. Ja mislim da je najbolje da mi ostavimo ovaj nerodni kraj, pa da se krenemo u beli svet tražiti bolju i plodniju zemlju, jer se ovako ne može živeti.

Tako je govorio nekad, na nekom zboru, iznemoglim glasom jedan od stanovnika nekog neplodnog kraja. ***Gde je i kad je ovo bilo, to se, mislim, ne tiče ni vas, ni mene. Glavno je da vi meni verujete da je to bilo negde i nekad u nekom kraju, a to je dosta. Ono, doduše, nekad sam držao da sam celu ovu stvar ja sam odnekud izmislio, ali malo-pomalo, oslobodih se te strašne zablude i sad tvrdo verujem da je sve ovo što ću sad pričati bilo i moralo biti negde i nekad, i da ja to nikad i ni na koji način nisam ni mogao izmisliti.***

Slušaoci*, bleda, ispijena lica, tupa, mutna, gotovo besvesna pogleda, sa rukama pod pojasom,* ***kao da oživeše na ove mudre reči. Svaki je sebe već zamišljao u kakvom čarobnom, rajskom predelu, gde se mučan i trudan rad plaća obilnom žetvom.***

Tako je, tako je!.. *- zašuštaše iznemogli glasovi sa sviju strana.*

Je li bliiizuuu.? *- ču se razvučen šapat iz jednog ugla.*

Braćo! - otpoče opet jedan govoriti malo jačim glasom. - ***Mi moramo odmah poslušati ovaj predlog, jer ovako se više ne može.*** *Radili smi i mučili smo se, pa sve uzalud. Odvajali smo i od usta svojih te sejali, ali naiđu buice pa snesu i seme i zemlju sa vrleti, i ostane go kamen. Hoćemo li mi večito ovde ostati i raditi od jutra do mraka pa opet biti gladni i žedni, i goli i bosi?.. Moramo poći i potražiti bolju, plodniju zemlju gde će nam se mučan trud nagrađivati bogatim plodom.*

Da pođemo, odmah da pođemo, jer se ovde živeti ne može! *- zašušta šapat,* ***i masa pođe nekud, ne misleći kuda.***

Stanite braćo, kuda ćete? - i opet će onaj prvi govornik. - Moramo ići, ali se tako ne može. **Mi moramo znati kuda idemo,** inače možemo propasti gore, 'mesto da se spasemo. **Ja predlažem da izaberemo vođu, koga svi moramo slušati i koji će nas voditi pravim, najboljim i najprečim putem.**

Da izaberemo, odmah da izaberemo!... - ču se sa sviju strana.

Sad tek nastade prepirka, pravi haos. Svaki govor i niko nikoga niti sluša, niti može čuti. Zatim se počeše odvajati u grupice: svaka šuška nešto za se, pa i grupice prskoše i uzeše za ruke sve dva i dva, te jedan drugom govori i dokazuje, vuče jedan drugoga za rukave i meće ruku na usta. Opet se sastanu svi, i opet svi govore.

Braćo! - ističe se odjednom jedan jači glas i nadmaši ostale promukle, tupe glasove. - **Mi ovako ne možemo ništa učiniti. Svi govorimo i niko nikog ne sluša. Biramo vođu! Pa koga bi to između nas i mogli izabrati? Ko je između nas putovao da zna putove?** Mi svi dobro znamo, i ja prvi se ne bih smeo sa svojom decom poveriti ni jednome ovde na ovom zboru. **Nego, kažite vi meni koji poznaje onoga putnika tamo, što još od jutros sedi u hladu kraj puta?...**

Nastade tišina, svi se okretoše nepoznatome i uzeše ga meriti od glave do pete.

Čovek onaj, srednjih godina, mrka lica, koje se gotovo i ne vidi od duge kose i brade, sedi, ćuti kao i dotle, i nekako zamišljeno lupka debelim štapom po zemlji.

Juče sam ja video ovog istog čoveka sa jednim dečkom. Uhvatili se za ruke i idu ulicom. Sinoć onaj dečko otišao nekud kroza selo, a ovaj sam ostao.

Ostavi, brate, on je putnik izdaleka, **čim ga niko od nas ne zna, te sigurno zna dobro najpreči i najbolji put da nas povede.** Kako ga ja cenim, izgleda da je vrlo pametan čovek, jer neprestano ćuti i misli. Drugi bi se, brzoplet, već deset puta do sada umešao među nas, ili počeo ma s kim razgovor, **a on toliko vremena sedi sam samcit i samo ćuti.**

Dabogme, ćuti čovek i misli nešto. To ne može biti druge, nego je vrlo pametan - zaključiše i ostali - pa uzeše i opet zagledati stranca, **i svaki na njemu i njegovu izgledu otkri poneku sjajnu osobinu, poneki dokaz njegove neobično jake pameti.**

Ne provede se mnogo razgovora, i svi se saglasiše da bi najbolje bilo da umole ovog putnika, koga im je, kako vele, sam Bog poslao da ih povede u svet da traže bolji kraj i plodniju zemlju, da im bude vođ, a oni da ga bezuslovno slušaju i pokoravaju mu se.

Izabraše iz svoje sredine desetoricu koji će otići strancu, te mu izneti pobude zbora i svoje bedne prilike, **i umoliti ga da se primi za vođu.**

Otidoše ona desetorica, pokloniše se smerno pred mudrim strancem, i jedan od njih uze govoriti o neplodnom zemljištu njihova kraja, o sušnim godinama o bednom stanju u kome se nalaze, i završi ovako:

To nas nagoni da ostavimo svoj kraj i svoje kuće, pa da pođemo u svet tražiti bolji zavičaj. I baš sad kad padosmo na tako srećnu misao, **kao da se i Bog smilova na nas, te nam posla tebe, mudri i vrli strančе, da nas povedeš i spasiš bede. Mi te u ime svih stanovnika molimo da nam budeš vođ, pa kud god ti, mi za tobom.** Ti znaš putove, ti si svakako i rođen u srećnijem i boljem zavičaju. Mi ćemo te slušati i pokoravati se svakoj naredbi tvojoj. Hoćeš li, mudri strančе, pristati da spaseš tolike duše od propasti, hoćeš li nam biti vođa?

Mudri stranac za sve vreme tog dirljivog govora ne podiže ni glavu. Ostade do kraja u istom položaju kako ga i zatekoše: **oborio glavu, namršten, ćuti, lupka batinom po zemlji i - misli.** Kad se govor završi, on, ne menjajući položaj, kratko i lagano procedi kroz zube:

Hoću!

Možemo li, dakle, poći sa tobom tražiti bolji kraj?

Možete! - produži mudri stranac ne dižući glave.

Sad nasta oduševljenje i izjave zahvalnosti, ali na to mudrac ne reče ni reči.

Saopštiše zboru srećan uspeh, dodajući kako tek sad vide kakva velika pamet leži u tom čoveku.

Nije se ni makao s mesta, niti glave podiže bar da vidi ko mu govori. Samo ćuti i misli: na sve naše govore i zahvalnosti svega je dve reči progovorio.

Pravi mudrac!.. Retka pamet!.. - povikaše veselo sa sviju strana, tvrdeći kako ga je sam Bog kao anđela s neba poslao da ih spase. Svaki bejaše tvrdo uveren u uspeh pored takvog vođe, da ga ništa na svetu ne bi moglo razuveriti.

I tako na zboru bi sad utvrđeno da se krenu još sutra zorom.

Sutradan se iskupi sve što imaše odvažnosti da pođe na daleki put. **Više od dve stotine porodica pođe na urečeno mesto,** a malo ih je još i ostalo da čuvaju staro ognjište.

Tužno je pogledati masu bednog stanovništva, koje ljuta nevolja nagoni da napusti kraj u kome su se rodili i u kome su grobovi predaka njihovih. Lica njihova koštunjava, iznemogla, suncem opaljena: patnja je

dugim nizom mučnih godina ostavljala traga na njima i izrazu dala sliku bede i gorkog očajanja. Ali se u ovom trenutku u njihovim očima ogledaše prvi zračak nade, ali i tuge za zavičajem. Ponekom starcu se slila suza niz smežurano lice, uzdiže očajno, vrti glavom s puno neke slutnje, i radije bi ostao da pričeka još koji dan, pa da i on ostavi kosti u tom kršu, nego li da traži bolji zavičaj: mnoge od žena glasno nariču i opraštaju se sa umrlima, kojima grobove ostavljaju: ljudi se otimaju da se i sami ne bi raznežili i viču: "Dobro, hoćete li da i dalje gladujemo u ovom prokletom kraju i da živimo po ovim udžericama?" A i oni bi sami čisto hteli da ceo taj prokleti kraj i one bedne kućice ponesu, da se može kako, sobom.

Graja i galama kao i u svakoj masi. Uznemireni i ljudi i žene, a i deca što ih majke nose na leđima, u ljuljkama, udarila u ciku: uznemirila se nekako čak i stoka.** Stoke malo i imaju, ali, tek, tu je poneka kravica, poneko mršavo, čupavo kljuse s velikom glavom i debelim nogama, na koga su natovarili vazda nekih ponjava, torbi, ili po dve vreće preko samara, pa se siroto povodi pod teretom, a opet se drži u sili, pa zarže pokadšto: **neki, opet, natovarili magare: dečurlija vuku pse o lancima.** Tu je, dakle razgovor, vika, psovka, kuknjava, plač, lavež, rzanje, pa čak je i jedan magarac dva-triput njaknuo, **ali vođa ni reči da progovori, kao da ga se cela ta masa i vreva ništa ne tiče. Pravi mudrac!

***On jednako sedi oborene glave, ćuti i misli,** i ako tek pljucne ponekad, to mu je sve. Ali mu je baš zbog takvog držanja popularnost narasla tako, da je svaki bio u stanju skočiti, što kažu, za njim i u vatru i u vodu. Među mnogima mogao se čuti otprilike ovakav razgovor:*

More, srećni smo te naiđosmo na ovak'a čoveka, a da smo bez njega pošli, ne dao Bog, zlo i naopako, propali bismo! To je pamet, moj brate! samo ćuti, reči još nije progovorio! - reći će jedan, pa pogleda sa strahopoštovanjem i ponosom u vođu.

***Šta ima da govori? Ko govori taj malo što misli. Mudar čovek, razume se, pa samo ćuti i nešto misli!...** - dodaje drugi, pa i on sa strahopoštovanjem pogleda vođu.*

***Pa, ono, nije ni lako voditi ovoliki svet! I mora da misli kad je primio na sebe toliku dužnost!** - opet će prvi.*

Dođe vreme polasku. Čekali su malo ne bi li se još ko prisetio da pođe s njima, ali, kako nikog ne beše, nije se moglo dalje oklevati.

***Hoćemo li se krenuti?** - pitaju vođu.*

On ustade bez reči.

Uz vođu se odmah grupisaše najodvažniji ljudi da mu se nađu u nesrećnu slučaju i da ga čuvaju da mu se ne bi desila kakva opasnost.

Vođa svojski namršten, oborene glave, koraknu nekoliko puta, mašući dostojanstveno štapom ispred sebe, a masa krete za njim i viknu nekoliko puta: "Živeo!" Vođa koraknu još nekoliko koraka i udari u plot od opštinske zgrade. Tu, naravno, **stade on, stade masa. Vođ se izmiče malo i lupi dva-triput štapom po plotu.**

Šta ćemo? - upitaju.

On ćuti.

Šta: šta ćemo? **Obaljuj plot!** To ćemo! Vidiš da čovek daje štapom znak šta treba raditi! - viknuše oni što su uz vođu.

Eno vrata, eno vrata! - viču deca i pokazuju vrata, koja su ostala na protivnoj strani.

Pssst, mir, deco!

Budite bog s nama, šta se čini! - krste se neke žene.

Ni reči, on zna šta treba. Obaljujemo plot!

Za tili čas puče plot, kao da ga nije ni bilo.

Prođoše.

Nisu makli ni sto koraka, a vođa zapade u neki veliki trnjak, i zastade. S mukom se iščupa natrag i uze štapom udarati to levo, to desno. Stoje svi.

Pa šta je sad opet? - viču oni pozadi.

Da se probija trnjak! - viknuše opet oni uz vođa.

Evo puta iza trnjaka! Evo puta iza trnjaka! - viču deca, pa i mnogi ljudi iz pozadine.

Eto puta, eto puta! - rugaju se gnevno oni uz vođa - A ko li zna kud li on vodi, slepci jedni? Ne mogu svi zapovedati. On zna kud je bolje i preče! Provaljujemo trnjak!

Navališe provaljivati.

A jaoj! - zavapi poneko kome se zabije trn u ruku ili ga šine ostruga po licu.

Nema, brajko, ništa bez muke. Valja se i pomučiti ako mislimo uspeti - odgovaraju na to najodvažniji.

Probiše posle mnogih napora trnjak i pođoše dalje.

Išli su neko kratko vreme i **naiđoše na neke vrljike.**

Obališe i njih, pa pođoše dalje.

Malo su prešli toga dana, jer su još nekoliko manjih, sličnih prepona morali savlađivati, a uz mršavu hranu, jer neko je poneo suva 'leba i nešto

malo smoka uz 'leb, poneko samo 'leba da bar ovuda-onda zalaže glad, a poneki ni 'leba nije imao. Dao bog još letnje vreme, te se bar gdegde nađe koja voćka.

Prvi dan, tako, pređoše malo, a osećahu mnogo umora. Opasnosti velike ne ukazaše se, pa i nesrećnih slučajeva ne beše. Naravno da se pri tako velikom preduzeću ovo mora računati u sitnice: jednu ženu ošinuo trn po levom oku, te je privila vlažnu krpu, jedno dete udarila vrljika preko nožice, pa ramlje i jauče: jedan starac se sapleo na ostrugu, pao i uganuo nogu, previli su mu tucan crni luk, **a on junački trpi bol i ide dalje odvažno za vođom, oslanjajući se na štap.** (Mnogi su, doduše, govorili da čiča laže kako je uganuo nogu, već se samo pretvara, jer je rad da se vrati natrag.) **Najzad, malo ko da nema trn u ruci, ili da nije ogreban po licu. Ljudi junački trpe, žene proklinju čas kada su pošle, a deca, kao deca naravno, plaču,** jer ne pojme kako će se bogato nagraditi ta muka i bol.

Na prvom konaku se pomoliše i zahvališe Bogu što su prvi dan srećno putovali i što im se vođi nije nikak'o, pa i najmanje zlo dogodilo. Zatim će uzeti reč jedan iz one grupe najodvažnijih. Preko lica mu stoji masnica od ostruge, ali se on na to ne osvrće:

Braćo! - poče on. - Evo smo, hvala bogu, već jedan dan prevalili srećno. Put nije lak, ali moramo savladati junački sve prepone, kad znamo da nas ovaj mučni put vodi sreći našoj. **Neka nam Bog milostivi sačuva vođu od svakoga zla da bi nas i dalje ovako uspešno vodio...**

Sutra ću izgubiti, ako je tako, i ovo drugo oko!... progunđa ljutito ona žena.

A jaoj noga! - prodera se čiča, oslobođen tom primedbom ženinom.

Deca već stalno kenjkaju i plaču, i jedva ih majke utišavaju da bi se čule reči govornikove.

Jest, izgubićeš i drugo oko - planu govornik - pa neka oba izgubiš. **Ništa to nije da jedna žena izgubi oči za ovako veliku stvar. To je sramota! Misliš li na dobro i sreću svoje dece? Neka polovina nas propadne za ovu stvar, pa ništa. Čudna mi čuda jedno oko. Šta će ti oči, kad ima ko za nas da gleda i da nas vodi sreći?** Valjda ćemo zbog tvoga oka i čičine noge napustiti ovo plemenito preduzeće.

Laže čiča! Laže čiča, pretvara se samo da se vrati! -čuše se glasovi sa sviju strana.

Kome se, braćo, ne ide - opet će govornik neka se vrati, a ne da kuka i buni druge ljude. Što se mene tiče, ja ću za ovim murdim vođom ići dok me traje.

Svi ćemo, svi za njim dok nas traje.

Vođa je ćutao.

Ljudi ga opet uzeše zagledati i šaputati:

Samo ćuti i misli!

Mudar čovek!

Gle, kako je njemu čelo!

I namršten jednako.

Ozbiljan!

Kuražan je, vidi se po svemu.

Kuražan, mani ga: plot, vrljike, trnjake, sve to skrši. Samo tek namršten onako lupi štapom i ne govori ništa, a ti onda gledaj šta ćeš.

Tako prođe prvi dan, a sa istim uspehom prođe još nekoliko dana. Ništa od veće važnosti, same sitnije prepone: **stropoštaju se u jednek, u jarugu, udare na vrzinu, na ostrugu, na bocu, slomije po nekoliko njih nogu, ili ruku, razbije poneko glavu, ali se sve te muke podnose.** Neki su starci propali, ali su stari i bili. **"Pomrli bi da su i u kući sedeli, a kamo li na putu!" - rekao je onaj govornik,** te ohrabrio svet da ide dalje. Nekoliko manje dece od godinu-dve dana propalo je, ali stegli su srce roditelji, jer tako je bog hteo, a i žalost je manja što su deca manja: "To je manja žalost, a ne dao bog da roditelji dočekaju da gube decu kad prispeju za udaju i ženidbu. **Kad je tako suđeno, bolje što pre, jer manje i žalosti," - tešio je opet onaj govornik.** Mnogi ramlju i gegaju, neki zavili marame preko glave i 'ladne obloge metnuli na čvoruge, neki nose ruku o marami: svi se podrpalii pocepali, pa im vise dronjci sa odela, ali ipak se ide srećno dalje i dalje. Sve bi to lakše podnosili, ali ih je i glad često mučila. Ali, napred se mora.

Jednog dana se desi nešto važnije.

Vođa ide napred, uz njega najodvažniji (manje dvojica. Za njih se ne zna gde su. Opšte je mišljenje da su izdali i pobegli. **Jednom je prilikom onaj govornik i govorio o njihovom sramnom izdajstvu.** Malo ih je koji drže da su propali u putu, ali ćute i mišljenje ne kazuju, da se svet ne plaši), pa onda redom ostali. **Najedared se ukaza grdno velika i duboka kamenita jaruga - pravi ambis.** Obala tako strma, da se nije smelo ni koračiti napred. **I odvažni zastadoše i pogledaše vođu. On oborene glave, namršten i zamišljen ćuti i odvažno korača napred, lupkajući štapom pred sobom to levo, to desno, po svom poznatom običaju, a to ga je, kako mnogi vele pravilo još dostojanstvenijim. Nikoga on ne pogleda, ništa ne reče, na njegovom licu nikakve promene, ni traga od straha. Sve bliže ambisu. Čak i oni najhrabriji od najhrabrijih došli u licu bledi kao krpa, a niko ne sme**

ni reči da primeti pametnom, oštrom i odvažnom vođi. Još dva koraka, pa je vođa do ambisa. U smrtnom strahu, razrogačenih očiju, stukoše svi, a najodvažniji taman da zadrže vođa, pa makar se ogrešili o disciplinu, a on, vođa **utom koraknu jedanput, drugi put, i strmeknu u jarugu. Nastade zabuna, kuknjava, graja, ovlada strah. Neki čak počeše bežati.**

Stanite, kuda ste nagli, braćo! Zar se tako drži zadata reč? **Mi moramo napred za ovim mudrim čovekom, jer on zna šta radi: nije valjda lud da sebe upropasti. Napred za njim!** Ovo je najveća, ali možda i poslednja opasnost i prepona. Ko zna da još tu iza te jaruge nije kakva divna plodna zemlja, koju je Bog nama namenio. **Napred samo, jer bez žrtava nema ničega! - Tako izgovori onaj govornik i koraknu dva koraka napred, te ga nestade u jaruzi. Za njim oni najodvažniji, a za ovima jurnuše svi.**

Kuknjava, stenjanje, kotrljanje, ječanje po strmoj obali one grdne rupčage. Bi se zakleo čovek da niko živ, a kamoli zdrav i čitav, izići ne može iz tog ambisa. Ali tvrd je čovečiji život. **Vođa je imao retku sreću, te se pri padu zadržao, kao i uvek, na nekom džbunu, te se nije povredio, a uspeo je da se polako iskobelja i iziđe na obalu.**

Dok se dole razlegoše **kuknjava i lelek**, ili se čujaše **potmulo stenjanje,** on seđaše nepomičan. **Ćuti samo i misli.** Neki dole ugruvani rasrđeni počeše ga i psovati, ali se on ni na to ne osvrtaše.

Koji su se srećnije skotrljali i zaustavili se gde na džbun, ili drvo, počeše s mukom izlaziti iz jaruge. Neko slomio nogu, neko ruku, neko razbio glavu, pa ga krv zalila po licu. **Kako ko, tek niko čitav, sem vođe.** Gledaju vođu mrko, popreko, i stenju od bola, a on ni glave da digne. Ćuti i misli, kao svaki mudrac!

Prošlo je još vremena. Broj putnika sve manji i manji. **Svaki dan odnese po nekog: neki su napuštali takav put i vraćali se natrag.**

Od velikog broja putnika zaostade još dvadesetak. Svakom se očajanje i sumnja ogleda na mršavom, iznemoglu licu od napora i gladi, ali niko ništa više ne govori. **Ćute kao i vođa, i idu. Čak i onaj vatreni govornik maje očajno glavom:** Težak je to put bio.

Iz dana u dan se i od ove poče broj smanjivati i ostade desetak druga. Lica još očajnija, a celim putem se, mesto razgovora, čuje kukanje i ječanje.

Sad više behu nakaze nego ljudi. Idu na štakama, obesili ruke o marame što su vezane oko vrata. Na glavi sila od prevoja, obloga, tiftika. I ako bi baš hteli prinositi nove žrtve, nisu mogli, jer na telu gotovo ne beše mesta za nove rane i uboj.

Izgubili su već i veru i nadanje i oni najodvažniji i najčvršći, ali idu ipak dalje, to jest miču se na neki način sa teškim naporima uz kukanje i stenjanje od bola. Pa i šta bi, kad se natrag ne može. Zar tolike žrtve, pa sad napustiti put!?

Sumračilo se. Gegaju tako na štakama, dok tek pogledaše, a vođe nema pred njima. **Još po jedan korak, pa svi opet u jarugu.**

A jaoj, noga!... A jaoj, majko moja, ruka!... A jaoj! - razleže se kuknjava, a zatim samo krkljanje, ječanje i stenjanje. Jedan je potmuo glas psovao čak i dičnog vođu, pa umuče.

Kad se svanulo, a vođa sedi onako isto kao onoga dana kad ga izabraše za vođu. **Na njemu se ne opažaju nikakve promene.**

Iz jaruge izbaulja onaj govornik, a za njim još dvojica. Obazreše se oko sebe onako nagrđeni i krvavi da vide koliko ih je ostalo, ali samo je još njih petorica. Smrtni strah i očajanje ispuni njihovu dušu. **Predeo nepoznat, brdovit, Go kamen, a puta nigde. Još pre dva dana su prešli preko puta i ostavili ga. Vođa je tako vodio.**

Pomisliše na tolike drugove i prijatelje, na toliku rodbinu, koja propade u tom čudotvornom putu, pa ih obuze tuga, jača od bola u osakaćenim udovima. Gledahu rođenim očima svojim rođenu propast.

Onaj govornik priđe vođi i poče govoriti iznemoglim, ustreptalim glasom, punim bola, očajanja i gorčine:

Kuda ćemo?

Vođa ćuti.

Kuda nas vodiš i gde si nas doveo? Mi se tebi poverismo zajedno sa svojim porodicama i pođosmo za tobom, ostavivši kuće i grobove naših predaka, ne bi li se spasili propasti u onom neplodnom kraju, a **ti nas gore upropasti.** Dve stotine porodica povedosmo za tobom, a sada prebroj koliko nas je ostalo.

Pa zar niste svi na broju? - procedi vođa ne dižući glave.

Kako to pitaš? Digni glavu, pogledaj, prebroj koliko nas ostade na ovom nesrećnom putu! Pogledaj kakvi smo i mi što ostadosmo. Bolje da nismo ni ostali nego da smo ovakve nakaze.

Ne mogu da pogledam!...

Zašto?!

Slep sam!

Nastade tajac.

Jesi li u putu vid izgubio?

Ja sam se i rodio slep.

Ona trojica oboriše očajno glave.

Jesenji vetar strahovito huči planinom i nosi uvelo lišće: po brdima se povila magla, a kroz hladan, vlažan vazduh šušte gavranova krila i razleže se zlosutno graktanje. Sunce sakriveno oblacima, koji se kotrljaju i jure žurno nekud dalje, dalje.

Ona se trojica zgledaše u smrtnom strahu.

Kuda ćemo sad? - procedi jedan grobnim glasom.

Ne znamo!

("Stradija itd." 1901. - Radoje Domanović)

Miodrag Stanisavljević

SISTEM TRI LAŽI

Glasovi protivljenja gospodarima rata u Srbiji sve su slabiji. To su, može se slobodno reći, "glasovi u pustinji". Samo jedan mali deo opozicije se iskazuje protiv rata, pretežni, pak, deo gusla u iste ratničke gusle kao i vladajuća partija. Još jednom se potvrđuje staro pravilo: "**zemlja u ratu - opozicija u živom blatu.**"

Kako tada srpskom režimu polazi za rukom da uguši, da razvodni i da obeyvredi glasove protesta ratnoj politici, kako mu uspeva da kod većine podanika postigne opšte saglasje i odobravanje? Odgovor je: **delovanje onoga što sam nazvao "sistemom tri fundamentalne laži.** " Te tri dobro odabrane i u vrhovnom laboratorijumu uobičajene laži jesu: "**rat nam je nametnut**", "**mi samo branimo svoja ognjišta**" i "**mi stradamo na pravdi boga**". Sve ostale sitnije laži, magle i obmane i sve ono što zovemo "zloupotrebom medija" proizilazi iz koordinatnog sistema tri fundamentalne laži. **U učvršćivanju ovog koordinatnog sistema učestvuju vladajuća partija, veliki deo opozicije, crkva, intelektualna elita**, da o plaćenim perima i drugim sitnim "izvođačima radova" i ne govorimo. U učvršćivanju pomenutog sistema učestvuju i mnogi razboriti pojedinci inercijom i ćutanjem.

Koliko je ovdašnjim "gospodarima rata" stalo do "sistema tri laži" najbolje pokazuje činjenica da je on postao neka vrsta lakmus papira za proveru minimuma patriotizma. **Svi ostali "nacionalni grehovi" su manje-više oprostivi, dok diranje u "sistem tri laži" predstavlja tri smrtna nacionalna greha.** Dopustiva je kritika režima u mnogim drugim tačkama, sumnja u ispravnost pojedinačnih poteza Vođe, ali vera u sistem tri laži mora ostati netaknuta.

Režim je, očigledno, počeo da sazreva, on ne traži bezrezervnu i bespogovornu podršku u svim segmentima svog delovanja, on je pustio u opticaj **sistem selektivne odanosti koji prvenstveno podrazumeva bezrezervno prihvatanje i širenje sistema tri arhi-laži.** Moguće je čak napraviti karijeru slobodoumnog pera i kritičara režima samo ako se sebi ne priušti jeres sumnje u tri laži. (Primer: mlada novinarka kojoj je

dopušteno da bude kolumnistica u "Borbi" i scenaristica serije na TV-Bastilji.)

Koliko je Vrhovnoj Laboratoriji obmane stalo do očuvanja sistema tri laži pokazuje činjenica da posle svake napukline koja se pojavi u sistemu (kao, na primer, posle "operacije Goražde") nastaje grčevita borba da se napuklina zapuši i sistem sanira. Razmotrimo ponaosob svaki od delova ovog sistema.

Laž prva: "Rat je srbima nametnut"

Ovu laž karakteriše širokopojasno dejstvo. Ona može da znači (a za većinu podanika i znači) **da su Srbi bili napadnuti i da su prinuđeni da se brane.** Za obrazovaniji i nešto upućeniji deo podanika izraz "rat je Srbima nametnut" ima suptilnije značenje. Za njih se taj izraz prevodi izrazom "**rat je Srbima logički nametnut**". Premise koje vode ovom zaključku su poznate i toliko puta ponavljane.

Podsetimo se ipak na neke od njih: "**ako drugi imaju pravo na odlazak, Srbi imaju pravo na ostanak u Jugoslaviji**", "greh prevremenog priznanja", "pravo na samoopredeljenje", "državotvornost srpskog naroda naspram amorfnosti i odocnelosti ostalih nacija", "otpor pokušaju novog svetskog poretka da na Balkanu stvori sijaset marionetskih državica" itd. Itd.

Laž druga: "Stradanje na pravdi boga"

Do učvršćenja i očuvanja ove laži režimu je ponajviše stalo. Očuvanje dostojanstva ove laži znači očuvanje dostojanstva sveopšte bede u koju su gospodari rata gurnuli narod. Pošto je, veštom sofistikom, javnosti podmetnut zaključak **da su sankcije uvedene zbog masakra u ulici Vase Miskina u Sarajevu koji su fundamentalistički makijavelisti podmetnuli Srbima**, te da svekoliko srpstva strada na pravdi boga, laborantima laži se stvar osladila: istu liru otpevali su **i posle masakra na pijaci "Markale"** i posle "kontraofanzive" na Goražde. **Karadžić i Gvero** su otkrili delotvornost "zakona suprotnih tvrdnji": uvek se nađe dovoljan broj osobenjaka spremnih da poveruju u infantilnu odbranu "nismo mi nego oni".

Laž treća: "Srbi samo brane svoja ognjišta"

Ovu grohotnu laž u najčistijem vidu **formulisala je doktorka Biljana Plavšić**. U jednom TV-duelu ona je ustvrdila da "svaki srpski borac sa svog položaja vidi svoju kuću". **Odbrana ognjišta, ergo, nema metaforičko, kao što ste mogli pomisliti, nego doslovno značenje. Đinđićev prevod izraza "odbrana ognjišta"** kao pravo da se bude "svoj na svome" u poređenju sa objašnjenjem doktorke Plavšić zvuči kao dekadentni eufemizam. Većina

Srba veruje u interpretaciju gospođice Plavšić mada su u zjapećoj nesrazmeri 33 postotka "srpskih nebesnika" i 72 postotka "oslobođenih" teritorija - ispada da su ***svi Srbi bili veliki rančeri. Dodatna laža od 64 posto katastarskog vlasništva bila bi verovatna kada bi se moglo objasniti kako da baš u Bosni katastarske knjige budu sređenije nego u*** *opštini Stari grad - Sarajevo.*

("Vreme" 17. 09. 1995.)

Rašković i Karadžić sa svojom SDS kamarilom

Nikola Poplašen o strategiji Radikala u Republici Srpskoj

SAMOOSVEŠĆENJE SRBA OD KOMPLEKSA MANJE VREDNOSTI

"Rešenje srpskog nacionalnog pitanja nije moguće ako se ijedan deo srpskog naroda posmatra nezavisno ili izolovano od drugog dela srpskog naroda. Srbija i Crna Gora još uvek nisu spremne da pitanje Knina, ili, recimo Drvara ili Nevesinja smatraju jednako važnim kao pitanje Niša, Novog Sada ili Cetinja. To je zbog toga što još uvek postoji jedan tromi komunistički način mišljenja i aparat, nespreman da se prilagođava zahtevima vremena. Ali, ta tanka opna će pući."

Poplašen i Šešelj "glavni četnici"

Što je Voja Šešelj u Beogradu, to je Nikola Poplašen u Banja Luci: glavni četnik, vođa stranke, prvi ideolog, najradikalniji radikal, dinamični operativac... Opozicija, ali i saradnik režima - kako kad, i zavisno šta je srpski nacionalni interes u datom trenutku.

Nikola je moderan četnik. Isto kao Voja. Za razliku od starijeg Brata, mlađi Brat nosi bradu.

Dr. Nikola Poplašen, predsednik Srpske radikalne stranke u Republici Srpskoj, je doktor sociologije i politikolog.

Dr Nikola, dr. Voja i dr. Nenad (Kecmanović) radili su zajedno na fakultetu političkih nauka u Sarajevu pre rata. I družili su se. A onda su Voju zatvorili. Zbog knjiga i beležaka. Ostali su darade na fakultetu i da se druže Nenad i Nikola.

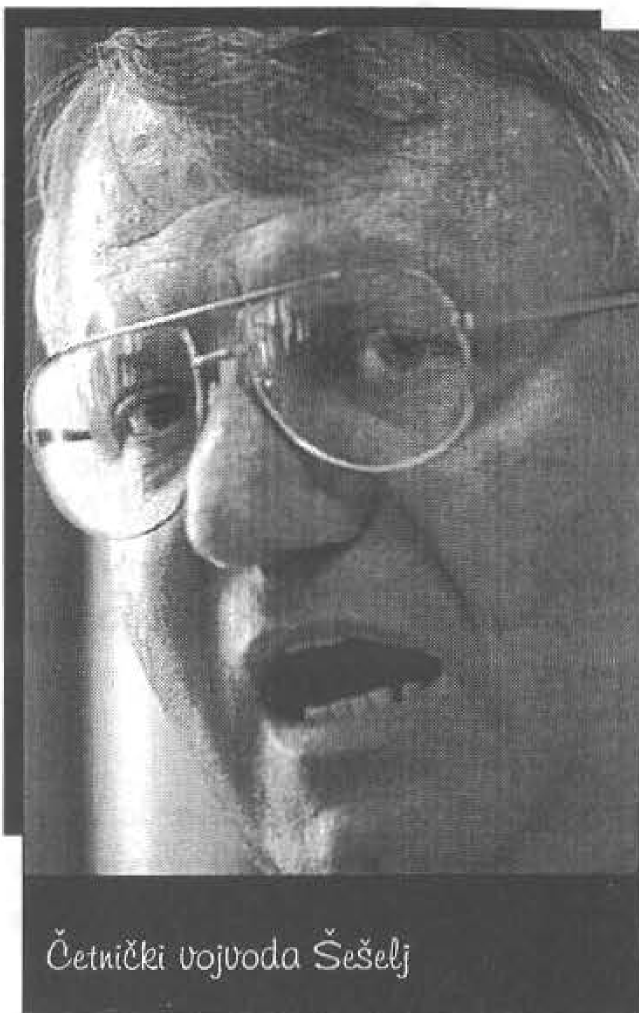
Voja je postao vojvoda, a Nenad je postao veliki "Jugosloven", a Nikola je ostao "četnik" i "veliki Srbin".

"Sedimo Nenad i ja u mom kabinetu. Pala je noć, a mi se svađamo još od podne. Ne shvata koliko je eksplozivna situacija u Sarajevu. Kaže: - Idem ja sutra kolima u Zagreb. Sutra je počelo da se puca po gradu... A sad bi da ide u Banja Luku. Opet ne razume delikatnost svog položaja u nekim mogućim neželjenim prilikama..."

Započinjem razgovor direktnim pitanjem:

"DUGA": Kako se desilo da nekadašnji apologeta režima postane istaknuti četnik?

Poplašen: Odakle vam to, apologeta režima...?

Četnički vojvoda Šešelj

"DUGA": Pa, ako je neko polagao politikološke discipline i još bio profesor prorektor, na Fakultetu političkih nauka u najdogmatskijoj socijalističkoj republici, onda je logično da se pomisli da je takav čovek morao da bude apologeta sistema...

Poplašen: Što se tiče apologetskog karaktera fakulteta na kojem sam predavao, to stoji u istoj meri kao i za druge fakultete u Sarajevu, ako ne i u manjoj meri. Bilo bi bliže istini pominjati Ekonomski fakultet kao apologetski zbog ogromnog broja promašenih investicija pokrivenih stručnim studijama sa tog fakulteta, ili apologetiku Pravnog fakulteta čiji su stručnjaci, profesori i docenti pravdali potpuno promašeno zakonodavstvo, opravdavali režim i direktno doprinosili njegovom funkcionisanju na terenu. Tačno je, doduše, da je Fakultet političkih nauka imao jedan broj ljudi proizvođača apologetske ideologije, ali isto tako je tačno da su za Fakultet bili vezani, ili su bili bliski fakultetu, ljudi koji su bili ili u zatvoru, ili u direktnoj opoziciji režima...

"DUGA": Mislite na Kecmanovića i Šešelja?

Poplašen: Da, ali i na čitav niz imena ljudi, koji su bili vezani za levu opoziciju još iz šezdesetih godina, za praksisovsku orjentaciju, zatim, na Fakultetu su radili ljudi poput Esada Ćimića, Ljube Tadića, Bože Jakšića, itd. koji u Beogradu i danas nisu ljudi koji stoje uz režim, bez obzira kakav je on. Tako da "apologetiku" treba uvek uzimati sa određenom vrstom rezerve i videti u konkretnom slučaju kada se radi o ovome ili onome...

Četnici - elitne jedinice za ostvarenje jedinstvene srpske države
Šta četništvo znači danas

"DUGA": Dobro, ali četništvo ipak podrazumeva potpuno drugačiju ideološku ravan od one koja je bila oficijelna pre rata. Kako je došlo do toga da postanete, uz dr-a Šešelja, najveći ideolog četništva danas?

Poplašen: Četništvo je prikazano od strane komunističkog pokreta, pa kasnije komunističkog režima, dakle od '41. do '45., a posebno pobedom

komunističke diktature od 1945. u jednom sasvim brifiranom svetlu. Uzor fotografije, filma i reči o četniku jesu filmovi Veljka Bulajića u kojima se četnik prikazuje sa dugom masnom kosom, velikom bradom i nožem u zubima, potpuno neobrazovan, ruralnog porekla, bez ikakve, tako da kažem, ideologije, izuzev osvete prema svemu što nije srpsko na monarhističkom pravcu. Međutim, četništvo treba razumjeti, prije svega, kao srpski odbrambeni i oslobodilački pokret. Prema tome, po našem uvjerenju izvorno tumačenje četništva niti podrazumijeva neku vrstu totalitarizma u smislu fašizma ili nacizma, a podrazumeva nacionalizam u smislu zapadnoevropskih tumačenja kao sklonost odbrani najpre vlastitog praga, potom sela, regiona i nacije.

Tako shvaćen nacionalizam jeste odrednica i modernog četničkog pokreta, a i mi sasvim razumemo da četnički pokret danas, četnička orijentacija danas ne samo da nije identična onoj od 1941. nego je i sasvim različita četničkoj orijentaciji od 41-45. Kada kažem sasvim različita, pre svega mislim na to da četnici nisu formacija koje su suprostavljene, ili treba da budu suprostavljene drugim delovima ili korpusima srpskog naroda. Radi se o tome da srpski narod u cjelini, bez obzira na prostor u kome danas živi, mora biti orjentisan realizaciji strategijskih interesa srpskog naroda, to jest konačnom definisanju granica srpske države koja tek treba da se stvori, a mi razumevamo (tako se i ponašamo) četnike kao određenu vrstu elitne jedinice u realizaciji tih ciljeva.

Možda oni koji su iza prve linije fronta rade racionalnije i produktivnije, i više doprinose, ali sasvim sigurno da bi linija pala da neko nije na toj prvoj liniji.

"DUGA": Vi ste postali član pokreta iz racionalnih razloga?

Poplašen: Jesam, radikal, to jest predsednik Srpske radikalne stranke - a to je jedna politička organizacija koja ima prilično strukturisan program, i bez obzira na istupe u javnosti, lidera radikala, mislim prije svega gospodina Vojislava Šešelja, gde se teze nužno pojednostavljuju, program Srpske radikalne stranke podrazumjeva sasvim jasan odnos prema ekonomskim, političkim i pitanjima državnog uređenja i odnosa srpskih zemalja prema susedima itd.

Po mom uverenju srpski radikali su najpotpunije i najoštrije definisali strategijske interese srpskog naroda, najjasnije stoje na toj poziciji, njihovi kompromisi, koji su česti, nikad ne padaju ispod one linije koja dovodi u pitanje realizaciju tih strategijskih ciljeva.

Svi Srbi u jednoj državi

"DUGA": Šta je Srpska radikalna stranka u Republici Srpskoj zapisala kao svoje strateško opredeljenje na nacionalnom, državnom i društveno-ekonomskom polju?

Poplašen: Strateška opredeljenja srpskih radikala su zajednička u svim srpskim zemljama. Što se tiče nacionalnog plana, mi smatramo da ukupan srpski narod mora biti povezan u jednu državu. Druga je stvar koji će u užem smislu ta država imati karakter u pogledu državno-pravnog uređenja. Glavni elementi su vezani za popularistički koncept, za savaz srpskih država u smislu federacije, sa mogućnošću pojedinih korpusa srpskog naroda na određenim teritorijama da se čvršće ili labavije vežu za ostale članice zajedničke federacije. U ovom trenutku mi ne mislimo da je masovnost stranke važna, nego da je mnogo važnija jasnost, britkost političkih stavova, opredeljenja i da to proizvodi veliki broj simpatizera odnosno glasača na izborima.

"DUGA": U kolikoj je meri SRS u Republici Srpskoj samostalna, a u kojoj zavisna politička stranka u odnosu na, recimo, Šešeljevu partiju?

Poplašen: Pa pod "Šešeljevom partijom" se kolokvijalno već podrazumeva Srpska radikalna stranka u cjelini. Šešelj faktički i jeste na čelu SRS u svim srpskim zemljama, a u formalnom pogledu postoje tri srpske radikalne stranke: SRS Jugoslavije koju i formalno vodi Šešelj, SRS Republike Srpske Krajine koju vodi Rade Leskovac i SRS Republike Srpske, na čijem čelu sam ja. Razume se da strategijske interese, odnosno strategijske tačke delovanja zajednički dogovaramo i utvrđujemo, a što se tiče konkretnih modaliteta unutrašnje organizacije, ponašanja itd., to svaki "komad" ove stranke sam utvrđuje na svome terenu.

"DUGA": Kakav je Voja kao stariji brat, je li strog, morate li da ga slušate?

Poplašen: Pa... ne moramo da ga slušamo ukoliko podrazumevamo rezultate neposlušnosti. Srpska radikalna stranka nije stranka u kojoj se razvijaju široke diskusije, debate o nekim detaljima, gde se sastanci završavaju formiranjem neke radne grupe koja neće nikad ništa predložiti. Prema tome, mi se trudimo da sve oblike kolektivnog zajedničkog rada (mislim prije svega na razne vrste sastanaka) maksimalno racionalizujemo da sastanci budu kratki i da imaju rezultate. Zbog toga u stranci ima više reda i discipline nego u većini drugih stranaka. To ponekad kod javnosti odaje varljiv utisak autoritarnosti, ili vrlo autoritarnog odnosa predsednika svih radikala vojvode Šešelja. Međutim, delovi stranke su

posve autonomni izuzev u realizaciji glavnih ciljeva. Ni jedan srpski radikal ne može, niti sme odustati od povezivanja svih srpskih zemalja u jednu državu, ne može odustati od naših pristupa ekonomiji, popularnih oblika političkog života i to su stvari o kojima nema diskusije, sve ostalo može biti prema situaciji na terenu.

"DUGA": Biti radikal ne znači, dakle, odmah uzeti pušku i ratovati, nego davati najbolji doprinos u oblasti svoje stranke?

Poplašen: Biti radikal, s druge strane posmatrajući, znači da radnik treba da radi, a ne da izmišlja oblike štrajka i način kako da radi "toliko malo da ga ne mogu manje platiti nego što je zaradio"... U cjelini gledajući, komunistička diktatura je stvorila jedan dug period u kome je kao vrednost postavljen nerad. Dobro radno mesto je ono na kojem se manje radi, a više zaradi umesto da je obrnuto. U tom pogledu postoji prilična moralna pustoš u vrednovanju u srpskom narodu, tako da smo mi još uvek navikli da po komunističkom rezonu negativno vrednujemo one koji su iz bogatih građanskih porodica, da osuđujemo onoga ko ima jednu, dve ili pet kuća, jednu ili dve fabrike, a da glorifikujemo sirotinju koja po cio dan sedi na kućnom pragu i gleda u nebo, a ne čini ništa da izmeni vlastiti položaj. Ono što mi u tom pogledu smatramo radikalnim jeste, aktivan odnos prema individualnoj poziciji, pa i prema kolektivnoj poziciji srpskog naroda. U tom pogledu će se sigurno mijenjati i vrednosti sistema. Orijentacija radikala jeste da se poštuje i privatno vlasništvo, i nečija pamet, i doprinos na frontu, kao što treba ignorisati nerad, zabušavanje, paradiranje u unoformi po gradovima... i druge oblike ekonomske, političke i moralne diverzije srpske tradicije.

Radikali sarađuju sa SDS-om

"DUGA": Kakav je vaš odnos prema vladajućoj stranci u Republici Srpskoj, Karadžićevom SDS-u?

Poplašen: Treba imati u vidu da Srpska radikalna stranka nije učestvovala na predhodnim izborima, prema tome mi niti imamo odbornike u skupštinama opština ni poslanike u Narodnoj skupštini Republike Srpske. U isto vreme Srpska radikalna stranka ima veliki broj članova i ogroman broj simpatizera. Ko pogleda politički život u Republici Srpskoj brzo će zapaziti da postoje samo dve ozbiljne stranke SDS i naša, postoji i veći broj drugih stranaka ali su one marginalne u političkom životu, bar što se tiče uticaja i što se tiče procena na budućim izborima.

Srpski radikali drže da SDS ima legitimnu vlast, to jest da su organi vlasti legalni. Mi smatramo da do promena u organima vlasti na lokalnim

nivoima i u Republici mora isključivo izborima, bez agresije, pucanja... Druga je stvar što različito procenjujemo kad taj trenutak izbora treba da dođe. Mi smo uvereni da u ovom trenutku treba ići što pre na ujedinjenje sa Republikom Srpskom Krajinom i da nakon smirivanja terena, odmah nešto dalje od linija fronta, treba pripremiti višestranačke izbore i pustiti da se narod opredeli o onoj političkoj opciji koja mu najviše odgovara. Srpska demokratska stranka ima jako mnogo propusta u organizovanju države, posebno represivne sile, međutim cenimo da je plodnije i konstruktivnije u ovom trenutku raditi zajednički na realizaciji strategijskih ciljeva, nego se baviti, neću reći marginalnim, ali u odnosu na taj strategijski cilj drugorazrednim promašajima, propustima, lopovlucima, korupcijom, dezerterstvom... Sve to treba pamtiti, arhivirati, ostavljati u ladice velikog i malog mozga i povući u trenutku kada normalni demokratski uslovi budu dozvoljavali opet visokoprofesionalni postupak dokazivanja, dakle preko MUP-a, tužilaštva do sudije. Na drugi način niko ne sme biti u zatvoru dok se ne završi sa sudskim procesom.

"DUGA": Srpski Drvar se nekad ponosio svojim "pećinskim čovekom" i nije bilo dovoljno što je rušen i paljen zbog njega, nego su i u ime velike ljubavi prema "krapincu" i ime gradu promenili. Mora da je u jednom takvom gradu, a verovatno i u celoj nekadašnjoj Bosni i Hercegovini, bilo hrabrost pre godinu dve dana priznati za sebe da si četnik, srpski radikal?

***Poplašen:** Pojam četnika još uvek u sebi ima mnogo ukusa nametnutog još od komunista, tu nema spora. Mi smo uvereni da će trebati više decenija da operemo taj časni pojam od prljavštine.*

Vi znate da je čitav prikaz istorije krivo postavljen, da su generacije i generacije potpuno falsifikovano obrazovane i da treba rekonstruisati i događaje prije onoga rata a posebno u toku rata, doprinos četničkog pokreta i uloga komunističke partije. Srpski radikali insistiraju da do svesti ljudi, do medija, do udžbenika dođe istina i o četnicima i o partizanima. Da se činjenice predoče na naučan način, da se udžbenici pišu mnogo objektivnije i u tom pogledu sigurni smo da će se revitalizovati pojam četnika kao i primeriti oslobodilačkoj tradiciji četničkog pokreta, da će i uloga partizana biti valorizovana na drugi način, i da će se mnogo slobodnije u duhovnom pogledu disati i razvijati...

Muslimanima samo veroispovest i možda "fildžan država"
Kada će prestati rat u Bosni

"DUGA": Kada će, po Vašem mišljenju, prestati rat u Bosni? Koji su za to nužni preduslovi?

Poplašen: Prestanak rata u Bosni može se posmatrati, tako da kažem, unutar i spolja. Razlozi koji su vezani za unutrašnje stvari odnose se na to da naši neprijatelji na frontu, mislim na Hrvate i na Srbe i Hrvate muslimanske veroispovesti, moraju shvatiti da se Srbi neće predati i da rat neće završiti tako što će Srbi pasti na kolena. To je jedna stvar. Što se tiče Zapadne Evrope i sveta, mora se shvatiti da i Srbi imaju pravo na nacionalno samoopredeljenje kao i drugi narodi koji žive na Balkanu. Prema tome, kada svi shvate da Srbima ne treba ništa više, ali i ništa manje nego drugim narodima, kada to dopre do svesti i ponašanja, tada će rat prestati. Svako drugo prisilno rešenje može voditi samo nekom dugotrajnom ratu u drugom obliku, nekom novom Libanu ili nečemu sličnom, ali prestanak rata moguć je samo kada se respektuju interesi svih nacija koje žive na Balkanu.

"DUGA": Da li najnoviji pregovori u Ženevi predstavljaju značajniji korak ka stvarnom miru u bivšoj Bosni?

Poplašen: Već po onomne što je doprlo do javnosti oni predstavljaju takav korak. Sad se razgovara o srpskoj strani kao strani koja je u svemu ovome jednak učesnik po zlu i po dobru. I po pravima na samoopredeljenje i po doprinosu haosu koji nastao u bivšoj Jugoslaviji. Do sada ta praksa nije bila prisutna ni u medijima ni u ponašanju Evropske zajednice, niti Ujedinjenih nacija. Zato, to je već jedan dobar znak.

Po mom ličnom uvjerenju kraj rata u bivšoj Bosni i Hercegovini je moguć samo kao konačan dogovor Srba i Hrvata, uz priznanje muslimanima njihovih prava određene veroispovesti. Sa nekim trikovima muslimanima je priznata nacija, data samobitnost, međutim, ako se drugom uzima geografski prostor da bi on stvorio nacionalnu državu, to je opet jedno polivično rješenje.

Srpska radikalna stranka se u celini ne suprostavlja žustro stvaranju neke muslimanske "fildžan" države, više radi mira nego iz uverenja. Međutim, i ta "fildžan" država mora doživeti unutrašnju eroziju zbog toga što istorijski nema konstitutivnih elemenata za naciju.

"DUGA": Drugim rečima, Vi niste pristalica tripartitnog dogovora o rešenju bosanske krize?

Poplašen: Ja sam pristalica tripatitnog rešenja nadajući se da će jednom doći do bipolarnog kao trajnog..

"DUGA": Da li su stvarno moguće međudržavne međe na Drini između SRJ i Republike Srpske?

***Poplašen:** Te granice mogu biti samo formalne i one su više smešne i karikaturalne. Znate, brat i sestra žive s obe strane reke, toliko su odnosi isprepleteni u narodu koji živi na različitim geografskim prostorima, prema tome te međe mogu izmišljati samo oni kojima odgovara koncept više srpskih međusobno suprostavljenih državica na Balkanu, koje će se iscrpljivati u međusobnim sukobima i koje će na takav način, po principu "divide et impera" dozvoliti prodor sasvim drugih nesrpskih interesa u srpska područja. Ja ipak držim da je svest srpskog naroda doprla do onog nivoa u kojem se razume potreba integracije kao odlučujuća istorijska činjenica, u kome se shvata da je konačno došlo vreme da se sve srpske zemlje, razume se uz određene ustupke, povežu u jednu državu i da te granice postanu besmislene.*

Kada će Jugoslavija priznati RS

"DUGA": Republika Srpska već duže vreme ima sve atribute državnosti, a SRJ je još nije "de iure" priznala kao državu. Da li se može desiti apsurd da je pre prizna jedna Jermenija, na primer, nego Srbija ili Crna Gora?

***Poplašen:** Sa ovom konstelacijom vlasti u Srbiji i Crnoj Gori nije ni to isključeno. Mislim da je separatistička orjentacija SDP-a i liberala u koaliciji u Crnoj Gori čak snažnija od SPS-a u Srbiji i da je uticaj Srpske radikalne stranke u Republici Srpskoj snažniji u smislu derogiranja stavova SPS-a. Tako da je i to moguće.. No, ja bih lično bio zadovoljan da nakon proglašenja nezavisnosti Republike Srpske, odnosno Zapadne Srbije, da se nađe makar jedna ili dve države u svetu koje bi priznale tu novostvorenu državu i siguran sam onda da će tokom sledećih meseci ili godina veći, pa veliki broj zemalja priznati tu državu i priznati njeno pravo da stupi u ravnopravnom pogledu najpre u partnerske odnose sa današnjom Jugoslavijom, pa onda očigledno i u integracione procese..*

"DUGA": Da ste na mestu Karadžića, da li biste pregovarali sa Alijom ili biste ga radije držali na puškometu?

***Poplašen:** Pa, držanje na puškometu je takođe neka vrsta odnosa. Da sam ja na mjestu Karadžića, moj odnos bi zavisio od toga kako se ponaša Alija Izetbegović. To što on prije svega upropaštava muslimansku naciju ja držim kao glavni problem muslimanske nacije. Očigledne su i pobune*

unutar njih zbog ponašanja Alije Izetbegovića. Ne mislim samo na Fikreta Abdića, nego, prema našim saznanjima, većina Srba koji uspeju nekako da izađu ovih dana iz Sarajeva, uz najružnije psovke govore o imenu Alije Izetbegovića očekujući kraj rata i neku vrstu normalnog života. Zapravo, muslimani govore kako je Alija upropastio muslimansku naciju, muslimani sa ulice, iz rova, a ne samo muslimani političari. Vi znate Alijinu izjavu na televiziji "Do podne mislim jedno, a popodne mi se čini drugačije..." to je možda zanimljivo kad neko piše jedan književni esej. Ali kad neko vodi čitav narod, pa ga do podne vodi na front, a popodne nazad od fronta to je za taj narod porazno...

Mi se, dakle, ponašamo prema njima prema njihovim zaslugama. Mi bi smo odmah prestali pucati kad bi se oni opredelili za prestanak pucanja...

"DUGA": Kad bude potuno slobodna, hoće li država srpskog naroda s druge strane Drine biti republika ili monarhija, nezavisna država ili jedna od banovina u jedinstvenoj srpskoj državi, poseban kanton ili jedna od tri savezne države u (kon)federaciji sa Hrvatima i muslimanima?

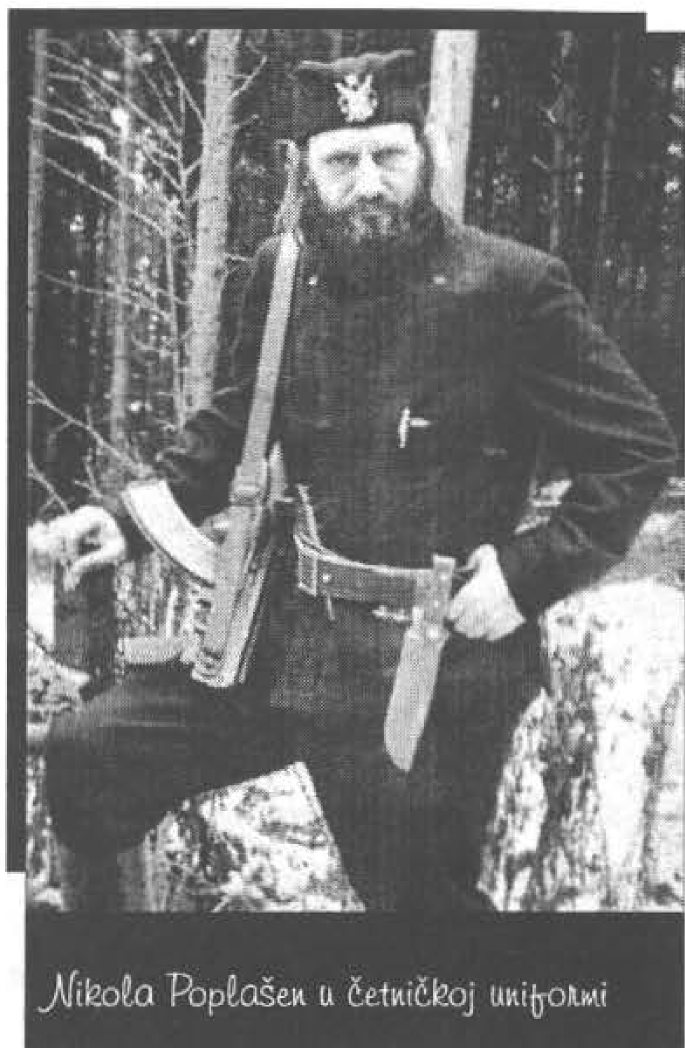
***Poplašen:** Meni je lično najbliži koncept saveza srpskih republika u federativnoj zajednici koja će se zvati ovako ili onako, može se ona zvati i "Velika Srbija", ili jednostavno "Srbija" ili "Savez Srpskih Zemalja", manje je važno.*

Po našim saznanjima, svega deset do petnaest punoletnih Srba je monarhistički orijentisano i to bi, u stvari, značilo nametanje jednog tipa uređenja mimo narodne volje. No o svemu tome, ipak, mislim da treba odlučiti u malo mirnijim uslovima...

I četnici i bivši komunisti u istom stroju za srpstvo

"DUGA": Srpski radikali su bliži republikanskoj orijentaciji?

***Poplašen:** Da, reklo bi se da smo bliži toj opciji. Zapravo, mi zastupamo parlamentarno višestranačko državno uređenje, očigledno republikanskog tipa, obzirom na ono što se "via facti" dešava. Jer druge mogućnosti nema, monarhija nije prisutna, stepen povezivanja u jednu jedinstvenu državu, oblik integracije, je ipak stvar stručnih procjena i opredjeljenja naroda kroz referendum, a i kroz legalne predstavnike. Mi ne možemo prihvatiti koncept u kome bi, recimo, Skupština Republike Srbije ili Jugoslavije odlučila o obliku državnog uređenja u Republici Srpskoj, ni mi u Republici Srbiji. Svi predstavnici srpskog naroda moraju ravnopravno da dogovore zajedničke funkcije u okviru zajedničke države, mislim, prije svega, na represivnu silu, na vojsku, policiju, što bi predstavljalo jednu modernu federaciju...*

Nikola Poplašen u četničkoj uniformi

"DUGA": Šta mislite o ranijim "drugovima" koji su danas postali "veliki Srbi"?

Poplašen: Veliki poraz srpskog naroda, ili mnogih pojedinaca u srpskom narodu u proteklih pedeset godina su toliki da će trebati desetine godina da se to ispravi. To što značajan drug postaje Srbin, ja u tome ne vidim ništa loše.

Znate, vi kad pogledate broj i sastav bivše komunističke partije koja je imala četiri i po miliona članova (što onih stalnih, što onih koji su je napustili) od kojih je najveći broj bio Srba, kad bismo terali biografske elemente, onda većina Srba ne bi danas mogla da se bori za srpstvo...

Ne vidim ja ništa loše u tome ako se neko krsti u četrdesetoj ili pedesetoj godini, ako mesto sa "druže" počinje da se oslovljava sa "gospodine", ako umesto na partijski sastanak ide u crkvu, ako umesto biografije Lenjina uči biografiju Svetog Save, itd. Sve su to elementi koji iz dana u dan, korak po korak, doprinose osvežavanju srpske tradicije. Mi nemamo razloga da na naše proizvode lepimo znak "koka-kole" i da živimo taj "american way of life" jer mi imamo našu vrlo bogatu tradiciju iz koje možemo da budemo produktivni, napredni, inovativni i civilizovani, kao i sva Zapadna Evropa. Naša prednost je u tome što srpski narod ima dugovekovnu državotvornu tradiciju i ima značajnu istoriju duha, koja je doprla do mederne Evrope i sveta. Dovoljno je samo pogledati našu modernu književnost...

Duhovno smo ispred Srbije i Crne Gore
Mogu li se četnici kompjuterizovati

"DUGA": Je li za jednog četnika lakše da barata puškom, ili kompjuterom? To vas pitam, jer znam da podjednako dobro rukujete i jednim i drugim?

Poplašen: *Ako se pojam četnik shvati kao izraziti Srbin, u ovom vremenu mislim da je nužno znati i jedno i drugo. Moramo imati i pušku i kompjuter, moramo poštovati i Obrenoviće i Karađorđeviće. Srbima je danas, možda više nego ikad potrebna i snaga i pamet. Potrebna je i snažna armija, potrebna je vešta diplomatija, potrebna je visokoobrazovana proizvodnja potrebno je mnogo više discipline, mnogo više efikasnosti u radu, ali isto tako Srbima je potrebno učenje, tako da kažem, vlastite istorije... Iako je srpska istorija velika i snažna, ona više drema, ona je više prisutna u srpskom narodu nego što je probuđena, što zvoni, nego što izaziva efekte u glavama naše dece.Prema tome, ova generacija koja se sada rađa, mala deca koja će početi da uče po srpskim programima, koja će preko srpskih programa, srpske tradicije prisvajati vrednosti, Evrope i Sveta, za deset, dvadeset, trideset godina napraviće onakvu državu kakvu je sada mi želimo. A naš zadatak na žalost je da pretrpimo prelomni trenutak istorije. Nekome će se taj trenutak na leđima slomiti, nekome će polomiti rebra, ali nekada se istorijske okolnosti saberu tako da se muka izlije na jednoj generaciji, pa onda više generacija bere plodove toga delovanja svojih predaka.*

"DUGA": Kako sarađujete sa svoja dva četnička brata, Leskovcem i Čekom, jeste li samo idejna braća ili ste bili nekad i braća po oružju?

Poplašen: *Sa Leskovcem se često vidim iz političkih razloga i motiva. On je predsednik SRS u Republici Srpskoj Krajini. Ovih dana pripremamo zajednički list naše dve organizacije pod nazivom "Zapadna Srbija". Vrlo često zajednički procenjujemo...*

Što se tiče Čeke i ostalih vojvoda, Čeko je u Republici Srpskoj čest, kao dobrovoljac, njegov doprinos je izuzetan, srpski radikali i srpski narod imaju izuzetno poštovanje za njegov doprinos, pa pored ostalog i ja. Međutim, obaveze su takve da nemamo ni mogućnosti da se često susrećemo...

"DUGA": Kako je danas biti radikal u Jugoslaviji, a kako u Republici Srpskoj?

Poplašen: *Pojam "radikal" u Republici Srpskoj izaziva - da budem malo smeo - nepodeljeno poštovanje od srpskog naroda. To znam na osnovu doživljaja sa mnogih putovanja u selima, gradovima, na linijama fronta itd. Međutim, u pogledu duha Republika Srbija i Republika Crna Gora su još daleko od nivoa koji je postignut u Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini.*

Mislim da će u Jugoslaviji trebati još mnogo vremena da svest o srpskom interesu dopre do najvećeg broja Srba. Mnogi Srbi u Srbiji i

Crnoj Gori su u zabludi o onome što se zbiva, o onome kako treba da se dogodi, pod opterećenjem su iluzija nametnutih sa zapada, iluzija koje široko seju opozicione partije u Srbiji i tu će trebati vremena da se svest o srpskom interesu i srpskoj poziciji uzdigne do onog nivoa do kojeg je došla ta svest u Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini. Na neki način moglo bi se reći da bez obzira na broj stanovnika Republika Srpska i Republika Srpska Krajina postaju duhovni centar svekolikog srpstva. Hoću da kažem, da u mnogim elementima srpstvo u ove dve republike postaje žiža buđenja i revitalizacije srpstva u celini, neka vrsta uzora na dalji put.

U jesen 1993. će doći do mira...

"DUGA": Da li biste se usudili da prognozirate kad će se uspostaviti mir na prostorima Republike Srpske?

Poplašen: O tome smo već nešto govorili...

"DUGA": Razgovarali smo o preduslovima za uspostavljanje mira, ali me interesuje i vaša "vremenska prognoza" o uspostavljanju mira u bivšoj Bosni i Hercegovini?

Poplašen: Svima je rata preko glave, siguran sam u želju svih naroda za uspostavljanjem mira. Do rata je još jedino stalo nekim usijanim glavama i to ponajviše u fundamentalistički orijentisanom pokretu vezanom za Stranku demokratske akcije, koja ima još uticaja, i ilegalno vodi muslimanski narod, ali ta usijanost trebalo bi da se ohladi uz ovu visoku letnju temperaturu. Ja se nadam da smo na pragu čvršćeg razumevanja racionalnih razloga između Srba i Hrvata, da će većina muslimana shvatiti poraznu politiku SDA i da ćem koncem ovoga leta raščistiti sa onim svojim liderima koji ih vode u propast. Prema tome, moja prognoza jeste da je jesen ove 1993.godine period koji može približiti narode bivše Bosne i Hercegovine situaciji mira.

Nisam siguran da je Jugoslavija spremna, obzirom na njene protivurečnosti da učestvuju snažno u podržavanju toga mira...

"DUGA": To je interesantna i radikalna teza, još samo kada bi ste je malo obrazložili...?

Poplašen: Rešenje srpskog nacionalnog pitanja nije moguće ako se ijedan deo srpskog naroda posmatra nezavisno ili izolovano od drugog dela srpskog naroda, Srbija i Crna Gora još uvek nisu spremne da pitanje Knina, recimo, ili Drvara, ili Nevesinja smatraju jednako važnim, jednako relevantnim kao pitanje Niša, Novog Sada, Kragijevca... Kada se to bude jednako tretiralo, to jest kada faktički glavne političke partije i državna

vlast u celini u Republici Srpskoj i Republici Crnoj Gori bude uzela da mora postojati jedno srpsko društvo, bez obzira što u ovom trenutku ne postoji jedna srpska država, tada će biti moguće razgovarati o jedinstvenom srpskom interesu i o formulaciji tog interesa u odnosu na druge narode i u odnosu na sebe. Pod jednim srpskim društvom podrazumevamo, pre svega, zajedničku ekonomiju, monetarnu uniju, zajedničku represivnu silu, možda ne mora biti savremeno obeležje i jedinstven komandni kadar, ali mora jedinstveno delovati..

Sada imamo situaciju da se, recimo, vrši masovan odliv nacionalnog bogatstva iz Republike Srpske i Republike Srpske Krajine preko Drine pa se to ovde dočekuje. Velike količine drveta, automobili i drugo nacionalno bogatstvo, čak i kad je ukradeno biva legalizovano od jednog velikog aparata u Srbiji i Crnoj Gori sklonog korupciji. Taj aparat mora biti izmjenjen, mora drugačije da gleda na ono što je ukradeno mora jednako da gleda na lopovluk i krađu i u Drvaru i u Kninu, kao na ono što je ukradeno u Prištini, Novom Sadu ili Beogradu. Postoje mnogi elementi koji ukazuju da glavno problemi u Republici Srpskoj nastaju zbog toga što u Srbiji postoji jedan tromi komunistički, socijalistički aparat koji nije vitalan, teško se prilagođava vremenu, vi znate da u Srbiji još nije razrešen osnovni ekonomski odnos, još nije ukinuto društveno vlasništvo, još nije sprovedena privatizacija, ogroman pad proizvodnje vezan je prije svega za organizaciju proizvodnje, u Srbiji i Crnoj Gori a ne samo za sankcije i spoljnju represiju. Hoću da kažem da vrlo značajne promene očekujem u Srbiji i Crnoj Gori prije konačnog rešenja unutrašnjih problema i odnosa u srpskim zemljama. A taj period će očigledno nastupiti sa revitalizacijom nacionalnog interesa i moderizovanjem državnih demokratskih i političkih odnosa u Jugoslaviji, kao što to mi imamo šansi smirivanjem ratnog fronta i organizovanjem novih izbora.

("DUGA" 16.jula 1993.)

Akademik Bogdan Bogdanović (Interview)

"MILOŠEVIĆ JE UNIŠTIO JUGOSLAVIJU, UNIŠTIĆE I SRBIJU..."

*Taj čovek, Radovan Karadžić, kao što je poznato, predlaže da se Sarajevo izdeli na etničke celine, koje nikada nisu bile ni celine ni etničke. Sada, uz mnogo krvi, uz neopisive patnje stanovništva, on to i sprovodi i pokušava da nasilno prikrpi i da ogradi svoje prostorno-etničke entitete.. Lepo, lepše biti ne može.. **Sađe, tako, čovek u grad, sa planine, iskrsne iz medveđih gudura, sađe "satir iliti divlji čovik", pa stane grad razmeravati, kolčiti, pregrađivati, testerisati, k'o da mu ga je babo ostavio,** pa seče li seče, tranžira. I sve to čini u naše ime, pa i u moje, i sve stavlja na ionako preopterećen račun srpske nacije (...) Jednog dana, ako vrhovni žrec doista grad izdeli po svome, iz zemlje će izđikati pravi, masivni, betonski zidovi, sa kulama i osmatračnicama, reflektorima, vodovima visokog napona, uz neizbežne video kamere i svakojake druge dosetke, poznate iz najboljih dana Berlinskog zida. Samo, umesto jednog berlinskog, imali bismo najmanje pet-šest sarajevskih.*

(Akademik Bogdan Bogdanović, "Nova Aleksandrija ili stari Vavilon" - tekst je objavljen u francuskoj štampi, , bivši gradonačelnik Beograda i jedan od prvih protivnika srpskog režima).

Srpska inteligencija glavni krivac

Revija "Sandžak": *Vi ste, od samog početka, protiv Miloševića. Ali, veći dio srpske inteligencije nije, zbog čega?*

Bogdanović: *To je duga priča, čiji su koreni duboki i sežu možda do 18. ili 19. veka. Mislim da je glavni krivac dubokog moralnog i mentalnog pada srpske nacije naša inteligencija. Ako izuzmemo jedan tanak sloj kosmopolitske inteligencije, kojoj i ja pripadam, koja je smatrala da je zemlja sa više kultura i tradicija bogatija, **srpska inteligencija je negovala šovinističku, isključivu politiku i priču da ne možemo da živimo zajedno.** Ta je priča kolala, pa je na kraju ispalo da Srbi, Muslimani i Hrvati ne mogu da žive zajedno u Bosni, što nije istina. Poznajem Bosnu i ljude koji tamo žive. Njima je ta ideja spolja nametnuta, potpomognuta zločinima i onda je, na kraju, stvar pukla. Imali smo akademike koji su, pre početka rata, tvrdili da ćemo rat dobiti za samo 15 dana, a tu su se preračunali.*

"Sandžak": *Znači, smatrate da je srpska inteligencija glavni krivac?*

Bogdanović: "Apsolutno. Vidite, dobar deo onih koji su bili za Miloševića, sada su protiv njega. **Oni su personalno protiv njega**. Voleli bi da na njegovom mestu vide nekog mekšeg koga bi mogli da prodaju. Zapadu kao demokratu, **ali njihovi, takozvani, nacionalni programi su isti**. Svi oni vide neku svoju "Veliku Srbiju", savez srpskih zemalja. Mislim da je i opozicija, sem jednog uskog sloja bez političkog uticaja, zahvaćena nacionalizmom. Pogledajte ovu predizbornu kampanju, **Koštunica i Đinđić govore isto što i Šešelj, samo malo finije...** "

"Sandžak": Znači li to da, što se tiče nacionalnog programa, između srpske opozicije i vladajuće stranke nema razlike?

Bogdanović: " Ja ne vidim razliku. Štaviše, Milošević je nacionalizam prihvatio kao sredstvo za ostanak na vlasti, a ovi drugi nacionalizam osećaju kao neku svoju misiju. "

"Sandžak": Gdje je naša greška?

Bogdanović: Osnovna greška je u malim nacionalizmima. Nacionalizam, ljubav prema svojoj naciji, ne bi ništa smetao kada bismo živeli u prijateljskoj zajednici. Ali, kada vi negirate i želite da proterate druge, to je nešto potpuno drugačije.

"Sandžak": Očigledno je da su i međunacionalni odnosi u Srbiji poremećeni.

Bogdanović: Kako da ne. Prva stvar koju čovek mora da kaže je: dajte nam mir. Ali, kakav će to biti mir posle ovako iskomadane Bosne. Može li to uopšte biti mir, ili će to samo biti predah za nove ratove. Plašim se i tog mira u kome bi se našla jedna nacionalistička, profašistička Srbija, zatvorena u sebe i izolovana od sveta. Imam osećaj da je sve ovo jako dugotrajno i **da će najgore proći moja, srpska nacija. Ona je moralno već najgore prošla, jer je učinila ono što nije smela da napravi i teško će se pred svetom oprati**. Drugo, doći će do ispumpavanja ovog suludog nacionalizma. Doći će trenutak kada će se videti da rat nije dobijen, čak iako se zadrže neke teritorije u Bosni, prazne teritorije koje će biti spojene nekim jadnim koridorima, koji će stalno biti izvor sukoba. Uostalom, drugi svetski rat je počeo zbog jednog dancinškog koridora. Onda, kakva će to biti Srbija? To će biti Srbija bez svog najboljeg, mladog, dela nacije. **Ona je proterala svoje najbolje ljude, slobodoumnu, evropejsku inteligenciju**, a ovde je ostalo nešto budi bog s nama. Budućnost srpskog naroda je dosta mračna. Čak se plašim da ovo može da bude razlaganje, nestajanje srpske nacije. Jedan nenormalan čovek, ubijajući sebe, ubija celu naciju. Vidite, čega god se Milošević dohvati sve propada. On je spasavao Jugoslaviju, pa se Jugoslavija raspala. On sada

ujedinjuje Srbiju, pa će i Srbija da propadne. Dokusuriće i ovu malu Jugoslaviju, jer će zavaditi Srbe i Crnogorce...

Kada govorimo o gresima srpske inteligencije, osnovni greh je što nije poučavala srpski narod da bude pitom, da živi sa drugim ljudima i narodima u prijateljstvu. Mi smo imali takvih ljudi. Takav je bio Dositej Obradović, ali su posle došle druge ličnosti. Posle je došao Vuk Karadžić, koji je bio dobar reformator jezika, ali je podučavao Srbi sve i svuda. Nema nikog drugog.

Zoran Đinđić

Vojislav Koštunica

"Ludačka parola o "nebeskoj" Srbiji"

*"**Sandžak**": Koliko su srpski mitovi, o kosovskom boju, na primjer, naučno zasnovani?*

Bogdanović**: Svaka nacionalna svest ima svoje mitove i oni, sami po sebi, nisu ništa loše. **Ali kad mitovi postanu stvarnost i deo političke manipulacije, onda je to opasno. Uzmimo, na primer, osnovni srpski mit o caru Lazaru i dva carstva, nebeskom i zemaljskom. To je dualistički mit koji postoji svuda i to još od Sumeraca. Kada se to prebaci u praktičnu politiku i počne da se stvara "nebeska Srbija", to postaje zlikovački

opasno. Gde je smisao te ludačke parole o "nebeskoj Srbiji"? **Deco, nemojte da se brinete, idite na front, izginite, pa ćete svi u "nebesku Srbiju". To je sad pravoslavni fundamentalizam.**

Postoji i Kosovska bitka, drugačija nego što mi mislimo. Na Kosovu su se borili hrišćanski feudalci, protiv turskih. Ne zna se da li je na turskoj strani bilo i hrišćanskih vojski, ali u bici na Rovinama je bilo. Marko Kraljević se borio na turskoj strani. Naši ljudi su ubeđeni da su zvona u Evropi zvonila u čast pobede na Kosovu. Zvona su zvonila za pobedu hrišćanske vojske na Rovinama. Srbi su učestvovali u bici na Rovinama, ali na turskoj strani. Kosovski boj je trebalo obeležiti, ali ne na onakav način. Trebalo je pozvati predstavnike turskog generalštaba i reći im: mi smo se nekada tukli, ali danas moramo sarađivati kao prijatelji i pametni ljudi. Tako danas normalan svet gleda na istoriju. Želeo bih da vam kažem nešto lepo i ohrabrujuće, ali mi padaju na pamet samo grozne stvari.

"Sandžak": Da li je rat u Bosni teritorijalni, vjerski, ili nešto treće?

Bogdanović: Nisam siguran da je verski.

"Sandžak": Mnogi govore o islamskom fundamentalizmu?

Bogdanović: Može se govoriti i o krstaškom ratu, jer Karadžić poziva hrišćane u boj. Sklon sam da u ovom ratu vidim neku ludačku, sociološku, nadnacionalnu projekciju. To je sukog urbanog i neurbanog čoveka. Da smo imali malo više velikih i bogatih gradova u celoj zemlji, teško da bismo doživeli ovakav rat brđana, ovčara i planinaca oko međa imanja, šljivara. Vidite, neki gradovi su kažnjeni upravo zato što su bili pravi gradovi. Sarajevo je kažnjeno zato što je bilo multikulturan grad. Kada su oni sa čarapama, a to su bili Srbi, sišli sa planina i počeli da dižu barikade po Sarajevu to je izgledalo spontano, a sada se vidi da je sve bilo dobro isplanirano. Ti ljudi su došli da dele Sarajevo, a oni nisu bili Sarajlije. **I Karadžić je tip neurbanog čoveka, bez obzira što je psihijatar, a ne znam kakav psihijatar on može da bude.**

Milošević - medicinski slučaj

"Sandžak": A Milošević?

Bogdanović: Milošević je toliko specifičan da ne spada u ovu etnografsku sliku, on spada u medicinski atlas.

"Sandžak": U kom smislu?

Bogdanović: Uzmite pažljivo ono što je on do sada govorio. **Sve što je ispričao, ispričao je sa ukupno 200 reči**. Nikada nije dodirnuo stvarnost i istinu. **Uvek je imao neke svoje priče, slogane, parole koje su bile vrlo uopštene**.. Počevši od toga da treba da vlada pravda, što svi kažu, do toga

da Srbi umeju da se biju, a ne umeju da rade, što nije tačno. On je u stanju da ode na njivu u Sremu ili Vojvodini i da kaže da tu ima nafte! Narod u to poveruje, mada tamo nema nafte. ***Milošević je izgradio celu jednu svoju civilizaciju laži****, tako da niko pametan ne može da razazna šta je istina, a šta nije.*

"Sandžak"*: Možda je razumljivo Miloševićevo manipulisanje domaćom javnošću, ali kako mu to uspeva sa Zapadom?*

Bogdanović*: To je pitanje koje i sam sebi često postavljam. Mislim da je on do te mere sirovi lažov, da mu oni poveruju.* ***Te sirove, primitivne prirode, pa još kad su psihopatski naštelovane, imaju užasnu sugestivnost****. Setimo se Raspućina koji je uspevao da kontroliše i zaluđuje prepametnu rusku aristokratiju. Ima nečeg okultnog, magijskog između Miloševića i srpskog naroda.* ***On je vrač, šaman****. Šaman okupi pleme u Sibiru, onda se on bije sa zlim duhovima, leti u nebo. Celo pleme veruje u to, oni plaču, kukaju, mole se da on pobedi zle duhove. Na to su podložni i visoko obrazovani ljudi. Drugo, mislim da Zapad ne zna šta da radi, pa zbog toga i prihvataju Miloševića. Na Zapadu ima i indolencije u stilu: baš nas briga, radite šta hoćete. Plašim se jedne stvari, da njima ne padne na pamet da je ovde neophodan jedan dobar žandar, koji bi zaveo red, a da tu ulogu dobije Milošević. To su do sada više puta radili. Takav je bio kralj Aleksandar, ali i Tito na jedan elegantan način.*

(Revija "Sandžak" Novi Pazar, 15-31. decembar 1993. godine)

Bogdan Bogdanović

BISERI

Psovke vojvode Šešelja

Okrvavili ste čoveka, majku vam komunističku. Jebo Vas Sloba Milošević!"

Vojislav Šešelj u tzv. parlamentu tzv. SRJ radnicima obezbjeđenja, nakon incidenta sa vodom.

"UJEDINJENE SRPSKE ZEMLJE"

Risto Kubura

*Nekada sportski komentator, sada "srpski rodoljub", koji je "među prvima govorio o SFRJ kao o velikoj zabludi" napravio je kasete o istoriji srpskog naroda: "Srbi i Francuzi", "Srbi i Turci", "Srbi" i "Srbi Svetitelja Save". Već dvije godine Kubura promoviše kasete, kako to "Javnost" piše "po zapadnim srpskim zemljama": "**Promocija filmova "Srbi" i "Srbi Svetitelja Save"** bile su po Srbiji i po zapadnim srpskim zemljama i **tako na simboličan način pretvorile san u javu: Ujedinjeno Srpstvo**. U toj misiji 1000 kaseta poklonjeno je Srpskoj crkvi, školama, vojnicima i oficirima sa linije fronta u srpskim zemljama. Patrijarh Pavle poklonio je kasete vaseljenskom patrijarhu Vartolomeju i njegovoj pratnji. Kasete sam takođe prodavao preduzećima za poslovne partnere.. " Govoreći o strahu, dok je obilazio ratišta, "srpski rodoljub" Kubura tvrdi: "**Nikada nisam osećao strah dok sam odlazio u Ujedinjene Srpske Zemlje**, jer je moja ideja i želja za **ujedinjenim srpstvom** neutralisala svaku vrstu straha. O Beogradu g. **Kubura ovako zbori: "Smatram da je Beograd glavni antisrpski grad. Ali, najviše zbog odmetnika od srpstva, zbog antisrba u srpstvu.. Beogradski krug intelektualaca! Ajmo biografije na sto.**"*

(Monitor, petak, 27. maj 1994. godine)

SKICA ZA PORTRET

Dr Zoran ĐINĐIĆ, predsjednik Demokratske stranke

Česti posjetilac Pala

Đinđić pokušava da spoji biznis, politiku i filozofiju, što primjereno našim uslovima znači - prevari, zgazi i naučno elaboriraj, tako da sve djeluje "pošteno"

Zoran Đinđić je po rođenju Bosanac, po nacionalnosti Srbin, po vjeroispovijesti ateista, a po političkom opredjeljenju liberalni demokrata - ovo posljednje bi, ako nije - mada misli da jeste, očito volio da bude. **Evocirajući uspomene iz svog djetinjstva, s onu stranu Drine, Đinđić priča kako je roditeljski dom u Travniku, bio nadomak dvije crkve, ali je sa klincima iz kraja posjećivao samo dvorište katoličke bogomolje, "jer je tamo bilo trešanja i jabuka".** U dvorištu pravoslavne crkve nije bilo voća, pa tamo nijesu svraćali, kaže on. **A najbolje su se zabavljali u džamijama - "mešajući vernicima cipele"...**

Danas takvog Travnika više nema. Pitanje je da li su na broju i sve bogomolje. Nema sigurno ni većine drugara iz djetinjstva, kao što nema više ni tog Đinđića - nacionalno ravnodušnog i vjerski neopterećenog. Iako ljudi u zrelim godinama, a njemu je četrdeset druga, povučeni nostalgijom, obično odjure u mjesto svoga djetinjstva, **Đinđić je, umjesto u Travnik (barem porukom i riječima, ako nije moguće i fizički), prvi put u životu, otišao na Pale. Odatle, sa brda, sa kojeg su porušene mnoge džamije,** ubijeni brojni Muslimani, Hrvati ali i Srbi, odakle su uništavani ideali Đinđićevog djetinjstva, može se reći i mladosti, **on je "prkosio svijetu".** Društvo su mu pravili njegovi dopredsjednici - **Đogo i Perišić.** Prvi se sankao, drugi pekao vola, a on, "liberalni demokrata", čekao avione NATO-a za koje je, naravno, znao da neće doći. U stvari, Đinđićev odlazak na Pale bio je najpouzdaniji znak da od bombardovanja nema ništa, jer njegov proračun je nepogrešiv - da je postojao i najmanji procenat vjerovatnoće vazdušnih udara, on bi ostao u Beogradu, a na Pale, "pošteno", poslao nekoga od svojih. Mićuna, recimo, jer mu on vodi spoljnu politiku.

Ipak, kada se sa Pala vratio u Beograd, **dr Đinđić je "pustio krv".** U akciji njegove stranke, pod nazivom "Nedelja borbe protiv sankcija", **on i dr Labus su, pred kamerama RTS-a dali krv. Šta je bila poenta - krv ili slika, nije teško pogoditi.** Taj, kako ga jedan od doskorašnjih prvaka DS,

Desimir Tošić, naziva "tržišno-pragmatični" prilaz novopečenog lidera Đinđića, postao je glavni moto ove stranke. Smatrajući da je stranka preduzeće a on generalni direktor, Đinđić je zaveo "red, rad i disciplinu.". Tako je svaki zaposleni u stranci dobio u zadatak da slijedi primjer svoga direktora - izgleda uljudno, govori pametno, živi porodično i radi "pošteno". "Reda mora da bude", kaže dr Đinđić.

Kao što se prije dvadesetak godina, između političkog bunta i kriminala, što su bila dva glavna usmjerenja oficirske djece, opredijelio za ovo prvo, tako je i sada, umjesto "akademske učaurenosti" i "narodne partije" stao na stranu drugog. **Čovjek koji ga je stvorio, dr Dragoljub Mićunović, danas kaže kako mu smeta "taj antiintelektualizam Đinđića"** i "njegovo druženje sa trgovcima", na šta ovaj hladno uzvraća da je motivaciju za politički angažman dobio, upravo, na pijaci! **"Pijaca je moj univerzitet", kaže dr Đinđić.** Tamo je vidio seljake i penzionere "kao dve potlačene i suprotstavljene klase", a sebe kao "nekoga ko će da im kaže: vi ste, i jedni i drugi žrtve, dajte da nešto promenimo".

Đinđić je, očito, prelistavao Makijavelija i zapamtio da ako želi biti vladalac mora "narod upoznati u njegovoj suštini", **ali je preskočio Dostojevskog koji je pisao kako onaj "ko osjeti vlast i mogućnost da do kraja ponizi drugo biće, nehotice gubi kontrolu i nad svojim emocijama".** Đinđić je, što je takođe tema za Dostojevskog, nad Mićunovićem izvršio očeubistvo. On ga je i ponizio. A onda, u jednom emotivnom trenutku, opet "pošteno", rekao kako onaj "ko daje deset puta manje mora deset puta manje i da prima". To je toliko pogodilo g. Marovića da mu je prvi komentar bio: "Đinđić je ponizio Crnu Goru". Naravno, u zvaničnom odgovoru ideolog DPS-a to nije ponovio, već ga je hvatao na Njegoša, **da bi mu direktor Đinđić nemilosrdno uzvratio: "Nisam mislio na Njegoša nego na pare"**. u tonu se osjećala tolika sigurnost da je, na kraju, ili na početku rečenice, falilo samo ono - "budalo". Iz vremena Đinđićevog liberalizma, potiče još jedno tržišno promišljanje odnosa Srbije i Crne Gore. Naime, pojašnjavajući svoju izjavu da se "politika Momira Bulatovića svodi na šverc cigareta iz Albanije u Italiju", Đinđić je, u martu 92, rekao da nema ništa protiv zajednice sa Crnom Gorom "ali da se mora znati na kojim će osnovama ona nastati". "Ako bismo znali šta hoćemo, možemo se mi dogovoriti sa Crnom Gorom za pet minuta", govorio je tadašnji premijer Demokratske stranke.

I tada i ranije je imao smisla za analitiku - njegova, danas već zaboravljena kolumna u "Borbi" bila je obavezno štivo svih političkih poslednika. Uglavnom je pogađao stvari, sve dok nije ozbiljnije ušao u

politiku. Tada je počeo da promašuje. **Baš u "Monitoru", pomenute 92, uoči obilježavanja godišnjice martovskih događaja, prognozirao je skoru smjenu vlasti u Srbiji** i to na sljedeći način: "Mislim da će tome prethoditi generalni štrajk i da će od maja do septembra - oktobra doći do potpunog kolapsa privrede. Očekujem uslove koji su slični uslovima u Rusiji, nekada u Poljskoj - prazne radnje, ogromne količine bezvrednog novca, devizne rezerve na nuli i ispod nule, potpuno sivilo i besperspektivnost. Očekujem da dođe do velikog socijalnog bunta koji će jednim talasom odneti režim". Da je kojim slučajem, tada, utonuo u bezbrižan san, pa se probudio tek ovih dana, dr Đinđić bi se začudio kada bi zatekao ne samo isti onaj režim, već i svoje predstavnike u njemu. Džemperaš Đukić i osoba "C" - Radulović, začinili su Miloševićevu Vladu "narodnog jedinstva". Đinđić ih je isključio, ali tako pažljivo, gotovo neprimjetno, da će jednoga dana kada im vrati članske knjižice, komotno moći da kaže, kako su oni uvijek i bili u stranci. Tim povodom, jedan kolega je, ograđujući se "zlim jezicima", Đinđićevu filozofiju protumačio onom, legendarnom, djevičanskom rečenicom: "Pazi, tako da ostanem nevina".

Zoran Đinđić pred izbornu pobjedu DOS-a

*Politički put dr Đinđića najslikovitije odražava njegova "vanjština" - **dok se javnosti predstavljao kao istinski demokrata, na sebi je uglavnom nosio džins**, kosu je vezao u repić, a jedno uho mu je krasila minđuša, zbog čega ga je lider radikala pežorativno zvao "**Zoran Minđušić**". **Danas**, kada je na dobrom putu da zauzme Šešeljevo mjesto "najomiljenijeg opozicionara" Predsjednika Srbije, **dr Đinđić ne izlazi iz odijela**, kao da i spava u njemu, frizura mu je uredno podšišana, a umjesto minuđuše u uhu, eto mu ga sin (Luka) u rukama, čime je, veli, "pridobio simpatije onih koji znaju šta znači podizati decu u današnjim uslovima". Utisak da se Đinđić, prelaskom na tržišno poslovanje, odrekao simpatija onih "velikih", umnih glava Srbije, koje mu, u jednoj "zemlji seljaka" ne mogu donijeti pobjedu, ali mogu kakav-takav prestiž, sasvim je pogrešan. **Istina je da su od njega digli ruke intelektualci iz sopstvene stranke, Mićunović, Tošić, Gavrilović ili filozof Ljuba Tadić, koji ga je okarakterisao ovako: "Kakav Milošević! Kakav Šešelj! Kakav Vuk! Najveća opasnost za Srbiju je Zoran Đinđić!** Ja vidim kako on dolazi, postaje predsednik i zavodi diktaturu. Tek tada će nastati mrak!" Ali, Đinđić se zato preporučio tamo "gde treba", kome drugom nego "ocu nacije", Ćosiću. **Na mjestu gdje se u njegovim ranijim javnim istupima nalazio Mićun, sada je Dobrica.** Recimo, na kartu Đinđića, što ovome, ako se uzme u obzir Dobričin njuh za vlast, može samo da ulije još veću sigurnost u ispravnost odabranog puta. Ćosić je, kao i u slučaju Miloševića, još jednom kliknuo "super", ali šta ako se u epilogu ostvare Tadićeve crne prognoze!?*

*To bi bile dnevnopolitičke procjene koje su uvijek nezahvalne, jer su najčešće i promašene. Tu Đinđić ne stoji loše, ali nikad se ne zna. U savremenoj srpskoj nacionalnoj istoriji za njega se već može reći da je obezbijedio mjesto - i to "sina nacije". **On pokušava objediniti biznis, politiku i filozofiju, što u sferi ideje ne zvuči loše, ali kada se materijalizuje onda se svodi na sljedeće - prevari, zgazi i naučno elaboriraj tako da sve izgleda "pošteno".***

("Monitor", petak, 10. juni 1994. godine)

AMFILOHIJEV SVETOSAVSKI MRAK

"Služi na čast Miloševiću i vodećim ličnostima Republike Srbije što su shvatili u jednom momentu interese srpskog naroda... To što je započeto, ako se produži, onda će uroditi izuzetno bogatim plodovima."

(Amfilohije, NIN, 1990)

"Srbi su od pamtiveka sve rešavali na saborima - o Trojčinu dne, preko miholjskih zborova na Prevlaci do crkvenih sabora - zato bi bilo dobro da se i danas obnovi saborna svest naroda. Stranke su nešto novijeg datuma i uvezene među Srbe sa Zapada, **što može da bude i opasno za nas koji svemu pristupamo sa metafizičkih pozicija.** Treba donositi odluke iz glave celog naroda - to su jedine odluke koje su dalekovide i dalekosežne."

(Amfilohije, "Borba", 28. mart 1991)

"Mi govorimo o poturicama u vremenima turskog robovanja, a previđamo jednu veoma bitnu činjenicu: da su **naše moderne poturice mnogo opakije i opasnije negoli poturice prošlih vekova**... njihova izdaja je mnogo opasnija za biće srpskog naroda, negoli, ako hoćete, izdaja poturica pre njih."

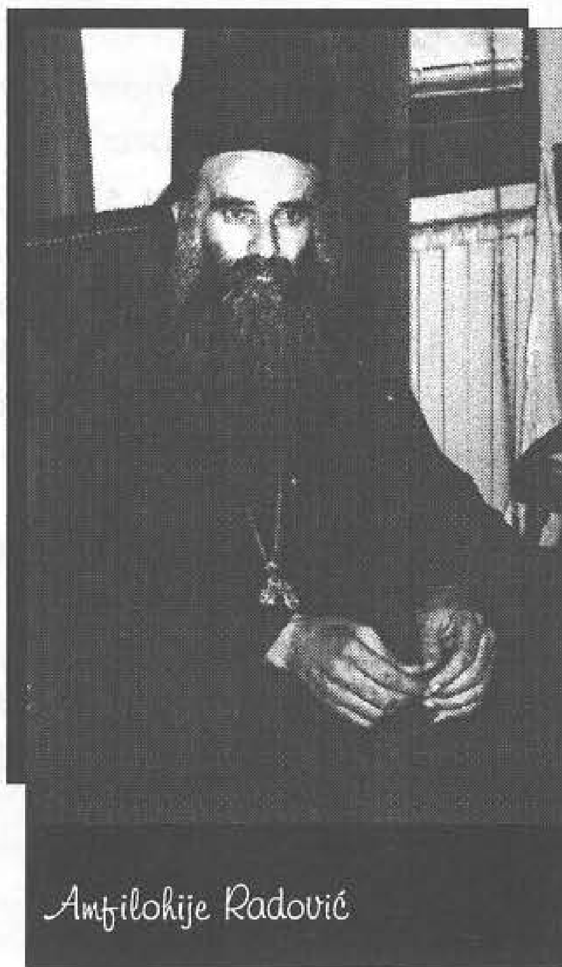
(Amfilohije, "Borba", 28-29. mart 1992)

"Hoće Bog nešto veliko od ovog naroda čim ga stavlja u žižu svetskih zbivanja"

(Amfilohije, "Politika", 24. mart 1993)

"Međunarodna zajednica je nemoralna, ona će nas sve poklati."

(Amfilohije, "Borba", 13. jul 1993)

Amfilohije Radović

"Ako neko bude ložio neko drvo koje bi bilo simbol razdora, a ne bratimljenja, simbol nesloge, a ne bratske diobe, a ne objedinjavanja, simbol nesloge, a ne bratske sloge, onda to nije badnjak, to je idol, time će se badnjak kao sveto božićno drvo pretvoriti u drvo prokletstva koje će pasti na glavu onoga koji takav badnjak bude ložio."
(Amfilohije, "Pobjeda", 1994)

"No, Crkva ne gubi nadu. Uzda se u Boga, u razum, odgovorne ljude na Kosovu, u našoj zemlji i van nje. **Dijalog je spas, krv i rat su ludilo.**"
(Amfilohije, "Duga", 6-19. jun 1998)

"Crkva živi od svoga postanka na Krstu, a živi svetinjom Vaskrsenja. Tako je i danas ona raspeta na Kosovu i Metohiji sa svetinjama svojim, sa svojim raspetim narodom, u nadi na vaskrsenje i život vječni. Ona nadu ne gubi nikad, **a najjača je nada upravo ona koja pređe preko Krsta samožrtvene ljubavi na kome je danas razapeta i Crkva svetosavska i njen narod**, onaj najčasniji dio toga naroda koji je ostao vjeran Bogu."
(Amfilohije, "Glas Crnogoraca", 25. jun 1999)

ŠEŠELJ O MIRI MARKOVIĆ:

"Težište sukoba sa Miloševićem nije borba protiv SPS, već protiv njegove supruge Mire Marković." (1993. g.)

"SK-PJ je direktno naoružavao Muslimane u Bosni i Hercegovini, neposredno pred rat, **a imamo i dokaze da su oni isplanirali i organizovali miniranje jevrejskog groblja i jevrejske opštine u Zagrebu.** Akcijom su rukovodili **Mira Marković, Veljko Kadijević i Stane Brovet.**" (1993. g.)

"Mira Marković orkestrira napade na mene i naredila je direktorima RTS da nas bojkotuju." (1993. g.)

"Mira Marković nije ni slaba ni nezaštićena, ona je siva eminencija režima. Ona manipuliše vladajućom partijom iz senke, ali vodi i kadrovsku politiku SPS i daje naloge SPS kako da deluje." (1993. g.)

"**Više podseća na Elenu Čaušesku. Zato će Slobodan Milošević morati da beži na Kipar, ili će njih dvoje ovde završiti kao bračni par Čaušesku.**" (1994. g.)

MIRA MARKOVIĆ O ŠEŠELJU:

"Umesto što se Šešelj junači po konferencijama za štampu, više bi mu pristajalo da se junači tamo gde padaju granate i gore kuće. A naročito bi mu više priličilo da umesto što u Beogradu ratuje protiv jedne žene, ode u rat u Bosnu, da ratuje sa muškarcima. Jasno mi je što Šešelj napada komuniste. Ekstremna desnica, profašistička, koju on personificira, uvek je u sukobu sa pravom levicom." (1993. g.)

"Možda je izabrao baš mene zato što partnerom ne smatra nekog muškarca od dva metra koji šeta ulicom sa pištoljima, nego mene koja sam visoka 162 santimetra i ne umem ni otvarač za konzerve da upotrebim." (1993. g.)

"Zašto Srbin iz BiH, fizički zdrav i mlad, šeta po beogradskim ulicama sa pištoljima u ruci,** kada bi mu više pristajalo da ode na neko od ratišta. **Lako je protiv mene, teško je protiv Mudžahedina." (1993.)

ŠEŠELJ O MILOŠEVIĆU:

"Sledeći zatvorenik biće Slobodan Milošević." (1990. g.)

"Milošević je dobio izbore i to je merilo njegove političke uspešnosti, i da se danas, godinu dana kasnije, ponovo izbori, Milošević bi dobio još više glasova, zbog izdaje SPO i demokrata." (1991. g.)

"Miloševićeva ličnost ima odgovarajuću harizmu, neke realne zasluge mu se nikako ne mogu sporiti." (1991. g.)

"Milošević je napravio veliku političku grešku. U dilemi sam da li da ga nekim žestokim ličnim napadom teram da pravi još veću grešku. Kod mene nema trijumfalizma, on je poklekao, ja sam ostao." (1993. g.)

"Došlo je vreme da raskrinkamo glavnog mafijaša u Srbiji, njegovo ime je Slobodan Milošević." (1993. g.)

"Milošević je krivac za spekulacije sa novcem iz primarne emisije i saučesnik u pljački štedišа "Dafiment banke" i ostalih privatnih banaka." (1993. g.)

"Milošević je sada u iznudici, teško je ranjen i od ovih rana se više nikada neće oporaviti. Ovoga puta je najozbiljnije uzdrman. I to baš onda kada je mislio da je na vrhuncu slave i moći." (1996. g.)

MILOŠEVIĆ O ŠEŠELJU:

"Najviše cenim Šešelja, jer smatram da su on i njegova partija finansijski samostalni od inostranstva, a i zato što je dosledan u izražavanju političkog mišljenja. On ne oscilira u mišljenju kao neke njegove opozicione kolege, koje danas govore jedno, a sutra drugo." (1992. g.)

("Magazin", subota 11. 10. 1997.)

Četnički vojvoda Šešelj

MIRKO KOVAČ, pet godina kasnije (Intervju)

I NAJCRNJI HOROR KORESPONDIRA SA NAŠOM STVARNOŠĆU

"MONITOR": *Gospodine Kovač, pet je godina od prvog intervjua s Vama u našem listu. Kako biste globalno interpretirali vlastito viđenje rečenog međuvremena.*

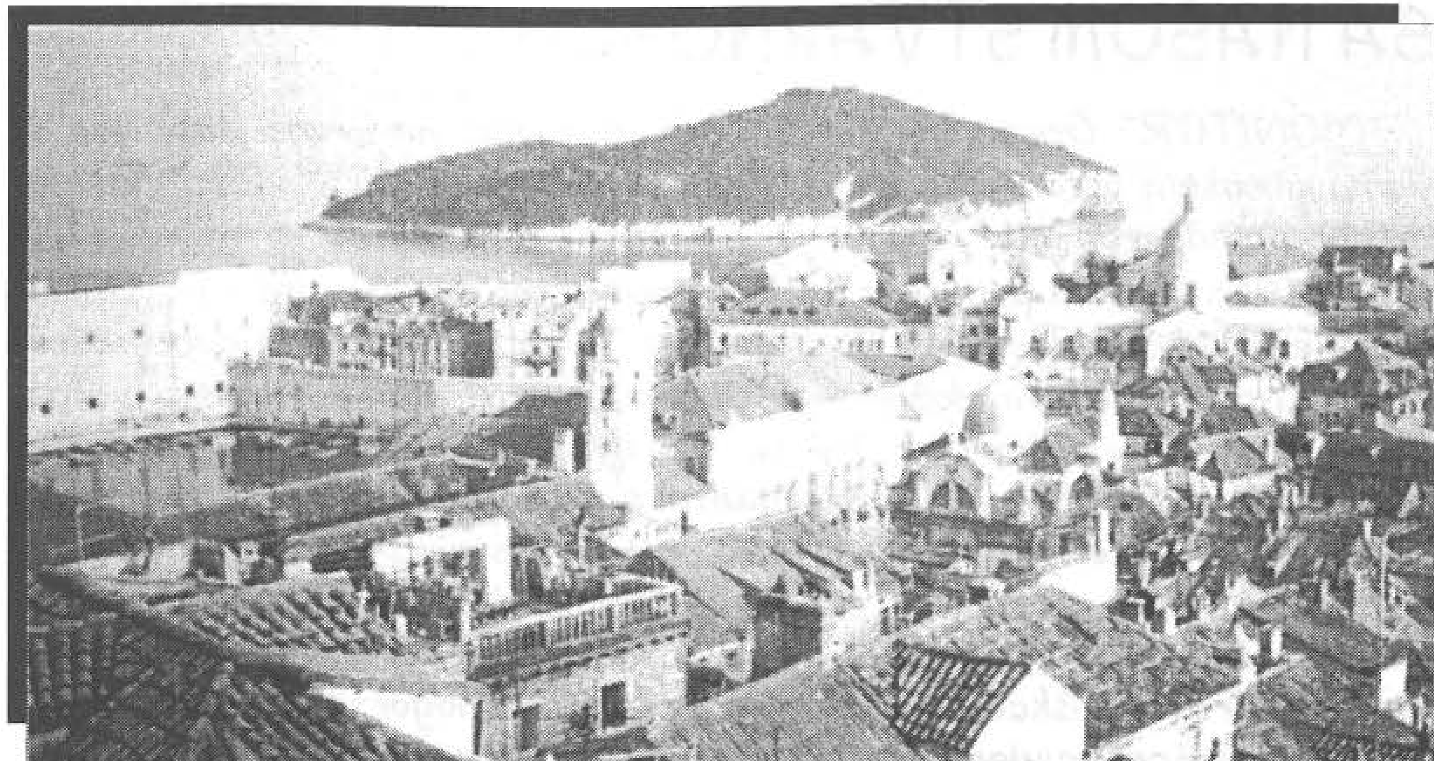
KOVAČ: *Ja sam prije svega, ili možda samo to, literata i na stvari reagujem, kako je* **Danilo Kiš** *volio reći, simpatikusom. Sve ovo što se desilo, i još se dešava, doživio sam* **i kao vlastiti poraz** *i uopšte poraz cjelokupnog intelektualnog života na ovim prostorima.* **Riječ je o apsolutnoj bijedi duha, o krahu kulture**, *o nemoći knjiga, o besmislu biblioteka, o mizeriji razuma.. Dakle, za ovo, istorijski gledano, kratko vrijeme,* **pjesnici su postali ubojice, školovani generali, majstori za masakre, ljekari antihumanisti i posve suprotni svom učenju. Sveštenici su postali ratni huškači**, *tako da nije čudo što* **crnogorskog vladiku zovu Sotona** *i što on, najvjerovatnije, više uživa u ulozi Sotone nego Božjeg stvora koji propovijeda ljubav i mir. Palo se na dno u moralnom, civilizacijskom i svakom drugom smislu. Lično sam sve ovo doživio užasno, ali sa literarnog stajališta to je zanimljivo razdoblje. Uostalom, sve naše bijede i naša zla rađale su darovite umjetnike koji su o svemu tome znali progovoriti. Ako danas čitamo "Deset krvavih godina" Miroslava Krleže, mogli bismo mirno reći da je to naših sto krvavih godina* **i da je sve ovo što se sada događa već bilo jednom ili dvaput ili bezbroj puta. Iako su naši životi ograničeni, mi smo ipak vidjeli sve što se ovdje ima vidjeti, što je viđeno i što će se još gledati.**

U svijetu, tamo gdje se piše o meni, smatraju me srpskim piscem i ja to prihvatam, bez obzira što je danas velika blamaža biti bilo šta srpsko. *U posljednje vrijeme ponegdje se piše da sam bosanski ili hrvatski pisac. Ja nemam ništa od toga, ali nemam ništa ni protiv toga!*

Parafrazirao bih jednu zgodnu misao zv. Augustina i rekao: **"Ja znam ko sam i što sam, dok me to ne pitate".**

Iako je Crna Gora pretvorena u srpsku provinciju, uvučena u rat, iako su Crnogorci počinili zlodjela u Konavlima i Dubrovniku, ipak se kod jednog dijela inteligencije i mladih ljudi javio **otpor prema varvarstvu. Dok su srpski pjesnici tražili da se ruše zvonici dubrovačkih crkvi**, *jer su navodno pretvoreni u mitraljeska gnijezda,* **dok je Matija Bećković** –

lupetao kako se u ***Dubrovniku skriva Hitler*** *(valjda je to nekakva metafora za hrvatski fašizam), i tražio da se Dubrovnik sravni sa zemljom, dotle su crnogorski pjesnici* ***Jevrem Brković ili Vito Nikolić molili Dubrovnik za oprost****. To su različite i bitne moralne kategorije.*

Dubrovnik i Lokrum odoljeli su napadima

Na sceni Jugoslovenskog dramskog pozorišta kriči ***junak Ćosićevog komada: "Jevropa je naš smrtni neprijatelj", a elitna premijerna publika plješće i odobrava****: "Tako je!" Srpsko antievropejstvo uvijek je odnosilo prevagu nad evropski orijentisanom intelektualnom manjinom.* ***Srpski nacionalizam nema nijedne zdrave nacionalne ideje****, on je samo* ***mlaćenje prazne slame o veličini****, neko beskrajno provincijalno naklapanje; i sve u svemu jedan* ***tragični košmar****.*

("Monitor", petak, 20. oktobar 1995.)

BISERI

Oni ne moraju nikoga da siluju. Srpske žene obožavaju "tigrove".

(Željko Ražnjatović Arkan, komadant "Tigrova").

Verujem da Srbi moraju da se bore, sada kao nikada ranije, da bi spasili ne samo crkvu već i sebe.

(Patrijarh Pavle).

("Republika", 1-15. juna 1994.)

Episkop banatski dr. Atanasije Jevtić na NTV "Studio B"

MILOŠEVIĆ, OSION, OPAK ČOVEK

O Miloševiću: - Miloševićeva vlast je ista Brozova. Kada je Milošević postao predsednik Srbije, Patrijarh mu je u poseti, koja je imala i druge razloge, čestitao što je predsednik, što je preuzeo dužnost. Kabinet predsednika Miloševića je objavio da mu je čestitao izbornu pobedu. To je bila čista politička manipulacija (..)

*Ne postoji skupština. Postoji jedan čovek koji odlučuje o sudbini ovog naroda. **Milošević je osion, opak čovek. Opasan čovek.** Što pre ode, biće bolje ovom narodu. **To mu je moja poruka. Kao Srbina, kao čoveka, kao monaha. Baš me briga šta će oni da kažu.***

*Neka nam ne govore da je jedini spasavajući vođa bio Broz i sada Milošević. Oni koji tako misle potcenjuju ovaj narod. Upravo zato što je sposoban i što je u momentima pokazao sposobnost, **a onda je postao izdajica srpskog naroda** - svestan sam šta govorim - jer je **produžio i produbio tragediju srpskog naroda.** Daj Bože da što pre ode da nam bude bolje (..)*

*Tuđman je čedo austrijske politike. Amerika je najobičniji brutalni izvršilac takve politike. Milošević je pristao na tu igru. Zato je po meni izdajnik. Nismo trebali da pristanemo. Mogao je na vreme da reaguje. O tome se radi. Vukao nas je stalno dalje i sve dalje. On je krahirao na svim politikama. Na politikama održavanja vanrednog kongresa partije, održavanju vojske. **Njegov poraz je i Kosovo.** Nemojte slušati one što kažu*

da je na Kosovu sređeno. Ništa nije sređeno. Nažalost, njegovi ljudi dole i dalje vedre i oblače (...)

***Prošle godine Milošević je izveo tenkove na srpsku decu. To mu nećemo zaboraviti. To se ne zaboravlja.** Hteo je da pokaže da je šef vojske. Neka izvede sada tenkove, ja ću prvi leći, jer će to biti poraz. I ovako je poraz.*

*O Arkanu: - Zna se ko je Arkan. Ne može Arkan da bude amblem pod kojim će srpski Patrijarh da ide u Svetosavsku crkvu. **Svaka mu čast što se bori tamo za srpski narod, ali ne može ni on, niti jedna partija,** a najmanje vladajuća, biti ona koja će Patrijarha da štiti i koja će njime da manipuliše.*

***O ratu:** - Pitajte one kao što je **Milošević, Adžić** i drugi, **šta su mislili kada su započinjali taj rat.** A to je bio ne samo prljav rat, nego takav rat da smo ostali poraženi i obraza koji ćemo teško oprati, osim časnih izuzetaka.*

***Sad su svi odjednom ispali mirotvorci. A ustvari su kapitulanti,** pred avnojevskim granicama. Pred avnojevskom grobnicom ovog naroda. Ove zemlje. **Izdali su Srbe u Makedoniji,** nekoliko stotina hiljada. Ni reči o njima. Pisaće u novinama feljtoni. **Izdali su Srbe u Krajini, Srbe u Crnoj Gori, Srbe u BiH. Šta će biti sa Srbima na Kosovu, Starom Rasu, severnoj Bačkoj.** Da ne govorim dalje, pitajte njih šta su mislili. Ja se klanjam pred tim mladićima, svetlim primerima.*

("MONITOR", petak, 20. mart 1992. g.)

VOJSKA U RASPADANJU

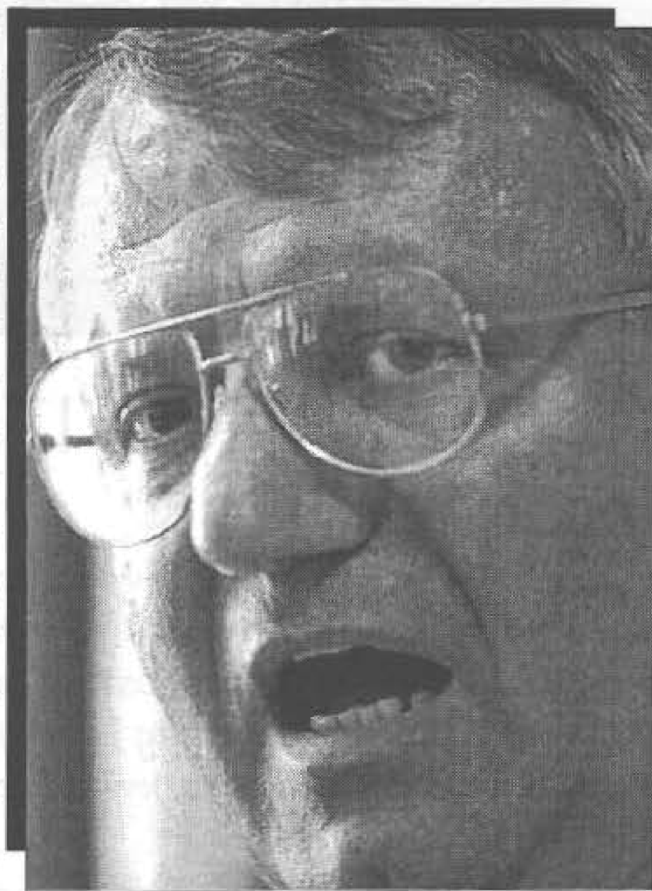
*Priče da najnovije afere u Vojsci Jugoslavije mogu nauditi njenom ugledu, lišene su svakog osnova. **Nema više ničega što bi moglo nauditi ugledu naše vojske.** Bar ovom koji je do sada imala. **Pred našim očima dugo i mučno umire organizacija koja se pet decenija izgrađivala i dograđivala na temeljima sistema koji je nepovratno nestao. Građevina je ostala ruševna, labilna i podložna raznim deformacijama.** I ranije je u JNA bilo i preambicioznih zanesenjaka, i uticajnih nesposobnjakovića, i prerušenih kriminalaca. Sada nema više niti onoga ko bi mogao da ostvari dominantan uticaj, niti ima efikasne terapije u okvirima postojećih političkih uslova.*

Teško je u ovom trenutku među državnim službenicima pronaći nesrećnijeg i nesigurnijeg čoveka od prosečnog oficira Vojske

Jugoslavije. Vredni su Ginisove knjige rekorda, jer su kao malo ko u poziciji da svoj vrednosni sistem i svoja politička uverenja menjaju bar dva puta nedeljno. **Vojska je prvo bila čuvar našeg detinjstva, kako smo recitovali svakog 22. decembra, pa je trebalo da postane čuvar srpskog detinjstva.** Taman kada je to trebalo da je snađe, postala je Miloševićeva, pa je htela da bude **Panićeva** (Milanova), pa opet **Miloševićeva**, sa tendencijom da postane **Šešeljeva**. Trenutno se još uvek traga za pravim gazdom. U čitavom tom kolopletu raznih knezova, vojvoda i njihovih ideja, običan uniformisani grešnik je morao da čuva radno mesto, misli na leđa i bokove, prikrije da mu je supruga Hrvatica ili Muslimanka, promeni prezime, slavi Božić i Uskrs, čuva se zavidljivaca, ludaka i zlopamtila, predviđa dalji razvoj događaja, tipuje na jedan, drugi ili treći generalski tim koji će odneti prevagu u vojnom vrhu. Normalan čovek to nije mogao da izdrži bez posledica po zdravlje i sopstveni moralni integritet. Nevoljna, oslabljena i nesposobnošću, neznanjem ili budalaštinama rukovodećih ljudi oslabljena vojska gurnuta je u politiku u najdubljem i najopasnijem mestu. Oko nje su počeli da se otimaju, da se grabe i tuku. **Vojska sve više postaje sredstvo za individualna razračunavanja najuticajnijih političara, a generali meta lova na krupnu divljač.** U tom smislu sudbina generala Panića se može sa sigurnošću predvideti, a na osnovu moralno - političkog profila novog načelnika Generalštaba moći će se zaključiti da li je pobedila struja **Gospodara Miloševića ili vojvode Šešelja.**

Bez obzira na ishod, pravi profesionalni vojnik Vojske Jugoslavije nema se čemu nadati sve dok se po ovdašnjim skupštinama bude psovalo...

("MONITOR", petak, 4. juni 1993.)

Vojvoda se već čudi...

Vojska u raspadanju

"JA SAM SRBIN IZ CRNE GORE"

Milika Dačević

*Četnički vojvoda iz Pljevalja, poznatiji po nadimku Čeko, "sam sobom": "**Ja radim sve u interesu srpstva.** A crnogorska vlast - u interesu manjina, da bi na taj način ostala na vlasti zbog svojih ličnih interesa. Ali je razlika između predzadnjeg i zadnjeg rata. Dosta su uzeli, i mogu da uzmu sve, al' nema đe da iznesu, jer koliko ih svi mrze, biće pobijeni, i to će im biti uzeto...*

*Obožavam Slavka Perovića, al' on nikad sebi ne dozvoljava da se sretne sa mnom... **Ja sam nacionalista Srbin. Cio je svijet protiv nas, pa zašto da i ja ne budem protiv cijelog svijeta. Nisam fašista.***

Ja sam Srbin iz Crne Gore, nijesam gedža ni Srbijanac, nit' sam Crnogorac...

Ako me ponovo uhapse, neće Milika ništa uraditi, ali oni su s tim izazvali rat u Crnoj Gori, jer ja narod ne bih mogao da obuzdam...

Ne simpatišem Marovića. Svi iz DPS su protiv radikala, i ja sam protiv njih.

("MONITOR", petak, 25. jun 1993.)

"OVO JE MRAČNO VREME..."

Ivana Stefanović

Mi živimo u "istorijsko vreme". **Ovo je po definiciji "mračno vreme". Sada preživljavamo ono što će jednom docnije biti predmet istraživanja i teorijskih rasprava. Zanimljivih, vrlo zanimljivih. Muzičari danas rade uprkos svemu. Uprkos depresiji, uprkos neimaštini, uprkos omalovažavanju i - nažalost, uprkos fatalno dominirajućem duhu primitivizma**, kaže u "Politici" beogradska kompozitorka.

("MONITOR", petak, 4. juni 1993.)

"SRBIJO, TVOJ PLESAČ JE SMRT"

Mirjana Bobić-Mojsilović

VAŠAR U NEBESKOJ SRBIJI

Mistifikacija Vidovdana

Kada glas **Baje malog Knindže**, novopromovisane zvezde ratnog etno-patriotskog-pop-folka zagrmi sa radija ili televizije, u pesmi u kojoj se sa osmehom peva nešto u stilu "**u meni gori neka čudna vatra - zaklaše nam popa, a mi njima fratra**" ili tako već nekako, i mnogi se slušalac u Srbiji i srpskim krajevima tome nasmeje, onda se mora govoriti o **fenomenu nove Srbije**, čije obrise i takozvanu težinu opisuje na svoj način i čuveni Baja.

Nova Srbija koja viri i džiklja iz svakog tračka takozvanog života, predstavlja koliko arhetipsku sliku vaskolike regresije, toliko i sublimat i kičersko-pornografske esencijalnosti svega onoga što se u najširem smislu podrazumeva pod pop-kulturnim fenomenima. Uključujući, razume se, i politiku. Ili upravo polazeći od nje.

Dok ovo pišem, noć polako ulazi u **Vidovdan**, najznačajniji dan srpske istorije , **dan koga Srbija danas, čini se, proslavlja više nego Srbija ikada ranije. Mistifikacija tako velikog istorijskog datuma** i njegova dupla upotreba - jednom kao **kosovskog Vidovdana iz 1389**. a zatim njegova politička **reciklaža šest stotina godina kasnije**, sa novokomponovanim istorijskim i političkim značenjem, predstavlja verovatno **najgabaritniji dokaz postmodernog kiča, koji je ove predele snašao.**

Pišem ovo u predvečerje Vidovdana, očarana otkrićem tako zanimljive pojave. **Nova Srbija, u kojoj Baja mali Knindža uživa slavu populističke zvezde**, nova Srbija paradoksalnih spektakularnosti, nova Srbija, izgleda slavi svoj Vidovdan od pre četiri godine, dan kada je proglašeno da joj se dogodio narod, dan kada je vođa održao svoj najspektakularniji govor u karijeri, dan kada su u prestonici srpske memorije krunisane, uz buku helikopterskih elisa i skoro milionski auditorijum in vivo, **sve pobede nove Srbije**, koje su potom dovele do ovde: do nove knjige Mome Kapora o šezdesetak nedelja blokade.

Priča o vaskolikom kiču

*Kog Vidovdana se sećamo ovih dana - onog **Lazarevog** ili **Miloševićevog**, ili su oni neobičnim i zamršenim koncima naše slabe kolektivne memorije neraskidivo povezani? Jer je prosto neverovatno kako se ovde istorijski događaji i kulturno politički trendovi lako zaboravljaju. Slušam Toma Vejtsa, pijem poslednje zalihe neskafe sa surogatom mleka, **pišem o našem vaskolikom kiču**, razmišljam kako da proslavim rođendan bez brašna i šećera i torte i bez prijatelja, koji mi već odavno pišu razglednice iz celog sveta i gledam, gotovo da zurim u "Bitku za istinu" specijalno izdanje "Politike" od pre nešto više od četiri godine, koje se prostrlo na stolu ispred mene.*

*"**Narod je ispisao svedočanstvo svog vremena**" ogroman je naslov iznad fotografije koja prikazuje decu, omladince i mlade radnike, rečju narod Srbije, na nekom od čuvenih mitinga, sa Titovom slikom u ramu, u prvom planu, i parolama o doastojanstvu i slobodi, u drugom. Narod je ispisao svedočanstvo svog vremena, a bilo je to vreme "Odjeka i reagovanja", ili još bolje - **godina raspleta koje su nas, posle, dovele u ovakav zaplet**. Socijalistički zavez Beograda izdao je proglas u kome tvrdi "Naša snaga je u humanosti, radu i stvaralaštvu, u titovskoj odlučnosti. Dvomilionski Beograd, grad bogate revolucionarne misli i akcije dokazao se kroz ratove, revoluciju i izgradnju kao grad svih naroda i narodnosti Jugoslavije. Grad heroj čiji je simbol Pobednik, uvek je u istoriji stvarao nove, humanističke vrednosti. To nas obavezuje da steg slobode i jedinstva nosimo još odlučnije. To i znamo i hoćemo. Kosovo ćemo rešiti. Ustav Srbije promeniti i reforme izvesti! Drugog puta nemamo sem da uspemo! Jedino je narod odgovoran pred sudom istorije, a rukovodstvo pred narodom. Živela jedinstvena SR Srbija! Živela SFRJ! Živelo bratstvo i jedinstvo!"* Novembar 1988.

"Oj Srbijo ne brini se više - znaće narod ustav da napiše"

*Na susednoj strani, mnogo mršaviji i mlađi nego danas, **Slobodan Milošević** poručuje "**Da pretke ne obrukamo, da potomstvo ne razočaramo**", a u nastavku sve sami odjeci i reagovanja pod veštom i spretnom palicom dr **Živorada Minovića** i ekipe SANU, popunjeno i dopunjeno parolama sa mitinga kao na primer "**Slobo, Slobodane, naše rosno cveće, ceo narod za tobom se kreće**", "**Ne treba nam ugled u svetu, a poniženje u sopstvenoj zemlji**", "**Jugoslavijo, otadžbino naša, zar mi nismo tvoji**", "Borci, budite opet u prvim redovima", "**Plava bluza i opanak, boriće se za opstanak**", "Sve za obraz - obraz ni za glavu", "Miting, miting.*

*miting, oružje samoodbrane naroda", "Foteljaši - gde vam je narod?", "Ne dozvolite da nam se svijet ruga", **"Dosta ste nas krali i pljačkali"**, "Ovo je borba ljudi sa neljudima", "Ako nam uzmete parole - ostaće nam motke", **"Oj Srbijo ne brini se više - znaće narod ustav da napiše"**, "Sram vas bilo", "Izdajnici naroda - sudiće vam narod", "Nećemo sa genocidom u 21.vek", "Imamo struju, imamo vodu - imaćemo i slobodu" i tome slično.*

A ovako je 9.septembra 1988. govorio predsednik Milošević: "Kod nas u društvu koje je postiglo najviši nivo demokratije za koju čovečanstvo zna (!) *- koja se zove i smatra samoupravnom, izražavanje i poštovanje volje naroda, građana i radničke klase, trebalo bi da bude svetinja.* ***Nema ni jedne volje starije, preče, opravdanije nego što je volja radničke klase, radnih ljudi i građana.*** *U Srbiji smo tu volju čuli, i jednostavno, rukovodstvo nema nikakav drugi zadatak nego da tu volju poštuje i sprovodi. I mi to činimo.. Rukovodstvo Srbije nema drugi zadatak nego da se izbori za ostvarenje zahteva svojih građana, radničke klase i komunista. Da u svemu bude uz građane i radne ljude.* ***Ako ne bi tako radili, u demokratskim zemljama bismo bili suspendovani, promenjeni, a u nedemokratskim bili bi u sukobu sa svojim narodom: narod bi se borio za novi poredak, za nove ljude, a postojeće rukovodstvo bi nastojalo da narod ućutka, zastraši i drži ga u pokornosti".***

Upotreba naroda (kome je na vreme rečeno da će jedino on biti odgovoran pred istorijom!) tako je postala opšte mesto političkog kiča nove **"antibirokratske revolucije"** koja je revolucionarno promenila kodove političkog ponašanja na ovim prostorima, potom je promenila jezik, manire, kriterijume i sistem vrednosti, a svekoliki populizam "društva koje je postiglo najviši nivo demokratije za koji čovečanstvo zna", kako je to u komunističkom duhu shvatao predsednik Srbije, zloupotrebljene floskule "narod" se sa čisto političkog i ideološkog terena, polako, ali sigurno, smeštao u sve pore života.

Kič - izvor Miloševićevog uspona

Sa stanovišta kulturološke analize gotovo da nema apsurdnije slike: divan dan, baš ljudski lep i zatim besprekorna reka ljudi ispred šubera zatvorenog i praznog fudbalskog stadiona i zatim se pojavljuje debela žena zadavljena zlatnim lancima, ogrlicama i brzletnama, sa narandžastom kosom i u urlik roza haljini od satena, koja mrzovoljno i sa visine deli svome narodu neke papiriće, preko kojih će narod koji nikada nije hteo da se sagne, osim kad je u pitanju njen šuber na blagajni, da podigne svoj

novac. Sve se to događa u zemlji u kojoj su se pevali slogani, prvom čoveku Srbije, koji je usto i bankar, po zanimanju.

Što bi rekao Lešek Kolakovski, u svojoj religijskoj fazi - razume se, čemu služi istina - osim što je posedujemo?

Iz tog galimatijasa uzroka raskošnih za opis, sa ove male vremenske distance koja se u ovdašnjim uslovima već ispostavlja kao istorijska, teško da je moguće izabrati najadekvatniji - tačnije onaj koji bi najbolje ***odslikao genezu svih ovih političkih, ekonomskih, moralnih, estetskih i nadasve kulturnih fenomena koji su nas poseljačili i unakazili preko svake granice izvesnosti.***

Kič - izvor Miloševićevog uspona

Ako je, naime, prvi čovek Srbije ušao u politiku kao do tada neviđeni govornik, koji se svome narodu obraćao jasno i nadasve glasno, sa nepodnošljivom demagoškom lakoćom i uveo potpuno novi stil političkog ponašanja, dajući mu izrazito individualistički pečat, sa vokabularom koji nije suštinski bio različit od tipičnog komunističkog, onda je njegova intonacija bila ono što je tom prepoznatljivom ***novogovornom kiču prepunom gotovih klišea o narodu, pravdi, demokratiji i vlasti svih za sve, dala tako potrebnu svežinu. Ta je intonacija i taj je način, apsolutno analogan u ikoničnom smislu,*** *u smislu utisaka, potonjem stavljanju crvene ruže na predizborni plakat SPS-a uz poruku "****Koga još od cveća boli glava?****"*

Izgleda da je kič *kontekst iz koga je čitavo novo doba, ili era nacional-socijalističkog uspona Miloševićevog političkog ega,* ***bio izvor ili bar savršeno pogodno tle za bujanje svih ostalih varijanti i podvarijanti kičerskog koncepta,*** *ma kako danas on zastrašujuće*

izgledao, novog srpskog kulturno-političkog bića. Iako u njegovim obraćanjima naciji nikada nije bilo ni traga bilo kakvoj "zašećerenosti", već naprotiv - samo rigidne jednostavnosti i svima razumljive demagogije osvežene patetičnim udarcima po nacionalnoj samosvesti, ponosu i časti, efekti koji su se merili nepojamnim količinama suza oduševljenja, igranjem stotina hiljada decenijama ulupavanih srpskih srdašaca, te eksplozijom kulta njegovog jedinog ovekovečenog osmeha na plakatima koji su do pre dve godine ukrašavali maltene svaki beogradski taksi i svaku beogradsku piljarnicu, bili su nedvosmisleno roza.

"Vi ste gospodine Miloševiću, esencija Srpstva"

*Udruženo, nešto docnije, sa bosiljkom i kandilom, te heklerajem srpskih intelektualaca koji su kadili tu idiličnu sliku, pronalazeći u sebi čak i ganutljivost za lepotu njegovog imena, **ličilo je to na sliku oltara svake nove grčke provincijske crkvice**. Nebo je, razume se, bilo uvek vedro i plavo.*

*Između udvoričke poezije, iz čega će ostati u sećanju ono "**Mlad, lep govornik sa suncem u kosi**", panegirika u stilu "**vi ste, Gospodine Miloševiću, esencija srpstva**" i bestidnosti govora, takozvane jezičke pornografije, uopšte nije bilo daleko. Naime, postoji neka tajna, ali "zato ništa manje logična, veza između toga i potonjih, saqvremenih skupštinskih rasprava u kojima se govori o tome ko je jahao popa, a ko "nema muda", a ko treba da ide u žigolo klub i ko je strejt, a ko je seksualno uvrnut.*

*Takozvana politička i jezička izravnost prvog čoveka Srbije i "kulturne figure kakvu je Srbija čekala pedeset godina", samo je utrla put pojavama u srpskom političkom životu, kakve su gospoda **Šešelj, Bidža Budimirović**, ili gospodin **Arkan**. Hoteći da svome narodu bude razumljiv i blizu, predsednik Milošević je prvi posegnuo za konkretnim izrazima kao što su "**ludaci**" kojima je častio političke oponente iz opozicije. Njegov najbolji učenik (koji ga je i prestigao) u oratorskoj veštini, gospodin Šešelj se po tome veoma približio svome narodu. **Dafininom** narodu.*

*Miloševićevom narodu, koga je proces slobizacije samo pripremio za proces šešeljizacije. **Šešeljizovana Dafina** tu se uklapa savršeno, poput gipsane statuete Amora, u bašti ruža Nove Srbije. **Baja Mali Knindža koji je u pesmi "zaklao fratra" sasvim je logična, ali zato ništa manje drastična pojava.***

***Uostalom, odnos prema religiji, ma kako se danas svi pomno krstili, sekli slavske kolače, i uvažavali patrijarha Pavla, samo je jedan od dokaza globalne obestiđenosti nove Srbije**. Sasvim prirodno da se ovde*

sluša i peva pesma u kojoj su oni nama popa, a mi njima fratra, ako se zna da je, ne tako davno, dok je još postojala Jugoslavija, na konkurs za izgradnju robne kuće "Slovenijalesa", u porti crkve Svetog Marka (!) na Tašmajdanu, od 56 prispelih radova beogradskih arhitekata, samo u dva projekta crvenim flomasterom bilo precrtano mesto gradnje nove robne kuće i projektovana ograda oko crkve! Svi ostali su se lomili, da li da robnjak bude od stakla i čelika ili od betona! Projekat je iz sada nebitnih razloga propao, ali mora da je i sam Bog tu umešao svoje prste, grozeći se nad tom srpskom, uslovno-postmodernom, neodgovornošću.

Možda baš zato patetika oko izgradnje hrama Svetog Save i njegova potonja obredna funkcija u novokomponovanom srpskom političkom životu, bila tako značajna.

Međutim, nikako se u ovoj analizi ne bi smela zanemariti ***opcija smrti****, koja je jedno vreme filozofski, kao nekada srpske akademike pojava Slobodana Miloševića, a sada i stvarno* ***opsedala sve potočiće javnog života "nebeske države." Povratak prošlosti i tradiciji odavno je prešao granice prirodne nacionalne žeđi*** *naroda koji je bio odvojen od svoje tradicije i istorije, pa smo najedared počeli "da pijemo vodu u kojoj je okupan mrtvac" ako sam dobro citirala izreku čuvenu izreku srpskog pisca. Otkopavanje starih jama završilo se kopanjem novih, završilo se novim crnim maramama i grobovima i nesrećama i ranjenicima i "praznim nogavicama", kako je to opisao* ***Ljubomir Simović****, a eho je bila čuvena izjava jednog novog poslanika da je* ***"najljepše poginuti za otadžbinu", pošto to čovek zna iz ličnog iskustva.***

"Rat se najbolje vodi onim što imamo između nogu..."

Zavodništvo smrti, zloupotreba osećanja masa, stvara novi dijabolični kič u politici. Kult smrti, patnje i naročito žrtve s jedne strane, a s druge ruže i "Tako treba" i ćosićevska definicija junaka i pobednika na Skupštini Republike Srpske, i šarloovska lakomislenost bivšeg Milana Panića*, i povorka prototipova za nove stripove takozvanih misterioznih ličnosti, kultnih junaka iz rata, i volšebna iskrenost bivših špijuna i Kosovaca i vojnih obaveštajaca po medijima, i ministri u apsani koji se žale "samo na male porcije hrane u zatvoru", i narod na telefonima za uključenje u kontakt programe svih vrsta, i* ***najezda proroka-prevaranata koji sa televizije poručuju o smaku sveta i smrti*** *u porodici nesrećnog gledaoca, i nepregledni izbori za miss, i* ***policija koja mlati narod koji je jedini odgovoran za svoju istoriju****, i lideri opozicije u zatvoru, i anonimni konzilijumi, i inflacija kosmičkih razmera, i televizija sa*

ratnim slikama i **apelima za povećanje nataliteta, jer se rat najbolje vodi onim što imamo između nogu**, i nova desnica, i kobajagi nova levica, i **fašizam, i kriminal, i glad, i embargo**, i krotkost ponosnog naroda koji se, još uvek, nije spremio na raspravu o dobrovoljnom robstvu. To je to.

Etno-kič, ili neumerena potreba kolektivne istorije za pozlatu postupaka dnevne politike , za neverovatni melanž potrebnih konotacija, lako je, od miline i osećanja nacionalne ganutljivosti prema dugo zatomljenim istorijskim vrednostima, **izmamio iz srpskog naroda ono što u njemu dugo čuči**, nešto kao emotivna, nešto kao psiho-socijalna kategorija: **psovanje i jezička pornografija** najednom se poput jezgrovite ruže ispupoljilo u bašti novog srpskog kulturnog bića.

SILOVANJE – najjače propagandno oružje u ratu

Uteran u rat protiv svih, prosečan srpski duh se, između ostalog, **latio najbližeg mu oružja koje čuči u jeziku, a to je psovka**. Pred diktatom trenutka koji glasi "sve je dozvoljeno", u srpskom se javnom i privatnom rečniku psuje kao nikada, valjda pre toga. Novine su prepune lascivnosti, **nekog sumanutog erotskog divljanja u jeziku**, od čega možda, najbolji primer, pored onih čuvenih u Skupštini, može da bude da je, na primer ugledna "Borba" štampala **novogodišnju poruku Željka Ražnjatovića - Arkana neprijateljima Srba u Hrvatskoj**, koja je doslovce glasila: "**Jebaću vam oca i majku**", a da se negde na tom tragu može uočiti čitava povorka verbalnog seksualnog čerečenja, koja je u javnom jeziku nove Srbije, postala nešto kao opšte dobro.

Između ratničko - patriotskog duha javnog mnenja koje psuje, i arhetipskog inata zatvorenog plemenskog društva prema svemu što se razlikuje, od mitološkog značaja srpske istorijske veličine do pornografskih rasprava o nadasve čuvenoj srpskoj seksualnoj izdržljivosti, do silovanja kao jednog od najjačih propagandnih oružja u ovom ratu, izgleda da nema nelogičnosti. Pojavu prate dva neraskidiva fenomena-kult novog junaštva, pojava živih primera srpske hrabrosti, neustrašivosti, jačine i ludosti - ljudi kojima metak ne može ništa, dakle novi čovek koji se meri samo sa sebi ravnim mužjacima, i kult nove žene koja treba da, kao primarno rađa decu novom čoveku... "**Samo onda kada broj kolevki bude stalno nadmašivao broj mrtvačkih kovčega, moći ćemo s radošću gledati u bolju budućnost...**"

Insistiranje na novoj porodici, s jedne strane, i opšta pojava pornografije na televiziji sa specijalizovanim kanalima koji u domove "nove Srbije" dovode ne samo starlete poput izvesne **Vendi** i njenih

porno-pacijenata, nego pravih hard-core pornića, koji pornografsku imaginaciju iz jezika sada besprekorno vizuelizuju, jesu dva kraka iste srpske batine.

Ako je brada, u komunizmu simbol slikara i umentika opšte klase, danas postala isključivo ideološki znak sa jasnim reminiscencijama na četnički pokret, onda se beli luk kao novi ideološki parfem, danas, po svome esencijalnom značenju može poistovetiti sa slikarstvom i kletvama (kletva je danas postala sinonim za propagandnu poruku, *zauzela je mesto slogana!)* **Milića od Mačve.** *Etno kič dostiže svoju kulminaciju ne samo u zloupotrebi ili nagomilavanju takozvanih parasimbola, koji su se načičkali između srpske zemlje i srpskog neba, poput slepih miševa.*

"Srbijo, tvoj plesač je smrt..."

Pretraga u novoj demonologiji, bila ona televizijska ili "umetnička", u stihovima Bože Vučurevića na "Dnevniku", novi desetarac u "poeziji", ili na slikama nove nacionalne osećajnosti, uz novu upotrebu Isusa Hrista i Belog Anđela kao superstarova novokomponovanog srpskog kempa, sve bogato potkrepljeno "dokazima" o hodajućim demonima, Nečastivima, sotonama i vampirima, jeste-koliko uzrok toliko i posledica patološke, pedesetogodišnje ideje da je **život bez neprijatelja gotovo nemoguć.**

Izdaja i izdajnici postaju tako drugi kraj priče o superherojima i tom se kultu, bogato opervaženom novom zloupotrebom patriotizma, nema šta dodati. U tom galimatijasu novih kodova "nove Srbije", i onoga što je nama naša borba, sa svim odjecima i reagovanjima dala, može se razabrati zastrašujuća milina nesklada između stvarnosti i utopije: između ideje nove objektivnosti koja se poziva na moralnog čoveka i pravog Srbina, stvara se uzbuđujući šok kontrasta: **država laži stvara podržavljenu laž u kulturi, poznata je teorijska faza, u mitologiji junaštva i praksa nasilja, favorizuje novi koncept glajsšaltunga.**

Ima nečeg neodoljivo erotizirajućeg u dičenju svojom prostotom ("Možda sam primitivan, prost" kako kaže ona pesma) u kojoj melodramatičnosti nikad nije nedostajalo. I patetike, u kojoj se prostota i dobrota zauvek povezuju u istu značenjsku ravan, po sličnoj komunističkoj propagandnoj dihotomiji "siromašan i pošten", tako psihodrama jedne nacije postaje libreto za politička artefakta i artističku politiku, u kojoj sve liči na kabare. Ili na "Kabare". **"Srbijo, tvoj plesač je smrt".**

Zapovednički optimizam sa televizijskih ekrana i političkih govornica sa početka ove priče otvoreno nastupa u svojoj nepodnošljivoj kič

varijanti, i kič postaje nosilac ideoloških ideala, pogotovo ako se uzme u obzir činjenica **da je u Srbiji danas, nacionalno uzdignuto na nivo ideologije.** Uostalom, nacionalno mesijanstvo kao nezaobilazna ketegorija današnjice može se videti na bilo kom planu, ali je možda najbolji primer savršenog političkog kiča, upravo **pojava čoveka na srpskoj istorijskoj pozornici, čoveka koji je besprekorno igrao svoju ulogu, a da nikada nije nogom kročio u Narodno pozorište, kako je to, sa žaljenjem konstatovao Velimir Lukić**, nekadašnji upravnik te najznačajnije institucije srpske kulture.

"Prostački, ali omamljujuće - za novog srpskog kulturnog monstruma"

Simulacija života, taj takoreći postmoderni kontekst oličen koliko u modi kao političkom znaku - od čuvene Mile Štule u maskirnoj uniformi na "Dnevniku" do hipi mode ovoga leta po ulicama Beograda, ili do dendi trenda Nove desnice utemeljenog na eleganciji sa starih razglednica dopunjene nezaobilaznim srpskim modnim znacima, do "nepristojnih" vapaja kulturne elite da je klasična muzika proterana sa televizije i radija zarad pogubne prijemčivosti i omiljenosti narodnjaka, predstavlja novi eskapizam, ili beg od stvarnosti koja ni izdaleka ne odgovara postavljenim ideološkim, političkim i kulturnim parametrima.

Zona imitacije prekriva takoreći sve čega se dotaknemo, bez obzira da li se radi o medijima, umetnosti, propagandi ili onome što se naziva "stil života".

Eksplozija narodnjka odvija se paralelno sa eksplozijom bizarnih likova u vidu poslanika u našim skupštinama, i ta se simbiotska veza gotovo ni sa čim ne može uporediti. Pošto je rok end roll umro, pošto je **zabavno postalo narodno**, a radost i opuštanje naroda pred novim pobedama koje ga tek čekaju, postalo **primarni zadatak "inženjera naših duša"**, haranje novokomponovane narodne muzike, te njena hibridizacija sa svim postojećim muzičkim izrazima, jeste sublimat onoga što bi se uslovno i posprdno moglo nazvati "Die neue Serbische kunst", kako stoje **brushalteri opervaženi šljokicama na obnaženim grudima narodnih pevačica**, koje su u našim uslovima postale ono što su top modeli kao Sindi Kroford i Klaudija Šifer za svet, tako ta muzika stoji kulturnom biću Srbije danas. **Prostački, ali omamljujuće.**

Narod, kao presudna kategorija, bira takvu muziku, bira takvu politiku i bira takav život. Nova era, započeta neviđenim populizmom na ulicama srpskih palanki, sa transparentima, i njihovim docnijim seljenjem u, do tada najugledniji, srpski dnevni list, u "Odjeke i reagovanja", **rušenje**

čitavog pređašnjeg sistema vrednosti, te mehanička zamena jednog predznaka novim, porodila je novog srpskog kulturnog monstruma koji se, ugojen, jednako treska omamljen orijentalnim zvucima trbušnjaka, i ledenim naređenjima za povratak tradiciji iz koje nas, svojim tužnim i zaprepašćenim očima gleda Beli Anđeo.

Zato Baja Mali Knindža jeste zvezda danas. Između njega i ostalih pop-kulturnih pojava koje su pomenute, nema bitne razlike.

U 21. vek ući ćemo tramvajem, i to baš onim čija čija je okretnica napravljena umesto one robne kuće SLOVENIJALESA, u porti crkve Svetog Marka.

("DUGA" 16. jula 1993.)

Milan Prodanović

VANDALIZAM U SLUŽBI NACIONALIZMA

Mnogi spomenici kulture oštećeni su ili srušeni ne bi li se teritorija očistila i od "tuđih" simbola. Revitalizacija i obnova biće moguća tek u miru i uz pomoć međunarodnih institucija kulture, ali će pre toga morati i da se objasni zašto su spomenici uopšte rušeni

Kada nam se domovina raspukla po nacionalnim šavovima, njene institucije, pa i one zadužene za spomeničku baštinu, našle su se u procepu: da li se prikloniti vrednostima kičerskog nacionalizma ili pristupiti kulturnoj baštini kao ambijentalnoj vrednosti slojevitog identiteta i kompleksne simbolike. **Galama oko "svojih", ponekad samo crvotočinom nagriženih ikonica, zaglušila je istovremeno miniranje "tuđih" spomen - građevina i kompleksa, pa i onih takozvane "nulte" kategorije.**

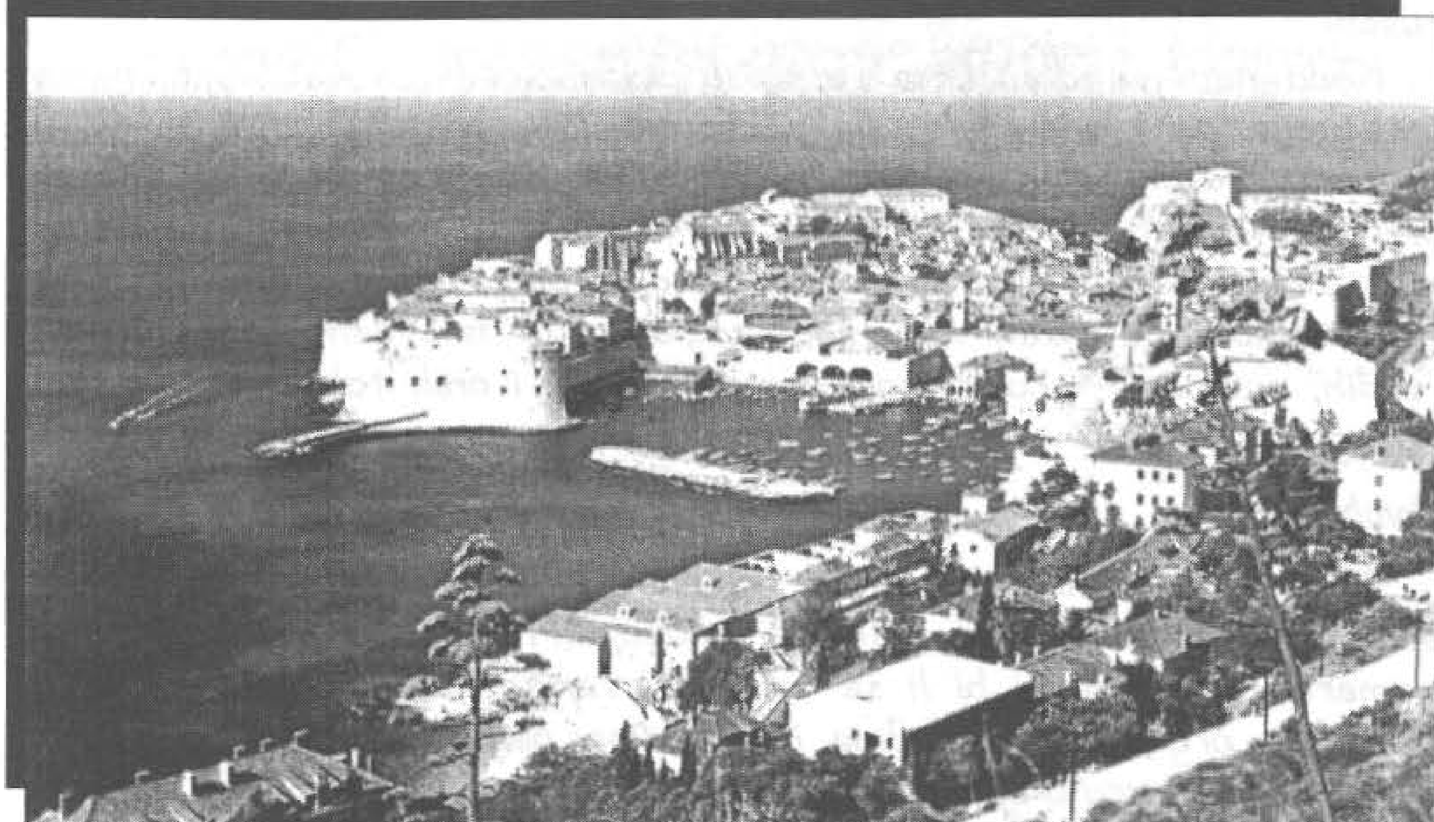
Bombardovanje

Masovnim bombardovanjima civilnih ciljeva oštećeni su mnogi spomenici i spomenički kompleksi (uključujući i one i z NOB-a), mnogi su namerno minirani ne bi li se "očistila" teritorija od "tuđih" simbola. Evropske organizacije, vladine i nevladine, nemoćne poput zabrinutih grupa i pojedinaca u zemlji, očajne oko uništenja kulturne baštine, mogle su samo da se solidarišu sa osudama čina uništenja arhitektonskih i prirodnih dobara integralnih delova evropske baštine. Preporučeno je sabiranje ostataka, evidentiranje oštećenja, rad na postojećoj dokumentaciji, prikupljanje snimaka postojećih planova i drugi poslovi koji bi olakšavali predstojeću temeljitu rekonstrukciju.

Dubrovnik

Svakako su medijski najpublikovanija **oštećenja Dubrovnika, srednjovekovnog i renesansnog spomenika, urbanog jezgra na listi UNESCO-a** (ako za trenutak i zanemarimo monstruoznost ratne strategije grada taoca, gušenog isključivanjem struje, vode, snabdevanja), oštećenja artiljerijskom vatrom sa mora i kopna i minobacačkim projektilima, bombardovanjem najviše hotela i predgrađa, ali ni staro

jezgro nije pošteđeno. Od nenadoknadive štete je uništena kamena rezbarija i ornamentika kapitela, recimo u franjevačkom samostanu Male Braće, zatim uglačani pod Straduna, mnoga druga oštećenja od rasprskavajućih granata, teško popraviva u kamenu. Devastirana ruralna arhitektura po Konavlima, zatim povrh Rijeke Dubrovačke, izaziva pažnju grupe mladih dubrovačkih ahitekata (među kojima i bivših beogradskih studenata) koji obilaze porušene zgrade i svaki stari klesani prag, stub, kapitel, dovratnik, odvajaju ih, vrednuju i beleže u pripremi za ponovnu ugradnju. Trenutna međunarodna pomoć, na primer u crepu, teško da se uklapa u potrebe celovite i integralne revitalizacije.

Dubrovnik sa svjetlije strane

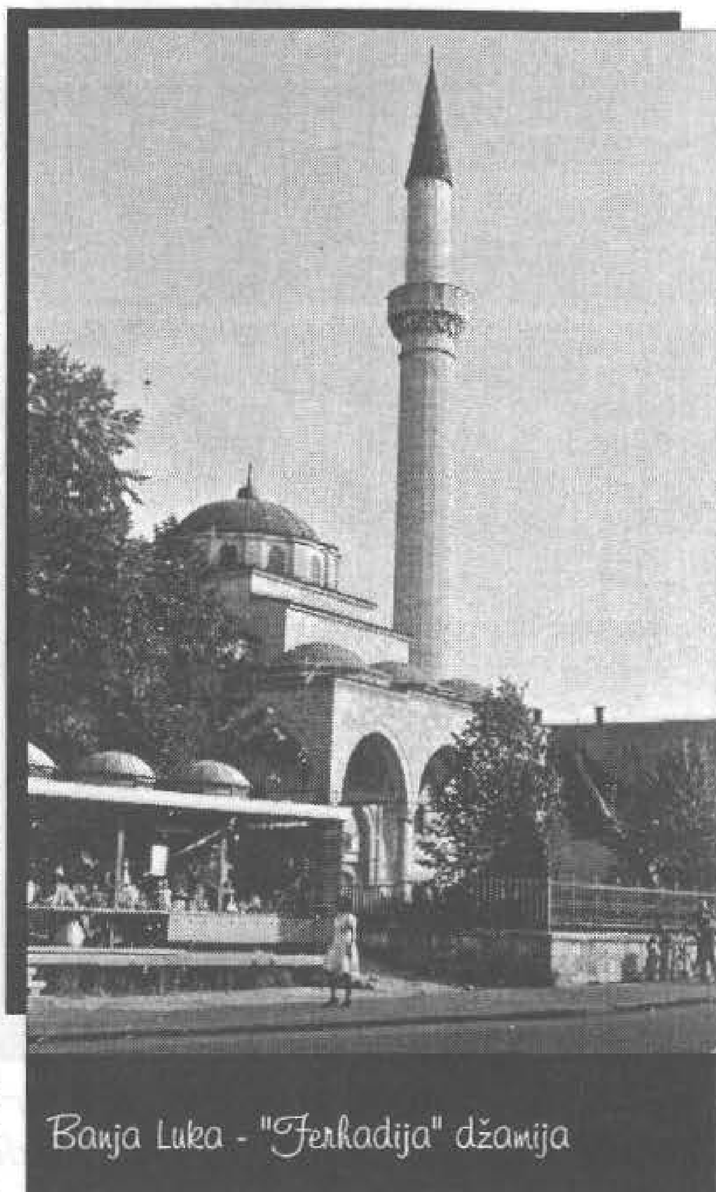
Foča

Aladža džamija u Foči (izgrađena 1550. od graditelja Ramadan Age, učenika mimara Sinana, koji je tada već 11 godina bio glavni arhitekta carstva), minirana je tokom 1993. po kazivanju očevidaca tek u drugom pokušaju, od prvog su stradale sve džamije u Foči, a od drugog namenjenog samo Aladži, *od ogromne količine eksploziva svi su prozori u Foči poprskali. Zidana od pravilnih klesanaca od sedre, mekog kamena koji dozvoljava lako i pravilno rezanje i sa krečnjakom zidanih minareta, stubova, portala, mihraba i mahfila. Klesari su dobro poznavali stilske elemente rezanog arhitektonskog dekora. Narodno predanje govori da su*

klesari dovedeni iz Azije, ali drugi primeri govore i o domaćim klesarima iz primorja. Sedra je iz kamenoloma kod sela uzvodno uz Ćehotinu, a za ploče podova "muljika" krečnjak iz okoline.

Banja Luka

U Banja Luci su se oko **Ferhad pašine džamije (Ferhadije) s kraja 16. veka (kao i Sofi Mehmed pašine džamije), formirale čaršije po dve na suprotnim obalama reke Vrbas** vezane međusobno mostovima, oformljujući dve spomeničke celine, Gornji i Donji Šeher, koje **sa rekom čine urbani identitet Banja Luke.** Ferhadija je miniranjem srušena tokom 1993., a pretpostavlja se da je nešto od autentičnog materijala sačuvano za njenu obnovu, ali pored postojećih brojnih fotografija u arhivima, pretpostavlja se i druga brojna dokumentacija koja bi omogućila temeljnu rekonstrukciju.

Banja Luka - "Ferhadija" džamija

Vukovar

Stari barokni centar Vukovara, grada austrougarske granice (u punoj zavisnosti od spahijske porodice Eltz, čiji je Karlo Filip Eltz bio nadbiskup u Majncu i knez izbornik nemačkog carstva, a posle kupovine vukovarskog feuda 1736. za 175. 000 zlatnih forinti dobio grofovsku titulu, imao 87. 708 jutara zemlje i 35 naseljenih mesta uključujući Vukovar). Građani, zanatlije i trgovci, Srbi, Hrvati, Mađari i mnogi drugi, jer građanska, odnosno cehovska pravila nisu obraćala pažnju na nacionalnost, sa spahilukom su sklapali urbarijalne ugovore. Putem paušalnog novčanog otkupa dobijali su pravo na održavanje vašara i pijačnih dana, putem zakupa su im prepuštene krčme, mesnice i ribolov. Oštećene znamenitosti grada u ovom ratu uključuju barokni centar, kompleks dvorca Eltzovih i druge celine, na lokalitetu Dudik postojao je spomenik žrtvama fašizma, delo arhitekte **Bogdana Bogdanovića. Grad je bombardovan nerazumljivo velikom količinom artiljerijskih granata,**

spomeničko tkivo znatno oštećeno, ali prava revitalizacija biće moguća tek po uključenju u Evropski kulturni prostor.

U danima raspamećene moći

Ovih nekoliko ilustrovanih primera nastradalih spomenika diljem naše bivše domovine, samo kao skica predočavaju problem i posao koji očekuje restauratore. Revitalizacija i obnova će biti moguća tek u miru, ali ***obnova, to je već svima jasno, biće moguća samo ponovnim vrednovanjem, ali po kriterijumima evropske kulturne baštine****, pošto su oni očigledno izostali iz postojećih institucija (iako je Jugoslavija bila aktivan član UNESCO-a, i na pragu članstva u Savetu Evrope). Međutim, kada se zatraži pomoć za obnovu, ekspertsku i drugu, a bez nje svakako neće moći, ili je besmisleno, prvo će morati da se objasni zašto su spomenici uopšte rušeni.*

("REPUBLIKA", 1-15. jun 1994.)

BJEŽAO NA PRVI PUCANJ

Branko Lainović

Komandant Srpske garde i momak koji je **Radomana Božovića** *izbacio iz jednog novosadskog restorana vukući ga za uvo, razočaran je srpskim rukovodstvom u Bosni i Hercegovini:*

*- **Glupa, primitivna, vlastohlepna politika koju vode kreature poput Bože Vučurevića ili dr. Karadžića osudila je srpski narod u Bosni da ga ceo svet smatra agresorom i neljudima.** Moji gardisti lično su zaustavljali Vučurevića kada je bežao na prvi pucanj iz Trebinja. To sam mu i rekao u Skupštini Hercegovačke Republike nazvavši ga Ibrahimom Vučurevićem. Prisutan na Skupštini je bio i dr. Karadžić, jak igrač ruleta u Beogradu i Novom Sadu. U Hercegovini mi se rat definitivno smučio i shvatio sam da je važnija borba za vlast od golog biološkog opstanka.*

("MONITOR", petak, 27. novembar 1992. g.)

"BISERI"

Dr. Slobodan Inić u "Dugi"

"Biti vođa u Srba mora da znači ili biti mazohista, svetac sa freske iz nekog srpskog manastira, ili jednostavno ludak, a možda sve troje zajedno!"

("MONITOR", petak, 20. mart 1992. g.)

"Radovane, čovječe od gvožđa, prvi vožde posle Karađorđa"

"Sada moramo da budemo i Miloš i Karađorđe i golubovi i jastrebovi - istovremeno (...) Srpski narod je, bez obzira na sve, pred ostvarenjem vekovnog cilja - objedinjenjem srpskog nacionalnog bića (...) Sudbinu Srba odavno su predvideli i ispevali srpski pesnici."

Narod, kome je vođa, već ga je smestio u pesmu: "Radovane, čovječe od gvožđa, prvi vožde posle Karađorđa..."

"Srbi iz svojih mitskih dubina osećaju šta je najbolje činiti i tu se ne mogu prevariti. Malo ko može da razume ta naša mitska osećanja, našu pravdoljubivost, spontanost, jer malo naroda krase ovakve osobine. (...) Meni je čast da se poklonim pred Njegovom svetosti Patrijarhom i poljubim mu ruku. I pred vladikama, takođe. Verujte, istinski sam religiozan, uveren sam da bez toga ne bih mogao da zamislim svoj život. To je zadovoljstvo koje mi pomaže da izdržim ove napore. Smatram da je poklonjenje pred Patrijarhom i vladikama potvrda da nisam ohol. Pa, i car Dušan je veoma visoko u hijerarhiji postvaljao sveštensvo. Ljubio je i on ruku sveštenicima, iako je bio Silni."

(Dr. Radovan Karadžić, predsednik Republike Srpske, pesnik i psihijatar, o sebi i Srbima, "VEČERNJE NOVOSTI", 16. oktobar 1993. g. -"REPUBLIKA" 1-15 novembar 1993. g.)

PIJEMONT JE U TOPOLI

Vuk Drašković

Komentarišući "ujedinjenje svih srpskih zemalja", po prijedlogu Radovana Karadžića, lider SPO-a je, u "Srpskoj reči", izjavio: **"Od tog ujedinjenja koje je logično, bojim se da neće biti ništa ako bude sprovođeno po "projektu" sa Pala.** Nema ujedinjenja dok matica, dok

Srbija i Crna Gora, ne postanu demokratske. Nema ujedinjenja dekretima i silom, nego uz magičnu moć snažne ekonomije, razvijene demokratije i međunarodne afirmacije, pre svega, Srbije i Crne Gore. **Pijemont je u Topoli i na Cetinju, a ne nigde drugo.** Tako je vazda bilo i ne može ni sada drukčije...

("MONITOR", petak, 15. oktobar 1993)

BISERI

Koja je to u ratu pobednička vojska koja je dopustila da je razoružaju?!

Tomislav Nikolić, šef poslaničkog kluba SRS u Narodnoj skupštini Srbije, (RTS, 28. IV 1993. god.)

"Ja se osećam među vama pobednički... A znajte da mi više nemamo snage za rat. Mi ne možemo dalje da ratujemo. Mi moramo da zaključimo mir, da bismo u tome miru završili rat i ostvarili naše istorijske ciljeve..."

Akademik Dobrica Ćosić, predsednik SRJ, na sednici skupštine RS u "Rajskoj dolini". ("POLITIKA", 6. V 1993.)

"Mi nismo protiv cijelog svijeta, cijeli svijet je protiv nas."

Dr. Radovan Karadžić, predsednik RS. (NTV "Studio B", 7. V 1993.)

Lazarev plan je važniji od Ovenovog i konačno čitava naša istorija je samo i jedino neprekidna kosovska bitka za večni život i vaskrsenje kroz plemenitu žrtvu za svoje potomstvo.

Dragoslav Bokan, predsednik "Srpskog otadžbinskog saveza", ("POLITIKA", 8. V1993.)

"Nisam valjda, lud da ja nekom sugerišem da potpiše Vensov plan, pa da me ubiju na Palama. Tamo su ljudi navikli na umiranje i njima je smrt normalan čin kojeg se ne boje. Oni su nam rekli da će ubijati one koji ih budu terali da potpišu. **Nije to krvožednost, nego opredjeljenje da se ide do kraja...** U Prijedoru su samo u ovom vijeku bila dva ili tri genocida nad Srbima. **Dobro, Srbi su sada vratili za sve i naplatili se na muslimanskim civilima".**

Ilija Guzina, prvi čovek "srpske televizije sa Pala". ("DUGA", 8. V 1993.)

OZREN - "VERTIKALA SRPSTVA", OZREN "VRVI OD ARIJEVACA"

Dragoš Kalajić

...i da niko neće "izmaći ruci srpske pravde" (zločinu)

O "*Našoj otadžbini*", piše u novom broju DUGE (23. oktobra) **Dragoš Kalajić**, poznati aktivista NSD i laureat SPS - oktobarske nagrade, "čije je ime Evropa, nagrđenoj, iskvarenoj i zagađenoj zlom nakazne, lihvarske i trgovačke civilizacije Zapada. **Ozren je jedna od retkih oaza sačuvane lepote, istine i dobrote. Prva**, premda posredno **zaslužena slava za očuvanje Ozrena** od pustošenja modernog nihilizma **pripada četnicima slavnog Cvijetina Todića** koji su ga u Drugom svetskom ratu herojski branili i odbranili od svih ustaških i muslimanskih napada. Da bi se osvetili **četničkom Ozrenu**, čiji su podvig bestidno prikrivali, komunisti su ga izopštili iz svih svojih programa "modernizacije", "urbanizacije" i "industrijalizacije". **Ozren danas vrvi od nekih novih "arijevaca" koje je baš tu lično sretao Dragoš Kalajić**, a tu mu naviru uzvišene misli: "Sećam se Aleksandra Prohanova, glavnog urednika, sada zabranjenog glasila ruske opozicije "Denj" koji mi je upravi duž vatrenih linija odbrane Republike Srpske poverio svoje saznanje: "**Srbi će obeležiti XXI**

vek. Srbi svojom oslobodilačkom borbom otvaraju novi ciklus civilizacije, sa one strane "Novog svetskog poretka", kome će zadati prvi, ali presudan udarac". "

Teče, tako, neprekidna propaganda "svetog rata", ne samo protiv drugih naroda i čitavog modernog sveta, nego se u njoj valja i ***pretnja "ozrenskih arijevaca" da čim završe rat tamo, eto ih i ovamo, i da niko neće "izmaći ruci srpske pravde"****. Ako nam je sada već otrcana ponuda da ćemo "jesti korenje" mogla izgledati idilično, poput žitija Kamenka i Kremenka, odnedavno su sve glasnije pretnje da će nas sve, i u Srbiji, "sveti ratnici" dovesti " u red".* ***Da li je u ovoj zemlji, zaista, sve dopušteno, pa još i pod geslom "etičke čistoće"!***

("REPUBLIKA" 1-15 novembar 1993. g.)

PET MILIJARDI DOLARA ZA RAT IZVAN SRBIJE

Miroljub Labus

Povodom čestih izjava naših političara da mi "nijesmo u ratu i ne finansiramo ga", profesor beogradskog Pravnog fakulteta rekao je:
- Pa to je smiješno. ***U predlogu budžeta*** *za ovu godinu, u objašnjenjima i tabelama na kraju predloga stoji da su troškovi,* ***za finansiranje rata ili pomoći****, odliva društvenog proizvoda u druge krajeve Jugoslavije zbog rata,* ***pet milijardi dolara****. Prema tome,* ***tvrdnja da mi ne finansiramo rat, a da u jednom zvaničnom dokumentu implicitno stoji da se odliva društveni proizvod u iznosu od pet milijardi dolara, zbog rata, u druge krajeve zemlje, je smiješna tvrdnja.***

("MONITOR", petak, 4. juni 1993.)

"CRNOGORCI SU PRAVI SRBI"

Milovan Ilić Minimaks

Glumac koji je za životni poziv izabrao da u kazamatu ljudskog srca pronađe tamnicu u kojoj robija dobro, ovako vidi rasplet sadašnje političke situacije:
"Ne bi me čudilo da se Crna Gora otcepi, jer ***mislim da su Crnogorci pravi Srbi, a pravi Srbi su najveći neprijatelji sebi. Oni zbog nas trpe mnogo i ne bi me začudilo da odu. Ne bi me, nažalost, začudio ni rat između Srbije***

*i **Crne Gore**. On je mnogo izvesniji nego, recimo, rat između Srbije i Slovenije. **Mislim da će se Krajine jednog dana ujediniti i sa nama napraviti "Veliku Srbiju"**, iako je svetu stalo da Srbija bude što manja. Zašto smetamo svetu - ne znam. Ovih dana svi su u Bugarskoj, i direktor CIA i onaj odvratni Daglas Herd, očigledno se nešto kuva. **Sve je zabrljao Gorbačov, on je najveći zlikovac**. Uništio je svoju zemlju, ujedinio njenog najvećeg neprijatelja i dobio za to Nobelovu nagradu. Ipak, da ne dužim, **biće Srba i Srbije i ubuduće ili bar dok ne naprave atomsku bombu, jer ako to urade - prvo će je na sebe baciti.** "*

("MONITOR", petak, 25. jun 1993.)

"U TORBI IM JE SLANINA... A U GLAVI NIŠTA..."

Dragan Veselinov

*Šta je srpski nacionalni interes danas? Na ovo pitanje, u "Nedeljnoj Borbi" predsjednik seljačke stranke Srbije je, u odgovoru rekao i ovo: "Držeći čuveni govor Industrijskom klubu u hotelu 'Park' u Diseldorfu 1932. godine, **Hitler je rekao: "Što više vraćate ljude veri i idealima, to će oni manje smatrati da je materijalna beda prva i jedino važna stvar." U to stanje svesti je potonula većina Srba. U torbi im je slanina, u ruci puška, kod kuće žena sa decom, u srcu slava, u glavi ništa osim žrtvenog zadovoljstva.. General Mladić je ispekao tele da bi proslavio svoju kapitulaciju.***

Neuropsihijatar Karadžić teši pacijente podgrevajući iluziju o pobedi.** Razlika između NATO-a i Rusa je samo u tome što prvi tuku sekirom, a drugi sabljom. Sutra će Karadžić napasti Ruse optužujući ih za izdaju, iako su oni došli da spreče separatizam Srba, a ne da ga nagrade. Rusi služe Karadžiću kao zakrpa na obrazu. On je srećan, jer je dobio priliku da se izvuče iz gužve izgovarajući se još jednom velikom prevarom Srba, ovoga puta od pravoslavne braće iz stepe. čak i Milošević može sutra da se spasava na račun tobožnje ruske izdaje govoreći - **mi ih doveli

da bi uzeli Bosnu, a oni ne daju. Kao da su Rusi, a ne domaći mitomani, napravili kult o večnom bratsvu Srba sa Moskvom."

("MONITOR" petak, 18 mart 1994.)

BISERI

"Ja sam za to da kažemo da smo za to da se u Bosni stvori nezavisna srpska država koja će posle pet minuta da proglasi federaciju s Jugoslavijom s ciljem da postepeno sraste s njom. Naš cilj je i da Krajina, ako bude mogućnosti, u tom procesu postane država."

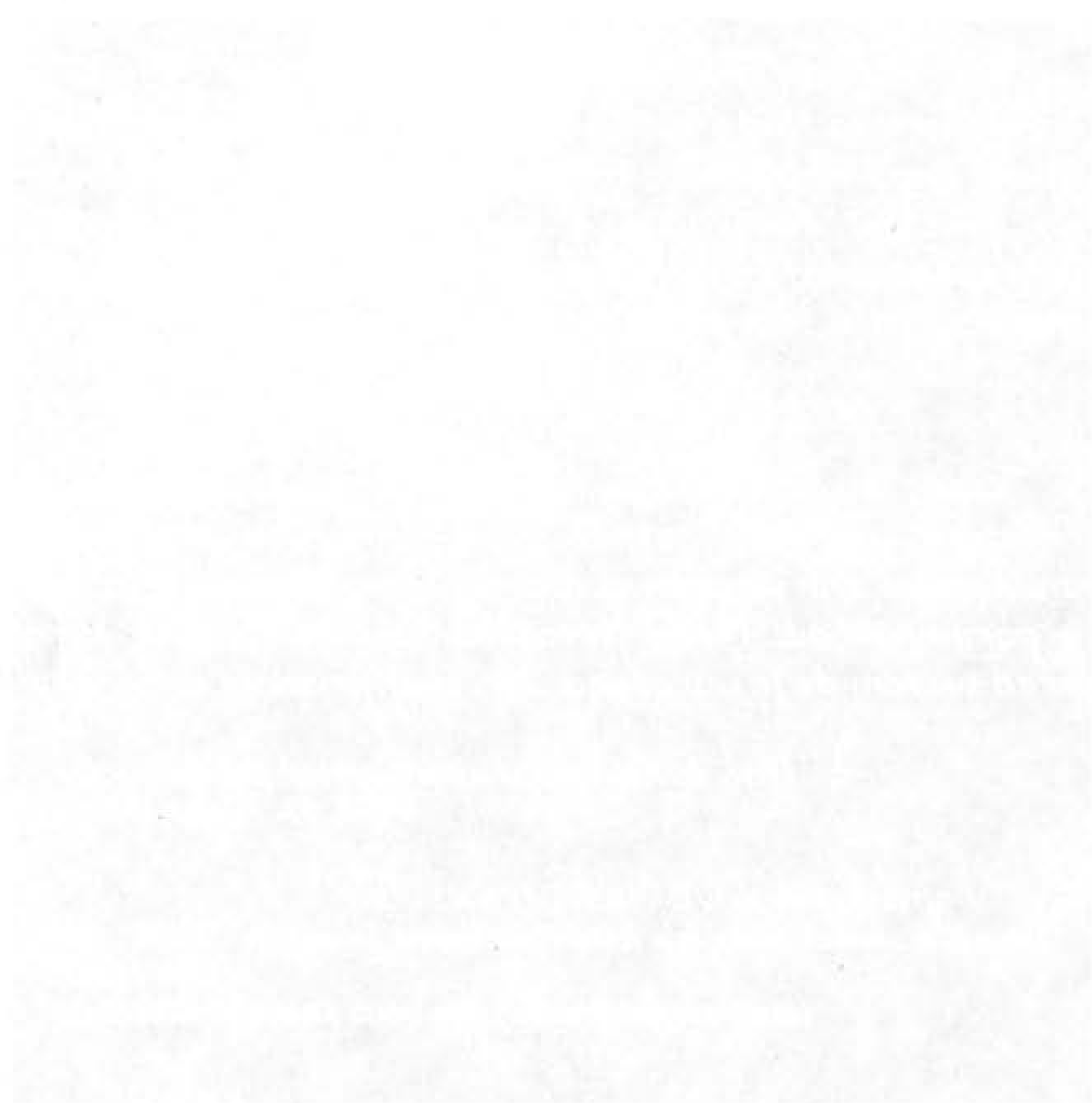
(Dr. Zoran Đinđić, predsednik IO DS, "NEDELJNA BORBA", 23-24. oktobar 1993.)

"Republika Srpska Krajina sama se može odbraniti od hrvatske agresije strategijom masovne odmazde, uništenjem svih vitalnih centara i komadanjem Hrvatske u paramparčad. Neka Hrvatska, umesto Krajine, kuka pred svetom da je ugrožena. Jer, svet priznaje samo jake."

(Prof. dr. Radovan Radovinović, general-potpukovnik VJ, DUGA, 23. oktobar 1993.)

"Mi smo bre volovi! Nama treba lider."

Toma Fila, advokat, predsednik Advokatske komore Jugoslavije, "DUGA", 23. oktobar 1993.
(danas advokat-branitelj svog lidera Slobodana Miloševića)

Dragan Mišković

O UPOTREBI SIMBOLA I ARHETIPOVA U MEDIJSKOM RATU

Silazak "MESIJE" među Srbe

Za ciljeve medijskog rata na ovim prostorima obilno su upotrebljavani najsnažniji simboli i arhetipske slike. U odnosu na direktne zloupotrebe i falsifikate, upotreba navedenih mitoloških sadržaja može se činiti manje štetnom, ali to nije tako.

Još u doba antibirokratske revolucije u okvirima verbalnog mitološkog materijala (narod, ognjišta i sl.) **stvorena je određena kolekcija arhetipskih slika i vizualnih metafora (simbola) među kojima je spektakularni silazak "Mesije" među ljude (helikopter sa Miloševićem na Gazimestanu).**

Obrada mitoloških slika (arhetipova) u najuticajnijem mediju vrši se u udarnom terminu preko freeze frame (u modernoj verziji u sklopu sa animacijom) i preko slow motion sekvence ako je u pitanju živi materijal (live video). U medijskom ratu često je trošen slajd kao i pokretna sekvenca "davitelja" na tenku prilikom pobune protiv JNA u Splitu. Snimljena relativno krupno, ta scena se vrtela u samoj najavi TV Dnevnika u posebnom uokvirenom prostoru usporeno i bez tonskog dela (slika govori) **kao mitološki čist prizor borbe Dobra i Zla**. Na suprotnoj strani (hrvatska televizija) imali smo u istom aranžmanu srubljeni toranj zamka grofa Ecla u Vukovaru kao simbol smaknute civilizacije od strane varvara, rušioca gradova.

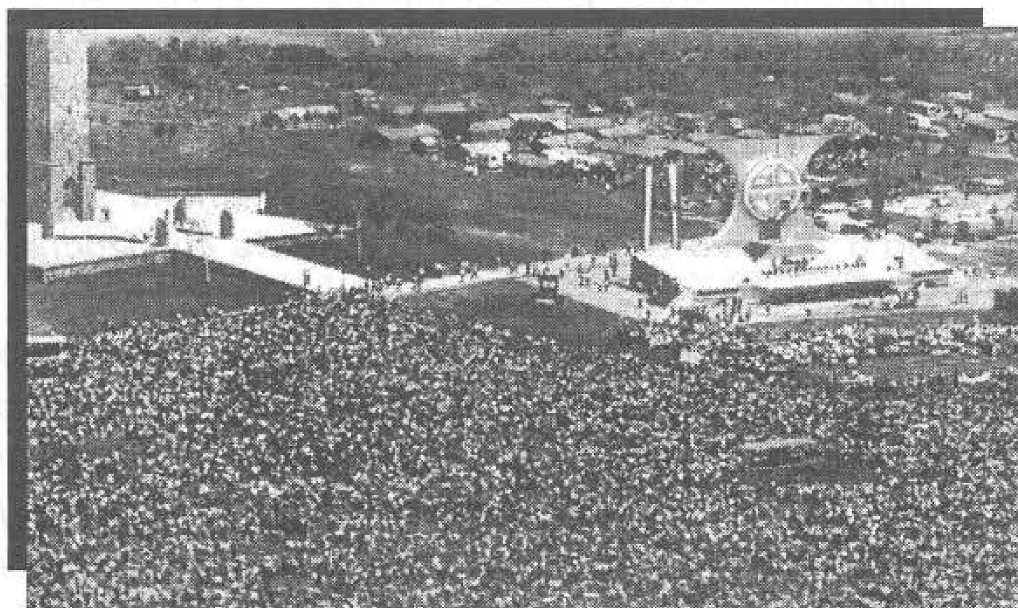
Mitološki obrasci su najneophodniji u slučaju prikazivanja vođa, odnosno partijskih lidera, konkurenata za vlast. Još u fazi osvajanja vlasti **kod Miloševića i Tuđmana je bila primetna težnja za imitacijom Tita**. Paljenje tompusa kod Miloševića i pompa i raskoš u ambijentu oko Tuđmana (stilski namještaj, umetničke slike, uparađena lična straža). Koliko se državni mediji dodvoravaju vladaru, toliko i blate suprotnu stranu. U prikazivanju **Vuka Draškovića** upotrebljavaju se sredstva koja su u protokolarnom snimanju nedozvoljena (tvrdo bočno osvetljenje, ekstremno krupan plan). Po mogućstvu se biraju trenuci kada je govornik

u fazi jakih emocija ili na kraju sednice (konferencije za štampu i sl.) kada je oznojen od napora ili jakog svetlosnog izvora.

Suprotan tip izraza primećen je na kanalu alternativne TV u doba izlaska Vuka Draškovića iz bolnice nakon štrajka gladu. Sa trakom oko glave na bolničkom krevetu dok mu supruga Danica pomaže da se pridigne. *Od kritičara opozicije scena je tumačena kao želja da se otvori kult mučenika: zavoj - trnov venac oko Hristove glave, prigušeno osvetljenje i prisustvo žene - majke kao renesansna kompozicija "Pieta"..*

Upotreba arhetipskih simbola *vidljiva je i u emisiji "državne proročice"* ***Milje Vujanović.*** *Ikona u pozadini slike (chroma key) kao nacionalni integrativni simbol ima zadatak da predoči gledaocu da je sve što govori pod okriljem nacionalnog interesa. A to što je verbalni sadržaj upravo suprotan tom interesu samo govori o* ***zloupotrebi medija. Korišćenje nacionalnih simbola prisutno je i u reklamnim porukama. Kada su stilizovani grb Srbije koristili u reklamiranju cigareta ili osiguranja*** *onda se kod gledalaca očekuje da ne dovodi u sumnju ispravnost i kvalitet robe koja se nudi. Jer ono iza čega stoji nacionalni ili državni simbol po sebi je vredno i stoga neupitno. Vrhunac imaginacije autora reklamnih poruka sa nacionalnom sadržinom bila je* ***bočica parfema "Serb". Bočica je napravljena u obliku bombe "kašikare"*** *oko koje se uvija gola žena. Neizbežni srpski "mačizam" koji leči sve nacionalne i ostale frustracije i jasna verbalna poruka: "razneću te"*

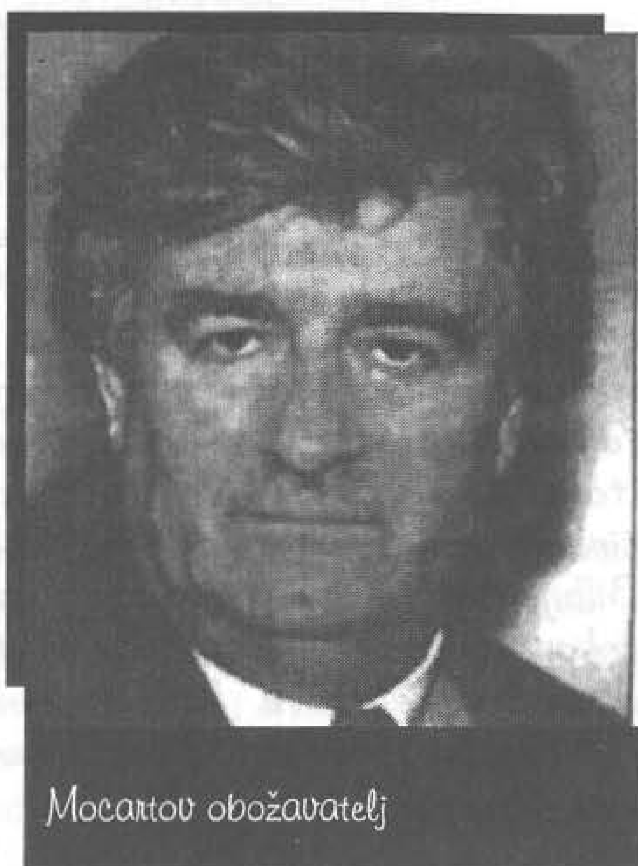
("REPUBLIKA", 1-15. jun 1994.)

Šest stotina godina poslije- Gazimestan 1989. godine

DRUŽENJE RADOVANA KARADŽIĆA SA WOLFGANGOM AMADEUSOM MOCARTOM

*"**Vreme**" objavljuje drugi dio intervjua koji je sa liderom bosanskih Srba napravio **Patrik Beson, francuski filozof**. U odgovoru na pitanje šta mu se najviše sviđa u ratu, Karadžić navodi: "U svojoj ekipi imam samo stare prijatelje. Ugodno je raditi sa starim prijateljima. Tu je još muzika. Morao sam se odreći puno stvari: pisanja, čitanja, kulturnih večeri. **Ali, kada idem od jednog kraja fronta na drugi**, front nam je rastegnut, dugačak više od hiljadu kilometera - **bez prestanka slušam klasičnu muziku**. Dao sam da mi ugrade stereo uređaj Mocarta. **Mocarta najviše volim**. Rekvijem, Figarovu ženidbu i kvartete sa flautom. Mocart je definitivno iznad svih ostalih. Volim i Čajkovskog, posebno Koncert za klavir N1. To je vrlo slavenska muzika. Sin me stalno pitao kako mogu to slušati. Sve dok mu nisam rekao: vjeruj mi, slušaj Mocarta. Danas spava sa Mocartom. Voli i Verdija, ali Mocart mu je najdraži. Kao i meni. "**Na pitanje "Kako zamišljate život nakon rata?", Karadžić odgovara: "Ako hoćete da budem pošten, mislim da ću imati svoju psihijatrijsku kliniku. Moja je žena psihijatar**. Moja kćer je počela studirati medicinu, ali je nije završila zbog rata. Što se sina tiče, on, još ne zna čime će se baviti. Trenutno je u policiji. **Želim da moja psihijatrijska klinika bude vrlo dobra psihijatrijska klinika, najbolja u čitavoj bivšoj Jugoslaviji.**"*

Mocartov obožavatelj

("Monitor", 1. mart 1996. godine)

"ETRURSKO PISMO JE NAŠA ĆIRILICA, A SVE REČI SU POTPUNO SRPSKE"

Milić od Mačve

Slikar i ekstremni srpski patriota je u "Svetu" obnarodovao koga sve mora da pobijedi i ništa: **"Recimo - Srpsku akademiju nauka i umetnosti. Njome vladaju sledbenici germanske škole** *koji nemaju nimalo milosti.* **Srejović** *je otkrio epohalno nalazište. Mogao bi da se proslavi kao najveći arheolog ne samo ovog veka; međutim, ne sme da napravi zaključak za koji zna da je istinit samo zato što je i on predstavnik germanske škole. On sam obara svoj doktorat. Dakle, to ne može on da učini, ali moći će neko drugi. Ja sam tu, ja vrim. Stalno podsećam preko svojih slika, tekstova i izjava. Recimo,* **ja čitam sve etrurske tekstove, koje je prvi počeo da tumači Svetislav Svenson Bilbija, Srbin iz Knina koji je 1942. otišao u Italiju da studira. On je prvi shvatio da je etrursko pismo zapravo naša ćirlica, samo se piše zdesna na levo. Sve reči su u potpunosti srpske.** *Bilbija je verovao u moju imaginaciju koja se poklapa sa naučnim dokazom, pa mi je poslao tri teksta sa slikama.* **Dakle, sada čitam etrurske tekstove koje najpozvaniji naučnici sveta ne umeju da rastumače samo zato što ne veruju da je to ćirilica. Ja verujem, pa ih lako čitam. "**

PATOLOŠKO STANJE SRPSKE SVESTI

Veselin Đuretić

Još jedan od članova Odbora za zaštitu prava od Haškog suda u "Vremenu" tvrdi: **"General Mladić i predsednik Karadžić mogu biti odgovorni za neka konkretna dela, ali oni su, baš kao i svaki srpski borac, vodili isključivo odbrambeni rat. I ako je sa srpske strane bilo zločina, reč je o zločinima u samoodbrani, ili o patološkom stanju srpske svesti koje ne podleže krivičnom postupku.** *Ja sam bio učesnik nacionalnog savetovanja u Bijeljini neposredno uoči Dejtona, i još tada sam upozorio da treba obratiti pažnju na optužnice protiv Karadžića i Mladića. Karadžić mi je rekao: 'Ja nisam važan', a ja sam mu odgovorio: Jesi kao predsjednik, jer se preko tebe optužuje srpski narod u celini."*

("Monitor", petak, 26. januar 1996. godine)

BISERI

"Ne verujem da je Slobodan Milošević psihički uopšte u stanju da shvati da je pogrešio."

(Borisav Jović, bivši član Predsjedništva SFRJ)

"Rekao sam ovako gospodinu Biltu: "Znate, predsednik Karadžić je Srbin-Crnogorac, a Crnogorci i posle smrti žive sto godina'."

(Momčilo Krajišnik, predsjednik Skupštine RS)

MILOŠEVIĆ JE POTPUNO AMORALAN - SAKRIO SE IZA STUBA

Bogdan Bogdanović

Nekadašnji beogradski gradonačelnik, arhitekta koji se nakon ***"beogradskog zalaska sunca"*** *našao u Beču,* ***priča o Miloševiću u "Feralu": "Takvih kao on bilo je u moje vrijeme u Gradskom komitetu koliko hoćete.*** *Sećam ga se iz tog vremena po jednoj anegdoti. Svake pete godine obeležava se u Srbiji* ***godišnjica kolubarske bitke i negde 1985. nađemo se nas dvojica - ja kao gradonačelnik, on kao šef gradske partije - pred kriptom crkve u Lazarevcu.*** *Televizijske ekipe naokolo, grunuli reflektori i stoji pop i čeka. I najedanput, vidim da se* ***moj Milošević uzvrdao.*** *Treba čovek da se pojavi pred kamerama, popravi traku na vencu i porazgovara sa popom. Kažem ja njemu: Nemoj ti, imaš ženu i decu, evo ja ću. I siđem ja dole u kriptu kod popa,* ***a Milošević nacionalni lider se sakrije iza stuba. On je potpuno amoralan, a njegova žena još i gora. Ta vrsta amoralnosti i laži, ta vrsta nadlagivanja samog sebe je nezamisliva. Jer onako kao što ona laže, tako on ćuti - lažljivo.*** *A ja mislim da oni te laži zajednički razrađuju. U takvoj vrsti diskursa nema razlike između istine i laži. Problem je u tome što su oni svoj poremećaj preneli na čitavu naciju."*

HAŠKI TRIBUNAL SE UPLAŠIO MOG DOLASKA U HAG

Vojislav Šešelj

Vojvoda bi u Haag

Predsjednik Srpske radikalne stranke se dobrovoljno prijavio da ide u Hag. U "Javnosti" je objasnio zbog čega mu to nije dopušteno: ***"Haški tribunal se uplašio mog dolaska u Hag te su jednostavno sprečili to putovanje. Najpre sam ostvario kontakt sa Sudom i ponudio, ako imaju bilo što protiv mene, da sam spreman odmah da dođem. Međutim, oni ništa nisu mogli na to da kažu. Onda sam od holandskih vlasti tražio turističku vizu. Imao sam poziv tri srpska udruženja iz Holandije. Nisu mi tu vizu odobrili. S druge strane, nudio sam se da budem svedok u eventualnom suđenju Radovanu Karadžiću.*** *Ja mogu da dokažem da Radovan Karadžić sve vreme ovog rata praktično nije mogao da komanduje srpskom vojskom u Republici Srpskoj, kao ni Milan Martić srpskom vojskom Republike Srpske Krajine.* ***Ako je već nekada negde na srpskoj strani nešto načinjeno*** *što znači kršenje međunarodnog prava ili predstavlja ratni zločin,* ***neka lepo pokucaju na pravu adresu, a to je adresa Slobodana Miloševića*** *u Beogradu. A ne da, s jedne strane, pominju kandidaturu Slobodana Miloševića za Nobelovu nagradu zbog ove izdaje koju je počino u Dejtonu, a da se ljudi koji zapravo nisu imali mogućnosti da mnogo toga kontrolišu u ovome ratu izvode na sud, sude i šikaniraju na drugi način."*

("Monitor", petak, 29. mart 1996. godine)

ISTINA UMJESTO PETOKRAKE

Miladin Nedić

Govoreći o srpskom nacionalnom programu u "Telegrafu", Miladin Nedić sa Ozrena (koji za sebe kaže da je prvi kandidat za četničkog

vojvodu) poslanik u Skupštini Srpske Republike u Bosni priča: **"Srspki nacionalni program ne možemo danas napraviti. Kako god ga napravimo, raskopaće ga satana.** *Evo, sedamdeset godina satana se uvlači u sve pore našeg života i rastače nas kao crvotočina drvo. Satana se uvlači u patrijaršiju, u Sveti arhijerejski sinod, Sveti arhijerejski sabor, često stane iza oltara, ulazi u državnu i regionalnu vladu, u Narodnu skupštinu u Generalštab vojske i u dvorske odaje kraljevske dinastije.* **Znate li, braćo Srbi, gdje satana ne može da živi, gdje satana ne može da priđe? Tamo, gospodo, gdje živi Bog. A znate li gdje živi Bog? Bog živi u istini.** *Braćo Srbi, hoćemo li uzeti istinu za zvijezdu vodilju umjesto zvijezde petokrake? Ili ćemo istinu opet zakopati u Jajcu i Mrkonjić Gradu, a Goli otok uzeti za svetionik brodovima srpske budućnosti? Opredijelimo se, braćo! Račvasto drvo ne ide u zemlju.* **Narod račvaste pameti ne može dalje od raskršća. "**

KARAĐORĐEVIĆ JEDVA ZNA SRPSKI

Aleksa Đilas

Sociolog, u "Dugi" govori o fatalnoj ljubavi srpskog naroda prema vođi "strancu":

- U našoj politici, u stvari, vrlo veliu ulogu igrali su "stranci". **Uzmite Milana Panića, čoveka koji nije dobro znao srpski jezik.** *Engleska politika je, na primer, poznata po tome da čovek koji nije engleskog porekla može da napravi veliku političku karijeru, ali se pretpostavlja da mora perfektno znati engleski jezik i istoriju.* **Mi, međutim, s jedne strane imamo morbidnu opsednutost šta je čije poreklo, a onda odjednom prihvatamo ljude koji ne znaju naš jezik.** *Ne može ni da se zamisli da neko pretenduje na visoki položaj u francuskoj politici a da ne zna francuski jezik. A pogledajte kod nas, Aleksandar Karađorđević jedva da zna srpski. Imao je prilike da ga nauči. Koliko je engleskih ili američkih studenata, koji se bave našom politikom i istorijom, naučilo srpski. Uz to, on je major britanske vojske. Onda Panić, koji je sebi dozvolio da zaboravi sopstveni jezik! Znam toliko emigranata koji od '45 nisu bili u Jugoslaviji, ali svi jezik govore perfektno. Vane Ianović je još dvadesetih godina otišao iz Jugoslavije, pa je samo neke reči zaboravio.*

Nikola Pašić nije najbolje govorio, imao je jak akcenat. Knez Pavle je bio poengleženi Srbin. Neću da kažem da nije znao srpski, ali se više u engleskom jeziku i kulturi osećao kod kuće. Dakle, druga strana naše megalomanije je osećanje inferiornosti. *Mi prihvatamo ono što ni jedan*

zapadni narod ne bi prihvatio - da njime vladaju ljudi koji ne znaju njihov jezik.

SRBOVANJE PO NARODNOJ NESREĆI

Nikolaj Mrđa

Vojislav Petrović

Pravoslavni sveštenik iz Šapca je u "Srpskoj reči" uputio "otvoreno pismo Srpskoj pravoslavnoj crkvi" u kojem, pored ostalog, stoji: "Siguran sam da je to što je **jedan vladika 'na vreme' napustio svoj verni i neverni narod, drugi grlio televizor, kada se predsednik Milošević pojavi na njemu,** da bi kasnije srbovao na narodnoj nesreći (sledujući i pomažući karadžićevsko-mladićevsku ubilačku politiku), **treći primio Obilićevo odlikovanje od Arkana** i kitio se njegovim obezbeđenjm, četvrti se potrudio da sveštenstvu preko režimske televizije, kao čovek režima, zabrani da se bavi politikom a u isto vreme to pravo sebi zadržao, i **svojim savetima jadnog i starog Patrijarha** stotinu puta **doveo u situaciju da bude zloupotrebljen**, peti od velikog duhovnika postavio veliki ratnik itd. , siguran sam da je uzrok takvom ponašanju **dubok duhovni i moralni pad naših arhijereja**."

SAMOKRITIČNOST

Milan Basta

General bivše JNA, Srbin iz Like, u "**Našoj Borbi**" odgovara na pitanje da li je srpski narod u Hrvatskoj morao da doživi egzodus: "**Politički emisari režima, partijski lideri i književnici su obilazili srpska sela zajedno sa Raškovićem, držali književne večeri i organizovali tajne organizacije za otcepljenje srpskih krajeva od Hrvatske.** To su mi pričali ljudi koji su bili članovi te organizacije, a koji su danas razočarani građani Beograda. **Vođe srpskog naroda su bili nacionalisti. Na primer Milan**

Babić je stalno kontaktirao sa popom Đujićem, a Milan Martić, koji je iz partizanske porodice, dozvolio je sebi da njega i narod nacionalisti uvuku u krvavi pir. To rukovodstvo nije na vreme shvatilo ni promenu političkog stava rukovodstva iz Beograda i odbilo je da prihvati plan Z-4. Taj plan nudio je Srbima najveći stepen autonomije. Smatram da je tu ključnu ulogu imao i **Karadžić**, koji je Tuđmanu i ranije nudio Krajinu i Baranju za podelu Bosne. Ovom prilikom nagovorio je srpsko rukovodstvo u Hrvatskoj da oslabi odbranu i da ne prihvati plan Z-4, misleći da će na taj način uvući Srbiju u rat protiv Hrvatske. **Bio je to đavolji plan Karadžića** u kojem su Srbi pogubno izmanipulisani. To je jedan deo srpske tragedije, drugi je što su Srbi pokušali da svoje nacionalno pitanje rešavaju putem teritorijalnog principa."

("Monitor", petak, 10. maj 1996. godine)

"BANDA DRUMSKIH LOPOVA, SECIKESA I KONJOKRADICA"

Dušan Kovačević

Dramski pisac, o razlozima zbog kojih je sadašnja srpska vlast tu gdje jeste:

- Video sam te male gradove u unutrašnjosti, zapuštene i neosvetljene, koji su danas takvi zahvaljujući, pre svega, sjajnoj politici genijalaca koji su danas disidenti, a da imaju imalo časti i poštenja ne bi trebalo da se ikad više jave za reč. **Govorim o onoj garnituri srpskih političara pre Slobodana Miloševića, koja ga je i dovela na vlast. Jer, da nisu oni bili takva banda drumskih lopova, secikesa i konjokradica, ovaj ne bi došao nikad na vlast. Narod je izašao da njih skine, a onda se pojavio ovaj**, seo u njihove fotelje i preuzeo kompletan njihov aparat, i taj aparat je dobar zahvaljujući bivšim političarima. I kad sam video neke demokratske novine kako objavljuju veliki intervju sa **Dražom Markovićem**, onda u te demokratske novine ja počinjem debelo da sumnjam. Slažem se da on treba da govori (naveo sam ga kao simbol), **ali neka govori u "Politici" danas**. Ima on svoje partijske novine gde treba da govori. Ne može on danas da mi kaže kako je bio nosilac demokratije, kad ja znam tačno šta je radio. Da je ovo bila pravna država, on i slični njemu bi odavno, odgovarali, ako nizašto drugo, a ono za nemoral.

("Monitor", petak, 28. februar 1997. godine)

Dr. Radomir Marinković

ĐAVO I PATRIJARH

Dr. Radomir Marinković, univerzitetski profesor, rođeni Sarajlija, u svome "Otvorenom pismu patrijarhu Srpske Pravoslavne Crkve PAVLU počinje ovako:

"Moja odluka je bila da se ne obraćam nikome u Srbiji, zemlji koja je nanijela toliko zla mojoj Bosni, ali nakon što ste posjetili Foču, ukleti grad u kojem su vaši štićenici počinili sve zločine koje je đavo do sada smislio, i iz kojeg su užasnuto pobjegli svi oni Srbi koji imaju imalo svijesti - promijenio sam odluku."

Patrijarh Pavle

Uzalud sam očekivao Vaš protest protiv stravičnog pokolja žena i djece.."

I završava:

"Potajno sam se nadao da ćete jednoga dana kriknuti i reći Srbima da ih lažu kada kažu da Srbi nisu zločinci, nego žrtve, da ih lažu kada kažu da su sankcije nepravedne. Uzalud je bila moja nada. *Zato ćete Vi biti najodgovorniji za katastrofu u koju srlja Srbija i koju niko više ne može spriječiti."*

Uzalud sve: patrijarh nikako da krikne. Samo šaptećim glasom ponavlja sa pira na pir: *"Braćo Srbi, treba sačuvati dušu!.." A što se đavola tiče, njega su odavno ostavili za sobom. Sad đavo, bez duše, kaska za njima.*

(15. 04. 1994. god.)

JEVREJSKI BAL VAMPIRA

Što nam nude naša "braća" Jevreji, nekada zaista "izabrani narod", božji, za vrijeme proroka Mojsija. **Premalo je riječi kojima bi se iskazala sva njihova nevjerstva, odstupništva i zločinstva protiv SVETE CRKVE HRISTOVE, tj. pravoslavne i njenih vjernih..** Tim ubicama, lopovima, prevarantima, lutalicama-jevrejskoj žgadiji, danas u Evropi najveći su saveznici: muhamedanske smradne svinje i protestantski bolesni psi. Time se njihova zlodjela ne završavaju. Danas, oni su, pored Turske i Irana, glavni snabdjevači paravojnih formacija zelenih beretki u bivšoj BiH.. **danas po udaljenim pravoslavnim i katoličkim provincijama otimaju, muče i kolju malu djecu prinoseći ih na ritualni žrtvenik - đavolu.** Isto tako po selima truju bunare i time zatiru mjesno stanovništvo.. **Jevreji su inspiratori i tvorci jasenovačkog logora preko svojih ljudi na vrhu NDH!** U svojim laboratorijama čudovišnim proizveli su i pustili u opticaj virus AIDS-a, glavni su finansijeri i pokretači seksualne revolucije i njenih tekovina. **Oni su pokrovitelji svih mogućih perverzija, pornografske industrije, savremene prostitucije, narkomanije, organizovanog pranja novca; šire masovni blud, razvrat i nemoral** kao najefikasnije sredstvo za unutrašnje potkopavanje tradicionalnog hrišćanskog morala..

Sraman je, koban i poguban uticaj Jevreja na Srbe preko domaćih izmećara-demokrata građanskog profila. **Klara Mandić, Cadik Danon, Jaša Almuli, Aleksandar Levi, David Albahari, Enriko Josif, Leon Koen su srpski dušmani.. Dvadeset miliona mrtvih je rezultat jevrejskog "revolucionarnog progresa" u Rusiji. Smatramo da je za njih španska sveta inkvizicija bila preblaga, to je najgori narod, vrijedan prezrenja..**

SNO - Informativni bilten Srpske Narodne Obnove broj 9
Osnivač i izdavač: Opštinski odbor SNO Bijelo Polje
Napomena: Tekst je objavljen 15. jula ove godine.
Do 26. jula niko u Crnoj Gori nije reagovao na ovakvo pisanje.

SRBI BRANE EUROPU OD ISLAMSKE NAJEZDE

Dragoš Kalajić

Novinar beogradske "Duge", slikar i likovni teoretičar je, odnedavno i savjetnik predsjednika Milana Martića. **U zagrebačkom "Globusu" g.**

*Kalajić tvrdi: "Ja sam prije svega Evropljanin, a tek potom, i ne odmah, Srbin. Na strani sam Srba u ovom ratu, ali ne zato što sam Srbin, već zato što znam da Srbi ponovo brane Evropu od islamske najezde koju potpomažu i potiču naši vjekovni neprijatelji s one strane Atlantika... Da su Hrvati na mjestu Srba, a Srbi saveznici islamista i sluge mondijalista - kao u prvom i drugom svjetskom ratu - ja bih sad bio s Hrvatima, na strani Hrvata. **Kad su Hrvati u ruševinama Bosne i Hercegovine ustali protiv terora islamista - ja sam u uniformi srpskog vojnika prošao vatrene linije i došao među hrvatske borce u Žepču da im pružim ruku prijateljstva. Ustaše iz brigade "Sveti Ilija Gromovnik" tada su mi obećale da nikad više neće 'križ ići protiv krsta'.**"*

("Monitor", petak, 29. juli 1994.)

BISERI

"Šta hoće te evropske i svetske babe?! Šta im ja mogu kada je srpskoj deci koeficijenat inteligencije 180 a nemačkoj 90. Iskoristimo to preimućstvo što pre."

(Milić od Mačve)

NE ZNAJU NI KAKO CVET MIRIŠE

Dragan Veselinov

*Njegova (Karadžićeva) politika košta Srbiju 87,5 procenata imobilizovanih kapaciteta. Njegov kerozin, koji je potrošio leteći na bezuspešne pregovore, spalio je gotovo devet desetina srpskih fabrika! Suviše i za tako jednog velikog psihijatra. **On je samo preuzeo štafetu. Ćosić i Rašković su napravili SDS.** Ćosiću je verovatno odgovaralo, umesto jednog već iskorišćenog psihijatra koji se još i pokajao jer je video kuda ide njegova stranka, da štafetu preuzme drugi psihijatar. **Ćosić je ideolog tragedije.** Po prirodi je takav. On je čovek koji bez tragizma ne može da vidi Srbe. **Takvi ljudi kao Ćosić i Karadžić uživaju u mučeništvu. To su ljudi koji nisu u stanju da se napiju, nisu u stanju da voze brzo automobil, to su ljudi koje ne zanima kako cvet miriše, to su ljudi koji ne znaju kakva je temperatura mora ispod metra, to su ljudi koji ne znaju ni šta se dogodilo sa ženskim donjim rubljem u zadnjih deset godina,** koje su se promene uopšte dogodile. **Oni ništa ne znaju.***

("Republika" 1 - 15. maja 1994.)

Od njih je Radovan Karadžić preuzeo štafetu - Ćosić i Rašković

SVETOSAVLJE KAO POLITIČKA DOKTRINA

Nebojša Popov

Govoreći, u NIN-u o ***ambicijama crkvene hijerarhije*** *za arbitražom nad politikom u Srbiji, g. Popov je ukazao i na sljedeće činjenice:*

"Oni se već više godina kontinuirano politički angažuju, nastavljajući ono što je svojevremeno radio Nikolaj Velimirović, koga NIN godinama populariše. Dakle, reč je o tome da se svetosavlje kao politička doktrina *ovde obnovi i da stekne poziciju sa koje može vršiti veliki uticaj na uređenje života, političkog organizovanja a naročito na duhovne vertikale srpstva. Sada, u trenutku kad se bliži, izgleda, agonija srpskog populizma, crkva se umeće kao arbitar, mada bi oni radije rekli - posrednik.* **Već su sasvim otvoreno i jasno stali na jednu stranu, na stranu vođstva koje deluje u BiH,** *dakle,* **na stranu Karadžića** *i to na osnovu dosta jasnih merila. Smatraju da je on borbeni antikomunista,* **da se tamo zastupaju ideje ravnogorskog pokreta,** *ideja o monarhiji i ono, što je najvažnije u*

čitavoj stvari, što tangira ne samo sve Srbe nego i sve one koji žive na ovom prostoru; ***to je ideja o stvaranju jedne nove, što je moguće veće srpske države.***"

KOLEKTIVNA SEANSA BIVŠEG PSIHIJATRA

Slobodan Inić

Beogradski sociolog se pita:

"... ***kakva je to politika koja je dovela dotle da sudbina 11 miliona ljudi s ove strane Drine zavisi od volje jedne grupe ljudi koji provode kolektivnu seansu na nekoj planini pod rukovodstvom bivšeg psihijatra*** *s očigledno aberativnim mentalnim ponašanjem i čiji je narod najvećma pokopan i razbježan. I sad oni, sve te* ***mrtve duše,*** *i oni koji su sada utekli u ovu zemlju treba da odluče otud - o nama - ovdje!?* ***I sad su, prema Miloševiću, krivi takvi koji su 'uzurpirali pravo da odlučuju o sudbini jedanaest miliona građana SR Jugoslavije', a ne on koji je odavde i poveo takvu politiku da o nama odlučuje jedna grupa učesnika svirepe paljanske 'etnodrame'!?***"

SVETI SAVA IZMISLIO BORILAČKE VEŠTINE

Predrag Milošević

"*Japanci imaju karate, Rusi sambo, Francuzi savate, a Srbi* ***SVIBOR*** *- srpsko viteško borenje". Majstor aikidoa i autor knjige "Sveti ratnici" je spiritus movens SVIBOR-a.* ***"Telegrafu" je otkrio tajnu kako je došao do novog borilačkog sistema koji je "najbolji borilački sistem dokazan u praksi tokom dve hiljade godina"***:

"*Na ideju o stvaranju srpske borilačke vještine došao sam pre 24 godine, kada sam počeo da treniram jednu japansku borilačku veštinu. Već trećeg dana sam pomislio: pa mi se protiv žutih, tih Azijata, bijemo već 2000 godina; valjda smo imali čime da se tučemo, valjda smo i mi nešto znali...*

Tatari, Huni i Mongoli su nas gonili i doterali dovde da nas i danas gaze i gone. Bugari su Volgari - Tatari sa Volge, Mađari su Huni, Hrvati su

Avari, a Turci Turkmeni, takođe mongolsko pleme. Ta borba i dan-danas traje. Znači, i mi smo morali da razvijemo svoje autentične borilačke sisteme i metode. " ***Inače, "filozofske i etičke principe srpskog borenja postavio je Sveti Sava.*** "

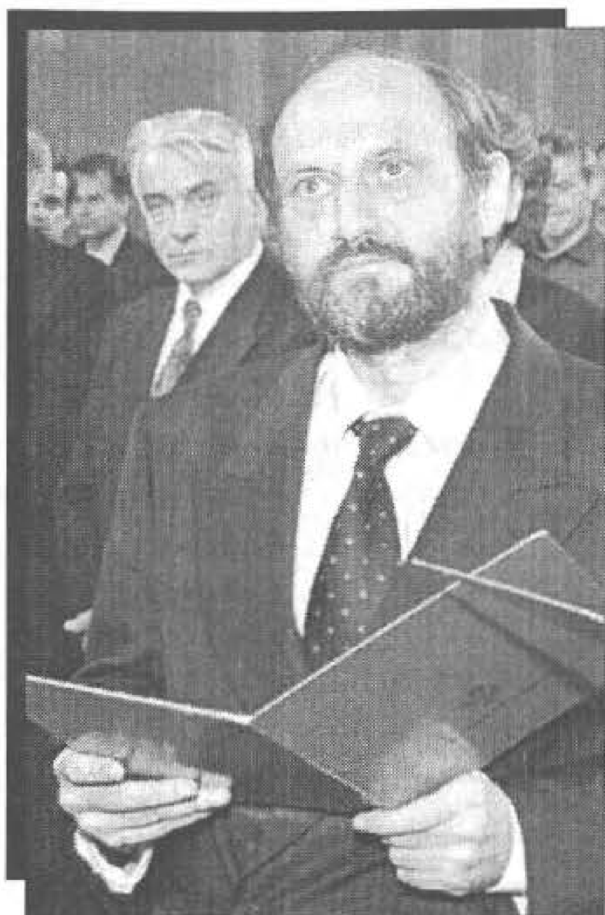
("Monitor", petak, 25. novembar 1994.)

Hilandar - Sveti Sava

NA DRINI DVIJE SRBIJE

Nikola Poplašen

Poplašen postaje predsjednik RS

Ovako je zaslužio položaj predsjednika

*Predsjednik Srpske radikalne stranke u samozvanoj Republici Srpskoj je u "Javnosti" iznio stav svoje stranke o "zapostavljanju banjalučke (krajiške) regije: "**Naš glavni cilj je ujedinjenje svih srpskih zemalja u jednu državu, čiji bi glavni grad trebalo da bude Beograd**. Naravno, u sadašnjim okolnostima - u kojima aktuelna vlast Srbije i Jugoslavije otežava realizaciju ovog cilja - mi prihvatamo kao privremeno rešenje stvaranje samostalne srpske države zapadno od Drine. Ona bi se, potom, kao suverena država, u povoljnom trenutku ujedinila sa Jugoslavijom. Pošto je najveći grad, prirodni centar i najveće privredno i kulturno sedište Srba zapadno od Drine - **Banjaluka**, uvereni smo da po samoj logici stvari, upravo ona treba da bude glavni grad države za koju smo mi predložili naziv **Zapadna Srbija**."*

VLADARI IZ SENKE

Dejan Lučić,

Autor knjige **"Vladari iz senke"**, o kojoj recenzent **Dragoš Kalajić** kaže da ima samo jednu manu ("Nije izašla na engleskom, bila bi svetski hit"), u "Blicu" tvrdi: **"To je problem Amerikanaca. Ne znaju srpski pa ne mogu da čitaju 'Vladare iz senke'. No, siguran sam da je ona već odnešena u Vašington, naročito u sedište CIA-e, gde se proučava segment o destabilizaciji SAD** koji im ne ide u prilog. Iza toga se ne nalazi tajna služba Kine, već tvorci novog svetskog poretka, koji imaju sedište na Vol Stritu u Njujorku!"

Inače, g. Lučić u knjizi piše da **masonska loža "Veliki orijent" radi na stvaranju socijalističke, balkanske konfederacije: "Masoni su doveli Karađorđeviće i uništili ih. Oni su stvorili Jugoslaviju i uništili je. Sada je na redu šira asocijacija Balkanska konfederacija, "nova Vizantija"**.

("Monitor", petak 21. april 1995.)

SRAMNI RAT

Žarko Korać

Potpredsjednik Građanskog saveza Srbije i narodni poslanik je u **"Novom Pančevcu"**, pored ostalog, govorio i o ratu u Bosni: **"Što se tiče rata u Bosni, upravo su se navršile tri godine tog sramnog i tragičnog rata koji su inicirali srpski nacionalšovinisti na čelu sa 'pesnikom' Radovanom Karadžićem. Ja sam tu personu još pre tri godine nazvao ratnim zločincem** i zbog toga ne bih smeo da odem u Republiku Srpsku jer se tamo ne bih osećao bezbednim, ali ja od te tvrdnje nisam odustao ni danas. O Karadžiću mislim kao i ranije. **Nema prestanka rata bez smene onih koji su ga započeli.** Ima Srba tamo koji su protiv Karadžića i njegove strahovlade i to ohrabruje. Bez završetka rata u Bosni, ni Srbiji nema progresa. Milošević to sve više uviđa. Ali mu Karadžić, njegov nekadašnji pulen, kvari račune, i zato je kivan. Srbija i **Crna Gora će, pre ili kasnije, morati da priznaju Hrvatsku i Bosnu** u zamenu za ukidanje sankcija. To je samo pitanje cenkanja, pitanje vremena. Tek posle toga ćemo moći da se ozbiljnije posvetimo ekonomskim i drugim vitalnim pitanjima."

"BISERI"

"Da sam želeo mirno da živim, bavio bih se stočarstvom; mada, baveći se ovom mojom vrstom novinarstva, ja se upravo bavim i stokom."

(Aleksandar Tijanić, direktor Televizije BK)

ŠEŠELJ ČETNIK, A NIJE MONARHISTA!?

Aleksandar Marković

Četnički vojvoda Tularski, koga je "zavojvodio" **Kosta Pećanac**, u "Argumentu" je odgovorio na pitanje zašto nije prišao jednom drugom, modernom "vojvodi" - Vojislavu Šešelju: **"Ne sviđa mi se Šešelj. Momčilo Đujić nije imao pravo da ga proglasi za vojvodu.** On se kompromitovao saradnjom sa komunistima. Najgore je govorio o prestolonasledniku Aleksandru. Šešelj kaže da je četnik a nije monarhista. **Kako neko može biti četnik a protiv kralja. Svi četnici su monarhisti. I ja sam. Srbi imaju dinastiju kakvu nema nijedan narod na svetu, poniklu iz gunja i opanka.** Srbija je najviše uradila baš pod dinastijom Karađorđevića. Mi imamo dinastiju kakvu niko nema, a Šešelj neće da bude monarhista."

"PALE SRPSKA PRESTONICA SVETA"

Momo Kapor

Momo Kapor: "Ono što ja mislim, misli svaki Srbin."

Srpski književnik, slikar i patriota Momo Kapor je na Palama, gdje je u **hotelu "Panorama"** *obilježena* **krsna slava Sveti Stefan i Dan državnosti nepriznate Republike Srpske**, *kako piše "Javnost", izrekao i ove misli:* **"Na današnji dan ne treba biti originalan. Ono što ja mislim misli svaki Srbin od Klivlenda do Sidneja**, *a pogotovo ovdje u* **Pijemontu srpstva, u ovoj srpskoj prestonici sveta, Palama, očekujem da se nađemo svi u jednoj državi**... *Srbija i njen narod s čežnjom gledaju na ovu prestonicu, jer država koja ima jedan manastir Tvrdoš, u kome je službovao Sv. Sava, nema razloga da gleda s čežnjom i s osećanjem manje vrednosti u odnosu na državu koja ima jedan Kragujevac, koji ima fabriku automobila "Crvena zastava"...*

BISERI

"Kada je čovjeku savjest čista, kada zna da je radio po interesima svog naroda i Božjim zapovjestima, onda se nema čega plašiti." odgovara.

Radovan Karadžić na pitanje plaši li se izručenja Haškom sudu i eventualne presude. (Božija zapovijest mu je da pali, ruši, ubija, zatočava, siluje...)

("Monitor", petak, 17. novembar 1995.)

"SVE TI JE OVO BILA JEDNA VELIKA ZAJEBANCIJA"

Arkanovci osvojili džamiju

Reporteri novosadskog "Sveta" boravili su na Palama i zabilježili, pored ostalog, **izjave nekoliko Paljana**. "Momak u civilu, u kafani 'Zora', ovako govori: **"Sve ti je ovo bila jedna velika zajebancija. Na kraju ispade da smo sve ove godine ratovali da bi poslije svega došao Arkan i naše momke vezivao za drveće i šamarao. Da je bar nešto odbranio...** Gdje su on i Karadžić bili, za dva dana sve je padalo. I sad poslije svega da nam ponovo Sloba kroji kapu sa Amerikancima. On, koji nam je podigao granicu na Drini i pustio da nas bombarduju, on da nam kroji teritorije... **šta ću? Papir, pa preko Drine u Srbiju. Tamo se mož', čuo sam, kupit' pasoš sa njemačkom vizom za 3.000 maraka pa pravo kod rodice u Štutgart. Boli me k... više i za Turke, i za Srbe, i za Slobu, i za Radovana, i za Aliju.**"

GOSPODARICE RATA I MIRA

Bivši asistent sarajevskog Univerziteta priča o "**gospodaricama rata i mira i šeficama Republike Srpske**": "Od kako je potpisao mirovni plan sa Miloševićem, a posebno od kada su počeli pregovori u Ohaju, Radovan

izbjegava novinare k'o đavo krst. Kažu da je, kada je čuo da se u Dejtonu traži njegova glava - poludio. A kažu da i nije toliko on koliko su **Sonja i Ljiljana**. Njih dvije da ne budu šefice, pa svijet bi propao..

Zanimljiva je i promena u govoru: **gotovo da nikog nisam čuo kako** govori 'Turci' ili 'balije', **većina ih kaže - muslimani (a piše, naravno, i dalje sa malim 'm').** "

"KAKO SMO FRENKI I JA OSVAJALI SREBRENICU"

Branislav Vakić, radikalski poslanik i četnički vojvoda:

.. Ja sam sa juga Srbije poslao više od šest hiljada dobrovoljaca. Imam dokumenta koja potvrđuju da su oni **obučavani u kasarnama u Bubanj potoku, "4. juli" i drugima.**

SVET: S kim ste sarađivali?

B. V.: **Sarađivao sam sa današnjim načelnikom Generalštaba VJ, još dok je bio na mostarskom ratištu i kasnije, dok je bio komandant Niške armijske oblasti 1993. godine. Od njega sam dobio više od 70 pari uniformi, dvogled za noćno osmatranje, kao i municiju i oružje, koje mi je preko generala Perišića i generala Ojdanića iz Užičkog korpusa dao pukovnik Lončar iz Bajine Bašte.** Svo oružje dobili smo na revers i morali smo da ga vratimo pri povratku u Srebrenicu. **Evo dokumenta iz koga se vidi da sam zadužio i razdužio osamdeset cevi u magacinu u Skelanima.** (Vakić iz torbe izvlači gomilu nesređenih papira i pokazuje originalna i fotokopirana dokumenta koja potvrđuju njegove reči - o. a.). Inače, **sarađivao sam sa generalom Božovićem iz Kumbora kod Herceg-Novog**, od koga sam dobio jedan "pincgauer". Pogledajte ovaj pečat: Vojna pošta SPLIT. Iako smo bili u ratu, oni su još uvek, u julu 1992. koristili stare pečate. **Vozila i benzin sam dobijao od pukovnika iz Danilovgrada. Sa pukovnikom Novicom Glišićem.**

JNA je naoružavala srpsku paravojsku

inače odličnim prijateljem generala Perišića, ratovao sam na hercegovačkom i dubrovačkom ratištu. Učestvovao sam u razbijanju muslimanskih jedinica **kod Nevesinja 28. 6. 1992. Tada mi je poginulo pet boraca, dvojica Nikšićana i trojica Nišlija.** Imam svojeručno potpisanu potvrdu pukovnika Novice Glišića. Sa MUP-om Srbije sarađivali smo na skelanskom ratištu. Još **kao četnički major, dobio sam** u ime svoje jedinice **zahvalnicu od strane Specijalne jedinice za posebne namene MUP-a Srbije.** Inače, imam jednu zahvalnicu na kojoj piše "**vojvodi Branislavu Vakiću**". Ta mi zahvalnica nije ovde, dao sam je **Šešelju**, ako bude trebao u Hag. Bio sam pod direktnom komandom **Obrada Stefanovića**, komandanta specijalnih snaga MUP-a Srbije i njegovim zamenikom **Frenkijem Stamatovićem. Sve je to dokumentovano, a postoje i mnogi svedoci koji će to potvrditi.**

SVET: Trebaće vam ti dokumenti da se odbranite u Hagu.

B. V.: Sigurno! Ja ni za šta nisam kriv, osim za to što sam branio srpski narod. I ubuduće ću da ga branim. Uostalom, **baš bih voleo da Amerikanci dođu u Bosnu. Neka slete dole, pa da prsa u prsa vidimo ko su bolji borci.**

("SVET")

(Prenio "Monitor", petak, 17. novembar 1995.)

Izbjeglice iz Srebrenice...

...u iščekivanju svojih...

HEROJ - JER JE UBIO MUSLIMANA

Jovan Marić

Psihijatar Neuropsihijatrijske klinike dr Laza Lazarević u Beogradu priča o karakterističnim slučajevima postvijetnamskog

sindroma: "U **Bijeljini sam do sada veštačio u više od 50 slučajeva ubistava, što je frapantna cifra**. O tome sam zajedno sa bijeljinskim kolegama objavio rad "Problem veštačenja ubistva kao posledica građanskog rata na prostorima bivše BiH". Karakteristično je da je veliki broj ubistava iz koristoljublja, zbog svađa od pre deset godina. **Ubistva se događaju zbog najbizarnijih situacija... Recimo, jedan borac je ubio Muslimana Safeta koji se zabavljao sa njegovom sestrom**. Safet je čak promenio ime u Slobodan, ali kad se brat njegove ljubavnice vratio sa ratišta, hladnokrvno ga je ubio. **Borci iz njegove čete su potpisali peticiju u kojoj su tražili da se čovek oslobodi izdržavanja kazne, jer se pokazao kao heroj - ubio je Muslimana.** "

NJEGOŠEVA ANATEMA

Danilo Lazović

"Glumac srpski", kako ga naziva "Blic", **izdao je kasetu "Bog vas kleo pogani izrodi"**, na kojoj kazuje stihove **Petra II Petrovića Njegoša** uz pratnju gusala **Milomira Miljanića**. Govoreći o predstojećoj turneji Danilo besjedi: "Reč je o vladici Njegošu kao **savremenom pesniku**, jer sve što je on govorio i pisao ne razlikuje se od današnjice. **Njegovim stihovima zabeležen je sav srpski hod**. On je naš savremenik jer **pokazuje u čemu smo sve različiti od celog sveta**. Kao što Englezi slave Šekspira tako i mi moramo slaviti Njegoša. Nadam se da će uspeti akcije virtuoza Miljanića da se **i u osnovne škole uvedu gusle kao predmet muzičkog obrazovanja**.

Petar Petrović Njegoš

Ovo je odličan trenutak za Njegoša. On je danas kao Dejo Savićević - sada će ponovo zabiti dva gola. Uz kasetu '**Bog vas kleo pogani izrodi**', gde se nalaze **pesme Božidara Vučurevića i Radovana Bećirovića Trebješkog**,

dokazaćemo da su Crnogorci došli sa Kosova. Cetinjane ćemo uveriti da je Njegoš sa Cetinja, ma koliko oni to ne verovali. I danas je svaki Njegošev stih razrešavanje ovog vremena. Ako neko sve to posveti Karađorđu pogrešno će shvatiti. Njegoš je duboko u svakom našem trenutku. Nažalost, još ***1941. godine zaboravljeno je da je Njegoš na Cetinju. Tamo već deset godina nisu zasvirale gusle!*** *To je neverovatno, kao što je neverovatno da u našim pozorištima danas nema 'Gorskog vijenca' ili Laze Kostića, što dokazuje da smo dostojanstven narod!"*

("Monitor", petak, 15. decembar 1995.)

RATNI PROFITERI LJUDI IZ MINISTARSTVA

Uroš Despotović

"Telegraf" piše kako je, od tri i po godine koliko je bio na ratištu, Despotović proveo sedam mjeseci u zatvoru pod optužbom da je Muslimane izvlačio, za pare, iz Sarajeva. Pošto optužba nije dokazana, Despotović je oslobođen, ali mu još nije vraćen "mercedes", četiri hiljade maraka i gomila ličnih stvari. Nakon toga je riješio da progovori i o "tamnijim" stranama bosanskog ratišta:

"Navešću jedan primer profiterstva kada su u pitanju ljudi iz Ministarstva RS. Slučajno sam upoznao ***Momu Mandića. Gledao sam iz svog stana kad su odnosili stvari iz poznatih muslimanskih kuća. Mandić je to radio noću, sa policajcima i vojnim kamionima.*** *Iznošene su garniture nameštaja "Đorđević", televizori, muzički stubovi. Sve je to odlazilo, ne zna se gde.* ***Mandić je tada bio ministar unutrašnjih poslova.*** *Oni su na slobodi a u zatvoru je Zoran Maširević koji je nabavljao naftu iz Bugarske za RS koju su odvozili* ***Pižon, Borovica*** *i drugi. Radi se o velikom "pranju" novca i ratnom profiterstvu. Maširevićeva porodica danas gotovo nema šta da jede. Ili, Veljko Knežević iz Očestova kod Knina, koji je sa Raškovićem osnovao SDS i list "Zora", danas se krije po Beogradu jer mu preti likvidacija od Martićevih ljudi, pošto zna mnoge prljave radnje, zna mnogo ljudi koji su ubijeni s leđa."*

RAT HOĆE POSLANIK ADŽIĆ IZ ILIJAŠA

Miro Lazović

Predsjednik Skupštine Bosne i Hercegovine je govorio za "Vreme" o povezanosti Srba i Muslimana: **"Srbi u Bosni i Hercegovini nisu imali nikakvih razloga da zarate; bili su povlašćeni po liniji kadrovske politike koja je forsirala partizane i njihovu djecu, nisu imali problema.** *Ja razumijem Srbe iz Krajine što su se digli, ali ove ne. Kad je Karadžić pred rat rekao klubu poslanika SDS u Skupštini BiH da se dogovorio sa Izetbegovićem i da neće biti rata,* **neki dr Adžić, poslanik iz Ilijaša se pobunio: mi smo, veli, narod za rat pripremili, daj, bolan, Rašo, da se pripuca bar jedan dan, a cijeli klub u aplauz.** *Kaže meni* **Aleksa Buha** *u to doba da se moramo dijeliti; pitam kako da se dijelimo i gdje ćemo živjeti, a on kaže da* **nije ni mislio živjeti u Sarajevu.** *"Ko hoće s nama, može, a ko neće - neka ostane u Alijinoj državi. Tako su i dobili teritorije bez naroda."*

("Monitor", petak, 2. septembar 1994. godine)

Srbi su u Bosni bili povlašćeni

VOJNICI JNA VELIKE KUKAVICE

Radomir Kojić

"Legendarni komandant sa Romanije" kako ga predstavlja ***"Bela ruža"****, "novina nezavisnog, antirasističkog i humanističkog udruženja za istinu i pravdu", ovako je ocijenio držanje oficira bivše JNA u Bosni:*

"To su ***uglavnom velike kukavice i nesposobnjakovići****. Većina ih je debelo okaljala vojnički obraz.* ***Ja sam mnogo verovao u aktivne oficire Srbe i uopšte u JNA****, pa sam valjda zato i doživeo veliko razočarenje.* ***Najveći deo tih oficira je bezglavo bežao****, a i oni koji su se potom vratili, zaseli su u pozadinu. Gotovo da nema nijednog aktivnog oficira u prvim borbenim redovima. To je velika sramota!* ***To su komunistički oficiri koji imaju u Beogradu stanove i porodice. Iz Beograda dobijaju plate...*** *Pogledajte samo slučaj* ***generala Perišića****, u prvim danima rata oko Mostara ponašao se kao* ***pravi srpski oficir****, a kada su ga vratili u Beograd, postao je sasvim drugi čovek."*

"MILOŠEVIĆ U OVOM VEKU NEĆE IMATI KONKURENCIJU, A MOŽDA I DUŽE"

Radmilo Bogdanović

Donedavno prvi policajac Srbije, po mnogima u još uvijek siva eminencija u SPS-u. U NIN-u je govorio o Karadžićevoj konkurenciji Miloševiću: "To nije za poređenje. Uopšte nije. Milošević je bar za ovih deset godina unazad pokazao ko je i šta je. I kao političar i kao patriota. ***Svi znamo šta je učinio da se objedini Srbija****, da nam ona bude demokratska i ostane u miru a* ***da istovremeno maksimalno pružamo pomoć braći u RSK i RS****. On je osvedočen u toj meri da ga čitav svet priznaje i uvažava. Nema dana kad strani pregovarači ne insistiraju da ga vide. Popularnost u narodu mu je osigurana i vidna tako da su sva poređenja neukusna.* ***Niko, pa ni Karadžić ga ne može ugroziti...*** *Njegove*

zasluge a i dela su neosporna. ***On u ovom veku, a možda i duže, neće imati konkurenciju.*** *Najmanje je to Karadžić."*

"VIDIM MLADIĆEVE SOKOLE POD ZIDINAMA CARIGRADA"

Milić od Mačve

"Mladićevi sokoli"

Srpski slikar i patriota u "Javnosti" kliče: ***"Ako se Amerika bude svrstala uz Tursku, i njima treba odmah objaviti rat, a Turskoj u prvi sat napada..*** *A Turci kad udare na Grčku posle 16. novembra, hoće li Srbija pregaziti, recimo, makedonske čokalije, koji se prikloniše Turcima naočigled celoga sveta?* ***Ja već vidim Mladićeve sokole pod zidinama Carigrada.*** *Mi pomoć Grcima moramo pružiti.* ***Stekli su se svi uslovi za osnivanje Nove Vizantije.*** *Maloazijski potlačeni narodi: Bitljani, Ličani, Ljuđani-Liđani, Lazi, Olivi, Nestorijanci, Jermeni, Kurdi i Asirci,* ***čekaju nas kao ozebli sunce.*** *Da ih vratimo u život i* ***oslobodimo turkmenske more. Konstantinov grad i Sveta Sofija moraju opet biti stožer pravoslavlja.*** *Zato se odreknimo dangubice Kodže-Miloševe o gledanju samo u svoju uzanu avliju. Takvim gledanjem opet ćemo izdangubiti čitava dva veka.* ***Hajde muškinje - uspravi glave! Drina je dušnik za dva plućna krila, ne za jedno!"***

("Monitor", petak, 2. decembar 1994. godine)

"NE ŽELIM DA ŽIVIM U PRAVOSLAVNOM TEHERANU"

Danica Drašković,

u najnovijoj "Srpskoj reči" piše: "Pre dve godine, u crkvi na Topčideru, prilikom pomena žrtvama palim od komunističke ruke, ***vladika Atanasije Jeftić govorio je o srpskim zločinima u Zvorniku, Bijeljini, o tome kako su Srbi oslobodili selo Jasenovac, a zatim opljačkali svaku srpsku kuću u selu. Govorio je i o Arkanu i njegovim zločinima. Sada ćuti o tome i huška na rat sa govornice srpske skupštine na Palama.*** *Želi, znači, da ubijamo i dalje, da pljačkamo i činimo zločine sa blagoslovom crkve. Ja ne pristajem na to. Ne pristaju ni mnogi vernici naše crkve. Zato, umesto, Vuka, neka mene ekskomuniciraju iz crkve. Neće mi biti žao. Duhovno nisam sa njima, a ako oni koji to govore čine crkvu, nisam ni u toj crkvi. Ne želim da živim u pravoslavnom Iranu."*

PROTIV JUGOSLAVIJE, A ZA SRBIJU

Danilo Lazović

Beogradski glumac i veliki srpski patriota želi da promijeni državljanstvo. *U "Javnosti" je to i obnarodovao: "Ovih dana sam bio na Palama jer je nastavljeno snimanje serije "Goli život". Tamo je, uprkos svemu, raspoloženje fantastično. Što se tiče ovih najnovijih događaja,* ***ja sam za Republiku Srpsku. To je autentična srpska država.*** *Planovi koji se prave su tuđi planovi, a ne naši i oni su za jednokratnu upotrebu. Ja sam za ono što je naše. Sankcije koje je Jugoslavija uvela protiv Republike Srpske su sankcije protiv same Jugoslavije, što i nije loše.* ***Nije loše biti protiv Jugoslavije, treba biti za Srbiju. A Srbija je i Republika Srpska...*** *Ja ne sumnjam u svoj narod.* ***I nadam se da ću uskoro dobiti državljanstvo Republike Srpske*** *koje sam, inače, zatražio."*

("Monitor", petak, 9. septembar 1994. godine)

"MORAL JE SLABA TAČKA SRPSKE VOJSKE..."

Jovan Divjak

Rođeni Beograđanin, brigadni general i zamjenik komandanta glavnog štaba Armije BiH, koga su bosanski Srbi proglasili ratnim zločincem i izdajnikom, otkrio je u "Globusu" najslabije tačke Mladićeve vojske: "**Najveći srpski problem jesu prostor i crte fronta duge oko 1600 kilometara**. Kod njih su svi muškarci na frontu. Njihova je pozadina potpuno prazna od vojnosposobnog stanovništva. **Moral je, također, jedna od najslabijih točaka srpske vojske. Imaju velikih problema i s dezerterstvom**. Vojska RS, po našim procjenama, broji između 60 i 70 tisuća vojnika. Oni na oruđima koje treba opsluživati 7 do 8 osoba, drže trojicu ili četvoricu vojnika. Međutim, to nadoknađuju velikim utroškom municije i velikim brojem oruđa. Činjenica da je **agresor oko Sarajeva imao 35 komada oruđa kalibara preko 12, 7 mm po jednom kilometru fronte** najbolje govori o vatrenoj snazi protivničke strane. Taj broj potvrdio je i UNPROFOR kad su nakon ultimatuma NATO-a snage Sarajevskog romanijskog korpusa morale pod kontrolu staviti svoje teško naoružanje. Usporedbe radi, najveću koncentraciju artiljerije u drugom svjetskom ratu ostvarili su Rusi kod Berlina, kad su imali 25 artiljerijskih oruđa na jedan kilometar fronte." ("Monitor", petak, 3. februar 1995. godine)

"LJUDI SE LJUTE NA BOGA, A NE ČISTE SNEG ISPRED SVOJIH VRATA"

Vladika Lavrentije

Episkop šabačko-valjevski priča o "ovim vremenima i ovako nesrećnom narodu":

- **Možemo se mi boriti koliko hoćemo za sreću i blagostanje naroda, ali ako taj narod ne zaslužuje sreću i blagostanje - šta ćemo onda?!** Kakav je narod tako mu i Bog daje - daje mu takvu vlast, takve sveštenike i vladike...

Ako mi nismo zaslužili da nam Bog pošalje nešto bolje, onda moramo da trpimo ovo. **Bog nam šalje vlast, ili da nas kazni, zbog naših greha, ili da nas nagradi, za dobro naše**. Dakle, nema vlasti da nije od Boga dana. Ne

trpi Bog Miloševića zato što je Milošević, već zbog naših bezakonja. *Izgleda da nam je takav potreban - da nas opameti! Da nas kazni zbog naših prestupa i bezakonja.* **Dokle god se srpski narod ne trgne, ne otrezni i ne osvesti, neće dobiti bolju vlast.** *Prema tome, zaslužili smo ovo što nas sustiže. Ljudi se ljute na Boga zbog posledice, a ne čiste sneg ispred svojih vrata.*

("Monitor", petak 17. januar 1997.)

MONARHIJA - KRAJ ZAJEDNIČKE DRŽAVE

Dobrica Ćosić

komentariše inicijative za obnovu monarhije u Srbiji:

"Po ubeđenju sam republikanac. Do sada nisam čuo nijedan argument koji me je uverio da će Srbija kao kraljevina biti demokratskija i naprednija nego kao republika. A moji glavni argumenti protiv obnove monarhije su sledeći: **Povratak dinastije Karađorđević znači kraj zajedničke države Srbije i Crne Gore.** *Jer, ako postoje živi Karađorđevići, živi su i neki Petrovići. Obnovom monarhije u svoj žestini obnovile bi se i obe ideologije građanskog rata, i time socijalno-politički antagonizmi, čime bi se srpsko društvo uvelo u dugu nestabilnost.* **U istoriji Srbije monarhija je samo u doba kralja Petra Prvog bila vladavina slobode i prava.** *Monarhija sama sobom nosi autokratsku mogućnost i preskupo je pozorište za ovo doba i siromašnu državu kakva je Srbija. Našu državnu i dinastičku prošlost treba pamtiti, poštovati ono što je dobro, ali je ne treba obnavljati i ponavljati. Među političkim idejama koje danas slušamo smatram razumnim samo one ideje koje u naš društveni organizam u agoniji ne unose nove napetosti i konflikte." ("Monitor", petak, 4. april 1997.)*

BISERI

"Ove će godine naša zemlja imati najvišu stopu (privrednog) rasta u Evropi"

Slobodan Milošević, predsjednik Srbije, april 1997.

MI "DELIJE" SMO ANTIJUGOSLOVENSKI ORIJENTISANI

DT Magazin predstavlja vođe navijača Crvene zvezde. Masovna organizacija poput ove mora imati svoje zakone, obavezne za sve. **Jedan od vođa Zvezdinih navijača - Joca - ih u najkraćem saopštava:**

- Pod jedan, želeli smo i uspeli da stvorimo kulturu navijanja među našim članovima. Navijamo isključivo za svoj klub, bez vulgarnosti ka protivnicima. U tom pogledu smo daleko ispred svih ostalih.

Sledeća stvar na kojoj insistiramo je srpstvo. Iskorenili smo politiku sa tribina i nismo ničije marionete. Pozivamo se na svete principe srpskog društva, crkve, istorije i državnosti. Osnovna odlika nam je da smo antijuogslovenski orijentisani. Zajednička crta nam je da smo monarhisti. **Svake godine odlazimo na Ravnu goru i odajemo dužnu počast generalu Draži Mihajloviću.** Neraspoloženje vlada i prema FSJ i državnoj reprezentaciji, koja igra pod smešnim obeležjima komunistički nametnutog režima. Podržaćemo reprezentaciju Srbije pod našim znacima i **himnom "Bože pravde"**. FSJ skida naš rad, ne štedi pare, ali neuspešno. Nećemo ići na svetsko prvenstvo čak i da se plasiramo. Zbog izraženog bojkota ka ovoj zemlji nismo popularni kod vladajućih slojeva. **Protiv druge Jugoslavije nismo imali ništa protiv, jer je bila država raznih naroda. Ova je, ponavljam, nametnuta i smešna.**

("Vreme", 5. septembar 1994. godine)

HELIKOPTERI MU UZNEMIRAVAJU UNUKA

Rajko Petrov Nogo

*Pjesnik, jedan od trojice senatora RS koji su ovih dana posjetili Radovana Karadžića, pripovijeda u "**Nedeljnom Telegrafu**":*

*"Kad odlazimo u posjetu porodici Karadžić to su uglavnom relaksirane noći i ne bavimo se krupnim pitanjima i smatram da je nepristojno kvariti to malo oduška koje ovaj svjetski zatvorenik ima. Toj normalnosti i prijatnoj atmosferi u domu Karadžićevih nisu mogli da naude ni oni famozni helikopteri koji su nadlijetali kućicu. **Karadžić se samo jednom ljutnuo i rekao: "Kakvog to smisla ima da mi bude unuka, može dijete ponijeti i neke traume".***

*Ja sam još ranije govorio da nisam siguran da **Biljana Plavšić** sama donosi svoje odluke, a danas se ispoljava nagla kooperativnost gvozdene ledi - **koja je važila za najradikalniju, koja se proslavila svojom čuvenom izjavom da treba da pogine pet miliona Srba da bi se stvorila Republika Srpska** - danas je ona raskvašena u susretima s Olbrajtovom. Nije ni hrišćanski, a ona tvrdi da drži do hrišćanstva i pravoslavlja, nije ni srpski, a ona se predstavlja jakom Srpkinjom, a na kraju krajeva nije ni ljudski, tući svezanog čovjeka, čovjeka koji ima flaster na ustima. Ali to je sve, sve za jednu psihijatrijsku analizu prije nego za ovakav razgovor.*

("Monitor", petak, 1. avgust 1997. godine)

NA SELJAKU SVAKO OŠTRI SABLJU

Dragan Veselinov,

*predsednik Narodne seljačke stranke, **u listu "Blic"** opisuje **političko ponašanje srpskog seljaka** i objašnjava zašto seljaci ne glasaju za "svoju partiju" (to će reći za NSS): **"Srpski seljak glasa za bilo koga, jer je politički inferioran. Na njemu svi oštre sablju**, svi uzimaju, a on je glup i nesposoban, čak ni da se sindikalno brani. **Velik je samo u narodnoj pesmi, na traktoru je mali.** Uostalom videli smo da je seljak glasao za nacionalnu partiju, a ne za svoju partiju hleba i znoja. On glasa za režim iz straha. Ipak stanje nije beznadežno. Seljak je moderan čovek, on glasa za onog ko mu se dopadne, pa će uskoro i seljanke glasati za feministkinje."*

"POLITIKA JE KURVA"

Milić od Mačve,

Milić od Mačve

*srpski slikar, u listu "Argument" govori o angažmanu umetnika u politiku, i tvrdi da politika i umetnost ne mogu zajedno: "**Politika je kurva. Ali pošto sam ja angažovani i nacionalni umjetnik, onda to komplikuje stvari, kao da politika lupka, na kapidžik - kuc, kuc! I osluškuje ona! Hoće da te namami u njeno društvo, kurva, drolja nad droljama**. Nekad te i nasamari, pa odeš sa njom u magluštinu. Ti neiskusan, ona ti sipa jaja u mengele. Mene je učila moja mudra **mati Desanka da ne trpam svuda svoja muda**.. Tako sam ja pomislio 1988: evo mog vladara koji će prihvatiti moj projekt o Srpskoj Vedanti. On mlađi od mene, hoće sa mnom da razgovara, govori kao pravi nacionalistički vođa, narod digao na noge, sve u želji da ga više niko ne pljačka (Slovenci na primer), kad ono ni jedna građevina se ne podiže. **Naprotiv, narod srpski postrada tako žestoko i pogubi svoje etničke teritorije** sa svojim imanjima, da samo tako taj pokor ulazi u istoriju i - ništa više."*

("Vreme", 20. jun 1998. godine)

SRBIJA SE SAGINJATI NEĆE

Božidar Vučurević - kamiondžija

Nekadašnji auto prevoznik i predsjednik SAO Hercegovina o Slobodanu Miloševiću, o kome je svojevremeno napisao slavljeničku pjesmu:

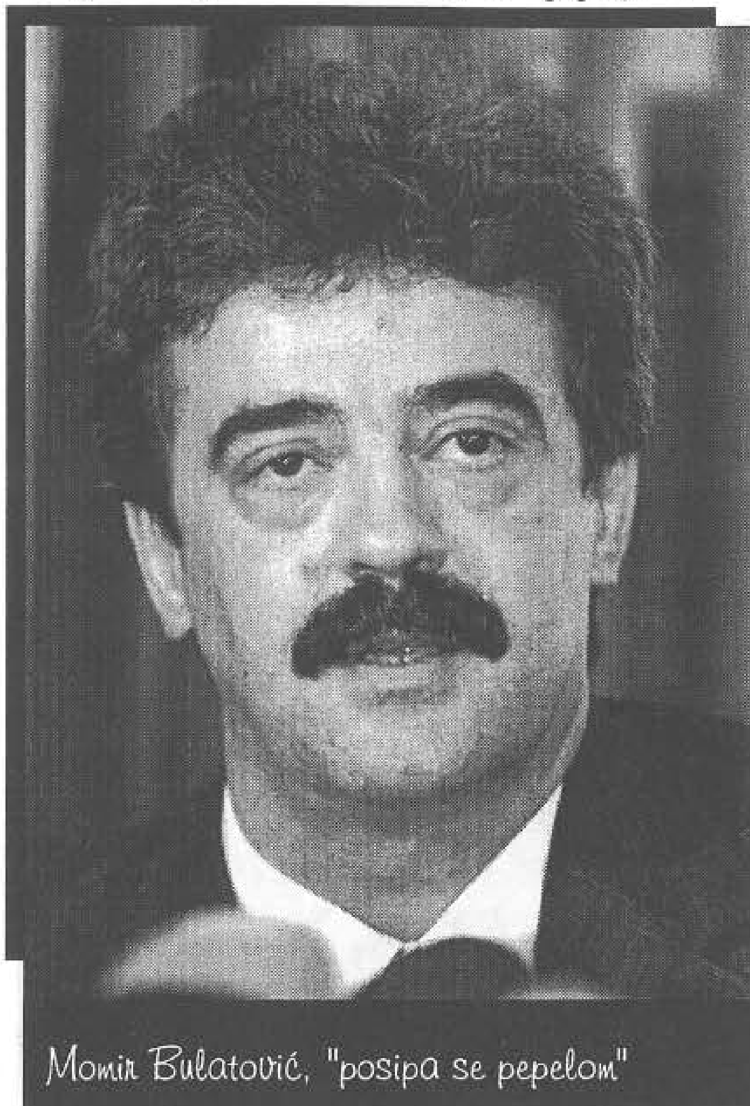
Božidar Vučurević - kamiondžija

*- **Ja sam lično poznavao gospodina Miloševića i imao čast da budem u njegovom društvu i kabinetu**, a i na druga mjesta da ga sretam, i da budem na večeri, da sjedim i razgovaram, i tako... Imao sam o njemu izuzetno mišljenje, jer sam mislio da se on stvarno bori za srpska nacionalna prava, i sav srpski narod je bio jako zaljubljen u njega. Napokon, poslije se sav narod, kao i ja, razočarao u njega. U neka doba, vidjelo se da on sasvim pripada komunistima i da hoće po svaku cijenu da odbrani komunizam, što nama nije bilo prihvatljivo. Na kraju, nijesmo se tako ni dogovorili.*

*Mi smo nasjeli na ono njegovo "**svi Srbi u jednoj državi**". Pa ono na Kosovu "niko srbe nesme tući" i ono treće, najvažnije "**Srbija se saginjati neće**". Napokon, nijedno od toga troje nije bilo. Srbija je izdašno pomagala republiku Srpsku Krajinu da bi je poslije ostavila na cjedilu. Poslije su to htjeli da pospu **brašnom**, nekakvom humanitarnom pomoći od deset ili petnaest šlepera brašna, da zaspu te krvave tragove... To istorija srpskog naroda neće oprostiti.*

"BILA JE TO GREŠKA"

Momir Bulatović o izručenju muslimanskih izbjeglica

Momir Bulatović, "posipa se pepelom"

Bivši predsjednik Crne Gore nakon šest godina ponovo se prisjetio kako je crnogorska policija, dok je on bio vrhovna vlast u Republici, **izručila vojnoj policiji Republike Srpske izbjeglice koje su od ratnih strahota pokušale da utočište nađu u Crnoj Gori.** Bulatović, takođe, sada otkriva **kako je** svojevremeno spašavao Muslimane:

- Podsjetiću javnost da sam prije, kako Vi kažete agresije, ja imao razgovor sa gospodinom Izetbegovićem koji me molio da iz Foče izvučemo 80 zarobljenika koji su bili Muslimani i kojima je prijetila egzekucija od nekih paravojnih formacija u Foči. Ja sam bez razmišljanja njih doveo ovdje **i oni su došli u neka dva šlepera i ovdje su odslužili svoju kaznu u KP domu u Spužu. Ovdje sam ja javno priznao da smo napravili grešku kao država zbog toga što smo 1992. godine izručili tadašnjim vlastima RS jedan broj građana, Muslimana, BiH koji su utočište i spas potražili na našoj teritoriji.** A oni su isporučeni na zahtjev policije iz Trebinja, Foče.. O tome je bila javna rasprava, i mi smo priznali grešku zbog toga što se nismo bili tada dovoljno organizovali da shvatimo da u to vrijeme kada ih isporučujete u ruke takvim policijama, da ih ne isporučujete u ruke pravdi, nego ih nezasluženo ubacujete u ratni okvir. Naš je vitalni interes bio da što prije dođe do mira u Bosni i te ljude nismo trebali predati, jer je u BiH tada toliko ljudi ratovalo i njih smo mogli toga da poštedimo.

RECEPT ZA ISTREBLJENJE MUSLIMANA

Milan Paroški

Nakon inicijative za smjenu patrijarha i otcjepljenje Vojvodine, nekadašnji "udarnik" "antibirokratske revolucije", u ***najboljem fašističkom maniru****, na promociji koalicije* ***"Zajedno"****, kako prenosi "Srpska reč", izjavljuje: "Crnogorci su okupirali Srbiju i valja ih silom razjuriti i naterati da prestanu da budu veštačka nacija.* ***Što se Muslimana tiče, Paroški, u stilu Gebelsa, poručuje: "U Bosni ih valja trebiti, tako što će se desetine hiljada Muslimanki zarobiti i smestiti u srpske kuće, a Srbi će, poznati po svojoj potenciji, njima napraviti silnu srpsku decu, te će tako nestati Muslimana..*** *U Sandžaku, pak, Muslimane valja tamaniti pomoću buba-švaba (?!) koje će se ubacivati u njihove radnje. Potom će ih inspekcija kažnjavati, a na kraju će dolaziti popovi da ih pokrste u pravoslavnu veru kako bi ih oslobodili nehigijene!"*

("Monitor", petak, 12. jul 1996. godine)

Genocid nad Bošnjacima - civilima

"MOJ DEDA JOKELJA POSEKAO 17 TURSKIH GLAVA..."

Željko Ražnatović-Arkan

*Predsjednik Stranke srpskog jedinstva u svojem listu "Srpsko **jedinstvo**" odgovara na pitanje zašto je išao na front: "**To je kod mene usađeno u genima i nosi se u krvi.** Uvek sam, još od mladih dana, žestoko reagovao na nepravde i kada se sve to poveže sa nepravdom koja je još od 1990. činjena mom narodu, nije čudo što sam otišao u rat. Jednostavno, nisam mogao da gledam tu tragediju, da slušam jauke žena za sinovima, braćom, muževima. **Bilo je evidentno da smo, kao narod, bili izloženi, i sada smo, velikoj nepravdi** koja se oslikavala i u ratnim stradanjima, a ne samo kroz političke pritiske, razne rezolucije uperene protiv nas i slične oblike **antisrpskog delovanja**. Kad sam spomenuo genetiku, mislio sam na moju porodičnu tradiciju: Ražnatovići su iz Crne Gore, jedno pleme koje je učestvovalo u svim oslobodilačkim ratovima vođenim na ovim prostorima. Evo vidite, ovde u kabinetu **držim fotografiju moga pretka Jokelje Ražnatovića** koji je u crnogorsko-turskom ratu **posekao 17 turskih glava**. Osvojio je dva ratna turska barjaka. Imali smo perjanike na dvoru kralja Nikole. Za vreme drugog svetskog rata, Ražnatovići su svi odreda bili u antifašističkom pokretu, bili su partizani, poneti idejom komunizma."*

PREVIŠE JE TITOVIH PIONIRA

Nikola Kavaja

*Bilten SNO iz Bijelog Polja objavljuje intervju sa "**srpskim komandosom**", **neuspješnim atentatorom na Josipa Broza koji je trenutno u američkom zatvoru "Alenvud"**. Kavaja u intervjuu tvrdi: "O događajima u svetu, a posebno o događajima na području Balkana, smatram da sam bolje i objektivnije obavešten od većine Srba u otadžbini, jer sam po čitavom zapadnom svetu ostavio rasejane svoje punktove i saborce. Na žalost i nesreću srpskoga roda, previše je izdajnika, previše je nekadašnjih Titovih pionira, koji su uvek radili i još uvek svom silinom rade **na unesrećivanju vascelog srpstva**. I pored toga, ubeđen sam da ćemo naposletku doći do slobode i svoje države - **ujedinjene Zapadne Srbije.**"*

ZLOČINI SU KLJUČNO PITANJE RATA

Aleksa Đilas,

sociolog i politikolog, sin *Milovana Đilasa: "U jesen 1994. godine moj otac i ja smo razgovarali sa* ***Ćosićem****, pa smo ga pitali o tim ratnim zločinima u Bosni. On je govorio:* ***"Ja sam rekao Karadžiću da oni o tome povedu računa(!?)****. Govorio je na taj način kao da je to neka periferna stvar, kao da smo mu postavili pitanje zašto nose tu uniformu, a ne neku drugu.* ***A zločini su ključno pitanje rata. Ćosić je podržao Karadžića koji je u to vreme bio povezan sa Srbima u Hrvatskoj koji odbijaju Plan Z-4.*** *On se u suštini solidarisao sa ekstremnim krilom, odnosno ekstremnom varijantom rešenja srpskog nacionalnog pitanja u Bosni i Hrvatskoj. Svojim govorom u Višegradu,* ***Ćosić je stao na stranu ekstremne desnice****, na stranu* ***ekstremnog četništva****. On je zato takođe jedan od ljudi koji moraju da snose odgovornost za poraz, ne u meri kao Milošević, pošto nije imao direktnu vlast, ali* ***kao jedan od ideologa*** *i vrlo značajnih političkih figura. Iznenadilo me to što je izgubio svoj put. Znao sam da se u mnogim stvarima ne slažemo, čak mi je jednom napisao vrlo prijateljsko pismo u kome je rekao da se mi fundamentalno ne slažemo. Ja ipak nisam verovao da će otići toliko daleko, ka ekstremnom nacionalizmu. On me je najviše iznenadio."*

("Svijet", 21. marta 1996. godine)

IŠLA SAM U SARAJEVO, A NE NA PALE

Vesna Pešić

"Moram reći veoma otvoreno: ja zaista nikada ne bih želela da idem na Pale. Niti sam to želela onda, niti sada. Zato što su ***Pale, kao eksponent beogradske politike****, stavile one* ***topove i tenkove oko Sarajeva i ubijale taj grad****. Smatrala sam da je to zločin. Šta ja imam da radim s ljudima koji to čine?* ***U Sarajevo sam otišla na poziv Srpskog građanskog veća****. Otišla sam tamo da razgovaram o pitanjima koja su bliska i nama i njima - o prestanku rata, sređivanju te države na jednoj multietničkoj osnovi bez prihvatanja rezultata etničkog čišćenja.* ***Ako već govorimo o srpskom nacionalnom interesu, smatram da nijedan normalan Srbin takvom projektu nije smeo dati podršku****. Jedan deo Srba najzad je shvatio da to nije bila politika u njihovom interesu. Bosna je potpuno srušena, tamo života nema, ljudi su dezorijentisani. Nisu dobili ništa izuzev propasti. U*

vezi sa tim nema nikakve komplekse - da je propast, na primer, bila ispravan put, a ovo što ja zastupam navodno nešto izdajničko", objašnjava lider Građanskog saveza Srbije u "Vremenu" povodom prigovora da je za vrijeme rata išla u Sarajevo a nije htjela na Pale.

("Monitor", petak, 8. mart 1996. godine)

BISERI

Ako bismo na kasarnu u Zvorniku mogli dugoročno računati, mogli bismo napraviti "srpski Oksford"

Nemanja Popović, dekan Tehnološkog fakulteta u Zvorniku

"ARKAN JE MILOŠ OBILIĆ NAŠEG DOBA"

Predrag Živković Tozovac

*Folk-zvijezda srpske narodne muzike je u akciji lista **"Nada"** "Biramo ličnosti godine" ovako odabrao: "**Ceca Ražnatović** je ove godine bila **melem za naš narod.** Imala je sjajan koncert, lepo peva, lepo se odeva, lepo izgleda - savršena žena. Kad pomenem nju, **ne mogu da zaobiđem Arkana, njenog muža. Željko Ražnatović je hrabar momak**, pravi muškarac, simpatičan, zgodan, pravi delija ili još bolje Miloš Obilić našeg doba." U istoj anketi književnik **Miroslav Josić Višnjić** odgovara: "Nemam predlog. Ove godine se niko nije istakao. **Svi istaknuti su mrtvi!**"*

("Monitor", petak, 22. decembar 1995. godine)

("Radio TV Revija")

KRVAVE KANDŽE U MESU PRAVOSLAVLJA

Dobrica Erić,

*pesnik, dobitnik ovogodišnje "Oktobarske nagrade", o zadatku pesnika u ovom vremenu: "Braniti se pesmom od sejača plača i suza, to može samo veliko srce i duša. **Šta bi bio Kosovski boj bez pesama, guslara i pevača?** Davno bismo zaboravili i da je taj boj bio i da je Kosovo bilo naše. **Pesma nam je sačuvala i vratila sva naša mala Kosova, ne mač, i bez tog oružja - pesme, nećemo ih ni sada sačuvati.** A nova seoba Srbalja, ova beskrajna kolona izbeglica što nam svakodnevno prolaze kroz oči i dušu, možda su **samo uvod u ono što nam se sprema i što nas tek čeka**, jer naši neizlečivi dušmani su se opako podmladili i osnažili, a Srbija je duhovno ostarila i onemoćala. Nemačka i Vatikan su ponovo, treći put u ovom crnom srpskom veku, dočekali svoj pakleni čas, našu crnu noć. **Katolicizam je još jednom naoštrio svoje krvave kandže i zario ih u srpsko srce i dušu, u meso Pravosalvlja.** "*

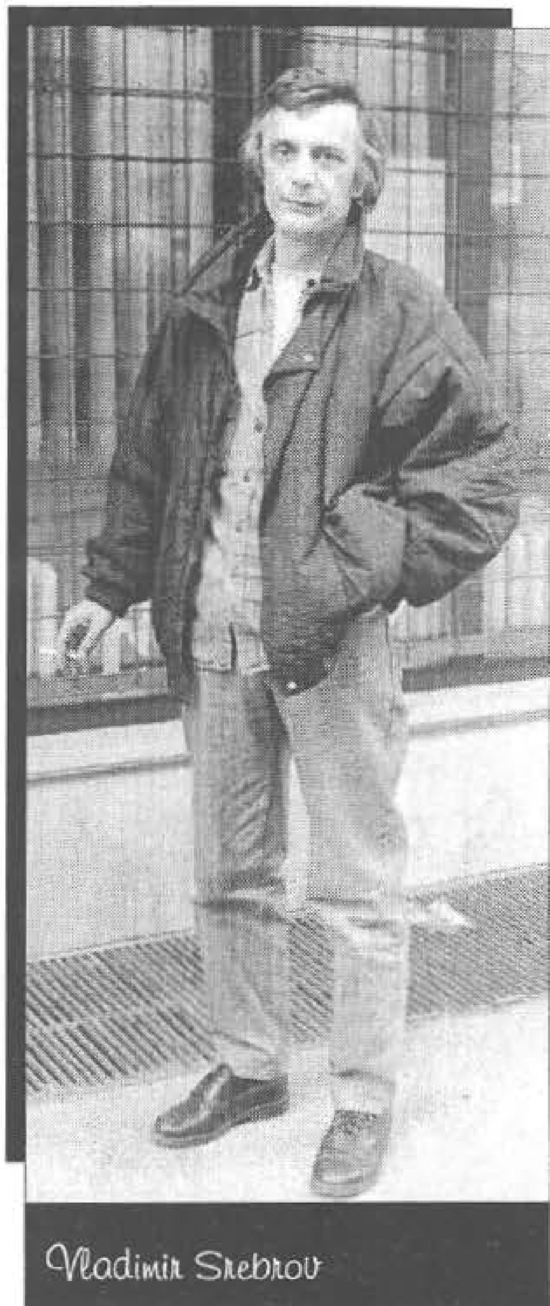

Gusle su ispjevale mit - Filip Višnjić, guslar

("Radio TV Revija")
("Vreme", 20. novembar 1995. godine)
"Republika"

"KARADŽIĆA ŠTITE KRIMINALCI"

Vladimir Srebrov,

Vladimir Srebrov

književnik, jedan od osnivača SDS-a u BiH čije stavove je Radovan Karadžić 1990. godine ocjenjivao kao "poluvojne, gotovo militantne i nespojive sa duhom srpskog naroda", ovako, nakon izlaska iz zatvora, u "Vremenu" govori o predsjedniku samoproklamovane srpske republike u Bosni: "Vi neprestano govorite o njemu kao o nekakvoj vlasti. **Radovan Karadžić se mora tretirati kao privredni kriminalac.** Pogledajte, recimo, ko njega štiti. Njega u stvari štite kriminalci, većinom. Ko su njegovi saradnici? **Pogledajte samo strukturu ljudi koji ga okružuju. On je sulud čovek, koji je jednostavno od rukovodstva,** ja to otvoreno govorim, **rukovodstva Srbije uzet kao instrument za uništenje Bosne i Hercegovine.** Zašto je to baš Radovan Karadžić? Radovan Karadžić je i ranije bio poznat kao čovek koji mrzi BiH i grad Sarajevo. On je bio član Udruženja književnika BiH. Mi smo kao članovi Udruženja književnika BiH **znali da on radi za Službu državne bezbednosti i KOS,** da je on njihov čovek i da sve što se događa u Udruženju otkucava tamo gde treba. Prema tome, takav čovek, sa takvim moralnim dignitetom, a to je dignitet nula, razumete, bio je pogodna ličnost za provođenje plana uništenja BiH. Uzmite govore Radovana Karadžića u celini i pročitajte ih, pa ćete videti da bi Hitler mogao biti učenik Radovanu Karadžiću."

"SRBIJA MORA IZAĆI NA MORE"

Božidar Vučurović

Kamiondžija, pjesnik i političar u "Blicu" odgovara na pitanje postoje li šanse da Srbi izađu na more:

"Vjekovni san još stare Srbije bio je: ***svi Srbi u jednoj državi; povezivanje sa Grčkom i izlazak na more.*** *Do sada, nijedan od tih ciljeva nije ostvaren. Treći (izlazak na more) će ovog puta sigurno ostvariti Hercegovački korpus, jer* ***Republika Srpska neće pristati da se rat završi, a da jednim delom ne izađe na more.*** *Hercegovački korpus još nije izgubio nijedan pedalj teritorije. Ako se političkim sredstvima to ne reši,* ***Hercegovački korpus je rešen da vojnički izađe na more.*** *Srbi su kao konstitutivan narod bivše Jugoslavije imali dodir sa morem. Recimo, 24.300 metara obale pripadalo je Bosni i Hercegovini. U okviru te bivše jugoslovenske republike investirali smo tri milijarde i 670 milinoa dolara za izgradnju luke Ploče. Vjekovno smo bili primorska zemlja. Zato ne možemo ostati bez svog dijela obale.* ***Srbija bi životno morala da bude zainteresovana za izlaz na more.*** *Crna Gora ucenjuje Srbiju svojom obalom. Žila kucavica Srbije je pruga Beograd - Užice - Srbinje - Trebinje - more. Baš zbog same Crne Gore, Srbiji bi to trebalo da bude najveći životni i ekonomski interes."*

("Monitor", petak, 3. novembar 1995. godine)

"PROCES RAZDVAJANJA..." (A NE GENOCID)

Božidar Vučurović

Gradonačelnik i predsjednik Ratnog predsjedništva Trebinja, koji u ***NIN-u za sebe kaže da je epski pjesnik*** *i da politiku nikad nije ni volio, ali je na bavljenje njome pristao zbog nacionalnog interesa,* ***objašnjava zašto su Muslimani otišli iz Trebinja:***

"Bilo ih je preko četiri i po hiljade, a ostalo ih je oko petsto. Odavde su otišli autobusima. ***Primao sam ih i objasnio da im ne mogu garantovati bezbjednost,*** *ne zbog građana Trebinja koji bi im učinili nešto nažao, već zbog onih ljudi koji su došli ovdje zato što su istjerani iz Konjica.* ***Objasnio sam im da je to proces razdvajanja tri naroda koji više neće da žive skupa."***

"ZAPADNO I ISTOČNO PLUĆNO KRILO DRINE"

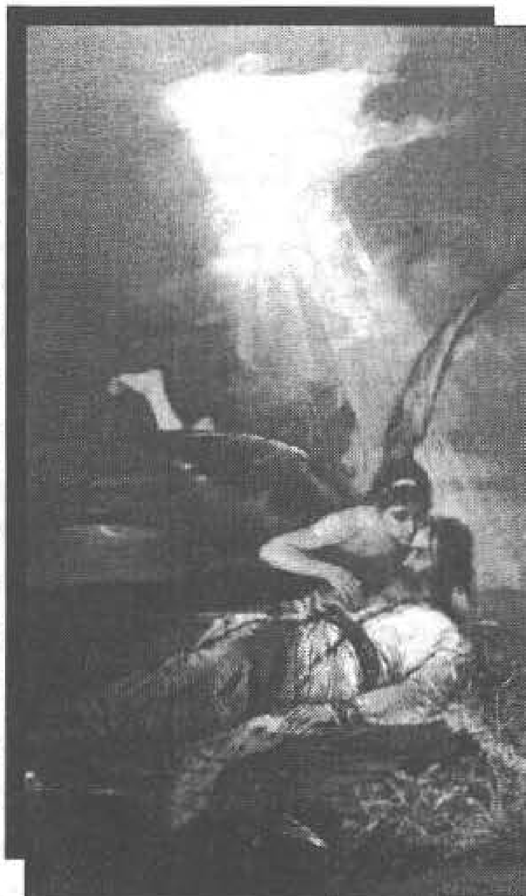
Milić od Mačve,

srpski slikar i nacionalni udarnik u svojoj redovnoj kolumni u "Javnosti" nadahnuto anlaizira: "**Drinom je rasparano srpsko biće, a zna se da se kroz dušnik napajaju oba plućna krila.** Srbijansko rukovodstvo smatra da se može živeti i sa jednim plućnim krilom, ovim istočnim. Međutim, ja znam da je najbolje udisati sa oba. **Samo budaletine misle drugačije. A takvih ima između 'mirotvorcima'** koji se ubiše da dokažu kako izdaja nije izdaja već 'jedina alternativa za mir'. Koji crni mir, kad su potkupili srpski narod sa sviju strana, i ako se krene politikom ćoćavog Miloša Obrenovića gledanja iz malene avlije, **onda ćemo odista zaraditi "Beogradski pašaluk"**, kako nam i preporučuju naši dušmani, i oni spolja i ovi iznutra."

("Monitor", petak, 15. septembar 1995. godine)

VIDOVNJACI I GATARE

Spasoje Vlajić

Čovjek koji je, kako pišu "Večernje novosti", pomoću kompjutera i fenomena svjetlosne formule, iz kojeg je izrastao novi obrazac "svesna formula", **predvidio dolazak i ponašanje mnogih aktuelnih političara, predviđa i dalje:** "Neposredna budućnost je u znaku sledećih datuma. **Oko 28. juna steći će se svi uslovi da se u sažetom razdoblju preslikaju suštinski sadržaji koji su bili rasuti u stotinama godina prethodne srpske istorije. Tada će se, na malom prostoru, u kratkom vremenskom razdoblju Srbi naći 'licem u lice' sa svojim nekadašnjim protivnicima Dancima, Turcima i Nemcima.** Prisetite se samo da su na **Vidovdan 1158.** godine **Danci uništili severno srpsko carstvo, Turci 1389. porušili južno srpsko**

carstvo, dok je 1914. zbog Nemaca počela nova golgota srpskog naroda - prvi svetski rat. Isti akteri ponovo su ovde i sada - na Vidovdan. Značajno bi bilo da im se Amerikanci ne pridruže. Ako se to ipak dogodi, biće teškoća za nas, ali i veliko zlo za njih."

"UŽIČKA REPUBLIKA" ILI "RAVNA GORA"

Autor svojevremeno zabranjenog romana "Crveni kralj", "četnički sin koji je razočarao četnike" u "Telegrafu", pored ostalog, komentariše ravnogorske jubileje: "Prvi put sam bio na Ravnoj gori kada je skup organizovao Vojislav Šešelj. Odmah mi je bilo jasno zašto je pokret Draže Mihailovića propao; ako je to ličilo na Šešelja, moralo je da propadne! Trebalo je tamo otići samo sat-dva i videti tu farsu. Čini mi se da je i Dražina organizacija bila jako rđava i da je ona, u stvari, samu sebe uništila. Na proslavi 50-godišnjice pobede nad fašizmom, u organizaciji SPO-a, nisam bio. Ali, što se tiče ravnogorskih nagrada, mogu reći da je ono što je uradio Ljubomir Simović vrlo ružno! On je nedosledan čovek. Jednostavno, on tu nagradu nije ni zaslužio. Ne može se primiti i Sedmojulska i Ravnogorska nagrada. Najidealnije bi bilo da se odrekao ove prve. Ali ne samo on, već i Matija Bećković. Jer, Sedmojulska nagrada je 'partizanska'. Ja, lično, nisam ni za Užičku republiku, ni za Ravnu goru."

("Monitor", petak, 9. jun 1995. godine)

Šešelj je "kvario" ugled četnika Draže Mihailovića

GAĐENJE PREMA SREDINI KOJA CVEĆEM ISPRAĆA TENKOVE NA VUKOVAR

Mirko Kovač

Književnik koji je u Srbiji bio označen kao "izdajnik", sada u Hrvatskoj, u prvom intervjuu jednom srpskom listu (NIN-u) nakon 1991. godine, pored ostalog, priča šta ga je navelo da napusti Beograd: "Kod mene je preovladalo gađenje prema jednoj sredini koja cvećem ispraća tenkove na Vukovar, koja odobrava ***rušenje Dubrovnika****, koja se ne zgraža na uništavanje kulturnih vrednosti. Znate, to što su rušili, to je sve deo mene,* ***to su moji gradovi, to su gradovi moje mladosti. Zar to nije sramno kada srpski pisci, Udruženje tih bednika duha, odbija predlog francuskog književnika i filozofa Anrija Levija da se osude napadi na Dubrovnik****, a tadašnji predsednik tog istog Udruženja blebeće kako UNESCO ne treba da štiti taj slavni grad, jer se u njemu navodno '****skriva Hitler****', mada, ruku na srce, ja te pesničke finese i loše metafofe ne razumem. No, ako je doista, prema saznanju tadašnjeg predsednika bio Hitler u Dubrovniku, što ga onda nije ta moćna i tobože četvrta armija u svetu ulovila a da pri tome ne prsne nijedno staklo.* ***To je porazno kada se pesnici saližu sa vojnicima, kada se bivši partizani pod stare dane upisuju u četnike, marksisti u pravoslavce*** *itd.* ***To je kultura poraza*** *u kojoj nisam želeo učestvovati. Sve to, i još mnogo toga, udaljilo me od te sredine, od tih ljudi, od te politike, a moj roman 'Kristalne rešetke' došao je kao kakav rekvijem mrtvom gradu."*

Razoreni Vukovar

"PAPAZJANIJA A LA MILIĆ"

Milić od Mačve

Skoro je u NIN-u izneo svoje "stručno" likovno mišljenje, **inače, dobar sineasta Živojin Pavlović** *(kao đak šabačke gimnazije poznat kao* **Žika "Kožuvar"**, *jer je prijavljivao Ozni nas gimnazijalce a udbaši su tada nosili isključivo kožne kapute). On se usudio da* **moje slikarstvo krsti "običnim kičerajem"**, *mada je studirao na primenjenoj umetnosti (mislim da ni nju nije završio). Žika može uvek da izjavljuje što mu je volja, ali u nekoj pečenjarnici na Južnom bulevaru, ali javno za ozbiljan list nikako, jer sam sebe prijavljuje kao minornu i nepouzdanu ličnost za složenija objašnjenja umetničkih razuđa u nas.*

A zamislimo samo što može lupetati iz oblasti likovne umetnosti jedna američka spisateljica, kad se "Žika kožuvar" gadno istrča, koji i sam pomalo slika, pa se donekle i razume u tu božansku oblast određenu da se njome bave samo izabrani. Amerikanka nije umela ni da opaža, da barem prepiše moj fizički habitus. Tvrdi da imam "svetlo-plave" oči, iako su one crne, naginjući na boju kestena. **Vidi me "okruglastog", što će reći dežmekastog, iako sam visok 175 santimetara**, *sa onih idealnih 75 kilograma, dakle onoliko kilograma sa koliko se santimetara prebacuje stotka po visini. Potvrđuje i sama da sam je primio u mom marinskom redengotu sa svetim dugmadima, ali on je tamno plavi a ne svetao.* **U njemu sam još 1969.** *u ženevskom muzeju "Atene" na mojoj izložbi* **primio Dejvida Rokfelera**. *Oblačim ga u retkim prilikama,* **samo o slavama, Božiću i Uskrsu**, *sa čime se potvrđujem da nisam promenio težinu takoreći još od puberteta, to jest od prvih svojih proslavljanja, i sa kiticom i sa kičicom. Tu ravnotežu u težini postižem svakako strogom kontrolom u ishrani i gimnastičkim vježbama. Svi moji prijatelji znaju da jedem zeleniše,* **sa po malo kvalitetnog mačvanskog i zlatiborskog mesa**. *Riba i pasulj imaju puno fosfora, pa su često na mojoj trpezi. Nema tog gosta koji nije poslužen jelom od povrća, i to najraznovrsnijeg, neprskanog, nabavljenog preko moga brata Radojice, ratara. To se jelo zove* **"papazjanija a la Milić"** *Spremam ga sam za svoje prijatelje, a kuvam drvima na seljačkom šporetu "kredencu", i to je jelo žvakala gospođa Florans (flora joj na nos izašla) a ona ga naziva gulaš! Ona nije vidjela ni gulaš, ni sataraš, pa što bi i moju papazjaniju.* **Ti pravi evropski**

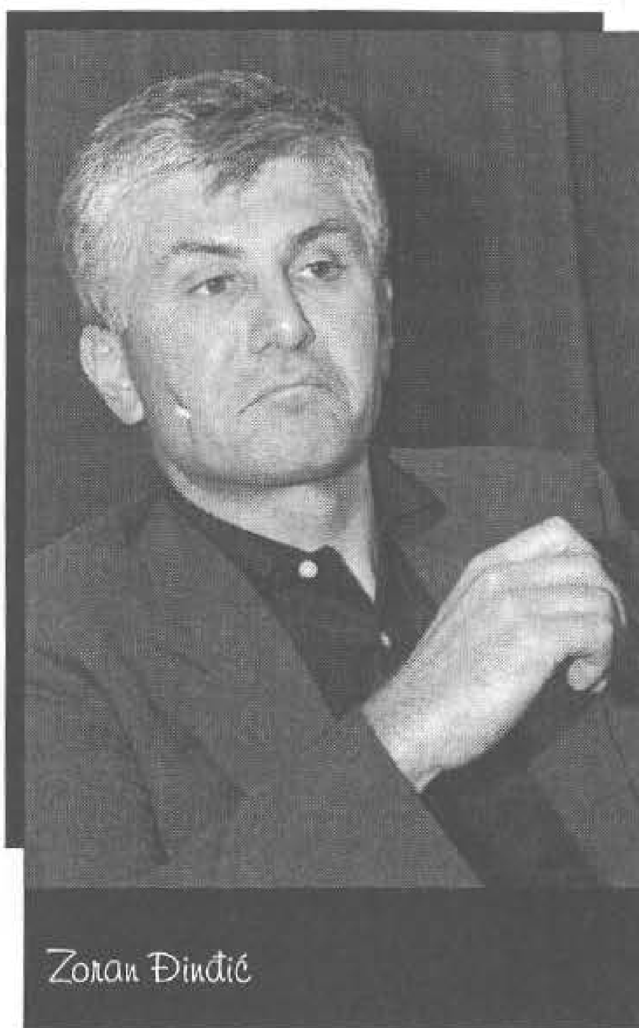
specijaliteti iz Srbije kao pupka Planete, priviđaju im se kao marsovska jela.

("Monitor", petak, 28. jul 1995. godine)

"NA KRAJU ĆEMO SE POTUĆI IZMEĐU SEBE"

Zoran Đinđić

*Da su stavovi istinske srpske opozicije bliski stavovima istinskih crnogorskih opozicionara, svjedoče i riječi jednog od prvaka DS Srbije, **dr Zorana Đinđića**, koji je o nedavnom **dogovoru Milošević-Bulatović** kaže: "Nemam ja ništa protiv toga što ćemo **sa Crnogorcima u jednu državu**, ali se mora znati na kojim će osnovama ona nastati, jer ćemo se sudariti sa zidom za deset godina. Posvađaćemo se i s njima i iz braka na brzinu opet će iznići nezadovoljstvo. **Ako nas je Milošević uspeo posvađati sa Slovencima, Muslimanima, Mađarima i drugima, na kraju ćemo se potući i između sebe. Mi moramo vratiti poverenje u sebe da bismo tražili poverenje drugih.** Ako bismo znali šta hoćemo, možemo se mi dogovoriti sa Crnom Gorom za pet minuta."*

Zoran Đinđić

"SRCE JE U SRBIJI"

Vuk Drašković

*Lider najjače opozicione partije u Srbiji ovako komentariše rezultate Miloševićeve politike: "**Uspeo je, ovaj režim nešto strašno - da za nekoliko godina potare ceo 20. vek srpskog naroda**, sve bune, sve oslobodilačke ratove, sve su žrtve bačene kroz prozor. **Raspadom Jugoslavije Srbija je izgubila oba balkanska i Prvi svetski rat. I gle, sad***

onaj koji je razorio **Jugoslaviju baca prašinu u oči sebi i svetu da je za Jugoslaviju, tako što će Srbiji dati ime Jugoslavija**... Ja uvek govorim da je nacija jedno telo koje, kao i čovek, ima srce i krvotok. **Srce je u Srbiji** i ako je Srbija jaka, ona će pumpati dovoljno krvi za **nacionalni krvotok** svuda. Inače će sve naše krajine biti bespomoćne. Insistiram na tome da se Srbija ne brani u Kninu nego u Srbiji!"("Monitor", petak, 21. februar 1992. godine)

BISERI

"Druže Tito, ljubičice plava, ti se boriš za narodna prava"
Rad Milića od Mačve 1972. godine, naslovna strana knjige "Kad te zaboli duša" (jugoslovenska poezija o Titu)

"SRPSKI BAROKNI VUKOVAR"

Milić od Mačve, srpski slikar, piše u "Novim idejama", glasilu "Belih orlova": "(...) Kad čovek shvati kako evropske televizije i dalje, **sem britanske**, prikazuju srpske žrtve kao hrvatske, kako razgoračenih i buljavih očiju vide 'bombardovani i uništeni Dubrovnik', a ne primećuju stvarno sravnjen sa zemljom **srpski barokni Vukovar** (?!), ćoravi i slepi kod očiju, uvek opažaju 'mučeništvo' hrvatske dece i staraca, a ne i pravu kasapnicu od 41 srpskog deteta iz obližnjeg vrtića u jednom vukovarskom podrumu, onda odista i **evropska pamet zaostaje kao najazijatskija**. Poravnanje gledišta ovih zavedenih i stranački ostrašćenih srpskih intelektualaca sa vrhovničkom politikom HDZ biva sasvim jasno i **dovodi nas do uspostavljanja novog političkog termina, do srpskog ustaštva!** Kao što su pojam crnogorskog ustaštva uspostavili za vreme Drugog svetskog rata, iz sličnog ogorčenja, **Sekula Drljević i Marko Štedimlija**. Tako ispada da se danas u Srbiji postepeno kristališe pojam srpskog ustaštva, iznedrenog **iz Brozovog pilićarnika**, po sistemu '**naša kvočka vodi vaše piliće**'. Ova grupa 'valjevske' i 'srpske' inteligencije nije ni svesna pokora koji čini, a posebno njen nosilac sa slikarske strane moj kolega **Ljuba Popović**,

Milić od Mačve

zaklonjen iza dinamične valjevske Moderne generacije, ali sa veštom provincijsko-podvaldžijskim osmehom. I dok je počeo tu uspešnu seriju izložbi sa samim sobom, pa tek onda sa ocem srpske novije fantastike ***Dadom Đurićem*** *(morao je odmah pridodati uz sebe đavolski talentovanog Dadu!), ređao je potom sve medijalce (čak i* ***Srboseka Miru Glavurtića****), vešto se zaustavivši do* ***moje uzvišene malenkosti****, a potom jednostavno nastavio i sa mnogo mlađim slikarima - Matićkom, Tikalom i drugima.* ***Srpskom varvarskom geniju Kosturu Radovanovom*** *svakako je mnogo značajnije što danas priređuje svoju retrospektivu u srpskom nacionalnom muzeju (gde može smestiti 600 eksponata) nego u 'Ljubinoj' valjevskoj galeriji, u koju jedva stane petanestak slika. (...) Sa uvek trulim i rascvetalim zadnjicama, u idiličnom omažu, svakako se ne postižu željene počasti i trajni ugled. Biti bezosećajan za bol i patnje sopstvenog srpskog naroda gore je od svake neosećajnosti Zapada prema* ***'bizantijskom' svetu duhovnosti****, koji oseća, pati i strada. Pod ovakvim okolnostima mi Srbi ne možemo dozvoliti Evropi da briše granice među narodima, pogotovu pred lažnim 'bedemima ljubavi'. Pravu ljubav, naprotiv, prepoznaje svako, a ne moraju ga učiti licemeri i podvaldžije".*

("Vreme", 2. mart 1992. godine)

"MI SLAVONSKI SRBI ODMAH UBIJAMO"

Goran Hadžić,

predsednik tzv. Republike Krajine*, u najnovijoj "Dugi" govori o sebi, pa kaže: "****Svi su se prevarili u meni. Mislili su ja polupismen, nisam završio fakultet - znači glup. A ja sam kockar i čim vidim čovjeka, znam šta misli. Kad razgovaram sa Karingtonom, Vensom, Ovenom, ja razumijem engleski i razumijem šta me pitaju, ali sačekam da mi prevedu, da bih imao vremena da razmislim****. Toliko puta se dogodilo da gostujem na televiziji, pa me pitaju kako komentarišem jučerašnju izjavu lorda Karingtona, a ja nemam pojma šta je ovaj izjavio. Onda počnem onako izokola, tečno, ne zbunim se nijednom (...)* ***Ja imam taj smisao za diplomatiju****. Nedavno smo* ***Zečević*** *i ja pregovarali sa Unproforom. Oni su od nas tražili* ***da pustimo vodu Zadru****. Zečević je rekao: 'Ne damo, nek' pocrkaju od žeđi', a ja sam obećao, rekao sam: "Pustićemo ako oni ispune neku odluku iz Rezolucije, za koju znam da to neće ni u ludilu."*

O krajiškom mentalitetu i g. Paniću, tzv. predsednik Hadžić kaže: "Meni je čudan krajiški mentalitet. Oni su u stanju toliko da se posvade i svašta da govore jedan drugom i poslije se ponašaju kao da ništa nije bilo. Kod nas bi u Slavoniji poslije toga sigurno pala krv. Zečević je u avionu, po povratku iz Londona, hteo da bije Panića, samo su ga kamere u tome omele. Mi, slavonski srbi, na primer, ne bi tukli. Mi odmah ubijamo."

BISERI

Milorad Komrakov, urednik TV Dnevnika, prošle nedelje izgovorio je legendarnu lapsus-rečenicu: "Danas je u Novom Sadu glavni odbor SPS podržao predlog da se Slobodan Milošević izabere za Srbina, odnosno predsednika Srbije."

("Vreme", 5. oktobar 1992. godine)

BISERI

"Osma sednica, uz pomoć sedme sile, napravila je od Srbije devetu rupu na svirali".

Branko BALETIĆ, režiser

DESET NAJVEĆIH SRPSKIH ILUZIJA

Milorad Ekmečić

Akademik i istoričar imenovao je (u "Borbi") deset najvećih iluzija u 1992. godini:

1. Najveća iluzija - srpski narod
2. Srpski narod
3. Srpski narod
4. Srpski narod
5. Srpski narod
6. Srpski narod
7. Srpski narod
8. Srpski narod
9. Srpski narod
10. Srpski narod

("Monitor", petak, 8. januar 1993. Godine)

"ZLOČINE ČINI KOKARDA"

Vuk Drašković:

Braćo i sestre, Hristos vaskrese!

A daće bog - i Srbija!

Blago onom ko dovijeka živi, imao se rašta i roditi. Naš đeneral, **Dragoljub - Draža Mihajlović imao je 53 godine kada su ga ubili u zoru, 17. juna '46. godine. U zoru 17. juna** u koju su nekoliko decenija ranije **boljševici ubili poslednjeg ruskog cara.** U zoru **17. juna** u koju je godinu dana pre Dražine pogibije u jednom izbegličkom hotelu u Londonu **rođen prestolonaslednik srpske krune...**

U tu zoru 17. juna '46. **komunisti su hteli da ga ubistvom izbace iz istorije**, kao što bi ponovo hteli da ga poraze, jer to onda nisu uspeli. A zbog čega bi hteli još jednom da ga ubiju, još jednom da sramote njegovo ime i njegovu zastavu, kad su taj posao onda završili?!

Pre neku veče, predsednik jedne političke stranke, komunističke, doslovce je izjavio: "**Ovo što se čini sa srpskim zastavama u Bosni je zločin nad zločinima!**" Ali je odmah dodao: "**Ali gospodo, to ne čini ni jedan komunista, to ne čine pripadnici Socijalističke partije Srbije. Te zločine čine četnici, te zločine čini kokarda i iza tih zločina stoji Ravna gora, i đeneral Mihajlović**".

Zločine čini kokarda

Da li je to baš tako, druže generale?

Da li je to baš tako, treba upitati drugove iz Socijalističke partije Srbije?

Tačno je da Socijalistička partija Srbije u toku ovoga rata nije mobilisala ni jednog dobrovoljca. Niko sa članskom kartom SPS-a, mada kadar da stigne, da potrči - nije otišao s onu stranu Drine. Niko ni sa članskom kartom komunističke partije! To je tačno. Ali da vidimo ko sramoti srpsku zastavu!? Ko je to režirao s onu stranu Drine? Je li to Ravna gora, je li to ravnogorska zastava i general Draža?

("Srpska reč", 24. maj 1993. godine)

"JNA JE SPALILA SRPSKA SELA I NATERALA SRBE U ZBEG"

Dragoslav Bokan,

jedan od prvooptuženih za ratne zločine i mogući putnik za Hag. Vođa "Beih orlova" jedne od paravojnih formacija sa hrvatskih i bosanskih ratišta, objašnjava razliku između "Crvenih beretki" i svojih jedinica:

*"**Crvene beretke su ljudi Franka Simatovića-Frenkija, pod komandom Mihalja Kertesa.** U svakom slučaju možeš misliti kako se oseća dečak od osamnaest-devetnaest godina **kada mu obećaju novi džip, radio stanicu..** sve što nama nikad nisu hteli da daju. Neki su prelazili, pa su se posle vraćali kod nas, jer smo funkcionisali po drugačijem principu, po principu viteštva i solidarnosti. Sem toga, nama ni jedan jedini put nije bilo dozvoljeno da se pojavimo na državnoj televiziji, za razliku od kapetana Dragana i Arkana, koji su imali i još uvijek imaju pristup do velikih para. Međutim, **ozbiljni problemi počeli su tek krajem 1991. godine, posle napuštanja zapadne Slavonije. Tamo se dogodilo da se povuku srpske snage i srpski narod - to područje je prvo napustio sanitet, pa viši oficiri. Onda je JNA spalila srpska sela i naterala narod u zbeg.** Na kraju smo otišli i mi, jer više nije bilo smisla da ostanemo sami tamo i izigravamo ne znam šta. To nije moglo da se objasni na sa čim, osim postojanjem nekog scenarija. Ja se nikad nisam plašio rata, plašio sam se scenarija. Gdje je scenario, tu više nema izbora - čovek samo može da bira hoće li da bude pion ili, recimo lovac, ali igru vodi neko drugi.*

"MILOŠEVIĆ ĆE VLADATI SVETOM"

Ljubica Ristić:

Gde je Jugoslavija danas? - Jugoslavija je tamo gdje ja stanem nogom.

Kako se dobija bitka za Jugoslaviju? - Bitka za jedinstven jugoslovenski prostor ne može se dobiti iz jedne tačke u rovovima.

A kako može? - Mora se napuštati oslobođena teritorija, bez obzira da li te teraju ili ti je već dosadilo na njoj.

Šta misli o direktorki JUL-a? - Mislim da će imati sve veći ugled u javnosti što je ljudi više budu poznavali, kao što kod mene ima veći ugled od kad je poznajem.

Da li je upoznao supruga dr. Mire Marković? - **Jesam. Moj utisak je veoma prijatan. Prvi put sam razumeo prirodu odnosa između njih dvoje.**

Kakav je to bračni par? - *Veoma redak po uzajamnom uvažavanju, poštovanju i podršci.*

Šta, konkretno, misli o Slobodanu Miloševiću? - **Milošević je jedan veoma sposoban političar. On pripada toj novoj sili koja će vladati svetom... Sili koja nema osećanja i odlično se razume u novac.**

Da li mu, ipak, nešto zamera? - *Manjak emocija i manjak uverenja.*

(Iz intervjua "NIN-u" - 25. jul 1997. godine)

"SRBIJA NEĆE U EVROPU SA KAMOM U ZUBIMA"

*"**Vojvoda**" - kako sebe naziva **Siniša Vučinić** predsjednik Radikalne stranke "Nikola Pašić" optužuje **Vuka Draškovića da promocijama Draže Mihailovića i četnika rehabilituje kvislinge:***

*U istorijskim čitankama četnici se s pravom nazivaju domaćim izdajnicima. Nigde na svetu ne postoji ni pojedinac ni stranka koji hoće da rehabilituju kvislinge. To što sada **SPO muva sa četnicima** i njihovim penzijama, osveta je iz ideoloških razlika, i to kako prema JUL i SPS, tako i prema DS i DSS. **Vuk je duboko u sebi svestan da falsifikuje istoriju. Vuk Drašković se grdno vara ako misli da će Srbija u Evropu sa kamom u zubima.***

BISERI

"Mi imamo kandidata za budućeg predsednika Amerike - 2030. godine. To će biti Janićije Drugi Karić. Njega smo za to predvideli... Uči, sprema se da to bude."

Bogoljub Karić, predsjednik najmoćnije srpske kompanije u NIN-u

STRAH OD MASOVNE SRPSKE KATARZE

Aleksandar Tišma:

Hoće li zločin biti zaboravljen?

"Hoćemo li ikad gledati 'naše Ravensbrike' ili slike masovnih egzekucija i grobnica o kojima svet, već sada, sve glasnije govori?" Na ovo pitanje **"Nezavisnog"** novosadski pisac odgovara: "Nažalost, to vide samo oni koji su i pre bili protiv toga. **Nemce su prisiljavali da, posle rata, gledaju logore smrti. Sam srpski čovek se s tim neće suočiti. Ja se čak bojim da nikada neće ni doći do nekakvog rasvetljavanja svih onih srpskih zločina, da će sve to pokriti veo zaborava** i onda će, posle stotinu godina, neko napisati neku knjigu i ljudi će se čuditi: **da li je moguće da je to uopšte bilo?! Ipak, ne može ništa da se učini, a da ne ostane traga. I sasvim obični ljudi osećaju da se desilo nešto ružno**; niko nema osećaj pravog olakšanja. To postoji, samo se ja plašim da neće doći do masovne srpske katarze."

("Monitor", petak, 9. februar 1996.)

MIRAN ZLOČIN U DEJTONU

Antonije Isaković,

književnik, akademik SANU, odgovara na pitanja novinara NIN-a...

"NIN": Da li ovim novim svetskim poretkom vlada toliko moćan gospodar da nismo mogli da mu se suprotstavimo, ili da makar bolje gospodarimo svojom sudbinom?

A. I.: Gopspodarili smo njom, ali su gospodarili i drugi. Nametali su nam mnoge neprihvatljive stvari, nešto smo ispunjavali, nešto smo izbegavali i izvrdavali, a negde su nas priterali kao mušice. ***Nema druge nego da iz toga izvučemo nauk da svoje lude srpske glave malo više sabijemo i da se saberemo. Dosta je bilo naših utopija i zabluda. Razboljevali smo se na mnogim ideologijama - internacionalizmu, jugoslovenstvu, prevelikoj ljubavi i veri u Rusiju, crnogorstvu. Vreme je da se opametimo.***

"NIN": Jesmo li doživeli poraz?

A. I.: ***Mislim da jesmo. Ili, bolje je, i mislim tačnije reči, prošli smo pored poraza, dotakao nas je, ali nas nije potpuno zahvatio.*** *Uspeli smo, ipak, da neke svoje bitne stvari sačuvamo.* ***Uostalom, realna politika nikad neće priznati da je doživela poraz.*** *Ono što smo govorili, čemu smo se nadali, za šta smo se zalagali, nekako je prošlo i rasulo se između naših prstiju. I sada smo dosta sabijeni. Ipak, postavili smo kakav-takav geografski* ***okvir gde su srpske zemlje. Markirali smo to.***

"NIN": ***Ali, tamo više nema srpskog naroda!?***

A. I.: Tačno, nema ga. Doživeli smo potpuno čišćenje. Desilo se, međutim, nešto što danas malo ko u dovoljnoj meri registruje, a to je da se naš narod premestio sa zapada na istok. Tu se sada sakupio, ali da li će se i održati na tom prostoru, tek ćemo videti... (prenio "Monitor", petak, 16. februar 1996.)

"PSEĆA SRPSKA UPORNOST"

Dragoljub Maslić,

nekadašnji urednik TV Sarajevo*, stručnjak za Envera Hodžu i Sadama Huseina* ***danas je komentator srpskog "Oslobođenja"****. U posljednjem februarskom broju ovog lista Maslić je ispisao možda najzanimljiviji tekst objavljen od početka rata u Bosni i Hercegovini: "* ***Nećemo zaboraviti ni kerušu Denu, junakinju srpskog postojanja, koja se danima vrzmala po televizijskim ekranima Velike Britanije i ostalog svijeta, svjedočeći***

svojim 'genijem' - **tipičnu srpsku priču. Keruša Dena**, to treba da ostane zabilježeno za pamćenje dvonožnih srpskih generacija, **prevalila je za tačno 139 dana punih 500 kilometara od Petrinje do Rume**. Nekom **psećom srpskom upornošću** nije se predala Franjinim 'Psima rata' i iz ustaške 'Oluje' iznijela živu glavu. Našla je u Rumi svoje gospodare, **Milana i Dušanku Radanović**, i njihovu djecu Tatjanu i Gorana. To može samo **srpska keruša**. Ima nešto vanzemaljsko u tom srpskom tragu, ali i ovozemaljsko **u psećem srpskom njuhu**... I šta da poručimo **Amerikancima, Nijemcima, Francuzima, Belgijancima** i drugima koji žele da imaju arijevsku srpsku nadštenad? **Dovedite vaše keruše na 'susret' sa srpskim kerovima! Vidjećete, i vaša pseća rasa će se naglo poboljšati. Srpski pseći gen vremenom će poboljšati i vaš ljudski gen. Sa srpskim genom postaćete ljudi sa dušom, kao Srbi...**"

("Monitor", petak, 29. mart 1996.)

"OTKAČENI" SRPSKI PUSTOLOV

Risto Kubura

nekadašnji sportski reporter koji je snimio film "Srbi", nakon dolaska sa **promotivne turneje po Australiji, u "Javnosti" nadahnuto piše:** "Vraćam se iz Australije, zemlje bajki i zemlje iz bajke. Ko samo jednom vidi zalazak sunca nad Australijom, može sebe smatrati čovekom rođenim pod srećnom zvezdom. Doduše, neko će reći: ne treba priču koja govori o **misiji dobre volje, srpske nade i hrišćanske vere početi obešću mašte i lirskim izlivima**. Ali, svejedno, Australija je zvuk života na jednoj planeti smrti. **Nije to samo mišljenje bogobojažljivog srpskog pustolova, koji je** najpre 'Lufthanzom', a mnogo više 'Kvantasom', preleteo dvadeset hiljada kilometara da bi, **kao gost Srpskog udruženja iz Melburna** i gospodina **Draga Ivanovića širio blago iz tame, srpsku istoriju, vaskrslu posle decenija tamnice i rodoljubive pesme koje su je spasavale da ne bude uboga u vremenu.**"

RATKO MLADIĆ UZ BOK KARAĐORĐA I ŽIVOJINA MIŠIĆA

Ljiljana Bulatović:

U prepunoj sali tzv. Udruženja novinara Srbije, 16. septembra prisutnima je predstavljena ***tzv. "Knjiga o Mladiću"*** ***Ljiljane Bulatović****, novinarke koja se u vremenu tzv. događanja naroda proslavila kao borac za jedinstvenu Srbiju, a u ratu kao* ***salonski borac za ujedinjenje svih srpskih zemalja****. O knjizi su govorili tzv. istoričar* ***Petar Opačić, bivši rektor Univerziteta u Mostaru Mitar Kokolj, bivši kandidat za vođu naroda Blažo Perović i još neki bivši...***

Ratko Mladić

Vojvoda Mišić

Glavnog junaka knjige nije bilo, pošto istog Međunarodni sud u Hagu sumnjiči za ratne zločine, te ne sme da izmili ***iz svog podzemnog skrovišta u Han Pijesku****. Bez obzira na to (optužbu i strah od dolaska u Jugoslaviju, koja je mogla da ga izruči), na skupu je rečeno da je on stekao* ***slavu velikog vojskovođe i svrstao se uz bok slavnog Karađorđa te vojvoda*** *iz prvog svetskog rata* ***Radomira Putnika, Stepe Stepanovića i Živojina Mišića****. Četvrti srpski vojvoda Petar Bojović nije pomenut, valjda zato što po oceni prisutnih nije bio dovoljno dobar Srbin.* ***Zaobiđene su i samozvane vojvode Momčilo Đujić i Vojislav Šešelj.***

Ipak, prisutni vojvodoznanci smatraju da je sočinenije nekadašnje Miloševićeve jurišnice "častan odgovor na sraman muk medija u SR Jugoslaviji i nagoveštaj da će istina o časnim ljudima ostati na površini".

Usred Beograda, dakle, ima onih kojima je stalo da brukaju časne srpske vojvode i da s njima upoređuju rušitelja Sarajeva i komandanta vojske koja je išla u bitku samo ako je bila desetorostruko nadmoćna, a najviše se proslavila osvajanjem nebranjenih sela i kasaba.

Predsedniku Srbije će, pokazuje i ovaj slučaj, biti najteže da smiri svoje nekad najodanije sledbenike koji još nisu čuli da je rat završen, pa **prave heroje od zločinaca.**

("Nezavisni")

"SLOBOMIR" - "NA DRINI SE ZIDA ZIDAČINA OD OTIMAČINA"

Naših najskupljih imena zbir
daje ime - Slobomir
Grad Slobomir na reci Drini
štitiće srpstvo od svih čini
Hajmo Srbi uz pesmosvir
da gradimo Slobomir!

Diktatori ne mogu bez zidanica i zidarija građenih u njihovu čast. Bilo je samo pitanje dana kada će **ime našeg "mudrog vođe"** (pardon: naših vođa) dobiti svoje **arhitektonsko otelotvorenje**. I počelo je, doduše okolišno, uvijeno, da se Vlasi ne dosete. **Na otvaranju Pavlovića ćuprije objavljeno je da će na Drini biti podignut novi veličajni grad - Slobomir!** Jedan režimski dostojanstvenik pojasnio je da on simboliše "slobodni mir", ali i kumovi grada i svi Srbi znaju već šta to ime znači i od čega je skovano. **"Udvorice su bestidne u svojoj nakaradnoj mašti. " Što jadnija zemlja jadnije i kovanice. Slobomir na Drini - zvuči i kao cinizam i kao zloslutni znamen.** Nije li to vidikovac za osmatranje teritorija koje će, ah, jednoga dana, biti pripojene? Možda je to i budući megapolis, prestonica Mega-Srbije. Narodno iskustvo govori da **velike državotvorne zidačine ne idu bez pljačke i otimačine. "Kad Jerina Smederevo gradi..."**

"SRPSKA INTELEKTUALNA ODGOVORNOST"

Miki Manojlović

Filmski i pozorišni glumac, koji već četiri godine živi i radi u Francuskoj, govori o "intelektualnoj odgovornosti" za sve što se dogodilo Jugoslaviji:

*- Još pre deset ili dvanaest godina sam dao intervju listu koji se zove "Večernje novosti" u kojem sam govorio o **fenomenu predstava na "S"** i o tome da to ne treba raditi. Tako je sve počelo. **Bio je to Gazimestan pre Gazimestana**. Pozorište je tangenta gde možemo, pokatkad, da vidimo kuda stvari idu. E, ali tada je budući Predsednik Jugoslavije bio neprikosnoveni vođa volje srpske Akademije koja je "podržala promene u Gradskom komitetu", koja je pomogla stvaranje sadašnje vlasti. **Ljudi, shvatate li o čemu je ovde reč? Znate li kolika je srpska intelektualna odgovornost - pa oni su najkrivlji!** Intelektualna srž naroda treba da bude u Akademiji, tako je u svakoj normalnoj zemlji. **Oni su stvorili ovu politiku pod kojom danas živimo.** Zašto? Zato što su bili nacionalno toliko jako obojeni da nisu mogli da vide da ti ljudi nemaju političkog dara. Nisu čak ni danas to u stanju da kažu.*

"Karneval demokratije"

Arapska priča veli da je na svetu živeo čovek slep od rođenja, kome se vid iznenada vratio. U trenutku kad je progledao, pred čovekom se nalazio magarac. U sledećem trenutku, njegov vid se ponovo ugasio. Posle toga događaja kad bi god čuo da ljudi za nekog pričaju da je lep, slepac bi upitao:

*- **Lep kao magarac?***

Kad bi čuo da ljudi za nekog pričaju da je pametan, on bi upitao:

*- **Pametan kao magarac?***

*Masa dovedena na skup Slobodanu Miloševeću podsetila me je na tužnog junaka ove priče: videlo se da su to **slepci skupljeni sa koca i konopca** koji hvale ono jedino na svetu što im je poznato. Što se tiče ljudi koji su na na ulicama Beograda prepoznali **fašističke zastave i znakove, njih treba upozoriti na misao Ive Andrića da je očima nemoguće da ne vide ono čega je duša puna**. A što se tiče hrabrih ljudi i žena koji su poslednja dva meseca održavali slobodarsko uzbuđenje na ulicama*

gradova Srbije, čovek im može samo poželeti da ovo što se dešava, bez obzira na to kako se u ovom času završilo, označi **obred prelaza srpske političke svesti iz adolescencije u zrelost. Lice nove Srbije je lice mladića i devojaka koji već dva meseca, neuplašeni zimom i potmulom tutnjavom mogućeg zemljotresa, održavaju karneval demokratije na našim ulicama.** Poželimo im da sa njihovih ekrana nestanu lica koja izgledaju kao da su izvađena iz konzerve mesnog doručka. **Poželimo da zastave evropskih demokratija na ulicama glavnoga grada označe povratak Beograda kosmopolitizmu.** Oni koji su svojevremeno izjavljivali da im je jedna zemljoradnička zadruga jednako važna kao Univerzitet imali su vremena da ovom prilikom uoče razliku.

"Masa" na ulici

"MILOŠEVIĆ BI TREBAO BITI VEĆI NACIONALISTA"

Biljana Plavšić

Potpredsjednica Republike Srpske u "Telegrafu" priča kakvi su danas njeni odnosi sa srpskim Predsjednikom i kako gleda na njegovu ulogu u uspostavljanju mira na teritoriji nekadašnje SFRJ:

"Moji odnosi sa predsednikom Miloševićem se nisu ni pogoršali ni poboljšali. Oni su zapravo ostali isti. Meni je potpuno jasan politički i nacionalni stav predsednika Miloševi"a. **Ja bih volela da u ovoj teškoj situaciji za sve Srbe predsednik Milošević ima naglašenu nacionalnu komponentu svoje politike, kao što je imao kada je postao vođa svih Srba.** Međutim, on je nema. Ono što je kod njega primarno, viđeno je na poslednjem Kongresu socijalista, gde je svirana Internacionala i gde se on svojim sledbenicima obraća sa 'drugarice i drugovi'. Moji stavovi su, naravno, drugačiji, mada ja poštujem njegovo pravo da ima drugačiji stav od mog. On i ja smo na njegovom početku imali iste stavove. Socijalisti i leve snage na srpskim prostorima već dugo pričaju 'mir nema alternativu', **a ja mislim da mir ne mora da se tera po svaku cenu, naročito ne po cenu da nestane srpskog naroda. U jednom trenutku je izgledalo da će zbog tog mira bez alternative pola Srba iz RS preći u Srbiju, a druga· polovina primiti islam. Gospodin Milošević zaboravlja da je izrastao na nacionalnom programu, na njemu dobio izbore... Bojim se da se on negde preračunao."**

Biljana Plavšić

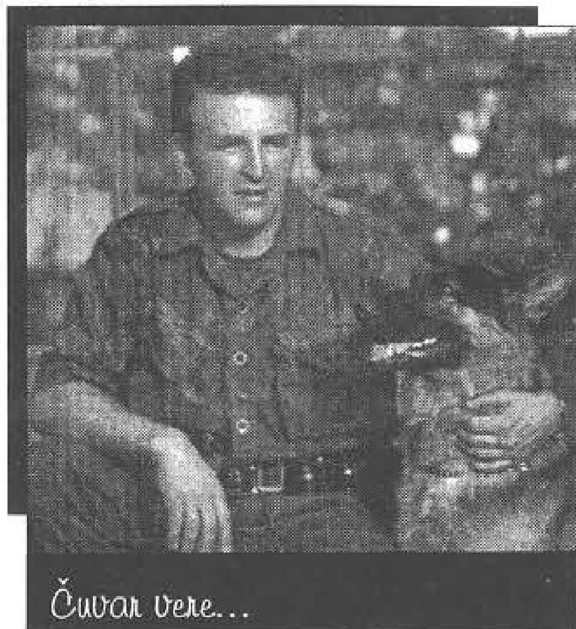

Slobodan Milošević

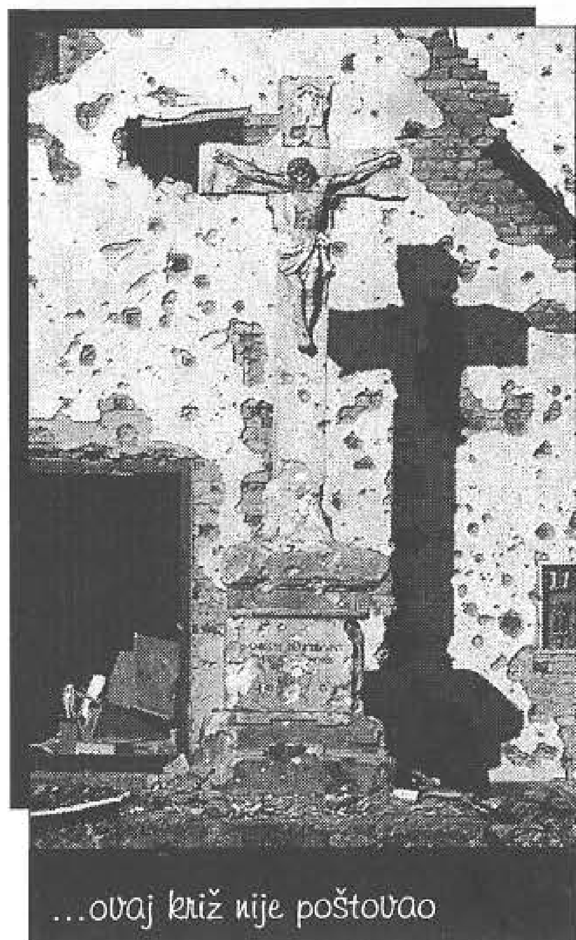
("Monitor", petak, 22. mart 1996.)

KRST SE NE SMIJE KORISTITI NA ESTRADI

Željko Ražnatović-Arkan

Čuvar vere...

...ovaj križ nije poštovao

Govoreći o prigovorima teologa iz srpske pravoslavne crkve koji kažu ***da se krst ne smije upotrebljavati na estradi ili ga nositi kao nakit, uz duboki dekolte.*** *Željko Ražnjatović-Arkan predsjednik Stranke srpskog jedinstva u novosadskom "Svetu", koji intervjuiše njegovu suprugu, odgovara: "Ja sam vernik, i mogu da im kažem da bi oni od Cece mogli da naprave sveticu, kao što su napravili katolici od nekih svojih žena svetice.* ***Propagirati pravoslavlje pred deset, dvanaest hiljada ljudi je velika stvar. Neka se sete naši sveti oci kad su poslednji put okupili na jednom mestu, pred krstom, dvanaest hiljada ljudi, i kad su se toliki ljudi na jednom mestu prekrstili?*** *To se desilo u hali 'Pionir' na Cecinom koncertu. Svi su pomno slušali i onaj "Oče naš", koji je izvodio* ***hor iz Crkve svetog Arhanđela Gavrila.*** *I naša crkva mora da ide u korak sa vremenom, moraju da shvate da je došla struja, da imamo automobile i satelitske antene, da ne možemo da idemo konjima ili peške. Ako to shvataju, onda* ***moraju samo da pozdrave to propagiranje pravoslavlja putem koncerta.*** *Čak sekte u Jugoslaviji, u Vojvodini, otvaraju diskoteke gde okupljaju svoje članove, kupuju im bicikle, motore, samo da bi privukli mladež i usmeravali ih nekim putem. Jer mlad čovek širi to dalje.* ***Znači, mi moramo da širimo pravoslavlje, da bi bilo što više pravoslavaca."***

("MONITOR", petak, 22. mart 1996.

LOŠI SAVJETNICI

*"Da Slobodan Milošević ima učenije i mudrije savjetnike, oni bi ga sigurno upozorili, pa se tako možda ne bi dogodilo da na svojoj kosovskoj turneji obznani **da će naša zemlja do kraja ove decenije "stati rame uz rame" - doslovno tako - "sa najrazvijenijim zemljama Evrope".***

*Možda grešim, ali sve mi se čini da ovi učeni ljudi svoju inspiraciju nisu tražili u ekonomskim koncepcijama **Ludviga Erharda** već u doživljajima **barona Minhauzena**. Jednom prigodom upao je baron Minhauzen u neku duboku jamu i izbavio se iz nje na najjednostavniji mogući način - **zgrabio je sebe za kosu, snažno povukao naviše ruku i dok si rekao britva izvukao se iz jame.***

*Ovaj izvanredni recept za izlazak iz nevolje mora da je lebdeo pred očima i ekonomskim savetodavcima prvog čoveka vladajuće stranke kada su mu otvorili tu sjajnu perspektivu izlaska iz **"najteže krize u novijoj istoriji" - da upotrebimo njegove sopstvene reči** - i tako mu namenili nezahvalnu sudbinu **Viljema Milera** a sledbenicima i vernicima njegove crkve obezbedili još jednu iluziju makar do kraja ne više tako dalekog 20. veka."*

(Akademik Nikola Milošević "DT magazin")

DŽEPOVI I SRCE PUNI MRAKA

Jovica Stojanović

*O našim aktuelnim društvenim strahovima za **"Dugu"** govori antropolog **Jovica Stojanović**:*

*- Mi smo jedinstven narod koji ima ne manje jedinstvenu devizu "Ništa nas ne sme iznenaditi". Naš sistem principa izgleda da je sačinjen sve od ovakvih idiotskih deviza koje istorija sveta nije zabeležila. **Ovo je narod koji je porekao biološka pravila i stvarno ga više ništa ne iznenađuje. Ovde se ljudi ne plaše, već se strah plaši njih. To niko nikad nije postigao. Mi smo zaista "nebeski narod", doduše, uz jednu malu korekciju, da je svima nebo gore, ali je samo nama nadole.** Ljudi koji se ničega ne plaše, ljudi koji su se lišili tako normalnog i potrebnog osećanja straha, nemaju nijedan, ni biološki, ni istorijski razlog da žive. Oni su stramputica istorije i*

*debakl evolucije. **Ako kojim nesrećnim slučajem ovaj virus neplašenja pređe uske granice ove države, ljudska vrsta je zapečatila svoju sudbinu.** Što se aktuelne političke situacije tiče, mislim da jedino vlast treba da se plaši, jer iznenađuje koliko se narod plaši nje. Nema tog jarma straha koji ovaj narod ne može da podnese, niti takvih mamuza koje ne može da izdrži. **Lično sam za to da nam se dodeli medalja za monstruozni kukavičluk, kakav nije poznat ni na jednom meridijanu sveta.***

NA KROVU VIŠESPRATNICE DVIJE SEOSKE KUĆE

Biljana Srbljanović

dramski pisac odgovara u "NT Plusu" na pitanje koja joj je prva asocijacija vezana za Beograd, *koji je najčešća tema njenih djela:*

*- Surčin. Pravi odnos prema Beogradu imam tek kad se malo distanciram od njega. Kad se vraćam prvo što vidim je Surčin. Na Beogradu me asocira i jedna zgrada koja se vidi **kad se ide Brankovim mostom prema beogradskoj strani.** Sa desne strane se nalazi **višespratnica** na čijem krovu se nalaze dve kuće, prave seoske kuće, sa ogradom. **Seoske kuće na zgradi u samom centru grada!** To je taj **Beograd - nedozvoljeni, zakonom kažnjivi spoj primitivnog i urbanog.** Ovde život malo vredi u svakom smislu. Može da se izgubi lako i na jako glup način. Toliko glup da čak nije ni za literaturu. Ekonomski status je ponižavajući i to je svakodnevno poniženje kroz koje prolazimo da bi preživeli. Osim toga **ovde je prisutan sukob generacija** koji je prevaziđen nekoliko vekova unazad, i **koji se ne tiče samo adolescenata i roditelja nego svih novih generacija, jer se one stare plaše da možda ipak neće živeti večno.** U stvari oni su sigurni da hoće, ali možda ipak nešto izmakne njihovoj kontroli.*

("Monitor", petak, 18. jul 1997.)

"NEKA IDE NAROD U..., ZNATE GDE!"

Biljana Plavšić,

*predsjednik RS, na mitingu u Modriči govorila je o **Radovanu Karadžiću:***

- Čovek čije su slike noćas oblepljene, prolazio je pored bolnice na Kořanu (ratna bolnica), tokom rata, dva puta nedeljno. **Kakav je to čovek, koji je bio lekar, neću da kažem predsednik, koji prolazi pored te bolnice i ne svrati ni jednom da vidi ranjenike?!** Žao mi je Što moram da govorim o čoveku koji je u posebnoj situaciji, ali, zašto on nema razumevanja za našu situaciju? **Ni majka nema pravo da pridavi čedo koje je rodila, pa ni ja, kao Predsednik RS, nemam pravo da pridavim 1, 2 miliona Srba.**

Taj sa slike kaže: "Neka ide narod... ", znate gde, ja te reči ne mogu da izgovorim. To mu je uzrečica. Svaki put kaže kad pomene narod... Sam je rekao: "Nemojte me u Banjaluku". **U Banjaluci je ucveljenim majkama opsovao majku.** Mi tražimo sinove, rekle su. **"I sinove!"**, uzvratio je. Nek on tu svoju sramotu nosi, **on nije dostojan ni da ga neko ošamari.**

Najbolji prijatelj bivšeg Predsednika bio je čovek, koji je za **pet hiljada maraka naplaćivao da ljude iz Sarajeva izvlači**, a nije ih izvlačio. Pitala sam onoga sa slike: zna li ga? **"To Srbi lažu", odgovorio je.** Kad sam promijenila predsednika Komisije za razmenu zarobljenika, to je užas bio. Zar je on toliko važan? Sve se gleda kroz paru. Oni nemaju drugog cilja, sem: opljačkaj narod. Nek im Bog sudi.

Iz trezora Narodne banke, 11. marta 1996. izvadio je 32 miliona maraka. Kada je on prošao sve punktove SFOR-a, pitam ga je l' lud, kako je mogao da dođe?! Pohlepa ga dovela... Oni zadnju kap krvi piju.

("Svet" oktobar 1998.)

"ZAŠTO NISU ZAUZELI BIHAĆ"

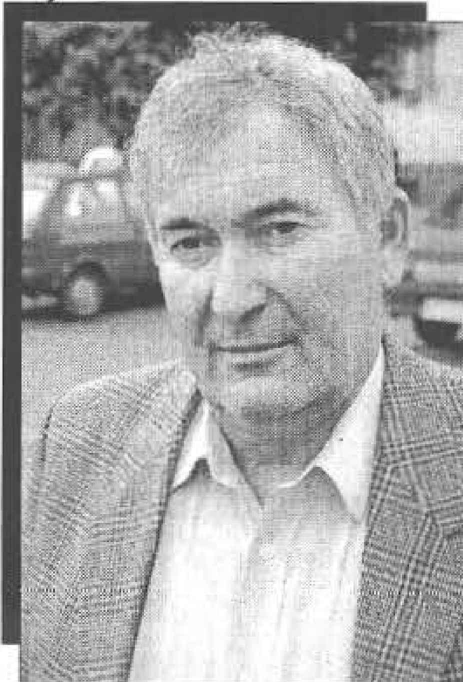
Mile Marčeta

Predsjednik koordinacionog odbora prognanika zapadnokrajiških opština u "Nedeljnoj Našoj Borbi" komentariše događaje na tim prostorima:

"Drvar nije branjen jer je bilo preče srušiti taj grad i partizansku Krajinu i poniziti nas. To je bio njihov cilj. " "Naš srpski ponos" SDS je bacio kuji pod rep. Kako će oni objasniti da se Bihać držao u okruženju četiri godine a nije uzet. Cilj je bio da što više ljudi iz Grahova, Drvara i Petrovca tamo izgine, te omladine čiji su preci bili partizani. Komandant korpusa koji **drži trinaest opština i izgubi ih sve, dobio je za to čin generala.** To je **pukovnik Tomanić.** Znači da je operacija "uspjela".

Ne bih o Karadžiću da govorim s aspekta optužbi međunarodne

zajednice, ali što se tiče nas Krajišnika, nema stuba na kome ne bi trebalo da visi. **Karadžića još ima**. Nažalost i posljednji događaji su pokazali da **on još nije politički izolovan i on je, uz Krajišnika, Ostojića, glavni biznismen**. Kada je riječ o **Biljani Plavšić**, predsjednici države koja je **do juče bila u prvom timu SDS**, sve je poznato, ali je valjda i kod nje nešto proključalo i nadamo se ako uspije u svemu ovome da će demokratija konačno doći na prostore RS. **I posljednji biznis koji prave Aleksa Buha i ostali iz političkog vrha RS govori o njihovim rđavim namjerama**. Vjerovatno je tačno to što je ovih dana govorio Hugo Lazarević - da oni daju (kao da im je ćaćevina) Krajinu za nešto stijena u Konavlima da bi ostvarili svoje bolesne ambicije vezane za izlazak srpskog dijela BiH na more.

Mile Marčeta

("Monitor", petak, 15. avgust 1997.)

"ZA MORALNO OČIŠĆENJE SRPSKOG NARODA"

Hrizostom

episkop **bihaćko-petrovački** govori o prirodi sukoba u Republici Srpskoj za banjalučke "Nezavisne novine":

"**Reagovanje predsjednika Republike gospođe Plavšić je veliki moralni i državni čin**, kojeg svaki pošten i dobronamjeran čovjek mora **pozdraviti i podržati njenu hrabrost, odlučnost i veliki doprinos moralnom očišćenju srpskog naroda. Mora se moralno očistiti srpski narod, mora se skinuti sa njegovog časna obraza sve ovo što su mu** "kozanostrijerci" sa Pala nalijepili. Ja se samo pitam: gdje izučiše i završiše ove i ovakve škole? Vjerujem da su ih završili u nama dobro poznatim sarajevskim školama, a usavršavali u partijskim ćelijama.

Neki krugovi iz Beograda koji se zovu **"senatori"**, bolje reći lični **senatori Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika** nečasno, gazeći kao i dosad sve norme morala, bez trunke skrupule brane nemoralno i kriminalno u RS, umjesto da u ime visokih moralnih principa kažu: stop,

stop, prijatelji! Istina, pravda i moral su iznad našeg prijateljstva. Ne možete više nanositi ljagu ni nama lično, niti srpskom narodu. Ali, o čemu ja to pričam? Šta očekivati od ljudi o kojima je riječ, o takozvanim senatorima. **Ko još vidje i ču da ljudi strani državljani, bez izbora postanu "senatori" u nekoj stranoj zemlji?** To je poput kriminala i etničkog čišćenja, opet izum paljanskih "državotvoraca".

Drugi opet dobronamjerno govore o pomirenju; pa **dobro bi bilo da se Srbi izmire**, da se ne svađaju! Ovi dobro ne razumiju stvari, ili su suviše dobri ljudi. **Nije se Predsjednik Republike "posvađala" ni sa kim od ljudi, već sa kriminalom.**"

("Monitor", 19. septembar 1997.)

JA IMAM MILOŠEVIĆEVO DETE

Jasmina Tešanović,

književnica, u "**Građaninu**" o današnjici Srbije i životu pod okriljem "oca nacije":

- **Milošević ne samo što je napravio rat, već mi je napravio i nacionalističko dete. Ja imam Miloševićevo dete. Ono je ksenofobično, neće da uči strane jezike, ono je krenulo u školu kad je počeo rat i ja tek sad vidim kakvu je traumu moje dete preživelo**, a ja to uza sav trud nisam mogla ni da predvidim, ni da sprečim. Jer, ona je gledala izbeglice iz Vukovara.

Videla je kako padaju u nesvest od gladi, slušala sve što je Milošević govorio... Znate, **kad vam dete pođe u školu ono postaje opštinsko. Eto, to je ta priča o ocu - državi.**"

"KOLIKO JE ZANIMLJIVO BITI PROKLET..."

Lordan Zafranović

Reditelj čuvenih filmova "Okupacija u 26 slika", "Pad Italije" i "Testament", trenutno radi na filmu "Otok Balkan". U "M magazinu" govori **koliko je zanimljivo biti proklet i šta će otkriti arhivi iz Haga**:

- Kritikovali su me razni i za razno. Ono što su neki označavali za loše i zbog toga me napadali, to isto su drugi hvalili i mene zbog toga slavili. Sveta inkvizicija je Jeanne d'Arc sudila i spalila zbog krivovjerstva. A

sada se sam Papa ispriča i moli za oprost zbog toga. A jadnu Jeanne d'Arc su čak i sveticom proglasili. Oni isti koji su je spalili. **Pitanje da li smo prokleti je zanimljivo, a odgovor je kompleksan i težak.** Možda bi mu trebalo posvetiti cijeli jedan film, ili još bolje seriju filmova ili televizijsku seriju. Dobro ispitati, proanalizirati i pokušati dati odgovor. Vrijedilo bi to!

I eros i tanatos je život: sadržina, početak i kraj. Granice su, istodobno, i spojevi. Svako rađanje i nastajanje je istodobno i tanatos - umiranje. Svako umiranje je novo rađanje. Nema granica. Sama riječ "romantik" označava mnogo toga, veoma često - kontradiktorno. **Chopin je bio romantik. On je to i danas. A zamislite šta su sve počinili ovi naši srpski "romantici" u ovom posljednjem ratu? Zamislite kada budu otvoreni arhivi i počnu se objavljivati dokumenti iz Den Haaga? A bilo je tu i "romantike". Čak i seksa. I to "masovnog" silovanja koje je bilo u sistemu.** Sigurno znate kako na nas zbog toga gledaju danas čak i oni koji su nam bili duboko naklonjeni i voljeli nas.

Ponovo randes al' u Haag-u

"OTERALI SU NAJBOLJE PROFESORE"

Marija Bogdanović

Profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu u razgovoru za **"Danas"** sumira rezultate dvogodišnje primjene Zakona o univerzitetu:

- Za dve godine važenja Zakona o univerzitetu, **sa Beogradskog univerziteta otišlo je 200 ljudi.** Oko dve trećine su mladi: pripravnici, asistenti i docenti. **To je strahovito visok postotak odliva mozgova.** Sa BU odlaze **najkvalifikovaniji ljudi, koji mogu lako da nađu posao i u inostranstvu i u zemlji, a otišli su i neki profesori koji su bili pred penzijom.** Broj onih koji odlaze svakog dana je sve veći. Fakulteti su se međusobno potpuno podvojili. **Mi više ne činimo univerzitetsku zajednicu, već svaki za sebe gleda kako će da preživi u ovoj situaciji.** Neki preživljavaju u relativnom miru, nastojeći da očuvaju tradiciju dosadašnjeg grada, a neki su potpuno stradali.

Najviše je stradao Elektrotehnički fakultet. **Otpušteno je** i otišlo 50 nastavnika, većinom mlađih od 35 godina, sa Pravnog fakulteta **oterano je** 10 najboljih profesora. Filološki fakultet doživeo je strahovite udare, jer je organizaciona struktura potpuno promenjena. Studenti i nastavnici su tada stupili u štrajk, izgubljen je semestar nastave, koji je posle bilo teško nadoknaditi.

"NEMA MANJE A LUĐE ZEMLJE NEGO ŠTO JE SRBIJA"

Ljuba Popović

Jedan od vodećih evropskih slikara, koji živi i stvara u Parizu, u intervjuu za "Glas" tvrdi da "svet u kome živimo ide takvim putem da će bogati postati bogatiji, a sirotinja još siromašnija. **Danas je cilj postao novac, jer je on vezan i za vlast i za stvaralaštvo".**

Nedavno je boravio u Srbiji i u Francusku se vratio sa sljedećim utiscima:

- **Brine me što se ljudi tamo lišavaju lepih razmišljanja i ulaze u fazu mržnje, koja je zarazila čitav svet.** Izdeljeni su po raznim partijama i neprekidno ulaze u uzaludne rasprave, koje nemaju nikakve veze ni sa senzibilitetom, ni sa napretkom. **Nešto se pomerilo u mentalitetu Srba. Oni nikada nisu kukali, čak i kada nisu imali ništa, nego su držali do nekog svog dostojanstva. Nema manje a luđe zemlje nego što je Srbija**, sa ogromnim potencijalima - počev od fudbala, do velikih reditelja, slikara i pisaca.

Međutim, mi se nalazimo **na vetrometini između dve kulture. Slovenska** nam stiže preko velikih mislilaca, **Dostojevskog, Tolstoja, Andrića, Crnjanskog**, i nosi jednu težinu. Istovremeno, sve to po malo dobija **bljesak Zapada**. Kada sam 1963. došao u Francusku, **nisam želeo da prihvatim njihovu kulturu, nego da nametnem svoju, i to pokušavam već 36 godina**. Impresionizam, francusko slikarstvo i veliki majstori za mene jesu škola, ali ne i duhovna. **Pikaso nije duhovna škola, nego neka vrsta Mandraka, čarobnjaka koji iz šešira vadi zečeve i skupo ih prodaje**. Međutim, u tome duhovnog nema.

"PONIZILI SU NAS, UČINILI BEZVREDNIM..."

Goran Marković

Reditelj i dramski pisac iz Beograda, pita se u "Reporteru" kako vratiti vjeru u ljudske vrijednosti:

- Moje uvjerenje je da će buduća vremena ljudi na ovom tlu preživeti jedino ako povrate svoje dostojanstvo. To je u mojoj glavi jedini pravi problem: kako doći do onoga što se trenutno valja u blatu? Kako povratiti veru u ljudske vrednosti? **Skoro da više nema među živima onih koji bi o tome mogli da nas poduče, koji su i sami nekada živeli kao ljudi. Odumrli su. Pedeset godina komunizma, deset godina još goreg kvazikomunizma**, i sve to sa jednim jedinim ciljem: **da se čovek ponizi, učini bezvrednim stvorom** koji više nema volju da se odupre. Ali, nisu uspeli. Još uvek u našim dušama treperi plamičak samopoštovanja i on će na kraju zapaliti veliki požar. Da nisam uveren u to odavno bih se iz ove zemlje odselio. Ili bih se ubio.

"OVAKO JE BILO" - "JA SAM ODRADIO SVOJ DIO POSLA"

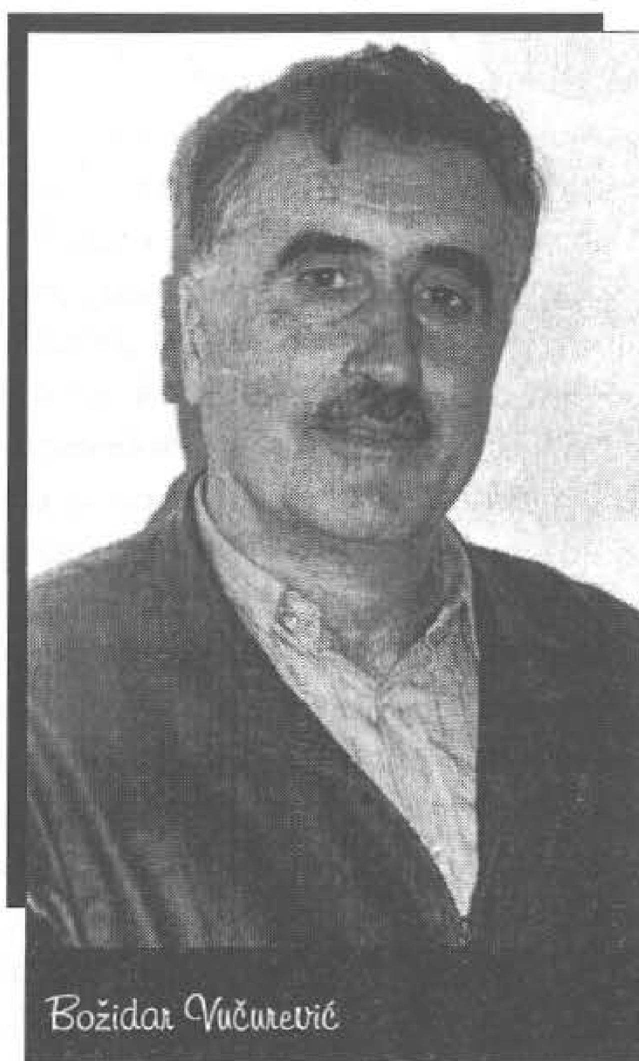
Božidar Vučurević - kamiondžija

Bivši kamiondžija narodni poslanik, predsjednik Ratnog predsjedništva Skupštine Trebinje i sadašnji član Glavnog odbora SDS-a, odnedavno je u penziji i **piše knjige**. O tome govori za "Nezavisne novine":

- **Ja sam odradio svoj dio posla** pa sam prijevremeno otišao u penziju sa položaja predsjednika SO Trebinje. **Sada pišem knjige, što u prozi, što u poeziji, i uskoro ću da objavim nekoliko knjiga**. Ovog ljeta ću izdati i dvije

knjige - jednu u prozi, a drugu u poeziji. Ova knjiga u prozi, da budem malo i prepotentan, veoma je značajna i ona se zove "**Ovako je bilo**". **Kroz ovu knjigu će biti odslikano predvečerje proteklog građanskog rata u BiH, vrijeme rata i postdejtonski period..** Biće tačno onako kako je bilo jer imam snage i hrabrosti, a imam i pregled o tokovima i događajima i smatram da će to biti izuzetno zanimljiva i rado čitana knjiga.. **Da, da. Niko neće biti pošteđen. Naravno, možda neki ljudi koji su pomagali srpskom narodu, a tamo su negdje na nekim položajima van RS, i sad bi im to moglo smetati i zbog toga sam odlučio da ih u prvom izdanju ne pominjem, ali će se i oni naći u dopunjenom izdanju moje knjige.** Dopunjeno izdanje će biti objavljeno u vrijeme kada tim ljudima to ne bi smetalo, a sad ih ipak treba poštedjeti od bilo kakvih neugodnosti. Ali, još jednom ponavljam, niko u mojoj knjizi neće biti pošteđen. Isto tako, niko neće biti neopravdano i bez ikakvog osnova napadnut. Zašto to kažem? **Kod Srba je važno pravilo da za istinu nikad nije kasno. Ali, ja znam da je moj narod jako stradao čekajući pravdu i istinu. Zato mislim da je ispravnije ono da za istinu nikad nije rano.**

("Monitor", petak, 2. jun 2000.)

Božidar Vučurević

Bogdan Bogdanović

"SRBIJA JE UMORNA OD LIDERA"

U dramatičnom obraćanju Predsjedništvu CK SK Srbije, graditelj-neimar, arhitekta književnik... , ugledni euridita i istaknuti humanista, ***Bogdan BOGDANOVIĆ*** *u veoma opširnom pismu* ***upozorava na svu pogubnost odluka famozne VIII sjednice CK SKS.*** *U insertima iz pisma Bogdana Bogdanovića, sa najinteresantnijim ocjenama i transparentnim ilustracijama povampirene staljinističke politike Saveza komunista Srbije, ali i zemljice Srbije i srpskog naroda u cjelini, iznosimo samo ključne opaske.* ***Pismo CK SKS, na 60 kartica, objavljeno je u knjizi, uz integralni tekst, Bogdana Bogdanovića: "Mrtvouzice, mentalne zamke staljinizma, "August Cesarec", Zagreb, 1988. godine."***

*Da li je Srbija umorna od lidera, da li je uopšte umorna i od koga, i od čega, ili je, možda, neograničeno neumorna? U parentezi, dakle, -poetične, polupoetične, sasvim nepoetične, a ipak lirske, bolje reći očajničke varijacije, moje lične, na već otpočetu temu: "****Srbija je umorna od lidera****".*

Da je Srbija umorna, dragi moji drugovi, to vi vrlo dobro znate, baš kao i ja, kao što i svi znamo. Srbija je stvarno umorna, ali ne samo od lidera (ako je pravih i mudrih učitelja i predvoditelja ikada i imala), ***umorna je od polu-lidera, i od lidera polutana,*** *a njih je uvijek bilo u zadivljujućim (i zadavljujućim) količinama i nikada joj nisu zafalili.* ***Umorna je ta naša Majka Srbija od lidera kojih nema, i od njihovog pripovedanja i od njihovih "ribanja i ribarskih prigovaranja"*** *u koja je, i bez svoje volje, ogrezla do preko uma svoga.* ***Umorna je, kakvog li čuda, i od sopstvenog razuma, od svog "narodskog" zdravog razuma koji ne razume više ništa...*** *Umorna je ta naša Majka Srbija i od svoje polu-politizirane inteligencije i od svoje žestoko prepolitizirane poluinteligencije. Umorna je, jednom rečju, od sopstvenih političkih "pozicija" i od svoji rođenih "opozicija". A tek kako je Srbija umorna od mrzitelja znanja i pameti, od zlobe prema izuzetnima i izuzetnosti. Umorna je i rezignirana egzodama talentovanih koji svake godine, u većem broju no Srbi i Crnogorci s Kosova, ishode iz Srbije i Jugoslavije, ukleti besposlicom, ali i neutaženom mržnjom bezvrednih i nesposobnih.*

Srbija je umorna od poigravanja nacionalnim dramama i od njihovog razbijanja u sitne aspre i groševe dnevne politike. ***Umorna je od svoje***

istorije koju ne razume i nad kojom se čudi. Umorna je od teških, tragičnih, možda i nesmislenih ratova koje je vodila, a još je umornija od sulude apoteze tih ratova **i od truba i doboša koji**, i na izmaku dvadesetog stoleća, **još odjekuju u njenom duhu i sluhu.**

Srbija je umorna od svoga straha od apstrakcija, od viših apstrakcija, pre svega, umorna je od svog uprošćenog rezonerstva, od svog konkretizma... najnekonkretnijeg na svetu. Umorna je od fabrika koje ne rade niti će proraditi, umorna je od zapuštenih i izopačenih gradova, od zagađene prirode i zatrovanih reka...

Srbija ne Istoku, Srbija na marginama civilizacije, umorna je od civilizacije koja je nikada nije valjano ni dodirnula.

"Srbija je umorna od svoje palanke"

Srbija je umorna od sebe same, od svoje palanke, od svoje palanačke samodestrukcije... Ne, nije to "dekonstrukcija" već nepovratno samorazaranje, samouništenje panikom od drugog i drugih, samouništenje nepovratnom zavadom sa drugim i drugima. To je samorazaranje heterofobijom i mizoneizmom; to je autodestrukcija samozatvaranjem u začarane krugove sopstvenih fikcija koje nam sve sigurnije obećavaju sve izvesniju sudbinu **poslednjih balkanskih Indijaca u Evropi**... Srbija je umorna od nepotrebne snage reči koje je zavađaju samu sa sobom i svetom u kojem živi. **Srbija je umorna od svoje zavade sa Evropom koju ne poznaje i ne razume**, od zavade sa Srednjom Evropom koju nipodaštava i prezire, umorna je **od svoje neobjašnjive i komične austrofobije**... devedeset i devet godina posle svega... **umorna je od svoje istočne opcije**, od svoje mini - mesijanske sveslobodarske opsesije, umorna je od svojih svenarodnih i svenaprednih prometeja, **od svog večitog pravoverja, od svoje političke i svake druge ortodoksije...**

Srbija je umorna da umornija ne može biti i zato je podložna zaluđivanju; **podložna je mađijama i staromađijanju**. Kad joj zafale magijske veštine probranih i spetih reči na koje se toliko navikla, batrga se u kučinama simbola i simbolizma, **samu sebe zapliće, a ne raspliće**, a kada joj, svoj samozapretenoj, Đurđijančev slovar nije dostatan da iskaže svoje neshvatanje sveta u kome živi, gradi sopstvene, priručne simbološke vokabulare, i nepotrebno cepajući dušu svoju rastrže se između semiofilije i semiofobije. **I na kraju je izigrana, zaglupljena i ponižena nadmudrivanjima svojih nedoučenih ikonodula i nedoumnih ikonoklasta.**

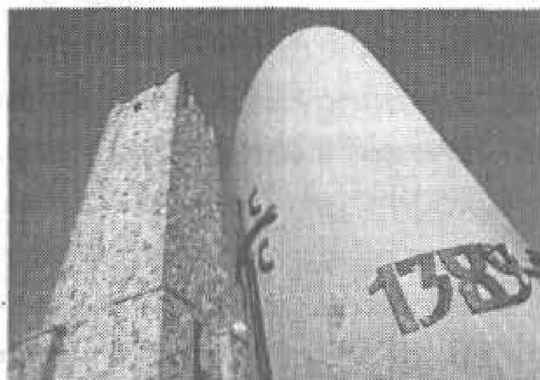
"Simbološke funkcije"

Ovaj staromodni Novogovor, dok je još bio sasvim mlad i svemoćan, ipak se, i tada, klonio svih izrađevina duha, oka i prstiju koje danas nazivamo znacima i simbolima. A kada se, iz praktičnih ili ideopropagandnih razloga morao miriti, bar sa nekima od njih, i usvajati ih, i tada je ostao veoma nepoverljiv pred mogućnostima njihovog tajanstvenog iskazivanja. Tu negde, čini se, tu bi se negde dali razabrati i daleki koreni naše sopstvene srpske (i komunističke i nekomunističke) semiofobije. **Zaostalo je u našim pokolebanim, i paralingvistikom razorno razdraženim dušama, mnogo nepoverenja, mnogo zebnje, zaziranja, straha, čak panike od nepoćudnog govora znakova** *i (što je isto, samo s druge strane osmotreno) mnogo predubeđenosti da se znacima i simbolima može "reći" više no što se stvarno može iskazati.. Naše bake su negovale svojevrsne veštine "govora cveća", ili čak - "govora lišća", a nešto docnije, rudimentarnim kodiranjem uspostavljale su i svojevrstan "govor poštanskih maraka"- naivan način da se nemušto sporazumevaju sa svojim dilberima.. Nešto od takvog, dozvolite mi, baš palanačkog neshvatanja stvarnih moći i stvarnih dosega* **"simbološke funkcije"**, *pokazuje nedavna, ne mala uzbuđenost povodom nekoliko plakata i jednog famoznog nagriženog lista. Dakle,* **nagrižen list (glogov, kažu - nisam poverovao) sa tragovima zuba nekog, kažu, vampira, to bi se, precizno rečeno, smelo protumačiti jedino kao parasimbološka figuracija**, *koja upravo kao svesna simulacija simbološkog iskaza ništa sama po sebi ne kazuje.* **Jer simbol, pravi simbol, čak i kada nešto iskazuje - baš ništa ne kazuje.** *To je prvi postulat komprativne (ipak naučne) simbologije.. Znam da je malo teže shvatiti taj postulat, ali šta mogu. Drugim rečima, izvedeni simboli su u načelu polisemični, ukoliko im nasilno ne nametnemo monosemiju-ali tada ih razaramo, i oni kao simboli prestaju da postoje i preobraćaju se u sinteme ili, nešto jednostavnije rečeno - preobraćaju se (tj. preobraćaju ih oni koji ih kao simbole razaraju) u dizajnersko znakovlje, u potrošačke ili političke slogane.*

"Sa simbolima vrlo oprezno"

Dakle u svojoj pojavi, nagriženi list (valjda zubima vampira) parasimbološki je paradoks koji se jednovremeno i tobož nagoveštava i odmah samoironično ukida: jer **koji bi vampir sam zagrizao, tj. okusio smrtonosnu biljku?** *Ovo, i ovakvo moje tumačenje neskrivene logične kontradikcije na kojoj je paradoks sazdan, strogo uzevši nije korektno, nije čak ni dozvoljeno, jer su simboli neprenosivi, znači neprevodivi na jezik*

diskursivne logike, čak i kad su više ili manje ironično odsimulirani. Prema tome, ako je neko od mlađih Srba, i sa smislom za humor, hteo da se podsmehne jednom.. pre svega, ipak, izvinite.. primitivnom mentalitetu zasnovanom na semiološkoj paranoji, onda je to magistralno i uspeo.. Ali, sada nastupa nešto što više nije vic, nije žak ni anti-vic, nastupa nešto mnogo ozbiljnije i opasnije.

Nastupa sada najednom naše pravoverno i na osude uvek spremno ikonoborstvo. Udariti na slike, nabolji je način da se unapred i sigurno obezbedi od uroka i urokljivih semiloških podvala. To je apotropajska (naivna, uzaludna itd.) logika svakog ikonolazma. Na primeru koji ću razraditi, još će se jednom pokazati do koje su mere apsurdne paralingvističke sheme starogovrne svesti, čak i kada se iz sfere jezika prebace u svet likovnih priloga.. značajnih po sebi, ili sasvim beznačajnih, svejedno.

"Srbija je umorna od same sebe"

U svakom slučaju, drugovi, ako iole imate volje da se upuštate u simbološke dišpute - onda, molim vas, oprezno. Sa simbolima vrlo oprezno, i što manje ih podvrgavajte diskursivnom raščlanjivanju! Ako ne verujete meni, verujte jezuitima, koji su zabranjivali tumačenje običnim, profanim rečima čak i sopstvenog, dakle, verskog znakovlja, a svu onu drugu ornamentiku i u njoj nagomilane metafore, alegorije, apologe i simbole kojima je, inače, jezuitski stil zvani barok obilovao u neograničenim količinama, prepuštali su ličnim, slobodnim, dakako i vrlo efemernim asocijacijama, pa i tumačenjima. Ali pošto ste se već upustili (ili su vas na to naveli) da "pomerate što nije za pomeranje" (Platon), priupitajte se da niste možda izmanipulisani. ***Najviši stepen manipulacije ljudima je onaj, i onda je postignut, kad se oni dobro zapetljaju, pa i nehotično otpočinju sami objašnjavati ono što bi drugi (lukaviji) rado rekli.*** *A za tu i takvu manipulaciju mogu dobrodoći beznačajni, nejasni i sasvim nedorečeni*

parasimbološki vicevi, koji po prirodi stvari i ne podležu mogućnostima iole ozbiljnog diskursivnog parafraziranja.

U dve reči, tehnika je ista ona koja je pripremljena i u vunenim vremenima.. Svojim mudrim i pravovernim, i revnosnim "analizama" pesničkog jezika, proneli su tada naši drugovi (možda neki od njih i sada, ovde, među vama) slavu jednog antitovskog slogana širom sveta. Ako i u ovom slučaju nastavite, drugovi dragi, sa sličnim amaterskim (čak i političkim amaterskim) egzegezama, nemojte se čuditi ako uskoro Famozni ***Glogov List vidite i na nekim bedževima****. Ko je, onda, i šta je doprineo čitavom tom hepeningu, i zašto?*

Srbija je umorna da umornija ne može biti i podložna je svakobrsnim čarima i mađijama paralingvističke (i semiološke) paranoje*. Jezičke zamke staljinizma prerastaju okvire govora i pisane reči, zalaze u svet likovnih umetnosti, pa idu i dalje, proširuju se i na semiologiju (i morbidni, dakle, klinički simbolizam) svakodnevnih pojava.* ***Nameću nam se mračne liturgije, i otvaraju se mogućnosti za još mračnija tumačenja, predviđanja i za sve novija i novija autosugestivna činodejstva beznađa.***

Milošević nosi psihopatologiju rata u sebi. On mora da traži rat, kao što ubica mora da ubija, psihopata da siluje, on mora da ratuje. Zapad ga je dugo puštao da divlja. Najgore je što je on svojim ludilom, u psihijatriji se to zove indukcija, na rub ludila doveo cijeli narod, i što je nagore uz pomoć nacionalističke opozicije. Vidite, zvuči neverovatno, ali on nije nacionalist?! Zašto? Zato što je on ništa. On je prazna figura, koja će učiniti sve da čuva vlastita bogatstva koja je stekao i više ništa

Živojin Pavlović - Interview "NIN-u"

"POPADIJA KOZU MUZE, VIDI JOJ SE POLA GUZE..."

"Spas je u rađanju"

Mora se bitno pomeriti mitski stožer sa smrti na život, inače ćemo kao etnička celina uistinu da iščeznemo, kaže ugledni pisac i filmski reditelj. **To se dogodilo hiljadama naroda i mnoštvu civilizacija. Gde je moćna egipatska civilizacija, gde su Maje, gde Etrurci, Huni ili Avari?**

Povodom NIN-ove nagrade za **roman godine (1992)**, sa naslovom **"Lapot" - tretira oceubistvo, nagrađeni autor, veoma ugledni stvaralac, Živojin Pavlović, filmski reditelj i književnik**, dao je intervju poznatom novinaru **NIN-a Milivoju Glišiću**, i koji je **objavljen u NIN-u, br. 2194, od 15. januara 1993. godine.**

Razgovor je vođen na Divčibarama, u udobnoj piščevoj vikendici.

Iz intervjua provejavaju konzistentni i autentični sudovi, **ali sa dalekosežnim ocjenama karakterologije srpskog naroda.**

U nešto skraćenom obliku prenosimo najznačajnije naznake iz pomenutog intervjua:

Na sastanku 9. januara 1993. godine, Žiri je većinom glasova doneo sledeću odluku:

"Za najbolji roman 1992. godine proglašava **roman Živojina Pavlovića "LAPOT"**, u izdanju Srpske književne zadruge u Beogradu.

Po oceni Žirija, **Živojin Pavlović je, u romanu "LAPOT", saopštio uzbudljivu i alegoričnu priču o ljudima našeg podneblja**, o pokretačkim silama tragične srpske nacionalne sudbine, **o tamnim nagonima koji vuku u prošlost, o prožimanju graditeljskog i destruktivnog.** U ovoj prozi raskošnog jezika i origionalne kompozicije, realnost neprekidno dobija **opojnost mita i zavodljivost legende**, pojedinačno se uzdiže do univerzalnog i opšteljudskog. Ovim romanom, obimni prozni ciklus Živojina Pavlovića sa desetak pripovedačkih i romansijerskih knjiga, ciklus sa naslovom "Divlji vetar", dobio je definitivne konture i jasna određenja.

Sastanku su prisustvovali svi članovi Žirija.

U Beogradu, 9. januara 1993. godine.

NIN: - Pala je, međutim, i jedna kritička opaska: u "Lapotu" je, neko reče, poistovećen glas autora i glas naratora?

Ž. P.: S tim se ne bih složio, iz dva razloga. Prvi razlog, ***Sima Jotić, iako čovek sa sela i rođen na selu, i živi na selu, školovan je i intelektualac je.*** *Možda nije intelektualac našeg kova i našeg tipa, ali moj deda bio je učitelj i sve vreme je proveo u selu Vratarnici, školovao se u Negotinu. Njegov jezik, njegov način mišljenja, njegova kultura, njegovo obrazovanje su mi kao detetu i mladom čoveku veoma imponovali. Kod njega sam, u biblioteci, nalazio, na primer, celokupna dela Turgenjeva, "Nolitova" predratna izdanja, ali i nekoliko godišta časopisa "Misao" koji je bio hipermodernistički za svoje vreme. Za jednog učitelja u istočnoj Srbiji, to je bilo iznenađujuće. Smatram, tako, da jedna složenija rečenica, jedna slojevitija misao kojom on barata u sopstvenom iskazu, ne bi trebalo da se poistovećuje sa mojom mišlju i sa mojim načinom kazivanja.*

Uostalom, slobodan sam da tvrdim da je ta utilitarna inteligencija, inteligencija kao što su učitelji, lekari, inženjeri, načelnici, profesori gimnazije, pre rata, u svome znanju, u svojim gledanjima i nazorima, bila u ravni sadašnjih profesora univerziteta. Da s tim budemo načisto.

NIN: - Zar se nije napredovalo?

Ž. P.: ***Degradacija inteligencije počela je od 1945. godine, trajala je i traje.*** *Danas se ide rapidno nadole. Tako* ***današnji učitelj i nastavnik u srednjoj školi, i predratni - to uopšte ne može da se meri.*** *E, tako i seoski učitelj, nekadašnji i sadašnji, u najvećem broju slučajeva ne mogu da se porede.*

NIN: - Mnogi čitaoci, oni upućeniji, ***"Lapot"*** *doživljavaju kao* ***globalnu metaforu srpske sudbine?***

Ž. P.: Time sam prilično iznenađen, jer to nije stvar moga programa. Sve se u mojoj svesti kretalo prema potrebama moga ciklusa. Bio mi je potreban jedan istorijsko-patrijarhalni, nostalgični, malo pozlaćeni i oplemenjeni artefakt. Jer, ono dalje što sledi, sve je brutalnije i sve je surovije i sve je na izvestan način za čovekovu iluziju o njegovom vrhu - naravnoj vrednosti pogibnije.

NIN: - Ali kažete na 31. strani: ***"Jer nas kolju, ubijaju i kasape, otkad se za Srbina zna. Ubijaju nas od pamtiveka, otkad smo se podvukli pod ovo nebo"?***

Ž. P.: Ja mislim nešto drugo. ***Lapot je ritualizovan nagon za oceubistvom*** *i dokle je* ***lapot*** *bio* ***legalan ritualni čin****, agresivnost mlađeg naraštaja prema starijim generacijama i mlađih naroda prema starijim narodima, prema zrelijim narodima; na planu individualne mitske svesti i* ***na planu kolektivne mitske svesti****, dakle, ta agresivnost i ta* ***destrukcija su*** *- više pretpostavljam nego što imam činjenice -* ***bili blaži i lakši****, samim*

tim što ritualizovano znači legalizovano. Kao što je, na primer, svakako dobro da sadisti idu u policiju, jer tamo imaju priliku da svoju brutalnost legalno prazne, ili, recimo, sjajno je što postoje foto-modeli za žene sklone egzibicionizmu, što su u subkulturama cele oblasti za to legalizovane, gde je to parcelisano, kanalisano i užljebljeno u nešto što nikome ne smeta, i gde se to normalno iživljava. Kao što postoji i pornografija i potreba za javnim demonstriranjem seksualnog čina. Kako se regrutuju oni parovi koji to rade pred kamerama? Regrutuju se zato što oni to hoće tako da rade, a oni to hoće da rade zato što ih ka tome tera neki pervertovani nagon. Znači, kada je to u jednoj civilizaciji legalizovano, ono je na izvestan način, hteli mi to ili ne, i sublimisano, znači da je žestina destrukcije veoma umanjena.

Mislim da je i oceubistvo kao praiskonski nagon preko lapota u paganstvu bilo legalizovano kroz ritual. Znamo, uostalom, da u visokoj građanskoj civilizaciji postoji neprekidna težnja ka eutanaziji. Šta je to? Pa to je lapot. Perverzni oblik toga, po mom mišljenju jeste rat.

NIN: **Pri tom su Srbi još i edipalan narod - teza pokojnog Jovana Raškovića?**

Ž. P.: Tačno, to je istina.

NIN: Nije li, dakle, srpska istorijska sudbina neka vrsta fatuma, neminovnosti?

Ž. P.: , uopšte nije tačno. Pazite, ono što govori Sima Jotić u romanu, to nije moje mišljenje, to je njegovo mišljenje. Ja imam sasvim suprotno gledanje na celu stvar, i na to šta nam se dešava, i šta je bivalo i šta nije bivalo, i šta smo mi proglasili da se zbivalo a nije se zbivalo, i šta se zbivalo, a mi nećemo da uzmemo u pamet. U to se, pak, ne bih upuštao, jer nije moje privatno mišljenje važno u vezi s ovom knjigom, nego da li je to što je kazao Sima Jotić obogatilo njega kao ličnost, da li ga je učinilo prototipom našeg čoveka određenog intelektualnog profila.

"Srbija", Bata Mihailović, umjetnička zbirka SANU Beograd

NIN: Ipak, to moramo da dotaknemo. Ako je to njegova predrasuda...

Ž. P.: Ne mora da bude predrasuda. To može da bude samo jedno lice istorije.

NIN: Dobro, ali takvih lica ima i u današnjem našem životu, ima ih mnogo. Otkud to?

Ž. P.: Naravno, to što mi doživljavamo kao fatum jeste otud što tako i istorijski doživljavamo sudbinu nacije.

NIN: Zar ne mislite da, svejedno, postoji nekakva tendencija spolja, antisrpska, koju Srbi doživljavaju na Jotićev način?

Ž. P.: **Da, zato što Srbi pate od toga da sebi ne postavljaju pitanja, nego stalno na paranoičan način za sopstvenu žrtvu traže krivca u drugima.** To se neprestano istorijski vuče. A po mom shvatanju, naš problem je problem našeg mentaliteta. I sve ovo, bilo da se radi o iluzijama, bilo da se radi o istini, stvar je **mentalnog sklopa srpskog naciona koji će, ako ostane takav kakav jeste, neprestano reprodukovati isti doživljaj, kosmički, sudbinski, znači paganski. Uostalom, mi i jesmo pagani i hrišćanstvo u Srba je samo jedan tanak sloj preko tog paganstva.** Taj mentalitet ima tako, posebno opojnu draž na jednoj strani, kao što nosi i pogubnost, pre svega po samog sebe, na drugoj strani, time što je ostalo duboko ukorenjen u paganstvu koje je samo zakamuflirano hrišćanskom kulisom.

NIN: Pošto je i lapot recidiv paganstva, imate li saznanja kako je crkva reagovala na taj ritual?

Ž. P.: Nikako. Interesantna stvar, taj običaj koji je u istočnoj Srbiji postojao do pred kraj 19. veka, jasne tragove ima u Hercegovini i u Crnoj Gori. Uopšte, kao da se toga ograđena srpska svest stidi u onoj meri u kojoj se stidi psovke, lascivne pesmice, znači, svega što je u pganatstvu normalno. **U paganstvu je normalno da se peva pesmica "Popadija kozu muze, vidi joj se pola guze, i od pice trepavice". I to nikoga ne vređa.** Ali, građanstvo je celu jednu Vukovu zbirku bacilo u zasenak do prekjuče. Takođe mislim da se racionalna strana našeg građanstva oglušila o lapot, potisnula ga, nije htela njime da se bavi, i osim nekih lokalnih proučavanja, i evo ovih ostataka narodnog sećanja preko pesama, kao što je ona koju u romanu citiram, ozbiljnija istraživanja nemamo.

NIN: Koliko je taj čin bio inspirisan socijalnim, pre svega ekonomskim motivima?

Ž. P. U legendama koje se pričaju, koje su sačuvane, ja ih citiram u romanu "Vašar na Svetog Aranđela", govori se kako je napušten lapot. Napušten je s početkom uvažavanja životnog iskustva starijeg. **Istorija je, inače, dokaz da u stvari nijedna generacija, kao nijedan pojedinac, ne**

uvažava iskustva starijih. Da se uvažavaju iskustva starijih, istorija bi drukčije izgledala, ne bi se ponavljala, ne bi ljudi neprestano ulazili u onaj mikrokosmički prostor kao što su ljubav, seks, ne bi se neprestano ponavljale melodramatične tragične sudbine kad se zna da je ulazak u ljubavnu avanturu često pogibeljan, ali se u to ipak ulazi. Zašto? Zna se da je rat užasan, da je razoran, ali izgleda da je nemoguće da se mimoiđe, prosto tako kao što čovek mora da bude prvo dečak, pa mladić, pa odrastao čovek, pa onda starac - tako mora da prođe i kroz ljubavno iskustvo po bilo koju cenu, i kroz krvološtvo po bilo koju cenu, i kroz plemenitost i odgajanje potomstva, i kroz patnju nad smrću drugih, i kroz nemaštinu, i kroz radost, i kroz stvaranje, i kroz pomirenje sa životom, i iščeznućem. Ali, mora kroz to da prođe.

NIN: Pretpostavljam da je za publiku zanimljivo: kako mirite dve sfere u kojima ste podjednako uspešni, film i prozu? Postoji li neka stvaralačka korelacija?

Ž. P. Mislim da je sve to isto, radi se samo o dve tehnike. Svet koji iz nekakve neobjašnjive nužnosti curi iz mene, samo se u dva tehnička vida formira, i to više po karakteru same priče - da li je priča pogodnija za film ili nije, što je češći slučaj. Ako se jednog dana neko poduhvati uporedne analize onoga što sam uradio na kinematografskom polju i onoga što sam do sada uspeo da ostvarim u sferama pisane reči, verujem da će sve to da se nađe pod istom kupolom.

NIN: I u prozi i u filmu analizirali ste, da tako kažem, srpsku civilizaciju. Može li da se govori o nečem specifičnom što uslovljava sudbinu kakvu danas imamo?

Ž. P. Da, sigurna sam. **Postoji vrlo jasan, samosvojni profil ovog podneblja, temperamenta, karakternih osobina, nešto što je ne samo opojno za nas koji pripadamo srpskom rodu nego opojno deluje i na druge.** I ne samo da deluje opojno nego izaziva vrlo ozbiljnu zavist, koja zaprepasti, kao što i čoveka, koji nema zle namere, ali ima volumen, zaprepasti kad odjedanput prepozna mržnju, netrpeljivost i zavist u drugih, jer zna da način na koji živi i ono što radi nijednog časa nije upereno protiv drugih. **Nešto slično dešava se i sa kolektivnom sudbinom srpskog naroda. Na sve to je nakalemljena i prejaka srpska samouverenost, dimenzija osećanja veličine koja za one što imaju drukčiju mentalnu konstrukciju deluje kao drskost bez pokrića.** Znamo da prezir i nepoštovanje civilizacijskih kanona Evrope i zapadnog sveta, znači građanstva sa svim njegovim principima, s jedne strane je magnetna sila koja ih onespokojava u njihovom blaženstvu krčkanja ni u čemu, do u

trivijalnosti, u blagodetima trivijalnosti, i s druge, potmula čežnja da se nešto tako i tamo desi, što dokazuje hipo pokret šezdesetih godina, koji je imao velike razmere, a to je čežnja za poistovećivanjem sa prirodom. **Previše se zapadna civilizacija odmakla od prirode, što kod nas nije slučaj.**

Mislim da u ovom podneblju postoji kosmički srećna usaglašenost između onoga što je priroda i onoga što je čovek. I otud nekakva sigurnost bez potrebnog dokazivanja, koja je obeležje i naših pojedinaca i cele zajednice. Sve to, naravno, ima i negativnu stranu.

NIN: **Da odredimo šta je to negativno?**

Ž. P. Ono što bi bilo bitno za naš srpski mentalitet, to je da ne vidi negativne posledice. Pozitivne znamo, njih smo svesni, ali negativnih uopšte nismo svesni. Nismo svesni, na primer, da sa Vizantijom nemamo apsolutno nikakve veze, kao ni sa vlastelom iz srednjega veka. Ne postoji nikakav spomenik, ništa osim importovanih manastira sa ukusom jedne civilizacije s kojom je naše paganstvo imalo samo površne kontakte.

Nećemo, takođe, da priznamo da smo prve civilizacijske kontakte imali sa islamom, da nam je on doneo "moravsku kuću" o kojoj govorimo kao o nacionalnoj zgradi, ili kolo kao nacionalni zvučni identitet - sve to je sadržano u turskoj arhitekturi odvajkada i u turskim igrama koje su i po zvuku i po ritmu potpuno iste kao današnje naše. Kad bismo se za to osposobili, možda bi to malo otupilo britkost prividne vitalnosti, ali, s druge strane, otvorilo bi nam sopstvene vidike. Uostalom, između mnogih drugih mana **nismo spremni da priznamo ni najtežu činjenicu - da već duže vreme glumimo vitalnost, za koju nam potvrdu daje samo jedna jedina stvar, natalitet! Moramo da se otreznimo i da shvatimo da smo se prilično udaljili od vitalnosti, a nismo se domogli širine u kulturnom iskazu.**

NIN: Zanimljiva je teza oko Vizantije. Otkud, opet, **graditeljski impulsi srpske vlastele po vizantijskom uzoru?**

Ž. P. Sećate li se **brisoleja u arhitekturi** kod nas krajem pedesetih godina? Svaka druga zgrada imala je brisoleje. To su **isturene vertikale pored prozora,** koje zaklanjaju od moćnog udara sunca, tekovine južnoameričke arhitekture, podneblja koja su pod jakim suncem. A sada se javljaju ogromne staklene površine, koje stambene prostore pretvaraju u roštilje. Pogledajte total Užica. Vertikale, kako neko selo koje imitira Voltstrit, tako to deluje. Talasi oponašanja, međusobnih uticaja, preplitanja, zapljuskivali su celu zemaljsku kuglu. **To je nepresetani globalni proces, tako da su se srpske velmože, od Stevana Nemanje**

nadalje, naročito u procesu hristijanizacije paganstva kod nas, oslanjale na Vizantiju. Šta je tamo bilo najfascinantnije? Ogromne bazilike sa stripovima unutra, zaslepljujućim veličanstvenim stripovima, a to su freske. **I to je Nemanja hteo, bez obzira na to što mu je narod živeo pod zemljom.**

Znate, doskora se živelo pod zemljom. Evo, u selu Krčmaru kroz koje ste prošli, još postoji jedna zemunica. **Znači, do početka 20. veka sirotinja je živela pod zemljom**, kao što, recimo, u Tunisu neće da napuste život pod zemljom i ona Burgibina mala skromna zdanja nad zemljom nisu hteli da prihvate i ni dan-danas to nisu potpuno prihvatili.

NIN: Ali i taj dodir sa Vizantijom značio je nešto u duhovnom smislu?

Ž. P. Ta preplitanja s razvijenijom civilizacijom, koja sve više otimaju čoveka od prirode, izazivaju i kontraefekat kroz otpore. **I petovekovno ropstvo pod Turcima stavljam u svesti među navodnike, jer smatram da se naš divlji, anarhoindividualistički mentalitet tada dokopao jedinstvene, veličanstvene slobode. I ta sloboda, koja je trajala četiri veka, jer je turska disciplina bila daleko blaža u odnosu na velmošku samovolju - dozvoljavala je da srpska sela žive u divljini i samo jedanput godišnje su dolazili po harač, uz veliki rizik da ih iza bukve sačekaju hajduci sa sekirčetom.**

NIN: Pitam vas, kao pisca i čoveka, koji je istraživao i poznaje mentalitet: šta da se radi?

Ž. P. **Jedini spas je u mitskoj dislokaciji od smrti ka životu, odnosno napuštanju smrti kao neminovnosti: težište bi trebalo baciti na život.** Nedavno me je jedna mlada novinarka pitala: da li vi znate u čemu je spas? Zbunila me je i jednog trenutka iz podsvesti mi je izletela rečenica: **u natalitetu! Ako bi se stvorio kult nataliteta, usahla bi srpska mržnja, recimo, prema Šiptarima koji su dostojanstven narod, a Srbi nisu hteli iz svoje paganske bahatosti da ih upoznaju, iako su prinuđeni da sa njima žive. Mitski je potresno videti na Kosovu Albance** kad se vraćaju sa pijace, recimo iz Peći: porodice idu drumovima - a oni su zaista silovit varvarski narod koji uopšte neće da uvažava saobraćajne propise - idu širom druma, **napred idu muškarci, iza njih žene, ali muškarci nose decu u naručju, a ne žene.** Razumete šta hoću da kažem. **Tamo postoji kult dece i života, obnavljanja i umnožavanja života.**

Indoktrinacija mladih

NIN: Mislite li da su oni biološki svežiji?

Ž. P. Možemo mi da se busamo u prsa koliko god hoćemo da smo fenomenalni jebači, da je kod nas sve strahovito, da žene doživljavaju rafale orgazama! Ali, cvrc - gde su nam deca? Mora bitno da se pomeri mitski stožer sa smrti na život, inače ćemo uistinu kao etnička celina da iščeznemo. *Pazite, to se dogodilo hiljadama naroda, to se dogodilo mnogim civilizacijama. Moćna egipatska civilizacija ne postoji, ne postoje Maje, gde su Etrurci, Huni i Avari. Ako su ovom etnosu presušile vitalne energije, možemo da pričamo šta hoćemo, raznovrsne recepte da lansiramo, glupe ili manje glupe, to ne vredi.*

NIN: Da se vratimo vremenu komunističkih epitimija. ***Danas se mnogi, i zvani i nezvani, žale na srpske "rane". iz komunističkog razdoblja.*** *Vi ste doista bili na udaru raznih oblika represija: kako sada vidite to vreme?*

Ž. P. Izazvaću gnev javnosti time što ću da kažem istinu. ***To je u našoj kulturi Periklovo doba, to je bio najveći kulturni procvat u istoriji ove nacije. Uprkos svim cenzorskim i ideološkim reakcijama,*** *netrpeljivostima, suludostima totalitarizma, mora se reći da totalitarizam nije sprečavao da se delo stvori, samo je u datom trenutku, iz određenih trenutnih interesa, reagovao na delo zabranjujući ga ili gurajući ga u kraj da ne bude u žiži pažnje, što je, mislim, daleko manja tortura nego da se delo spreči ili da se uopšte onemogući stvaralaštvo.* ***Najveći procvat naše poezije bio je u to doba, modernog slikarstva, filma, a dogodila se i prava eksplozija proze kao nikad dotad. Slično je i sa muzikom:*** *imali smo najveće domete u muzici koji su, recimo, stvorili Ljubica Marić, Dušan Radić i još neki autori. U arhitekturi nije takav slučaj, jer je ona bila pod dominacijom ideološkog interesa. A šta se desilo sa pozorištem? Čudo. Eto, to se sve dogodilo u tom razdoblju, ma šta mislili i ma kako to vreme tumačili, kad su u pitanju kultura i umjetnost,* ***to su neosporne činjenice.***

NIN: Kako to objašnjavate?

Ž. P.: Sada ću da kažem još veću jeres. Komunizam je prinudno stanje srpskog mentaliteta. Da to nije bio san Srba, komunizma ovde ne bi bilo.

NIN: Postoji upravo obrnuta teza: da je komunizam stran srpskom biću?

Ž. P.: Da je stran, zašto je to srpsko biće izvelo revoluciju, zašto je to srpsko biće onako frenetično prihvatalo sve što je dotična ideologija lansirala, zašto je to srpsko biće onako surovo sprovodilo sve što se htelo, sve što se od njega zahtevalo? hteo bih da čujem odgovor.

NIN: Imate li vi svoj odgovor?

Ž. P. Da. To je pripadnost amorfnoj civilizaciji koja može da postoji samo kroz totalitarne sisteme, a ne kroz demokratske.

NIN: Sledstveno tome što ste maločas rekli o komunizmu i srpskom mentalitetu, **mislite li da demokratija ne leži, da nije u prirodi Srba?**

Ž. P.: **To je svakome jasno. Demokratija će ovde imati onaj karikaturalan oblik kakav je imala pre rata ili kakva je na celom jednom kontinentu kao što je Južna Amerika. To je demokratija mafioznog tipa, demokratija bez čvrstih regula i bez efikasne organizacije.**

NIN: Da završimo nevesela razmišljanja pitanjem **imaju li Srbi ipak nekakave duhovne resurse** preko kojih bi mogli da korespondiraju sa Evropom i sa savremenim svetom?

Ž. P.: Da, **to je umetnost. Pesništvo. Umetnost i ništa drugo. Naravno, i sport. Ničim drugim mi ne možemo da se probijemo u tom natjecanju,** jer, je pre svega, natjecanje nešto antikosmičko, nešto uskogrudno; ono pravolinijsko na čemu je zasnovana civilizacija Zapada, trka od tačke A ka tački B. Tamo se trči život, od rođenja do smrti, tamo je destrukcija i agresija nagona sublimisana kroz natjecanje, putem većeg sticanja, propadanja, putem želje i retke mogućnosti da se iz tabora robova pređe u tabor vladalaca. Kod nas sve to nema značaja. **Naš doživljaj kosmičke besmislice, u kojoj mi jesmo, vezan je za to da sopstveni život doživljavamo kao i život jedne mušice.** Znači, to je samo jedan trenutak.

Mi u tehnici, kompjuterizaciji, osvajanju brzina, osvajanju kosmosa, u svim tim lagarijama nemamo šta da tražimo, jer smo izvan tih interesovanja. Ali u onome što je urlik duše, što je iskaz bola u razdrtosti između posedovanja svesti i bioloških nagona, tu mi - ne mislim samo na Srbe nego na slovenstvo kao takvo - tu mi možemo, i ne samo da možemo, već to i činimo. Eno vam "Pismo", zbirka pesama Ivana V. Lalića - da se takva zbirka pesama desila u bilo kojoj civilizacijski sređenoj sredini, slavlje bi bilo neviđeno, ceo svet bi brujao, prevodilo bi se, a mi ne samo da se ne trudimo da to svetu naznačimo nego tog događaja uopšte nismo ni svesni.

(Milivoje Glišić - "NIN" - 15. januara 1993.)

Željko Ražnatović Arkan: "Mi držimo reč - izdržaćemo"

"OSTVARIĆEMO NAŠ SRPSKI SAN"

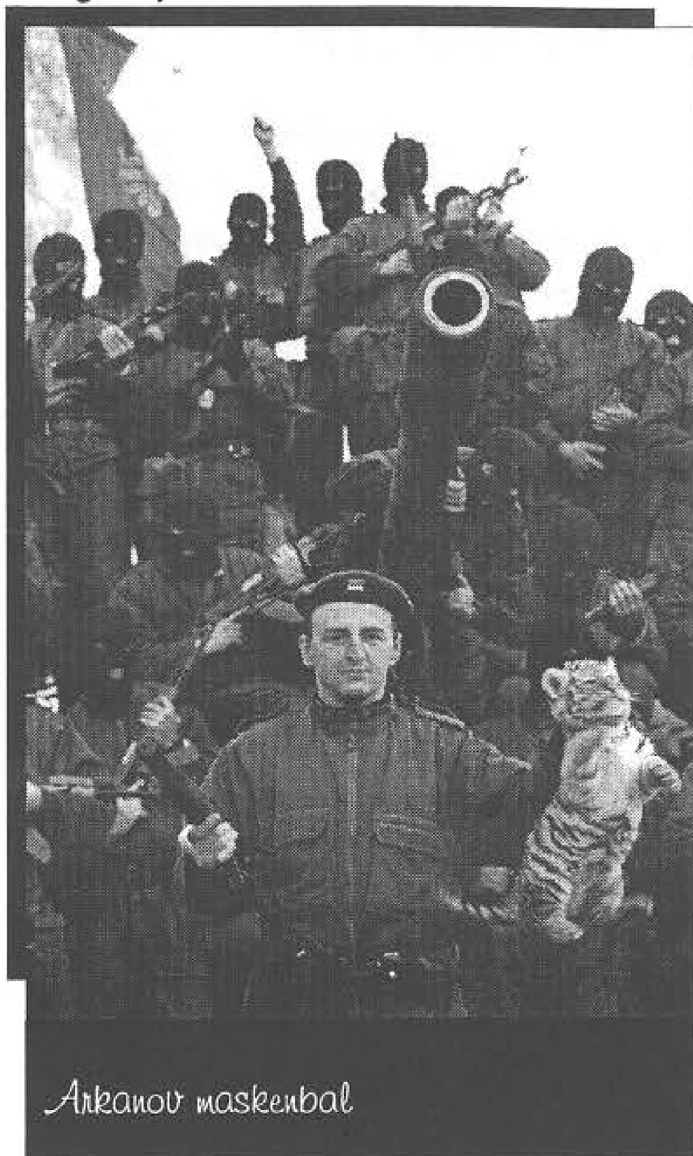
Željko Ražnatović - Arkan. Po mnogima nacionalni heroj, čovek koji je bez oklevanja na zov otadžbine i srpskog naroda izvan granice Srbije uzeo pušku u ruke i sa svojim momcima - dobrovoljcima, sa svojom gardom u kojoj su se mahom nalazili popularni navijači FK "Crvena Zvezda" - "Delije" krenuo u rat za odbranu srpstva i srpskih teritorija. Na drugoj strani ima i onih, istina mnogo malobrojnijih, po pravilu iz redova pojedinih opozicionih stranki čiji stranački programi ne kriju da su im interesi srpskog naroda zapadno od Drine na poslednjem mestu, dakle **ima i onih koji Željka Ražnatovića smatraju ratnim profiterom, kriminalcem**, a u poslednje vreme po ugledu na neke centre moći u Evropi i Americi, **ratnim zločincem**. Upravo zato je prirodno dao prvo pitanje u ekskluzivnom intervjuu koji je "Glasu srpskom" dao Željko Ražnatović - Arkan bude ko je zapravo on?

ARKAN: Ja sam srećno oženjen čovek. Imam četvoro dece. Čovek koji je pre ovog rata imao sve što mu treba. Čovek koji je imao tri preduzeća u Londonu, dakle potpuno materijalno obezbeđenje. Na prošlim višestranačkim izborima izabran sam za narodnog poslanika Narodne Skupštine Republike Srbije. Danas sam predsednik Stranke Srpskog jedinstva i komandant Srpske dobrovoljačke garde, **čovek koji je spreman da u svakom trenutku, po cenu života, krene u odbranu srpstva, srpskog naroda i njegovih teritorija.**

"GLAS SRPSKI": Vi ste na prošlim izborima nastupali kao nezavisni kandidat. Nedavno ste formirali Stranku srpskog jedinstva. Koji su vas motivi opredelili da formirate ovu stranku.

ARKAN: Prvo da kažem da smo mi morali da formiramo Stranku jer smo kao nezavisni poslanici u dosadašnjem Parlamentu bili praktično poslanici drugog reda. **Kao nezavisni poslanici, kao što Vam je poznato, i nismo značajnije delovali u radu Skupštine jer smo učestvovali u borbama kod Benkovca i na Velebitu, jer nam je bilo preče da zaustavimo ustaške napade. Časno smo se borili i branili srpski narod.** Kada smo se vratili, svi skupštinski odbori su već bili formirani. Tako praktično mi nismo mogli da učestvujemo u radu Skupštine već samo da ponekad izađemo za govornicu. Primetili smo da nas kao poslanike iz reda grupe građana niko i ne tretira na način koji zaslužujemo. Zato smo procenili da mnogo više možemo da postignemo delujući kao stranka.

Drugo, u ovom trenutku srpskom narodu je potrebna jedna stranka srpske sloge i jedinstva.

Arkanov maskenbal

"GLAS SRPSKI": Približava se Nikoljdan - 19. decembar dan izbora u Srbiji. Verovatno imate neke procene o rezultatima koje očekuje STRANKA SRPSKOG JEDINSTVA, odnosno kojim bi rezultatima bili zadovoljni?

ARKAN: Minimum koji očekujemo je osnivanje poslaničkog kluba. To znači najmanje deset poslaničkih mesta, mada smo mi stranka koja može da iznenadi i da postigne što ni jedna druga stranka u ovom trenutku ne može. ***Prvo, mi verujemo u sebe, mi imamo jedan srpski pobednički mentalitet koji mnogo znači i koji nam može doneti veliku pobedu.*** *Verujte da ćemo biti stranka iznenađenja.*

"GLAS SRPSKI": Odluka predsednika Miloševća da se raspusti republički parlament i danas je predmet burnih polemika u beogradskim političkim krugovima. Šta vi mislite, da li je ta odluka Slobodana Miloševića bila neminovna?

ARKAN: Jeste. Mislim da je ono što se, naročito poslednjih dana pred odluku dešavalo, bilo ispod svakog dostojanstva i Skupštine i poslanika. Sukob SPS i SRS je kulminirao. ***Pljuvanje poslanika jednih na druge, prozivanje da su fašisti i još mnogo ružnih etiketa.*** *Ako se sećate mog istupa, ja sam ih molio da prestanu sa. prozivanjem, sa pljuvanjem i vređanjem* ***jer nam je potrebno jedno srpsko jedinstvo.*** *Smatrao sam da je potrebno da budemo i ljudi i Srbi.*

"GLAS SRPSKI": U poslednje vreme učestali su napadi dr Vojislava Šešelja, predsednika SRS i njegove optužbe protiv Vaše stranke. Kako to objašnjavate?

ARKAN: Ne volim da to komentarišem. Samo ime STRANKE SRPSKOG JEDINSTVA dovoljno govori da mi nismo za svađe već za

jedinstvo. Ispod dostojanstva SSJ je da odgovaram na Šešeljeve optužbe. Ja sam bio kod njega u kući, na njegovoj slavi i ja kada dođem kod nekog na njegovu slavu to poštujem.

"GLAS SRPSKI": Ima optužbi da je vaša Srpska dobrovoljačka garda zapravo paravojna jedinica. Pod čijom komandom ste se Vi i vaši borci borili?

ARKAN: Srpska dobrovoljačka garda se pre svega borila pod komandom srpskog naroda. **Vi vrlo dobro znate da je u JNA na početku rata bila velika izdaja i da mi dobrovoljci nismo dozvolili da ta izdaja uđe i u dobrovoljačke jedinice.** Kod nas nije bilo izdaje i nikada je neće biti. Dakle, mi smo slušali u početku zov naroda, a ne izdajničke tadašnje JNA. Primera radi zar je trebalo da slušamo komandanta Bjeljinske kasarne pukovnika Masare koji se u najtežim trenucima sakrio u kasarnu i iz nje praktično nije izlazio osam meseci. Razumete, ipak smo mi slušali šta narod kaže. Evo čujem sada se javlja i general Kukanjac koji se hvali kao da je on naredio da mi napustimo Bjeljinu. Pa to je smešno. Ko je Kukanjac, ko je Praščević? Mislim da su to dva izdajnika srpskog naroda. Ako hoćete i Jugoslavije. On meni nije mogao ništa da naredi. Niti bih ga ja slušao da mi je nešto naredio.

"GLAS SRPSKI": **Zašto u redovima JNA od početka, pa čak i danas, neki krugovi izražavaju veliko nepoverenje u dobrovoljačke jedinice?**

ARKAN: **Neki moćnici se plaše da će dobrovljci**, mislim na one koji su se dokazali u borbi, **preuzeti njihove pozicije u vojsci.** Ne želim da pominjem imena, ali mogu reći da nisu u pravu. Jer, mi smo u borbu krenuli iz patriotizma, a ne iz neke želje za vojnim i političkim pozicijama.

"Tigar" ili "Šminker"

"GLAS SRPSKI": **Vas zapadni mediji pa i neki političari** u saglasju sa nekim opozicionim liderima **u Srbiji proglašavaju ratnim zločincem.** Na osnovu čega i kako vi to preživljavate?

ARKAN: Pa baš prekjuče sam merio svoj krvni pritisak i on je 120/80. Pa prema tome, vidite, to uopšte ne utiče na mene. Ja bih rekao tim svetskim glavešinama i moćnicima da **ako ćemo da jurimo ratne zločince moramo da krenemo od Hirošime, Nagasakija, Vijetnama, Kambodže, pa do Paname i Granade**, a mogli bismo da skoknemo i do **Somalije**. Jer upravo ti moćnici su tamo vršili ratne zločine. Mislim da bi hiljadu godina tarjao sudski proces tim svetskim moćnicima, **a onda možemo na red doći i mi srpske patriote i meni je čast što se nalazim na njihovom spisku gde se nalazi predsednik Milošević i drugi veliki ljudi jer, na spisku su upravo svi ljudi koji su dobri Srbi** i jedini im je greh što vole svoj narod.

"GLAS SRPSKI": Postoji li, s obzirom na ponašanje pojedinih opozicionih stranaka u Srbiji opasnost od cepanja srpskog nacionalnog bića. Odnosno, postoji li opasnost od sukoba Srba iz Srbije i Srba zapadno od Drine?

ARKAN: Do jednog takvog konflikta ne može niti sme da dođe. To se jednostavno ne sme ni zamisliti.

"GLAS SRPSKI": Ipak, ljudi u Beogradu, na primer sve više negoduju da trpe zbog borbe srpskog naroda zapadno od Drine.

ARKAN: Neka trpe. Gore je onima preko Drine nego nama ovde. Oni su na većoj muci. Ne postoji u istoriji primer da polovina naroda mirno gleda kako je ona druga izložena pogibelji. Takvu izdaju srpski narod neće učiniti, bez obzira na trpljenje i žrtve.

"GLAS SRPSKI": Hoće li stranka ostati samo u Srbhiji ili ćete preskočiti granice na Drini?

ARKAN: STRANKA SRPSKOG JEDINSTVA se zalaže za ujedinjene srpske zemlje. Pa prema tome namerava da se organizuje i na prostorima zapadno od Drine. Već smo poduzeli korake da se organizujemo u Bjeljini, posle čega sledi Banja Luka, zatim Knin i druga mesta **širom srpskih zemalja. U našem programu piše: porušićemo "berlinski zid" koji su nam podigli na Drini!**

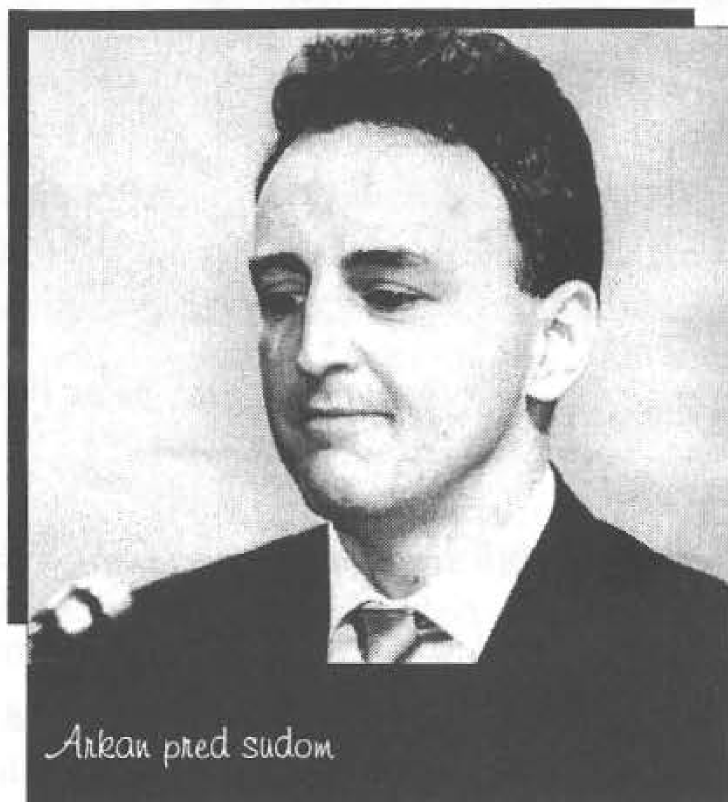
"GLAS SRPSKI": Šta mislite o rukovodstvu Republike Srpske i o Radovanu Karadžiću?

ARKAN: **Ja smatram da je rukovodstvo Republike Srpske na čelu sa dr Karadžićem veoma sposobno**. Potezi koje to rukovodstvo vuče potvrđuju da je reč o veoma veštim političarima koji **svoj posao rade kako treba u interesu srpskog naroda.**

"GLAS SRPSKI": Na kraju, gospodine Ražnatoviću, šta bi ste poručili srpskom narodu u Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini?

ARKAN: Mogu da poručim da ja ne priznajem tri srpske države, već samo ujedinjene srpske države i da su svi oni građani toga dela moga srpskog sna. Mogu da im poručim da će taj san vrlo brzo biti stvarnost i da trebaju da istraju. Pod ujedinjenim srpskim državama podrazumevam to da ne može glavni grad da bude ni Banja Luka, ni Knin, ni Pale već samo Beograd, da moramo da imamo jednog predsednika i jedan parlament. Eto, to je moj san za koji se borim, za koji ću se boriti I koji će se ostvariti.

(Preneto iz banjalučkog "Glasa srpskog")
Razgovarao Željko Kopanja

Arkan pred sudom

ARKANOVE IZJAVE

Muslimani u Evropi nemaju šta da da traže

Ko vas je pozvao u odbranu srpskog naroda?

- "Sami smo se organizovali, samo smo krenuli. Mi smo čuvali manastir Krka više od dve godine i prvi smo držali one kninske barikade. Vi sigurno znate da smo prvi počeli otpor protiv hrvatskog fašizma".

Gde su nam granice?

- "Granice su ove koje smo odredili vojno i te granice moraju da ostanu".

Mislite li da bi Muslimani trebali nešto da dobiju?

- "Oni mogu da dobiju tamo negde, ako im daju Iran ili Irak neku slobodnu državu, pa nek tamo sprovode Džihad i svoju državu. Oni u Evropi nemaju šta da traže. Oni su Srbi mučenici, ali oni ne shvataju da su Srbi. To su Srbi koji su se poturčili i primili islamsku veru.

("Intervju", 13.11.1992.godine)

Albance ćemo proterati u Albaniju

Arkan: "Mislim da će, ako dođe do rata na Kosovu, taj deo Srbije konačno biti etnički čist. Proteraćemo u Albaniju sve emigrante koji su tokom pedeset godina tamo planski naseljavani.

..Bilo je puno izdaje među oficirima. Neki od njih su zaslužili da ih srpski narod strelja. Mi im nećemo suditi. Ali neophodno je da još dosta oficira ode u penziju i ceo SSNO - šta će nam ta partizanska služba koju je srpski arod morao da plaća. Veliki parazit je i služba za moralno vaspitanje.

..Nije cela Armija izdajnička. Ima i časnih ljudi, general potpukovnik Andrija Bijorčević, pukovnik Zoran Jovanović, general Enes Taso, pukovnik Bora Ivanović."

(RADIO TV "TENJA", 08.05.1992.god.)

Mi smo pod komandom JNA

Arkan: "Tokom celog rata bili smo pod komandom JNA. Saradnja je bila veoma uspešna i uputio bih pohvale Novosadskom korpusu, posebno oklopnomehanizovanoj brigadi pukovnika Jovanovića.

..Toliko ima dobrovoljaca da sada otvaramo još neke centre za obuku dobrovoljaca i mislim da ćemo moći da primimo još deset do petnaest hiljada ljudi."

("VEČERNJE NOVOSTI", 15.02.1992.god.)

BISERI

"Pobedili smo ceo svet. Ako treba, pobedićemo i okolne galaksije".

Mileta Prodanović, slikar i književnik. ("Bulevar", 26. avgust, 2000)

Najbolji lek protiv karakonđula i drugih demona koji deluju u vreme nekrštenih dana, su **beli luk, kora hleba ili vratilo koje treba nositi sa sobom**. Karakonđule, ljutite ali poražene, odlaze nakon **sočnih psovki** i pogrdnih reči na njihov račun.

("Večernje novosti", 28. avgust, 2000)

Mogu li Srbi bez Slobe? Mogu, sada mogu! Može li Sloba bez Srba? Ne može! U tom odricanju leži jednačina dolazeće finalne srpske drame.

("Nezavisne novine", 28. avgust, 2000)

ZANIMLJIVE IZJAVE POLITIČARA, NOVINARA 1999. GODINE U SRBIJI

ZORAN ŽIVKOVIĆ, gradonačelnik Niša:

- Od kada je u Nišu na vlasti koalicija "Zajedno" u gradu je rođeno tri hiljade dečaka i **niko svom detetu nije dao ime Slobodan.**

SLOBODAN MILOŠEVIĆ, predsednik SRJ:

- Obnova naše zemlje je pobednica, kao što je **pobednička i herojska bila i odbrana naše zemlje.**

ALEKSANDAR VUČIĆ, ministar informisanja:

- Gospodo novinari, **vodite računa o svojoj bezbednosti, pa vam se ništa neće dogoditi.**

DRAGAN TOMIĆ, predsednik Skupštine Srbije

- Obaveštavam poslanike da **u pauzi zasedanja mogu da se vakcinišu protiv gripa. Molim vas da to iskoristite, da bi radili i u vreme kada bude epidemija gripa.**

RADENKO STANIĆ, direktor u PKB-u:

- U stočarstvu je situacija do zla boga grdna i ako se ovako nastavi ostaćemo bez jaja.

MILOVAN BOJIĆ, potpredsjednik Vlade Srbije:

- Srbi nikad nisu bili egzotičan narod prema drugima. Nikad nisu druge narode terali u egzodus.

DRAGOLJUB JANKOVIĆ, republički ministar pravde:

- Svi sudovi u pokrajini Kosovo postoje, samo su izmešteni.

DR JOVAN MARIĆ, neuropsihijatar:

- Ubeđen sam da Milošević i ne pomišlja na ostavku. Struktura njegove ličnosti je takva da bi se pre ubio nego što bi podneo ostavku.

SINIŠA VUČINIĆ, predsednik Radikalne stranke "Nikola Pašić":

- Oni koji zahtevaju ostavku Slobodana Miloševića - zahtevaju da narod podnese ostavku na slobodu.

RADOVAN PANKOV, član Glavnog odbora SPS-a:

- Amerika ima bombe, oružje, moć... Mi imamo Kosovo i Metohiju, mi imamo Srbiju, mi imamo Slobodana Miloševića.

MIRA MARKOVIĆ, šef JUL-a:

- Jedini muškarci netolerantni prema meni bili su oni sa kompleksima niže vrednosti, ili oni sa očiglednim hormonskim poremećajima.

DRAGOSLAV AVRAMOVIĆ, uzdanica "Saveza za promene":

- Žena mi je sada dopustila da u ovome učestvujem, jer misli da od ovoga neće biti ništa.

MATIJA BEČKOVIĆ, književnik:

- Naši republikanci su protiv kralja, ali nisu protiv dvorova i dvorske kamarile, a pogotovo nisu protiv dvorskih budala.

Slavoljub Đukić

ODLOMCI

"Kako se dogodio vođa" (1991), "Između slave i anateme" (1994), "On, Ona i mi" (1997), Kraj srpske bajke. (odlomci)

Srpska istorija ne pamti državnika koji je za tako kratko vreme stekao toliku slavu, moć i doživeo moralni i politički pad kao Slobodan Milošević. Na kraju dvadesetog veka on je bitno odredio tragičnu sudbinu Srba, a u velikoj meri i sudbinu nekadašnje Jugoslavije i Balkana. **Takođe, u istoriji Srbije nije bilo žene koja je imala toliku moć u državnim poslovima kao Mira Marković.** Priča o njima, priča je o dve različite, često suprotstavljene prirode: o vođi koji ne odoleva volji svoje supruge; o supruzi koja se, u svojim ambicijama, uzdiže do vladarskog položaja; o žudnji za vlašću čije je trajanje najuzvišeniji interes.

Opredelio sam se za ulogu hroničara koji je sebi postavio zadatak da prikupi što više autentičnih informacija o vladavini jednog režima, zakulisnim borbama za vlast i okolnostima **u kojima su Srbi u ovom veku doživeli svoj najveći politički, državni i moralni poraz, izolovani i napušteni takoreći od celog sveta**. Za ovaj pristup sam se opredelio i zbog toga što **Slobodan Milošević** spada među državnike koji su sve radili u dubokoj ilegali, zakulisno, u usmenim dogovorima i pregovorima, **a račune nikome nije polagao. Bez svedočenja aktera tog vremena i dodatnih informacija, istoričari neće moći da objasne njegovu vladavinu i karakter režima u Srbiji.**

Najviše ovih pojedinosti je u vezi s **odnosima supružnika Milošević**, u kojima otkrivamo **neverovatnu slabost vođe prema svojoj supruzi**, slabost koja je bila do podređenosti.

Kosovo Polje, 24. april 1987.

Sve do proleća 1987. budući nacionalni vođa nije pokazivao posebno interesovanje za ustavni položaj Srbije. Kosovo kao svoju najzahvalniju temu, otkrio je tek posle posete Kosovu Polju, gde je otišao po nagovoru Ivana Stambolića, a vratio se ovenčan slavom.

Političari stvaraju događaje ali i događaji stvaraju političare. Bilo je predviđeno da Milošević, zajedno sa Kolj Širokom i Azemom Vlasijem, razgovara u domu kulture sa političkim aktivistima. Ali goste je ispred

doma dočekalo petnaestak hiljada Srba i Crnogoraca. U čudu se našla i policija: narod je izbijao sa svih strana, kao da iz zemlje izlazi.

Tek što je sastanak počeo iza zatvorenih vrata, sa ulice se čula zaglušujuća galama i povici: "**Lopovi, lopovi!**", "**Ubice, ubice!**" **Kamenice su letele prema domu, prskali su prozori, a milicija pendrecima pokušavala da zaustavi gnevne ljude, koji su tražili razgovor sa predsednikom komunista Srbije.**

Zbunjen i nesiguran, posle savetovanja sa svojim domaćinima, **Milošević je izašao iz dvorane i, bled u licu i obeshrabren. U njegovu slavu, napravljen je balkon-spomenik koji su zvali "Slobino prozorče". Ovo je njegov prvi, iznuđeni kontakt sa narodom.** Do tada se njegova aktivnost vezivala za rad u mirnim kabinetima. **I dobro se snašao. Na povike "Nas biju! Tuku nas!"** izgovorio je rečenicu koja će ga uvesti u istoriju: "**Niko ne sme da vas bije, narod niko ne sme da bije!**"

Ohrabren poklicima...

Masu nije teško pridobiti: samo joj treba reći ono što želi da čuje. "Slobo, Slobo!" prvi put se skandiralo njegovo ime.

Ohrabren poklicima, budući lider je osetio kojim putem treba ići. U njegovom govoru oseća se nacionalni naboj: "Prvo što želim da vam kažem, drugovi, jeste da vi treba da ostanete ovde. Ovo je vaša zemlja, ovde su vaše kuće, vaše njive i bašte, vaše uspomene. Nećete, valjda, napustiti svoju zemlju, jer se u njoj teško živi, jer su vas pritisli nepravda i poniženje. Nikada nije bilo svojstveno duhu srpskog i crnogorskog naroda da ustukne pred preprekama, da se demobiliše kad treba da se bori, da se demorališe kad mu je teško. **Treba da ostanete ovde i zbog predaka i zbog potomaka. Pretke biste obrukali, a potomke razočarali... Jugoslavija ne postoji bez Kosova! Jugoslavija se dezintegriše bez Kosova! Jugoslavija i Srbija neće dati Kosovo!**"

U Kosovu Polju Milošević prvi put oseća opojni miris slave. Televizija prikazuje potresne scene sa uplakanim ljudima i nasilje milicije, a u prvom redu su vatrene Miloševićeve poruke: "**Vas niko ne smije da bije!**" "Na

ovom tlu tiranije neće biti. Dobićemo i ovu bitku!" Sve simpatije su na njegovoj strani. O njegovom instiktivnom reagovanju govori se i piše kao o činu hrabrog, poštenog političara koji je stao na stranu ugroženog naroda.

"Književne novine"**, koje su ranije osuđivale nedemokratske metode Miloševićevog vođstva, na prvoj strani objavljuju **odu Radoslava Zlatanovića "Himna na ledini": "Ali, pristiže lep mlad govornik/Sunce koje zalazi-pali mu, nakostrešenu kosu/ Razgovaraću sa svojim narodom na ledini, kaže/ U školskom dvorištu i na njivi..."

*No, Milošević je oprezan, još je njegova vlast nesigurna. Sudbinu političara ne određuje raspoloženje javnosti, već odnos snaga u partijskim vrhovima. On se prilagođava i vešto balansira između ugađanja narodu i partijskim moćnicima koje uverava u svoju titoističku odanost. **"Svi u Jugoslaviji treba da znaju", poručuje na sednici Ce-Ka Jugoslavije, "da, kao ni u ratu, ni danas, ni staro ni novo četništvo, ni stari ni novi nacionalizam u Srbiji neće proći!"** (Sledeće godine, u vreme populističkog pokreta, otkrio je spomen-ploču na kući, u Užičkoj ulici, u kojoj je živeo Edvard Kardelj, tvorac samoupravnog socijalizma.)*

*Posle boravka u Kosovu Polju, u strahu da ne uvredi policiju, posetio je saveznog sekretara za unutrašnje poslove **Dobroslava Ćulafića** i objasnio mu da je njegov istup protiv milicije samo dnevna politička potreba, da bi se sprečilo krvoproliće. Rastali su se prijateljski. Ćulafić je poklonio Miloševiću "šafhauzen" sa Titovom posvetom, iz preostale rezerve časovnika koji su, za života Josipa Broza, dodeljivani najagilnijim policajcima.*

*Sve je to bila dobra priprema za događaje koji će uslediti, a čiji bi moto mogao da bude **stih Ljubomira Nenadovića: "Prijatelj i senka nikad nisu stalni/ uza te su samo kad su vedri dani".***

"Bal Vampira"

3. septembar 1987. godine, 3. 05 časova

*Vojnik albanske narodnosti **Aziz Keljmendi** upada sa oružjem u spavaonicu paraćinske kasarne i ubija četvoricu mladića (Srđana Simiča, Hazima Džananovića, Safeta Dudakovića i Gorana Begića), a šestoricu ranjava. Šta se dogodilo? Je li to gest poremećenog mladića, što je očigledno, ili, kako mnogi žele da vide, demonstracija antijugoslovenstva okorelog albanskog nacionaliste?*

*Upravo u ovim časovima od novinara najviše zavisi u kom pravcu će se kanalisati javno mnjenje. **Beogradska štampa prekomernim publicitetom**, naslovima, komentarima i pismima čitalaca **doliva ulje na***

vatru, stvarajući antialbansko raspoloženje. "Politika" nekoliko dana ovom događaju posvećuje po četiri stranice, uključujući celu naslovnu stranu.

Sahrana mladog Beograđanina Srđana Simića pretvara se, mimo želje roditelja, u masovnu političku pobunu na Novom groblju, gde se okupilo desetak hiljada ljudi. U posmrtnoj tišini, do povratka prolazi, sa trotoara se čuju uzvici: **"Fadilja Hodžu na vešala!" "Azem Vlasi - napolje iz Jugoslavije!" "Kosovo je Srbija!", "bolje grob nego rob"**, "Dolaze izdajice!" U jednom trenutku, iznervirani otac ubijenog vojnika okreće se prema povorci i negoduje: **"Prestanite da se iživljavate nad kovčegom moga sina!" Mnogi demonstranti okupljaju se kasnije pokraj groba Aleksandra Rankovića.**

U osvetničkom tonu, štampa je dala ogroman značaj ovom događaju. Stvaran je utisak da je u pitanju **nacionalistički zločin, iako je, prema tvrđenju ljekara, Keljmendi mentalno poremećena ličnost. On nije birao žrtve**, pucao je na koga je naišao. Među poginulim vojnicima bila su **dvojica Muslimana i po jedan Srbin i Hrvat, a među šestoricom ranjenih mladića, trojica su Muslimani, dvojica Hrvati i jedan Slovenac.**

Sa paraćinskom tragedijom **nacionalni zanos** je dostigao **razmere histerije, i tu leže počeci "događanja naroda"**, koje će godinu dana kasnije celu Srbiju podići na noge. A prva žrtva bio je **Dragiša Pavlović koji je** na konferenciji za štampu **hrabro digao glas protiv razularenog srbovanja.**

"Prostor za rešavanje kosovskog problema sada je toliko sužen da najmanja greška u potezima, ma koliko da se ti potezi povlače iz najboljih namera, može da bude tragična i za Srbe i za Crnogorce na Kosovu, i za srpski narod, i za ukupnu stabilnost u Jugoslaviji", govorio je Pavlović. "Logika da se zbog stanja na Kosovu može učiniti sve, makar i uz greške koje će se kasnije ispravljati, klasika je pragmatične i birokratske politike sa kojom se stiže **do aplauza danas i do velikih nevolja sutra. Dlanovi Srba i Crnogoraca na Kosovu iz aplauza već prelaze u pesnicu**, a to je granica koja sve više vuče u tragičan razvoj događaja. Šta treba da se dogodi da bismo shvatili da obarač na oružju povlače i neodmerene, histerične reči na javnoj sceni, ponekad i jedan jedini red u novinama? Borba protiv albanskog nacionalizma je zadatak u kojem ne sme da bude ni najmanje kolebljivosti, ni popustljivosti. **Ali, ako borbu protiv albanskog nacionalizma prate netrpeljivost i mržnja prema albanskoj narodnosti**, čega ima u pojedinim javnim glasilima, onda je ta borba sve dalje od socijalističkih načela, a sve bliže nacionalizmu. Uređivački kolegijumi i novinari koji neće da razumeju šta danas u borbi protiv albanskog

nacionalizma znači i stalna borba protiv srpskog nacionalizma uzimaju u suštini za svoju uređivačku politiku raspirivanje nacionalnih strasti. Uređivački kolegijumi i novinari koji hoće i umeju da vide gde su opasne granice između pozitivnih nacionalnih osećanja i nacionalizma brane danas i čast srpskog naroda, i čast svoje profesije, i politiku Jugoslavije."

Ključ za srpsku dušu

Kako je bankar i drugorazredni političar za kratko vreme stekao slavu vođe: "**Ko nam dirne, ko nam dirne našeg Slobodana/leteće mu, leteće mu sa ramena glava**".

Laki uspesi poneli su Slobodana Miloševića. To više nije nekadašnji Sloba, oprezan u borbi za vlast, obziran prema moćnicima i prilagodljiv. Njegovo samopouzdanje je poraslo, a pred sobom je video šansu da postigne ono o čemu je oduvek sanjao, da postane **lider Titovog ugleda. Narod je želeo vođu: dobio ga je. Milošević je krenuo u susret osećanjima naroda i stao na čelo nacionalnog pokreta**. Ono što nisu uspeli autentične vođe kosovskih Srba i Crnogoraca mogao je jedan čovek snagom svoga političkog aparata i vlašću kojom je raspolagao.

Sve je posle toga bilo jednostavno: **kosovsko i vojvođansko rukovodstvo zbrisani su u jednom naletu**. Prevrat u Novom Sadu izveden je sa takvom lakoćom da je nazvan "**jogurt revolucije**", po jugortima u tetrapaku kojim su demonstranti gađali zgrade pokrajinskog rukovodstva. Izgubljen i u očajanju, Milan Šogorov, tadašnji predsednik komunista Vojvodine, došao je u Beograd i gotovo na kolenima tražio Miloševićevu pomoć: "Druže Miloševiću, ako vi ne dođete u Novi Sad i ne umirite narod, svi ćemo izginuti!"

Milošević ga gleda preko glave: "**Samo vi podnesite ostavku, a ja ću posle toga doći**". A kada mu Šogorov predusretljivo kaže da oni pripremaju "konferenciju o svim problemima", on mu otvoreno daje do znanja u kakvom su jadnom položaju: "Ta vaša konferencija nikoga više ne interesuje".

Kraj: vojvođansko rukovodstvo podnosi ostavku, a na novosadskom trgu se razleže pesma: "**Oj, Srbijo, iz tri dela/ponovo si cela!**" Jedna grupa demonstranata skinula je tablu sa nazivom "Ulica 28. februara 1974", kojom je obeležen novi Ustav Vojvodine, i umesto nje istakla novi naziv: "**Ulica 6. oktobra 1988**".

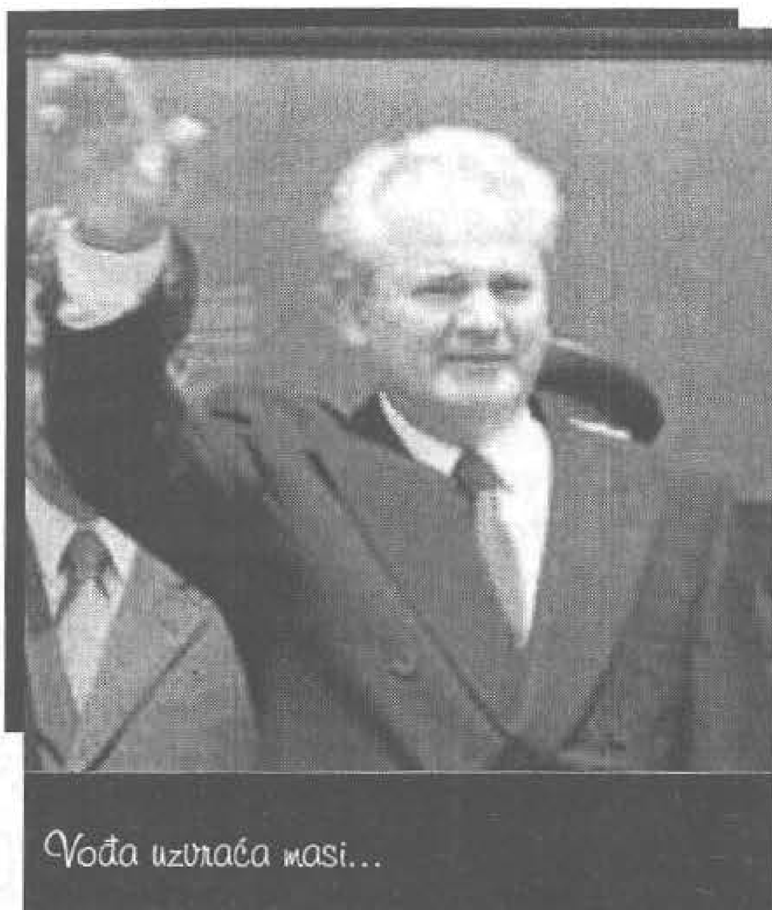
Pokrenula se potom i Crna Gora koja je u Miloševiću otkrila svoje gore list i tradicionalna svojstva "čojstva i junaštva". Odužuje mu se pesmom: "**Crna Gora stalno pita, kad će Slobo mjesto Tita!**", "**Crna Gora**

i Srbija, to je jedna familija!" "Oj, lijepa Podgorice, nosiš ime izdajice!" (Tita).

Milošević je lebdeo na krilima slave. Sve naše nevolje, rezonuje narod, nastale su zato što Srbija nije imala takvu ličnost. I njena istorija bi bila drukčija, i Kosovska bitka bi imala drukčiji ishod.

Car Lazar, bakrorez, rad Peški-Samuel Lenhard, 1828.

Vođa uzvraća masi...

"Car Lazare, nisi im'o sreće da se Slobo pokraj tebe šeće!"

*Pobuna na Kosovu, koja je imala za cilj sprečavanje iseljavanja Srba i promenu ustavnog položaja Republike, pretvorila se u političko orgijanje, sa parolama koje su izazivale zebnju u Jugoslaviji i svetu (**"Hoćemo oružje!" "Ne damo Dušanovo carstvo!"**(I dok je sve bilo u žaru pobeda, oko Srbije se stvarao obruč. Strana štampa predstavlja Miloševića kao zakasnelog boljševika, despota, koji u predvečerje sumraka **"realnog socijalizma"** uvodi režim u **nacional-komunizam**. Mitinzi su upoređivani sa ksenofobičnim nasilničkim gomilama nekadašnjih totalitarnih režima.*

*Takozvana "antibirokratska revolucija" potopila je hiljade ranijih političkih aktivista. To je bio najveći progon od vremena pada liberala 1972. godine. Smenjeno je celo vojvođansko rukovodstvo na čelu sa **Boškom Krunićem** (1929) koji je, posle smrti **Stevana Doronjskog**, bio vodeća ličnost.*

Ostavke su podneli trojica čelnika Crne Gore: **Veselin Đuranović (1925), Vidoje Žarković (1927) i Marko Orlandić (1930).** *Najveće izglede da opsatne imao je Orlandić, kome je u početku bio blizak Slobodan Milošević. Kada ga je masa na podgoričkom mitingu pozvala da ih povede, odgovorio je da na njega ne mogu računati.* **Na uzvike "Hoćemo Slobu!" odgovorio je: "On vam ne može pomoći!"** *Time je zapečatio svoju sudbinu.*

Albanci su želeli maksimum, svoju državu: Milošević im je oduzeo i ono što su već stekli, pokrajinsku autonomiju. **Posle smenjivanja Fadilja Hodže, smenjena je i cela generacija albanskih političara.** *Poslednja uticajna ličnost, pre pojave Ibrahima Rugove i mlađih proalbanski orijentisanih političara, bio je* **Azem Vlasi (1948)**, *nekadašnji Titov ljubimac. Pobuna rudara Starog Trga njemu je pripisana. Na mitingu ispred Skupštine Jugoslavije* **(27. februar 1989) masa je tražila njegovo hapšenje. Milošević je odgovorio: "U ime rukovodstva Socijalističke Republike Srbije, ja vam to obećavam!" Obećanje je ispunjeno sledeći dan, i Vlasi je proveo u zatvoru 418 dana.**

Rahman Morina (1943), poslednji predsednik komunista Kosova i jedan od retkih Albanaca koji su sarađivali sa srpskom vlašću, umro je za konferencijskim stolom, u času kada je stvarana stranka socijalista Kosova. Usamljen i napušten od svojih sunarodnika, sharanjen je u Beogradu. U politici ga je zamenila njegova supruga Buba, nekadašnja daktilografkinja, koja će biti nagrađena ministarskom foteljom zahvaljujući odanosti profesorki Marković.

I dok se sednica providla kraju a Miloševićeve pristalice slavile novu pobedu, jedan čovek, niskog rasta, sede kose, najstariji među članovima Ce-Ka, žustro je ustao sa mesta i prišao mikrofonu. To je **Vinko Hafner**, *jedan od malobrojnih slovenačkih funkcionera jugoslovenske orijentacije. On traži pogledom Miloševića i obraća mu se sa uzdignutim kažiprstom:* **"Druže Slobodane, razmislite dobro kojim ćete putem ići, razmislite, druže Slobodane!" Milošević ga gleda sa vladarskom ležernošću, ne pokazujući ni uznemirenje, ni grižu savesti.** *Grč na njegovom licu više otkriva nezadovoljstvo zbog Hafnerovog upozorenja, nego zabrinutost.*

Događaji su vodili srpskog predsednika ali je i on sam stvarao događaje: takav će biti kobni vanredni kongres Ka-Pe, koji predstavlja uvod u rasturanje Jugoslavije.

Uz propagandnu pompu, u svečanoj dvorani Sava-centra održava se kongres socijalista koji je **Borislav Mihajlović Mihiz** *nazvao* **"travestiranim komunizmom"**. *Organizatori su se potrudili da i spoljnim obeležjima i sastavom delegata prikažu da je to nešto drugo. Nema više*

Titove slike, a u dvorani, uz zbunjene komuniste, sede nekadašnji protivnici režima, poznate ličnosti iz javnog života, akademici i književnici. Uspela je još jedna Miloševićeva obmana: sačuvao je materijalnu i organizacionu moć Ka-Pe i pridobio nove pristalice.

Zvezda kongresa je književnik Miodrag Bulatović, dragi Bule, mađioničar reči. "Ja sam uveren da u Srbiji nema srce koje ne treperi, da nema građanina kojem se danas ne naliva srce", govorio je Bulatović. "Rađa se nova stranka, nova i osunčana, narodna i nedogmatizovana, čestita i kompaktna, prikladna svima. **Mene ne plaši crvena boja, koja je znamenje ove partije. To nije samo boja komunista, već oltara i zgrušane naše srpske krvi. Gospodo i prijatelji, sve će ponovo saznati za Srbiju! Serbiju! Za onu slavnu zemlju koja je, i kad je bilo najteže, blistala među narodima.**"

Tenkovima na narod koji "ne sme niko tući"

.. Beograd, 19. novembra 1990.

Mesec dana uoči prvih parlamentarnih izbora u Srbiji, u Sava-centru se formira i **SK Pokret za Jugoslaviju, čiji je ideolog Mira Marković. "Glavno opredeljenje ove partije su Jugoslavija kao zajednička domovina, socijalizam kao društvo bogato, pravedno, savremeno, drugačije od dosadašnjeg socijalističkog", objašnjava profesorka Marković programska opredeljenja ove stranke.**

U Sava-centru se okupilo oko pet hiljada ljudi, ortodoksnih komunista, Jugoslovena, najviše iz redova generala i ranijih političara. Jugoslovenska armija će ubrzo i forimalno prići ovom pokretu na čelu sa tadašnjim ministrom odbrane, generalom **Veljkom Kadijevićem**, s kojim je porodica Milošević imala prijateljske kontakte. Medijska ličnost kongresa je **Mira Marković**, mada je odabrala neupadljivo mesto, sakriveno od očiju radoznalih novinara i fotoreportera.

.. Beograd, 9. mart 1991.

U parnici da se vlast ruši, Milošević je pozvao vojsku u pomoć. U trenutku kada se praktično sve sleglo i demonstranti se povukli, **na beogradskim ulicama se**, uveče, u 19. 30 časova, **pojavljuju tenkovi. "Za zaustavljanje brutalnih nasrtaja i nasilja militantnih grupa**, angažovanje oružanih jedinica **zatražilo je rukovodstvo Srbije"**, saopštila je Vrhovna komanda, koju predstavlja Predsedništvo SFRJ, na čelu sa **Borisavom Jovićem**.

Jović: "Nalazim se na vikendu u Nikšiću (selo kraj Kragujevca). Zove me Slobodan Milošević i traži intervenciju vojske. Razgovaram sa Veljkom

Kadijevićem. On se dvoumi - da li je neophodno i kako će to politički biti prihvaćeno, ali se ne protivi, samo smatra da treba osigurati odluku Predsedništva. Ostavljam još malo da pratimo situaciju pa da se čujemo nanovo. **Sloba me nanovo zove. Veoma uznemiren.** Zove me i Veljko. Kaže da sada demonstriraju pred Generalštabom i hoće da provale unutra. Konsultujem telefonom članove Predsedništva koje sam mogao dobiti (sve izuzev Mesića i Drnovšeka). Dajem Veljku nalog da izvede vojsku na ulice i zaposedne prostor isped ugroženih državnih institucija. Slobodan će poslati zvanični pismeni zahtev koji ćemo sutra na sednici Predsedništva odobriti".

Sve se preko noći promenilo: promenio se i odnos vlasti prema mitinzima koji su remetili idiličnu sliku o novoj, jakoj, jedinstvenoj Srbiji i vođi koji ima široku podršku naroda. Uveče Milošević na televiziji objašnjava upotrebu vojske: "Danas je u Beogradu i Srbiji ugrožen mir. Snagama haosa i bezumlja moramo se suprotstaviti svim sredstvima!"

Ono što je nekada slavljeno kao "**događanje naroda**" sada je osuđivano kao **huliganstvo i nacionalna izdaja**. "Ja sam se uvek zalagao da se problemi rešavaju tamo gde im je mesto, a ne na mitinzima", izjavio je Milošević, koji je dve godine ranije protestna okupljanja nazvao "poštenom reakcijom".

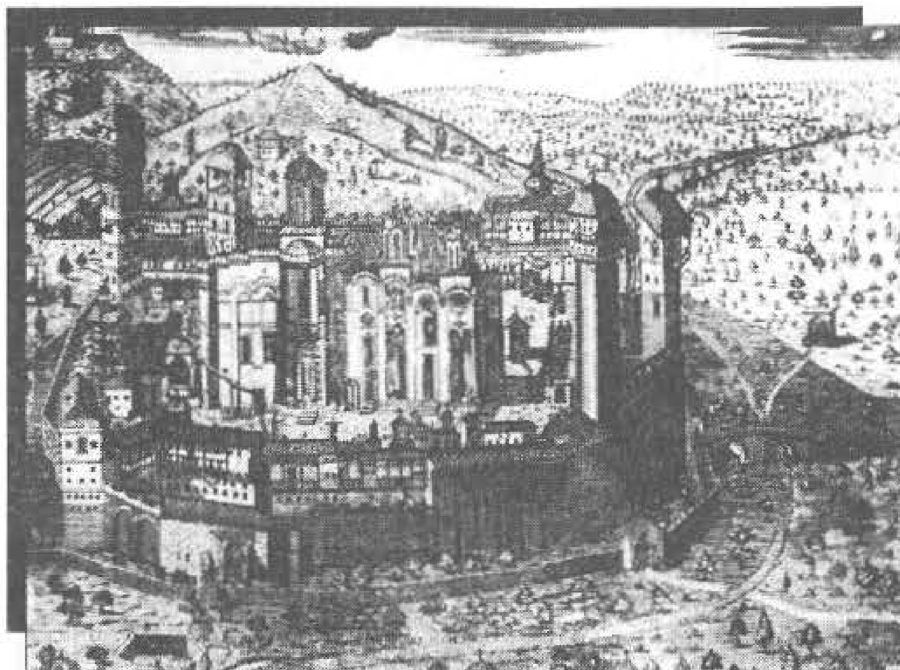
Miru Marković je razdražio deveti mart. Upravo se vratila iz Kumanova, gdje je, na promociji SK - Pokreta za Jugoslaviju, doživela, kako kaže, najlepše trenutke: "To je bilo kao na osnivanju "Pariške komune". Oči su ljudima sijale kada se govorilo o armiji, Jugoslaviji i socijalizmu". U telefonskom razgovoru sa novinarima ljubljanske "Mladine", dramatično je pričala o demonstracijama u najtragičnijem obliku. **Svu krivicu je svalila na Vuka Draškovića, a za Srpski pokret obnove je rekla da "uopšte nije politička stranka, već razbojnička banda".** "Grad je sasvim razrušen, bila su i dva smrtna slučaja, uništeni su izlozi, zapaljeni automobili, iščupane betonske zardinjere za cveće. Bila je to prava ludnica! Polovina demonstranata je bila pod prilično jakim

"Razdražljiva Mira"

uticajem alkohola. Ubijali su policijske pse, pregazili konje. Strašno! to je očajna slika i svi građani su veoma potreseni."

Uvek u odsudnim trenucima solidarna sa mužem, Mirjana Marković je pravdala i upotrebu tenkova. Na pitanje novinara NIN-a Luke Mičete kako je doživela tenkove na ulicama Beograda, "te strašne mašine koje su tutnjale gradom", ona je prekorila sagovornika zbog nedostatka muškosti: "Ne verujem da su tenkovi strašne mašine. Čudi me da ih je jedan muškarac doživeo tako".

Hilandar, bakrorez, Moskva 1757.

Hilandarska ikona Trojeručica

"... S rukama na leđima, pokraj Bogorodice Trojeručice"

Hilandar, 17. april 1991.

Kad god bi se našao u nevoljama, Milošević je nastojao da napravi gest kojim bi privukao pažnju javnosti. Time se objašnjava i njegova poseta Svetoj Gori.

Hilandarsko bratstvo se opiralo da primi srpskog predsednika. Za njih je on "komunista, antihrist i diktator koji je protiv svoga naroda izveo tenkove na beogradske ulice". **Da bi izbegao susret, iguman Pajsije se sklonio u Kareju, sedište manastira na Svetoj Gori. Doveli su ga policijskim helikopterom**, dok su se mnogi monasi povukli u svoje ćelije, odbijajući da učestvuju "u svetogrđu" zadužbine svetoga Save.

Predsednik je u Hilandar došao helikopterom koji se, na opšte zgržavanje, spustio usred manastirske bašte koju obrađuju monasi i koja ih hrani. Stalo mu je kao političaru da Srbi znaju i čuju da je posetio

svetinju pravoslavlja, a za znamenitosti ove riznice kulture nije pokazivao veliko zanimanje, svedoče prisutni. **Igumanu Pajsiju je pružio ruku i pozdravio ga sa "Dobar dan!" a, obilazeći crkvu Vavedenje Bogorodice, prošao je sa rukama na leđima pokraj čudotvorne Bogorodice Trojeručice, najsvetije ikone koju je, prema izvesnim izvorima sveti Sava doneo iz Jerusalima.**

Iguman Pajsije nije propustio da predsedniku kaže da se bratstvo Hilandar "neprestano moli svojoj Zaštitnici da svojom trećom rukom spere krv sa Terazija", misleći na devetomartovske demonstracije. Predsednik je odgovorio da se "greške događaju", i kako je došao, na brzinu, tako je i otišao. **Posle ove posete, hilandarsko bratstvo je uvelo novi dodatni post i duge molitve, a monasi su krpama oprali svaku stopu gde je stao srpski predsednik.**

"Malo morgen!"

"Čarli, zašto ne dođeš kući i mrziš zajedno sa svojim prijateljima?" **Čarls Simić, Amerikanac srpskog porekla**, šokiran savetom odgovara da nikada nije umeo dobro da mrzi. "U tom slučaju", kaže mu podsmešljivo beogradski prijatelj, "propuštaš najveću sreću koju čovek može da doživi!"

Tako počinju ratovi, mržnjom, a nastavljaju se krvoprolićem. Tu psihologiju objasnio je pokojni Jovan Rašković, psihijatar, na osnovu iskustva sa svojim pacijentima. Najpre se ubije magarac onoga ko će postati žrtva, pa se zapali kuća, pa se na kraju i on ubije.

Sa svoje strane, Srbi su nudili takvu argumentaciju: osvajanjem gradova, armijskom silom, **sumanutim rušenjem Vukovara i granatiranjem Dubrovnika - riznice kulture i istorije, zatim višegodišnjom opsadom Sarajeva, srebreničkim paklom i stalnim pretnjama čitavom svetu. Ekstremni nacionalisti su najavljivali bombardovanje Beča, Rima, Zagreba, čak i Londona.** Pevalo se: **"Ameriko, ne diraj Srbiju/zar još ne znaš kako Srbi biju!"** Da je neko želeo da radi protiv svoje zemlje, ne bi naneo toliku štetu svome narodu kao razulareni nacionalisti. Želeći da obraduje svoje goste, strane izveštače, jedan komandir srpske vojske je raspojasano pred televizijskim kamerama komandovao topdžiji: **"Za Si-En-En, pa-li po Goraždu!"**

Kad je voda na mukama

Milošević: "Nadam se da ćemo se videti". Ćosić: "U komšiluku smo, deli nas samo ograda". Milošević: "Ali ta ograda nije tako visoka, nadam se". **Tako je završen prvi susret i počela kratka saradnja dve vodeće ličnosti**

*u **Srbiji** koja će se okončati pučističkim prevratom i propalim pokušajem da se promeni vladajući režim.*

"Mešavina kiča, bolesti, halucinacija... samoljubive žene"

Politička proročica

O srpskom Kumrovcu, horoskopu Mire Marković i venčanom prstenu koji ima veću težinu od najviših državnih funkcija...

***Profesorka Marković** je neumorna, obrazovana žena. Među mnogim aktivnostima, stizala je da redovno objavljuje svoje **dnevničke beleške**, najpre u **"Dugi"**, a zatim **"u Bazaru"**. I to su bili najčitaniji prilozi u beogradskoj štampi koje su prenosili mnogi listovi, obavezno **"Politika"**. Kako se Slobodan retko oglašavao u javnosti, mnogi su želeli da čuju šta misli predsednikova supruga. Veoma je bilo važno šta će ona reći, jer su, na osnovu njenog mišljenja, izvođeni zaključci o Slobodanovim namerama.*

*Njeni tekstovi su bili nepodnošljivo ispiranje mozga, mešavina političke propagande, moralističke pedagogije i naivne lirike. Imala je odgovore na sva pitanja o tome kako urediti svet i bila je uverena da je upravo ona pozvana da to učini. **Skala njenog interesovanja bila je neograničena, od marksizma do flore i faune**. Verovatno je zbog toga svojim prilozima dala naučnu odrednicu: **"sociološka estetika"**. Istupala je kao porodični portparol i politički emisar, kao zaštitnik svojih istomišljenika i egzekutor. Pisala je o blagodetima socijalizma, o ukusima svoje dece, o mrazu i poledici sa kojom se nesrećno suočio njen sin Marko, o požarevačkoj košavi i ljubavnim avanturama visokih funkcionera, o vatri koja pucketa u kaminu, mirisu trave i cvrkutu ptica ("Nikad nisam imala prilike da gledam ptice i oblake kao ovog leta!"). Stvarni život, kakav je okružio Srbiju devedesetih godina, daleko je bio od njene pažnje.*

Čitaoce je uvodila i u dvorište svoga doma, gde je "zima tako lepa, sa belim drvećem, plavičastom izmaglicom, sa bledom svetlošću dalekih, usamljenih zvezda". A kraj 1994. godine, koja će ostati upamćena po ugašenim sijalicama i hladnim stanovima, po nemaštini i ratu u Bosni, dočekala je sa nadahnućem ljudi okruženim srećom i radostima života: "Ova kiša 31. decembra samo je moj rastanak sa 1994. godinom, prema kojom sam bila sentimentalna od prvog do poslednjeg dana".

*Uz ove priloge koji su naveli kritičare da je uporede sa polaznicima literarne sekcije preparandistkinja, politika je bila u središtu pažnje profesorke Marković. I tu je dolazila do izražaja moć ove žene koja je često određivala sudbinu ljudi. Ono što bi najavila najčešće se i događalo. **Onom koga bi pohvalila sreća se osmehnula**. Takođe, političke ličnosti na*

koje bi pokazala prstom dobrom se nisu mogli nadati. **Dobrica Ćosić, Milan Panić, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić, profesor Mihajlo Marković, Slobodanka Gruden, Vojislav Šešelj, Borisav Jović, Milo Đukanović, svi koji su u raznim prilikama dolazili u sukob sa familijom Milošević pre toga su bili meta njenog pera.** Vremenom je postala najpouzdanija proročica, i ljudima na vlasti je preporučivano da, umesto horoskopa, pažljivo čitaju njene dnevničke beleške.

Slobodan Milošević se ponosio sposobnostima svoje supruge. Zajedno sa sinom Markom i ćerkom Marijom, bio je prvi čitalac njenih novinskih priloga. A inače skromnog obrazovanja i ograničenih interesovanja, poverovao je piscima panegirika koji su tekstove Mire Marković svrstavali u vrhove književnosti i sociologije.

A sledeća njena knjiga, "Noć i dan", zbirka tekstova iz "Duge", proglašena je 1994. godine izdavačkim poduhvatom na tradicionalnom sajmu knjiga u Beogradu, velikoj kulturnoj manifestaciji, gde se odmeravaju literarnen, istoriografske i publicističke vrednosti. ova **zbirka ukoričenih tekstova**, koju je kritički deo inteligencije doživeo kao **"mešavinu kiča, bolesti, halucinacija i petparačkog filozofiranja samoljubljive žene"**, predstavljena je **kao "prvorazredno literarno i filosofsko štivo** koje obogaćuje našu književnost". U prikazu u Politici, koja za to nije štedela prostora, Milomir Kragović je čak otkrio da je knjiga Mire Marković, "najviše citirana u svetu" i **da je "omiljeno štivo prvog čoveka Amerike Bila Klintona!"**

Uz pomoć izdašnih donatora, njene knjige su, za kratko vreme, štampane na dvadesetak jezika: **ruski, kineski, bugarski, engleski, grčki, mađarski, japanski, albanski, italijanski, turski. slovački, češki, španski, slovenački, talimanski... I dok su u Srbiji devedesetih godina priznati autori često bili u položaju da očekuju milost izdavača, Mira Marković je uživala u autorskoj slavi koja joj je donela značajan imetak. Izdavači misu brinuli za prodaju knjige. Štampanje i honorar autoru podmirili su donatori koji, takođe, nisu uludo potrošili pare. Za uzvrat su dobijali privilegovane poslove kojim su umnožavali svoje bogatstvo.**

Kako je rasla moć Mire Marković, povećavale su se i njene ambicije. Polako je preuzimala i poslove svoga supruga koji je sve više, pokazivao zamor i unutrašnju politiku prepuštao svojoj supruzi. Ona brine o medijima, vodeći je kadrovik, vođa stranke i državni izaslanik. Uz potporu braće Karić, **postala je ruski akademik**. Kada je iz Moskve putovala u Kijev, uživala je u komforu Jeljcinovog aviona, koji je dobijen uz posredovanje Dragana Karića, predstavnika kompanije za bivši Sovjetski

Savez. Mira je imala to zadovoljstvo da sedi u plišanoj fotelji Borisa Jelcina.

Dok je Milošević retko napuštao Beograd, **ona posećuje Moskvu, Peking, Kijev, Bukurešt, Sofiju, Bratislavu, Atinu, Nju Delhi, London, Ljubljanu... i istupa kao državnik, političar, mislilac, naučnik. Prisvajala je vlast, priznanja i društvenu moć, a kako je sebe doživljavala može se videti po njenim meditacijama o položaju žene ("Duga", 11. septembar '93): "... Ako je jedna žena sposobna da uništi i najboljeg muškarca, i sposobna da i pored sasvim prosečnih sposobnosti angažuje bolje od sebe da od nje naprave uspešnu, čak i od sebe samih uspešniju ličnost, onda takva ona i zaslužuje da u novi vek uđe kao njegova vladarka".**

Podanici su umeli da protumače ovu njenu misao koja je postala stvarnost Srbije. **Srbija je, pored vladara, imala i svoju vladarku.**

Okučani padaju, a Miloševići praznuju

Ponedeljak, 1. maj 1995.

Ništa se posebno nije očekivalo, dan prazničan, ne radi se, tek poneki simbol podseća na tradicionalni **Prvi maj. Supružnici Milošević se odmaraju u Karađorđevu**, nekadašnjem omiljenom Titovom boravištu.

I dok Srbija spava, više umorna od nemaštine i nezadovoljstva nego od napornog rada, u zoru, u 5. 30 časova, **hrvatska vojska ulazi u Slavoniju**. Niko se nije isprečio na njihovom putu. Pred njima su pusta, na brzinu napuštena naselja iz kojih je narod bezglavo pobegao, noseći sa sobom onoliko koliko je moglo stati na traktorsku prikolicu. **Gde su srpski branioci? Ne čuje se njihovo oružje**, nema glasa ni od krajiških neukrotivih vođa. I oni su umorni, ali najviše od međusobnog gloženja oko vlasti: **Milan Babić smenjuje Jovana Raškovića, Goran Hadžić ruši Milana Babića, Milan Martić nadigrava Milana Babića, Bora Mikelić minira Martića. A sve se dešava pod budnim okom majstora klopki Slobodana Miloševića, čiji je sistem samoodržavanja "zavadi pa vladaj".**

Hrvatski vojnici raskomoćeno ulaze u Okučane, prolaze pokraj zgrade sa polumetarskom, sablasnom adresom: "Ulica Vojislava Šešelja". Iz zgrade na kojoj stoji tabla "Srpski radio Okučani", već se čuje: "Rodila me majka Hrvatica". U 10. 45 osvojen je Jasenovac, simbol srpskog stradanja. Ko bi ovde dočekao pobedničke hrvatske vojnike? Zagrebačka štampa objavljuje izjavu poslednjeg komandanta Jasenovca Dinka Šakića: dužnost, prihvatio bih je", izjavljuje Šakić. Ubrzo su uništeni tragovi ovog logora, a Tuđman će proglasiti Jasenovac "spomen područjem hrvatskih žrtava".

A Srbija? Srbija provodi Prvi maj u prazničnoj tišini, kao da je ništa ne dodiruje, kao da se drama zapadne srpske Slavonije odigrava u nekoj zabiti na kraju sveta. Televizija emituje rutinski program, na Adi Ciganliji se igra kolo i peče vo na ražnju. Milošević i njegovi sledbenici ne daju glas od sebe. Gde su oni nacionalni poklici od pre nekoliko godina? Gde je nestalo oduševljenje naroda koji je u svojim snovima videlo "sve Srbe u jednoj državi?" Ne čuje se ni vojvoda Šešelj koji se svojevremeno kafanski junačio i govorio da "nije daleko dan kada će ustaški poglavar Tuđman s vrha zagrebačke katedrale golim okom moći da sagleda povjesne granice hrvatske države".

Patrijarh Pavle posećuje Slobodana Miloševića, pita ga šta se događa, hoće li Srbija priskočiti u pomoć svojoj braći. "Sve ide po planu", odgovara srpski predsednik.

Porodica Milošević uz vođu

KOMUNISTA VUK DRAŠKOVIĆ POSTAJE "RAVNOGORAC"

(Slavoljub Đukić)

(O Šešeljevom vašarištu, Mula Jusufu i prokletoj Jerini, krticama iz redova opozicije Draškovićevom buketu cveća Miri Marković i ratu supruga lidera dve najuticajnije partije, mongloidima, androidima, šizofreničarima i padavičarima, kako su se častile supruge lidera dve najuticajnije partije...)

Među ovim partijama najviše je imala pristalica **Demokratska stranka** na čelu sa **Zoranom Đinđićem (1952)**, elokventnim hajdelberškim đakom liderskih aspiracija, nesigurnim političkim partnerom i neumornim u svom angažmanu. Ali, sklona jalovom nadmudrivanju i brzopletostima, Demokratska stranka je menjala pravce kretanja, skakala sa grane na granu, istrčavala i povlačila se, ostala je tamo gde je bila, sa jakim reformističkim jezgrom, ali bez izgleda da ozbiljnije ugrozi režim.

Demokratska stranka Srbije, koju je predvodio nekada proganjani univerzitetski profesor **Vojislav Koštunica (1944)**, stekla je glas **nacionalne, demokratske partije**, nepokretne, zatvorene u sebe i neprilagodljive dnevnopolitičkim uticajima. Mnogi su na počecima videli Koštunicu kao lidera opozicije, ali on se nije trudio da ova očekivanja opravda. Sa mogućim partnerima se teško sporazumevao. Išao je odabranim putem, čistih ruku i dosledan svojim uverenjima, kao opozicija i režimu i opoziciji. Ta uloga "moralnog policajca", opozicionara koji sam jezdi, postala je smisao njegovog angažmana. Ostavljao je utisak tvrdog, usamljenog političara kome je teško prići i koji ne mari da pridobije više pristalica.

Među srpskim političarima teško je naći razorniju ličnost od **vođe radikala Vojislava Šešelja**, rođenog Sarajlije (1954). Životni put mu nije bio lak, a i sam je dosta učinio da ga i sebi i drugima zagorča. Kako potiče iz siromašne porodice, od oca železničara i majke nepismene domaćice, komunizam je prvo njegovo političko opredeljenje. Bio je komandant na

radnim akcijama, perspektivan mladi komunista; za dve i po godine završio prava i postao **doktor nauka sa magistraturom "Pojam naoružanog naroda u delima marksizma".**

Posle Titove smrti, mnogi komunisti, su postali još žešći nacionalisti, a među njima je najistaknutije mesto imao Šešelj. Za razliku od drugih, cena ga nije zanimala. Zatvor je izdržavao pribrano, mada se njegov boravak u bosanskim kazamatima, prema tvrđenju očevidaca, može porediti sa paklom na Đavoljim ostrvima. Izbegavao je da o tome govori i samo po izvesnim replikama moglo se naslutiti koliko je njegova duša opterećena pamćenjem i osvetništvom.

Kao prognanik iz Bosne, Šešelj je **svoj politički uspon doživeo u Beogradu, okupljajući siromašniji, militantiji sloj društva, ratoboran i nacionalno frustriran. Prvi je razvio četničku zastavu koju će potom prihvatiti Drašković** i utemeljiti u svoj politički program. Takozvani **četnički vojvoda** postao je uz blagoslov **popa Momčila Đujića**, emigranta u Americi, koga je komunistička vlast proglasila ratnim zločincem. Kasnije su se razišli i Đujić je ražalovao vojvodu, moleći "srpski narod za oproštaj" zbog svojih zabluda. Ispostavilo se, zapravo, da vođa radikala nije ni mario za četništvo, ali mu je godilo vojvodsko zvanje i nije ga se odrekao.

Šešelj je darovit čovek, inteligentan, đavolje energije i monstruoznih ideja, brzog mišljenja, nepobediv i nepodnošljiv u duelima sa svojim protivnicima. **Uživao je u neredu i satiranju konkurenata. On je jedan od onih karaktera za koje se pitamo; kako je moguće da ovakvi ljudi postoje na ovom svetu?** Nastupao je kao **elementarna nepogoda i unosio užasno prostaštvo u sukobima sa protivnicima. Dobrica Ćosić** kaže da tip kao Šešelj nije postojao u istoriji političkog života Srbije: **"Bio je, posle Prvog svetskog rata, neki ludi vojvoda Lune, ali ne i ovakvo čudo kao što je Šešelj".**

Šešelja je pratio njegov zamenik **Tomislav Nikolić**, čovek jake volje i savršene hladnokrvnosti kojom se odlikuju pravi profesionalci. Probirljivom argumentacijom i nepovišenim glasom, Nikolić je svoje protivnike satirao, ne propuštajući da ih podseti da je život kratak: "A ja to najbolje znam, radio sam na groblju". Nikolić je, naime, kao građevinski tehničar uređivao groblja u Kragujevcu, pa je zbog toga dobio nadimak **Toma Grobar**. NIšta ga nije moglo uzbuditi, niti pomeriti s mesta. Ponašao se kao patolog u prosekturi koji je, u svojoj profesionalnosti, izgubio svaki smisao za život. **Govorio je: "Može Milošević da bude papučić u svojoj kući, ali ne sme da bude papučić u Republici Srpskoj.**

Nasuprot Slobodanu, koji sve rešava u tišini svoga kabineta, Mirjanu nije teško iznervirati, a tada kidiše na svoje protivnike. Svoj najžučniji tekst u dugi (14. jul 1994) posvetila je Šešelju, koga je poredila sa turskim agama i janičarima koji su "sedeli po tuđim gardovima.. i ponižavali tuđe žene, umesto da se bore sa naoružanim muškarcima". **Vođa radikala je za nju Mula Jusuf, "reinkarnirani turski dahija", koji "u licu dezertera sa bosanskog fronta, sedi u Beogradu**, živi na tuđ račun i preti kojom će smrću da jednu ženu usmrti". "**Ne, Šešelj nije Srbin**", gnevno je poručivala Mirjana. "**On je Turčin, u najprimitivnijem istorijskom izdanju. A, možda, samo nije muškarac. Mada, da budem iskrena, ja mislim da nije ni jedno ni drugo. Ni Srbin, ni muškarac**".

"Vukovci" u Beogradu

Vuk Drašković je doživeo **vratolomne preobražaje**. Nekadašnji komunista, iz partizanske porodice, postao je **žestoki antikomunista; nekadašnji protivnik "Ravnogoraca"**, koji je, prema tvrđenju njegove supruge Danice, izjednačio ustaše i četnike **razvio se u najvećeg poštovaoca generala Draže Mihailovića**. Zvao ga je prisno Čiča. "**Evo, đenerale, nas sa tobom i uz tebe Čiča**", govorio je na Ravnoj gori, "Monblanu evropske slobode" (Vukova formulacija), gde je Srpski pokret obnove. 1992. podigao spomenik četničkom vođi. Tvrdio je čak da "nije daleko dan kada će **đeneral Draža** zauzeti spomeničko postolje koje je rezervisano za njega ispred Bele kuće, **odmah do Abrahama Linkolna**."

Uoči raspada Jugoslavije istupao je kao zagrijani nacionalista. Sa mapom u ruci, sličnoj Šešeljevoj, govorio je da "Srbiji moraju pripasti sve teritorije sa kojima je 1918. godine Kraljevina ušla u Jugoslaviju". Kad je rat počeo, **njegova stranka je među prvima formirala paravojnu formaciju "Srpsku gardu"**, koju je predvodio **Đorđe Božović-Giška**, a sam Drašković se hvalio u bečkom "Kuriru" da za novu srpsku armiju ima šezdeset hiljada dobrovoljaca. Čas je pretio Muslimanima i Hrvatima, čas im je pružao ruku pomirenja i saosećajno osuđivao srpska zlodela. U

kasnijoj fazi postao je pobornik mira i stranački predvodnik obuzet mišljenju da Zapad na njega računa kao na alternativu režimu socijalista.

...

Sastanak "četnika" i "partizana"

Predveče, 8. mart 1995.

U kabinetu Bogoljuba Karića u Beogradu, Palmira Toljatija 3, sreli su se Mira Marković, Vuk i Danica Drašković, pored domaćina i Dušana Mitevića.

Želja da se sastanu je obostrana. Lider srpskog pokreta obnove je, u to vreme, bliži socijalistima nego svojim opozicionim kolegama, i Mirjana u njemu vidi mogućnog saveznika. Takođe, Mirjana je imala veliki uticaj da se objavi abolicija, oslobođenje od daljeg izdržavanja kazne supružnika Drašković. To je bilo posle Vukovog pisma predsednikovoj supruzi, u kojem je na nju apelovao da se Danici ukine zatvorska kazna. Njihovi raniji sukobi su zaboravljeni; mada među njima postoje duboke političke razlike: ***Vuku smeta Mirjanin komunizam*** *i uzdizanje partizanskog pokreta,* ***a Mirjana se ne miri sa Vukovim monarhizmom i četništvom.***

Ovom susretu ne prisustvuje Milošević. Ali to ne umanjuje značaj sastanka: Mirjana je njegova pouzdana prethodnica.

Drašković je došao sa ***buketom cveća. Kavaljerski se naklonio i poljubio ruku profesorki Marković.*** *Uz cveće, poklonio je roman Dragoslava Mihajlovića "Gori Moravo" iako je, upravo tada, izašla njegova knjiga "Noć đenerala" u kojoj je slavio Dražu Mihailovića i četnički pokret.*

Bila su to prijatna dva i po časa razgovora u kojem su se svi do dirljivosti trudili da se izbegnu nelagodne teme. Hapšenje i premlaćivanje Vuka i Danice, naravno nije pominjano. A zbog predstojećih događaja, važno je napomenuti da su Mirjana i Danica davale ton ugodnoj atmosferi. Njih dve su se u svemu saglašavale. ***"O svemu što govorite, ja se sa vama potpuno slažem", više puta je ponovila Danica,*** *a govorilo se o završetku rata, o miru i sudbini Srba u Bosni i Hrvatskoj u postojećeim granicama.*

Susret je završen veselom opaskom koordinatora ***Dušana Mitevića,*** *koji je rekao da ovaj sastanak može da bude istorijski:* ***"Dano, ti si prononsirani četnik, a Mira je predstavnik partizanske Srbije. Posle sastanka Tita i Draže, 1941. godine, ovo je prvi sastanak četnika i partizana!"***

-

Mirjana je Danicu nazivala "Androidom u licu direktorke niskotiražnog žutog, kvislinškog nedeljnika". A Danica je u Mirjani prepoznala **samozaljubljenu predsednikovicu sa obeležjima karakterističnim za "mongolide, ljude oštećenog lika i svesti", koji "izvrtanjem stvarnosti, sebe vide u tuđem, lepšem ogledalu". Mirjana kaže za Draškovića da su "invalidski penzioneri nekompenziranih energija". Uz to, Danica je "nerealizovana žena, sa navikama poludivljih stočara i drumskih razbojnika". Danica kaže za supružnike Milošević da "nema lekara u Srbiji i svetu koji bi mogli potpisati da su njih dvoje normalni,** posmatrajući njihovo porodično, političko i društveno ponašanje". **A, uz to, dodaje: Mirjana je "šizofreničarka" i "padavičarka".**

Tako su se darivale supruge lidera, dve najveće partije, Amazonke četnika i partizana. **One su predstavljale Srbiju devedesetih godina.**

Gde se izgubila i kako je nestala ona srdačnost ugodne martovske večeri u kabinetu Bogoljuba Karića? **Upuštati se u objašnjenje jalov je i uzaludan posao u neizlečivo bolesnom srpskom društvu.**

U ovoj atmosferi dočekani su novi izbori, a sa njima i svenarodna pobuna koja je Srbiju podigla na noge, a svet zaprepastila Miloševićeva sposobnost da se izvuče iz najtežih situacija.

Žuta revolucija

Sa uzvicima "**Ajmo, ajde, svi u napad!" čuveni narod se ponovo dogodio,** ali ovog puta **u eksploziji nezadovoljstva,** svetkovini duha, radosti i probuđenih nada, dok su supružnici Milošević sa zebnjom osluškivali opštenarodnu pobunu.

Petak, 21. februar 1997.

Poslednje okupljanje na Trgu Republike, do duboko u noć slavi se pobeda. Pre toga je Zoran Đinđić izabran za gradonačelnika Beograda, a pred više hiljada ljudi spektakularno je skinuta zvezda petokraka sa zgrade gradske vlasti, nekadašnjeg Starog dvora. **Komunisti su 1947. godine petokrakom zamenili simbol Kraljevine Srbije, dvoglavog orla raširenih krila. U istoriju je otišao dvoglavi orao, a sada u istoriju odlazi petokraka. Narod je ushićen: zviždi, peva, hrabri dvojicu alpinista koji su, posle višečasovnog napora, osvojili vrh kupole.**

"Telo mrtvog neprijatelja uvek lepo miriše!" (Karlo IX).

Sa Starog dvora je skinuta petokraka, a ista takva, samo pedesetak metara dalje, ostala je na vrhu zgrade predsednika Republike. To je Srbija 1997. godine: podeljena, zavađena, neizvesne budućnosti.

Jedan invalid srednjih godina, možda civilni, možda ratni, zagleda radoznalo uzbudljive scene i cedi kroz zube: "Sranje!"

Sve to gleda sa strane Vojislav Šešelj koji ne krije mržnju prema kumu Vuku i Đinđiću: "Napiću vam se krvi dok vas ne skinem s vlasti!" kaže eks-vojvoda. A kad to govori, lice mu dobija jarko crvenu boju, koža se zategne i pojave se graške znoja, kao da se već napija krvi svojih protivnika.

Dok se u noći, na centralnom trgu, slavi ustoličenje novog gradonačelnika Beograda, sa pobedničkim zanosom mešaju se seta i zebnja. Došao je čas rastanka posle osamdeset osam dana protestnih okupljanja u Beogradu, Novom Sadu, Nišu, Kragujevcu i još u sedamdesetak manjih i većih gradova Srbije. Šta nas dalje čeka sa režimom u koji je izgubljeno svako poverenje, a ne vidi mu se kraj?

Jedna neobična parola ostala je na Trgu Republike, kao opomena i zlokobni predznak: **"Sačuvajte pištaljke, sačuvajte lonce i šerpe, trebaće vam!"**

"Slobodane, ti si komunista, volimo te ko' Isusa Hrista"

I posle svega

Kako su pokopane nade milionskog šetališta, a vođa sa pesmom ispraćen u Beli dvor: **"Slobodane, ti si komunista, volimo te ko Isusa Hrista!"**

Ubistvo sa predumišljajem

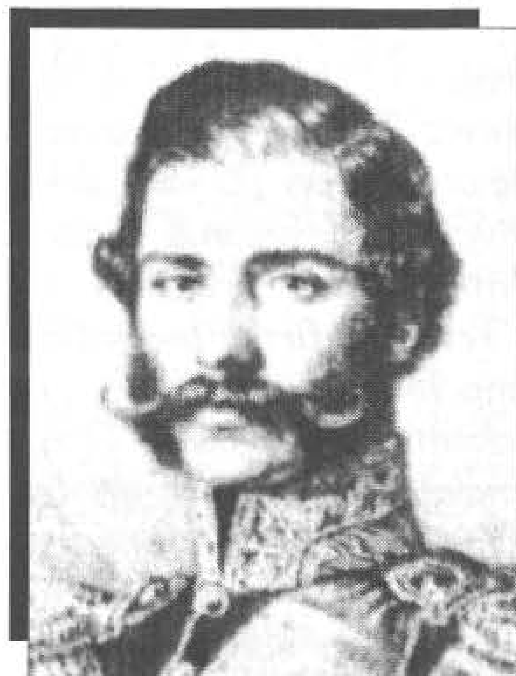
(O nerazjašnjenim atentatima, zebnjama supružnika Milošević od zavera, sudbini Mitevića i Karića, Mirjaninom sećanju na druga koji joj je rekao: "Ti ćeš završiti kao Aljende!" i političkom suđenju knjizi "On, Ona i mi")

Da li su supružnici Milošević strahovali od zavera?

Srbi umeju da trpe i da se svete. Trpljenja su duga, a osvete često svirepe. Karađorđa je ubio rođeni kum; Mihailo Obrenović je ubijen u šetnji Košutnjakom; MIlan Obrenović, bežeći od osvete, umro je u izgnanstvu; vladavina Aleksandra Obrenovića i njegove supruge Drage Mašin okončana je na bajonetima vojsnih pučista; Aleksandar Karađorđević ubijen je u Marselju.

Upravo u godini kada su Srbi doživljavali svoj najveći poraz, izolaciju i masovno izbeglištvo iz Hrvatske, državna televizija je emitovala seriju o tragediji Aleksandra i Drage Mašin. Kralj je predstavljen kao smušeni

mekušac, nedorastao prestolu, do ušiju zaljubljen u svoju ženu, nekadašnju dvorsku damu i udovicu sumnjive prošlosti, koja je opčinila deset godina mlađeg muža i izlagala ga podsmehu podanika. ***Sve je Aleksandar žrtvovao da bi sklopio i očuvao brak: razišao se sa ocem, majkom, vojskom i narodom, i doživeo krvavi kraj.*** *Ozlojeđeni oficiri svirepo su usmrtili kraljevski par: kralja sa trideset, kraljicu sa osamnaest metaka,* ***a onda su ih, kao vreće, nage bacili u dvorište dvora. Ubili su i dva brata Drage Mašin, Nikolu i Nikodija.***

Knez Mihajlo Obrenović

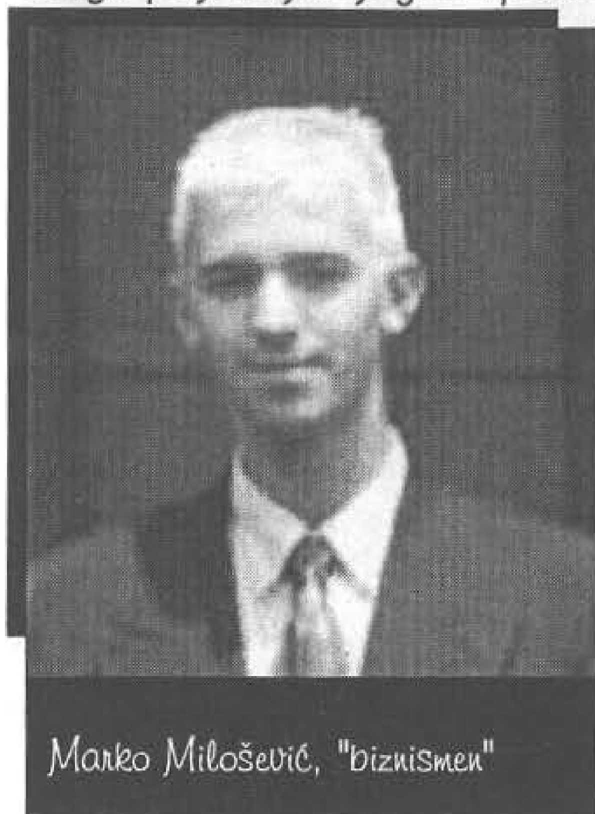

Mira u gro planu

Sadržajno privlačna, ova romansirana biografija plenila je gledalište, a u sudbini poslednjeg Obrenovića i njegove supruge radikalni protivnici režima želeli su da vide sudbinu supružnika Milošević. Miri Marković se nije dopala ova serija. U njoj je videla nečiju podvalu i zluradu opomenu. Sumnjala je u pobude autora: ***"Ne znam sa kakvim je namerama pravljena ova serija", pisala je u "Dugi".***

Kako je doživela nesrećenog Aleksandra i Dragu? "Oni su simpatični zato što su lepi i mladi, zato što su čisti i uredni, zato što se vole, zato što bi im, možda, neka druga životna uloga bolje pristajala od uloge kraljeva na Balkanu krajem 19. veka, i zato što su predmet agresivne mržnje i zločina zaverenika, od kojih je veći deo stariji i ružniji od njih." Kao da raspravlja sa pakosnim protivnicima koji se svuda šunjaju, kao da misli na sebe i Slobu, jer i oni su "mladi, lepi, čisti, uredni, usamljeni i obuzeti ljubavlju", ona sa naklonošću govori o Aleksandru i Dragi Mašin, o njihovom teškom

*životu koji je bio prava mora za njih, samotnike, okružene koristoljubivim ljudima i osvetničkim duhom: "**Nosioci te mržnje bili su uvereni da rušenjem mladog kralja i njegove žene, kao uzroka svih nevolja, rešavaju probleme Srbije. Ta fiksacija mladog kralja i njegove žene, kao uzrok svih nevolja, dobila je nužno i brzo dimenzije nastranog, patološkog**".*

U porodici Milošević, sin Marko je bio najposlovniji, a njegove trgovačke snalažljivosti podsticala je i štitila majka Mirjana, hvaleći u krugu prijatelja njegovu poslovnu darovitost.

Marko Milošević, "biznismen"

Ubistvo "Trefa" uznemirilo je supružnike Milošević. Dan posle njegove sahrane, Marko je otputovao u Grčku, dok se ne slegnu sveža podsećanja, kćer Marija se i centra grada preselila u Tolstojevu 33, a "Trefovu" firmu preuzela je njegova supruga Bojana, nastavljajući saradnju sa Markom Miloševićem. Dve godine docnije, maloletni "Trefov" sin iz prvog braka, zajedno sa dvojicom razbojnika, opljačkao je u Sava-centru firmu svoga oca i iz sefa odneo sedam miliona maraka. Razbojnici su ubili čuvara i blagajnicu.

("Kraj srpske bajke", Slavoljub Đukić)

Slavoljub Đukić (odlomci iz romana)
(O izbegličkoj sudbini Radovana Karadžića, nameri da se Biljana Plavšić odvede u ludnicu i ulozi supružnika Milošević u političkom ratu sa Crnom Gorom.)

"MILO BRITVA" - MILO - PROBISVET NEĆE VIŠE SA BEOGRADOM...

Gde god Slobodan Milošević nije mogao da uspostavi punu vlast, nastajali su potresi sa kobnim posledicama. To se dogodilo i tamo gde se najmanje očekivalo, u njegovoj očevini i majčevini, Crnoj Gori.

*Novo crnogorsko vođstvo došlo je na vlast u vreme populizma, početkom 1989. godine, sa parolom: **"Crna Gora i Srbija, to je jedna familija!"** Na krilima Miloševićeve slave i nacionalne euforije, počišćena je cela stara komunistička garnitura, a vodeće položaje preuzeli su **Momir Bulatović (1956), Milo Đukanović (1962) i Svetozar Marović (1955),** trojica učenih, sposobnih mladih ljudi koji su brzo savladali vladarske veštine. Sve je tada bilo u znaku ljubavi, bratstva i međusobne solidarnosti. Sve može biti prolazno, a večno je zajedništvo Srbije i Crne Gore, tako je izgledalo.*

*No, to nije dugo trajalo. **Posle poraznih ratnih iskustava, Podgorica je sve manje pristajala na potčinjeni položaj i izolaciju od sveta.** U početku je crnogorsko vođstvo izbegavalo konflikte i, manevrisanjem, uspevalo da održi ravnotežu između lojalnosti Miloševiću i samostalnosti koja im omogućuje da se predstave kao nešto drugo u odnosu na Srbiju. Podrškom srpskom predsedniku obezbeđivali su svoju sigurnost, a nemirenjem sa postojećim stanjem sticali su simpatije sugrađana i međunarodne zajednice. **Vešto su to radili i izvlačili političke i ekonomske koristi, da bi sredinom devedesetih okrenuli leđa svome nekadašnjem patronu i ušli u otvoreni sukob s Beogradom.***

15. septembar 1995.

***Granicu podnošljive saradnje prekoračila je Mira Marković koja je sa svojom strankom JUL-om i arogantnim uverenjem da sve može, krenula u osvajanje Crne Gore. Tu je dara prešla meru,** a u širem neraspoloženju vladajuće crnogorske partije, prvi je glas digao mladi*

premijer **Milo Đukanović**, koji se odlikovao političkom spretnošću i smelošću. Zbog toga je dobio nadimak "**Milo britva**".

Milo Đukanović

Đukanović je izjavio da JUL nema šta da traži u Crnoj Gori, jer je ta partija "privrženik retrogradnog i apstraktnog društva", jedno ništa koje je vreme prevazišlo. Bio je to javni šamar Miri Marković, a time i Slobodanu Miloševiću koji je slepo stajao iza svoje supruge. I to se dogodilo mesec dana uoči Dejtona, kada je ponovo bljesnula Miloševićeva zvezda.

Sujetna i samouverena, takvu uvredu profesorka Marković nije otrpela. Odgovorila je onako kako je to povređena uvek činila, besno i sa gomilom najcrnjih optužbi. **Ko je Milo Đukanović? On je u očima beogradskog režima politički probisvet, profiter, crnogorski separatist, odnosno "prikriveni švercer, zaposlen kao istaknuti političar", kako je to rekla Mira Marković.**

Svako ko je znao njenu moć, mogao je predvideti da je Milo Đukanović definitivno otpisan, jer koga ona obeleži, taj će postati protivnik i njenog supruga. Tako je otvoreno novo političko žarište koje će vremenom dovesti u pitanje i opstanak novonastale zajedničke države Jugoslavije, ono što je, koliko juče, bilo nezamislivo.

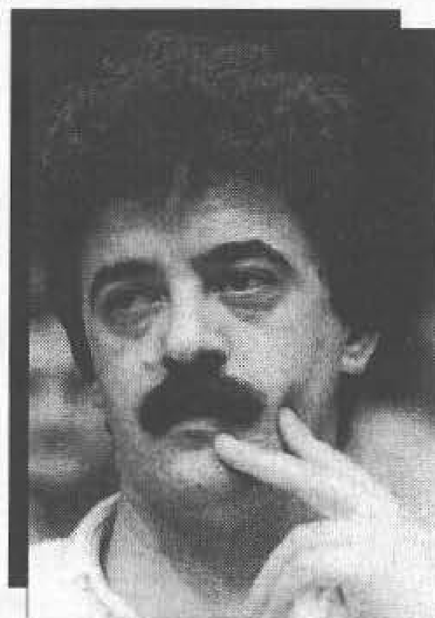
Milošević se držao taktike koja mu je donosila vladarsku nadmoćnost u narodu sklonom sukobima: **korumpiraj nezadovoljne, iskoristi ambiciozne i stvori konkurentske odnose. Sve posle toga ide samo po sebi. U Crnoj Gori se ubrzo podelilo vođstvo**, podelilo se biračko telo, opozicija, raspala se i snažna zajednička stranka na vlasti Demokratska partija socijalista. Na strani Đukanovića su reformisti, nacionalne manjine, Crkva, demokratska opozicija Srbije. Oberučke ga je prihvatio i Zapad, videći Crnu Goru kao mogućnost podrivanja beogradskog režima. Uz njega je i **Svetozar Marović, kum Momira Bulatovića**, političar mere,

pravnik savršene smirenosti, meditativan i otvoren u istupima, a sa diplomatskim osećanjem koje je odudaralo od nasilničke i galamdžijske politike. ***Srbe je osvojio izjavom da je crnogorstvo izraz srpstva: "Pun sam poštovanja i dostojanstva i za jedno i za drugo".*** *Nije želeo da bude vođa, ali je određivao sudbinu vođa, i utoliko je njegova podrška Đukanovića imala težinu.*

Pristalice Miloševića predvodio je glagoljivi Momir Bulatović, *oficirsko dete, rođen u Beogradu, ekonomist, vešt formulator i lukav taktičar. Nije bio upleten u ekonomske mahinacije, što je bila njegova prednost u moralno razorenom društvu. Njegova je izjava da u* ***Crnoj Gori živi narod crnogorskog imena i srpskog prezimena.*** *Dok je uživao vladarsku sigurnost, ostavljao je utisak čoveka blage naravi i odmerene reči. No, prava priroda političara može se upoznati tek kada se gubi vlast. Mada je u razgraničavanju Jugoslavije podržao predlog međunarodne zajednice da Crna Gora bude samostalna država i odustao pod pritiskom Beograda, kasnije je postao najveći zagovornik zajedničke države.*

Milošević ih podjelio - Milo Đukanović...

Momir Bulatović

"ON I ONA" (PRILOG ZA BIOGRAFIJU)

(Slavoljub Đukić)

O političkim i ljudskim osobinama Slobodana i Mirjane, o njihovim ambicijama, sporovima, privatnostima i različitim ulogama u kojima često nastupaju odvojeno a na kraju su uvek zajedno.

Milošević se deklarisao kao Srbin, nasuprot roditeljima i bratu, Crnogorcima, *ali nikada nije govorio o svome nacionalnom poreklu.* ***Nikada nije rekao "mi Srbi" ili "mi Crnogorci"****. Samo je jednom, u javnom istupu, rekao da su* ***Srbi i Crnogorci "dva oka u glavi"****. Svoju dedovinu nije obilazo, niti je pokazivao interesovanje za svoje poreklo. Ali mu je pri srcu ostala nekadašnja Jugoslavija više nego ijednom nacionalnom predvodniku. Sačuvao je simbole države koje više nema: himnu i praznike. Govorio je: "Meni je čast što stojim uz himnu 'Hej Sloveni'!"*

Dok su Franjo Tuđman i Alija Izetbegović robijali zbog svojih političkih uverenja, on je bio strasni Jugosloven*. Nacionalizam je prihvatio i udahnuo mu smrtonosnu moć, da bi učvrstio svoj vladarski položaj, a istovremeno se sećao Titovog perioda u kojem je "proživeo najlepše godine".*

Njegov je životni imperativ - vladati: ucenama, pažnjom, silom, prevarama, podmićivanjem, samo vladati. Demonske inteligencije, poseduje onu vrstu duha koji, ledenim srcem, smešta stvari na određena mesta i služi se njima prema potrebi.

U životu je imao dosta prijatelja, saveznika i političkih istomišljenika, a izuzimajući svoju porodicu, nikome nije bio zauvek odan i nikome nije dopuštao da mu se suviše približi. ***Ljude je tretirao kao biološki materijal*** *i delio ih* ***na podanike i neprijatelje****. Ništa između toga. Iskoristio je komuniste i antikomuniste, nacionaliste i Jugoslovene, rodoljube, četničku emigraciju, inteligenciju, Crkvu i prekodrinske Srbe. A sve je odbacio, kada su mu postali suvišni. Pisci, akademici, naučnici i mnogi javni uglednici bili su njegov oslonac u vreme nacionalne euforije. Oni su ga prihvatili kao nacionalnog vođu, ovenčali ga slavom i pomogli mu da učvrsti režim. Mnogi intelektualci su poverovali da je Milošević sredstvo u njihovim rukama i dobro odabrani izvršilac njihovih ideja u ostvarenju nacionalnih ideja. Bilo je obrnuto: vođa ih je upotrebio i okrenuo im leđa čim su to zahtevali interesi opstanka.* ***U osnovi, on prezire intelektualce.*** *Dok je bio na čelu komunista Beograda, potcenjivački je govorio:* ***"Šta je dvesta-trista pisaca u odnosu na dvadeset hiljada radnika!"***

"Vladaću onoliko koliko želim"

To su za njega nadmeni, uobraženi ljudi koji sebi pridaju veliki značaj. Kad su kod njega došla dvojica uglednih akademika, njegovih pristalica, da mu se požale da je "stanje dramatično", jer Srpska akademija mesecima ne može da izabere novog predsednika, sažaljivo ih je pogledao i pitao: ***"Zar vi, zaista, mislite da je toliko važno ko će biti predsednik Akademije? Koga to, drugovi, uopšte zanima i kakvog ima značaja?"***

Veliki vođa stišava ovacije mase

Slične odnose je imao i sa Crkvom koja mu je pomogla da stekne oreol vođe. Iako sin teologa, pravoslavni običaji mu nisu bliski, niti je pokazivao želju da se približi vernicima. ***Kad su to iziskivale političke potrebe, udvarao se Crkvi.*** *Posle demonstracija 1991. godine, posetio je Hilandar;* ***pred Dejton je angažovao patrijarha Pavla da potpiše dokument kojim se Miloševiću daje pravo da zastupa interese bosanskih Srba.*** *Znao je koliki ugled uživa patrijarh i obraćao mu se s poštovanjem:* ***"Tako mi Boga, Vaša svetosti, govorim Vam iskreno kao sin roditelju!"*** *A kada je*

Crkva osuđivala režim, ignorisao je i ponižavao. Nije odgovarao ni na patrijarhove molbe da ga primi i čuje njegovo mišljenje.

Prekodrinske Srbe je podsticao na pobunu i koristio ih u promociji za "vođu svih Srba", a zapravo prema njima nije gajio nikakva osećanja. **Vođstvo sa Pala je prezirao i potcenjivao. Nazivao ih je "bosanskim bukvama".** "Daću vam kocku soli pa je ližite!" govorio je Radovanu Karadžiću. Često je vulgarno reagovao kad bi se pominjala njihova imena. Na uzgrednu Holbrukovu poštapalicu "vaši prijatelji", osorno je odgovarao: "Oni nisu moji prijatelji. **Oni su šit (govnari)!**" Dok je avijacija bombardovala položaje bosanskih Srba, Ričard Holbruk je sa zebnjom iščekivao susret sa Miloševićem. Hoće li ga primiti? Dočekivao ga je srdačno, sa omiljenom cigarom "Monte Kristo?, i puna dva sata nije ni pomenuo bombardovanje. **"Bio sam zapanjen njegovim nedostatkom osećanja za Bosnu", svedoči Holbruk u svojim memoarima.**

Mada je njegova vladavina mešavina lukavstva i podvala, liderske veštine mu se ne mogu osporiti. Ako je politika spretnost u opstajanju na vlasti i pod najgorim uslovima, onda je on darovit političar. U njegovoj karijeri smenjivali su se arogancija i kukavičluk, a u oba slučaja je izvlačio korist. **Svoju gubitničku politiku, koja je počinjala nasiljem i završavala se kapitulacijom, pretvarao je u političku filozofiju i sa njom se dičio. "Osećam se ponosnim na svoju ulogu u zaštiti i odbrani interesa svoje zemlje i naroda", govorio je novinarki Vašington posta. "Nemam ništa za čim bih posebno žalio. Savest mi je čista".**

U svim prilikama je isticao svoju vladarsku nadmoćnost, da samo on može on što drugi ne mogu. Nikada nije ispoljio grižu savesti, niti je razmišljao da je, možda, u računu pogrešio. Ni pomišljao nije o povlačenju; takvi razgovori su ga nervirali. Kda ga je jedan slobodniji sagovornik nevino podsetio da ističe njegov predsednički mandat, ljutito je komentarisao "ovu drskost", da neko njemu određuje koliko će biti na vlasti: **"On meni da broji godine! Vladaću onoliko koliko želim".**

Obaveštenost mu je ograničena i svedena na policijske izveštaje i mišljenje supruge.

Nikada nije učestvovao ni u jednoj javnoj raspravi. Retko istupa, a kada to čini govori su mu kratki i napeti, kao da se sprema za juriš, sa plakatskim porukama koje se lako pamte ("Srbija će biti republika ili je neće biti!").

"... Zvali su je podrugljivo: "Alisa iz zemlje čuda"

Miru Marković je **teže predstaviti, mada je komunikativnija od supruga i svakodnevno prisutna u javnosti. Muče je mnoge ambicije**, a želi da ostavi utisak jednostavne, bezazlene žene, krhke, sramežljive, smaostalne intelektualek koja sledi svoje poglede i žudi da ceo svet oko nje bude srećan i dobronamera: **"Ja sam mondijalista, volim sve ljude", govorila je.**

U Ka-Pe je primljena kao šesnaestogodišnja gimnazijalka, i zauvek je ostala vatreni obožavalac komunizma. Brani ga do poslednjeg daha, čak i u vreme kada je postao ruševina. **Govorila je da je "levica starija od politike i političkih stranaka, starija i od nauke"** i da su "levičari oduvek bili, pre svega, dobri ljudi, skormni i hrabri", a "pogotovo među levičarima nema kukavica". **Više njoj zahvaljujući, nego Slobodanu, Srbija je obeležena kao poslednja komunistička enklava u Evropi.**

Pristala je na promenu kompromitovanog naziva Ka-Pe, ali se nije odricala izvorne ideje: "Meni je važno da je taj svet moguć. Ime toga sveta je sporedno", govorila je kao Marksov misionar, koji se zarekao da Evropu uputi na prave vrednosti i izbavi iz zabluda. Što su je više osuđivali, ta uloga joj je više godila, a umela je da iskoristi za sopstvenu političku promociju.

Po prirodi razdražljiva, gubi kontrolu ukoliko se dovedu u pitanje njena ideološka uverenja. Kada ju je Bogoljub Karić, na početku njihovog prijateljstva, posavetovao da se mane komunizma, reagovala je suznih očiju (**"Kako možete, Bogoljube, da mi tako govorite!"**) i bleda u licu napustila prostoriju da bi mogla da se smiri. Rumunski akademici bili su iznenađeni kada ih je Mirjana, prilikom boravka u Bukureštu, nevinim i prostosrdačnim glasom pitala: **"A kako to da je, Adam Puslojić vaš akademik (pesnik, prevodilac sa rumunskog)? On je antikomunista".**

Uvek je bezuslovno branila Titov režim. "Sramota!" komentarisala je obnovljenu predstavu "Kad su cvetale tikve" Dragoslava Mihailovića: "To je napad na sve naše vrednosti".

Za sebe kaže da je "svoju intelektualnu, profesionalnu i moralnu energiju posvetila naporima za ostvarenje ideje da siromašni i obespravljeni narodi i ljudi to prestanu da budu". Ubeđivala je javnost da je to u njoj genetsko nasleđe.

U svojim hronikama je siromašne učenice savetovala da ne pate što ne mogu matursko veče da provedu u luksuznom "Hajatu", u odeći slavnih kreatora Rima i Pariza: "Ništa lepše od haljine koju sašije majka!"

I ništa lepše od "romantične noći pod majskim zvezdama", od sedenja u parku, na obali reke, "u bilo kojim cipelama, belim espadrilama na bose noge, u šarenim suknjama u kojima se sedi na stepenicama..."

Međutim, njen život i život njene bliske okoline išli su u sasvim drugom pravcu. To je socijalizam u kojem su bogati još bogatiji, a sirotinji ostaje da sačeka srećne dane ostvarenja velike ideje. *Među pristalicama Mire Marković gotovo da nema najsiromašnijeg sloja. Najveći oslonac njene partije su politički dileri i direktori moćnih preduzeća, državnih i privatnih. Kada su je pitali kako to da su u njenoj partiji bogataši, odgovorila je da se "oni nisu zalagali za kapitalizam, ali kad se već desio, mogli su da se u njemu snađu".*

Iako osećajno govori o paćenicima, koji teške nevolje podnose, "sa mnogo dostojanstva i časti", ona je daleko od izvornog života. ***Kao i Slobodan, nije obraćala pažnju na "običan svet" i obaveze koje nameće položaj predsednikove supruge.*** *Nikada se nije oglasila u ljudskim nesrećama, mada je njena stranka imala veliku finansijsku moć, niti je učestvovala u humanitarnim akcijama, u čemu se najčešće angažuju supruge državnika. Svakako zbog toga,* ***njena stranka nije imala privlačnosti:*** *ortodoksni komunisti joj nisu verovali, antikomunisti su je mrzeli, a mnogi su u njenom angažmanu otkrivali moć jedne razmažene osobe koja može sebi sve da dozvoli.* ***Zvali su je podrugljivo "Alisa iz zemlje čuda".***

Uz komunizam, nekadašnja Jugoslavija, Rusija i Kina su njene neprevaziđene ljubavi. U predvečerje raspada zajedničke države ona je Hrvate, Slovence i Makedonce, Srbe i Muslimane doživljavala kao "pripadnike budućeg, jugoslovenskog naroda". Od ideje zajedništva na ovim prostorima nije se odrekla ni u vreme kada su se Slovenci i Hrvati gadili i od pomisli na obnavljanje starih veza. Prva je od visokih srpskih političara posetila Ljubljanu, gde je promovisala svoju knjigu "Odgovor". Slovenci su je dočekali sa otvorenom netrpeljivošću: "Žena Slobodana Miloševića je nepoželjna u Tržiču", izjavio je župan Pavel Rupel, pa je promcija potom održana u jednoj ljubljanskoj vili.

Ruse je obožavala: "Rusija je zadužila ceo svet idealima slobode i emancipacije". Sve je u njoj divno, uključujući zimu koju je doživela kao "etničku pojavu koja je kroz istoriju davala snagu velikom narodu" i "ta snaga će, kad se probudi, izmeniti svet".

Nacionalizam je uvek osuđivala i nikada se nije mirila sa tvrdnjama da je Slobodan nacionalista, ali je podržavala populistički pokret koji je Miloševića promovisao u nacionalnog lidera. Lordu Ovenu kaže: "Saznala

sam od svoga muža da nije uspeo da vas ubedi da nije nacionalista. Reći ću vam zašto on to nije. Ja se nikada ne bih udala za njega da je nacionalista".

Srpstvo je podržavala onoliko koliko je to koristilo interesima njenog supruga. A pošto su najveće glavobolje zadavali prekodrinski Srbi, prema njima je ispoljavala otvorenu ksenofobičnost, kao prema agresivnim došljacima: "Ja sam Jugoslovenka, iako Srpkinja. Moji roditelji su iz Srbije, a ne Srbi iz Hercegovine, Hrvatske..." Jasnije i direktnije, ovo svoje gledište izrazila je u ispovesti novinarki Duge: **"I već je vreme, mislila je ona (Mira) da upravljanje Srbijom preuzmu oni koji su ovde rođeni.** A oni drugi Srbi, kad već nisu hteli internacionalizam, koji je njeno biće sveta, kad već nisu hteli Jugoslaviju, kad su se izborili za nacionalne države, neka idu tamo da vladaju. A ona će ostati ovde. Neće otići ni u Knin, ni Banjaluku". **U jednoj od svojih meditacija o "srpskim rekama", Mirjana kaže da je Drina previše brza i hladna, "a sklona je da nepotrebno odnese previše žrtava, da bi se identifikovala sa srpskom sudbinom".**

Mira Marković nikada nije pristajala da bude samo predsednikova supruga koju će protokolarno uvažavati. Ona retko kaže "moj mužu". Da pokaže svoju nezavisnost, u braku je zadržala devojačko prezime: **"Moje prezime, kao i moja narodnost, moje državljanstvo, moje ime, godina moga rođenja, deo su moga identiteta. I, zaista, ne vidim nijednog razloga da se bilo kojeg od takvih elemenata odričem zbog toga što sam se udala".** Slobodan ju je u tome podržao. **Prema njegovom tvrđenju, on je, posle venčanja, rekao da se nikada ne bi "oženio devojkom koja bi promenila prezime".**

Na direktno pitanje novinara kako je ženi feministkinji uz muža predsednika države Mirjana odgovara: "Ako je feministkinja, sve je to isto, bez obzira da li je udata za predsednika države, violinistu, lovca na polarne medvede, službenika vlade ili slavnog astronauta. Ima samo dve mogućnosti: ili će on biti očaran njenim mislima, njenim džemperom i njenim suzama, ili - rat!"

Taj rat je Mirjana dobila Slobodanovom saglasnošću. Sve što njoj godi, prihvatiće ovaj čovek koji, u jednoj šaci, drži celu hijerarhiju vlasti i pred kojim se klanjaju njegovi podanici - ali nikada toliko da bi izgubio vladarsku kontrolu.

Mada oboje vole da dominiraju, njihov odnos je u osnovi partnerski. Pored mnogih nesaglasnosti i trvenja, među njima je, u bitnim stvarima, a to je zajedničko održavanje vlasti, puna saglasnost. **Idu odvojeno, a na kraju su uvek zajedno.** I utoliko je potrebna korekcija tvrdnje generala

Stevana Mirkovića da "Milošević okreće pedale, a Mirjana upravlja volanom bicikla". Slobodan jeste često okretao pedale, ali je on i vlasnik bicikla, i sve što je radio, radio je po sopstvenoj volji.

Njih dvoje su mladost proveli zajedno, zajedno su se kroz život probijali, osvajali vlast i vladali Srbijom. Zajedno će okončati i svoju vladavinu. A kakav će to biti kraj, ostalo je tek da se vidi.

(Slavoljub Đukić: "ON I ONA"-odlomci iz romana)

"KRIV JE NAROD ŠTO SE PREPOZNAO U MILOŠEVIĆU..."

Zoran Živković

Gradonačelnik Niša i zamjenik predsjednika DS-a Zorana Đinđića, poznat i po tome što je u vrijeme kad je zakoračio na političku scenu Srbije bio političar "čvrste ruke", ponekad pregrub. Za "Glas javnosti" ocjenjuje koliko je srpska opozicija kriva za sve što se dogodilo u posljednjih desetak godina:

*- **Prvo je kriv narod koji je '88. i '89. glasao za Miloševića, koji je legalizovao njegov dolazak na vlast, što se prepoznao u njemu... Vrlo brzo srpski narod je shvatio da su Velika Srbija, švedski standard i brze pruge predizborne laži.** Kad su počeli ratovi i izbeglice, narod se otreznio i više od polovine je glasalo protiv Miloševića. Srpska opozicija je odgovorna, odnosno najodgovornija za to što će se desiti sa Srbijom, odnosno koliko dana će Milošević još ostati na vlasti. **Narod je u istom procentu kao što je 89. bio za Miloševića, sada protiv njega.** Naš posao je da sprovedemo želju naroda za promenama. Ako Milošević ostane na vlasti 2001. godine, za to će biti kriva srpska opozicija.*

MOMČILO KRAJIŠNIK TRČI DA SE OKITI DOKTORATOM - INFLACIJA DOKTORA

Jovica Trkulja, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu

Političari i nauka

*- Sve više političara počelo je da stiče naučna zvanja. **Da kojim slučajem nije uhapšen i izveden na optuženičku klupu Međunarodnog tribunala u Hagu, Momčilo Krajišnik bi verovatno "seo u školske klupe" Kragujevačkog univerziteta, koji ga je dvadeset dana pre hapšenja (na sednici Stručnog veća za društvene nauke, koja je održana 15. marta)***

uvrstio među kandidate za doktorsku titulu na ovom Univerzitetu. *Ali, Momčilo Krajišnik nije jedini političar koji je dobio zeleno svetlo za izradu doktorske disertacije.*

Momčilo Krajišnik piše disertaciju u Haag-u

Na Kragujevačkom univerzitetu "befel" je dobio i ***mr Srđa Božović****, aktuelni predsednik Veća republika Savezne skupštine. Iz Crne Gore je još jedan kandidat za doktora nauka na kragujevačkom Pravnom fakultetu. Reč je o* ***mr Branislavu Srđanoviću****, zameniku predstavnika misije SRJ u Njujorku, koji je predložio temu* ***"Odnos ustanove ekstradicije prema terorizmu i pravima čoveka"****. Ono što je zanimljivo u toj priči jeste da su kandidati za sticanje magistarskih i doktorskih disertacija pretežno iz vladajućih partija, koji se ponašaju po sistemu "što možeš danas, ne ostavljaj za sutra".* ***Sve to daje za pravo onima koji tvrde da je došlo do stravične inflacije intelektualnih i akademskih zvanja i do devalvacije tih zvanja. A rezultat svega toga jeste formiranje jedne ogromne lakejske armije intelektualaca, svesne svojih ograničenja, ali zato spremne da svaku, pa i najimbecilniju političku odluku prihvate i daju joj naučnu vizu, kaže dr Trkulja u "Srpskoj reči".***

OTMICA IVANA STAMBOLIĆA

Čovjek je koji najbolje poznaje Slobodana Miloševića, način na koji razmišlja. Čovjek je koji najpreciznije može da kaže šta će biti Miloševićev naredni potez. Ivanu Stamboliću je zato slabo pomoglo to što je jasno stavljao do znanja da može da bude samo posmatrač, da ga više od toga politika ne interesuje.

"Mrak progutao nekada prvog čoveka Srbije"

OTMICA: Bivši predsednik Srbije Ivan Stambolić pošao je na trčanje trim stazom, i više se nije vratio kući. Otet je, a niko nije zatražio otkup. Šest dana posle - ne zna se ni da li je živ. Nekoliko dana pre kidnapovanja oko njegove kuće komšije su zapazile beli kombi i nepoznate ljude u njemu. U petak, 25. avgusta, Stambolić je poslednji put viđen - oko 10 sati - **na platou ispred restorana "Golf" na Košutnjaku** gde je zastao da predahne.

Čuvar restorana primetio je beli kombi "folksvagen" koji je u isto vreme tuda polako prošao. Istražnim organima je ispričao da mu je bilo čudno što je u tom trenutku nestao i Stambolić. Otmičari su, dakle, po svemu sudeći, koristili beli "folksvagen" kombi novije proizvodnje.

Policajci su pročešljali teren oko trim staze, isto su učinili i Stambolićevi prijatelji, ali nikakav trag nije pronađen.

Niko iz policije nije se javljao Stambolićima da bi dao bilo kakvu informaciju o toku istrage. Familiji bivšeg predsednika Srbije ostavili su samo brojeve telefona na koje ih mogu pozvati u slučaju da im nešto zatreba. Za šest dana policija nije saopštila da li je pronašla beli "folksvagen" niti da li je, uopšte, za njim izdata poternica.

Državni mediji - RTS, "Politika", "Tanjug" i "Novosti" nisu ni retkom zabeležili da je usred bela dana **"mrak progutao" nekadašnjeg prvog čoveka Srbije.**

POLITIČKI MOTIVI: "Stambolići i ja smatramo da ništa ne ukazuje da se Ivan ubio, a odbacujemo i mogućnost da je kidnapovan zbog novca, jer bi se dosad neko već javio. Jedini razlog nestanka je političke prirode, jer je Stambolić bio političar i imao je kritičke stavove prema aktuelnoj vlasti. Ovoj mojoj tezi ide u prilog i to što nijedan od državnih medija nije javio o nestanku nekadašnjeg predsednika "Srbije", kaže Stambolićev advokat Nikola Barović.

Govoreći o svom odnosu s Miloševićem, Stambolić je često izgovarao rečenicu: "Bio mi je kao brat". Milošević je od njega nasleđivao funkcije - od direktorske u "Tehnogasu" do fotelje predsednika srpskih komunista.

Stambolić je u njega slepo verovao. Posle svega znao je da kaže: "Nas je Mirjana rastavila".

Post festum konstatovao je da se Miloševićeva borbenost pretvorila u ratobornost, odlučnost u bezobzirnost, a efikasnost u brzopletost.

Odgovarajući na optužbe da je stvorio Miloševića, govorio je: "Čak i da sam ga izabrao, moj greh bi bio neuporedivo manji od onih koji su mu sve ove godine klicali i birali ga sa 104 odsto.

I bivši visoki državni funkcioner **Špiro Galović** izjavio je da za nestanak nekadašnjeg predsednika Predsedništva Srbije "**ne vidi nikakav drugi motiv, osim političkog**".

Galović je rekao da je sa Stambolićem "stari prijatelj, a naročito nakon Ivanovog političkog pada" 1987. godine i dodao da je sa Stambolićem bio u redovnim kontaktima i da je "u toku sa njegovim preokupacijama".

- **U pitanju je sklanjanje sa pozornice čoveka za koga se pretpostavlja da bi mogao biti akter i protivnik u nailazećim događajima.** Neko se naprosto plaši prisustva takvih ljudi na političkoj pozornici - prokomentarisao je Galović.

On je iskazao rezervu prema mogućnosti da je Ivan Stambolić razmišljao o tome da se ponovo politički aktivira, navodeći da je Stambolić "realno procenjivao svoje mogućnosti".

- **Povratak na političku scenu nije tako lak i jednostavan. Politika je težak posao i intenzivno troši ljude** i ako se neko bavi politikom, mora da joj se posveti 24 sata dnevno. Za to treba imati snage i energije i jak politički eros. Ako nekoga srce vuče na tu stranu, on troši sve svoje rezerve energije. Stambolić je realno procjenjivao i, koliko smo razgovarali, uvek je otklanjao tu mogućnost - rekao je Galović.

- Za nešto postoji vreme i to vreme prođe, a onda si u ulozi posmatrača. Posmatrač može biti agilniji, aktivniji, čovek koji oseća moralnu obavezu da da svoju ocenu, ali time se ne menja njegova pozicija - dodao je Galović.

SARADNJA SA MILOŠEVIĆEM: Govoreći o motivaciji uklanjanja Ivana Stambolića, Galović je odbacio mogućnost da je Stambolićev nestanak "naplata starih računa", rekavši da Ivan Stambolić "ni metaforično nije ničiji dužnik, ali da postoje dugovi njemu".

"Možda neki neugašeni, neprevaziđeni animozitet ili nešto slično, što godine nisu mogle da izbrišu, ali to je u sferi nagađanja. Stambolić nije

imao ni novac da bi neko mogao da ga iznuđuje, nije imao ni neprijatelja da bi mogao da ga ucenjuje - zaključuje Galović.

Ivan Stambolić, na neki način paradigma je svega onoga što se Srbiji dogodilo pre i u Miloševićevoj eri.

Rođen 1936. godine, predvodio je generaciju političara koja je bila predodređena da zameni staru partizansku gardu. Njegova karijera tekla je ravnomerno i neupadljivo. ***Ambiciozan i prilagodljiv, dobro se snalazio u političkim poslovima. Umeo je da vlada, a da se ne ponaša vladarski.***

Niko iz policije nije se javljao Stambolićima da bi dao bilo kakvu informaciju o toku istrage. Familiji bivšeg predsednika Srbije ostavili su samo brojeve telefona na koje ih mogu pozvati u slučaju da im nešto zatreba. ***Za šest dana policija nije saopštila da li je pronašla beli "folksvagen" niti da li je, uopšte, za njim izdata poternica.***

Otvoreno nasilje nije bilo njegov stil. "Vlast je osvajao strpljivim kontaktima i okupljanjem mlađih, obrazovanih kadrova. Nastojao je da pridobije liberalnije intelektualce, mada smo one koji koji nisu dovodili u pitanje komunistički režim", zapisao je novinar Slavoljub Đukić, Stambolićev prijatelj.

Ivan Stambolić, žrtva miljenika Slobodana

ISTORIJA PADA: ***Bio je žrtva Osme sednice. "Miloševića sam predložio za predsednika CK SKJ na Osmoj sednici. Dogodio se puč. Mene su smenili, njega pretvorili u vođu... Nema sumnje da je Osma sednica bila operativni uvod u sukobe u Jugoslaviji, pa i rat", objasnio je jednom Stambolić.***

S njim su političku karijeru završili svi koji su se suprostavili novoustoličenom vođi - Slobodanu Miloševiću. Među njima bili su ***Špiro Galović, Radiša Gačić, Ljubinka Trgovčević, Vasa Milinčević, Brana Milošević, Ivan Stanojević..., čitava garnitura.***

Stambolić do poslednjeg trenutka nije shvatio, ili nije hteo da prihvati, šta mu se događa. Na Osmoj sednici " na tapetu" je bio Dragiša Pavlović, prvi

čovek beogradskih komunista, ali **svi su znali da je prava meta Stambolić**, predsednik Predsedništva Srbije. Svi osim Stambolića.

Na toj sednici braneći Pavlovića, rekao je: " Mislio sam da će drug Milošević ispoljiti više sposobnosti i smisla u okupljanju ljudi i da će sprečiti opasnost od nejedinstva".

- Ko se dalje javlja za reč - pobednički je prenebregavao ove reči Milošević, predsednik komunista Srbije.

I stvar je bila gotova. Stambolićev koncept Srbije "počišćen" je tog 23. septembra 1987. godine.

On sam proživotario je još nekoliko meseci u predsedničkoj fotelji da bi, bojkotavan od štampe i u atmosferi kada je "narod tražio njegovu smenu", dao ostavku 14. decembra.

Uz flašu viskija rastao se sa Miloševićem.

Videli su se još jednom, nažalost, **na sahrani Stambolićeve mlađe kćerke, Bojane** koja je stradala u saobraćajnoj nesreći nedaleko od Budve. **Milošević je došao na sprovod, a Kaća Stambolić,** Ivanova **supruga, odbila je da mu pruži ruku.**

("MONITOR", petak, 1. septembar 2000.)

"MEMORANDUM JE "IN MEMORIAM" I ZA SRBIJU"

(Intervju Ivana Stambolića Gordani Šuši)

Ivan Stambolić: **Moja knjiga pod naslovom "Put u bespuće"** nekima se svidela, a nekima pak, nije. Različito je razumeju, prihvataju... Mnogi Srbi moju knjigu svode isključivo na personalnu ravan, na lično. Mnogi Srbi na knjigu reaguju jednostrano, brutalno, licemerno, žele da je instrumentalizuju, da pogode šta se s njom htelo, a nikako da se knjiga pročita i da se shvati šta je to u knjizi. To uglavnom rade Srbi kojima se knjiga ne sviđa a ne sviđa im se jer ona **šara po srpskom nacionalističkom bunjištu kao onoj osnovnoj, najvećoj, najjačoj energi zla koje smo doživeli i doživljavamo**, a nisu radi u to uči, pogotovo kada osvetljavam korene zla, uzroke, okolnosti, nosioce i inspiratore tog opakog zla u srpskom narodu... Srbi su u veoma kratkom vremenskom razdoblju vodili četiri rata. Slobodan Milošević poveo ih je u četiri ratne gubitničke avanture, bolje reći golgote...

Ratovali smo protiv Slovenaca, ratovali smo protiv Hrvata, ratovali smo protiv Bošnjaka, protiv međunarodne zajednice, ratovat' ćemo ponovo i na Kosovu i kao što se zna, sva četiri rata smo izgubili, kao i mnoge teritorije zbog kojih su inspiratori rata, ratovođe i gospodari rata te ratove i započeli. Sve nam je trebalo ali teritorije nam nisu trebale, nisu bile nikad naše ili pak, samo naše.. Ali nismo smeli ni da ih izgubimo i da unesrećimo toliko ljudi oko sebe. **Razoreno je srpsko društvo, razorena je država, razoren je sistem. Srpska nacija izgubila je identitet, našla se na rubu svoje propasti... Da bi se objasnili koreni i uzroci toga što nam se zbilo, kako nam se zbilo, trebalo je puno vremena... Ja lično mislim da dok sve to sami sebi ne objasnimo, dok se sami sebi kao Srbi rigorozno kritički ne okrenemo, dok se kritička svest u srpskom narodu ne vrati i dok sami sebe ne propitamo, ispitamo šta nam se i kako nam se zbilo, mi ne možemo izići na drugi, na pravi put.**

To i razumjevanje onoga što se i kako se zbilo, bio je moj osnovni motiv da se svojom knjigom obratim sudu javnosti, pored svojih uutrašnjih potreba da svedočim i kažem svoju istinu kao doprinos, kao jedno zrnce u traženju naše zajedničke srpske istine.

Gordana Šuša: Zapravo, Vi u knjizi govorite **o dve politike**, o jednoj koja je odvela Srbiju "u bespuće", i autizam i drugoj koja je bila moguća, a ključni kamen razdora jeste srpski nacionalizam kome posvećujete značajna poglavlja knjige.

Ivan Stambolić: U tom političkom sukobu te dve politike nisu se odmah videle i razaznale. To je u prirodi političkih obračuna, kako šira javnost ne bi razaznala dubinu i istinski karakter sukoba, njegove prave uzroke i prave motive. Te politike počinju se graditi, stvarati, artikulisati, pre svega na dva metoda pristupa problemu, a to su: **metod prve politike: "ili, ili, biti il' ne biti", seći mačem čvorove, metod neprihvatanja dijaloga, debata, sa jednostavnim, prostim omamljujućim formulama ponude narodu za izlazak iz jedne veoma komplikovane i složene situacije u kojoj se našlo srpsko društvo i sistem**, kao što ćemo posle videti, našlo se pred raspadom.

Metodi druge politike, imajući u vidu krizu ideja koju pominjem, **bili su razgovori, debate, sporazumevanje, dogovaranje kompromisa**, iako sporo i mučno. U demokratskim sistemima to se samo prividno čini sporim, a u stvari je najbrže i najefikasnije, jer se tako nalaze ideje i putevi, nalaze se zajednički, lakše i efikasnije.

To je ta istina koja je, kad se zaboravila, vodila u srpski sunovrat, u krvoliptanje kojim se sve razbilo.

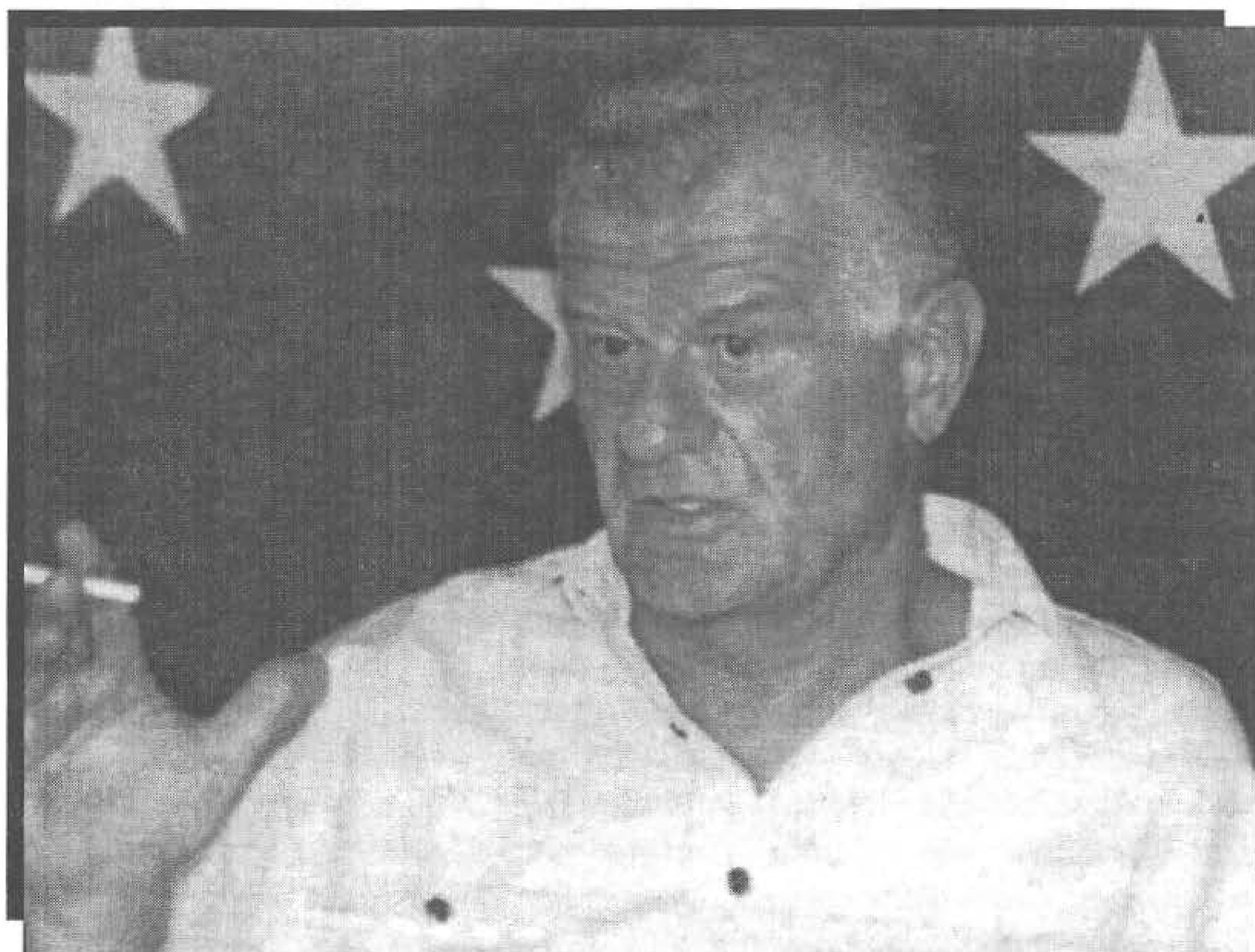
Drugi put je put srpskog nacionalizma koji direktno izvire iz "Memoranduma Srpske Akademije Nauka" da Srbija, kada je u pitanju Jugoslavija, tu Jugoslaviju mora graditi samo onako kako to njoj - Srbiji odgovara. **To je bila ona srpska, nacionalistička svest koja od Srbije ne vidi Jugoslaviju ili Srbiju nikako ne može da vidi u Jugoslaviji kao zajednica ravnopravnih naroda** koji su se sporazumeli da žive u zajedničkoj državi, u toj zajednici zajednica... Tu počinje razlaz i tu dve suprotstavljene srpske politike počinju... Jedna koji **svoj oslonac, svoje motore, svoju energiju, svoje inspiratore, svoju vojsku nalazi u srpskom nacionalizmu... Druga politika** pred ovom prvom je pala, **nije imala nikakvu šansu.**

Nacionalizmi su se rodili i u drugim republikama Socijalističke Jugoslavije, ili bolje reći, preporodili su se, probudili se... Slično tzv. "dvema politikama" u Srbiji i u drugim bivšim jugoslovenskim republikama političku stvarnost su odražavale slične, dve političke i nacionalizam... Razlika je bila u tome što je **posle Tita, jedino srpski nacionalizam imao snagu za razbijanje Jugoslavije. Jedino je srpski nacionalizam mogao ići u pokušaj da mimo dogovaranja i sporazumevanja, nametne svoja rešenja,** nadajući se da će se svi morati tome prikloniti... **Ni jedan drugi narod tu moć nije imao. Srpski nacionalizam imao je jugoslovensku armiju gotovo potpuno u svojim rukama.** Zato je srpska odgovornost najveća, zato su Srbi u ovom svom zlu najviše odgovorni... **Stoga, otvoreno ističem da se jako bojim, da pored bitke koju smo davno izgubili na Kosovu, svojom isključivošću, svojim srpskim nacionalizmom, svojom bahatošću ne izgubimo i samo Kosovo.** Kosovo je veoma složen problem. Na Kosovu se radi o odnosima dva naroda, za razliku od Vojvodine u kojoj se radi o sukobima unutar jednog naroda - srpskog. Kosovski problem mi nismo nasledili od stare Jugoslavije. Nasledili smo ga od stare Srbije. On je problem još od Berlinskog kongresa. Mnogo stvari tu nismo razumevali ili se radi samo o nekim našim nerazumnim ljudima. A tu smo stvari i probleme pokušali da rešavamo sekući čvorove, i to silom, a to tako nije moglo. **Mislim da se sa Albancima mogao napraviti sporazum.** Čak i danas, posle svega, oficijelna vlast misli da će, posle svega, moći doći do takvog sporazuma, posle svog zla... Do njega se mora doći... **Ali Kosovo je, imajući u vidu šta ono znači za Srbe, kako je srpski narod vezan za njega i mitski i legendama, posebno težak i nerešiv problem, ako se ne razumeju i albanski interesi, interesi kosovskih Albanaca i njihov položaj kao i položaj razdvojenosti albanskog naroda u više država. Ako se sve ovo ne želi razumeti, pogubna politika Miloševića sve vodi ka**

stranputici, u nove nacionalne sukobe u revanšizme, i mi Srbi smo tu upravo pali na ispitu.

Gordana Šuša: *I tu, naravno ne možemo mimoići Memorandum koji se desio u Srbiji upravo u Vaše vreme a koji ste Vi vrlo oštro kritikovali.*

Ivan Stambolić: *Svedoci smo i reakcija koje se danas čuju od nekih akademika.* ***Nažalost, memorandum je "in memoriam" i za Jugoslaviju i za Srbiju*** *i na to nemam nikakav poseban komentar. Imam samo komentar na te reakcije. Posle svega što se srpskom narodu zbilo, što se posle svega desilo,* ***politika grupice akademika u Srpskoj Akademiji nauka, kao autora memoranduma, postaje državnom i opštenacionalnom politikom*** *i kada je toj, nakon što je toj politici presudio život... Oni i dan-danas i sam život hoće da teraju u laž...*

Ivan Stambolić - razboriti i plemeniti srpski političar

Ti akademici jedni druge oblajavaju, *govoreći kako je naprimer* ***majka Simića Hrvatica*** *i kako je Simić njeno mleko posisao. A ja pitam te srpske akademike* ***šta onda da radimo sa Ivom Andrićem, kome su i otac i majka***

bili Hrvati. Hoće li srpski akademici i njemu osporiti da je bio srpski rodoljub ili da je bio hrvatski nacionalista.. **Toj politici je presuđeno. Ova srpska tragedija je i cena i ocena te politike. Njeni rezultati koje imamo, sunovrat u kome smo se našli, pomori i ponori koji su nas zadesili, najbolji su sudije toj politici.**

Samo tako sužena nacionalistička svest nekih srpskih akademika može braniti njihov nacionalistički memorandum. Ja odustajem da danas branim komunističke ideje ili komunističku praksu kojima je život presudio i koje su propale, a vi gospodo, srpski akademici, srpski nacionalisti, shvatite već jednom da je vaš nacionalizam, pogotovo agresivni nacionalizam, zaista "put u bespuće" za srpski narod i da ga vodi u tragediju.

Srpski ultranacionalisti na čelu sa Slobodanom Miloševićem bili su veoma loši izvršioci pogubne politike akademika i pali su na svome zadatku, pali su pred ispitnom komisijom Srpske Akademije Nauka, odnosno pred njenom nacionalističkom komisijom.

Srpski nacionalisti su u novom, pogodnom vremenu za ostvarenje svojih velikosrpskih aspiracija **tražili svoga barjaktara**. Nove okolnosti tokom osamdesetih godina su pribavile, našle su ljude-izvršitelje, realizatore velikosrpskog nacionalnog projekta. **Barjaktar velikosrpski je nađen u Miloševiću**. Očigledno, on je bio najpogodniji **velikosrpski barjaktar...**

No, to personalno rešenje nije bilo osnovni izvor dolazećih nedaća na prostoru bivše Jugoslavije, ali je njime iskazan svojevrstan konsenzus političkih snaga u Srbiji, koga je do Miloševića bilo teško postići.. Nažalost, pokazala se tačnom ranija krilatica da se **konsenzus najlakše postiže na mediokritetu... Ja ga nisam predlagao ni za lidera, a pogotovo ne za "gospodara rata"** koji je srpsko pitanje komisije postavio kao ratno pitanje. Biran je za šefa jednog kolektivnog organa..

Ko će ga, kasnije, učiniti onim čime ga je učinio, koje okolnosti i koji ljudi, koje snage, koji pojedinci, to je tek predmetom historijske analize.

Bio sam nedovoljno oprezan i pronicljiv kao njegov mentor.. Ja sam poznavao jednog Slobodana Miloševića, mislio sam da sam ga ja takvog najbolje poznavao.. **Danas međutim, imamo jednog drugog Slobodana Miloševića pred sobom**, koga ja nisam nažalost, poznavao, a njega takvog kakav jeste, kakvog vidimo, upoznali smo svi.. Bolje je stoga, za njega pitajte druge pre no mene, jer danas o njemu svi možemo suditi, a radije bih da sudimo njegovoj politici, ako i to ima potrebe, jer toj politici opet je presudio sam život. Njeni rezultati, bolje reči, njene tragične posljedice, su

pogubne. **Presuda toj politici već je izrečena.** Bavimo se njome danas da bismo izvukli neki nauk, da bismo nešto sebi objasnili, da nam se više ne ponovi zlo koje nam se ponovilo, a ne zbog toga da samo jurimo krivce te politike i njihovog Vođu.

Gordana Šuša: "Gospodine Stamboliću, vi svoju knjigu "Put u bespuće" počinjete rečima "da rata nije moralo biti", a završavate je rečima da "mira mora biti"... Hoćete li nam to pojasniti?"

Ivan Stambolić: Niti jedan od problema u tadašnjoj Srbiji koja je opet u tadašnjoj Jugoslaviji obilovala brojnim teško rešivim problemima, nije se mogao rešiti ratom ili pokretanjem srpskog nacionalnog pitanja kao ratnog pitanja.

Srpsko nacionalno pitanje, po meni nikada nije smelo da bude "ratno pitanje". Apsolutno sam bio protiv takvog puta. Bio sam za drugi put...

Tu su se i rodile dve politike...

A kada govorim "da mira mora biti... " danas i oni Srbi koji su bili na ratištu i oni Srbi koji su rat gledali na TV ekranima ili čitali u novinama o njemu, kao i mi Srbi koji su o besmislenom srpskom ratovanju slušali od svojih prijatelja, potpuno shvataju **da je rat proizveo samo energiju srpskog zla, da je rata svima dosta, da rat Srbima nije ništa rešio, da je unesrećio mnoge čitave narode, a ponajviše Srbe... i da "mira mora biti..."**

Problem je jedino u tome, što se pri zatvaranju tog kruga mora postaviti pitanje: **Zašto su Srbi proizveli toliko grobova, vođeni svojim iracionalnim porivom prema prostoru, prema zemlji?** Zašto nam ni tek posle tolikih žrtava, tolikog krvoliptanja, nije postalo jasno da naši grobovi dobrim poneti neće, da na njima neće nići cveće, da to narod "pozlaćivati" neće... To je ono osnovno pitanje na koje mi moramo dati odgovore generacijama koje dolaze, pre svega svome srpskom narodu... **Zar smo zaista morali da platimo tako visoku cenu da ismo shvatili elementarnu istinu da je puno bolje graditi dobre odnose sa komšijama, da je puno bolje živeti u miru nego u ratu... I da smo morali da shvatimo više jednom da je uvek bolje da Srbi dobro rade, a ne da se dobro biju** sa drugima, dakle **potpuno obrnuto od onoga što je Slobodan Milošević Srbima poručivao** tamo nekih kasnih osamdesetih godina.

Gordana Šuša: "Vi ste već javno nastupili i u Sarajevu. Koji Vam je bio motiv za to angažovanje?"

Ivan Stambolić: "U Sarajevo me je pozvalo "**Srpsko građansko vijeće**".

Udovoljio sam njihovoj želji jer sam bio uveren da je u Bosni najteže bilo onim Srbima koji su u Sarajevu za vreme rata živeli zajedno sa

Muslimanima-Bošnjacima i Hrvatima koji su u tom gradu ostali. Insistirali su da im se obratim, iako nisam mislio da govorim. Ocenio sam da bi to bio moj krajnji sebičluk ako im se ne bih obratio sa dve-tri rečenice. To je bilo jedno prigodno istupanje u kome sam im rekao **da moraju odbraniti pravo na zajednički život, odupreti se onima Srbima koji tvrde da zajednički život nije moguć u Sarajevu i koji su pred integraciju Sarajeva marta i aprila 1996. godine prisilili sarajevske Srbe da iz Sarajeva pored imovine, što su samo mogli učiniti Srbi, iznesu i svoje mrtve, da mrtve Srbe, da leševe izvade iz grobnica, iz zemlje i da ih sa sobom povezu u neizvesnost, slušajući naredbe Krajišnika i Karadžića.** Rekao sam im da se, upravo u multietničkom Sarajevu, uz Bošnjake, uz Hrvate i druge, moraju odbraniti od našeg srpskog straha od drugih i od drugačijeg, da moraju pobediti našu **inferiornost da ne znamo i da ne smemo sa drugima i drugačijima, što je naš najveći srpski nacionalni problem.** Ne možemo mi taj problem da rešimo time što ćemo sami sebe proglasiti nebeskim narodom.

Gordana Šuša: "Kako vidite današnju političku scenu u Srbiji, kako vidite poziciju i opoziciju u Srbiji?"

Ivan Stambolić: Danas je sve, ama baš sve drugojačiji u odnosu na vreme pre demokratskih promena na zapadnom Balkanu. Ništa više ne može biti onako kako je nekada bilo. Ona politička scena bila je i drugačija i jednostavnija. **Srbija je u politički pluralizam, u višestranačje ušla potpuno nespremna.** Naša današnja politička scena, politička stvarnost nije se formirala i profilisala kako to treba da bude u demokratskim, višepartijskim društvima sa pluralističko-partijskim uređenjem...

Političke snage koje danas deluju na političkoj sceni Srbije nastale su iz jednog nacionalističkog pokreta koji je bio obuhvatio i poveo ceo srpski narod. Današnji Đinđići, Koštunice, Draškovići... frakcije su tog srpskog nacionalističkog pokreta. Miloševićeva vladajuća stranka je također razuđena, heterogena je i danas kao što je i taj pokret postao politički heterogen, što će ga sigurno odvesti u ambis, na smetljište istorije. Problem u Srbiji, pre svega je u tome što su i pozicija i opozicija pocepane unutar samih sebe. **U Srbiji je sve pocepano.** Najavi se nekakvo jedinstvo opozicije, ono bude i institucionalizovano, a onda sevne srpsko nejedinstvo. **Pocepani su danas i Srbi kao pojedinci, sve je beznadežno, pocepan je ceo srpski narod...**

Drugde postoje stranke rada na jednoj i stranke kapitala na drugoj strani. Mi, ovde u Srbiji međutim, nemamo ni rada ni kapitala...

Problem je najveći upravo u tome što danas Đinđić i Koštunica, Vuk Drašković, Vuk Obradović i drugi ne zameraju Miloševiću što je Srbe poveo u rat, ne što je srpsko nacionalno pitanje proglasio ratnim pitanjem, ne što je mislio da se Srbi bolje umeju da biju, nego da rade, ne što je Milošević izvršio genocid nad Bošnjacima, nego što taj rat Milošević nije dobio, što ga je izgubio... *Sve ono što danas opozicija zamera Slobodanu Miloševiću, zamera im, i to čak ubitačnije i* ***Srpska Pravoslavna crkva*** *i njen patrijarh Pavle. Srpska pravoslavna crkva i njen patrijarh Pavle* ***huškali su Srbe na zločin, na fašizam i time su osramotili dične pravoslavne svetinje koje su srpstvo bile uzdigle na pijadestal ljudskog i nacionalnog dostojanstva.***

Rat se nije mogao nikako dobiti, bolje reči ratovi; a da smo i dobili svoje besmislene ratove, niti za nas, niti za druge, sreća ne bi nastala. Mi moramo, mislim da smo to već i učinili, mi moramo prestati da se konfrontiramo, da se inađijski inatimo sa celim svetom i da ga izazivamo. ***Nadam se da se mi Srbi neminovno približavamo uverenju da se može sa drugima živeti zajedno, da se tome moramo konačno naučiti i da će i Bosna opstati upravo na tom našem mučnom srpskom nauku.*** *Jer, čini mi se, ako Bosna ne opstane kao zajednica, kraja rata nikada neće biti, pogotovo među Srbima i Hrvatima.*

Gordana Šuša: *Mnogo se govori o* ***famoznom dogovoru u Karađorđevu*** *između Miloševića i Tuđmana, o njihovoj podeli Bosne, što gospodine Stamboliću mislite o Franji Tuđmanu?*

Ivan Stambolić: *Kada bih bio nacionalistički zlurad, ja bih se radovao tome što se Hrvatima dogodio Tuđman.* ***Toliku svetsku sramotu, toliku hipoteku zla na Hrvatsku i na Hrvate niko nikada neće više navući kao što je to svojom detinjastom i zločinačkom politikom učinio Franjo Tuđman. No, meni nije problem sam Tuđman, kao što su mi problem naši "Tuđmani", naši zločinci... Mi Srbi moramo da brinemo svoju brigu, da se bavimo svojim zlom i svojim srpskim zločincima,*** *da bi i snagama kod drugih tako pomogli, da se i oni njime, svojim zlom pozabave...*

Gordana Šuša: *Za neke ste Vi gospodine Stamboliću, slovili kao nepotpun, nedovoljan Srbin, a za neke ste bili romantičarska verzija srpskog nacionaliste... Šta ste Vi zapravo?*

Ivan Stambolić: Ja sam Srbin koji ljubav prema svom narodu iskazuje tako, što se zalaže da taj narod gradi mostove prema drugim narodima, kako bi ti mostovi bili mostovi saradnje i razumevanja... Pogledajte jednoj istini u oči! Srbi danas ni sa jednim susedom nemaju dobre odnose. Kakav smo mi to narod, kakav nam je to naš srpski mentalni sklop?

Vekovima su građeni ti mostovi, posebno sa narodima sa kojima su Srbi živeli 70 godina zajedno. Ti mostovi su porušeni. Porušili smo ih upravo mi - Srbi.. Samo ako dobro saradnju sa susedima Srbi mogu ostvariti i negovati svoje trenutne i svoje historijske nacionalne ciljeve i interese. ***Srbi se više ne smeju zavađati sa susedima već graditi Srbiju koja će drugima imponovati svojom okrenutošću Evropi; koja će biti privlačna za druge, za svet, a ne strah, podozrenje i odbojnost drugih, odbojnost celog sveta prema Srbiji i prema Srbima..***

(Emitovao "NEZAVISNI STUDIO NTV 99", SARAJEVO)

"Oslobođenje", 5. 4. 2001. - DANAS 9 OVDJE

BOGOVI PADAJU NA TJEME

Ako neko i dalje želi biti nacionalni lider, treba ga podsjetiti na uspon i pad Slobodana Miloševića

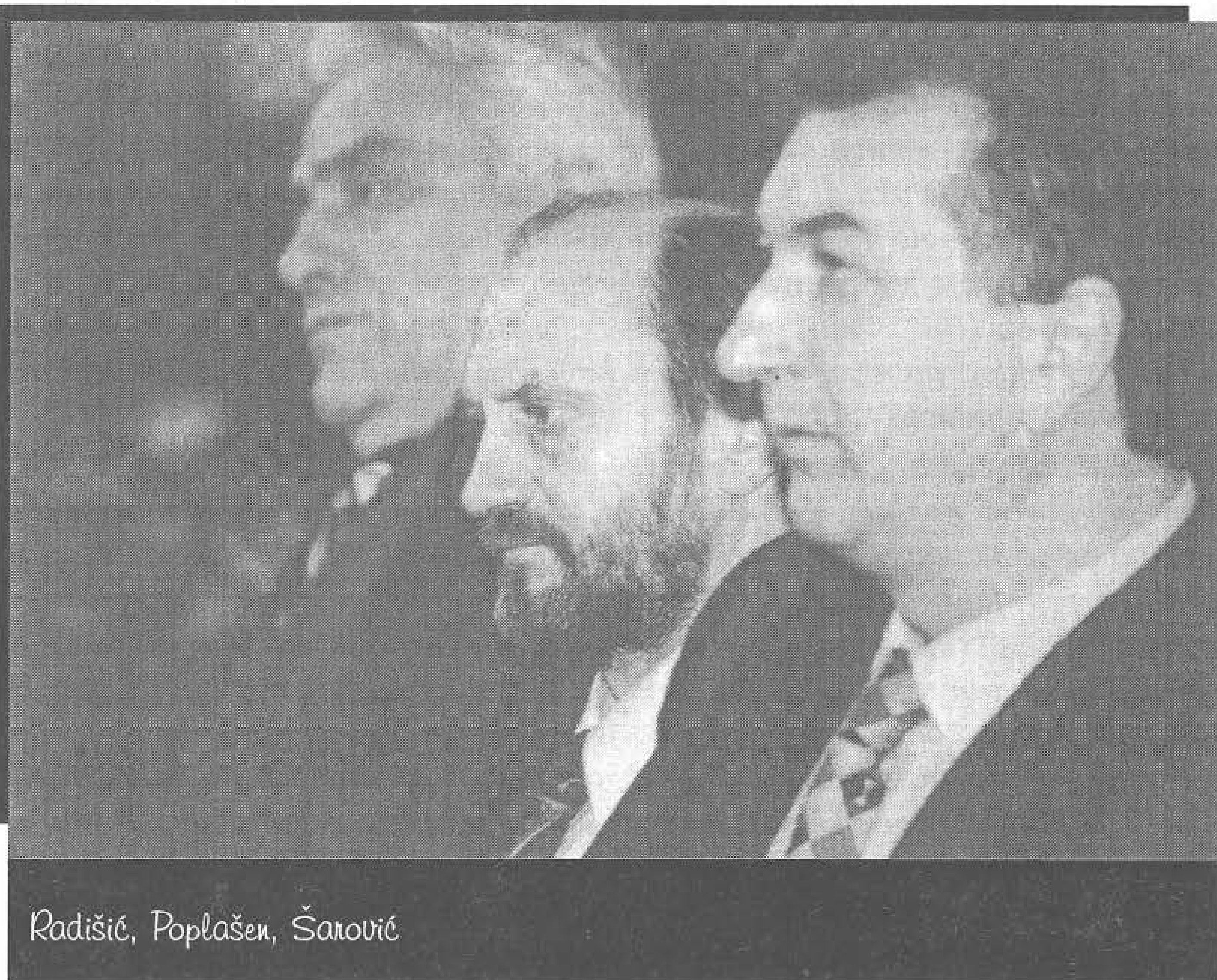
Jedini pravi odgovor na pitanje o razlozima Miloševićeve dugovječnosti valja tražiti u mentalitetu srpskog naroda, tačnije u njegovim nerealnim političkim ciljevima, koji su plod političke zapuštenosti i neiživljenih istorijskih frustracija. *Za razliku od plejade samoproglašenih diktatora u prošlom stoljeću, Milošević nije birao sam sebe za kralja svih Srba. Poslao je tenkove na Vukovar, ali nije tjerao Srbe da bacaju cvijeće pod njihove gusjenice. Oni su to činili sami.* ***Još na čuvenoj Miloševićevoj promociji na Gazimestanu vidjelo se da je većina Srba za nacionalizam i rat. Većina ih uskoro nije imala ništa protiv klanja Hrvata i Bošnjaka, a deset godina kasnije i Albanaca.*** *Naravno, Milošević je bio majstor u mobiliziranju nacionalnih emocija, koje su mu davale legitimitet i održavale ga na vlasti. Znao je da su mu na putu do apsolutne vlasti važniji mediji nego banke, pa je shodno tome birao redoslijed poteza.* ***On nije bio kriv što većina Srba nije umjela da misli svojom glavom.***

Nacionalistička manipulacija je, naravno, bila instrument Miloševićevog režima. Ali, zašto bi vlast učinili odgovornom za sve? *Težnja da se kolektivitet zvani narod sačuva od svake odgovornosti i ova prebaci na vlast, potiče iz totalitarnog kruga ideja o svemoći vlasti i zamagljuje suštinu stvari.* ***Ništa manje nije problematična ni teza o "zavedenom narodu".*** *Ono što znamo iz socioloških istraživanja još iz vremena bivše Jugoslavije jeste da je za većinu njenog stanovništva bila karakteristična autoritarna svijest, pa tako i spremnost na poslušnost vlastima. Kad je* ***Zoran Đinđić*** *upitao jednog srbijanskog seljaka: "Je li, bre, zašto ne glasaš za mene?", ovaj mu je odgovorio:* ***"Za tebe ću glasati kad budeš vlast!"*** *Uostalom, već je stotinu puta rečeno da problem Balkana nisu režimi, već njihove pristalice, koje neki analitičari nazivaju* ***"umrtvljenim mozgovima"***.

U predvečerje četvrtog Miloševićevog rata, onog na Kosovu, ***francuski istoričar Žak Žilijar*** *objavio je u tjedniku* ***"Nuvel Observater"*** *tekst pod naslovom* ***"Mojim srpskim prijateljima"***, *u kome piše kako je*

"**došlo vrijeme da Srbe branimo od njih samih**". Žilijar je odbio da žmiri pred odgovornošću samih Srba i **nije pristao na tezu prema kojoj je Milošević "usamljeni avanturista koji protiv volje svog naroda čini zlo svojoj zemlji". Ali, Srbe niko nije mogao odbraniti od njih samih, pa ni poznati francuski istoričar.**

Pojam vođe u suštini je anahrona, atavistička i nedemokratska kategorija, jer se vođe pokorno slijede. **A pokornost nije odlika slobodnih** ljudi. Miloševićev odlazak mogao bi označiti i kraj ere balkanskih nacionalnih lidera. Ako neko, uprkos svemu, i dalje gaji ambiciju da bude nacionalni vođa, treba ga podsjetiti na uspon i pad Slobodana Miloševića: **na Gazimestanu je govorio pred milionskom masom Srba, a sa Dedinja ga je u zatvor ispratilo svega nekoliko desetina njih. Ovozemaljski "bogovi" padaju na tjeme.**

Radišić, Poplašen, Šarović

Niška asocijacija

GUSLAR KAO PARADIGMA NESREĆE

BEOGRAD - Tvrdnja nepatriota, mondijalista i ostalih izdajnika "nacionalne stvari" da su **gusle opasne po život Srba** izgleda da je upravo nepobitno **dokazana u Nišu** još neokončanom aferom sa vještačkom lozovačom, pakovanom u boce sa etiketom kojom je dominirao guslar.

Otkako je utvrđeno da je rakija "zozovača" (nazvana po nadimku vlasnika preduzeća koje ju je proizvelo) zapravo otrov, evidentirano je dvadesetak smrtnih slučajeva trovanja metilalkoholom. Niko nema potpune podatke o broju žrtava otrova iz boca sa guslarom na naljepnici, jer ko zna koliko je ljudi umrlo u nekim zabitima, da nije ni stiglo do ljekara.

No, i bez precizne informacije učinak je tragičan, pa ne iznenađuje što su Niš i "zozovača" bili nekoliko dana u žiži pažnje javnosti Srbije, potisnuvši omiljenu kafansku temu - politiku i stranačka prepucavanja. **Upravo te priče su u minulim godinama počesto bile u neobično bliskoj vezi sa guslama, kao svojevrsnim simbolom nacionalnog identiteta.**

Zozin guslar odveo je gazdu (i još nekoliko ljudi) iza rešetaka, a biće im i suđeno za teška krivična djela. Nije, međutim, izvjesno da će se pred licem pravde ikad naći bilo koji od "guslara" koji su pod plaštom nacionalne svijesti očuvanja "nacionalnog identiteta" i zaštite "nacionalnog ponosa" opasno manipulisali narodom, raspirivajući mržnju, nacionalnu i vjersku netoleranciju, lavovski doprinoseći krvavoj tragediji koja se zbila na prostoru nekadašnje Jugoslavije.

Koliko je samo ljudi platilo glavom (a još je više onih koji nemaju miran san, jer su počinili zločine) što su se poveli za **"rakijaškim" porukama** tih **"guslara"**, uvjereni nerijetko da čak obavljaju i svoju "patriotsku" dužnost. I onda kada su bezrezervno osuđivali sve koji su upozoravali **da su gusle samo arhaični muzički instrument** koji pripada prošlim vremenima i da od njih ne treba stvarati **fetiš nacionalnog opstanka**, u šta su ih uvjeravali oni koji su gusle vaskrsli u opčinjavajuću **fatamorganu srpstva**, a zapravo ih pretvorili **u paradigmu zla**.

Kao što su oni računali na osjetljivost naroda na **zvuk struna**, koje su vijekovima pomagale u očuvanju nacionalnog identiteta, kulture i bile svojevrsni učitelj istorije i morala pokoljenjima, famozni niški biznismen Zoza je uzeo guslara kao prepoznatljiv simbol za zaštitni znak svoje mračne rabote.

Ni sanjao nije da će ga stići kazna, mada ne za zloupotrebu i banalizovanje nacionalne relikvije. ***Hoće li ta sudbina stići i one druge, koji su zlotvorski zloupotrijebili i gusle i ljude?***

(B. BOŠKOV, Beograd)

"Dnevne novine"

KOSOVSKI JUNACI

"...paradigma nesreće"

Ko je taj Jenki, kauboj, šerif,
te iz Nevade Kosovo traži
da gnijezdo slobode bezdušno satre?
Svi da ćemo danas umrijet' na njemu
rođeno ognjište nikome ne damo,
jer tu plamte vječnog duha vatre.
Ko je taj sultan, veliki vezir,
da harač ište, pašaluk sprema
na Istoku gdje sunce izvire?
Na Kosovu leže srpski junaci -
heroji Sitnice i Gazimestana.
Ovdje Srbin bez straha umire.
Ni stope zemlje silnik uzet neće,
jer bi i mrtvi iz zemlje ustali
da brane svete iskonske rake.
Miloš bi slavnu ispružio sablju,
Jug-Bogdan barjak razvio na Labu
i Lazar kliknuo sve srpske junake.
Ne brani Kosovo Srbija sama,
već svaki Sloven, s Jadrana, Urala,
antički borci, Ahilove čete,
S nama bi bili hrabri Putilovci,
Kozaci s Dona, Bagatiri s Oba,
sinovi slobode čitave planete.
Božuri crveni cvjetaće u miru
iz krvi palih kosovskih junaka
kao drevno besmrtno cvijeće.
Dok zemlja naša rađa Obiliće,
vitezove, nebeske orlove,
ne, nikada propanuti neće!

(Bane Novakov IVANOVIĆ, Podgorica, 1999.)
("Oslobođenje", 29. 11. 2000.)

"RATKO MLADIĆ SE IZDAVAO ZA SRPSKOG JUNAKA"

Miodrag Stanisavljević, kolumnista:

- Ne zanimaju me nacionalni junaci i junačine naših komšija. Ponešto, čini mi se, znam o kandidatima za ***"junake našeg doba" kod Srba****. Nije problem u tome što su to* ***"negativni junaci". "Negativci" umeju da budu privlačniji od "pozitivaca"*** *i o tome književni teoretičari pišu stotine strana. Ali, kod nas je na sceni bilo zlo bez veličine.* ***Jedno vreme se, recimo, Ratko Mladić, prerušavao i izdavao za "srpskog junaka". A šta je radio taj srpski Vilijam Osvajač? Osvojio je Srebrenicu, koja je bila zaštićena zona*** *UN, što je sinonim za azil za izgladnele i prestrašene. I onda je postreljao hiljade tih jadnika. Narod je nekad takve zvao* ***"pržibabama". Šešelj je, ne tako davno, umalo postao predsednik Srbije. A on se kvalifikovao za nacionalnog junaka izjavama "ako nas NATO napadne, mi ćemo se naplatiti na Muslimanima"*** *(u vreme bosanskog rata) i* ***"ako nas NATO bombarduje, Šiptari će nestati"*** *(uoči Nato bombardovanja).* ***Podlost je****, izgleda, bila* ***glavna karakteristika srpskog "junaka bez straha i mane".***

("Monitor")
("Oslobođenje", 10. 10. 2000.)

"RADIŠIĆ NAJNEODGOVORNIJI, TUŠEVLJAK NAJBLESAVIJI, A BANJAC JE IDIOT"

Mirko Blagojević, predsjednik 90 SRSRS

- U zajedničkim organima imamo jedan užas, jednu katastrofu kojoj su doprinijeli neozbiljni, ***neodgovorni*** *i* ***blesavi*** *ljudi.* ***Jedan od najneodgovornijih u zajedničkim organima je Živko Radišić, a najblesaviji*** *je Spasoje Tuševljak.*

Mirko Banjac je jedna budaletina, samo me čudi što nije kandidovan za predsjednika, jer oni vole da kandiduju budalastije. On je neodgovoran, neozbiljan, on je jedan idiot, jedan kreten.

Oni imaju diplomatske pasoše i mogu da putuju, a običan narod se muči sa putovanjima. Sigurno je da će oni da zadrže svoje diplomatske pasoše, jer bi oni mnogo toga da zadrže. Međutim, mi se nadamo da će RS imati demokratske, fer i slobodne izbore poslije kojih će biti ispoštovana volja naroda ali i izbore na kojima će učestvovati SRSRS.

("Nezavisne novine")

"SRPKINJA SI, NA ČELU TI PIŠE, KOŠULJA TI TAMJANOM MIRIŠE"

Književnik i publicista iz Beograda Ivan Čolović svoje izlaganje na sesiji KRUGA 99 - 22. 04. 2001. g. u Sarajevu, je posvetio najnovijem srpskom mitu o nacionalizmu koji je "popravljao stvari""ognjem i mačem"

*"Srpkinja si, na čelu ti piše, košulja ti tamjanom miriše". Ovo je jedan od novokomponovanih stihova koje je u nedjelju, na tribini "Kruga 99", gost i uvodničar književnik i publicista iz Beograda **Ivan Čolović** citirao ilustrirajući svoju temu "**Mitologija nacionalizma**".*

"Dakle, ako miriše na šanel, lažno se predstavlja", duhovito je prokomentarisao ovaj stih Čolović.

Dva ključa nacionalizma

*Iako je govorio o evropskim, a posebno balkanskim nacionalnim mitovima, **Čolović** je, ipak, **veći dio izlaganja posvetio najnovijem srpskom mitu o nacionalizmu koji je "popravljao stvari""ognjem i mačem"**. On je citirao jedan od ključnih novokomponovanih srpskih mitova koji glasi: **"Nacionalni mit samo mi imamo, drugi nemaju."***

***A to znači, rekao je Čolović, da su svi drugi zaostali. Prema tom mitu, dodao je on, Hrvati, Bošnjaci, pa i neki drugi su "zabludjeli", jer su svi oni Srbi i treba ih "vratiti"**. I taj mit o zabludjelim je jedan od uzroka skorašnjih ratova, objasnio je Čolović.*

*Mit o "zabludjelim" je tijesno vezan sa ratničkim mitom o nacionalnom identitetu, dodao je on. "Jer, nema identiteta bez polaganja žrtve", objašnjavao je Čolović logiku novokomponovanog srpskog nacionalnog mitomana. **"Taj i takav Srbin zamjera Česima što su propustili istorijske prilike da "izginu za svoj nacionalni identitet."***

*Analizirajući novi srpski mit o naciji i ratu, Čolović je citirao jednog srpskog pjesnika čija je poruka - da "**moramo izginuti kako bismo dobili***

prekaljenu nacionalnu supstancu. " A spomenuo je i Biljanu Plavšić, poznatu "damu" s ovih prostora koja sada ima udoban smještaj u Holandiji, u zatvorskim ćelijama Haškog tribunala, a koja je izjavila da bi na oltaru srpske otadžbine moglo da pogine i nekoliko miliona Srba.

Govoreći o vaskrsu novog srpskog mita o nacionalizmu, Čolović je spomenuo dva "ključa": sveštenički i naučni. **Srpske pjesnike je nazvao trubačima novokomponovanog nacionalnog mita.** *On je dodao da mitovi idu od kulturne i političke elite "prema dolje", a ne obratno.*

Biljana Plavšić, optuženica za ratne zločine

Mirko Kovač

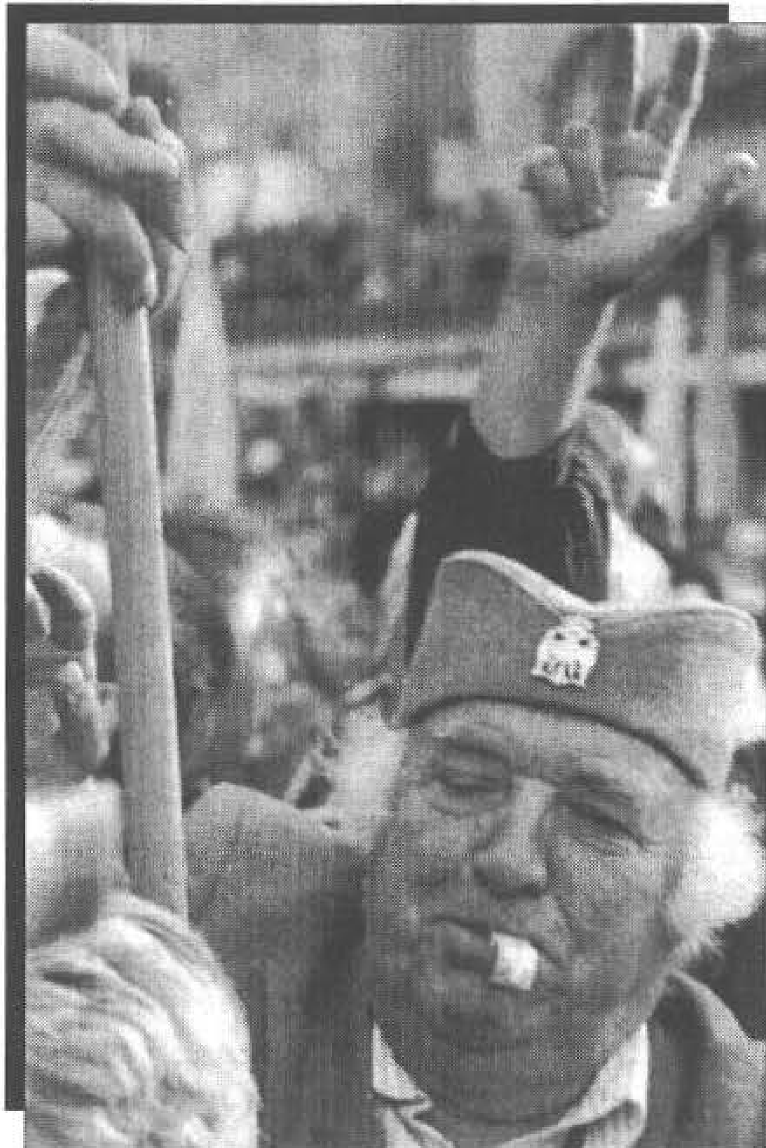
"SRBI SU LUD NAROD"

Prof. dr. Jovan Deretić "dokazuje" u svojoj dvotomnoj istoriji da su Srbi nekada bili najbrojniji narod; da je Aleksandar Makedonski bio Srbin, prezimenom Karanović, te da su Srbi još u pradavnini osvojili Indiju i ondje zaveli demokratiju. Helenska - grčka kultura zapravo je srpska kultura; Grci su to, kao stare kurve, prikrivali i uklanjali tragove kako bi se kitili tuđim kulturnim perjem i na tuđem duhovnom dobru postigli svjetsku slavu.

"Srbi su lud narod", izjavio je pokojni Jovan Rašković, 23. jula 1990. godine u uredu predsjednika Republike Hrvatske. Nije to izjavio bilo ko, nego ozbiljni naučnik, autor zanimljivih knjiga, neuropsihijatar i član SANU: dakle "besmrtnik". I nije ta "etnopsihologijska" dijagnoza iliti filozofska maglica ispuhnula iz usta srpskoga dušmanina i urotnika, nego ravno iz srca "duhovnoga lidera Srba", kako je pokojnik samome sebi laskao. (Nedjeljna Dalmacija, 1. oktobra 1989.)

Za taj isti "ludi narod", desetak godina kasnije, "Vladeta Jerotić, također "besmrtnik" i akademik, neuropsihijatar i književnik, rekao je u jednoj svojoj prigodnoj besjedi da su Srbi "neobičan narod", što je samo poetična verzija iste odrednice svojega kolege besmrtnika o kolektivnome karakteru Srba. A treći velikan, profesor, akademik, muzikolog Enriko Josif svira već dugi niz ljeta o "Božjemu narodu", koji opšti samo s Bogovima i u nebeskim visinama, pa ima pokatkad nesporazuma sa "ovozemnim zbivanjima". Bliski mu saradnici u odjelu SANU, te i njegovi duhovni srodnici imaju običaj izjaviti da će veliki muzičar, ako jednom umre, ostaviti iza sebe, u akademijinim ladicama, čudesne kompozicije na temu "Božjega naroda"; svijet će biti zapanjen koliko muzika može "naum spasenja" da učini bliskim puku. Profesor je svoje himne i filozofsko-poetske rasprave objavljivao u "Politici", bilo je to s početka devedesetih, klikćući u njima Bogu što je Srbe "uzneo" i uzeo pod svoje i što ih kani učiniti dionicima Njegova blagoslova. Izazivao je tada ushićenje srpske rulje koja će čitavu jednu deceniju ginuti i gubiti na ratištima, te posrtati duhovno i moralno, da bi najzad stigla na samo dno koje potire svaku ljudsku vrijednost i gdje pojam "nebeskog naroda" više ništa ne znači.

Ali dogodio se u ovome desetljeću i jedan posve novi zaokret u srpskoj istoriografiji: izniknuo je um koji je dosadašnju srpsku povijest počistio kao "trulo voće na tržnici" i ukazao na mnoge zablude čak i velikih "otadžbinskih" pisaca. **Riječ je o prof. dr. Jovanu Deretiću, učenjaku s američkim doktoratom u čijoj biografiji stoji da "govori, između ostalih, i tri mrtva jezika (latinski, starogrčki i staroslovenski)". Autor je "Istorije Srba" u dva toma;** *prvi je postkomunistički predsjednik kraljevske vlade u egzilu, predavač na više američkih univerziteta, ali nadasve naučnik koji podastire "dokaze" za svaku svoju tvrdnju.* **Njegov je narod srpski star tri i po hiljade godina; "trinaesto izgubljeno pleme" srpskoga je roda; vjerovatno su i Hazari bili "srpska sekta" gonjena "vetrovima mužjacima", kako to veli Milorad Pavić u Hazarskom rečniku, jer da su ih tjerali "ženski vetrovi" ne bi ih tako lako otpuhnuli u iščeznuće.**

Sve za "veliku Srbiju"

Prof. dr. Jovan Deretić "dokazuje" u svojoj dvotomnoj istoriji da su **Srbi nekada bili najbrojniji narod; da je Aleksandar Makedonski bio Srbin,** *prezimenom Karanović, te* **da su Srbi još u pradavnini osvojili Indiju i ondje zaveli demokratiju. Helenska - grčka kultura zapravo je srpska kultura;** *Grci su to, kao stare kurve, prikrivali i uklanjali tragove kako bi se kitili tuđim kulturnim perjem i na tuđem duhovnom dobru postigli svjetsku slavu.* **Plinije Stariji, veliki srpski istoričar,** *u svojemu je djelu* **"Naturalis historia"** *pisao o Srbima kao vječitim pobunjenicima što ih i do današnjega dana resi, a počeli su da se bune šeste godine prije Hrista, da bi devete godine nakon Hrista okončali bune i dobili građanska prava. Ono što je novum u Deretićevim*

"povjesnicama" jeste to ***da Srbi nijesu niotkuda došli, a ponajmanje iza Karpata****, nego su autohtoni i odvajkada je njihov rasadnik zapravo ondje gdje ih i dandanas još malo ima, nakon tolikih genocida, istrebljenja,* ***selidbi i gonjenja "vetrovima mužjacima".***

I tek što se bijahu na Kosovu i oko njega, kao svoji na svome, ugnijezdili i okrenuli novi list, gibajući kolijevku "duhovne civilizacije", nagovoriše ih vizantiski vlastodršci da prime Šiptare na svoju teritoriju. Srbi, uvijek gostoprimni, primaju ih 1040. godine, ali samo kao stočare "i to na planinskom području oko Rabana, pa su ih zvali Rabanasi, kasnije Arbanasi", da bi im danas ti stočari, uz pomoć "novog američkog varvarizma" pokorili svetu zemlju i "vjetrovima mržnje" protjerali vlasnike koji već tri i po hiljade godina imaju tapiju na tu zemlju. Doduše, prof. dr. Deretić zalaže se za "sva prava arbanaskih plemena", a imali su ih još po Dušanovom zakoniku, samo što su tada morali plaćati tzv. travarinu za ispašu stoke, premda bi profesor iz ondašnjeg Zakonika ostavio istu stavku o zabrani Srbima da se žene Šiptarkama.

Iz obilja "otkrića" prof. dr. Deretića *za mene je fascinantno ono kada nam "svjetski priznati naučnik" obznanjuje (Duga, 17. jula 1999.)* ***kako je u šesnaestom vijeku u "turskoj vojsci srpski jezik bio ispred turskog"****, a jadni Srbi osjećali se kao raja pokorna dok je mili im srpski jezik dominirao na kulama i karaulama velike Otomanske imperije.*

Car Dušan

I sada najednom počinju puhati neki drugi vjetrovi u srpskoj publicistici, pa je tako sijevnula nova zvijezda, Željko Poznanović, autor knjige Srpska ideja (izdavač "Slobodna knjiga", Beograd 1999.)

U njegovoj publicistici i dugačkim tiradama u udarnim terminima Srpske TV, osjeća se ***blagi polemički ton s uzvišenim pojmovima "nebeski narod" i "Božji narod"****, pa ih taj autor prizemljuje kao* ***"carski narod"****, a suština je nove odrednice u tome da se na licu svakoga Srbina vidi tuga, bol i melanholija, te da je to njegova karakterna crta i duboko "utisnut iskonski pečat" zbog propasti Dušanova carstva. Pravi Srbi ne mogu počiniti nečasno djelo, a ako se štogod tako dogodi, onda su to "odrođeni Srbi, ustaše i muslimani". Kako se Srbija sužava i*

sve više svodi na "beogradski pašaluk", tako se valjda i "voznesenje nebesko" spušta u okvire carskog naroda, tužnog i melanholičkog kojega su još tužnijim učinile "urote svjetskih medija", kako otkriva RFI, gurnuvši budalaste Amerikance i naivne Evropljane u zločin nad Dušanovim sjetnim potomcima.

***A kako se tek Hrvati, brižni, muče i natežu da bi dokazali svoje "iransko podrijetlo", ali bez one srpske sigurnosti" i čvrstoće, bez "blistavog ludila"** o kojemu je lijepo meditirao knez Miškin. Malo sam toga pročitao o prapostojbini Hrvata, a imam dojam da su ozbiljni istoričari suzdržani kad se olako potežu četiri hiljade godina hrvatstva, te da je povijesna slava o starodrevnom narodu nekako više obasjala znanstvenike drugoga reda. Možda me taj dojam vara, a i jedan moj prijatelj, hrvatski istoričar, uvjerava me da su Hrvati manje ludi od Srba, premda prof. dr. Slaven Letica veli da je to "slična narav" (Danas, 31. srpnja 1990.). Pa ipak, obraz je hrvatskoj istoriografiji donekle osvjetlao državnik i povjesničar dr. Franjo Tuđman, uzvraćajući "ludim Srbima" kako i Hrvati imaju konja za trku, u starodavna vremena...*

*Uprkos mnogim čudno skrojenim "nacionalnim sintezama" iz mozga uglednih naučnika, ne može se olako prihvatiti da su Srbi "lud narod", čak i kad tako što izusti najumniji Srbin kakav bješe Jovo Rašković, premda je samo po sebi ludo da vođa vlastiti narod naziva ludim. Dakako, "grupna karakterologija" lako se zlorabi i u nju se lako i sretno ugnijezdi "provincijalni šovinizam", pa ipak, kao nauka ne može se posve odbaciti, niti objeručke prihvatiti. Takođe, **bez stanovitog zaziranja, ne može niko sadašnju Srbiju proglasiti "kolektivnom ludnicom", uprkos tome da se o ludilu umnih srpskih glava, lako prijemčivom "za psihu običnog puka", može mnogo toga reći.** Bojim se da su čaranja "mudrih glava" odvlačila svoje sunarodnike od stvarnih pojava i zavaravala ih vanzemaljskim čudima. Uz takve svoje intelektualne i crkvene elite, ovi su nesretni narodi ipak u većini ostali normalni. Uvijek je bilo onih koji su barem znali da se narugaju i odupru naciofilskim brbljarijama.*

(Iz knjige u ediciji "Feral Tribunea", Split)

"Crnogorski književni list"
(Podgorica, mart 2001.)

Vidosav Stevanović:

"MILOŠEVIĆ, JEDAN EPITAF"

"Vladajmo sobom, da ne bismo vladali drugima..."

Milošević je bio lik iščitan iz srpske kolektivne podsvijesti Još 1990. sam napisao: "Za tri godine vladavine Milošević je ostvario tri cilja: ekonomsku propast, političku izolaciju i nacionalnu podelu. U godinama koje slede može ostvariti i sledeće ciljeve: ***razbijanje Jugoslavije, afrikanizaciju Srbije*** *i građanski rat..." Svih ovih godina Srbiji fatalno nedostaje treća političká snaga, a između Miloševića i njegove opozicije koja je sada na vlasti. To je liberalna, građanska snaga.* ***Najbolje bi bilo da se Milošević pojavi u Hagu****, a da njegova intelektualna i politička elita, koja je samo rješavala nacionalno pitanje, pokuša temeljno promijeniti sistem u Srbiji, čime neće prestati biti odgovorna, ali bi mogla biti manje kriva...*

Samo jedan dan nakon sarajevske promocije knjige "Milošević, jedan epitaf", srpskog književno-političkog disidenta Vidosava Stevanovića pojavili su se glasovi iz Beograda o ***hapšenju Slobodana Miloševića****. Komentar o tome i svemu onome što je povezano s njime u krvavoj povijesti na našim stranama, gotovo vidovnjački, pisac je dao u ovoj svojoj sjajnoj knjizi.*

Pojednostavljeno:

"Ne radi se o tome da se uhapsi i sudi Miloševiću, što se mora naravno dogoditi, radi se o tome da se promijeni nacionalistički sistem u Srbiji, prizna poraz, izvini svima onima koje je režim u Beogradu unesrećio prethodnih godina i krene u izgradnju demokratije, građanskog društva. Sadašnja garnitura, s Koštunicom na čelu, to ni izdaleka ne garantira..."

Pitam, ako danas nema alternative tomu, ima li je barem sutra, ako se zna, a to je moj sugovornik lani i napisao, da su Milošević i njegovi intelektualci tvrdili da je autotalitarizam sredstvo ostvarenja nacionalnih interesa, dok srpska opozicija danas misli i govori da je demokratija najsigurnije sredstvo za ostvarenje tih istih interesa.

"Ivan Đurić i ja smo 1993. godine predlagali Evropi da uvede političke sankcije Srbiji, a ne ekonomske u Srbiji. Tvrdili smo da se tamo radi o grupi kriminalaca koju valja hitno eliminirati. *No, oni su se na to odlučili*

tek 1999. godine. **Međunarodna zajednica ima pravo kad nam stavlja primedbe, ali ih nikad ne stavlja sebi.** Uz to što Balkan smatraju divljinom, oni su često ponavljali predrasude srpskog naroda, naročito o Miloševiću. **Kad su Srbi u njemu videli mesiju, zapadnjaci su ga gledali i nazivali reformatorom, velikim političarem (čak je jedan Holbruk izjavio kako je Milošević "veliki političar rođen u malom narodu").** Ako kažemo da srpski narod mora da bude odgovoran, ako ne kriv, za šta su onda odgovorni zapadni političari? A jasno je bilo da se radilo o malom balkanskom zlotvoru kojeg je trebalo zaustaviti...

Postavlja se pitanje jesu li to radili iz neznanja, pragmatizma ili nečega trećeg.

Stevanović će reći: "**Komplimentirajući Miloševiću, oni su komplimentirali sebi samima. Zato mogu reći da je srpski narod naškodio sebi i drugima, a zapadni političari samo drugima.**"

Ima svašta u srpskom duhu. Dok je bio živ **Ivan Đurić**, Stevanović je, tvrdi, **uz Borisa Vukobrata**, bio jedini koji je i u egzilu dizao glas protiv Miloševića. No napadali su ih, pljuvali, prijetili, srpska dijaspora, "čak i deca njihove dece, koja nisu znala ni reči srpskog". Sad iz onoga "svašta":

"Prilazi mi jednom u Parizu neki čičica i kaže mi: ja vam, gospodine Stevanoviću, hoću da dam podršku. Vi dobro govorite. **Otkud da toliko ti Srbi ruše, pale i ubijaju, pogotovu džamije. Pa mi to nismo činili... kasnije saznajem iz njegove priče da je bio član Dražine omladine na Ravnoj gori, u njegovom štabu. Pobjegao je tada s 22 godine vani!?"**

Promotor ove knjige prof. dr. Safet **Halilović kaže da je to "štivo koje pobuđuje i podstiče procese srpske katarze, jer taj unesrećeni narod ozdraviće tek oslobađajući se svojih zločinaca i svojih bolesnih fantazama.** Stevanović od Srba još traži da prihvate svoju istorijsku odgovornost, postajući društvo sastavljeno od pojedinaca koji vladaju sobom da ne bi vladali drugima".

Program "Velike Srbije"

Čitatelje mora zanimati kako su srpski intelektualci i politička elita mogli stvoriti Miloševića i njegovu politiku, napraviti od tog "praznog, preplašenog i agresivnog" čovjeka kult koji vodi u propast.

Stevanović obrazlaže: "**Ta elita je imala samo jednu razbibrigu: rješavanje nacionalnog pitanja. Tako je obnovljen program "velike Srbije"**. No, sve to ne bi imalo veliki značaj da **Milošević** nije uzeo taj program u svoje ruke i **dao mu državnu potporu i poluge. Taj nastrani spoj izazvao je golemu nesreću.**

Milošević je "neurotičar" čija su sredstva "prevara, nasilje i smrt". Taj "srpski polubog ustvari je banalan, ali ekstremno izražen slučaj neurotičara koji svoje osećanje nesigurnosti i manje vrednosti kompenzira žudnjom za moći", koja se poklapa s njegovom vodećom fikcijom - željom da bude najjači", kaže Stevanović.

"Milošević je neurotičar"

Bez moći jednog sistema Milošević nije mogao ništa učiniti. Bio je bez ideje i karizme, tvrdi Vidosav Stevanović a mi dodajemo **"nijedan srpski autor nije s tako pametnim argumentima ismijao (Miloševićevu) tezu o "ujedinjenim srpskim državama" kao Stevanović.** Briljantna socio-politička analiza izrečena vrhunskim književnim jezikom, kažem ja. Što je potvrdila i Francuska, pripremajući već treće izdanje ove knjige, lani izišle u Parizu. Prvih 15 hiljada primjeraka je planulo. **"A bila bi sreća da je pročita barem sto ljudi u Srbiji".**

("Oslobođenje", 1. aprila 2001. godine)

"U GLAVI MU JE SMRT"

A farsu kao tragediju, koja se upravo odvija u Beogradu, predvidio je još smijenjeni **Dragiša Pavlović**, Miloševićev "neprijatelj" i Stevanovićev prijatelj:

"Niko ne zna šta je u Slobodanovoj glavi. Ja znam i zato ne spavam. U njegovoj glavi je smrt - svih nas i njegova sopstvena. On neće poći sam na taj posljednji put. Pokušaće da povede što više ljudi sa sobom. Čitav srpski narod ako ga bude sledio..."

Epitaf koji mu je ispisao Vidosav Stevanović treba čitati stalno. Kao "pokrov istkan za pokrivanje mrtvaca". U ime normalnog života, koji će biti "masovna pojava".

("Oslobođenje", 1. 4. 2001.)

"KALIGULA JE OBORIO SAM SEBE" ILI "SLOBA UMRO ZBOG LJUBAVI"

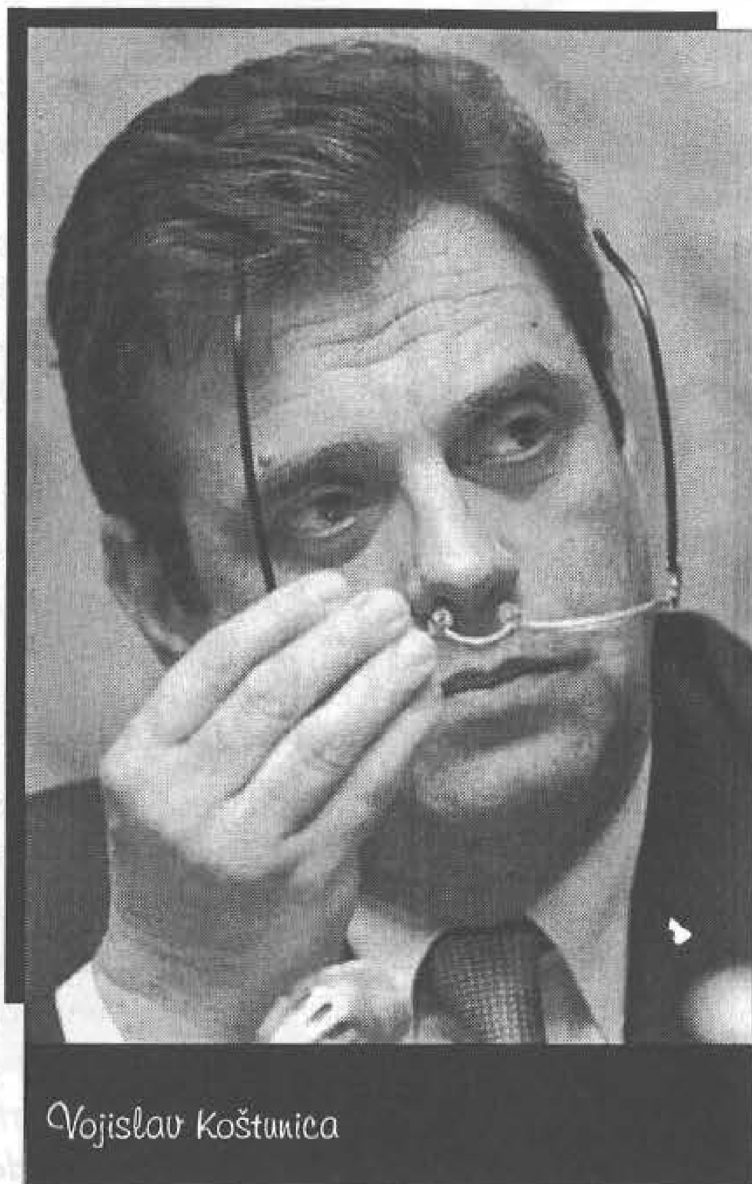
Raspisavši ove izbore - iznenada i godinu dana pre roka - Milošević je još jednom pokušao da primeni svoju kontrametodu protiv razjedinjene opozicije i nekadašnjih tihih zapadnih prijatelja koji su u međuvremenu postali glasni neprijatelji. Bio je ubeđen da je "povukao suviše dobar potez" i da je još jednom iznenadio sve druge, uključujući i sopstvenu partiju. ***No iznenađenja su čekala njega samog, majstora podmuklih igara i opasnih prevara.*** *Pod pritiskom unutrašnjih okolnosti i na zahtev zapadnih administracija,* ***srpska opozicija je uspela da se ujedini,*** *ponovivši na izvestan način hrvatski model sa početka ove godine.* ***Shvativši svoju nepopularnost, Đinđić se nije nametao za vođu,*** *odlučio se da bude direktor predizborne kampanje i siva eminencija. Prvo mesto je prepustio svom bivšem stranačkom drugu Koštunici, predsedniku male partije beogradskih "slavskih" nacionalista i verovatno jedinom srpskom nekorumpiranom političaru. Drašković i Šešelj - hercegovački kumovski par na rušilačkom političkom radu u Srbiji - zaigrali su svoje uloge u okviru Miloševićevog scenarija podele glasova opozicije i stvaranju konfuzije kod već zbunjenih birača.*

Mnoštvo uzroka doprinelo je ubedljivom Miloševićevom porazu na predsedničkim izborima. Njihovo nabrajanje ostavljam analitičarima i istoričarima. Bio je to, u stvari, referendum povodom njega samog na kome je većina glasala protiv. No bilo kako bilo, jedna stvar mora biti zabeležena: ***tražeći granice svoje prazne vlasti, ovaj savremeni Kaligula je oborio samog sebe. U tome mu je ne malo pomoglo ideološko ludilo njegove supruge i njegova ropska potčinjenost bolesnim ćudima ove omražene žene što je u očima Srba dobila razmere "proklete Jerine".*** *U izvesnom smislu može se reći da je* ***"Sloba umro zbog ljubavi",*** *ako se ova reč sme upotrebiti za njihovu patološku vezu.*

Događaji 5. oktobra 2000. u Beogradu i kasnije - već nazvani "srpskim osvajanjem demokratije", "mirnom narodnom revolucijom", "ponovljenim rumunskim scenarijem" i "bajpasom između Miloševića i nekog drugog" - pokazali su da nisam bio u pravu što sam u poslednjem trenutku izbacio poglavlje pod naslovom "Glava koja nedostaje". Ali, pošto se sastojalo samo od tog naslova i kratke beleške - "Otvoreno za sve buduće Miloševićeve nepodopštine i preobražaje" - smatrao sam ga suvišnim i

dostojnim kakvog postmoderniste. **Takvo poglavlje biće možda neophodno za sva buduća izdanja "ove proklete knjige bez pravog kraja". "Glava koja nedostaje"** još uvek može prirediti iznenađenja i sebi i drugima, no nikako nama koji ga dobro poznajemo. "Epitaf" u naslovu moje knjige imaće smisla jedino ako, pored Miloševićevog kraja, nagovesti i kraj jedne anahronične i štetne politike i nestanak sa scene svih pojedinaca, institucija i organizacija koje su ga stvorile i održavale ga na vlasti trinaest dugih godina.

Najčešće pitanje koje mi je postavljano prilikom brojnih promocija - jedna se dogodila i u Sarajevu tokom susreta "Etonnants Voyageurs" - bilo je zašto se u mojoj knjizi ne pominje sadašnji predsednik Jugoslavije **Vojislav Koštunica**. Odgovarao sam i odgovaram: **"Ni u jednoj knjizi objavljenoj pre septembra 1987. godine ne pominje se Slobodan Milošević."** To je prva od dve sličnosti između ove dvojice ljudi. Druga je da su obojica, došavši na vlast, postali **nešto što nisu nikada bili: nada masa, vođi, spasioci naroda i maltene čudotvorci**, a da pre toga nisu izazvali nikakvu pažnju, čak ni u najbližoj okolini. **Transmutaciju su oba puta, zahvaljujući galami patriotske inteligencije** i ne obazirući se previše na stvarnost, izveli srbi moji sunarodnici u svojim glavama. I nadam se, duboko se nadam da tu počinju ljudske, političke, psihološke i istorijske razlike između bivšeg i sadašnjeg predsednika - i da su se vremena iz korena promenila.

Vojislav Koštunica

Demokratija sredstvo za ostvarenje nacionalnih interesa

Ali, pošto me sve što znam o prošlosti i sadašnjosti balkana obavezuje na skepsu, citiraću nekoliko rečenica iz mog teksta "Drugi model, drugi

čovek" objavljenog početkom leta 2000. godine. "Srpska opozicija ne nudi alternativu ideologiji koja je proizvela čitavu nevolju. ***Milošević i njegovi intelektualci... tvrdili su nekada da je autoritarizam sredstvo ostvarenja nacionalnih interesa, srpska opozicija danas misli i govori da je demokratija najsigurnije sredstvo za ostvarenje tih istih interesa. Radi se o dva pristupa nacionalizmu, ali ne o njegovom poricanju...*** *Rešenje je na trećoj strani. Potrebna je politička alternativa nacionalizma, bez obzira da li je on totalitaran kao u Srbiji, demokratski ili liberalan kao u nekim državama nastalim na tlu bivše Jugoslavije". Ako se stvari tako postave i razvijaju na taj način, srpski poludiktator neće imati nasljednika.*

Došavši ni iz čega, sam Milošević se ponovo vraća ni u šta. *Zatvoren je u svojoj vili i okružen obezbeđenjem koje ga čuva od nekog ili ga čuva za nekog.* ***Odigrao je sve moguće uloge koje su mu drugi namenili i koje je njegova supruga zahtevala od njega. Ostaje mu poslednja,*** *svejedno da li za života ili posle smrti:* ***uloga žrtvenog jarca, krivca za sve i za svakoga. Mora je odigrati pre nego što bude zaboravljen.*** *Najbolje za naš svet i za moju zemlju bilo bi da se Milošević pojavi* ***pred Haškim sudom*** *kao optuženi,* ***da bude suđen za zločine*** *koje je počinio* ***u Hrvatskoj i Bosni, na Kosovu i Srbiji*** *- i da, bezobziran, nemoralan i uplašen kakav jeste,* ***otkrije sve svoje saučesnike.*** *U protivnom, biće to zločin bez kazne, ohrabrenje budućim zločincima.*

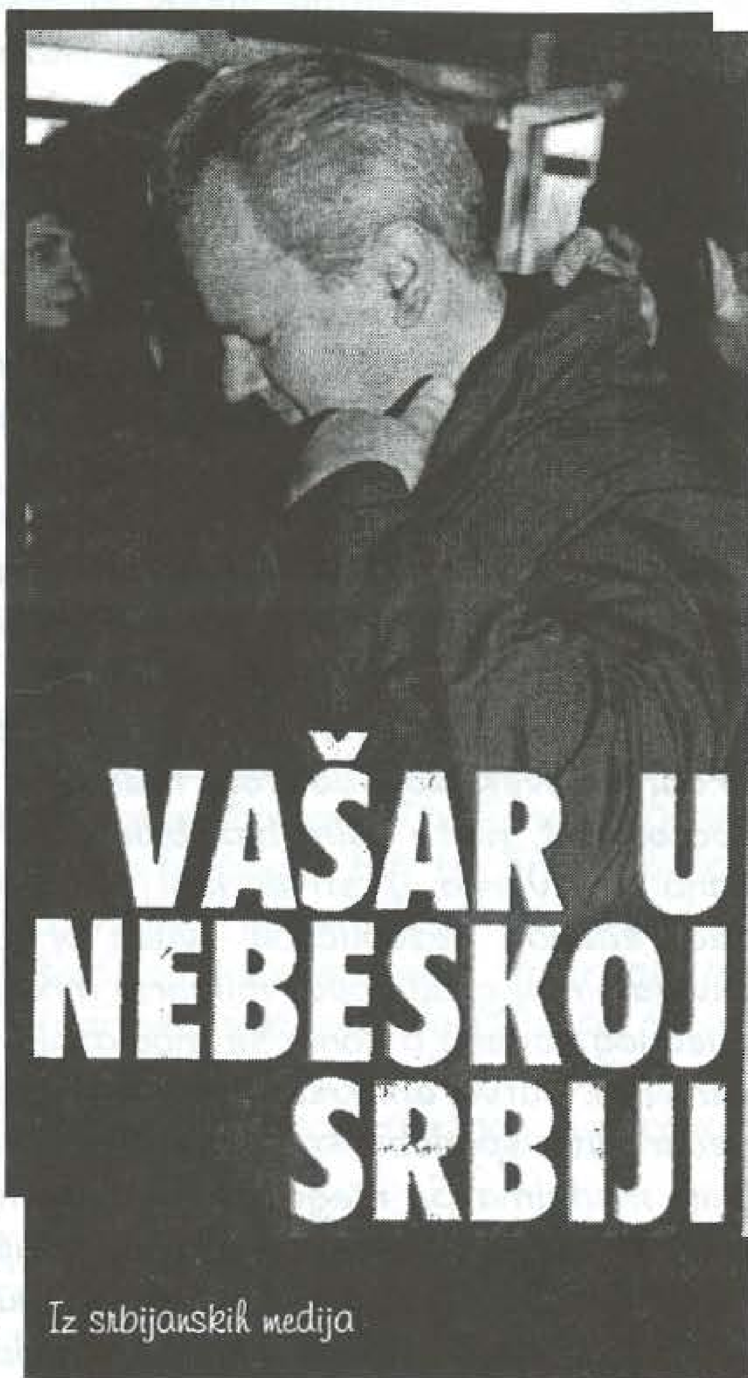
"Slobodan u oblacima, a narod tone u kal"

U prilog tome citiraću pre tri meseca nestalog ***Ivana Stambolića,*** *nekadašnjeg zaštitnika i kasnije žrtve mog kontrajunaka, izgovorene predamnom u Parizu početkom juna 2000. godine i kasnije objavljene u "Le Monde":* ***"Osnovni problem Srba jeste Slobodan Milošević.*** *On više nije vođa ni spasilac naroda, ni branilac srpskog dostojanstva.* ***U njihovim očima on više nije Mesija.*** *Srpski narod ga je obožavao kao boga i verovao da će, ako se poistoveti s njim, postati nebeski.* ***Slobodan Milošević je ostao u oblacima dok narod svakog dana tone u kal.*** *On se sve vreme podrugivao srpskom narodu koji je za njega bio jedino predmet manipulacije.* ***Slobodan Milošević i srpski narod nekada behu jedno te isto. Ali ova sprega više ne postoji: Slobodan Milošević i srpski narod su danas odvojeni. Srbi se moraju suočiti sa ovom novom stvarnošću. To će biti teško, veoma teško jer jedino sredstvo da izgrade svoju budućnost jeste da priznaju poraz. A jedino sredstvo da se prizna poraz je osuditi Slobodana Miloševića i njegovu politiku."***

Inače će ta poražena politika - koju su pre više od jedne decenije stvorile srpska intelektualna i politička elita, koju pokušavaju da očuvaju i da obnove novi ljudi na vlasti - još jednom postati politika koja u poraz vodi čitav srpski narod. (11. novembar 2000. Paris)

Čovek bez osobina - zapanjeni njegovom ništavnošću

U Beogradu sam živeo trideset godina. Nekoliko puta sam sreo čoveka koji je nosio ime Slobodan Milošević. Onda je bilo beznačajno jer je takav bio i njegov nosilac. Nekoliko puta smo se rukovali. Razgovarali smo nekoliko puta. Bili smo vršnjaci. U nevelikom gradu ljudi i njihove sudbine ukrštaju se sa neminovnošću prirodne pojave. Ne možete ne znati neke ljude i oni ne mogu ne znati vas. Vaši prijatelji su njihovi poznanici i vice versa. Možda je to jedno od objašnjenja bliskosti svake vlasti i njoj potčinjenog stanovništva u tom gradu i na prostoru koji je pod njegovim uticajem? Odlučuje se u uskom krugu poznanika, ostatku zemlje se prosleđuju odluke i posledice odluka. Na državnom i administrativnom planu to je centralizam, na duhovnom planu - beogrado-centrizam. Oba donose porazne rezultate.

Iz srbijanskih medija

Partijski izvršilac Milošević nije podnosio sumnjive umetnike poput mene. Ja nisam podnosio karijeriste poput njega. Ta odmah prepoznata i sa obe strane rado prihvaćena netrpeljivost isključila je mogućnost svake bliskosti, privatne ili političke. On se družio sa nekolicinom mojih prijatelja ali uvek u mom odsustvu. Ja sam se družio s njima kad njega nije bilo. To se nekako podrazumevalo. Sa zadovoljstvom sam izbegavao svaku mogućnost susreta i trudio se da ne govorim o tom tipu koga je malo ko

pominjao. **No ne mogu reći da sam u njemu, čak ni zahvaljujući toj snažnoj odbojnosti, osetio nosioca buduće velike opasnosti, kliconošu teške bolesti. Bio je običan do otužnosti, nezanimljiv i banalan.** Banalnu suštinu zla - o kojoj je govorila **Hana Arendt** - shvatamo tek kad se zlo pokaže. **Onda smo zapanjeni i njegovom ništavnošću** i strasnim posledicama koje je proizvelo i svesni da smo krivi zato što to nismo znali i zato što se nismo na vreme suprotstavili.

Kao i većina Jugoslovena, ja sam tada živeo u snu iz koga će me probuditi tek Miloševićev partijski udar i otimanje vlasti u jesen 1987. godine. Naizgled, nije se dogodilo ništa značajno. Jednu partijsku garnituru zamenila je druga. Nastaviće se oklevanje, ponavljanje šupljih fraza, izbegavanje pravog zaključka da treba napustiti socijalizam Ali, bio je to ipak udaljeni udar groma usred mirne noći koji je čulo samo nekoliko lakosanih, uznemirenih i nesposobnih da ponovo utonu u letargiju. Moj prijatelj Dragan Veselinov napisao je tih dana: "**Kad ova politička garnitura siđe s vlasti, Srbija će biti u ruševinama**". Od tada sam nesaničar, i u stvarnom i prenesenom značenju te reči. Pišem umesto da spavam. Zato će se na stranicama koje slede često pojavljivati sablasno svetlo ponoći.

Prvo sam osetio nevericu. **Šta će, do đavola, sa tom prevelikom vlašću uraditi čovek koji do tog trenutka nije pokazao nikakvu određenu sposobnost, ništa osim bezobzirnosti?** Neverica se već posle nekoliko dana pretvorila u strah koji je neprekidno rastao. Strah od nečeg neodređenog, bezobličnog, svuda prisutnog, banalnog i opasnog što je osvajalo moj grad poput milijardi mrava. u Miloševićevoj okolini nije bilo nijednog čoveka o kome se moglo reći bilo šta pozitivno, kome se moglo verovati. Zatvoreni krug nevelikog grada učinio je vidljivima anonimne i nedarovite spodobe koje su okruživale novog vlastodršca i galamile u svim medijima. **Sa njegovom suprugom stvari su stajale još gore**: bila je poznata kao **ambiciozna, nedarovita, uporna i dosadna**. Nedaroviti i glupi, neopterećeni sumnjom i znanjem, mogu napraviti više štete nego demoni. No bilo je veoma malo onih koji su delili taj strah. U stvari, bilo nas je nekolicina i okupljali smo se poput malene itajne sekte nevernika koju još niko nije primetio.

Ostali su Srbi krajem osamdesetih u stanju zanosa. Muzičari, taksisti, marksisti, šnajderi, profesori na fakultetima, kafedžije, dame u izvesnim godinama, kelneri, starice koje nedeljom posećuju crkve, studenti iz unutrašnjosti, lirski pesnici, hirurzi, penzionisani oficiri, članovi mesnih zajednica, istoričari, šahisti, sportisti na radu u inostranstvu, stari

emigranti koji su počeli da se vraćaju, drusle pevačice, etnolozi i rudari.. Svi, gotovo svi. ***Bili su uzrujani, radosni, napeti, veseli i spremni na svađu sa skrušenom šačicom neistomišljenika koje su još uvek smatrali bezopasnim ludacima ili dosadnim čudacima. Po njihovom mišljenju, bilo je nemoguće, gotovo protivprirodno ne voleti "našeg Slobu". Zato što je lep, hrabar, visok, mlad, dobar govornik, plemenit, divan otac porodice, skroman, pošten, umiljat, šarmantan, govori pet svetskih jezika*** *itd. Milošević je bio novi čovek, objekat za opštu upotrebu, mađioničar koji će ispuniti svačije snove, dragi sused i mesija. Bio je sve i sve je postajalo on.* ***Bio je lik iščitan iz kolektivne podsvesti, obdaren mogućnostima poluboga i junaka iz epskih narodnih pesama.***

I napisaše MEMORANDUM SANU

.. Srpska akademija nauka i umetnosti je javna ustanova i bastion tajnosti. *U njoj većinu predstavljaju* ***razočarani komunisti i tvrdi nacionalisti,*** *navikli na konspiraciju. Primaju plate od države, ne plaćaju poreze, idu na studijska putovanja, besplatno se voze gradskim saobraćajem - i smatraju sebe opasnošću po režim. Ne ostavljaju nikakav pisani trag iza sebe.* ***Oni šapuću: "Četrdeset godina vladao je jedan Hrvat. Zašto sledećih četrdeset godina ne bi vladao jedan Srbin?"*** *Nije postavljeno pitanje tipa vladavine. I branioci sistema i njegovi oponenti prećutno su podrazumevali da je diktatura jedini mogući način upravljanja u Jugoslaviji. Glasine su već nagađale ko bi mogao biti taj Srbin koji će nastaviti delo jednog Hrvata.* ***Većina znalaca je tvrdila da to može biti jedino Dobrica Ćosić.*** *Nacionalni pisac, koji takođe govori zavereničkim jezikom šifara, i prihvata i odbija. On naravno služi narodu i služiće. Ali za promenu vlasti i stvaranje nove države - u kojoj će Srbi imati svoje vodeće mesto - treba naći nekog mlađeg, jednog snažnog i zdravog izvršioca.*

Deceniju-dve radi se na stvaranju teksta koji će izraziti osnovne smernice "srpskog nacionalnog programa". *Tvrdi se da teksta još nema ali da će ga biti, zatim da ga ima ali je zabranjen, najzad da se upravo piše - i da nikada nije ni započet. Izraz tog rada je Memorandum koji se u odlomcima pojavljuje u tiražnom večernjem listu krajem 1986. Novinar koji se dokopao zakopanog blaga je zet jednog od akademika - koji kaže kako nije učestvovao u pisanju i redigovanju.* ***Akademici poriču da imaju bilo kakvu vezu s tim,*** *potom tvrde da je to nezavršeni projekat koji im je ukraden te da je, prema tome, nepostojeći. Taj dokument je konfuzna kritika jugoslovenskih prilika i politike iz ugla srpskog nacionalnog pitanja*

i srpske dominacije. U njemu se mešaju ideje graditelja države iz devetnaestog veka, istorijski fantazmi, tačni zaključci, grube istorijske greške i megalomanske želje nacionalista. Ni rečnik ni argumentacija ne odgovaraju vremenu koje dolazi, ***ali beogradska inteligencija je oduševljena. Pokrenuto je "srpsko nacionalno pitanje".*** *To je dovoljno za prećutni konsenzus onih koji su pisali Memorandum, manjini koja ga je čitala i većini koja nije. Čeka se političar koji će biti "izvršilac radova".*

Oko Memoranduma - koji i postoji i ne postoji - vodi se krajem 1986. javna politička bitka. *Komunisti su uzbuđeni činjenicom da neko hoće da "uspostavi partnerski odnos" sa njima i da "stvori novi centar moći".* ***Ivan Stambolić tačno kaže: "Memorandum" je in memoriam Jugoslaviji".*** *Ali ne kaže da je odbrana od te zastarele retorike - i od njene destruktivne energije - jedino demokratizacija koja mora biti započeta u Beogradu i vođena pre svega u Srbiji. I da od brzine tog procesa zavisi opstanak države. I kritike ostalih komunista su dobro sročene - i apstraktne. Milošević se jedini među njima nije izjasnio. Rekao je nekoliko fraza i zaćutao.* ***Beogradom se šire glasine da postoje ozbiljne razlike u srpskoj partiji oko shvatanja "nacionalnog pitanja".***

No šire se i druge glasine. Srbi se sele sa Kosova zbog pritiska Albanaca. *Moraju da prodaju kuće i imanja po ceni koja im se odredi.* ***Srpske žene su silovane, groblja skrnavljena, manastiri paljeni.*** *Uskoro se takve vesti pojavljuju i u medijima. Srbi su ugroženi u "kolevci srpske kulture i tradicije". Ko će se u takvom trenutku baviti budućom demokratijom? Srbi na Kosovu se organizuju, predvode ih bivši oficiri i policajci i - nekolicina nepoznatih koji su se pojavili niotkuda. Nezadovoljnici dolaze u Beograd, ali ih posle mutnih obećanja šalju natrag. Nikoga se ne tiču njihove stvarne ili izmišljene žalbe. Povremeno im upute nekog izaslanika da im objasni šta se dešava i da ih smiri.*

...

"... Prvo što želim da vam kažem, drugovi, jeste da vi treba da ostanete ovde. Ovo je vaša zemlja, *ovde su vaše kuće, vaše njive i bašte, vaše uspomene. Nećete, valjda, napustiti svoju zemlju, jer se u njoj teško živi, jer su vas pritisli nepravda i poniženje. Nikad nije bilo svojstveno duhu srpskog i crnogorskog naroda da ustukne pred preprekama, da se demobiliše kad treba da se bori, da se demoralizuje kad mu je teško.* ***Treba da ostanete ovde i zbog predaka i zbog potomaka. Pretke biste obrukali, a potomke razočarali... Jugoslavija ne postoji bez Kosova! Jugoslavija se dezintegriše bez Kosova! Jugoslavija i Srbija neće dati Kosovo!"***

- *Posle nekoliko teških godina političke i ljudske izolacije,* **Dragiša Pavlović** *umire 1996. godine, tiho, usred razgovora s mlađim sinom. Odbio je da se podvrgne neophodnoj operaciji srca. Imao je pedeset tri godine. Za života je objavio knjigu pod naslovom "Olako obećana brzina" (Globus, Zagreb, 1989.) u kojoj je precizno analizirao pojavu Slobodana Miloševića i predvideo njegove buduće poteze. Tu knjigu je pročitalo svega nekoliko ljudi.*

Vidosav Stevanović

"NIKO NE ZNA ŠTA JE U SLOBODANOVOJ GLAVI"

Bračni par Milošević-Marković ima pragmatično shvatanje morala. Ne odbijaju veze sa sumnjivima, karijeristima, nekompetentnima, čak ni sa kriminalcima. Dobro je ono što služi njihovoj vlasti i moći, loše je ono što im škodi. Oni ne osuđuju nepotizam kao što su radili njihovi prethodnici, ne bore se protiv njega. ***Nepotizam se kod njih podrazumeva.*** *Pravilo uskoro postaje nepisani zakon. Ima samo jedan put prema gore - predsoblje ove porodice koju do skora niko nije poznavao. Razgovori sa Mirjanom u četiri oka. Ili udvaranje Mariji. Ili druženje s Markom po diskotekama i autotrkama. Slobodan će prihvatiti svakog koga oni izaberu - i koji ima ili može imati kompromitujući dosije u policiji.*

Dragiša Pavlović *je moj drug iz osnovne škole. Druželjubiv je i uvek raspoložen za šalu. Ali pošto se "sam našao pred streljačkim strojem koji sačinjavaju nekoliko stotina ljudi", kako kaže u govoru prilikom smenjivanja, postaje ćutljiv, ne druži se više ni s kim, retko izlazi iz kuće. Budi se oko ponoći i do jutra sedi, puši, pije kafu. Znao sam da ga ne boli odlazak sa vlasti: namerno je, da bi skrenuo pažnju drugima, izazvao sukob sa Miloševićem i unapred se žrtvovao.* ***Odlazim kod njega i pitam šta se događa.***

Moj drug me dugo gleda umornim očima i onda kaže: "Niko ne zna šta je u Slobodanovoj glavi. Ja znam i zato ne mogu da spavam. U njegovoj glavi je smrt - svih nas i njegova sopstvena. On neće poći sam na taj poslednji put. Pokušaće da povede što više ljudi sa sobom. Čitav srpski narod ako ga bude sledio. Tito je bio faraon za života. Slobodan će biti faron i u smrti. Mračni nagon u njemu tera ga da radi tako. " *Pomislio sam ipak da je podlegao paranoji proganjanog i da možda preteruje. "Da li ti je lično pretio?" "Ne otvoreno. Ali sam mu morao nešto reći u četiri oka. Ako se mojoj deci ili mojoj ženi dogodi neka nesreća, znam gde ću ga naći i šta ću uraditi s njim. On ne misli na druge. On napada. Povlači se jedino kad je lično ugrožen. Pretpostavljam da će me ostaviti na miru."* ***Dok se***

pozdravljamo na vratima, primećujem da Pavlović ima revolver za pojasom. Nikada ga ranije nije nosio.

.. Neposredno zatim ćerka Ivana Stambolića poginula je u saobraćajnoj nesreći na crnogorskom primorju. Okolnosti nisu razjašnjenje. Automobil je zbog nečeg naglo skrenuo s puta. Mediji su doneli kratku vest o tome. Na sahrani nesrećne devojke dogodio se incident: Stambolićeva supruga s gnušanjem je odbila izjavu saučešća Slobodana Miloševića i njegovu pruženu ruku. Rekla je: "Kako te nije sramota?" Niko od prisutnih nije reagovao. Na njegovom ukočenom licu nije se pomerila nijedna crta. Već je nosio masku koju više neće skidati pred drugima. Mediji o tome nisu ništa objavili.

Drugarica Marković nije se pojavila na sahrani devojke koju je dobro poznavala. Bila je zauzeta preseljenjem iz funkcionerskog stana pored pijace Kalenić u vilu na Dedinju.

Kriminalci prilaze Miloševiću

Družit će se i u Haag-u

.. Dva meseca posle Osme sednice mom stolu priđoše dvojica kriminalaca. Bili su elegantni, imali su "roleks" satove na rukama i kratko ošišanu kosu. Zamolili su me da popijem viski-dva s njima. Sedeli

smo i ćaskali. **Onda me jedan među njima, već tada Arkanov zamenik, upita: "Šta ti misliš o Slobodanu Miloševiću?"** Bio sam iznenađen, kriminalci se kod nas zaista nisu mešali u politiku. Rekao sam šta mislim. **"Oni koji ga poznaju bolje od mene tvrde da je nesposoban. Ne treba mu verovati i ne treba ga slediti." Arkanov zamenik reče: "Ne slažemo se s tobom. On će napraviti veliku gužvu u celoj zemlji. Mi ćemo biti uz njega.** Zato što će s njim biti dosta posla. I zato - ovo dobro zapamti - što je naš čovek." **Bio sam zapanjen. Mitomanija malih kriminalaca otišla je predaleko, izmislili su nešto što zaista nije moguće.** Milošević je svakako preambiciozan i bezobziran čovek, ali kriminalac nije. "Kakve veze može imati sutrašnji predsednik Srbije sa vama?" Onaj što je sve vreme ćutao dodade: **"Ako hoće da završi posao koji priprema, neophodni su mu žestoki momci poput nas. Zapamti to dobro. Jednog dana možeš to i zapisati."** Sledeći viski u mojim ustima beše gorak poput pepela. Priča malih kriminalaca opasno je ličila na istinu. No mogao sam je propovedati na svim trgovima i vikati sa svih krovova - niko me ne bi čuo.

Vidosav Stevanović

ISTORIČARI JOŠ JEDNOM PREPRAVLJAJU ISTORIJU

Srpska pravoslavna crkva je između dva velika rata započela izgradnju "najvećeg pravoslavnog hrama na svetu". To je ***Hram Svetog Save na Vračaru****, mestu gdje su* ***Turci u XVI veku spalili mošti prvog srpskog sveca****. Građevina nije završena: bila je prevelika i preskupa. Pod komunistima radovi su konzervirani.* ***Pošto je Milošević "Srbima vratio dostojanstvo", odlučeno je da se radovi nastave****. Niko ne sluša glasove stručnjaka koji tvrde da je projekat loš i da se crkva gradi od lošeg materijala, prednapregnutog betona koji ima ograničeni rok trajanja. Sveštenstvo takođe počinje da skuplja priloge za svoju zadužbinu - u zemlji i u inostranstvu.* ***Tom prilikom izmišlja se i jedan nov termin. "Srpska dijaspora" se pretvara u "Srbe u rasejanju"****. Pošto su većina nacija u Jugoslaviji, Srbi ni u inostranstvu ne mogu biti manjina. Ni u Nemačkoj ni u Americi. Vreme je da se, sa zakašnjenjem od stotinu godina, ostvari stari slogan jezičkog reformatora Vuka Stefanovića Karadžića:* ***"Srbi svi i svuda"****.*

Akcija se odvija na isti način kao i Zajam za Srbiju. Intelektualci naklonjeni veri putuju svuda gde ima "Srba u rasejanju". ***Pesnici pevaju, muzičari sviraju, istoričari još jednom prepravljaju istoriju****. Posle svake takve "besede" prisutni intelektualac prodaje ono što je doneo, stotinak svojih knjiga - i skuplja priloge za hram u Beogradu, bez potvrda i kontrole. Niko ne zna koliko je novca skupljeno, koliko predato. Izgradnja velike crkve se nastavlja pošto je novi Patrijarh Pavle posvetio ukleto gradilište.*

Godine 1389. srpski knez Lazar Hrebeljanović i njegovi saveznici izgubili su bitku protiv turaka na polju Kosovu". Nestala je i poslednja prepreka otomanskom nadirnaju na Balkan. Turska okupacija koja se šezdesetak godina kasnije konačno spustila na taj prostor - trajala je bezmalo pet vekova. Sećanje na staru srpsku državu živelo je jedino u narodnim pesama i u crkvenom predanju. ***Knez Lazar je postao mitski lik, Čestiti Knez koji se, birajući između carstva zemaljskog i carstva***

nebeskog, odlučio za ovo poslednje. Prilikom stvaranja države u devetnaestom veku to je iskorišćeno da se Srbima pripiše "nebesko opredeljenje". Zato što oni uvek u beznadežnim situacijama biraju carstvo nebesko. **Miloševićeva propaganda će ih kasnije bestidno počastiti epitetom "nebeski narod".**

Lazar se odriče zemaljskog carstva, ulje, Uroš Predić, 1917.

Spomenik kosovskim junacima, rad Đorđa Jovanovića, otkriven 1904. u Kruševcu

Tek početkom našeg veka vojska moderne srpske države ponovo je osvojila Kosovo. Vekovima raseljavani, Srbi su bili postali manjina. Većinu su sačinjavali Albanci, dobrim delom pomuslimanjeni, koji su sebe smatrali starosedeocima Balkana, Ilirima. Nijedna država i nijedna vlast nisu uspeli da reše problem zajedničkog života ili odvajanja ova dva raznorodna naroda. I to ne samo zbog tih naroda. Moderni nacionalizmi - koje su podržavale obe nacionalne inteligencije, istovremeno živeći za njega i od njega - učinili su ga praktično nerešivim. **Nasuprot projektu "Velike Srbije" stoji projekat Velike Albanije. Oni se suprotstavljaju i pothranjuju.** Srbi su rasejani u nekoliko država. Albanci takođe. To je

istorijska nepravda. Jedino rešenje je stvoriti dve velike države. **Nevolja je u tome što obe imaginarne države smatraju Kosovo svojom postojbinom.**

Projekat Velike Srbije računa na današnju Srbiju, Makedoniju, Crnu Goru, dobar deo Bosne, čitavu Slavoniju i veći deo Dalmacije. I na Kosovo koje naziva Kosovo i Metohija ili "Stara Srbija". Projekat Velike Albanije računa na Severnu Grčku, veći dio Makedonije, deo Crne Gore, te na Kosovo i deo centralne Srbije do Kraljeva.

Počinje mitingašenje

Milošević se odlučio da iskoristi **probuđenu nacionalnu energiju** koju je video svojim očima u onoj **kosovopoljskoj noći. Organizovane kolone kosovskih Srba**, predvođene smenjenim policajcima, penzionisanim vojnicima i nekim nepoznatim tipovima, **pojavljuju se u gradovima širom Srbije na "mitinzima istine o Kosovu"**. Tamo je sve spremno, za to se brine Socijalistički savez, paralelna organizacija koja obavlja poslove za partiju. **Dočekuju ih dobro organizovane mase radnika koji su dobili slobodan dan, seljaka koji su napustili polja**, službenika iz nadleštava, đaka i studenata. Oni ponavljaju iste fraze, nose iste slogane i fotografije: **Milošević je uvek u sredini, okružen svojim sledbenicima Jovićem, Čkrebićem, Kertesom.** Peva se, viče i preti. Mediji ponavljaju da je sve bilo "mirno i dostojanstveno".

Gazimestan, 1989.

Slogane i parole koji se nose po mitinzima mediji uvek nazivaju **"spontanima"**. Jedan moj prijatelj kaže: "Posle ovih spontanih manifestacija i parola, ne verujem više ni u spontani

porođaj. " *Ako odbacimo folklor, ostaje svega nekoliko varijacija koje se mogu sažeti u jednu:* ***"Nećemo dopustiti da nam Zapad uvodi svoju demokratiju.*** " *No, na mitingu svih mitinga - na Ušću u Beogradu gde se okupilo oko milion ljudi novembra 1988. da slavi Miloševića - pojavljuje se sredovečan, dobro obučen i zgodan čovek koji nosi parolu* ***"Živeo ja!"*** *Verujem da sam među nekolicinom koja ga je primetila u oduševljenoj masi. Više ga nisam video.*

No mitingaši imaju i druge zadatke osim slavljenja novog vođe. *Pod njihovim pritiskom nesposobna* ***vojvođanska i crnogorska rukovodstva bivaju smenjena,*** *a na njihova mesta dolaze novi ljudi". To u računici vlasti znači osvajanje polovine glasova u Predsedništvu Jugoslavije.*

Ako je verovati novinskim izveštajima iz tog perioda, u nekim gradovima je bilo više učesnika mitinga nego stanovnika. Na primer, Niš - 300. 000, Kraljevo - 100. 000, Kragujevac - 200. 000.

Šešelj *kasnije piše: "Nakon Miloševićevog obračuna sa Ivanom Stambolićem služba državne bezbednosti Srbije je bukvalno dirigovala svim procesima vezanim za takozvano događanje naroda, tako da su navodni lideri bili samo puki operativci koji su svoje mišljenje dobijali iz Beograda. Otuda prava poplava komunističkih fraza i titoističkih zakletvi u ondašnjim njihovim verbalnim nastupima.* ***I sve demonstracije po Vojvodini inspirisala je, poestrekivala i koordinisala srbijanska tajna policija.*** *Lično sam svedok svega toga jer sam se u samom startu uključio u organizovanje prvih demonstracija u Novom Sadu." ("Velika Srbija", 1995, broj 21).*

U odnosu na Hrvate i ostale, srpski nacionalizam je bahat i zahtevan, ali ograničen u izboru ciljeva i sredstava. "Neka prave svoje državice kad nama vrate ono što nam pripada". Ali, "izlazak iz Jugoslavije mora da se plati", dodao je Dobrica Ćosić. *Ipak, neka elementarna prava priznata su i tim drugima koji smetaju Srbiji - "ako prihvate srpske zahteve".* ***Međutim, u odnosu na Albance srpski nacionalizam se iskazuje kao rasizam koji albancima odriče pravo na postojanje. Ništa se ne može uraditi sa "Šiptarima",*** *oni su necivilizovani, siromašni, imaju mnogo dece, neprijateljski nastrojeni prema Srbima, kukavice. Većinom su begunci iz Albanije i treba ih tamo vratiti. Na stranu to što ne plaćaju stanarinu ni telefone, što izbegavaju poreze - i što nisu prihvatili popis stanovništva.* ***Propaganda podstiče predrasude i fantazme, olakšava učvršćivanje nove vlasti i njenog vođe, ali i njoj i njemu otežava posao što se tiče***

Kosova. Takav stav unapred onemogućava bilo kakvo rešenje, pregovori su isključeni, stvar treba rešavati silom.

Kosovo gubi autonomiju

Milošević do tada ne iskazuje ličnu mržnju prema Albancima - kao ni prema drugim narodima. **On je čovek bez osećanja i bez ubeđenja.** Ali koristi taj psihološki talog da bi povećao svoju vlast. Već prvi potezi vode ga na put bez povratka. Olako obećana brzina njegovog načina mišljenja i postupanja ostvaruje se **uvođenjem srpske vojnopolicijske uprave na Kosovu** - sa jugoslovenskim pečatom. Centralni komiteti ostalih republika prihvataju tezu da je to "unutrašnje pitanje Srbije". Birokrati koji sede u njima nadaju se da će to zadovoljiti Miloševića. **Ukidaju se autonomna prava albanske nacionalne manjine koja je na Kosovu izrazita većina. Niko se, osim nekoliko liberala, ne pita kako se može stići do sopstvene demokratije ukidanjem tuđih prava.** Većina je slavila događaj za istoriju čije posledice po samu Srbiju nije shvatila. Albanci projugoslovenski nastrojeni uklonjeni su iz javnosti. Čitav politički prostor prepušten je nacionalistima koji ubrzo imaju novog vođu: **Ibrahima Rugovu**, pesnika i esejistu sa večitim šalom oko vrata. **On je mirotvorac, ali zastupa albanski nacionalizam** i ne priznaje državu Srbiju. Zbog toga će morati napraviti državu u državi. Na ilegalnim izborima - koje beogradski režim nije dozvolio, ali ih nije ni sprečio - Rugova postaje predsednik.

Pored svojstava koja mu se pripisuju - mudrosti, hrabrosti, proročkog dara i mesijanizma - **Milošević** ima i jedno stvarno: **svuda stvara sebi slične koji hoće suprotno. On ne funkcioniše bez blizanaca-antipoda**, kao što ni oni nisu mogući bez njega. I on je isto tako proizvod potajnih želja starih komunista, vojnika, policajaca, birokrata, penzionera, nacionalista i nacionalne crkve... I jedan jedini, bez alternative. I zato on može samouvereno izjaviti u ime svih: **"Srbija će biti cela ili je neće biti."**

Možda je to odjek izjave ministra vojske i načelnika Generalštaba generala **Veljka Kadijevića** koji kaže partijskim rukovodiocima **"Jugoslavija će biti federalna država ili je neće biti." Ili je obrnuto.** Ali u obema izjavama krije se pretnja: "Ako ne bude takva kakvu je želim, uništiću je."

Dvidosav Stevanović

"SLOBO SLOBODO"

Godina 1988. i 1889. Srbija "iz tri dela koja je postala cela" ličila je na izlog u kome se preporučuje i prodaje jedna fotografija. Predstavljala je namgrođenog muškarca, glatkog lica i sa prosedom kosom, musolinijevski isturene brade. Nosio je plavo činovničko odelo i istu takvu mašnu. Oči mu behu ukočene i uperene u daljinu, čelo bez ijedne bore. **Fotografija se nalazila bukvalno svuda**: na automobilima, kamionima, autobusima, vozovima, zidovima kuća, u kafanama, bakalnicama i nadleštvima, po školama i fakultetima. **Starice su je držale pored kandila i ikona svojih svetaca.** Žene su je nosile u tašnama, pored pudrijera i ljubavnih pisama. **Na crkvenim saborima prodavala se pored ikone Svetog Save.** Nije poznat slučaj skrnavljenja ili obesvećenja te fotografije sa magičnim svojstvima. Ni slučaj izlečenja teških bolesti. Bio je to naš Sloba, novi predsednik Republike Srbije. Ali ne onaj stari; postao je i nešto više od toga. Jedan pisac, kasnije akademik, napisao je: "**Taj potresni krik narodne duše: Slobo-Slobodo**". Većina je u zanosu ponavljala ta dva imena koja su postala jedno, pretvorivši se u čarobnu formulu. **Stvarni čovek je nestao preko noći: zamenila ga je mitska kreatura. Car Lazar, Sveti Sava, zaboravljeni staroslovenski bog Svantovid, Nikola Pašić, Aleksandar Ranković - svi u jednoj ličnosti, u ličnosti Slobodana Miloševića**

Pevalo se, najviše u Crnoj Gori: "Slobodane, nek si komunista, voleću te ko Isusa Hrista." A oni koji su izgovarali to ime ili pevali tu pesmu, **dizali su oči prema nebu. Prema carstvu nebeskom koje se najzad otvorilo pred srpskim narodom, "najstarijim na svetu".**

"Cilj tolike upotrebe i zloupotrebe reči **narod** nije stvaranje naroda ili poštovanje prema narodu. Da ne pominjem pojmove kao što su istorija ili tradicija koji su derivati prethodnog u propagandnom rečniku. **Cilj je stvaranje mase, bezoblične, bezvoljne i spremne da sluša.** Kad se masa stvori, onda je sve moguće: rušenje vlasti, uspostavljanje nove vlasti, promena društva, revolucija, ulična pobuna, konzerviranje postojećeg, ubijanje suseda, silovanje, pljačka, nasilje nad decom, opšte pijanstvo, zabava miliona...

U Beogradu se i danas može naći knjiga "Srbi, narod najstariji" koja je doživela brojna izdanja. u njoj se, između ostalog, tvrdi da su Srbi ne samo najstariji narod na svetu već i preci tri rase: bele, žute i crne.

Imajući spremnu masu, Milošević će od tada samo pokazivati cilj, to jest žrtvu. Ciljevi i žrtve će se stalno menjati, ali će mržnja mase prema drugima rasti sve više. Jer, cilj nikada ne može biti ostvaren. **Suština nacionalnog pitanja je njegov večni karakter.** Nacionalno pitanje nikada ne može biti rešeno. Zato se može i mora neprekidno iznova postavljati-sa istom argumentacijom i različitim protivnicima.

Na Gazimestanu je najavljena, 6 stoljeća očekivana osveta

Milošević je zaista jednom sišao s neba. Proslavljala se šeststota godišnjica Kosovske bitke, fatalnog poraza. Mediji su tvrdili da je bitka u stvari bila dobijena i da su Srbi, žrtvovavši sebe, spasili Evropu od Turaka. Čime će sada stara i pokvarena Evropa uzvratiti? Na Vidovdan 1989. godine, na dan čuvene bitke i večnog rata, u čijem se imenu čuje poslednji odjek imena staroslovenskog vrhovnog boga Svantovida - na Kosovu polju okupilo se, prema tvrđenju zvanične propagande, oko dva miliona ljudi, petina čitavog naroda. A oko podne se na jasnom sunčanom nebu pojavila crna tačka koja se povećavala. Ptica, priviđenje ili božje poslanstvo? Pretvorila se u helikopter koji se polako spuštao prema sredini uzrujane mase. Iz oblaka prašine izronio je Sloba-Sloboda, stupio na govornicu visoku 18 metara i održao govor u kome je pomenuo nekadašnje i buduće bitke. **Pevalo se: "Care Lazo, nisi imao sreće, da se Slobo pored tebe šeće". Knez Lazar je u masovnoj svesti postao car i** dobio nadimak **Laza, bezmalo mali laza.** Novi veliki čovek ima sposobnost da smanjuje nekadašnje istorijske ličnosti ili da ih sasvim zameni. Čudu vođinog silaska među žive nisu prisutvovali ambasadori akreditovani u Beogradu. Ni američki. Kažnjen je umesto svih drugih time što ga novi predsednik nije primio sledećih devet meseci.

Taj američki čovek - tako su šaputali njegovi sledbenici i propagandisti - javno je prkosio Americi i novom svetskom poretku. Jedini na svetu.

Njegovi mediji smatraju ga ne samo spasiocem srpskog naroda već i čitavog čovečanstva.

*"**Svečanost na Gazimestanu je kulminacija srpskog nacionalnog bunta. Kosovo je polutar srpske planete... Na šeststotu godišnjicu Kosovskog boja moramo naglasiti;** Kosovo je Srbija, i ta činjenica ne zavisi ni od albanskog nataliteta, ni od srpskog mortaliteta. Tamo je toliko srpske krvi i srpskih svetinja, da će **ono biti srpsko i kad tamo ne ostane nijedan Srbin... I pravo je čudo da ime Kosovo nije sve srpske zemlje.**"*
Matija Bećković, akademik i pesnik.

—

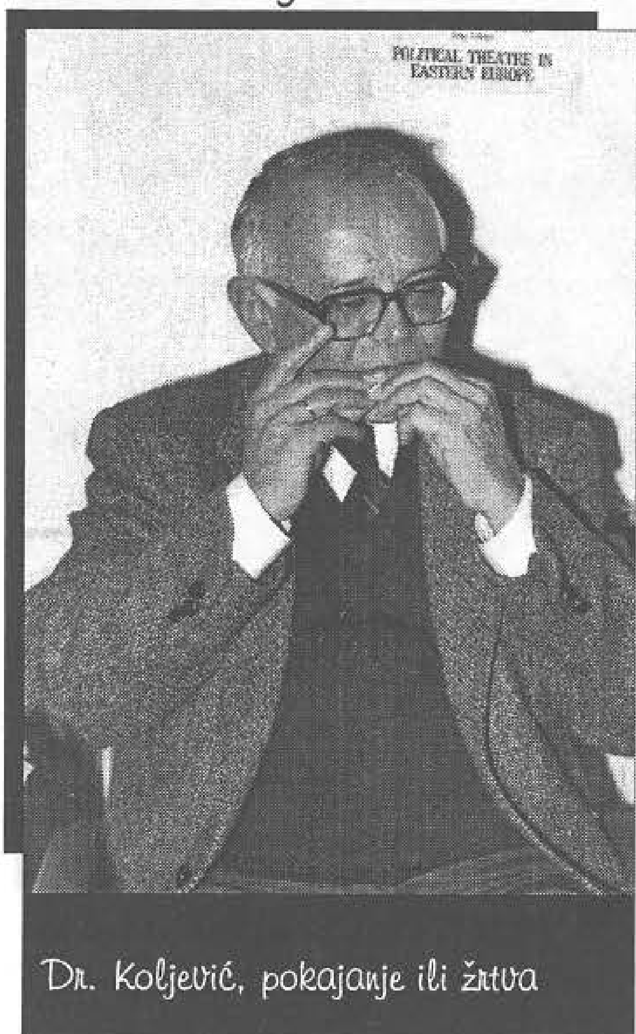

Ratko Mladić i Radovan Karadžić

*14. oktobra 1991. godine R. Karadžić u Skupštini Bosne i Hercegovine poslanicima izjavljuje: "**Ako rat počne, Muslimani će otići u nestanak.**" Hrvate nije pomenuo. Njih nije osudio na smrt: iz Beograda mu je preporučeno da ih štedi. **Zatim se on i SDS družina povlače iz svih***

državnih organa. Slede plan koji je odavno napravljen u Beogradu i za koji se tvrdi da ne postoji. Odlaze na Pale, izletište sa koga s Sarajevo vidi kao iz lože u pozorištu. Pale - budući glavni grad nije ni selo ni gradić već skup ružnih vila među kojima se nalazi i ona zbog koje je Karadžić, zajedno sa Krajišnikom, bio u zatvoru. **Tamo se već okupljaju pukovnici koji će postati generali. Među njima je i Ratko Mladić koji se proslavio u Krajini proterivanjem Hrvata i razmetljivom surovošću.** Karadžić i njegova Skupština - u kojoj nema nijednog poslanika iz druge stranke - proglašavaju **"Srpsku Republiku BiH"**koja će kasnije postati **Republika Srpska. Ona će biti nacionalno čista i pravoslavna**, jedinstvena. Predstava može da počne. Srpski intelektualci su je smislili, političari režirali - i udobno sede u ložama, spremni da uživaju. Uzalud desetine hiljada ljudi demonstrira ulicama Sarajeva, uzalud prave "prsten mira", držeći se za ruke. Oni se obraćaju samo svojim istomišljenicima.

Ali onih drugih ima više, odlučniji su, bolje opremljeni i znaju šta hoće. Treba realizovati prvi Njutnov zakon novog vremna na brdovitom Balkanu: zajednički život je nemoguć. Biće moguć tek kad drugih ne bude. Dok ima drugih, nema života.

Dr. Koljević, pokajanje ili žrtva

Potpredsednik Karadžićeve vlade je dr Nikola Koljević, šeksprilog. Ministar spoljnih poslova je profesor filozofije dr Aleksa Buha. Direktor novoosnovane novinske agencije je pesnik Todor Dutina. Ministar informisanja je romansijer Miroslav Toholj. Šef etničkog čišćenja u rodnoj Foči je dr. Vojislav Maksimović, profesor književnosti. Potpredsednica Skupštine je dr Biljana Plavšić, biolog. Spisak akademskih titula je podugačak među ovim novim vođama, no to ih ne čini milosrdnijim u odnosu prema drugima niti kompetentnijim u upravljanju.

Jugoslovenska vojska ostaje u Bosni

Konfuzna JNA - ne zna se ko joj komanduje ali se vidi da srbima služi - pokušava da preseče Sarajevo, ne uspeva u tome i borbe počinju. Pošto

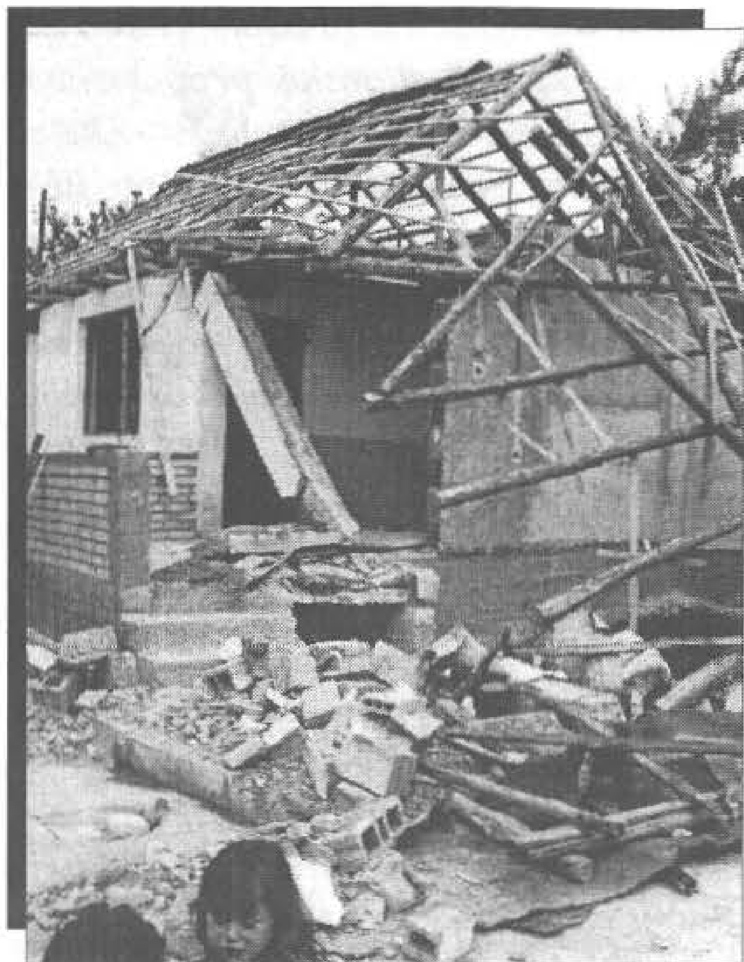
grad nije odmah osvojen, treba ga opkoliti. Pošto se ne predaje, treba ga bombardovati. Ništa zato što, prema tvrđenju paljanske propagande, Muslimani drže kao taoce desetine hiljada Srba. Naoružanje JNA - u kojoj više nema Slovenaca, Hrvata, Makedonaca i Albanaca - moćno je i efikasno, skupo plaćeno u inostranstvu i snabdeveno iz rezervi nove države Jugoslavije koja - Milošević to uporno i dosledno naglašava - nije u ratu... Zato što rat nije objavljen... "Nema nijednog srpskog vojnika na teritoriji Bosne", izjavio je Milošević. "Nema nijedne paravojne formacije na teritoriji Srbije."

Kao i mnogi u detinjstvu uplašeni ljudi, Milošević nije vojnik. Boji se krvi, izbegava opasnosti, strepi od fizičkog sukoba. Ali uživa da se bavi vojskom u časovima kad se ne bavi policijom, raspoređivanjem i kroćenjem svojih potčinjenih - i ispunjavanjem želja porodice. Igra se vojnika sa zakašnjenjem od četrdeset godina. Jugoslovenska narodna armija je prestala da postoji, napustili su je gotovo svi koji nisu Srbi. Sada se zove **Vojska Jugoslavije**. Zato što su u noj samo Srbi. Tu transmutaciju izveo je čovek koji više ne izlazi na ulice grada u kome živi. Ali, **pošto Srbija nije u ratu, jedan deo jugoslovenske vojske ostaje u Bosni, zajedno sa svom opremom, naoružanjem i oficirima - i proglašava se vojskom Republike Srpske.**

Najduža opsada grada u istoriji sveta

Šešelj potom piše: "Milošević me je zamolio da mi - radikali još **intenzivnije organizujemo slanje dobrovoljaca preko Drine**, sa svoje strane obećavajući adekvatnu pomoć u oružju, u uniformama i prevoznim sredstvima. Po tom pitanju saradnja je besprekodno funkcionisala sve do septembra 1993. **Sva vojna i policijska skladišta su nam stajala na raspolaganju, a naši dobrovoljci su se redovno uključivali u jedinice JNA, srpskih vojski ili policijske odrede MUP-a Srbije.** Vrlo brzo smo regulisai njihov profesionalni status, odsustvo, radni staž, lečenje, pomoć porodicama. A kada bi neki dobrovoljac poginuo redovno su mu ukazivane zvanične vojne počasti. Dolazio bio vojni orkestar nadležnog garnizona i vod koji bi vršio počasnu paljbu." ("Velika Srbija", 1995, broj 21)

Penzionisani ministar vojske i načelnik Generalštaba general **Veljko Kadijević je napisao u knjizi "Moje viđenje raspada" (Politika, 1994): "JNA je predstavljala osnovu iz koje su formirane tri vojske - Vojska SRJ, Vojska Republike Srpske i vojska Republike Srpske Krajine."** Zajednička **imovina šest republika podeljena je tako jednom narodu koji je prihvativši to otrovno voće**, izgubio legitimnost svojih zahteva. Bez vojske se čak ni Milošević ne bi odlučio za rat. Izabrao bi sledeće najgore rešenje.

Rušilaštvo na TV ekranima

Život u srušenom Sarajevu

Granate te nove-stare vojske sručuju se na grad Sarajevo koji je bez artiljerijske odbrane. Stanovništvo se preseljava u podrume. Nova administracija grada ***suočava se sa nedostatkom vode, struje i gasa*** *- i sa nedostatkom sopstvenih sposobnosti za organizaciju. Cene na pijacama skaču, vladajući novac postaje nemačka marka. Stižu novinari odasvud, predvođeni predstavnicom CNN-a.* ***Počinje najduža opsada u istoriji savremenog sveta. Najbolje dokumentovana, najpodrobnije opisana, medijski savršeno obrađena, neprekidna kao televizijska serija u nastavcima.*** *Jer, opsađeni nisu sami: sa njima su svi mediji.* ***Svi Voajeri Sveta protiv Svih Srba Sveta.*** *Uskoro se događa masakr u ulici Vase Mlskina gde ljudi čekaju u redu za hleb. Svetske televizije - koje su se munjevito našle na mestu zločina - prenose scene užasa koje njihovi gledaoci još nikada nisu videlo uživo. Prilikom rata u Golfskom zalivu godinu dana ranije iste televizije prenosile su snimke napadača, ne napadnutih. To je ličilo na video igru u kojoj zdravi američki momci uvek pobeđuju prljave i neuhranjene neprijatelje.* ***Kontramodernist Milošević je, slično postmodernisti Bodrijaru, mogao da napiše: "Rata nije bilo. Krv***

nije tekla, ranjenici nisu umirali, dečje glave se nisu rasprskavale pod mecima ratnika... " Sada je stvar autentičnija: kamere beleže strahote u samoj utrobi pakla. Sa lica mesta. Zahvaljujući hrabrim novinarima i, najviće, nezaustavljiviom CNN-u.

Između svetlosti i mraka

Ton, boju i pečat celom kolopletu užasa i kontradikcija daje Milošević: on je sve vreme javno za mir. Njegova kontrametoda se kreće, kao i čitavo njegovo biće, između svetlosti i mraka. Jedna strana lica joj je osvetljena, druga u tami: potom strane menjaju mesta. Pozorišta i stadioni ga ne viđaju, izložbe i koncerti takođe. Skriven od radoznalih očiju, Milošević neprekidno telefonira podređenima i paukovskim mrežama vlasti obavija čitavu državu. Nikoga ne pita za mišljenje, ne savetuje se sa svojim službenim savetnicima. "On Zna sve što ne zna. A ne zna ništa. " rečeno je nekada za njega. Utoliko lakše donosi odluke. Utoliko sigurnije izdaje naređenja koja se moraju poslušati. Neposlušni bivaju smenjeni od strane nekog drugog koji je upravo dobio telfonski poziv. Papiri se naknadno sređuju prema Miloševićevim željama.

... Još 1991., dok se ratovalo u Hrvatskoj i niko nije hteo da zna da je Bosna na redu, uhvaćen je telefonski razgovor između Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića. Milošević: "Sve ćeš imati, ne brini. Najjači smo... Dok je Armije niko nam ništa ne može. " Karadžić: "Dobro je to. A šta je s onim bombardovanjem kod... " Milošević ga prekida: "Danas nije zgodno za avijaciju. Zaseda Evropska zajednica."

"Dok je JNA ne može nam niko ništa"

"Za srpske zločine nadležan je Bog..."

.. Dve činjenice objašnjavaju pojavu generala Mladića. Da je bio komunistički oficir koji je sporo napredovao. I da je postao komandant u novom totalitarizmu koji je imao i nekakvu svoju ideologiju. Njegov potčinjeni ispričao je to ovako u novinama. "**Bio sam dobar komunista kao i ostali moji drugovi. Kad je stigla naredba, postao sam dobar Srbin.** " Nije rekao ko je izdao naredbu "da se postane dobar Srbin". Šta bi uradio da je naredba bila suprotna? Obuka je bila duga, pranje mozga potpuno. Poslušnost pre svega. U mlade oficire ugrađivana je volja da se izvrši naređeno - i pojačavana privilegijama. Vojska nije delila nevolje društva niti se mešala s njim. **Kad se pojavio Milošević novi komandant, mada bez uniforme, svet se ponovo vratio u zglob iz koga je bio ispao Titovom smrću.** Stara ideologija je učila da su svi komunisti osim onih koji to nisu i koji su neprijatelji. Oni nisu ljudi. Nova je promenila samo jednu reč: **svi smo Srbi, osim onih koji to nisu i koji su naši neprijatelji.** Oni nisu ljudi. Kod Mladića treba dodati još nešto: višak ambicije, patološku surovost, izuzetnu priliku da vodi rat izvan svih pravila i da odlučuje preko svojih kompetencija. Ovlašćenja vrhovnog komandanta pomešala su se sa osobinama drumskog razbojnika.

.. **Brana Crnčević**, po sopstvenim rečima "**profesionalni srpski nacionalisa**": **Srbi ne ubijaju iz mržnje nego iz očaja. A ubijati iz očaja, to je posao između ubice i Boga, dok je ubijati iz mržnje, zapravo posao između ubice i đavola. Za srpske zločine nadležan je Bog, a za zločine onih drugih - đavo.** " (Iz knjige Savoljuba Đukića "Između slave i anateme, politička biografija Sloobodana Miloševića") **Šest milijardi ljudi koji danas žive na zemlji izuzeto je tako iz nadelžnosti boga i predato đavolu.** Samo su Srbi **ostali u božjoj nadležnosti.** Na ovo tipično komunističko poricanje svih ostalih niko u Beogradu nije reagovao, ni intelektualci ni Srpska pravoslavna crkva. "Profesionalni srpski nacionalisti" nekažnjeno su nastavili da škode svom narodu.

Dvanaest godina posle ponoći

Dan posle izbora 1990. napisao sam i objavio tekst "Telegrami srpskim prijateljima" u kome stoji sledeće: "**Za tri godine svoje vladavine Slobodan Milošević je ostvario tri cilja: 1) ekonomsku propast, 2) političku izolaciju i 3) nacionalnu podelu. U godinama koje slede može ostvariti i sledeće ciljeve: 4) razbijanje Jugoslavije, 5) afrikanizaciju Srbije i 6) građanski rat.** " Ovaj tekst niko nije citirao. Zaboravljen je pre nego što je primećen. Prevideli su ga - ili nisu hteli da znaju za njega - čak

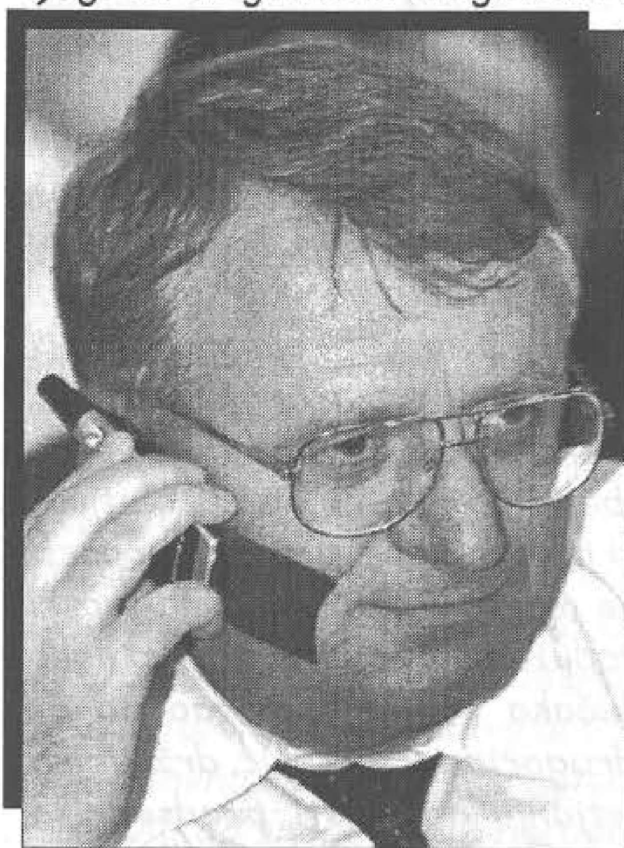
ni ljudi iz moje okoline. No mene su godinama ti zaključci proganjali poput košmara. **Reči mogu ubiti onoga koji se njima služi. No reči takođe mogu pokrenuti tajne sile u ljudskom biću i ubijati druge.** Istorija našeg veka prepuna je primera zloupotrebe reči. Često sam se budio, obliven hladnim znojem straha. Nisam li otišao predaleko? Nisam li iz svoje podsvesti iščitao zaključke mračnog nagona koji se krije u glavi Slobodana Miloševića? Možda su to simptomi opsesije koja će se pretvoriti u ludilo? Nisam objavio knjigu mojih političkih tekstova uglavnom zbog ovih nekoliko rečenica. Kako ih zaobići? Zašto druge podsećati na njihove razorne konsekvence? I kad su događaji potvrđivali ono što sam rekao, ćutao saom, nisam se pozivao na ono što sam napisao. Ponekad sam se osećao kao čovek koji čuva tajnu koju svi vide i niko neće da je vidi.

No, tokom pisanja ove knjige - i upravo na stranici koju čitate - odlučio sam da prekinem tu malu "zaveru ćutanja" sa sobom. I da upozorim na ono što se priprema u mojoj zemlji. Ako ova knjiga uopšte nađe izdavača (izdavače) u zemljama zapadnih demokratija. **Milošević je ispunio pet tačaka programa** koga je, možda, i sam nesvestan ili koga nije sasvim svestan, osim u smislu redosleda poteza koje mora povući. U tome su se pomešale istorijske okolnosti, ravnoteža snaga na svetskoj političkoj sceni, balkanski nacionalizmi, ludilo propagandi i mane njegovog karaktera: bezosećajnost i antihumanizam. I dosledna destruktivnost koja proističe iz toga. **On uvek donosi najgoru odluku, onu koja će napraviti najviše štete. Ostaje da se ispuni šesta tačka: građanski rat.** Neobičan po tome što u njemu neće biti levih i desnih, crvenih i belih. Režim će se sukobiti sa izgladnelim stanovništvom, ljudi će ratovati između sebe, sused će napasti suseda da mu otme komad hleba. Taj rat se možda može izbeći, ali srpski vođa to ne želi ili nema drugog izlaza za produženje svog života. Evo kako teku pripreme za tu poslednju bitku **"dečaka koji nije mogao da se nasmeje", sina dvoje samoubica, supruga drugarice Marković, državnika koji nije zabeležio nijedan uspeh osim ostjanja na vlasti, predsednika nepriznate države, poglavara najveće Porodice na Balkanu i najštetnijeg političara u istoriji srpskog naroda.**

"Šešelj je odlučio da postane ubica..."

Šešelj je Miloševićev nezvanični portparol. On je klovn koji najavljuje sledeću cirkusku tačku i time stiče naklonost infantilnog dela srpske republike. Posle izgubljenog rata, u kome je bio podpredsednik vlade što ga je vodila i izgubila, Šešeljeva popularnost raste, umesto da opada. Ljudi odnekud smatraju da je solidan "u odbrani interesa srpskog naroda". No

dogodilo se nešto suprotno od toga. Ma ko i ma kako zamišljao "interese srpskog naroda", oni su iznevereni. **Osnivač, sopstvenik i direktor mračnog listića "Velika Srbija" doprineo je, u skladu sa svojim mogućnostima i potrebama, da "Velika Srbija" postane istorijski nemoguća.** Razbijanje tog propagandnog fantazma, tog mračnog sna miliona bilo je neizbežno - i to će biti lekovito za Srbe sutra. Nehotice, Šešelj je doprineo jednoj dobroj stvari. Ali je isto tako učinio sve što je moguće da kompromituje interese i zahteve današnje države Srbije, da je osiromaši, smanji i ostavi bez saveznika. Njena verovatna sutrašnja propast i deoba njenih preostalih teritorija biće i njegovo delo. **U inferiornost te države na Balkanu i udaljenost od Evrope "Vojvoda Voja" je uložio ogromnu energiju, zaraznu demagogiju, neobičnu upornost i strašnu doslednost.** To mu se ne može poreći. Bez toga njegova uloga ne bi mogla biti ispunjena.

"Nisu ga primli kao nadčoveka..."

Lične motive za tu tvrdu konsekvetnost treba tražiti u manama njegovog karaktera. Ali takođe i u mraku njegovog porekla i perverznim sklonostima koje su posledice toga. Samo mržnja može biti toliko dosledna. **Koreni te mržnje nisu u njegovim srpskim ili hrvatskim frustracijama: u njegovom ponašanju nema ničeg tipično srpskog ni tipično hrvatskog. Koreni te mržnje su u erotskoj i socijalnoj povređenosti koja se može ublažiti jedino pervertovanjem i rušenjem sredine što ga nije odmah prihvatila kao nadčoveka. Šešelj se odlučio da postane ubica onih koji ga nisu na vreme primetili i prepoznali.** Dok se, posle izlaska iz zatvora, vukao po beogradskim kafanama i prodavao svoje knjige, gomilao je rmžnju protiv onih koji su ih kupovali i pomalo mu se podsmevali. osudio ih je na smrt i sačekao da mu oni sami pomognu u ostvarenju tog cilja. Postupao je konsekventno, koristeći nekonsekventnost žrtava.

"U meni je krv Obilića"

Vlade se menjaju svuda u svetu, pa i u Srbiji gde je to preko potrebno. Ali se politika "najtalentovanijeg srpskog političara u dvadesetom veku" neće promeniti ni u dvadeset prvom. Zato što je njena osnovna osobina odsustvo bilo kakve razumne politike. Zrnce zdrave pameti moglo bi je razoriti poput fisije atoma. Zato, zbogom pameti i punom parom napred dok voda prodire u brod. Arkan je nekada galamio u medijima: "Nećemo više biti ovce! Bićemo pre svega vukovi, ili još bolje moji "tigrovi"! U meni je krv Obilića, koja mi ne dozvoljava da sedim kod kuće i gledam kako se fašistička aždaja nadvila nad srpskim selima i kako ustaška kama opet kolje srpsku decu i njihove majke." ***Pošto je obavio razne prljave poslove za Gazdu, ipak je sedeo kod kuće koju je pretvorio u tvrđavu.*** *Spolja je to jedna od najružnijih zgrada u Beogradu, okruženom divljim naseljima sirotinje i zagađenom razmetljivim "dvorcima" novih bogataša. Profitabilni deo njegovih poslova bio je i ostao nevidljiv. Interna trgovina drogom - koja godinama zasipa srpske gradove sa prećutnim odobrenjem vlasti i policije, to jest Porodice -* ***obavljala se preko njega i njegove družine.*** *"Ovce" nisu postale "vukovi" i dopuštale su "tigrovima" da im rade šta hoće. Rado su išle na utakmice malog periferijskog fudbalskog kluba "Obilić" koji je Arkan "kupio", uveo u Prvu ligu i već iste godine s njim osvoji oprvenstvo nove Miloševićeve države.* ***Naoružani "tigrovi" sedeli su na tribinama među "ovcama", a protivnički igrači su igrali sa pola snage. Direktor je postala njegova supruga, pevačica Ceca: ona je, za razliku od svog muža koji se nalazio na poternicama "fašističke aždaje", mogla putovati u inostranstvo.*** *Ali se po Beogradu šetao kao po sopstvenom posedu: rezignirani Beograđani mogli su svuda videti njegovo ukočeno lice. Bio je Rambo i mitski junak u jednoj osobi, uzor energičnih mladića bez budućnosti i san žena sa sumnjivom prošlošću.*

"Veliki Tigar" završio je kao "ovca". Dok je izlazio sa ručka, u holu hotela "Interkontinental" izrešetali su ga mecima dvojica nepoznatih sa kojima se prethodno poljubio. *Nije ni pokušao da se brani. Napadači su pobegli, prisutni ih nisu videli. Kola hitne pomoći zakasnila su bezmalo pola sata: ranjeni "Obilić" izdahnuo je na putu prema bolnici. Sahrana je bila velika i svečana, prisustvovali su mnogi poznati političari, umetnici i kriminalci. Policija je nešto kasnije - da bi umirila još uvek naoružane "tigrove" - uhapsila pretpostavljene ubice jednog slavnog ubice: dvojica među njima su bivši policajci. Suđenje će sigurno dokazati jednu stvar koja prirodno proističe iz kontrametode: da Gazda i njegova supruga nemaju nikakve veze sa ovim ubistvom.*

I Milošević novi Obilić - Inflacija Obilića...

.. U srpskom narodnom predanju - kao ni u isprekidanoj istoriji srpske države, stare ili mlade, kako hoćete - nema primera ni legende koji bi se primenili na Miloševića. ***Nazivali su ga "novim Obilićem" - to je legendarni vitez koji se tokom Kosovske bitke žrtvuje zbog date zakletve i na prevaru ubija neprijateljskog vladara - ali se u njegovom slučaju radi o kontra-vitezu koji na prevaru žrtvuje svoj narod i svoju vojsku da bi ispunio ciljeve svojih neprijatelja. Vođa srpskog naroda, koji je toliko puta varao potomke pozivajući se na pretke, zasita nema predaka, ni genaoloških ni onih legendarnih koji bi mogli služiti za poređenje. On je sam usred istorijske praznine.*** *No, ako se vratimo u prošlost Balkana, tamo gde se ovo o čemu pišem već dogodilo jednom i više puta, legenda se lako nalazi i sama nameće..*

Godine 1990., tri godine posle Miloševićevog osvajanja vlasti, pišući o njemu kao o "političaru suprotnih efekata", dodao sam da me podseća na mitskog kralja Midasa. ***"Sve što dotakne pretvara se u praznu i besmislenu vlast."*** *Danas je to jasnije nego ikada, čak i onima koju su ga onda slavili i hvalili.* ***Milošević je savremeni balkanski Midas****, bez sjaja legende oko sebe i bez ikakvog meni poznatog dara u sebi. Bog koji mu je omogućio da čini to što čini - da uništava sve oko sebe i od toga stvara novac na tajnim računima - ne boravi na Olimpu. To nije ekstatični Dionis, slavitelj života, njegovih radosti i preterivanja. Drevni Fison, današnji Dunav, koji protiče pored njegove beogradske tvrđave, svakako nije Paktol i u pesku njegovih kontaminiranih obala nema zlatnih zrna.*

Balkanski bog koji skriven negde u Srbiji čeka Miloševića zove se Hermes, ružni zaštitnik lopova i trgovaca, putnik, kovač i prevarant. On će ga prevesti preko reke Stiks i odvesti u mrak paganskog podzemlja.

Vidosav Stevanović

"MILOŠEVIĆ - ĐUBRE JEDNOG VREMENA, TUGA SRPSKOG NARODA"

Od kada je, na početku svojh početaka, navukao masku i postao neko drugi, Milošević ne menja ponašanje. Ni način odevanja ni tip kravate. Dosledan je zato što nema različitih sredstava kojima bi se predstavio drugima i jednoličan poput "dugih jesenjih kiša" za kojima čezne njegova supruga. ***On je glumac koji igra samo jednu ulogu: nekoga ko nije on, ali ko nije ni sasvim ne-on.*** *Lako je prepoznatljiv, još lakše shvatljiv. Ono što će uraditi videlo se već iz prvih njegovih poteza na vlasti, ono što je uradio vidljivo je u razorenoj Jugoslaviji i Srbiji. Bili su to katatonični grčevi pre konačne katatonije.*

Ali to siromaštvo izražajnih sredstava na njegovu okolinu, srpski narod, protivnike i zapadne političare deluje poput obilja različitosti. ***Svako iz te bede duha, misli, reči i postupaka izvlači ono što mu je potrebno, ono što voli ili ono što mrzi. Odlučnog vođu, tvrdog pregovarača, majstora taktike, lukavog političara, šarmantnog domaćina, idealnog ljubavnika, impotentnog muškarca, spasioca ili zločinca.*** *I tako je, ne menjajući masku kao negativac u kineskoj operi Milošević odigrao niz složenih i čudnovatih uloga - u očima drugih i u svojoj podeljenoj psihi. No gledaoci su se zamorili i ne vide preobražaje, već samo ukočenu masku. A pred njima samim se odjednom pojavio zamor ponavljanja, jednoličnost, dosada koja muči glumca na praznoj pozornici.* ***Preostale su mu još samo dve uloge, koje nije izabrao, koje bi rado izbegao, ali koje mora odigrati do kraja. Ako pokuša da bekstvom ili samoubistvom siđe sa pozornice, opet će biti njihov objekat. U njima je ma šta uradio.***

Prva uloga je: čovek koji drži vlast da bi druge oslobodio odgovornosti, opoziciju, navodne protivnike, emigrante, Evropljane, kovače lažnog novca i borce za dobro. *Ni pojedinačno ni zajedno oni ne mogu ništa uraditi zato što imaju njega kao izgovor i kao opravdanje.* ***On im omogućava da ništa ne rade, da taktiziraju, da pripremaju planove za koje znaju da su neostvarivi.*** *I da u svojim očima budu bolji nego što jesu.*

U odnosu na njega svi su dobri, pošteni i uspešni. Dok je njega, niko ne može biti gori. To je njegova poslednja uloga za života.

Druga i poslednja uloga biće mu dodeljena posle smrti: čovek koji je kriv za sve, žrtveni jarac. Srbi su u njemu projektovali svoje fantazme, to isto je učinila i politička i kulturna elita i srpska dijaspora. *Sutra će svi - sa izuzetkom nas koji smo od prvog dana bili protiv njega i koji s njima ništa ne delimo - bacati na njega svoje ružne obrazine, zločine, strahove, mržnje i laži, svoje uprljane snove i svoje podsvesti.* ***Pod tom deponijom obeleženom njegovim imenom biće sahranjeno đubre jednog vremena, tuga srpskog naroda*** *i beda njegovog mentaliteta. Tek posle toga će početi neki novi život koji će, ma koliko gorki pesimisti bili, svakako biti ljudskiji od današnjeg. Bar manje neljudski.*

Lako je voleti svoju zemlju u blaženstvu atavizama ili u euforiji mase. Ta ljubav je prirodna, laka i svakom dostupna i u tome leži opasnost njenog pervertovanja. ***Teško je voleti svoju zemlju otvorenih očiju, naročito kad padne u ponore mržnje prema celom svetu, u očajne grčeve šizofrenije.*** *No najteže nam pada ravnodušnost, ona koju drugi pokazuju prema nama i ona koju mi osećamo prema dreugima.. Jedna od mojih prvih jasnih misli bila je: "Mora se prekinuti taj začarani krug ratova i smrti. Ja ću biti taj koji će ga prekinuti. Nikada nijedan Stevanović više neće ratovati, osim protiv onih koji vojnički napadnu moju zemlju spolja."* ***Jedini put Srbije je mir sa sobom, mir sa manjinama, mir sa susedima i saradnja sa civilizovanim svetom.***

Odlomak mog dnevnika "Kradljvci sopstvene slobode"

Sva moja politička ubeđenja i moja kasnija politička angažovanja izviru iz te jednostavne misli koja je bila potreba mog bića i sažeta poruka jedne istorije. ***Bio sam Srbin, prilikom popisa izjašnjavao sam se kao Srbin. Danas se osećam Evropljaninom tačno onoliko koliko sam Srbin*** *- i ne mislim da sam zbog toga manje građanin sveta. Podržavao sam Jugoslaviju u koju je bilo ugrađeno mnogo članova moje porodice i čija je raznovrsnost stvarala neobične kulturne efekte, čak i komuniste dok su bili spremni da je čuvaju - i bio sam protiv svih koji su je rušili. I protiv nacionalizama, pre svega protiv srpskog koga sam se stideo zato što je bio jedna od mogućnosti mog života. Svesno sam izabrao suprotnu mogućnost i održavao je onako kako sportista održava telo, usredsređenom voljom i naporom duha.* ***Napisao sam mnogo gorkih reči o narodu iz koga potičem, znači i o sebi. No nikada nisam pobrkao Slobodana Miloševića i Srbiju, ni srpske šoviniste koji su izazivali ratove i srpski narod koji je, bar***

delimično, bio protiv tih ratova - dokaz za to su stotine hiljada dezertera i svi mi u poslednjem talasu emigracije.

Mi, Srbi i Balkanci i Evropljani, koji možemo danas reći: "Teško pobeđenima koliko i onima koje su oni nekada pobeđivali". Ali i ponoviti za jednim nekadašnjim žiteljem ovih prostora, Pindarom: "Pobednici koji ne poštuju bogove poraženih biće uništeni". Osvetiće im se njihovi sopstveni bogovi.

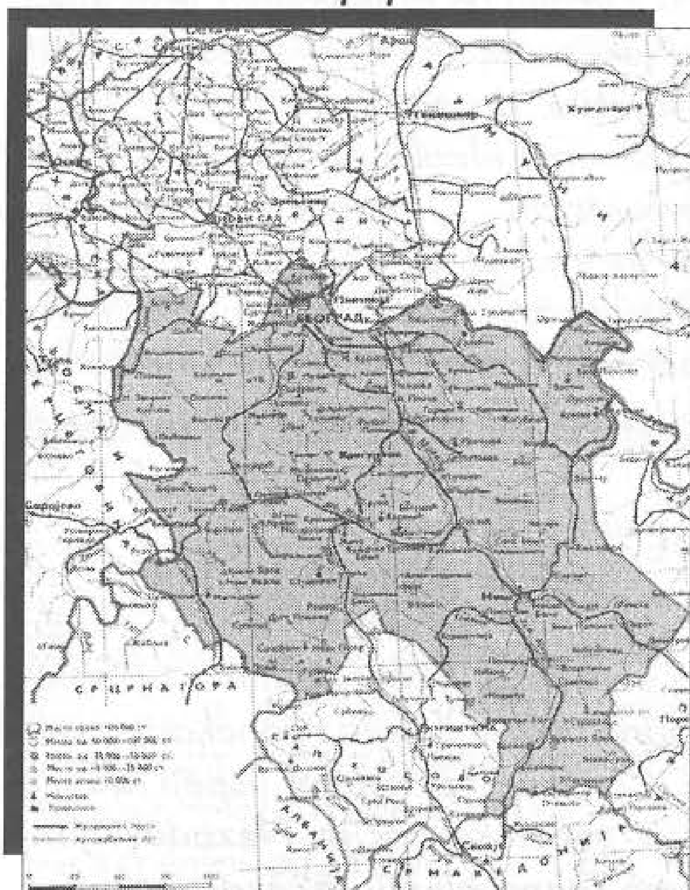
Srpski narod je uspeo da stvori svoju državu, sredstvima uobičajenim u devetnaestom veku. "Srpsku državu nije stvorilo ni plemstvo, ni sveštenstvo, ni buržoazija, ni kakva stara dinastija. Srpsku državu stvorio je sam narod,** kao jednostavnu celinu, u kome (u kojoj) nije bilo nikakvih zasebnih staleža" **napisao je Nikola Pašić** krajem prošlog veka. Ta "jednostavna država" - stari srpski političar je verovatno htio reći "jedinstvena" ili "unitarna država" - dugo se i teško borila da preživi i da se civilizuje. Ratoborni seljaci su poštovali obrazovanje i cenili svoju inteligenciju. Srpski stipendisti slati su u Evropu na školovanje i, vraćajući se, donosili su sa sobom evropske ideje. Neki su bili ubeđeni da će dobrobit njihovoj zemlji doneti **ideje prosvetiteljstva**, drugi da će to biti **ideje nemačkog romantizma, uključujući i prusizam i ideologiju krvi i tla, treći da to mogu proizvesti samo komunizam i njegov programski modernizam**. Nijedna politička ideja primenjena u Srbiji nije bila autohtona mada je svaka izazivala strasti, mržnje i podele kao da je nikla na njenom tlu. **U Srbiji su dva veka naporedo živele dve Srbije koje često nisu izbegavale sukobe i ratove, pogoršane slovenskom osećajnošću i zlokobnim uticajem Rusije.

*I kad je posle Prvog svetskog rata - prema plemenitoj hrvatskoj ideji i pragmatičnim potrebama velikih sila - stvorena Jugoslavija, podele su nastavile da traju, a njihovi propagandisti da traže žrtve među lakovernima i naivnima. Tokom Drugog svetskog rata u okupiranoj Srbiji pojavilo se pet vojski koje su ratovale jedne protiv drugih i ponekad protiv Nemaca: **komunisti su, potpomognuti Crvenom armijom, uspeli da se dokopaju vlasti i da zabrane sve druge političke opcije. Nezadovoljeni nacionalizam je prinudno nestao sa javne scene, ali nije iščezao: povukao se u podzemlje osećanja i misli i čekao svoj trenutak**. Raspad komunizma svuda je bio mučan i bolan, od Karpata do Praga, od Rostoka do Varne. U Srbiji je bilo teže nego u drugim republikama. Srpski komunisti i srpski antikomunisti - i jedni i drugi najgori u svojim vrstama - ponudili su tom ustrašenom svetu **nacionalno jedinstvo i pervertovali ga do mržnje prema celom svetu**. Slobodan Milošević je bio glavni izvršilac tog posla, i*

najsuroviji, ali ne jedini. Pratile su ga horde nasilnika, lažova i ubica, malih karijerista i opasnih skorojevića, inteligenata koji su sklopili savez sa đavolom i nesavesnih političara. **Ta razbojnička družina je još uvek na vlasti i još uvek paklenski galami.**

"Srbija se budi i daje znake svetu"

Primitivna Srbija zamračila je onu drugu i gotovo je uništila - i to ne samo pred licem Zapada već i u očima ljudi poput mene. Činilo se da naše zemlje više nema i da je više nikada neće biti: na njenom mestu je ostala **istorijska crna rupa obeležena Miloševićevim imenom**. No, ne obazirući se na našu sumnju i naše bezverje, ta druga Srbija je nekako preživela i danas je možemo čuti u kricima malih pobuna po provincijskim gradovima, u još neartikulisanim glasovima mladih, u tužaljkama emigranata iz poslednjeg talasa migracije. **Da, Srbija se budi i daje znake svetu. Ona traži pomoć od svojih nekadašnjih saveznika i civilizacije na čije je hridine bačena poput broda što se uputio prema ugašenom svetioniku.**

Srbija, Nova enciklopedija "Vuk Karadžić" - Larousse, 1667. strana

Srbima se vek završava onako kako je počelo Rusima, Nemcima, Italijanima - i drugima: grčevima samouništenja i samoponiženja. Uklanjanjem zloćudnog tumora treba zaustaviti tu besmislenu patnju. **Srpsko društvo je, razapeto između patrijarhalnosti i moderniteta, obolelo postajući masa koju su propaganda, političari i njihova inteligencija nazvali narodom. U njegovo ime počinjeni su bezumni zločini, izrečene umobolne laži, ali njihovi projektanti i počinioci imaju svoja imena** - i ja sam neka od tih imena, najgora i najzlokobnija, naveo u ovoj knjizi, pojedinačno i pod skupnom oznakom Milošević. **No, taj unesrećeni narod ozdraviće tek oslobađajući se svojih zločinaca i svojih bolesnih fantazama.** Prihvatajući svoju istorijsku odgovornost i postajući društvo

sastavljeno od pojedinaca koji vladaju sobom da ne bi vladali drugima. **Evropeizacija i povratak u civilizaciju - to je ono što Evropa duguje Srbiji**, to je ono što Srbi duguju sebi, svojoj deci i naraštajima koji će doći. I svima onima koji su kroz vekove pali boreći se za slobodu, svoju koliko i tuđu.

Prošavši kroz vatru čistilišta i osvešćeni, takvi Srbi imaće pravo na svoju državu koja neće smetati nikom i koja neće napadati susede. No koja takođe ne sme biti osakaćena tako što će njeni delovi biti podeljeni među ostalim nacionalizmima na ukletom i čarobnom poluostrvu Balkan što je još jednom pokušalo da postane ostrvo usred modernog sveta.

(Vidosav Stevanović: "MILOŠEVIĆ, JEDAN EPITAF")

Srbi spaljuju svoju najveću iluziju....

[illegible]

[illegible]

Novak Kilibarda (izvodi iz intervjua "Monitoru")

NE TRAŽIM POMILOVANJE

I idejno i emotivno potpuno sam se distancirao od stranke kojoj sam pripadao. Tih deset godina aktivnog političkog života sada smatram nekom dalekom prošlošću

Novak Kilibarda, osnivač i dugogodišnji predsjednik Narodne stranke, sada je, kaže, nezavisni političar. U Sarajevu, gdje je šef novoosnovane crnogorske misije, pokušava da obnovi pokidane veze. Da li u Sarajevu, u kojem su još vidljive rane jednog užasnog rata, razmišlja o sopstvenoj prošlosti, pa i odgovornosti što je pripadao ideologiji koja je razarala Balkan?

"Šovinističko ludilo"

- Kako se Vi osjećate u Sarajevu?

- Kad sam prošle godine u avgustu kao član državne delegacije Crne Gore posjetio Sarajevo, na neki sam način otvorio ta sarajevska vrata. Naime, tada me jedan tamošnji novinar pitao šta sam osjetio u Sarajevu nakon toliko godina. Odgovorio sam kratko: **Osjećam radost i stid.**

Prije rata sam predavao na postdiplomskim studijama u Sarajevu, učestvovao sam i na mnogim naučnim i književnim skupovima. Objavljivao sam i knjige u Sarajevu, bio sam stalni saradnik "Svjetlosti". Dakle, zaista sam pripadao Sarajevu. Onda je naišao onaj bolni prekid. **Šovinističko ludilo**

Novak Kilibarda

- Zbog politike koju ste zastupali?

- Nalazio sam se na čelu jedne stranke koja je, nažalost, učestvovala i u negativnim kretanjima našeg vremena. Članovi Narodne stranke, čiji sam bio predsjednik, bili su **na frontovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.** Ne mogu to da krijem, već ističem tu činjenicu. **Ipak sam, kao**

predsjednik Narodne stranke, nastojao da se od tog šovinističkog ludila udaljim, ne samo ja, već i partija. Mislim da sam uspio.

- Kako ste sada u Sarajevu, da li intenzivnije razmišljate o svojoj prošlosti, o zabludama, o tome da ste napravili pogrešan izbor. ***Kako je bilo moguće da se početkom devedesetih nađete na strani nacionalista i šovinista i ideologije koja je razarala Bosnu?***

- Kada je Srpska akademija nauka izašla sa ***memorandumom, povjerovao sam da njeni ljudi, akademici od ugleda, ne bi stvarali takav dokumenat da nijesu sagledali međunarodne okolnosti i mogućnost da se prekomponuje Balkan na nov način. To moje vjerovanje u mogućnosti prekompozicije Balkana, na neki je način bilo utemeljeno.*** *U devetnaestom vijeku su se ujedinjavali narodi, stvarala se jedna Njemačka od država koje su bile mnogo udaljenije u svemu nego što su u 19. vijeku bile Crna Gora i Srbija. Na isti je način stvarana i Italija.*

- Da, ali to je devetnaesti vijek.. Čitava velikosrpska ideologija oslanjala se na prošlost i na mitove. Takva je bila i scenografija, recimo, proslava na Gazimestanu.

"Duh iz boce izišao je na Gazimestanu"

- Ali, ja nijesam otišao na Gazimestan. Mnogi danas ne vjeruju da nijesam bio tamo. Još prije Gazimestana osjetio sam da je ***to šuplja zvonjava, da se iz memoranduma izrodio nacionalizam, da je izašao duh iz boce*** *koga će biti teško vratiti.*

- Zašto taj duh odmah nijeste pokušali da zaustavite ovdje, u Crnoj Gori?

- Jesam, ali ne rezovima, već evolucijom ne samo moje politike, već i politike stranke koju sam vodio. ***U početku je Narodna stranka bila dušom i srcem za tu novu prekomponizaciju Balkana u korist Srba.*** *Vremenom se i to mijenjalo.*

Vidio sam da će se ***zbog srpskog nacionalizma,*** *koji je ove krajeve pritiskao kao mora,* ***jačati afinitet crnogorskog naroda*** *za odbranu sopstvenih prava, i ličnih i državnih.*

Razumije se da razmišljam o prošlim danima. Neobično je mnogima što ja ne samo da razmišljam o prošlosti, već se i povjeravam. ***Ali, ne kajem se zbog svoje prošlosti.*** *Ovo vrijeme, u kojem je stvarana istorija, ispitivaće naučnici. Svi ćemo dobiti svoj profil u budućim studijama.*

Sa Srbijom vazda, pod Srbijom nikada

- Četrdeset odsto ljudi u Crnoj Gori i dalje glasa za nacionalistčku politiku Slobodana Miloševića. Da li Vi osjećate određenu odgovornost zbog toga, jer ste, zajedno sa ljudima iz današnjeg političkog vrha - Đukanovićem i Marovićem - propagirali ideologiju neraskidivog jedinstva sa Srbijom, pa i politiku Slobodana Miloševića?

- Za razliku od rukovodilaca DPS, u trenucima **najvećeg srbovanja** Narodne stranke našao sam riječ o ravnopravnosti Crne Gore. Te moje izjave gubile su se, razumije se, u mnoštvu drugih izjava **o srpskoj solidarnosti, o kosovskom mitu, o svim onim fenomenima koji su objedinjavali masu da se kreće onako kako se kretala. Davno sam kazao - sa Srbijom vazda, pod Srbijom nikada...**

Da podsjetim još jednim primjerom na taj moj evolutivni put. Kada su me u početku pitali šta mislim o crnogorskoj naciji, rekao sam da Narodna stranka nije biro za utvrđivanje nacija. Tada ništa drugo nijesam mogao ni reći. Kasnije sam na isto pitanje odgovorio - **priznajem svaku naciju koja priznaje samu sebe.** Da bih potom rekao - **crnogorska je nacija stvarnost koju niko ne može dovoditi u pitanje, jer je starija od mnogih nacija.** Mnogo je godina proteklo da bih izgovorio što sam davno mislio - crnogorska nacija je kategorija koju niko ne smije dovoditi u pitanje, jer ona je stvarnost Crne Gore.

Ušao sam u politiku kao oformljen građanin, intelektualac. **Vodio sam jednu partiju koja je u početku pripadala nacionalističkom srpskom bloku.** Mijenjao sam je postepeno. Kao čovjeka koji je pripadao političkom bloku, političkoj svijesti koja je produkovala mnoge nesreće na Balkanu, **mene to ne abolira.** Ali ima primjera u istoriji politike i interesantnijih nego što je moj. Recimo, Miteran, neosporno značajan državnik našega vremena, kretao se od krajnjeg desničara do socijaliste.

Mitovi su droga

- Kako tumačite činjenicu da mnogi građani u Crnoj Gori još glasaju za Miloševića, i to u momentu kada se on okreće protiv samih Srba, tuče studente po ulicama i zavodi teror?

- Bojim se da ću banalizovati, ali promjena svijesti je najteža promjena u antropologiji. Svijest, naročito kad je **inkarnirana plemensko-bratstvenička svijest, nevjerovatnom snagom održava mitove koji su njom zavladali. Tu nema racionalne računice.** Ponašanje na ovim izborima ljudi ko koji su glasali za miloševićevsku politiku, nema ama baš ništa zajedničko sa najneobrazovanijim glasačem Zapada.

Najneobrazovaniji glasač Zapada ipak glasa na osnovu razuma, racionalno. ***Mitovi i nacionalizam su najopasnija droga koja se mogla ponuditi balkanskim narodima. Naš seljak, radnik, građanin s periferije, opredjeljuje se za mit, za iracionalno.*** *Proći će mnogo vremena da se to izmijeni. Nedavno sam čuo za jedan događaj koji izvanredno pojašnjava fenomene na našim prostorima.* ***Pitali čovjeka, bulatovićevca, koji ima jedinca sina, milovca, zašto je protiv sopstvenog sina kad mu je on sve što ima. Otac je odgovorio kratko i jasno - puška meni, puška njemu.***

- Da li je jedan od razloga sporog mijenjanja društva i u činjenici da se Crna Gora još nije suočila sa prošlošću, odgovornošću zbog toga što je njena vlast slijedila Miloševića, pa i učestvovala u njegovim ratovima?

- I da se otvori to pitanje, neće se mnogo toga promijeniti preko noći. ***Svijest jednog naroda, njegova politička kultura, opredjeljenja, oslobađanja od mitova - mijenja se postepeno.*** *U tom je procesu najvažnija edukacija, obrazovanje. Biću konkretan -* ***Crnogorac, radnik, seljak, građanin, koji je išao na Dubrovnik, na Hercegovinu, išao je na "Turčina, starog dušmanina" i na "Latina, starog varalicu".***

Išli su u rat sa Njegoševim stihovima na usnama. ***Kad Njegoševe stihove izvadite iz konteksta "Gorskog vijenca", oni postaju manifest genocida.*** *Prema tome, taj čovjek koji je išao da ubije dojučerašnjeg poznanika, komšiju, i nije razmišljao da radi neki civilizacijski nedozvoljen posao,* ***nego je mislio da nastavlja tradiciju slavnih pradjedova.***

Mitovi uzbuđuju i uzbunjuju, pothranjuju ih, nažalost, i naši udžbenici, *profesori u školama.* ***Čitav sistem obrazovanja mora se mijenjati ako hoćemo da promijenimo društvo. Mnoge stranice naše istorije treba da budu prekrižene, jer su proizašle iz mita, a ne iz istorijskih fakata.***

("MONITOR" - prenijelo "Oslobođenje", 18. 07. 2000.)

SRBI ĆE KLONIRATI MILOŠEVIĆA

("ukoliko u Srbiji ostanu ideje koje su stvorile Miloševića, pojaviće se novi Miloševići")

Poraziti ideologiju zločina

"Sad je u Beogradu zavladalo licemjerje: svi su protiv Miloševića. Ali nije u pitanju jedan čovjek, ma se on zvao i Milošević. Jer, *holokaust je posljedica svega onog što se pisalo i govorilo 150 godina prije Hitlera, a Hitler je bio kruna. Zato ako u Srbiji i dalje ostanu ideje koje su stvorile Miloševića, pojaviće se novi, klonirani Miloševići."*

Ovo je na redovnoj nedjeljnoj tribini Kruga 99 rekao književnik iz Beograda **Filip David**. Uz Davida, na tribini su učestvovali još književnica **Mirjana Miočinović** i prof. dr. **Obrad Savić**, takođe iz Beograda, **Slobodan Šnajder**, književnik iz Zagreba, i književnik **Laslo Vegel**, iz Novog Sada. Iako je tema bila "Moral intelektualaca u totalitarnim režimima", izlaganja uvodničara, a i diskusija zadirali su i u mnoge druge zanimljive teme.

Prof. dr. Obrad Savić je rekao da u Beogradu još nije pokrenuto bolno pitanje odgovornosti intelektualaca za sve što se dogodilo u proteklih deset godina. ***On je naglasio da odgovornost postoji, i to ne samo moralno - politička nego i pravna. Jer, kako je rekao, mnogi intelektualci su od 1990. do 2000.godine institucionalno djelovali u okviru Pravoslavne crkve, SANU, Univerziteta, policije, vojske, pa su institucionalno odgovorni za sve što se u tom periodu događalo u Srbiji i okruženju.***

"Za novu vlast u Beogradu raščišćavanje sa prošlošću je ključno pitanje", rekao je Savić. ***"U Beogradu treba instalirati Haški tribunal." Savić je rekao da je protiv kolektivne odgovornosti.***

"Moramo se otrezniti..."

Mirjana Miočinović je, međutim, rekla da ***"mi Srbi, imamo kolektivnu odgovornost, jer smo dali saglasnost Miloševiću".*** Ona je dodala da ***"Srbi nisu čudovišta i da ih treba dovesti do otrežnjenja. "Moramo se otrezniti na moralnim premisama, a do sada smo bili na zločinačkim premisama"***, naglasila je Miočinovićeva. Ona je izrazila skepsu da taj moralni preobražaj može da izvrši umjetnost. Više, kaže, vjeruje u medije.

("Oslobođenje", ponedjeljak,30.10.2000.god.)

Borisav Jović, interview

KAKO JE SRUŠEN MILOŠEVIĆ

Borisav Jović, bivši predsjednik Predsjedništva SFRJ, bio je **sve do kraja 1995. najbliži saradnik bivšeg predsjednika SR Jugoslavije Slobodan Miloševića.** Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma Jović se pridružio galeriji političara koje je Milošević smijenio i udaljio iz političkog života. Nešto kasnije Jović objavljuje knjigu **"Poslednji dani SFRJ"**, u kojoj je opisao brojne ključne događaje iz perioda prije krvavih ratova u bivšoj Jugoslaviji. Knjiga je ubrzo zabranjena, ali i rasprodana. Poslije nekoliko godina šutnje, **Jović se ovih dana nakon smjene Miloševića ponovo aktivirao i priprema se za definitivni obračun sa Miloševićem na najavljenom kongresu Socijalističke partije čiji je i danas član.**

"SB": **Nedavno ste istupili sa zahtjevom da se Slobodan Milošević smijeni sa mjesta predsjednika SPS-a i da se bivšim članovima osnivačima SPS-a, koji su se svojevremeno našli u Miloševićevoj nemilosti, time omogući povratak u partiju?**

Jović: Ono što ja jasno zastupam jeste da su počinjene velike greške u radu SPS-a. Sazvan je partijski Kongres da ustanovi te greške i prirodno je da zbog tako grubih grešaka rukovodstvo ode. Ko će da bude na čelu partije ili u užem rukovodstvu, treba da bude stvar demokratskih odluka na samom Kongresu. Ja niti se guram da budem, niti izbegavam tu funkciju, ukoliko to partijska baza bude želela.

To što Milošević prisvaja da on kao osnivač može šta hoće da radi sa partijom je besmislica, zbog toga mi to hoćemo da razorimo. Puno je bilo osnivača, ima puno uglednih ljudi koji su osnovali tu partiju, uostalom, mi smo bili u najužem rukovodstvu, ja sam jedno vreme bio i predsednik partije. **Nas nekoliko koji smo bili osnivači, a koji smo udaljeni iz partije, kao što su Mihajlo Marković, Milorad Vučelić, Slobodan Jovanović, Zoran Lilić, Slobodanka Gruden... pokrenuli smo tu inicijativu.** To su ljudi koje je Milošević odstranio zato što mu se njihova gledanja nisu dopala i što su imali konfrontaciju unutar partije.

Zašto sam podržao Slobodana

"SB": Miloševićev dolazak na partijske i državne funkcije obilježili su masovni pokreti u Srbiji, "događanja naroda", "događanja istine" na

Gazimestanu i na Ušću. Kako komentarišete taj period sa ove vremenske distance?

Jović: Ti događaji bili su posledica prigušenosti položaja srpskog naroda naročito na Kosovu. **Godinama je trajalo bekstvo srpskog naroda sa Kosova. U Beograd su dolazili u masovnim pohodima sa zahtevom da se reši srpsko pitanje na Kosovu, jer je autonomija koju su tamo imali bila zloupotrebljena od strane Šiptara.** Po mom mišljenju, neko se morao pojaviti da **zaštiti srpski narod na Kosovu**, jer je tadašnje srpsko rukovodstvo bilo prilično neodlučno da taj egzodus zaustavi. **Pojava Miloševića je bila posledica svega toga i bilo ko da se pojavio, sigurno bi stekao takav ugled kao što ga je on stekao.** Druga je stvar koliko je kasnije sve to politički zloupotrebljeno.

"SB": **Posle toga dolazi Osma sjednica, partijski i državni vrh se dijeli na grupu koja podržava Stambolića i na drugu, koja podržava Miloševića. Vi ste čvrsto stali uz Miloševića, da li zbog toga danas žalite?**

Borisav Jović

Jović: Tu je sigurno bilo lične netrpeljivosti, ali ono oko čega se raspravljalo jeste odnos prema Kosovu. Ne ulazim u to kako su jedan drugog želeli da skinu i kakvi su njihovi odnosi bili, ali Milošević je zadobio većinu na Centralnom komitetu opet zahvaljujući Kosovu, postojalo je raspoloženje u narodu i partiji da se ozbiljnije reši pitanje Srba na Kosovu.

"SB": Koje su greške, po Vašem mišljenju, tada počinjene? Šta je presudilo da danas na Kosovu nema ni srpske vojske ni policije?

Jović: To je bilo dramatično vreme u kojem su se neke odluke morale donositi. Bilo je napora da se to reši Ustavom i zakonom koji su zbog toga izmenjeni, ali tada se pojavio povećani otpor albanskog stanovništva. **Greška je bila što rukovodstvo Srbije nije uspelo**

da u vlast uvuče Albance. Svi Albanci su bili u otporu i nisu prihvatali takva rešenja. **Nastala je jedna samoizolacija Albanaca i samozadovoljstvo Srba na Kosovu. Srbi sa Kosova su uporno odbijali da se Albancima da lokalna vlast i sigurnost, govorili su da je njima ovako najbolje. Srpska je greška što je od 1989. godine broj Albanaca u vlasti bio nikakav i što se nije pokušala napraviti mešovita vlast.**

"SB": **S obzirom da ste sedam godina bili najbliži Miloševićev saradnik, najbolje možete reći da li je Memorandum SANU-a bio baza na koju se Milošević oslanjao, podržan naravno od Srpske pravoslavne crkve?**

Jović: To je uveličavanje značaja tog dokumenta. Memorandum je bio konstatacija činjenica koje su jako dugo trajale, u srpskom rukovodstvu su ta saznanja uvek postojala i ona su korišćena u razgovoru sa drugim republikama, u ekonomskim i političkim odnosima. Milošević je s tim samo išao otvorenije. Akademija je to jednostavno sistematizovala i konstatovala, ali nisu akademici izmislili barut.

Vi ste u Predsjedništvu SFRJ računali da ćete uz sebe imati i Bogića Bogićevića, bosanskog člana Predsjedništva, no on je u ključnim trenucima bio protiv Vaših prijedloga, prije svih zahtjeva za uvođenje vanrednog stanja u zemlji?

Bogić je, kao što je poznato, glasao protiv odluke Predsedništva čija je suština bila da damo Vojsci ovlašćenje da neutrališe i onemogući delovanje paravojnih jedinica u Sloveniji i Hrvatskoj, **da se onemogući građanski rat, jer je međunacionalni sukob bio na vidiku. Oni koji su glasali protiv toga smatrali su da će to u još većoj meri izazvati sukobe.** Naravno da je rat mogao biti izbegnut na raznorazne načine, ali svako je gledao svoj interes. Da li je Bogićev stav bio toliko važan za sled događaja, ne mogu da kažem. U svakom slučaju bio je važan jer bi Vojska dobila legitimitet da interveniše. **Bogićević je iznosio svoj lični stav i stalno se pozivao na neka ustavna ograničenja, te da za takve stvari treba da konsultujemo republike, te da naš pravilnik zahteva drugačiju proceduru, a pravilnik se mogao promeniti za sat vremena, radilo se o Vrhovnoj komandi.** On se stalno hvatao za proceduru, u suštini on je to odbio. **Ja njega ne osuđujem nimalo, lično mislim da je on ličnost koju je opterećivalo to što u Bosni život žive tri naroda.**

Rat je nametnula Evropa

"SB": **Kako se Milošević ponašao pred izbijanje rata u BiH, da li je bio isključiv u stavu da je rat neizbježan?**

Jović: **Nikada niko u Srbiji nije bio za rat. Postoji velika fama i potpuno iskontruisano uverenje da je Srbija bila za ratove.** Srbiji je to najmanje odgovaralo jer je tamo srpski narod bio u manjini, a onaj koji je u manjini po logici stvari najgore će proći. **Naravno, imalo se na umu da će teret srpskog ratovanja u Bosni padati na Srbiju,** da će ona morati da snosi posledice njihovog bekstva u Srbiju i humanitarne pomoći. **Srbija je uvek težila da se nađe rešenje za opstanak Jugoslavije jer je to bio jedini način da se srpsko pitanje reši.** Svako rešenje koje je išlo na raspad Jugoslavije bilo je protiv interesa Srba van Srbije. Ne znam šta se sve u njegovoj glavi vrtelo, ali nije postojao nikakav racionalan razlog da dođe do rata. **Rat je izbio zato što je Evropa insistirala da se rasturi Jugoslavija, a nije nalazila rešenje za srpsko pitanje.** Taj srpski narod se pobunio, ne mi, ne Milošević. Mi smo mogli da kažemo baš nas briga, pa da nas obese na Terazijama zbog toga, a srpski narod bi i dalje ratovao. **Naravno da je Srbija pomagala Srbe u Bosni,** bez toga oni ne bi mogli da opstanu, ali pogledajte neko je pomagao i Muslimane kao i Hrvate, bez toga u toj situaciji oni ne bi mogli opstati.

SB: **Kako su izgledali Vaši susreti sa Alijom Izetbegovićem?**

Jović: Sretali smo se na sednicama Predsedništva, razgovarali u četiri oka, nisam mu nikada ništa sugerisao. Izetbegović se na sednicama i međurepubličkim sastancima lidera držao relativno konstruktivno. On je prihvatao višenacionalnu Bosnu. Govorio je "ako u Jugoslaviji ostanu Hrvatska i Slovenija, ostaćemo i mi, ako izađe bilo koja od te dve, mi ne možemo da ostanemo jer imamo tri naroda. Mi ne možemo da živimo u državi sa tri naroda a da imamo problema sa jednim od njih". Iza toga postojao je vrlo jak stav Zapada da podrži odvajanje Hrvatske i Slovenije. Po meni, on je trebao tada da kaže - gospodo izvinite, Evropa se ujedinjuje a nas hoćete da rasturite. Ovde će zbog toga biti krvi do kolena i to će samo nas da pogodi.

Izetbegović, Kučan i Tuđman su povlađivali evropskom stavu koji je bio vrlo riskantan za jugoslovenske narode koji nisu mogli da izbegnu sukob. Mi smo pristajali na izjašnjavanje građana referendumom oba naroda u Hrvatskoj, odnosno ukoliko Srbi u većini neće da idu, onda treba kompromisno da se nađe rešenje o pripajanju opština koje graniče sa Jugoslavijom, i to onih u kojima Srbi imaju većinu. To je bilo u slučaju da Bosna ostane u Jugoslaviji.

"SB": **Govorite o Jugoslaviji, a to bi zapravo bila "Velika Srbija"!?**

Jović: Ne. Mi smo imali državu u kojoj svi Srbi žive i nama nikakva druga država nije trebala. Srpski narod je u Prvom svetskom ratu 30

odsto stanovništva izgubio i dobio priznanje na Berlinskom kongresu da se osnuje jugoslovenska država Srba, Hrvata i Slovenaca u kojoj će svi Srbi da žive. To je istorijska činjenica i sada se ona nakon 70 godina zajedničkog života poništava. Prema tome, Srbi nisu imali nikakvog razloga da prave manju državu od Jugoslavije da bi stvarali "Veliku Srbiju", to je besmislica, to je "mala Srbija".

Milošević je rekao: "Vladat ću još 20 godina"

"SB": Kakvo je bilo Miloševićevo držanje za vrijeme rata u BiH, da li je njemu išlo u prilog da rat toliko dugo traje?

Jović: Postojalo je šest planova za zaustavljanje rata u BiH, od Kutiljerovog do Dejtonskog, svih šest Jugoslavija je prihvatila. **Srbija se posvađala sa srpskim rukovodstvom u BiH, razišla se sa njima i uvela blokadu jer nisu prihvatili Vens-Ovenov plan.** Srpsko rukovodstvo je težilo po svaku cenu da se što pre zaustavi rat. Nemam ja nikakvog razloga da Miloševića branim, naprotiv, ja bih vrlo rado isterao istinu na čistinu samo kad bi tu bilo istine. **Vi morate da odvojite pitanje humanitarne pomoći Srbije srpskom narodu u Bosni.**

"SB": **Ne govorimo o humanitarnoj pomoći, već nas interesuje vojna intervencija, agresija Srbije na BiH!**

Jović: **U Bosni je ostalo više oružja nego što im svima treba**, jer je Bosna bila centralna republika sa najvećim magacinima, sa najvećim fabrikama oružja i svim što je Jugoslavija imala. Zato što je ona strategijski bila tako postavljena. **Kad se JNA vratila iz Bosne, vratili su se samo Srbi i Crnogorci**, naoružanje je ostalo u republici jer je njoj pripadalo. Mi smo posle slali samo humanitarnu pomoć, hranu, odeću i novac, **a oni su naravno za novac mogli da kupuju šta god hoće.** Milošević mi je tvrdio da će nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma SPS vladati još dvadeset godina.

SB": **Odakle onda tolika energija i motivi za ratne zločine koje su Srbi počinili u velikim razmjerama?**

Jović: **To morate pitati one koji su te zločine pravili, ja ih osuđujem. Smatram da treba da budu svi kažnjeni.** Nisam dovoljno upoznat s tim, osim što čitam u novinama, a to je naravno pristrasno.

"SB": **Zbog čega ste se Vi i Milošević razišli?**

Jović: **Milošević je jednim autarhičnim načinom odlučivanja donosio brojne odluke koje nisu dogovarane ali to mu je gledano kroz prste.** Smatrao sam da je tako bolje nego da se razilazimo i svađamo, u interesu je partije bilo da načinimo neko jedinstvo. **Međutim, on je napravio**

tragičnu odluku da osnuje još jednu partiju pod svojim uticajem i da pri tom šikanira našu partiju. Nastalo je stanje u kojem se nije moglo normalno živeti i raditi. **To je njegova, tragična greška jer ga je taj JUL upropastio.** Dvije stvari su u pitanju. **Njemu je bilo politički potrebno da optuži nekoga za ono što se njemu pripisuje.** Kao **on je apsolutno za mir, ali ima u svojoj sredini neke koji su protiv toga i on će to da očisti, da ih skine.** Zbog toga je izmislio tu partiju koja će nas da kritikuje da smo za rat a, kao, on je za mir i sad će on nas da skloni pa će svet misliti - "pa ima on tamo neke druge koji se zalažu za rat, nije Milošević taj". **Ja sam zbog toga prije pet godina objavio knjigu "Poslednji dani SFRJ",** gde se jasno vidi da smo sve zajednički radili.

"SB": **Knjiga je bila zabranjena...?**

Jović: On nije mogao da je zabrani, on je zapravo zabranio da je prodaju oni koji su je prodavali, a to je štamparija Politika, međutim ona je u međuvremenu već bila prodata. Naravno da bih ja tu knjigu objavio možda posle pet ili deset godina ali **pošto oni tvrde da smo mi nešto drugo nego što je on, po pitanju mira i rata, onda sam ja odmah sve to objavio da se vidi da on laže.** Naravno, on nikada nije ni obrazložio zašto je uklonio mene, Mihajla Markovića, Slobodana Jovanovića i druge ljude a oni se upravo nisu slagali sa onim šta on radi. On je u nekom razgovoru sa Milomirom Minićem kazao da je to učinio zbog knjige, ali nisu valjda i oni kažnjeni zbog knjige. Oni nisu pisali knjigu a istog dana smo smenjeni. Tu je isti razlog posredi. Dokaza za to ima mnogo, jer su nas čitavih šest meseci pre

Tortura u srpskim logorima

nego što smo se razišli, svaki dan u javnosti napadali, a nisu nam dali da se branimo. ***Dakle, stvarao je jednu krajnje nemoralnu sliku - kako je on veliki pobornik za mir ali postoje tu neki drugi koji nisu. Dakle, potpuna besmislica, to je nešto što je nečuveno u istoriji partija, da svojim najbližim saradnicima pripisuje nešto što njemu drugi pripisuju, da bi se odbranio, on sve prebacuje na njih.***

Drugi razlog koji sam ja kasnije uvideo, bio je uključivanje pod njegovu ***kontrolu novih bogataša.*** *On je objašnjavao da time želi da uveća podršku iz naroda. On je očigledno primetio da je društvena privreda sve slabija, a on se na nju oslanja. Bojao se da će privani sektor stvoriti svoju partiju ako ga on ne stavi pod svoju kontrolu.* ***To je bila jedna biznis klasa, odnosno elita koju je vrlo lako stavio pod svoju kontrolu, uključio u svoju partiju i dao joj izuzetne povoljnosti u sistemu, da može da uvozi, izvozi, zarađuje i onda da vlada time...***

Sada, pet godina posle toga rešio ih se i rekao da su raskinuli koaliciju. Naravno, on je na svim izborima njima davao 30 odsto glasova, a inače nisu dobijali ni tri odsto, što je upropastilo našu partiju potpuno, izbacilo je s vlasti. To je bio razlog, on je priznao tu grešku, ne javno, ali eto raskinuo je savez sa JUL-om. To je bilo fundametanlno pitanje oko kojeg se nismo složili. ***Naravno da je tu veliki uticaj imala njegova žena kojoj je on stvarao partiju i kojoj je on prenosio sve rasprave...***

Svi Miloševićevi promašaji

Događaj od 5. oktobra 2000. godine je sigurno kulminacija osionosti i kraja njegove uverenosti da može da radi šta god hoće i ako zakon to ne dozvoljava. Po mom mišljenju, to je velika bruka ali nije mu prvi put. ***Bruka je bila i što nije priznao crnogorsko rukovodstvo koje je legalno izabrano, iza toga je bio sled grešaka u saveznoj Skupštini, ne priznaje njihove poslanike, pa bira predsednika Vlade kojeg Crnogorci ne prihvataju, pa menja Ustav sa kojim se oni ne slažu i tako iz greške u grešku, što je vodilo u bespuće.***

"SB": ***Dakle, nije poštovao Ustav koji je sam stvorio?***

Jović: On je smatrao da može sve ukoliko proceni da je u njegovom interesu. ***Setite se, 1996. pokušao je da poništi lokalne izbore,*** *mislio je da može tako,* ***ovo mi se sviđa, ovo mi se ne sviđa.*** *Sada je pokušao da izvrda volju naroda koja nije bila za jedan odsto veća, već za milion ljudi. Ni na drugim izborima to se ne bi moglo nikako popraviti. On zapravo nije ni mislio da održi drugi krug. On je mislio da navuče opoziciju da ide u drugi krug, a onda da proglasi da međunarodne okolnosti nama uopšte ne*

dozvoljavaju da imamo slobodne izbore, kao nama se mešaju, izazivaju incidente i kaže za godinu dana ćemo na izbore. Zašto bi on išao u drugi krug u kojem bi izgubio još više? Pre svega, bila je pogrešna procena da će on dobiti u prvom krugu, on nema pojma šta narod misli, a još gora mu je bila procena da će vojska i policija da ga štite ako poništava narodnu volju.

"S.B.": *Milošević kao da je živio u nekom svom svijetu izolovanom od stvarnosti...*

JOVIĆ: *Godinama se stvarnost kreira preko državne televizije i medija koje drže pod kontrolom i narod misli samo tako kako mu se servira. Međutim, narod se osvestio pa kaže - "ma lažu oni, nema veze to što pričaju, jer ja ne živim tako dobro". Najkrupnije pitanje koje nije primetio jeste* ***potpuni gubitak perspektive za mladu generaciju, izolovanost od sveta, nemogućnost izlaska iz obora kao ovce. Ni jedna porodica ne zna šta će sa decom koja školu završavaju.*** *On je morao da shvati da ne samo ta deca već ni njihovi roditelji neće više za njega da glasaju. To neshvatanje realnosti i insistiranje da ga narod direktno bira za predsednika je jedan sudar sa realnošću koji ga je koštao ovoga svega.* ***Sreća je što ovde nije bilo krvoprolića, a moglo je da bude.*** *Ne daj bože da je policija ili vojska krenula da brani njega umesto što je shvatila šta je istina i na kojoj strani treba da se nađe.*

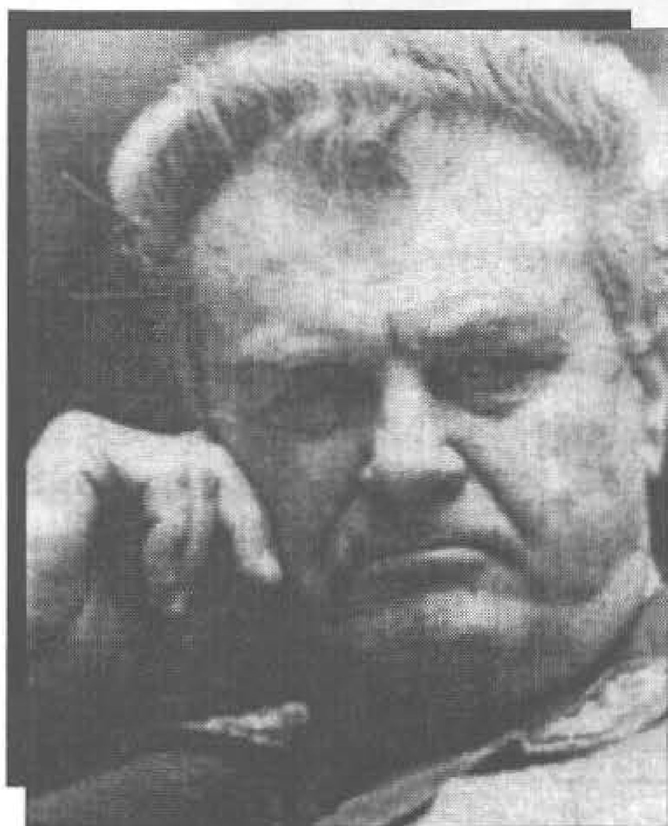
Borisav Jović: "Izolovanost od sveta"

"S.B.": *Čija je uloga u tim događajima bila presudna?*

JOVIĆ: *Mislim da je ključna uloga bila svest u glavama ljudi šta je šta. Ne bi u Beograd došlo milion ljudi da nije bilo svesti da on pokušava da ih prevari. Ne bi bilo pasivnosti policije da nije bilo duboke svesti da on nije u pravu.*

"S.B.": *Kako komentarišete trenutnu situaciju u zemlji, ko po Vašem mišljenju kontroliše vojsku i policiju?*

JOVIĆ: Sad je prelazno stanje. Što se vojske tiče, ja duboko verujem da generalski sastav ima na umu da u ovom vremenu treba da izbegavaju, odnosno uopšte se ne mešaju u politička pitanja, gledaju svoja posla i posmatraju šta se dešava. Što se tiče policije, morate razlikovati policijski sastav koji živi od plate, njima je cilj da ostanu gde su i da rade svoj posao, a ne da se stave na stranu jednoga ili drugoga. To je sasvim prirodno i logično, čim se stabilizuje vlast, oni će normalno raditi svoj posao. **Policija je zbog ozlojeđenosti naroda protiv vlasti izbegavala da se pojavljuje na javnim mestima, sada to čini sasvim normalno.** Događaji od 5. oktobra 2000. uticali su da se na jedan kvazirevolucionaran način ide daleko od toga, odnosno da se preuzimaju institucije koje su u nadležnosti republike, naravno da to nije u skladu sa zakonom, ali je verovatno u skladu sa voljom naroda. **Tu su se, naravno, dešavale stvari koje predstavljaju nacionalnu sramotu i bruku da se, recimo, zapali savezna Skupština koja ni za vreme Drugog svetskog rata nije zapaljena**, ili da se zapali **zgrada RTS-a** i zgrada **Gradskog komiteta Saveza komunista**, bez ikakvog razloga. Treba staviti u kontekst zašto se to desilo. Da nije bilo nepriznavanja izbora i pokoja krađa, desilo bi se samo veselje naroda.

Od Veljka Kadijevića traženo je da izvrši državni udar

Kadijević je htio smaknuti sotinjak Slovenaca!

"SB": U Vašoj knjizi "Poslednji dani SFRJ", koju ste objavili 1995. godine, jedno ime spominjete više od Miloševićevog, ime Veljka Kadijevića. Vaši razgovori sa generalima liče na beskonačno pripremanje zavjere, u igri obožavanja i nepovjerenja. **Vi i Milošević prisiljavate Kadijevića da vas štiti, da izvrši državni udar, da spašava Jugoslaviju, da amputira Sloveniju i Hrvatsku, a potom oštro kritikujete Kadijevića što popušta Slovencima?!**

Jović: Meni se 1990. godine činilo da je **jedino rešenje za očuvanje Jugoslavije proglašenje vanrednog stanja u Sloveniji**, zabrana održavanja

Skupštine do mišljenja Ustavnog suda SFRJ... Veljko se s tim slagao sve do poslednjeg dana, a onda je odustao.

U oktobru iste godine, Kadijević mi kaže, onako usput, da treba maknuti samo 100 ljudi i sve će biti uredu. *Vojska za slučaj potrebe sprema takve planove. Kaže da će ih meni pokazati. Gledao sam ga i ćutao. To sam prvi put čuo. Potom sam mu rekao da ću pogledati te planove, ali da sumnjam u takvu odlučnost Vojske, bar na osnovu dotadašnjih kolebanja. Tih meseci se inače otvoreno govorilo o unutrašnjem razgraničenju i ratu.*

Početkom sledeće godine, posle afere Špegelj i neuspelog oduzimanja oružja, Mesić mi je najavio da će Hrvatska i Slovenija proglasiti svoje otcepljenje. Pozvao sam Kadijevića da dođe odmah. ***Obavestio sam Miloševića. Bio je oduševljen. Rekao je "odlično, čim proglase otcepljenje, treba da im ga usvojimo, s tim da krajiške opštine držimo odvojeno, dok se narod na plebiscitu ne izjasni gde želi da živi".*** *Insistirao je da Veljka ubedim u tu varijantu.* ***Međutim, vojska to nije prihvatala, ona je pravila svoje planove za obaranje vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj...***

Zadnji susret sa Miloševićem

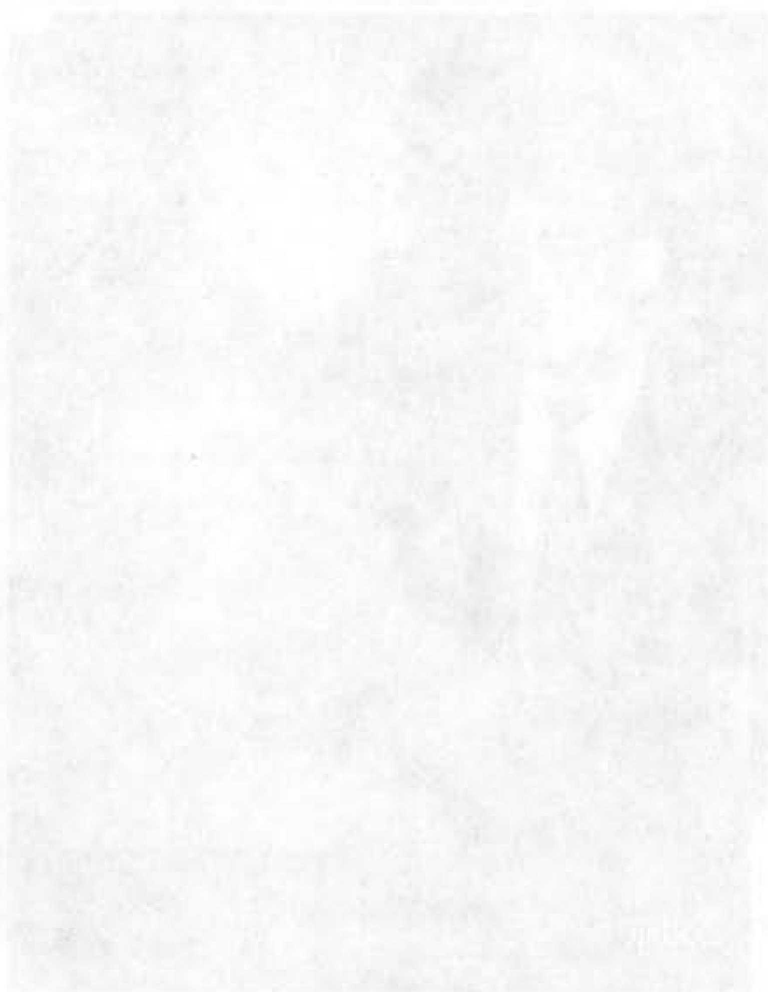

Zadnji susret saradnika

"SB": ***Kada ste se posljednji put sreli sa Miloševićem?***

Jović: To je bilo u septembru 1995. godine, razgovarali smo oko dva i po sata, odnosno raspravljali smo oko odnosa SPS i JUL-a. Mi iz SPS-a imali smo nametnut stav da ove iz JUL-a "podržavamo na javnoj sceni", dok su oni nas, kao protivuslugu, napadali na svakom koraku. Slobodan mi je tom prilikom rekao da to nije tačno jer Mihajlo Marković je prvi počeo javno da optužuje JUL. Ja sam mu kazao da nije u pravu. ***Mihajlo je samo polemisao sa Mirom Marković jer je ona napadala našu partiju i tvrdila da nije socijalistička nego***

nacionalistička, da je odgovorna za raspad SFRJ, da smo mi krivi za ratne zločine i još koješta, od njega sam tražio dozvolu da se na sve te optužbe javno odgovori preko televizije koja se tada nalazila u rukama JUL-a i sa koje se nisu skidali Mira Marković i Ljubiša Ristić, koji je nas iz SPS-a nazivao ratnim huškačima, kriminalcima i lopovima. Milošević mi je tom prilikom kazao da je lično osnovao JUL i da neposredno rukovodi delovanjem te stranke a da je Ljubiša Ristić obična budala. Nekoliko dana posle našeg razgovora Milošević je otišao u Dejton, a po povratku razrešio me je dužnosti u rukovodstvu partije...

Slobodna Bosna, 2. novembra 2000. godine

PREDSEDNIK MILOŠEVIĆ U ŠEST KVADRATA

Prvi sati Slobodana Miloševića u Beogradskom centralnom zatvoru

BEOGRAD - Slobodan Milošević, juče rano ujutro, smešten je istom bloku samica Centralnog zatvora u Banjalučkoj ulici, u kojem se nalazi i nekadašnji načelnik Resora državne bezbednosti MUP Srbije Radomir Marković - saznaju "Novosti".

Miloševića su na prijemnom odeljenju Centralnog zatvora sačekala dva stražara i posle oduzimanja kaiša , sata i dokumenata, dobio je čaršav, jastučnicu, dva ćebeta i porciju za jelo. Potom je nekadašnji predsednik SRJ smešten u samicu dužine tri metra i širine 2,20.

Miloševićeva samica nalazi se u jednom od dva bloka, samica, koje su, neposredno pre hapšenja bivšeg direktora Radio Televizije Srbije Dragoljuba Milanovića, koji je u Centralnom zatvoru od 13. februara ove godine, preuređene i okrečene. Pod samice prekriven je linoleumom, a na plafonu su ugrađene neonke, koje se u celom zatvoru gase u 22, a pale u 06 sati ujutru.

Isti režim kao i za ostale pritvorenike

U samici se nalazi krevet, sto koji je pričvršćen za pod, stolica i orman, nalik vojničkom, u kome pritvorenik drži garderobu, higijenska sredstva i druge stvari.

Pored oskudnog nameštaja, predsednik Socijalističke partije Srbije ima "čučavac" za fiziološke potrebe. Iznad "čučavca" je česma sa hladnom vodom i vodokotlić, iz koga viri mali kanap za povlačenje vode.

САМО ЗА ОДАБРАНЕ : Самица Централног затвора

Sa Dedinja u samicu

Na ćeliji u kojoj je Slobodan Milošević su teška plava metalna vrata.

- I Milošević, kao i Rade Marković, Dragoljub Milanović, Branko Crni i ostali, na vratima ćelije ima prozor sa rešetkama - objašnjava sagovornik "Novosti" iz Centralnog zatvora.

Prozorčić je neophodan kako bi stražari mogli videti šta rade pritvorenici. Takođe, Milošević će, kao i drugi, dobijati po jedan kanister vode sa toplom vodom, a kupaće se jednom nedeljno.

Za Miloševića će, prema rečima našeg sagovornika, važiti isti režim zatvorskog ponašanja kao i za sve pritvorenike.

Milošević neće biti privilegovan ni oko šetnje u jednom od tri šetališta u Centralnom zatvoru, koja su dugačka sto, a široka tridesetak metara. Bivši predsednik SR Jugoslavije šetaće sam, jednom dnevno, po tridesetak minuta i u pratnji stražara.

U Centralnom zatvoru za sada postoje samo dva bloka samica sa oko 30 ćelija. Trenutno se preuređuje i treći blok! Svi blokovi su u prizemlju zgrade.

Po odobrenju sudije

Koliko često će Miloševiću dolaziti u posetu njegova supruga Mirjana Marković i drugi članovi porodice, određivaće jedino sudija Okružnog suda u Beogradu, koji i vodi istragu oko njegovog slučaja.

Prema dosadašnjoj praksi, razmak između dve posete pritvorenicima u CZ ne može biti duži od 15 dana. Advokat Slobodana Miloševića može dolaziti u posetu samo po potrebi.

Ratoboran pa miran

Sve do 23:30 časova u subotu uveče, bivši neprikosnoveni predsednik države ponašao se u svom starom stilu: samouveren, arogantan, kao da je i dalje na vlasti, kao glavnokomandujući...

Pretio je da se neće predati, da će pucati, da će se ubiti (što su nagoveštavali neki strani mediji), da će s njim u smrt otići i njegova porodica...

Spominjao je da je dao nalog da u slučaju napada policije , što je očekivao, celo njegovo obezbeđenje puca! "Nema predaje". - čuo se čest usklik.

Ipak, "tigar" je pokazao, kao i mnogo puta pre, da je "tigar od papira" i da uvek, na kraju popušta. Čim mu je rečeno, pola sata pre ponoći, da nema odustajanja od naloga za hapšenje i bilo kakvih pregovora, i da će policijska akcija biti izvedena u 04:30, po svaku cenu , a da će sve biti završeno do 6:15 - primirio se.

Od arogantnog ratnika pretvorio se u miroljubivog poslušnika.
("Večernje novosti", ponedeljak, 2. april 2001.god.)

SRBIJOM JOŠ VLADA INTELEKTUALNA ELITA KOJA JE I STVORILA MILOŠEVIĆA

Mirko Kovač

"Za mog nedavnog boravka u Parizu naslušao sam se priča kako su promjene u Srbiji suštinske i možda najbitnije za sudbinu Balkana, kako je sam Bog spasio Srpski narod i vratio ga u neki evropski red. Meni se, pak, čini da tu bitnih promjena još zadugo neće biti, jer se svijest ne mijenja preko noći. **Na sceni je manje - više ista fela, u prvom redu mislim na intelektualne elite koje su svojedobno stvorile Miloševića, koje su brbljale o "konačnom rješenju srpskog nacionalnog pitanja". Te elite danas se odriču svoga đetića, nazivaju ga tiraninom, okrivljuju ga i sude mu. A Milošević je zapravo bio njihova neuspjela kreacija, jer njihov program niko ne može ostvariti, jer je "model" anahron, besmislen, van vremena.** ("Reporter")

(Prenijelo "Oslobođenje" 08.06.2001.)

Kako je Srbija postala džinovski striptiz - klub

HLADNJAČE PUNE LEŠEVA

Petar Luković: "Svi srpski putići vode u Haag...

Frivolna pomisao da mirnodopsku atmosferu Srbije glede serijala "Saga oko Haaga", opišem kratkom vešću iz Kragujevca, gde je pre neki dan **uhapšen izvesni Tomislav Krstić** (logično, rodom iz Dervente) **jer je u klubu "AS" striptizeti Slađani B. u gaće stavio kašikaru** (hrvatski: ofanzivnu bombu "M52"), ta pomisao, ispostavilo se, bila je čvrsta okosnica za slike političkog života u zemlji u kojoj **zločin i striptiz idu ruku pod ruku.** Dok se pomenuti veselnik Krstić idilično zabavljao **na tradicionalnomentalni način Republike Srpske - već smo to videli u Banjaluci, početkom prošlog meseca, ispred nepostojeće, sa zemljom sravnjene džamije "Ferhadije"** - učinilo mi se, možda i ukazalo, da je

čitava Srbija/Jugoslavija, zovite kako hoćete, ***postala džinovski striptiz-klub koji samo što ne eksplodira od licimerja, u krvavom zanosu poratnog ludila.***

Budući da svi srpski putići od izvora, razume se, milom ili silom vode u Haag *- moglo se predpostaviti da će nacrt Zakona o saradnji sa Haškim Tribunalom izazvati različite vrste pizdarija. Ideja da zemlja called Jugoslavija donese ovakav Zakon direktno se oslonila na hrvatsko iskustvo:* ***kad Hrvati imaju Zakon, imaćemo ga i mi, kud puklo da puklo.*** *Povrh svega, krajem ovog meseca, zakazana je Donatorska konferencija o Jugoslaviji: reč je o stotinama miliona dolara koji će u ovu zemlju ući onoga časa kad iz iste ove zemlje put Haaga krenu Slobodan Milošević i ostali optuženi za ratne zločine.*

Pripremi se nacrt saveznog Zakona, ali se onda javi Socijalistička narodna partija (iz Crne Gore), ista ona kojoj je Momir Bulatović godinama bio na čelu i ***koja je penetrirajuće-analno sarađivala s Miloševićem, uživajući u svakom njegovom zločinu.***

Ti ljuti Crnogorci (kojima je Milo Đukanović najveći neprijatelj) prvo su rekli da se oni slažu sa Zakonom uopšte, ali im u detaljima smeta činjenica da se naši građani izručuju inozemnim sudovima; jesu oni za potpunu saradnju sa Haškim Tribunalom, ***podržavaju oni povratak SRJ u sve međunarodne institucije, ali ne mogu da podrže mogućnost da, recimo, Slobodan Milošević napusti svoj narod sad kad nam najviše treba.*** *Srpski partneri iz DOS-a, koji kao ozeblo sunce čekaju pare iz tog istog inostranstva, pokušali su u nekoliko navrata da objasne SNP-Crnogorcima o čemu se radi, ali baš nisu uspeli.*

Onda su SNP-Crnogorci povukli haiku-potez i najavili da će raspravu o Zakonu voditi njihovi lokalni odbori po Rožaju, Andrijevici, Žabljaku i sličnim mega-centrima.

Saznanje da će sudbina čitave zemlje zavisiti od pet članova partije u jebanoj Andrijevici *- mogla bi da zvuči kao vic, ali je istina. Konačno, SNP juče (srijeda) objavljuje saopštenje koje kao da je pisao Borisav Jović: jeste, SNP podržava saradnju, ne, SNP ne podržava saradnju, odnosno, podržava kroz modalitete koji će biti utvrđeni* ***kad na vrbi rodi grožđe.***

"Znamo da ubijamo tupim oruđem"

U času kada budete čitali ovaj broj "Ferala" i kad vam se uoči turističke sezone sasvim jebe da li je SRJ donela Zakon ili ne - ostaje onaj ukus kašikare u gaćicama da ovako/onako, bilo kako, činimo sve ne bi li

prećutali zločine i nekako zataškali sve ono što su Srbi, taj pitomi, miroljubivi narod, radili drugima svih ovih godina.

A šta su Srbi radili - doživeli smo da saznamo ovih dana: nakon one čuvene hladnjače s albanskim leševima u Dunavu, otkrilo se da je u naselju Batajnica, na lokaciji "13. maj" gde su godinama smeštene Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ), zakopano blizu 900 leševa, uglavnom raskomadanih, ubijenih tupim oružjem. Veliki broj civila, žena i dece, kao i pripadnika OVK sa Kosova - krišom su sahranjeni na ovoj lokaciji, uz odluku državnog vrha zemlje da se "uklone sve žrtve, a posebno leševi civilnih žrtava koji bi mogli da postanu predmet istraživanja Haškog tribunala."

Dakle, sve ono što je godinama bila javna tajna: da su srpska vojska i policija, uz saradnju paravojnih ludaka, čistili Kosovo na isti način kako je čišćena Bosna - nije u javnosti izazvalo efekat šoka, više je u pitanju neverica ili muk, ili čuveno opravdanje "a šta su ono nama radili".

Kad ovu masovnu grobnicu (ni prvu, ni jedinu, koliko ih ima neotkrivenih) stavimo u ravan onih SNP-Crnogoraca koji se ubiše dokazujući kako će "domaći sudovi" biti efikasni glede ratnih zločinaca (nijedno suđenje za 11 godina!) i kako ne smemo da šaljemo Miloševića u Haag *i kako će ova zemlja izgubiti suverenitet ako poslušamo Tribunal i* ***kako nam čojstvo i junaštvo ne dozvoljavaju da najbolje sinove naših krvavih naroda predajemo neprijatelju... voleo bih da vidim čelnike ove novomiloševićeve partije na ekshumaciji, kako lično u rukama drže odsečene glave, iskidane udove, creva, iskidane prste...sve toliko strašno da je jedan od patologa tražio da odmah ode u penziju, jer ovako nešto nikada u svom životu nije video.***

I onda mi recite kako je nacionalizam nešto ljupko i divno i da se on može obuzdati: ***grobnica "13 maj" jedini je rezultat srpskog fašizma, naličje Miloševićeve izjave iz 1990. godine ("Ako ne znamo da radimo, znamo da se bijemo"), ne znamo čak ni da se bijemo, znamo da ubijamo tupim oruđem, znamo da pakujemo leševe u hladnjače i da ih pod okriljem noći zakopavamo na ognjištu Specijalnih jedinica.***

Zašto mi na pamet ovog časa padaju ***Dobrica Ćosić, Momo Kapor, Dragosav Bokan,*** *ili* ***Dragoš Kalajić - ne umem racionalno da objasnim: možda zato što je svaki mrtav Albanac, mrtav Hrvat i mrtav Bošnjak, ubijen i od njihove ruke.***

A sad: kašikare u ruke i marš na striptiz!

("Feral tribune", 08.juna 2001.god.)

Fašistički leci opet među Srbima

PUKOVNIKU (DRAŽI) IMA KO DA PIŠE

Nakon Trebinja i Banje Luke, ravnogorci, radikali i ostala pljačkaško-banditska kamarila pokušava zadržati tonus histerije prema svemu, što različitom...

Draža Mihailović

Ovi civilizacijsku dinosaurusi, pod različitim firmama svesrpskog jedinstva i otpora, ponovo **štampaju provokativne ćirilične letke** u kojima i dalje pozivaju "Srbe i ljude dobre volje" da sprečavaju gradnju džamija na srpskoj zemlji RS.

Jedan takav letak pojavio se u Doboju, Banjoj Luci i u drugim mjestima. Dežurni čuvari srpstva opet traže od Srba da spriječe gradnju jedne džamije. Ovaj put džamije u Doboju, koja je, kako se navodi, "ruglo našeg grada i cijele RS".

-.. Time ćemo spriječiti vraćanje balija na ove prostore i njihovo dalje razmnožavanje, a Turcima (muslimanima, balijama) koji budu ovo čitali poručujemo da nikako ne dolaze na ovaj skup, jer će ih, u protivnom čekati sudbina bošnjačkih Banjalučana i Trebinjaca... stoji u ovom opskurnom pamfletu.

U potpisu - Udružene organizacije "Srbija do Tokija" i "Velika Srbija", stoji još jedna poruka - **Bolje da odete u džamahiriju, da ne biste otišli u ahiret.**

Četnička letkomanija na temu **Ne damo graditi ono što smo srušili traje li traje...**

("Nezavisne novine"- prenio "WALTER", 13.06.2001.god.)

Goran Mišić

MASOVNE GROBNICE U BEOGRADU

Ekshumacija skoro hiljadu raskomadanih tijela pripadnika Oslobodilačke vojske Kosova i albanskih civila počela je protekle nedjelje u beogradskom naselju Batajnica. ***Masovne grobnice koje kriju tajnu o zločinima srbijanskih snaga počinjenih prije tri godine u kosovskim gradovima i selima, nalaze se pored baze SAJ-a (Specijalne antiterorističke jedinice) pored Dunava, u centru 13. maj na obodu općine Zemun.***

Beogradske su vlasti potvrdile postojanje grobnica, ali ne i koliko je tijela dosada pronađeno. U dobro obaviještenim izvorima saznaje se da je na tom mjestu pokopan najveći dio od oko 3.000 Albanaca koji se poslije sukoba na Kosovu vode kao nestali.

Milošević naredio "čišćenje"

Ispisivanje najkonkretnije optužnice protiv bivšeg predsjednika SRJ Jugoslavije Slobodana Miloševića počelo je otkrićem hladnjače smrti, koja je prije dvije godine izvučena sa dna Dunava kod Tekije, *o čemu je Walter pisao u pretprošlom broju. Srbijanski ministar policije Dušan Mihajlović nešto kasnije je izjavio da je u hladnjači pronađeno 83, a ne 50 tijela albanskih civila.* ***Od tada broj otkrivenih žrtava, koje su koliko do jučer srbijanski mediji redovito nazivali šiptarskim teroristima, neprestano raste.***

Prema anonimnim izvorima u policiji, poslije skidanja prvog sloja u masovnoj grobnici u Batajnici, ***već je otkriveno skoro 1.000 leševa,*** *a u beogradskoj se čaršiji sasvim glasno govori da je* ***Milošević u Bijelom dvoru, prije dvije godine, lično izdao nalog da se sa Kosova uklone tijela ubijenih Albanaca.*** *Otkriće leševa u beogradskom ataru opovrglo je dosadašnje uvjerenje da su svi tragovi zločina uklanjani* ***u visokim pećima kombinata Trepča.*** *Sada je skoro sigurno da srbijanske snage vojske i policije, pod prijetnjom zračnih udara NATO, nisu uspjele da uklone tragove ratnih zločina, zbog kojih se tadašnji ambasador SAD u Beogradu* ***Richard Mills*** *hvatao za glavu. Zna se šta je uslijedilo poslije toga.*

Odluka o sanaciji terena donijeta je krajem marta 1999. godine u Bijelom dvoru u Beogradu, na radnom sastanku koji je sazvao bivši predsjednik Milošević, objavljeno je u Beogradu.

Tom sastanku su prisustvovali ***ministar policije Vlajko Stojiljković****, tadašnji načelnici resora javne i državne bezbjednosti* ***Vlastimir Đorđević*** *i* ***Radomir Marković****, bivši komandant jedinica policije* ***Obrad Stevanović*** *i* ***predstavnici Vojske Jugoslavije****.*

- Slobodan Milošević ***je na tom sastanku naredio da se uklone sve žrtve, a posebno je naglasio da se uklone leševi mogućih civilnih žrtava koji bi mogli da postanu predmet istraživanja Haškog tribunala, navode policijski izvori.***

Zamjenik glavnog tužitelja ***Tribunala u Haagu Graham Bluit*** *je najavio da će i haški istražitelji i forenzički eksperti prisustvovati ekshumaciji i autopsiji žrtava u Batajnici. Rezultati te istrage koristit će se na budućim suđenjima u Haagu.*

Pavković se pere

Zanimljivo je da je policijske fotografije hladnjače izvučene iz Dunava, za koju se mislilo da je uništena, objavio dnevnik "Danas", dok je informaciju o grobnici u Beogradu prvi objavio beogradski Radio B-92. Oba medija su prije prošlogodišnjeg 5. oktobra bila pod žestokim udarima režima.

Pomenuti beogradski radio, pozivajući se, također, na anonimne policijske izvore, saopćio je da su na početku iskopavanja pronađena 83 tijela i tri glave bez trupa.

- Radi se o leševima žena, djece i staraca, a pronađeno je i nekoliko leševa u uniformama UČK. *Na skoro svim tijelima* ***vidljivi su tragovi mučenja****, rekao je taj izvor i potvrdio da je, po svemu sudeći, riječ o ubijenim Albancima sa područja pećke općine.*

Prema tvrdnji tog izvora, policija je u istrazi došla i do novih podataka koji govore da je, pored bivšeg državnog i policijskog rukovodstva, ***u akciji uklanjanja tragova zločina učestvovao i vrh Vojske Jugoslavije.***

Načelnik generalštaba VJ, generalpukovnik Nebojša Pavković*, doskora bliski saradnik Slobodana Miloševića, koji odnedavno izjavljuje da se sa Tribunalom mora sarađivati,* ***kaže, međutim, da je vojska na vrijeme objelodanila ratne zločine na Kosovu.*** *On tvrdi da su ljudi koji su to činili hapšeni još za vrijeme rata. - Lično sam preduzimao normativne mjere kroz dokumenta, pripreme, usmena i pismena naređenja, kontrolirao sam da li to moji potčinjeni provode, da li su oni na svojim nivoima poduzeli sve mjere i tamo gdje smo imali saznanja da se krše propisi i da se čine, ne samo* ***zločini kao najteži oblik kršenja propisa međunarodnog ratnog i humanitarnog prava, nego gdje se krše i drugi propisi - krađe, silovanja, mučenja*** *- mi smo preduzimali oštre mjere, komentira zapovjednik jugoslovenske vojske.*

("Walter" - 13. 06. 2001.godine)

Božo Nikolić
Hronika zločina: Otkrića leševa Albanaca u Srbiji

I MRTVA USTA GOVORE

Žrtve sahranjene u "dvorištu"

Nova otkrića će možda biti ključni dokazi o onome što se stvarno događalo u krvavim noćima na Kosovu. Ko je odnosio leševe, ko je komandovao operacijama, ko je bio zadužen za prikrivanje zločina? To znaju samo visoki funkcioneri nekadašnjeg srpskog režima. Sada se led tišine lagano topi, a vonj zločina počinje opasno da pritiska

Poput serijskih ubica koje sahranjuju žrtve u dvorištu kuće smatrajući da je to najbolje i najsigurnije mjesto, tako je - tvrde zvaničnici srpske policije - i Slobodan Milošević u Beogradu pokopao leševe albanskih vojnika i civila koje su na Kosovu ubili specijalni policijski odredi. Ako je to tačno, ***već dvije godine na stotine leševa raspada se na periferiji glavnog grada Srbije i Savezne Republike Jugoslavije, ispod livada pretvorenih u fudbalske terene namijenjene nedjeljnim izletnicima.***

Srpske vlasti su objelodanile da su pronađene tri masovne grobnice u blizini glavnog grada. Međutim, po tvrdnjama zapadnih novinara, njihove srpske kolege koje su tražile lokaciju ovih grobnica, vlasti su upozorile da dalje - ne istražuju.

Jedno od tih mjesta se, kako se vjeruje, nalazi u vojnom kompleksu "13. maj" u Batajnici. Međutim, naoružani čuvari ne dozvoljavaju pristup ovom kompleksu. Smatra se da je jedna od hladnjača sa tijelima došla u Beograd u vrijeme kada su 1999. bombe NATO-a padale oko prijestonice.

Prema procjenama zapadnih novinara, najmanje 1500 tijela Albanaca, za koje se zna da su ih ubile srpske snage, nestalo je sa Kosova za vrijeme vazdušnih napada NATO-a na SRJ, u proljeće 1999. godine. ***Ukoliko budu pronađena, ta tijela bi predstavljala izuzetno značajan materijal - "posljednja kap koja preliva čašu" - potreban Međunarodnom tribunalu za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije kako bi dokazao da je bivši predsjednik SRJ Milošević kriv za zločine protiv čovječnosti.***

Ali, zbog čega su Milošević i njegova svemoćna pretorijanska garda odlučili da sakriju leševe na tako neočekivanom mjestu kakvo je

beogradska periferija? To je pitanje kojim se bave i zapadni i domaći mediji.

Najčešći odgovor je da se režim plašio da će zločini počinjeni na Kosovu - biti otkriveni. ***Dakle, motiv je bio surovo racionalan: da ne bude ponovljena greška pripadnika Vojske Republke Srpske u Bosni i Hercegovini, čiji su zločini brzo otkriveni.*** *Prema procjenama iz Haga, Milošević i njegovi kompanjoni su nastojali da primijene lekcije koje su izvukli iz "grešaka" koje je počinila VRS, naročito u ljeto 1995. godine, kada su trupe pod zapovjedništvom glavnog komandanta generala* ***Ratka Mladića*** *počinile* ***zločine oko Srebrenice****, koji se smatraju* ***najvećim u Evropi poslije Drugog svjetskog rata.***

"Dok su još bili na samrti bacani su u jame..."

Masovne grobnice...više stotina ih se nalazi i u Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj i na Kosovu...

Prema ovom shvatanju, ***Mladićeva greška bila je "trapavost"*** *sa kojom je izvedena operacija likvidiranja, procjenjuje se, preko 7.000 muslimanskih muškaraca i dječaka, koji su odvedeni iz "bezbjednosne zone", kojom su taj grad u istočnoj BiH proglasile Ujedinjene nacije. Jer, u roku od nekoliko nedjelje poslije masakra izvršenih između 11. i 17. jula 1995. godine - čitav svijet je voljno ili nevoljno saznao šta se dogodilo. Prema tvrdnji italijanske "Republike",* ***zarobljeni neprijateljski komandanti su***

"istovarivali" zarobljenike, **koji su zatim ubijani tako što im je pucano u glavu, i dok su još bili na samrti, bacani su u jame.** Prema rimskom dnevniku, na taj način su u BiH postupale i Miloševićeve specijalne snage, koje su kasnije preinačene u antiterorističke jedinice. Gotovo sve što se dogodilo tokom operacije "Srebrenica", zabilježili su izviđački avioni i sateliti ratnog vazduhoplovstva Sjedinjenih Američkih Država. **Na snimcima su zabilježena mjesta pogubljenja, ali i teške građevinske mašine koje su korišćene za kopanje masovnih grobnica i sljedstvene ekshumacije, sračunate na zametanje tragova zločina.**

I stvarno, operacija je bila toliko trapava da su isljednici Tribunala, kada su došli na mjesta zločina, bez velikih muka otkrivali gdje su žrtve ubijane, gdje su u prvi mah pokopavane i gdje su kasnije njihovi ostaci sakrivani. Povrh tih grešaka, inženjerijske i ostale jedinice VRS sačuvale su izvještaje u kojima je detaljno opisana upotreba teških mašina i njihovo kretanje od mjesta pogubljenja do mjesta pokopavanja ostataka žrtava.

Isljednici Tribunala su kasnije zaplijenili dokumenta koja su bila toliko detaljna da je zabilježen svaki potrošeni litar goriva. **Suludo ali tačno - štednja je bila uzrok otkrivanja zločina. Naime, VRS je željela da spriječi njegovu krađu budući da je oskudijevala u gorivu i zato je brižljivo vođena dokumentacija.** Smatra se da je to dokazni materijal zbog kojega bi komandant Drinskog korpusa VRS general **Radislav Krstić** mogao da dobije **dugotrajnu kaznu zatvora.** Uostalom, tužioci su ga obilato i koristili tokom Krstićevog suđenja, koje već dugo traje u Hagu.

Zločinačka priroda Miloševićevog režima

No, vratimo se događajima u Srbiji. Zapadni analitičari procjenjuju da **otkriće leševa Albanaca baca dodatno svjetlo na zločinačku prirodu Miloševićevog režima. Donedavno, moćni krugovi u Srbiji, ali i uticajni u međunarodnoj zajednici, odbacivali su tvrdnje da su srpske trupe činile ratne zločine na Kosovu,** da su nastojale da prikriju njihove tragove **ili je dovođena u pitanje funkcija Tribunala u Hagu.** Beograd je optužbe za ratne zločine na Kosovu tumačio kao "opravdavanje NATO agresije" na SRJ i "prikrivanje neuspjeha" isljednika iz Haga, koji su u pokrajini iskopali "tek" 4.000 žrtava.

Ukoliko je bilo ubistava, govorili su, gdje su onda tijela? I na Zapadu su podgrijavane sumnje u zločine srpske policije i vojske na Kosovu. U članku koji je objavljen u **"Spektejtonu"** i koji pominje **londonski "Independent"**, govori se o **"masakrima koji se nikada nijesu dogodili".**

No, sada se treba suočiti sa mogućnošću da je ono što je nekada smatrano antisrpskom propagandom, istinska verzija događaja. Postavljaju se pitanja: da li su hladnjače noću prevozile svoj teret u prestoni grad, i to u koloni sa transportnim kamionima koji su prenosili mlijeko i povrće? Da li je u pitanju bilo složeno operativno snabdijevanje, aparat, usklađena birokratija masakra, koja je pravila raspored i upravljala prevozom leševa?

Srpski "specijalci"sudjelovali su u prenošenju leševa sa Kosova i u Bosni

Shodno istrazi koju je na Kosovu sprovela **Međunarodna krizna grupa**, nevladina organizacija sa sjedištem u Briselu, **tokom rata se Miloševićev režim sistematski trudio da sakrije dokaze istrebljenja.** Najprljavije **akcije izvršavali su specijalni policijski odredi, a ne vojni, koji su nosili maskirne uniforme.** Komandni lanac upravljanja nije pripadao zvaničnim policijskim snagama, već se radilo o paralelnim, tajnim policijskim snagama, zbog čega se vrlo teško može izvršiti rekonstrukcija događaja.

Prema britanskom **"Independentu"**, svi nestanci su se dogodili krajem marta 1999. godine. Novinar londonskog dnevnika to naziva **"jezivom operacijom čišćenja". Ne samo da su odredi smrti vršljali po Kosovu dok su pljuštale bombe NATO-a, već je tu bilo i kradljivaca leševa. Kosovo je zemlja praznih grobova.** Istražitelji su se vraćali na nekoliko mesta gdje su se odigrali masakri i pronašli svježe iskopane grobove - ali ne i leševe. Nekad su nailazili na neobična, zbunjujuća otkrića: **tijelo starca obučeno u odijelo tek stasalog momka čije je tijelo nestalo; tijelo nekog čovjeka oji je obučen u odijelo sa rupama od metaka, ali on sam nije imao rane od metaka."**

Tako su, po "Independentu", u selu Cikatova istražni organi Haškog tribunala iskopali **tijelo jednog starijeg čovjeka obučenog u dječju odjeću.** Utvrđeno je da je odjeća pripadala jednom nestalom trinaestogodišnjem

dječaku. Na osnovu iskaza svjedoka, ispostavilo se da su srpske paravojne snage naredile svim ljudima da promijene odjeću. Kasnije su neki od odraslih, među kojima je bio i taj stariji čovjek, odvedeni i strijeljani. Druga grupa je odvedena u zatvor u Srbiji.

Potom su snage bezbjednosti odmah tovarile tijela u vozila - nijesu ostavljale nikakve dokaze za sobom. Kada su se po okončanju borbi Albanci vratili u Peć, istražni organi koje je vodilo lokalno stanovništvo otvorili su 205 svježe iskopanih grobova. Većina je bila prazna, ali u nekima su bila tijela iz sela sa druge strane Kosova.

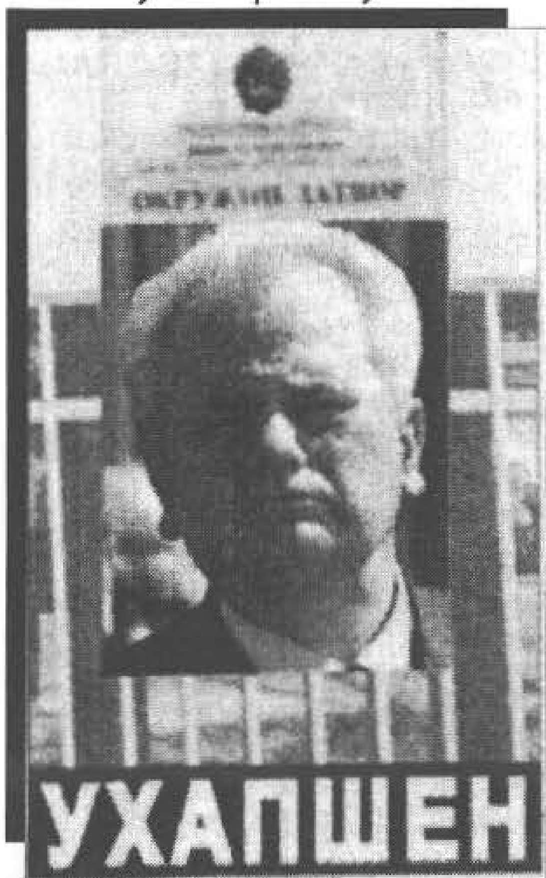
"**Postalo je jasno da su Srbi namjerno miješali dokaze širom Kosova. Sve je to bio sastavni dio operacije čišćenja kako bi se obezbijedilo da tijela ne mogu biti uzeta kao dokaz protiv bivšeg režima**", ocjenjuje "Independent." U selu Pastasel lokalno stanovništvo je vidjelo na djelu pljačkaše grobova. Kasnije su neka tijela pronađena, premještena na nekoliko različitih mjesta. **Kamioni su išli od sela do sela, ostavljajući nekoliko tijela ovdje, nekoliko ondje.** Neka nikada nijesu pronađena, uključujući tijela najmlađih žrtava.

Nova otkrića će možda biti ključni dokazi o onome što se dogodilo sa žrtvama skrivenih masakra na Kosovu. Ko je odnosio leševe? Najmanje 1500 tijela je nemoguće pronaći, šta se sa njima desilo? **To znaju samo visoki funkcioneri nekadašnjeg srpskog režima.** Kada je kamion iz Dunava izvučen i kada se saznalo šta je u njemu, **policijski general Vlastimir Đorđević**, koji je sada u penziji, naredio je da se zabrani pristup ovom mjestu i da se ono drži u tajnosti. Prema izvorima bliskim srpskoj policiji, **on je bio jedan od ljudi kojima je ondašnji ministar unutrašnjih poslova Vlajko Stoiljković povjerio zadatak da se oslobode leševa. General od milošte zvan "Roda"**, prema tvrdnji nekih beogradskih listova, **ovih je dana uspio da utekne za Rusiju.**

"Režim se ponašao kao zloglasni ubica..."

Neki zapadni analitičari upozoravaju da su u slučaju hladnjače koja je bila gurnuta u **Dunav kod sela Tekija** bitni i datumi. Tako se omogućava rekonstrukcija slijeda događaja, lanac odgovornosti, ali i pobijaju tumačenja koja su dozvoljavala da su ratni zločini možda počinjeni kao odgovor na NATO bombardovanja SRJ. Naime, **vazdušni napadi NATO su počeli 24. marta 1999, nakon što je Milošević na sastanku sa najbližim policijskim saradnicima izdao naređenje za uklanjanje tragova zločina** i pošto je švercer nafte iz Rumunije vidio u noći između 20. i 21. marta kako

kamion tone u Dunav. Po ocjeni svjedoka, tijela u hladnjači bila su uveliko u stanju raspadanja kada su 6. aprila otkrivena.

***Režim se ponašao kao zloglasni ubica** koji **na sve načine pokušava da onemogući pravosudne organe da urade svoj posao**, nadajući se da će se sretno izvući. U Hagu tvrde da oni nijesu iznenađeni jer su znali za postojanje kamiona-hladnjače" dobrano prije nego što se o tom slučaju čulo u maju".*

- To je samo jedan od slučajeva namjernog prikrivanja ili uništavanja tragova kosovskih zločina koje mi istražujemo, primijetio je Grejem Bluit**, otkrivajući da isljednici Tribunala ispituju tvrdnje da je **preko 1.000 žrtava sa Kosova spaljeno u pećima topionice olova u Trepči kod Kosovske Mitrovice.

*Uklapa se to u "priču" koju je za jednu američku radio-mrežu ispričao čovjek koji se predstavio kao **"Branko"**, pripadnik srpske jedinice za specijalne operacije. On **tvrdi da je bio jedan iz ekipe koja je spaljivala tijela ubijenih Albanaca u visokim pećima u Trepči**, kako bi bili uništeni svi tragovi, uključujući DNK. Branko kaže da su tijela dovožena u Trepču na spaljivanje u "manjim kamionima hladnjačama".*

- Morali smo da budemo pažljivi i da izbjegavamo da NATO to fotografiše, iako je to usporavalo rad, dodao je Branko.

*Time se sve povezuje sa pričom o hladnjači koja je nađena mnogo sjevernije u Srbiji: kolone hladnjača koje bi dolazile u Trepču bile bi previše sumnjive. **Srbi su ponovo nastojali da sakriju dokaze i da ih raspršе na sve strane. Jedan srpski vojni sud je javno objavio da je optuženi rezervista bio pripadnik "jedinice za spaljivanje tijela", podsjeća "Independent."***

"Kosovo je zemlja praznih grobova..."

*Zamjenik glavnog tužioca u Hagu **Bluit** je dalje kazao da Tužilaštvo nastoji da prikupi potkrepljujuće materijalne dokaze i izjave svjedoka kako bi se dokazalo da je planirana i sistematska operacija vođena za uklanjanje tragova zločina počinjenih na Kosovu tokom 1998. i 1999. godine. Ukoliko tužilaštvo uspije da dokaže da je prikrivanje dokaza bilo namjerno i organizovano, onda bi to poduprlo tvrdnje iz Tribunala da su i zločini bili takođe namjerni i planirani, smatraju analitičari.*

Istražitelji Tribunala stigli su prošle nedjelje u Beograd. **Cinici bi rekli da je Miloševićeva najveća greška bila što je dozvolio da bude uklonjen sa vlasti. Svi manji propusti u vezi sa zločinima mogli su da budu ispravljeni da on i dalje kontroliše situaciju u i iz Beograda.** Činjenica je da, dok je Milošević bio na vlasti, **niko od oko 200 svedoka** izvlačenja kamiona hladnjače i kasnijeg prenošenja leševa iz jednog u drugi kamion tokom dvije noći - **nije smio da javno progovori.**

Sada se led tišine legano topi. A vonj zločina počinje da opasno pritiska.

Shodno istrazi koju je na Kosovu sprovela Međunarodna krizna grupa, nevladina organizacija sa sjedištem u Briselu, **tokom rata se Miloševićev režim sistematski trudio da sakrije dokaze istrebljenja.** Najprljavije akcije izvršavali su specijalni policijski odredi, a ne vojni, koji su nosili maskirne uniforme

Ne samo da su **odredi smrti vršljali po Kosovu** dok su pljuštale bombe NATO-a, **već je tu bilo i kradljivaca leševa. Kosovo je zemlja praznih grobova.** Istražitelji su se vraćali na nekoliko mesta gdje su se odigrali masakri i pronašli svježe iskopane grobove - ali ne i leševe - tvrdi londonski "Independent"

(Monitor, 15. juna 2001.)

BISERI

"Milošević će vaskrsnuti i postati svetac"

- Dogovor je bio da branimo Slobodana Miloševića, ako treba i golim rukama do zadnjeg! U slučaju da neko od policajaca iz obezbeđenja pokuša da beži, trebalo je da ga razoružamo. "**Ako su to napolju kriminalci, poubijaće nas sve", govorio je Milošević.** Tražio je od nas da idemo svojim kućama. "Meni, ako je suđeno ja ću da poginem" - rekao je još. Tu je pokazao svu svoju veličinu. **Zato će jednog dana vaskrsnuti, poput Vasilija Ostroškog. Postaće svetac, garantujem vam.**

Siniša Vučinić - jedan od tjelohranitelja Miloševića
"Svet" - prenijelo "Oslobođenje"

BISERI

General ne zna za Kosovo

- Nemoguće je da general Nebojša Pavković, kao vrhovni komandant, ne zna šta se događalo na Kosmetu, naročito u vreme ratnog stanja, kada su pod njegovom komandom bile i vojska i policija. Čega se plaši i šta krije vojskovođa koji je "pobedio NATO". Zašto se danas toga odriče i zašto orden od 700 grama zlata sa rubinima nije uručio svom komandantu Slobodanu Miloševiću, koga je lično predložio za to odlikovanje?

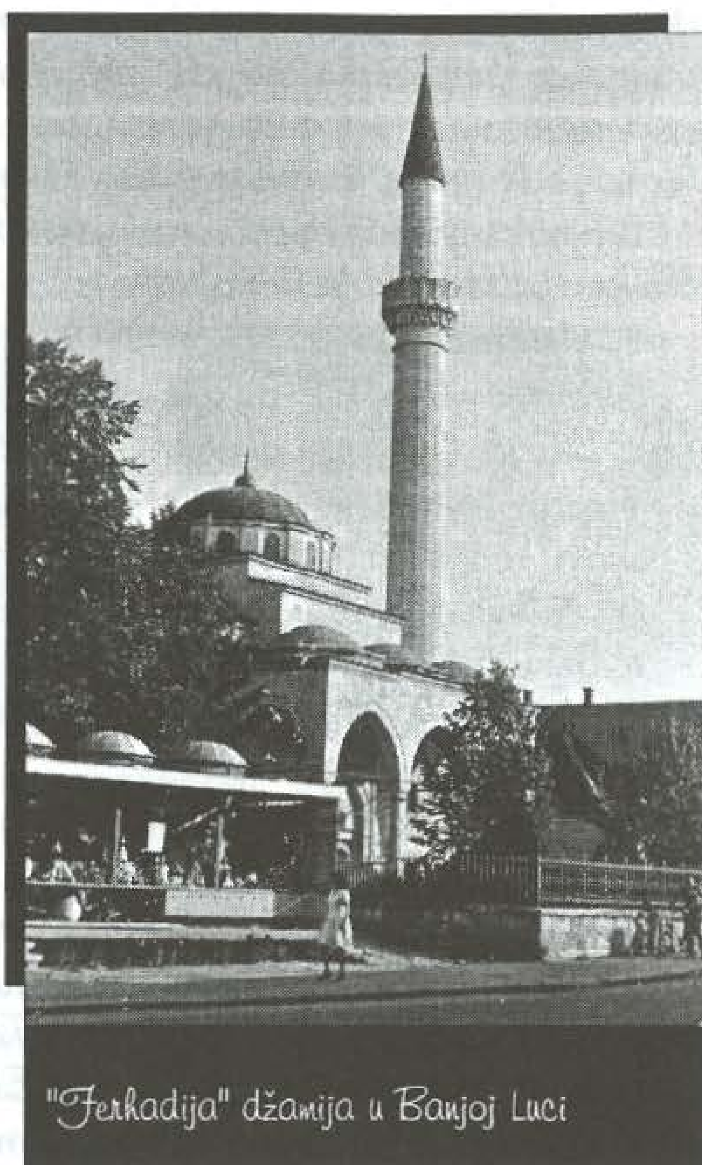
Dušan Mihajlović, ministar policije Srbije
("Glas javnosti" - prenijelo "Oslobođenje", petak, 15. juna 2001.)

OBNOVA FERHADIJE

12. - 16. maj 2001. (Reporter, 160, Banja Luka)

Kamenovanje Republike Srpske

Da nije bio nesrećan, scenario bi imao štimung burleske: krezavi "junaci" sa srpskim obilježjima u početku su psovali "majku balijsku" pružajući prema kući Islamske vjerske zajednice nekad tri, a nekad samo jedan, srednji prst. Branioci srpskih nacionalnih interesa, tog dana štitili su srpstvo od nekoliko stotina starijih Bošnjaka koji su se sedmog maja pojavili u Banjaluci da prisustvuju polaganju "Kamen-temeljca... ", kako ga jedne novine nazvaše, "... za obnovu povjerenja".

"Ferhadija" džamija u Banjoj Luci

One između kojih je povjerenje trebalo da bude izgrađeno nakon šest godina, razdvajao je kordon policije.

Adrenalin vitezova od Topole (pa do Ravne Gore), mjestimično potpomognut alkoholom, izbio je prvo kroz bacanje jaja prema kući Islamske vjerske zajednice.

*Kako se **rulja palila, jarcana prvo zvucima trube i "Maršem na Drinu"**, a kasnije eksplicitnijim **pjesmama Olivere Katarine ("Romanijo, čuvaj brata Radovana")**, bijes je postajao sve veći i kao talas se širio i po onima koji su ispočetka tek "sa simpatijama" posmatrali ovo "događanje naroda". Letjele su kamenice: kad bi neka pogodila metu, začule bi se ovacije. "Petsto maraka ko zabode zastavu!", čulo se negdje u masi.*

Rulja se u neka doba zatalasala i kordon je probijen: demonstranti su uspjeli skinuti muslimansku vjersku zastavu i na zgradi medžlisa

"pobjednički" se zavijorila srpska trobojnica. **Nasilje je buknulo: ubijen je Murat Badić, pretučeno je dvadesetak uglavnom starih ljudi, zapaljeno sedam bošnjačkih autobusa, prozori na zgradi Islamske vjerske zajednice bili su sasvim polupani.** Humor srpskih ultranacionalista obogaćen za još jednu sličicu: na livadu ispred kuće u kojoj su Bošnjaci bili zatočeni neki "šaljivdžija" pustio je prase.

"Obnova povjerenja"rezultirala je sa nekoliko krvavih epiloga: gomila se dočepala jednog starca. Udarci cipelama u lice, bubrege, stomak. Dva policajca umiješala su se tek kad je posao bio gotov. Podigli su okrvavljenog starog čovjeka i pod ruku ga vukli do prvog automobila. Neko je iz mase ironično vikao: **"Daj mu usta na usta, jeb'o te on!"**

Na obližnjem brdašcu srednjoškolci - Srbi su skupljali kamenje, trpali u đačke torbe i iza leđa policije trčali da gađaju "balije".

Multietničnost:

Istu noć slika iz Banjaluke obišla je svijet: zapaljeni bošnjački autobusi na BBC-ju, CNN-u i drugim TV-kućamaišli su nakon vijesti iz Izraela.

Poslije dvadeset i četiri sata uslijedilo je bolno otrežnjenje. Kako za demonstrante, tako i za vlasti RS i njene građane.

Neredi u Banjaluci, poslije sličnog incidenta u Trebinju, postavili su vrlo ozbiljno pitanje pred bh. javnost: Da li je ovo nasilje prava slika multietničke stvarnosti u BiH ili je riječ o "manje tipičnom" političkom scenariju?

Većina međunarodnih zvaničnika ocijenila je ovaj događaj kao dijelo "ekstremnih nacionalnih grupa". **Čak i neki Bošnjaci koji su na sopstvenoj koži osjetili ovu "multietničnost", ne žele da generaliziraju problem!!!**

"Znamo da to nisu pravi Banjalučani, jer pravim Banjalučanima nije smetala ni džamija ni muslimani. To su primitivci kokji moraju izaći iz naših kuća", smatra Banjalučanka E. H., koja danas živi u Ključu.

I pored svega, banjalučki incident za dio međunarodnih činovnika ne predstavlja poraz multietničkog koncepta Bosne i Hercegovine.

"Pet godina nije puno vremena, ali tamo gdje su mišljenja najekstremnija, to su mjesta gdje ljudi obično nisu imali kontakt sa drugim etničkim zajednicama. **Ako bi međunarodna zajednica pustila da vrijeme prolazi, ne znači da bi stvari išle nabolje.** Dakle, važno je što prije pružiti tu mogućnost. **Ne možemo reći "to je prerano" i ništa pritom ne uraditi.** Za pet godina mišljenja će biti još ekstremnija ako ne bude tog kontakta među etničkim skupinama. Dakle, moramo što prije graditi zdrav politički sistem koji obezbijeđuje zaštitu nacionalnim manjinama", tvrdi jedan

međunarodni zvaničnik iz Brisela i dodaje da je jedina alternativa tome "da međunarodna zajednica napusti BiH, ali se to neće dogoditi, jer je već previše investirala".

To su potvrdili i međunarodni zvaničnici u BiH reakcijama koje su uslijedile nakon događaja u Banjaluci. Iako su svi redom izrazili zgražavanje nad nasiljem koje je sedmog maja 2001. g. eskaliralo u glavnom gradu RS, a samo dva dana ranije u Trebinju, njihova odlučnost da se u BiH nastavi sa reformama nije bila poljuljana ovim dešavanjima. Tako je visoki predstavnik za BiH ***Volfgang Petrič ocijenio da je riječ o posljednjim pokušajima šovinista da osujete implementaciju mirovnog procesa u BiH i spriječe povratak izbjeglica****. Petrič je obećao povratnicima "da se 1992. neće ponoviti", a riješenost da međunarodna zajednica u tome istraje, pokazao je u prvom susretu sa vlastima RS.*

"Nakon sastanka koji sam imao sa gospodom Šarovićem, Čavićem, Ivanićem i Kalinićem, ja već od sutra ujutro očekujem poduzimanje konkretnih mjera, ne interesuje me više deklarativna retorika"*, izjavio je* ***Petrič*** *poslije susreta sa rukovodstvom RS, od kojeg je zahtijevao: pronalaženje i kažnjavanje odgovornih za incidente u Banjaluci i Trebinju - uključujući i organizatore nereda; snošenje posljedica onih koji su politički odgovorni za sigurnost; javno izvinjenje političkog rukovodstva; organizacije ceremonije na oba mjesta od strane političkog rukovodstva RS;* ***suočavanje sa ratnim zločinima počinjenim u RS za vrijeme rata****, uspostavljanje međuetničke komisije koja bi radila na tome,* ***kao i saradnja sa Haškim tribunalom****;* ***puna i javna podrška izgradnji spomenika žrtvama Srebrenice****; aktivno angažovanje lokalnih vlasti na hvatanju osumnječenih za ratne zločine; aktivna podrška povratku; puna podrška institucijama BiH.*

Krivci:

Samo nekoliko dana nakon nereda u Banjaluci, međunarodna zajednica došla je u situaciju da pred rukovodstvo RS postavi ciljeve koje očekuje

još od potpisivanja Dejtonskog sporazuma, a paralelno s tim, da bez poteškoća zbriše političke snage koje se opiru nametnutim standardima. **Visoki predstavnik je čak najavio da će, ukoliko se pomenuti uslovi ne ispune, posegnuti za svim instrumentima koji mu stoje na raspolaganju.**

Premda su se lideri "najprokaženije" stranke sedmog maja u Banjaluci našli kao "tampon zona" između Bošnjaka i međunarodnih zvaničnika, s jedne strane, i demonstranata i nasilnika, s druge, krivce za incident međunarodna zajednica automatski je pronašla u redovima ove partije, ne ponudivši nikakav dokaz za takve tvrdnje. **U javnosti se odmah počelo spekulisati sa mogućim smjenama najviših zvaničnika SDS-a te ukidanjem ove stranke**, što su pojedini predstavnici međunarodne zajednice i otvoreno naveli kao mogućnost. Debata se preselila u organe Bosne i Hercegovine (Dom naroda F BiH), gdje je zatraženo ukidanje SDS-a. Incident u Banjaluci bio je povod **da se idejama o ukidanju Republike Srpske**, koje su se do tada mogle čuti samo iz redova pojedninih stranaka u Federaciji BiH, **počne mahati i pred uslovljenim liderima RS.**

Rukovodstvo Republike Srpske - entiteta Bosne i Hercegovine

Iako visoki predstavnik nije javno artikulisao ovu mogućnost, **vođe RS** koje su prisustvovale ovom sastanku **nisu negirale da je Petrič pominjao i ovu varijantu.**

I dok je međunarodna zajednica već uprla prst u SDS, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS radi na otkrivanju organizatora nereda u Banjaluci. Premda konačni rezultati istrage još uvijek nisu poznati, Reporterovi izvori u policiji potrdili su da je **među demonstrantima**

viđeno nekoliko članova Srpske radikalne stranke. Dodatni začin ovome je i informacija iz istog izvora, prema kojoj su na "licu mjesta" viđeni **i neki pripadnici bivšeg Resora državne bezbjednosti, "prebjeglog" još 1997. godine preko Drine**. Njihov šef **Ljuban Ećim** viđen je samo tri dana prije demonstracija u jednom banjalučkom restoranu. Izvor Reportera ne dovodi ovo u direktnu vezu sa neredima koji su uslijedili, ali ipak smatra da je to indikativno.

(MAJA BJELAJAC - "Reporter"160, 12/16 maja 2001. B. Luka)

Tragom jedne ankete u Srbiji

I DALJE NACIONALNA HISTERIJA

(Prenijele "Jutarnje novine", 21. maja 2001. godine)

Agencija "Stratetic" marketing načinila je anketu sa 2200 ispitanika kako bi utvrdila koliko građani SRJ znaju o zločinima počinjenim na teritoriji bivše Jugoslavije.

U istraživanju o viđenju istine o Srbiji 77. 8 posto od 2000 anketiranih smatra da je osnovni uzrok raspada SFRJ hrvatski nacionalizam. Gotovo nevjerovatnim zvuči da je toliki broj ljudi slijep kod očiju i da prenebregava činjenicu **da je upravo srpski ultra nacionalizam** osnovni uzrok svega onoga što se događalo na ovim prostorima u posljednjoj deceniji. **Upravo na krilima srpskog nacionalizma Tuđmanov** HDZ okupio je svoje profašističke jurišnike i obezbijedio je pobjedu na tadašnjim prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj.

Slijepi kod očiju

Ispitanici najvećim krivcem za sve ratove na tlu bivše Jugoslavije smatraju **Franju Tuđmana**, zatim **Slobodana Miloševića** pa **Aliju Izetbegovića**. Za najvećeg branitelja srpstva anketirani su izabrali **Ratka Mladića, potom Radovana Karadžića, Arkana** i **Miloševića** (sve optuženike za zločin, za genocid nad nesrbima). **Tako je najveći broj Srba pokazao da nije spreman vidjeti niti čuti ono što ne odgovara njegovom uhu, oku i duhu. Ne može biti da gotovo 80 posto ispitanika nije znalo za zločine koje su upravo činile agresorske srpske snage želeći stvoriti "veliku Srbiju". Nije da toliki broj ljudi ne zna za masakr nad deset hiljada Srebreničana, za Arkanove zločine u Bijeljini**, kada su ubijani Bošnjaci samo zbog toga što su druge vjere i nacije. Gotovo nevjerovatnim zvuči da je još uvijek **toliki broj građana Srbije u stanju nacionalne histerije**. Za njih je neko drugi držao u opsadi Sarajevo i ubijao Sarajlije. Vukovar je sravnjen sa zemljom, na stotine hiljada ljudi je osakaćeno i ostalo bez krova, a **najveći broj Srba još uvijek stoji iza takve fašističke politike i za vlastite zločine okrivljuje druge**. Posljednja anketa je izuzetno pouzdana jer je firma Strategic marketing, jedna od najpoznatijih u oblasti istraživanja javnog mnjenja. Tim su činjenice koje je ona ogolila, poraznije.

Sramno je da iza zločinaca kakvi su Karadžić i Mladić, kreatora pakla na ovim prostorima, za kojima je i haški Tribunal raspisao potjernice, stoji

toliki broj građana Srbije. Podržavati zločince i zločine ne znači ništa drugo do saučestvovati u zločinu.

Niko pametan ne može reći da je jedan narod genocidan, ***ali podrške ogromne većine građana Srbije zločinačkoj politici Slobodana Miloševića i njegovih sljedbenika, zamagljuje činjenicu da se dio tog naroda, ipak, našao na drugoj strani racionalnog...***

Ponovljeni zov zla

Zar kreatori genocida poput ***Milorada Ekmečića, Dobrice Ćosića*** *i drugih članova Srpske akademije nauka, koji su se ndavno sastali u Beogradu da ponovo govore kako "svi Srbi treba da žive u jednoj državi",* ***nije najslikovitija potvrda da je zlo krenulo upravo iz Beograda.*** *Da sve bude u skladu sa nacionalnom histerijom, govori i činjenica da 62, 7 posto Srba ističe da su NATO i SAD odgovorni za bombardovanje SR Jugoslavije. Pa kako je moguće da toliki broj ljudi "zaboravi" mnogobrojne Holbrookove posjete i ubjeđivanja Miloševića da prihvati sporazum iz Rambujea. Tadašnji jugoslavenski diktator ignorisao je sva upozorenja Vašingtona i prosto vukao Amerikance da urade ono što su uradili.* ***Zar Albanci nisu bili kolektivno protjerani iz svojih domova? Zar i srpske vojne vlasti nisu stidljivo priznale da su njihovi vojnici činili zločine na Kosovu? I pored toga ljudi u Srbiji zlo vide u drugima, ne u vlastitom nacionalizmu. Dok god se Srbija ne probudi iz te nacionalističke histerije i ne osudi zločine, dotle će na ovim prostorima tinjati vatra,*** *a Balkan biti potencijalno ratno žarište. Krajnje je vrijeme* ***da se ogromna većina Srba, tako su bar pokazale ankete, pogleda u ogledalu i suoči sa gorkom istinom da su zločine u ime "velike Srbije" činili njihovi sunarodnjaci i da krivce ne treba tražiti negdje drugdje, mada ih je bilo i na drugim stranama.***

(Prenijele "Jutarnje novine", 21. 05. 2001. g.)

KAKO JE RANIJE GOVORIO VOJISLAV KOŠTUNICA "DRŽAVNIK GODINE"- 2000.

"Draža je ubijen lažima i neistinama..."

"DRAGA BRAĆO I SESTRE, DRAGI RAVNOGORCI, saborci generala Mihajlovića, u vreme kada se proslavlja 50 godina pobede nad fašizmom u celom svetu, možemo potpuno jasno i sasvim sažeto istaći razliku između ravnogorskog i komunističkog pokreta."

V. Koštunica Hoće li priznati četnike?

Ovako je 8. maja 1995. godine započeo svoj govor pripadnicima Ravnogorskog četničkog pokreta ***današnji predsjednik SRJ Vojislav Koštunica****. Današnji državnik godine bio je u selu* ***Ba****, gdje je* ***Draža Mihailović*** *i osnovao pokret i, začudo, pozvao se na pobjedu nad fašizmom. U nastavku govora, a koji ima posebno mjesto na web siteu Ravnogorskog pokreta,* ***Koštunica objašnjava kako su se četnici borili "da svoj narod oslobode", a komunisti "da svoj narod porobe"****. "ravnogorci su slobodu hteli da osvoje tako što će ljudske živote čuvati", kazao je tada Koštunica, ali se tu nije zaustavio: "Ravnogorski pokret i đeneral Mihailović ubijani su fizički i na druge još podmuklije načine: lažima i neistinama!"*

Tada se ***današnji državnik godine*** *pozabavio i aktualnim političkim prilikama u Srbiji,* ***obrazlažući četnicima zašto tadašnja vlast nije dopustila njihovu registraciju kao udruženja i obećao: "Od njih vam priznanje nije potrebno. Ono će doći u jednoj drugačijoj, demokratskoj Srbiji!". I onda nastavio veličati lik i dijelo Draže Mihailovića****: "General Mihailović borio se za Srpstvo ma gde ono bilo: sa ove ili one strane*

Drine!". Riječ je o osmom maju, samo dva mjeseca prije nego što će u Srebrenici bosanski Srbi sistematski ubiti deset hiljada Bošnjaka, tri godine nakon što je svijet saznao za srpske koncentracione logore, četiri godine nakon što je Vukovar sravnjen sa zemljom od ljudi koji su nosili ista obilježja kao i četnici Draže Mihailovića. ***Koštunica na kraju svog govora spominje izgradnju "moralne Srbije"****, uz bitan detalj - "ravnogorske"- I demokratske, što bi kazao Koštunica.*

("Dani" 18. maj 2001.)

Četnički vođa Draža Mihailović

Šezdeset godina poslije:
Ravna gora 2001.

"DO VIĐENJA U SLEDEĆEM RATU"

Ravna gora je oslobođenje dočekala baš kao i okupaciju, uz pivo i jagnjetinu s ražnja!

Ništa neobično, reklo bi se. Ovogodišnji, jubilarni ravnogorski uranak ipak je imao, kao uostalom i svaki dosadašnji, svoje specifičnosti..

U selu Ba, tamo gde je 8. maja ratne 1941. otpočeo prvi gerilski ustanak u okupiranoj Evropi - muk i tišina, zelene livade i širom otvorene kapije. Ono malo preostalog življa još predhodnog dana **raširilo je svoje čadore po Ravnoj gori. Kao nekada, crkva zaključana. Kafana pored druma, u kojoj su nekad, uz domaću rakiju, pregovarali** Tito i **Draža**, zvrji prazna. Gazda i nesuđeni gosti, svi zajedno, gore su, na platou. Među njima je i kapetan prvi klase VJ Milan Popović, protivavionac bez mane i straha. Pre koju godinu Milan je sa svojim kompanjonima "oborio šesnaest NATO-vih letelica". Da ga ne grize savest dok je nišanio nekadašnje saveznike ruskim "nevama", svoju jedinicu je prozvao "kraljevskim lisicama". Ne slučajno. Deda mu se, koliko juče, borio pod kokardom. Niko mu u Slobinoj i Pavkovićevoj armandi nije zamerio zbog toga..

Na prostranoj ledini između Crkve svetog Đorđa, spomenika Đeneralu i mauzoleja, nikad više naroda - kažu dobri poznavaoci i stalni posetioci. **Masa se kreće po "utabanim stazama" i bljuzgavim alejama, praveći sebi puta bez trunke logike.** Pivo jeftino, a ladno. Sve zajedno sa pljeskavicom izađe nekih osamdeset srpskih dinara. Pod šatorima sa pleh muzikom upola skuplje. Delije iz Pljevalja, sa rukom na uhu, popunjavaju prazan hod muzičara:

"Crna gora i Srbija, to je jedna familija..

"Druže Tito, mi ti se kunemo, da ti oca i majku jebemo..

"Đurišiću, mlad' majore, komandantu Crne Gore..

Kako vreme odmiče, a procenat maligana u krvi raste, borbeni repertoar sve više zamenjuju neke druge teme i dileme. **Alkohol raznežio puste brade i duše četničke pa se čuje:**

"Plači, brezo bela, i ja bih sa tobom, otišla je Danijela, nije rekla zbogom.. " - ropti mi na uho jedna ljudeskara, otkrivajući u poverenju detalje najneverovatnije priče koju sam čuo u poslednjih nekoliko godina. O tome kako je Danijela, u stvari, velika i nesrećna francuska ljubav čiča Draže. Rat ih rastavio.

Bife "Ravna Gora"

"Plači brez bela..."

Pod drugim šatorom, takođe uz milozvuke truba, zatičemo zanimljivo društvance. Za jednim stolom sede ***Velimir Ilić Velja****, "revolucionar" iz Čačka, zatim* ***Boško Radonjić****, nekadašnji državni neprijatelj no. 1, i* ***Nikola Kavaja****, nesuđeni atentator na bivšeg komunističkog maršala. O čemu su pričali nije poznato, ali možemo bar da nagađamo.* ***Velja je, predpostavljamo, dvojici velikosrba davao prognoze o budućnosti srpske države pod njegovom vlašću. A možda im je, onako usput, otkrio i neki novi plan za bager-invaziju na prestonicu, ako "foteljaši" iz DOS-a ne budu poštovali dogovor... Da li je toga dana, za*** *kafanskim stolom, možda sklopljena neka nova koalicija ne zna se, ali je u društvu bilo poprilično veselo.*

Spomen - mauzolej ČETNIČKOG POKRETA, arhitektonsko rešenje bivšeg beogradskog premijera ***Paje Krunića****, svojevremeno laureata čak i nekih opšte priznatih konkursa, ove godine je* ***"svečano otvoren"****. Mnogi su se, međutim, iznenadili kada ih je, umesto prigodnig ambijenta muzejskog tipa, dočekala,* ***najodvratnija provincijska birtija u ovom delu evrope.***

"Do viđenja u sledećem ratu..." *- rekao bi veliki Živojin Pavlović.*

(Iz časopisa "SVET" prenijelo "Oslobođenje"-29. 05. '01.)

SARAJEVO

Ja čujem kako nesreća zaista korača
pretvorena u bubu - kad dođe čas:
smrviće bubu ko što trošnog pevača
mrvi tišina i pretvara ga u glas.

Izgara grad kao tamjana grumen,
u tome dimu i naša svest vijuga.
Klize gradom prazna odela. Rumen
mre kamen, uzidan u kuće. Kuga!

Spokoj. Četa oklopnih topola
u sebi maršira uvis. Agresor
vazduh po našim dušama kola
i čas si čovek a čas vazdušni stvor.

Ja znam da je sve ovo priprema jauka:
šta sprema crni metal u garaži?
Gle - kako strah pretvoren u pauka
po svome kompjuteru odgovor traži.

Zbirka "PAMTIVEK"
Radovan V. Karadžić
"Svjetlost"- Sarajevo, 1971.

BOGOJAVLJENJE

Probudim se, kukavac,
od jada mi se zanebesalo,
pa mislim
šta bi bilo
da se, ne daj Bože,
pojavi Bog!
Da lijepo bane,
pa da više nema -
ima li ga, nema li ga,
đe je, jesi li ga vidio,
no da dođe
da ga svi vide!
Ako ga ima,
druge mu i nema
no da siđe i prestavi se:
-Ja sam taj i taj,
kome je milo znati!
Đavo me nagovori
te poumih ako
i već grinuše ko koprive,
zaglušiše nazlobrzovići,
ćeraju da povučem pomisao,
kao da će doć,
ako ga nema!
No ako dođe,
ne možemo reći nije došo!
Voli big da ga nema,
pa da dođe,
no da ga ima,
pa da ne dolazi!
Nek da budem ni minut stariji,
samo to da vidim
i moj bi se život ispunio.
A ne znam šta bi zbog toga dolazio,
nebesa otvaro
i toliki put potezo,

i bez njega znam šta bi bilo
ko da očima gledam!
Prvi bi ga, ko i svakoga i zadovijek,
zaustavio Nenada Šakov s zdravicom:
-Blagoš meni ko mi je došo!
Stani da se poljubimo,
mislio sam neću te živ gledati.
Nećeš, ni do Bog, proć pored moje kuće.
Da vidim na koga naličeš, te
big li te pozno da sam te đe srio.
Mislio sam da si stariji,
a nijesam no to baš tako zamišljo,
a jednom i snijevo.
Lijepo li te to odelo ponijelo,
zgodno li su te slike iznosile.
Oba oka da na tebi stanu.
Ljepše glave nijesam na čoeku gledo.
Imo si se na koga metnut.
Toliko si glednoćom uočljiv,
Gospodara mi Boga i Svetoga Vasilija,
da mi to u jednu ruku nije milo.
Koijem si putem došo?
Nešto mi je u glavi ostalo,
kao da si iz zemlje izišo!
Pozno te moj đed,
kad si ko rob tudije proveden.

Matija Bećković

-Zbirka poezije
"MEĐA VUKA MANITOGA"
-"Srpska književna zadruga"
Beograd, 1979.

VUKSAN

Tvoje snove vuci raznose
i od toga se hrane
Vuksane, vukdane,
lepo ti je ime.
Spusti se u gradove
da bijemo gadove
Vuksane, blagdane,
lepo ti je ime.
Svet te čeka pokorni
konjaniče umorni
Vuksane, mrtvane,
lepo ti je ime.

Zbirka "PAMTIVEK"
Radovan V. Karadžić
"Svjetlost"- Sarajevo, 1971.

VJEČITA ROBIJA

Ko drži ključe
Od tamnice
Ne zna se.
"Misleći na ključ,
Svak zatvor utvrđuje".
U zoru
Opkoli nas
Straža svjetlosti
I vodi od nemila do nedraga,
Zbijene jedno uz drugo.
U sumrak, opet,
Stisne nas straža mraka,
Izdire se i prijeti
Šta će nam uraditi noćas,
Šta će nam oni sutra,
Zbijenim jedno uz drugo.
Straže se smjenjuju,
Ključeve ne pominje niko.
Možda su izgubljeni,
Možda smo
I mi i straža
Zarobljeni.

Zbirka "CRNA BAJKA"
poglavlje EX PONTO
Radovan V. Karadžić
"Svjetlost"- Sarajevo, 1990.

KLETVA

Nikada neću oprostiti Borjanima
što mi digoše krov sa glave
pa proturenom kroz nebesa
svijetom hodim
ko kakav obeskućen puž
duž neke klupe u parku
česti podstanar i gost.
Kada li ću pronaći most
između mene i zemlje.
Pa ne prodaje se babovina tek tako
za smotak papirića - toliko teži i očev znoj,
a dok ne mognem nešto bolje,
ukletu kletvu moj bjelosvjetski bol
pod kamen nek zatuca:
ne imali ljetinu dobru koliko ni ja kreveta dobra,
više željeli kiše neg' li ja ovčijeg mlijeka,
nemali o božiće rakije ni za lijeka,
potucali se za grumen soli koliko i ja za grumen znanja
zaludno tražeći očevu sliku,
ne janjilo vam se,
ne proljećilo
i nikad ne uveli - elektriku.

Rajko Petrov Nogo
-Zbirka poezije "ZIMOMORA"
-Odjeljak u zbirci:
"MI SMO PRLJAVA TMASTA RIJEKA BEZ IZVORIŠTA"
-"Svjetlost" - Sarajevo, 1967.

Živko Kustić - svećenik publicista

TURCI SU OMOGUĆILI NASELJAVANJE SRBA U BIH

-Islam u BiH ne može biti tuđinska relgija, jer tamo postoji najmanje šest stotina godina. Stigao je u Bosnu, prije nego što su se tamo naselili pravoslavni. Zapravo je muslimanska turska vlast omogućila masovnije naseljavanje Srba na tom području koje je do tada bilo gotovo isključivo katoličko i dijelom bogumilsko. ***Kako bi sada srpski pravoslavci smjeli istjerivati iz Bosne potomke onih koji su njihove pretke onamo doveli?***

-Ono što se upravo događa u Banjaluci pokazuje da bogomolje za mnoge nisu mjesta gdje se Boga moli, nego međaši nacionalnog teritorija unutar kojega bi provodili etničko čišćenje. Možemo reći da ti suvremenici nisu suvremeni, ali žive u naše doba i vuku svijet u mrak krvave prošlosti. ***Kako nazvati bijesno mnoštvo koje u Banjaluci krvavim nasiljem sprečava ponovnu gradnju džamije Ferhadije?*** Da su pravoslavni, bili bi kršćani i znali bi da je to što čine protivno Kristovu Evanđelju. ***Srpska pravoslavna crkva mogla bi se ograditi upozorenjem da većina tih ljudi, kao i većina suvremenih Srba, nisu kršteni niti su primili ikakvu vjersku pouku. Njihova se, dakle, zlodjela, ni na koji način ne bi smjela pripisati pravoslavlju. To su bijesni srpski nacionalisti***, bolje rekuć ***nacisti***, koji ne znaju što je zapravo Crkva, te zlorabe njezine simbole.

("Jutarnji list" prenijelo "OSLOBOĐENJE"– 23.06.2001. god.)

Latinka Perović, historičar

SRBI MORAJU PRESTATI SA KULTUROM UBIJANJA

Raskid sa katastrofalnom politikom

"DANI":Krajem januara ove godine, na Međunarodnoj konferenciji o tranziciji i demokratiji u Srbiji rekli ste da izgledi Srbije u budućnosti zavise od njene spremnosti da sagleda razmjere zločina počinjenih tokom ratova na prostorima bivše Jugoslavije i da njihove izvršioce izvede pred lice pravde. Mislite li da takva spremnost u Srbiji postoji?

PEROVIĆ: Mislim da je odnos prema zločinima počinjenim u ratovima u Jugoslaviji bitno mjerilo diskontinuiteta sa prethodnom politikom. Nije samo u pitanju eliminisanje nosilaca te politike, nego, prije svega, promjena političke matrice. To, razumije se, zavisi od političke volje ljudi koji su dobili mandat da Srbiju vode u ovom periodu. Od njihove političke volje zavisi da li će početi postepeno pripremanje javnosti da prihvati osudu zločina koji je bio instrument politike koja je vođena, kako se tada govorilo, **u ime višeg cilja, u ime državnog rezona. To pitanje je otvoreno, natrag se više ne može, i ono će ostati bitno** pitanje prema kome će se oblikovati politička scena Srbije u neposrednoj budućnoasti.

"DANI":Imamo utisak da je umjesto suočavanja sa istinom prevladala jedna druga teza: da treba nastojati da se u svijetu popravi loša slika o Srbima, a koju su oni sami, kaka kažu zagovornici te teze, sasvim neopravdano stekli.

PEROVIĆ: Takva nastojanja su upravo dokaz kontinuiteta o kome govorim. **Takva shvatanja proizilaze iz teorije o postajanju navodne zavjere protiv Srba kao zlog naroda** koju je stvorila međunarodna zajednica zajedno sa centrima crkvene, vojne i finansijske moći. Mislim da nikakva propaganda ne može tu sliku promijeniti, nju može promjeniti samo preispitivanje nedavne prošlosti. **O proteklim ratovima, kao o rijetko kojim u istoriji, postoje mnogobrojni dokumenti.** O tome su napisane knjige, postoje filmovi, **postoje neizbrisiva svjedočenja ljudi koji su bili žrtve.** Prema tome, samo jedan novi odnos prema neviđeno brutalnoj sili koja je pogodila toliki broj nedužnih ljudi, **može promijeniti sliku o nama i može biti znak našeg sazrijevanja i faktičkog raskida sa politikom koja nas je zapravo dovela do katastrofe.**

Latinka Perović

"DANI": Govorite o tome da postoje svjedoci i da postoje dokazi. Međutim, indoktrinacija koju je sproveo Miloševićev režim ostavila je tako snažne tragove u svijesti ljudi da se na dokaze o zločinima koje su počinili pripadnici srpskog naroda u Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu gleda kao na neku vrstu namještaljke. Da nije tako, ne bi u jednom nedavnsom istraživanju javnog mnijenja Ratko Mladić bio proglašen čovjekom koji je najviše učinio u odbrani srpstva. Na drugom mjestu je Karadžić, a na trećem Arkan.

PEROVIĆ: Pa ja sam rekla da je za mene ključno pitanje **definisanje politike koja je dovela do ratova u Jugoslaviji i koja je, kao svoj glavni instrument, imala zločine prema civilima, etnička čišćenja, logore, silovanja i ubijanja. Stvaranje etničke države postavljeno je kao cilj, a etnički nacionalizam peoizveo je ideologiju koja je u svemu drugom i u svemu drugačijem vidjela direktnu smetnju protiv koje je primjenjivala silu.** To je bila neka vrsta totalnog rata, ne samo vojnog nego i propagandnog, ideološkog, psihološkog i medijskog. Čitave struke stavljene su u službu obrazlaganja tog **našeg "najvišeg cilja". Nas će to naslijeđe veoma teško pritiskati.** Nas će to naslijeđe veoma teško pritiskati. Mnoge su zemlje prošle kroz ta iskustva, znamo da je proces oslobađanja vrlo težak, ali on je neizbježan.

Srbi - najveće žrtve Slobodana Miloševića

"DANI": Kad je riječ o odgovornosti i krivici čini se da u Srbiji postoji snažna tendencija da se sva krivica za ono što se desilo svali na Miloševića i najuži krug ljudi oko njega.

PEROVIĆ: Ja se slažem s vama. To nije nova tendencija. Ta fiksacija **Miloševićem** postojala je i u međunarodnoj zajednici, postojala je i ovdje. **Izgledalo je da samo treba maknuti nosioca, izvršioca politike, pa će se stvari bitno promijeniti.** Nikada nisam prihvatala tu lakoću ocjenjivanja

naše teške srpske krize. **Pitanje je da li je skidanje Miloševića značilo raskid sa politikom ili je uklanjanje diktatora, koji je personalizovao tu politiku**, bio način da se ta politika nastavi drugim sredstvima - to provjeravamo svakog dana **i to je zapravo ključno pitanje**. Mislim da čovjek koji je u tim vremenima vodio državu, zajedno sa svojim najužim krugom, mora biti podvrgnut sudksom procesu, ali **ja spadam u one koji nisu spremni da sve što se ovdje događalo objasne samo jednom ličnošću.**

"DANI": Vi ste zajedno sa ostalim članovima Odbora za oslobađanje Ivana Stambolića uložili ogromne napore da bi se saznala istina o njegovom nestanku. Međutim, naišli ste na nevjerovatnu nezainteresiranost sadašnje vlasti da rasvijetli taj slučaj.

PEROVIĆ: Približava se godišnjica misterioznog nestanka bivšeg predsjednika Srbije Ivana Stambolića. Za sada, javnost nema novih informacija. Postoje čvrsta uvjeravanja predstavnika srpske vlade da se na istrazi temeljito radi. Međutim, novih saznanja nemamo. **Taj zločin je apsolutno osoben u vremenu koje je obilježeno zločinom**. Saznanja o tim zločinima ovih se dana tako brutalno svaljuju na naše glave i duše. Međutim, ovaj slučaj se na neki način izdvaja i ja ga ubrajam u prvorazredne političke slučajeve. Ne vjerujem da se on može zavezati u isti paket sa Miloševićem. **U tom slučaju se, kao što sam napisala u predgovoru knjige "Slučaj Ivan Stambolić", sijeku putevi starog i novog režima**. U njemu se na neki način koncentrisala naša srpske drama posljednje decenije i **zauzlao naš politički čvor.**

"DANI": U tekstu koji ste sredinom decembra prošle godine napisali za list "Danas", Vi ste, govoreći o odnosu Demokratske opozicije Srbije prema ovom zločinu, postavili pitanje: Nije li Ivan Stambolić žrtva neke njene političke trgovine? Da li ste i sada uvjereni da je Vaša sumnja, koja bi, ukoliko bi se pokazala tačnom, bila porazna za novu vlast, opravdana?

PEROVIĆ: Ja sam taj tekst napisala praveći izvjesnu periodizaciju odgovornosti u vezi sa tim slučajem. Razumije se da je prethodni režim u vrijeme otmice, u vrijeme predizborne kampanje, neposredno poslije izbora bio pod jakim snopom svjetlosti, **pa je, zbog logike toga režima i zločina koje je on počinio, bilo prirodno da se u traženju krivca sva pažnja usmjeri na njega. Ali, ja sam već tada upozorila da će nova vlast vrlo brzo biti u situaciji da odgovara za ono što je sama učinila u rasvjetljavanju tog i drugih zločina.**

"DANI": Dosta je rašireno uvjerenje, koje uveliko podržava i nova vlast i dobar dio intelektualne elite, da su Srbi, ustvari, najveće žrtve Slobodana Miloševića i proteklih ratova.

PEROVIĆ: Naravno da su i Srbi velike žrtve jednog pogrešnog političkog izbora, jer je srpski nacionalni korpus doživio nevjerovatan istorijski raspad, kakav nikad nije zabilježio u svojoj istoriji. Međutim, sve što se dogodilo sa Srbima u Hrvatskoj, sa Srbima u Bosni, sa Srbima na Kosovu, samo je **razlog više da se razmišlja o politici koja nas je dovela u sukob sa svima i koja je ugrozila našu istorijsku i biološku egzistenciju.** Srbi jesu žrtve i oni moraju da razmišljaju o politici koja ih je učinila žrtvama, **ali mi moramo da odgovorimo i na pitanje gdje smo se o druge ogriješili.** Na dnevnom redu je jedan zaista veliki istorijski zadatak. Pitanje je da li imamo kondicije da ga obavimo. **Moramo mijenjati mentalitet, promijeniti političku matricu, moramo prestati sa kulturom ubijanja**, koja se i dalje nastavlja. Možda je **Havel** bio najbliži definiciji onoga što se ovdje desilo rekavši da mi imamo društvo čiju prirodu istorija baš dobro ne poznaje - **riječ je o mafiji sa nacionalističkom zastavom.**

I opozicija je bila uz Miloševića

"DANI":Koliko je uvjerenju da su Srbi najveće žrtve posljednjih ratova, doprinijelo bombardiranje od strane NATO-a? Dosta je onih koji misle da su žrtve i razaranja koje su prouzrokovale NATO bombe glavni razlog što u Srbiji nema spremnosti da se razgovara o vlastitoj krivici, da je to jednostavno potisnulo razmišljanje o sopstvenoj odgovornosti.

PEROVIĆ: Bombardovanje je sigurno stvorilo dubok jaz između Srbije i Evrope, između Srbije i svijeta u cjelini. Činjenica da se na kraju dvadesetog vijeka unutrašnji sukobi rješavaju bombardovanjem zaista je ostavila vrlo duboku traumu. **Ali, to je opet pitanje politike koja je prizivala te bombe,** to je pitanje izbjegavanja da se prihvate minimalna rješenja da bi se onda činili maksimalni ustupci, to je pitanje odbacivanja kompromisa da bi nakon toga uslijedile najteže konsekvence. **Ja zato govorim o političkom mentalitetu, o političkoj kulturi, o stanju duha. Teze ne mogu da se zamjenjuju, mora da se razgovara o cjelini onoga što se ovdje dogodilo,** uključujući razumije se, i reakciju međunarodne zajednice, a i sve ono što je toj reakciji prethodilo. **Istina je da su danas Srbi na Kosovu izloženi teškom pritisku, da su zaista došli u pložaj manjine nad kojom se vrši odmazda, da je njihov položaj zaista tragičan, ali ne možemo gubiti iz vida da je na Kosovu deset godina sprovođena politika državnog terora.** Ako hoćemo kao ozbiljni ljudi da razgovaramo i razmišljamo o onome šta se ovdje sve dogodilo, moramo uzeti u obzir sve

činjenice i ne biti nekakvi provincijalni advokati svoje stvari kojoj zapravo takvom nezrelošću samo odmažemo.

"DANI":U vrijeme Miloševićevog režima mnogi su se slagali u tome da Srbija ima lošu opoziciju. Može li od loše opozicije postati dobra vlast?

PEROVIĆ: Ne treba zaboraviti da priroda vlasti uvjek određuje i prirodu opozicije. Danas su u Srbiji na vlasti ljudi koji su u Miloševićevo vrijeme bili opozicija. **Ali oni nisu došli iz Miloševićevih zatvora, nisu došli iz progonstva, nisu došli iz logora, to su ljudi koji su trinaest - četrnaest godina bili na političkoj sceni, participirali su u toj vlasti, imali su različite pozicije u odnosu na rat.** Vrlo često su kritikovali Miloševića sa radikalnih pozicija, zamjerali mu što nije efikasan u sprovođenju programa, što nije postigao cilj, rijetko postavljajući pitanje da li je taj program uopšte sprovodiv. **Međutim, politika je vještina mogućeg, ti ljudi su ipak napravili nekakav zaokret, izvršili promjenu režima, dobili povjerenje glasača.** Mislim da će, što vrijeme više odmiče, biti mnogo strožije ocjenjivani, da će im se greške sve manje praštati, a naročito svaki pokušaj arogancije.

"DANI": Jednom prilikom ste izjavili da Srbija glavnu energiju troši na rješavanje državnog pitanja. Umjesto toga, po Vama, Srbija bi što prije morala okončati provizorijum u kome se nalazi. Kad ste to rekli, da li ste mislili na sadašnju državu, Saveznu Republiku Jugoslaviju?

PEROVIĆ: Da, mislila sam i na sadašnju državu Jugoslaviju koja se drži o dvije tanke niti - ona ima **zajedničku vojsku i zajedničkog predstavnika** države. **Za mene je to faktički kraj jugoslovenske države.** Oni koji se zalažu za njen opstanak ponovo ističu tezu koja je bila u opticaju na početku raspada Jugoslavije, a koja otprilike glasi da se mi dezintegrišemo u trenutku kada se cio svijet integriše. Ja mislim da ta teza ni tada nije stajala, kao što ne stoji ni sada. Jer, **u Evropi se integrišu slobodni narodi koji su sigurni da niko nema nikakvih teritorijalnih pretenzija prema njima.**

"DANI":Da li mislite da bi bilo logično da se raspad bivše Jugoslavije završi osamostaljenjem Crne Gore?

PEROVIĆ: Ja mislim da je to logičan kraj. Mislim, razumije se, da to ne bi bio nikakav kraj odnosa između dva vrlo bliska naroda koji su upućeni jedan na drugog. **Kad se stvori duboko nepovjerenje, najbolje je odnose učiniti jasnim i iznova započeti život na novim osnovama.**

("Dani" 22. juni 2001.)

ZAVRŠNA RIJEČ IZDAVAČA

Sticajem okolnosti koje nisu slučajne, i ova knjiga svoju krajnju priređivačko - uređivačku realizaciju, svoje zaokruženje, svoj kraj, doživljava **kada svoj kraj, kraj svoje političke karijere i karizme doživljava i** Slobodan Milošević...

Iz beogradskog Centralnog zatvora ekspresno je liferovan u Den Haag, u Ševeningen, centralni zatvor međunarodne pravde...

Iz vile na Dedinju, via CZ Beograd, Slobodan Milošević je otputovao u zatvorsku utvrdu Ševeningen

U ovu našu knjigu do sada smo uključili veoma mali broj napisa dnevno - političkog - reporterskog karaktera iz pera srpskih novinara, što bi i mogli, saglasno koncepciji knjige "Srbi o Srbima"... Slijedimo svoje određenje da se ne upuštamo u osobne komentare pojedinih izjava, napisa, knjižnih odlomaka srpskih autora, jer za to nema ni potrebe, a ne bi od nas bilo ni korektno...

Iščitavajući brojne agencijske vijesti o izručenju **Slobodana Miloševića** međunarodnoj pravdi, tek na kraju ove knjige, u okviru ove završne riječi, prokomentirat ćemo samo jednu izjavu, jedno pitanje Slobodana Miloševića, te nekoliko izjava **Zorana Đinđića** aplicirajući uz svoj komentar **i jednu njegovu raniju izjavu iz 1993. godine.**

U okviru ove završne riječi objavit ćemo i izvanredni napis kolumniste sarajevskog "Oslobođenja" Gojka BERIĆA, čime zaključujemo listu priloga objektivnih srpskih intelektualaca.

"Znate li da je danas Vidovdan?"

Ulazeći u helikopter koji će ga iz Beograda, iz zatvora, prevesti u Tuzlu, pa potom u Den Haag, svoje pratioce Milošević je pitao:"Znate li da je danas Vidovdan?"

*I u trenutcima između kakve-takve šanse da izmakne ruci pravde (ukoliko ne bi bio izručen Haškom tribunalu, ukoliko bi ostao u Beogradu na dispoziciji srbijansko-koštunićevske "pravde" i pravosuđa, pa izbjegao ruku pravde, jer bi eventualno bio proglašen psihopatom - ludakom), s jedne, te **zatočenja-zatvora do kraja svog života** s druge strane, **Slobodan Milošević** je, iako **osvjedočeni ateista, živio sa VIDOVDANOM...***

Sobom je, helikopterom je u HAŠKI ZATVOR odnio i svoj mitomanski KULT VIDOVDANA kao i svoj retardirani odnos prema Vidovdanu kao jednom od temeljnih stubova zdravog srpskog pravoslavlja koji nije zaslužio niti zaslužuje degradaciju kakvu su mu srpski mitomani učinili kroz historiju.

*Mirjana Bobić - Mojsilović još 16. 07. 1993. se pita u "DUGI": - kog Vidovdana se sećamo ovih dana - onog **Lazarevog** iz 1389. ili **Miloševićevog** iz 1989.godine...*

Danas, 2001. Boba Mojsilović ovom pitanju iz 1993. godine, mogla bi dopisati:

*"... ili pak **ovog Đinđićevskog** - HAŠKOG?"*

Pravedan odgovor na ovo upotpunjeno pitanje bi glasio:

Sjećat se moramo i Lazarevog i Miloševićevog i ovog potonjeg Vidovdana, kao i njihovih poruka i opomena, ali prije svih i onog istinskog, pravoslavnog - hrišćanskog. - blagotvornog i njegovih plemenitih poruka koje Srbi moraju prihvatiti kao oličenje svog hrišćanskog duhovnog identiteta.

"Nebeski vođa" za "zemaljsku Srbiju..."

O izručenju Slobodana Miloševića međunarodnom Haškom Tribunalu odlučila je Vlada Srbije, izjavio je njen predsjednik Zoran Đinđić, i to slijedeći odluku Saveznog ustavnog suda kojom se suspenduje primjena Uredbe koju je donijela Savezna Vlada SR Jugoslavije (o neizručivanju)...

Drugi veoma bitan razlog je ultimatum donatora iz međunarodne zajednice da njihova DONATORSKA KONFERENCIJA SR Jugoslaviji (Srbiji) neće odobriti neophodnu novčanu pomoć bez koje bi država pala na koljena, ukoliko Milošević ne bude izručen Haškom tribunalu...

Uz ovo Zoran Đinđić je izjavio da je "NEBESKI VOĐA" izručen Haagu za "ZEMALJSKU SRBIJU"...

Tako se Zoran Đinđić posuo peplom, jer je cijelo vrijeme trajanja agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu slijedio i Miloševića i Karadžića...

U svojoj izjavi za "NEDJELJNU BORBU", 23 - 24. oktobra 1993. godine, Zoran Đinđić, tada predsjednik Izvršnog odbora Demokratske stranke, posebno je podvukao:

"... Ja sam za to da kažemo da smo za to da se u Bosni stvori nezavisna srpska država koja će samo posle pet minuta da proglasi federaciju sa Jugoslavijom s ciljem da postepeno sraste s njom... Naš cilj je i da Krajina, ako bude mogućnosti, u tom procesu postane država..."

A mi zaključujemo da i poslije Miloševića na poprištu borbe za "Veliku Srbiju" ostaju novi miloševićevci u nadi da će iznjedriti svog novog vođu...

Gojko Berić

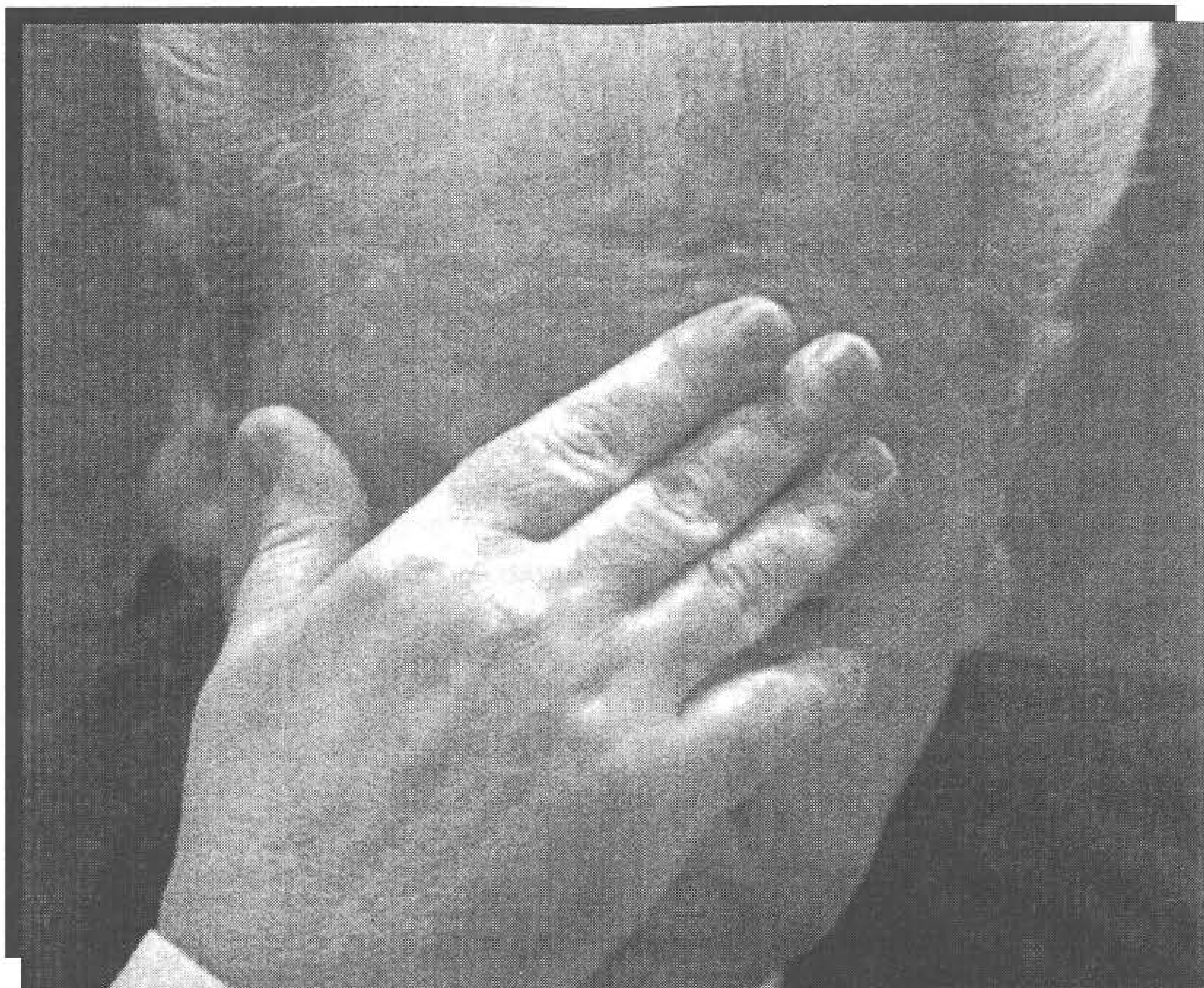
USPON I SUNOVRAT GENIJA ZLA

Posljednja stanica

Uz Miloševića, sudiće se i mnogim međunarodnim moćnicima

*Slobodanu Miloševiću je trebalo punih dvanaest godina da pređe put od mitske kosovske ravnice Gazimestan, gdje je pred milionskom masom uspaljenih Srba najavio nove ratničke bitke, do poznatog holandskog grada na obali Sjevernog mora, odakle se vjerovatno nikada neće vratiti. **Ni kraćeg puta, čak i da je Milošević krenuo u Hag pješke, ni "dužeg putovanja"**. Na tom dugom hodu između dvije najvažnije stanice svog života - polazne sa koje je krenuo kao **komunistički kralj "svih Srba"**, i posljednje sa koje je **otpremljen na smetljište istorije** - Milošević je stigao da napravi **štete koje više niko i nikada ne može popraviti**.*

Genije zla**, kako su ga mnogi nazivali, sada je u rukama Međunarodnog suda za ratne zločine. Ta dugoočekivana vijest neće skrenuti tračnice naše povijesti dvanaest godina unazad, ali ona ipak predstavlja **izvjesnu utjehu milionima ljudi kojima je "najčuveniji Srbin" nanio nesreću i bol. Bar što se toga tiče, izvjesne simbolike ima i u završnici njegovog putovanja: Milošević je u avion za Hag utrpan u Bosni, kojoj je nanio najviše zla.

Početak "doživotnog" razmišljanja...

Nije teško predvidjeti da će suđenje Miloševiću biti spektakularno i da ga očekuje najteža kazna koju Haški tribunal može izreći, čime će ovaj slučaj, sa pravne tačke gledišta, biti okončan. **To će suđenje biti rekonstrukcija povijesti cijelog jednog postkomunističkog desetljeća na Balkanu, koja bi mogla osvijetliti stvarnu ulogu vodećih svijetskih političara u krvavom raspadu Jugoslavije, upletenost raznih tajnih službi, sukobe interesa velikih sila, kao i sve ostale prljavštine koje proizvodi paklena simbioza politike i sile, kad nema zakona, morala i pravde, i kada je sve dopušteno.** *Miloševićev odlazak u Hag s razlogom je uznemirio nacionalističke vlasti u Republici Srpskoj, jer* **ako je Beograd izručio "prvog među Srbima", onda će i Banja Luka morati izručiti Karadžića i Mladića,** *ili bar otkriti komandosima SFOR-a njihove jazbine.*

Međutim, misterija zvana Milošević još će dugo biti odgonetana. Ljudi koji se bave političkom istorijom, uključujući i sociologe i psihologe, nastaviće da tragaju za odgovorom na pitanje **kako je čovjek iz petog ili sedmog reda bivše komunističke nomenklature**, kasnije provjeren **kao bankarski pacov, uspijevao da tolike godine nesmetano proizvodi ljudsku tragediju** , prinudivši cijeli demokratski svijet - k tome još i Ruse - da se pored tolikih drugih posova na Balkanu, bave njime i samo njime? Nije valjda samo zato što je bio beskrupulozan, lukav, nepopustljiv i, tobože, đavolski inteligentan.

Famu o natprirodnim sposobnostima balkanskog tiranina stvorile su zapadne diplomate - od ostarijelog Vensa i narcisoidnog srbofila lorda Ovena, do trbušastog hedoniste Đanija de Mikelisa. **Svi su oni uživali u Miloševićevom društvu i bili njime fascinirani**, ali on ih je sve vukao za nos. **Ričard Holbruk** mu je u Dejtonu oprostio sva dotadašnja zlodjela i zakitio ga maslinovom grančicom mira, koju je Milošević bacio u smeće čim se vratio kući.

Iako su imali prilike da ga dobro upoznaju, on ih uvijek blefirao istim ili sličnim trikom. **Dolazili su mu na noge kad god bi to Milošević zaželio, tačnije - kad bi procijenio da će to učvrstiti njegovu vlastodržačku poziciju. Nema sumnje, Zapad je bio jedan od kumova Slobodana Miloševića u njegovoj morbidnoj vezi sa samim sobom.**

"...Srbi su tri puta zaredom za vođu birali ludaka"

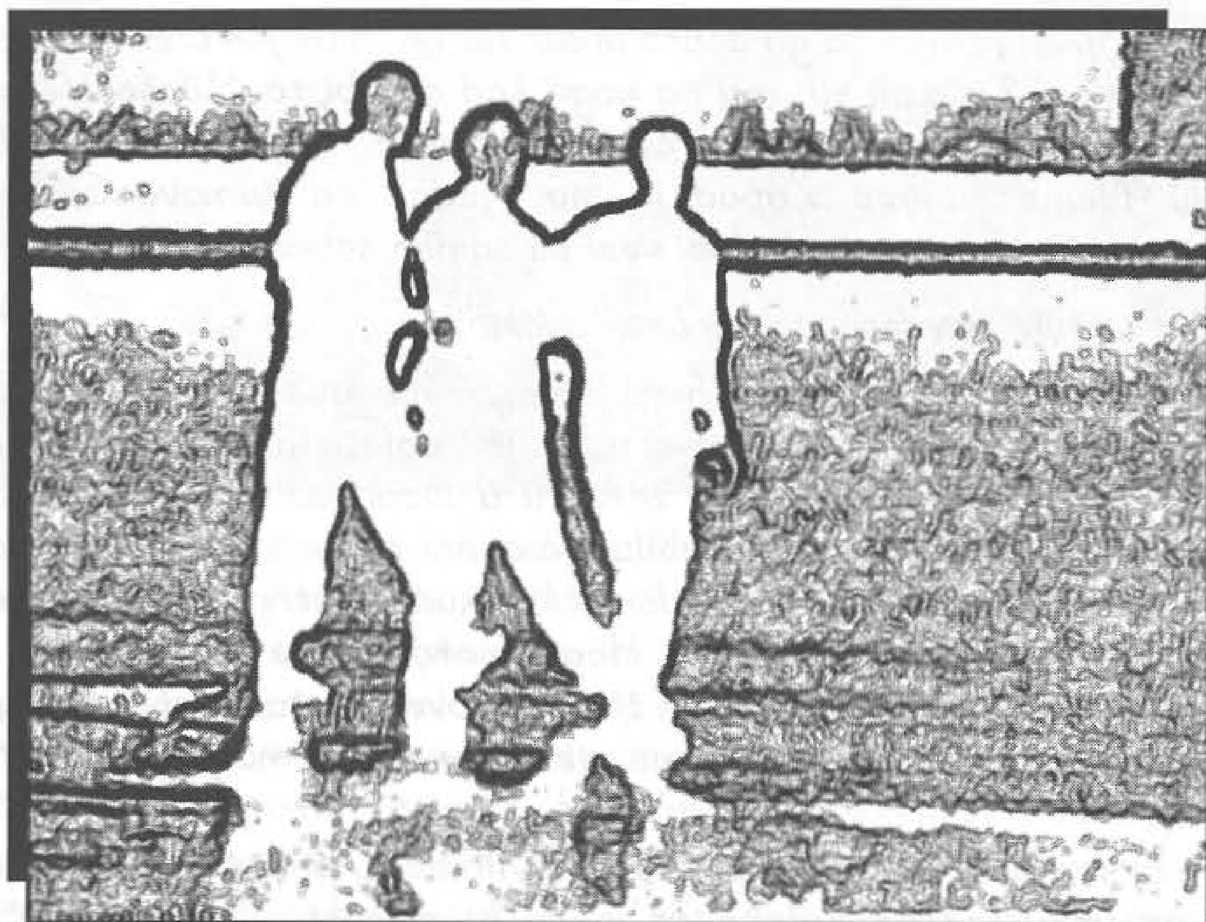
U nedostatku racionalnih objašnjenja za njegove odluke i postupke, Miloševićevi malobrojni protivnici u Srbiji proglašavali su ga psihopatom. Dok je boravio u Centralnom zatvoru u Beogradu ta je dijagnoza - spontano ili namjerno - naglo dobila na cijeni, pa se sticao utisak da će ključnu ulogu na eventualnom suđenju kod kuće imati psihijatri. **Spreman na sve gadosti, Milošević bi u Hagu možda prije pristao da bude proglašen ludim nego da ostatak života provede u tamnici. U Beogradu bi možda imao takvu šansu, ali ne vjerujem da će mu je pružiti Haški tribunal.**

Ako bi se, kojim slučajem, ipak ispostavilo da su **Srbi tri puta zaredom birali za vođu jednog ludaka**, to ih ne bi amnestiralo od političke i moralne odgovornosti za njegove zločine. Iako njihova mahom **inkvizitorska intelektualna elita**, predvođena **Dobricom Ćosićem**, optužuje Broza za sve nesreće koje su zadesile srpski narod u posljednjih pedeset godina, upravo je **Milošević** bio taj koji je **Srbe fascinirao klasičnim komunističkim vokabularom**. "Srbija može izdržati pod

sankcijama još hiljadu godina". "Mi ***smo najdemokratskija zemlja u regionu", "Nema te sile koja može uzeti Kosovo"...*** *te i slične bedastoće bile su omiljene Miloševićeve parole.* ***Srbima je vladao tako što ih je varao, pljačkao banke, premlaćivao i ubijao svoje neistomišljenike,*** *šaljući na politički otpad sve koji bi se usudili da mu protivrječe. Čini se da je tajnu Miloševićevog uspjeha najplastičnije, posredno, objasnio* ***Vojislav Šešelj,*** *kad je na izborima za predsjednika Srbije dobio čak milion i po glasova:* ***"Sve dok je u Srbiji toliko budala, ja ne moram da brinem za svoju političku karijeru."*** *Pošteno da poštenije ne može biti!*

Na pitanje novinara "Blic Newsa" zašto je u zatvoru, Milošević je odgovorio u svom stilu: ***"Zato što sam zaustavio NATO."*** *To je rekao u Beogradu, dok je još vjerovao da neće otići u Hag. Sada je on, međutim u jednom drugom filmu.* ***U ćeliji Ševeningena imaće dovoljno vremena da razmišlja o svojim zlodjelima, ali od tog monstruma ne treba očekivati nikakvo kajanje, niti sažaljenje nad vlastitim žrtvama.***

("Oslobođenje", 30. 06. 2001.g.)

Izdavači ove knjige pitaju se međutim, ako se "... od tog monstruma ne treba očekivati nikakvo kajanje...", od koga u Srbiji očekivati kajanje, ***sažaljenje, pa makar i izvinjenje žrtvama... Da li od nacionaliste Vojislava Koštunice, da li od konvertita Zorana Đinđića???***

Da li je novi vođa upravo Zoran Đinđić? *Dugo je, dugo se održava na političkoj estradi Srbije... I može i zna sa svakim, onakvim ili ovakvim,* ***izraz je ovovremenog političkog duha, bolje reći simbioza je pagansko - mitomanskog i ovovremenog...***

Zoran Đinđić je u Haag liferovao Slobodana Miloševića, a možda je baš on KLONIRANI MILOŠEVIĆ, jer "Srbi će klonirati Miloševića", poručio je nedavno beogradski pisac Filip DAVID u Sarajevu.

Žudnja za vođom u dubini je, suština je paganske mitologije *kojom je opsjednuto srpsko kolektivno biće. Žive su gatare i vrači poput "otkačenog"* ***Milića od Mačve,*** *živi su* ***"ŠEŠELJI", nacistički trovači a i oni bi trebalo da se nađu u Den Haagu,*** *jer su svojom riječju opili, otrovali narod - mase... A mase traže vođu... Vođa opet mora vladati masom, voditi je, usmjeravati. Kod Srba, pokazalo se kroz historiju tako, paganska mitologija najmoćnije je sredstvo za vladanje i tako će biti sve dok se njeni korjeni ne sasjeku...* ***Slobodan Milošević nije korjen, on je samo izdanak tog korjenja. Sloba je u Den Haagu a korjenje mu je ostalo na prostorima zapadnog Balkana...***

Ukidanjem zločinca ukida se samo izvršitelj, ne ukida se zločinačka ideologija, politika... *Da li će Srbi naći novog vođu, novog Miloševića srbomitomana ili će tu maniju isčupati* ***iz sebe samih,*** *da li će doživjeti katarzu? Hoće li im makar djelimično pomoći ova knjiga istine o njima?*

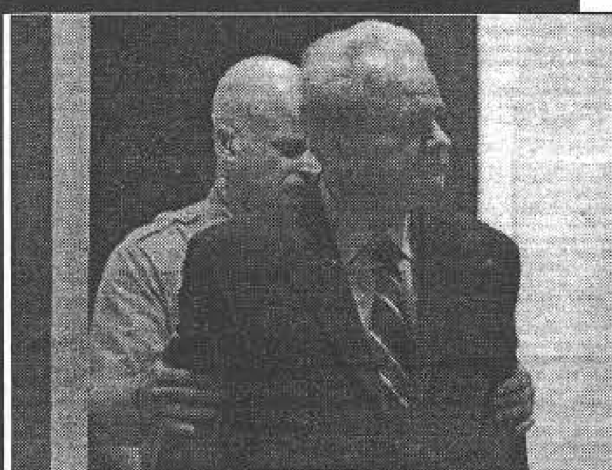
...A katarza bi se prvo trebala desiti brojnim srpskim intelektualcima... Jer, ***za sve što se desilo u Hrvatskoj, u Bosni, na Kosovu, najodgovorniji su stari intelektualci...*** *Sada mladi intelektualci na smetljište nauke moraju poslati brojne* ***akademike iz SANU*** *i konačno spaliti iluzije kojima su ovi otrovali i prostor i vrijeme. Milošević je samo bio njihova zločinačka sablja...*

Hoće li se desiti pročišćenje i kod onih koji nude pročišćenje, od kojih se ono traži, moli, hoće li se to desiti ***duhovnim vođama*** *- pastirima u vrhu SPC - Srpske pravoslavne crkve... Hoće li* ***na univerzitetima, među političarima???***

U pravu je ***prof. dr. Obrad SAVIĆ*** *koji predlaže instaliranje "HAŠKOG TRIBUNALA" u Beogradu, isto kao što je i* ***Mirjana MIOČINOVIĆ*** *koja poručuje:* ***"Srbi nisu čudovišta, treba ih dovesti do otrežnjenja na moralnim premisama, jer smo do sada bili na zločinačkim..."***

Ali šta sa krčmarima koji vino toče, *šta sa* ***ideolozima?*** *Narod može doći do otrežnjenja ali* ***pijanstvo se može opet desiti, ponoviti...*** *I na to upozorava ova knjiga iz pera uglednih srpskih pisaca, intelektualaca...*

Riječima sa prethodne stranice, 02. jula 2001. godine željeli smo učiniti kraj ovoj knjizi, zaključiti je... No, da li se ova knjiga može zaključiti, da li ima, da li može imati svoj kraj ???

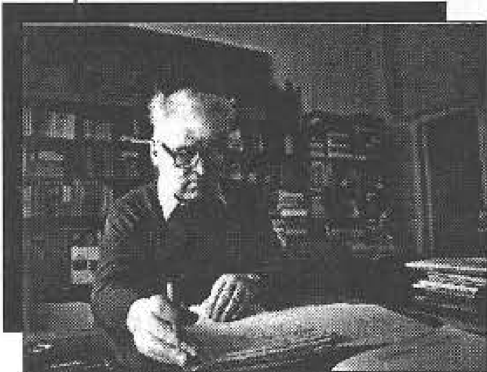

Prkosnog Miloševića stražar podigao sa stolice

Već nekoliko puta smo knjigu zaključivali - potpisivali, no uvijek smo bili prisiljeni da je dopunimo novim prilozima... Zločinac Milošević uhapšen-i kraj knjige... Slobodan izručen Haškom Tribunalu-i kraj knjige... Slobodan pred sudijom Ričardom Mejom ne priznaje Haški sud... Da li je to pogodno za zaključivanje, za kraj knjige??? Mislimo da nije ni to. Knjigu je najpogodnije zaključiti izjavom čovjeka koji je korijen mitomanskog zla, ideolog zla i zločina, koji je krčmar što opija, zavodi, a to je **akademik SANU Dobrica Ćosić**... Mislimo da je to odgovor na naša pitanja. Mislimo da se time zatvara "krug"... **Da li je uopšte moguće, opet se pitamo, zatvoriti retardirani mitomanski krug, jer čini nam se, da je "srpski duhovni krug" spiralnog oblika.** (Sarajevo, 04. jula 2001. godine)

DANAŠNJI PORAZI SU PRIVREMENI

Dobrica Ćosić

- Kad se odmaknemo, možda se ovo vreme neće smatrati gubitničkim. **To su porazi privremenog značaja, porazi dosadašnje ideologije. Nastaje period teritorijalno-etničkog prekomponovanja i konsolidovanja balkanskog prostora, vreme prinudnog prilagođavanja, koje ćemo morati da prihvatimo kao životnu realnost.** Epohalne promene dovele su srpski narod u položaj da se zgusne na teritoriju na kojoj može da živi, koju može civilizacijski da pokrije i odakle nikome nije neprijatelj. I u ovoj nesreći rađa se i nešto korisno, a to je etničko smirivanje ovog prostora. Srpski narod se integriše i homogenizuje: sabija i zaokružuje svoj životni prostor, koji dobija etničke granice.

Ta promena uslovljena je stvaranjem nove nacionalne države, s teritorijom koja samo za agresore može biti sporna. **Dakle, primorani smo da stvaramo državu po sopstvenoj meri i snazi.**

("Reporter"- prenijelo "Oslobođenje", 04. 07. 2001.)

SADRŽAJ

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

323(497.1)
323.1(497.6)

SRBI o Srbima. - Sarajevo : CID, Centar za istraživanje i dokumentaciju Saveza logoraša Bosne i Hercegovine (etc.), 2001. - 686 str. : ilustr. ; 24 cm. - (Biblioteka Svjedočanstva; knj. 4)

ISBN 9958-9391-7-7

COBISS/BIH-ID 9608454

Na osnovu člana 19. tačka 10. Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 6/95, 25/97, 13/00, 36/00, 54/00 i 22/01), a na zahtjev SAVEZA LOGORAŠA BOSNE I HERCEGOVINE, od 05.07. 2001. god., Federalno ministarstvo obrazovanja, nauke ,kulture i sporta/športa, daje mišljenje da je knjiga **"SRBI O SRBIMA"**, proizvod iz člana 19. tačka 10. Zakona o porezu na promet proizvoda i usluga na čiji se promet ne plaća porez na promet proizvoda.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ISBN [illegible]

[illegible]

[illegible]

IMPRESUM

IZDAVAČI:
CID - Centar za istraživanje i dokumentaciju
Saveza logoraša Bosne i Hercegovine
"Bake-Line" d.o.o., Sarajevo

ZA IZDAVAČE:
Irfan Ajanović - urednik

RECENZENTI:

Dr. Nada Popović i Dr. Vitomir Galić

IZBOR PRILOGA:

Uredništvo CID-a

PRILOZI I IZJAVE:

Milan Basta
Mirjana Bobić-Mojsilović
Dragoslav Bokan
Dobrica Ćosić
Jovan Divjak
Zoran Đinđić
Milorad Ekmečić
Milovan Ilić Minimaks
Borisav Jović
Novak Kilibarda
Mirko Kovač
Miroljub Labus
Miro Lazović
Mile Marčeta
Goran Marković
Veljko Miladinović
Božo Nikolić
Živojin Pavlović
Vojislav Petrović
Ljuba Popović
Ilija Radaković
Ivan Stambolić
Jovica Stojanović
Aleksandar Tišma
Dragan Veselinov
Lordan Zafranović

Gojko Berić
Bogdan Bogdanović
Ljiljana Bulatović
Milika Dačević
Radoje Domanović
Aleksa Đilas
Dobrica Erić
Slobodan Inić
Dragoš Kalajić
Radomir Kojić
Dušan Kovačević
Branko Lainović
Dejan Lučić
Jovan Marić
Dragoljub Maslić
Milić od Mačve
Niška asocijacija
Vesna Pešić
Biljana Plavšić
Miodrag Popović
Ljubiša Ristić
Miodrag Stanisavljević
Vojislav Šešelj
Jovica Trkulja
Spasoje Vlajić
Zoran Živković

Maja Bjelajac
Marija Bogdanović
Momir Bulatović
Filip David
Danica Drašković
Slavoljub Đukić
Goran Hadžić
Antonije Isaković
Momo Kapor
Radomir Konstantinović
Risto Kubura
Vladika Lavrentije
Petar Luković
Radomir Marinković
Goran Mišić
Predrag Milošević
Milan Paroški
Latinka Perović
Nikola Poplašen
Milan Prodanović
Biljana Srbljanović
Ivana Stefanović
Milan Šijan
Branislav Vakić
Božidar Vučurović
Predrag Živković-Tozovac

Mirko Blagojević
Radmilo Bogdanović
Ivan Čolović
Uroš Despotović
Vuk Drašković
Veselin Đuretić
Hrizostom
Atanasije Jevtić
Nikola Kavaja
Žarko Korać
Živko Kustić
Danilo Lazović
Miki Manojlović
Aleksandar Marković
Dragan Mišković
Miladin Nedić
Branko Pavićević
Rajko Petrov Nogo
Nebojša Popov
Željko Ražnatović-Arkan
Vladimir Srebrov
Vidosav Stevanović
Jasmina Tešanović
Jovica Vejinović
Rade Vukosav
Miladin Životić

IDEJNO RJEŠENJE NASLOVNICE
Cvetko Veselinović

LEKTOR:
Borjana Mikić

KOREKTOR:
Samir Pašić

DESIGN I DTP:
Cvetko Veselinović

ŠTAMPA:
"BEMUST" d.o.o., Sarajevo

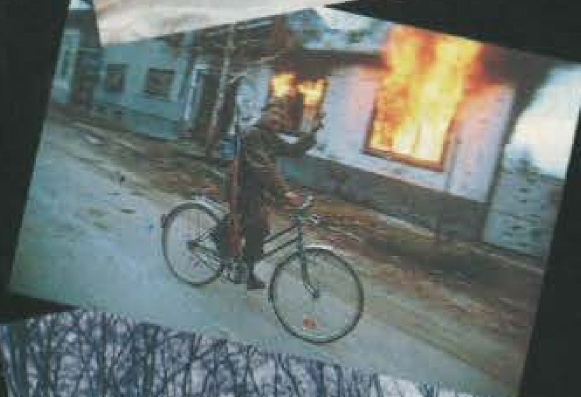
ZA ŠTAMPARIJU:
Mustafa Bećirović - direktor

TIRAŽ:
1000 primjeraka

ISBN 99589391-7-7
9 789958 939174
COBISS/BiH-ID:9608454

CID

SRBI O SRBIMA

„ЈЕСМО ЛИ ЧУДОВИШТА?"

BAKELINE